Stereotipni izrazi u sanskrtskom i latinskom tekstu Bālakāṇḍe

Vragolović, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:633938

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA INDOLOGIJU I DALEKOISTOČNE STUDIJE
ODSJEK ZA KLASIČNU FILOLOGIJU

DIPLOMSKI RAD

STEREOTIPNI IZRAZI U SANSKRTSKOM I LATINSKOM TEKSTU BĀLAKĀṆḌE

Mentor: Krešimir Krnic
Komentor: Neven Jovanović
Studentica: Ana Vragolović

Zagreb, rujan 2019.

V196r

RAMAYANA

ID EST

CARMEN EPICUM

DE RAMAE REBUS GESTIS

POETAE ANTIQUISSIMI

VALMICIS

OPUS.

TEXTUM CODD. MSS. COLLATIS RECENSUIT

INTERPRETATIONEM LATINAM ET ANNOTATIONES CRITICAS

ADIECIT

AUGUSTUS GUILELMUS A SCHLEGEL,

DR., PROF. P. O., EQUES ORDD. AQUILAE RUBRAE, SCTI VALADIM. ET VASAE, SOC. ORD. ACAD. SCIENTT. BORUSS. SOC. HONOR. ACAD. PETROPOL. ET MONAC. SOCIET. REG. SCIENTT. GOTTING., SOCIETT. ASIATT. CALCUTT. PARIS, LONDIN.

VOLUMINIS PRIMI PARS PRIOR.

BONNAE AD RHENUM

TYPIS REGIIS

SUMTIBUS EDITORIS.

MDCCCXXIX.

140843
28/11/16

NASLOVNICA
SCHLEGELOVOG IZDANJA
SANSKRTSKOG TEKSTA RĀMĀYAṆE

SADRŽAJ

SADRŽAJ **3**
UVOD **2**
PROCES STVARANJA USMENE EPSKE PJESME **4**
FORMULAIČNOST JUGOSLAVENSKOG EPSKOG PJESNIŠTVA 5
HOMERSKI JEZIK KAO JEZIK USMENOG PJESNIŠTVA 7
FORMULAIČNI JEZIK U INDIJSKIM EPSKIM TEKSTOVIMA 11
Stereotipni izrazi i epske formule u Rāmāyaṇi *13*
ANALIZA STEREOTIPNIH IZRAZA U BĀLAKĀṆḌI **16**
TERMINOLOGIJA 16
PRIPREMA ELEKTRONIČKIH VERZIJA TEKSTA 17
Odabir programa za analizu *19*
STATISTIČKA I LINGVISTIČKA ANALIZA NAJČEŠĆIH RIJEČI 21
Liste riječi 21
Concordance Plot 22
Veznik ca [i] 23
Zamjenica sa [on] 24
Drugi zamjenički oblici 27
Negacija na 27
Jednosložni i dvosložni veznici 27
Apsolutivi (śrutvā, dṛṣṭvā, kṛtvā) 28
Perfekt jagāma 29
Prefiksi 29
Imenice 30
Iti, saha, yathā 30
Rezime 31
STALNI EPITETI ZA RĀKṢASE 33
Duṣṭacārin 36
Krodhamūrchita 40
Kāmarūpin 42
Kāmamohita 45
Rākṣasādhipa 46
Rezime opažanja 48
SCHLEGELOV PRIJEVOD BĀLAKĀṆḌE **49**
TKO JE BIO A. W. SCHLEGEL? 49
Schlegelov interes za Indiju *50*
Boravak u Bonnu (1818.- 1845.) *51*
Schlegelova teorija prevođenja *53*
Razlozi odabira latinskog za prijevod *53*
Prijevod Rāmāyaṇe *55*
ANALIZA SCHLEGELOVA PRIJEVODA **57**
Nefarius, sceleratus, contaminatus 57
Ira/furore vecors 61
Transformia corpora habentes/Formam ad arbitrium mutantes/Versipellis 63
Libidine furens/amore flagrans 66
Gigantum dominus 67
Komentar Schlegelovih odabira 69
ZAKLJUČAK **71**
POPIS ILUSTRACIJA **73**
POPIS TABLICA **73**
POPIS GRAFOVA **73**
BIBLIOGRAFIJA **74**
APPENDIX **77**
TRANSLITERIRANI TEKST SCHLEGELOVE VERZIJE BĀLAKĀṆḌE 77
SCHLEGELOV LATINSKI PRIJEVOD BĀLAKĀṆḌE 176

UVOD

Usmena književnost, poznata i kao tradicijska, najstarija je forma književnog stvaralaštva koja se javlja u društvima koja ne posjeduju pismo. Rasprave o usmenoj književnosti – je li uopće mogla biti usmena, kako je nastajala, kako se prenosila, je li goleme epove mogao sastaviti jedan autor ili su djelo više njih i dr. vode se više od stoljeća. Dosadašnja istraživanja potvrdila su da su tekstovi iz usmene predaje nastajali i razvijali se usmenim putem, pa se fokus istraživanja pomaknuo sa spomenutih pitanja i usmjerio prema istraživanju metode kojom su sastavljani epski tekstovi.

Cilj ovog rada jest najprije prikazati neka od istraživanja usmene književnosti na temelju epova koji pripadaju trima velikim književnostima – jugoslavenskoj, grčkoj i indijskoj. Ona su pokazala da je bardovima, pjevačima priča, zadaću olakšavao shematizirani stil kompozicije, odnosno sastavljanje epske pjesme pomoću formula i formulaičnih izraza – obrazaca riječi koji pristaju u određene dijelove u stihu i koji se po potrebi mogu kratiti i duljiti, tj. prilagođavati metru i tijeku priče. Milman Parry i Albert Lord razvili su, nakon istraživanja jugoslavenske književnosti, teoriju po kojoj su formule isključivo alati pjevača za popunjavanje stihova, bez značaja za kontekst u kojemu se nalaze. Pitanje koje nam se nameće jest da li je to stvarno tako, odnosno na koji način su ogromni tekstovi poput Rāmāyaṇe (24.000 strofa) i Mahābhārate (oko 100.000 strofa) mogli biti prenošeni usmeno, a opet zadržati svoju književnu vrijednost i u kojoj se mjeri Parry-Lordova teorija može primijeniti na sanskrtske epove.

Za analizu teksta odabrala sam prvu knjigu Rāmāyaṇe, Bālakāṇḍu. Kroz analizu formulaičnosti 50 najčešćih riječi ukazat ću na neke osobitosti sanskrtskog jezika koje pomažu u sastavljanju pjesme. Potom ću kroz odabrane primjere formula tipa imenica-epitet koje se u Bālakāṇḍi koriste za jednu vrstu mitskih bića, rākṣasa, pokušati pokazati da za autora Rāmāyaṇe, Vālmīkija, epiteti nisu samo alati, nego da ih vješto koristi u okvirima postojećih konvencija.

Koristit ću verziju Bālakāṇḍe koju je za tisak uredio njemački filolog August Wilhelm von Schlegel te po potrebi konzultirati tiskanu i elektroničku verziju kritičkog izdanja Rāmāyaṇe. Budući da je Schlegel u prvoj polovici 19. stoljeća preveo ovu knjigu na latinski, usporedit ću njegovu verziju sanskrtskog teksta s latinskim prijevodom, te analizirati dijelove o rākṣasama. Neka od pitanja na koja ću tražiti odgovor jesu: je li

Schlegel primijetio formulaičnost sanskrtskog teksta, je li prevodio epitete uvijek na isti način ili se trudi prevesti i nijanse u značenju, na koji način ih prevodi i zašto. Schlegel je primarno poznat po izvrsnim prijevodima Shakespearea, a potom i po stavu da prevoditelj mora uhvatiti duh jezika, "uhvatiti neka od bezbrojnih, neopisivih čuda koja ne obitavaju u riječima, nego lebde oko njih kao dašak vjetra" i ne smije prijevod oskvrnuti i pretvoriti u drugi tekst. Zbog toga će biti zanimljivo analizirati latinski prijevod Bālakāṇḍe i vidjeti je li u prijevodu bio dosljedan svome stavu.

U analizi ću koristiti kompjuterski alat za obradu teksta AntConc, jer olakšava pretragu i manipuliranje većom količinom teksta, ubrzava proces istraživanja i osigurava točnost podataka.

Kako bi cilj bio ostvaren, potrebno je bilo napraviti sljedeće korake:

1. izraditi elektronički tekst Schlegelovog sanskrtskog i latinskog izdanja Bālakāṇḍe
2. napraviti popis najčešćih riječi u sanskrtskom tekstu pomoću programa AntConc, potom analizirati 50 najčešćih
3. povezati sanskrtski i latinski tekst i usporediti odabrane primjere sa Schlegelovim prijevodom te analizirati kako je Schlegel prevodio izraze.

PROCES STVARANJA USMENE EPSKE PJESME

Termin "usmeno" u kontekstu epskog pjesništva ne znači da su epski bardi učili pjesme napamet i potom ih recitirali, no nije riječ ni o slobodnoj improvizaciji. Pjevači su se oslanjali na tradiciju i svoje prethodnike, a pjesme gradili pomoću ustaljenih tema, stilskih obrata i metričkih shema, stalnih epiteta i formula, i to "*za vreme* samog izvođenja".[1]

Isto vrijedi i za usmeno prenošenje pjesama kroz generacije – nije riječ o prenošenju teksta prepričavanjem uz koje dolaze prirodne pogreške, npr. osoba A kaže osobi B što se dogodilo, osoba B kaže osobi C, pa se pritom neki detalji zaborave, neke se doda, u nekima se pretjera, neke iskrivi. Ne radi se ni o ponavljanju nečega u istom obliku mnogo puta. "Kad je reč o usmenom pesništvu, imamo posla s posebnim i osobitim procesom u kome se usmeno učenje, usmeno sastavljanje i usmeno prenošenje gotovo stapaju; oni se pojavljuju kao različiti vidovi istog procesa."[2]

Kako bi čitatelju prikazao važnost stalnih formula i tema u specifičnom procesu nastanka usmenog pjesništva i stvaranja epske pjesme, Lord ga slikovito opisuje na primjeru jugoslavenske epske poezije.[3] Tri su stadija u razvoju pjevača – mladi bard najprije sjedi sa strane, sluša iskusne i time, svjesno ili nesvjesno, postavlja temelj za buduće pjevanje. Uči imena junaka, dalekih mjesta i njihovih običaja, izoštrava osjećaj za teme, ritam pjesama i misli, naposljetku i za često ponavljane fraze, odnosno formule.[4]

U procesu učenja u njegovu se umu formiraju melodijski, metrički, sintaktički i zvučni obrasci, a potom, kad započne s učenjem sviranja instrumenta, dolazi do stupnja gdje ritmičke utiske iz prethodnog stadija prilagođava ograničenjima tradicionalnih melodija. U isto vrijeme dječak nastoji pjevati. Prisjeća se fraza koje je čuo od starijih pjevača, ponekad cijelih stihova, ponekad dijelova, pjeva ih sam i prilagođava svojim potrebama, ponekad ih nesvjesno mijenjajući. Na taj način on svladava znanje svojih

---

[1] Lord, Albert (1990: 3.) *Pevač priča*, s engleskog prevela Slobodanka Glišić, Beograd: Idea. Radi se o knjizi *The Singer of Tales*, prvi put objavljenoj 1960. i reizdanoj 2000. Za potrebe ovog rada koristila sam srpski prijevod iz 1990. godine.
[2] Lord 1990: 24.
[3] Lord 1990: 257. Lord nastavlja rad Milmana Parryja i koristi zbirku pjesama koju je Parry prikupio za svog boravka u Jugoslaviji (1934-1935). Zbirka se sada nalazi u biblioteci Sveučilišta Harvard, a sadrži više od 12.500 tekstova, od kojih su neki na fonografskim pločama, a ostatak su pjesme zabilježene po diktatu.
[4] Lord 1990: 51.

prethodnika i stječe vlastite navike stvaranja stihova pomoću formula. Drugi stadij završava kad je pjevač sposoban otpjevati jednu pjesmu od početka do kraja pred publikom. Tada još ne zna dovoljno pjesama i ne pozna tehniku *kićenja*, no u idućoj fazi neke će *ukrase* naučiti od učitelja, a zbog širine koju nudi epsko pjesništvo, moći će i *kombinirati* ukrase koje su pjevači stariji od njega koristili.

Treći stadij odnosi se na povećavanje repertoara i pjevačeve sposobnosti stvaranja tokom pjevanja, a završava kad pjevač ima repertoar dovoljno velik da može sedam noći zabavljati narod,[5] točnije, "kad on počne slobodno da se kreće u tradiciji, jer je to obeležje gotovog pesnika. Kad ovlada tehnikom formule dovoljno da može da produži ili skrati vlastitu pesmu po želji, ili da stvori novu pesmu ako to odluči, onda je on potpun pevač i dostojan je svoje umetnosti."

FORMULAIČNOST JUGOSLAVENSKOG EPSKOG PJESNIŠTVA

Mladi pjevač pamti obrasce po kojima riječi slaže u pjesmu zapravo ne znajući da se radi o obrascima. Kad bismo ga pitali da nam navede neke formule za vrijeme ili mjesto, onako kako ih mi danas klasificiramo, gledao bi nas u čudu. Ovaj karakterističan način sastavljanja i pamćenja pjesama razvio se zbog nepismenosti bardova – budući da nisu mogli bilježiti stihove na papiru pamtili su riječi i fraze koje najbolje pristaju na određena mjesta u stihu, proširivali ih, skraćivali i mijenjali po potrebi – na taj su se način razvijale formule koje su omogućile proces usmenog pjevanja priča.[6]

U *Pevaču priča* (1990) Albert Lord za formulu preuzima definiciju Milmana Parryja:[7] formula je "skupina reči koja se redovno koristi pod istim metričkim uslovima da izrazi datu osnovnu ideju", a formulaični izraz definira kao "stih ili polustih sastavljen po uzorku formule".[8] Epskim pjevačima u usmenom skladanju stihova pomagale su i stalne teme epskog pjesništva. Lord teme definira kao "slučajeve koji se ponavljaju i opisne odlomke u pjesmama". Neke od tema epske književnosti su dugotrajni ratovi, progonstva i povratci iz progonstava, opsade gradova, vjenčanja, otmice i spašavanja, podvizi glavnog junaka, tj. heroja itd.

[5] Lord 1990: 60.
[6] Lord 1990: 68.
[7] Milman Parry (1902. – 1935.), američki znanstvenik, bavio se usmenim epskim pjesništvom. Zajedno sa svojim asistentom Albertom Lordom začetnik je teorije o formulaičnosti usmene poezije.
[8] Lord 1990: 21.

Da sažmemo, usmena epska pjesma je pripovjedna poezija koju su kroz mnoge generacije sastavljali nepismeni pjevači priča. Sastoji se od izgradnje metričkih stihova i polustihova posredstvom formula i formulaičnih izraza i izgradnje pjesama upotrebom tema.[9]

U obilju formula od kojih se sastoje epske pjesme možemo uočiti one tipove koji se pojavljuju češće od drugih. Kao kamen temeljac usmenog stila Lord navodi četiri najčešće kategorije formula:

1. formule za najuobičajenije pjesničke ideje, one koje izražavaju imena likova, glavnu radnju, vrijeme i mjesto (*Vino pije Kraljeviću Marko; Sultan Selim rata otvorio*)
2. glagoli koji su sami po sebi cjelovite formule i pleonastičke glagolske formule (*Govorio, Kraljeviću Marko; Govorio, riječ besedaše)*
3. formule koje opisuju vrijeme radnje (*Kad je zora krila pomolila)*
4. formule koje opisuju mjesto radnje (*U Prilipu gradu bijelome; A na kuli*).[10]

Za formule je najvažniji potencijal upotrebe, svojstvo koje Lord naziva *korisnost*[11] – koliko je verzija neke formule moguće napraviti, koliko puta zamijeniti neku od riječi u formuli, a da pritom metar ostane isti i da se može upotrijebiti na istom mjestu u stihu. Kako bi pojasnio pojam korisnosti Lord donosi njegov grafički prikaz, na temelju kojega možemo vidjeti da se, na primjer, "kula" u formuli "a na kuli" može lako zamijeniti i drugim mjestom, kao i ime grada Prilipa nekim drugim gradom – to ovisi o potrebama priče koju se pjeva.

a na/u { kuli, dvoru, kući }

u { Prilipu, Stambolu, Travniku, Kladuši }

Albert Lord analizirao je formulaičnost u jugoslavenskom pjesništvu tako što je odabrao jedan dio teksta kao uzorak s namjerom da u njemu otkrije fraze koje se ponavljaju na

[9] Ibid.
[10] Lord 1990: 74.-75.
[11] Termin preuzet iz Lord 1990. U izvornoj verziji knjige, *The Singer of Tales* (1960) glasi *usefulness*.

drugim mjestima u svim dostupnim pjesmama izvjesnog pjevača.[12] Odabrani ulomak sastojao se od 15 stihova "Pjesme od Bagdata" iz Parryjeve zbirke, koju je otpjevao Salih Ugljanin u Novom Pazaru 1934. godine. Ulomak je Lord birao prema vjerodostojnosti – iz sredine teksta, a ne s početka, zato što mnoge jugoslavenske pjesme počinju invokacijom koja se može koristiti u bilo kojoj pjesmi. Također nije želio odabrati temu koja se javlja češće, poput pisanja pisma i okupljanja vojske u polju, i nije uzimao u obzir nijedno ponavljanje koje se javlja u istom odlomku u drugim dvjema verzijama pjesme istog pjevača.[13] Ukupna veličina teksta koji je analizirao iznosila je 12.000 stihova u 11 pjesama, a analiza je pokazala da je broj ponavljanih fraza, tj. formula, značajan – jedna četvrtina cijelih stihova i jedna polovina polustihova u uzorku čine formule.[14] "Veoma je značajno to što nema stiha ili dela stiha koji se ne bi uklapao u neki formulni obrazac", piše Lord. On smatra da bi se broj formula nastavio povećavati s brojem analiziranih stihova i da bi na temelju većeg uzorka postalo jasno da "gotovo svi, ako ne i svi, stihovi u našem uzorku predstavljaju formule i da se sastoje od polustihova koji su takođe formule".

"Formule u usmenom pripovednom stilu nisu ograničene na relativno mali broj epskih 'etiketa', već su zapravo svuda prisutne. Nema ničeg u pesmi što nije formulno", zaključuje Lord.

Za svoju analizu formula upotrijebio je Parryjevu tehniku. Parry je odabrao prvih dvadesetpet stihova *Ilijade* i *Odiseje* (ukupno pedeset) i podvukao one skupine riječi za koje je utvrdio da se ponavljaju i na drugim mjestima kod Homera. Do kakvih je spoznaja on došao vidjet ćemo u idućem odlomku.

HOMERSKI JEZIK KAO JEZIK USMENOG PJESNIŠTVA

Arhajske, eolske, jonske, umjetno stvorene riječi, riječi različite starine – raznolikost koju nalazimo kod Homera potaknula je niz teorija o nastanku jezika homerskih epova. Jedna od teorija tvrdi da je Homer živio u gradu gdje su domaći stanovnici bili Eoljani i Jonjani koji su koristili varijante oblika koje se mogu naći kod Homera. Druga kaže da je homerski jezik bio jonski i da su se raznovrsni oblici očuvali zbog književnog

[12] Lord 1990: 91.
[13] Lord 1990: 92.
[14] Lord 1990: 94.

konzervativizma, koji je čuvao starije oblike isključivo zbog stilističkih razloga.[15] Po trećoj teoriji Homer je koristio dijalekte i riječi koje je čuo na svojim putovanjima po Grčkoj, što pretpostavlja da je jedan pjesnik stvorio pjesnički jezik.[16] Rasprave o tome jesu li homerski epovi djelo jednog genijalnog pjesnika ili više njih također su bile aktualne, a odgovor na ova pitanja ponudila je analiza formulaičnosti homerovih tekstova.

Karl Witte bio je prvi koji je naslutio formulaičnost u homerskom jeziku.[17] On je izradio liste riječi iz Ilijade i Odiseje, eolskih (ili starijih) i jonskih oblika riječi, koje su zajedno korištene, istaknuo je njihove različite metričke vrijednosti, i potom pokazao da su ti metrički različiti oblici prikladni za upotrebu na različitim mjestima u stihu. Iz tih je popisa izvukao zaključak da su homerski epovi sastavljeni pjesničkim jezikom u kojem su stari i strani oblici očuvani, a novi uvođeni jer pomažu epskim pjevačima u sastavljanju heksametara. Witte je stoga ustvrdio da je homerski jezik plod homerskog stiha.[18]

Kako sam gore opisala, prema mišljenju Milmana Parryja, svaka od fraza koje bira epski bard izražava određenu ideju riječima koje najbolje odgovaraju zadanoj duljini stiha i sastoji se od rečeničnih dijelova koji će se složiti s formulama koje dolaze prije i poslije nje, kako bi se naposljetku složile u stih i rečenicu. Na taj način svaka je formula sastavljena u odnosu na druge kojima treba biti pridružena, a sve formule zajedno tvore stil izgrađen potpuno jedinstvenom tehnikom stvaranja stihova.[19]

Formule su međusobno slične i pripadaju manjim grupama fraza kojima su zajedničke teme i riječi (npr. varijacije formula za jutro), a one opet pripadaju većim grupama kojima je zajednički veći uzorak (formule za vrijeme) dok cijeli stil nije shematiziran na takav način da pjesnik dok sastavlja pjesmu, naviknut na shemu, bez puno truda pronalazi tip formule i pojedinu formulu koja mu je potrebna da bi nastavio rečenicu na

---

[15] Parry, Milman (1930: 3.) 'Studies in the Epic Technique of Oral Verse-Making: I. Homer and Homeric Style' u *Harvard Studies in Classical Philology*, Sv. 41: 73-147, Department of the Classics, Harvard University.
Dostupno na *JSTOR*, www.jstor.org/stable/310626.
[16] Parry, Milman (1932: 2.) 'Studies in the Epic Technique of Oral Verse-Making: II. The Homeric Language as the Language of an Oral Poetry' u *Harvard Studies in Classical Philology*, Sv. 43: 1-50, Department of the Classics, Harvard University. Dostupno na *JSTOR*, www.jstor.org/stable/310666
[17] Parry 1932: 4. prema: Witte, *Homeros B) Sprache* u Pauly-Wissowa, VIII (1913).
[18] Parry 1932: 6.
[19] Parry 1932: 7.

bilo kojem mjestu u pjesmi. Fraza postaje formula onda kad prođe test ugode i korisnosti, odnosno kad lijepo *pristaje* u tekst, pa ju zbog toga kroz neko vrijeme počne koristiti značajan broj pjevača, i kad se od nje jednostavnom analogijom može stvoriti nova, slična formula.

Pjesnikov (donekle proizvoljan) odabir fraza koje će koristiti u svojim pjesmama objašnjava zadržavanje arhaičnih riječi u homerskim epovima – zadržale su se vjerojatno zbog toga što su bolje odgovarale metru i sintaksi od novih riječi koje su ih trebale zamijeniti. Na isti način u pjesme su se uvlačili i *strani elementi*. Lokalni pjevač bi slušao pjevača koji govori drugim naglaskom, npr. nekog tko je došao pokazati svoje umijeće u novi grad i koga prati slava, a potom je ponavljao riječi onako kako ih je čuo pa tako i preuzeo neke od njegovih formula. Događalo se i obratno, da strani pjevači preuzimaju formule od lokalnih. Pjesnici i njihova publika nisu smatrali te nove riječi riječima određenog lokaliteta, "tuđicama". Kao i arhaični elementi, i one su služile kako bi stil uzdigle iznad svakodnevnog govora,[20] smatra Parry, a možemo ponoviti da je razlog bio i olakšavanje popunjavanja stiha u toku brze kompozicije pjesama.

Milman Parry želio je dokazati da je homerski jezik duboko formulaičan i da njegov stil pripada tradiciji usmenog epskog pjesništva. U odabranim odlomcima Ilijade i Odiseje podvukao je ponavljanja, izraze koji se mogu naći drugdje u ovim epovima – punom linijom označio je grupe riječi koje se mogu pronaći neizmjenjene, a isprekidanom fraze istog tipa. U potonju grupu uključio je i fraze u kojima su isti metar i vrste riječi te u kojima je barem jedna riječ ili grupa riječi identična.[21] Potom je analizirao mjesta gdje se javljaju označene fraze.

U prvih 25 stihova Ilijade Parry je pronašao 29 izraza označenih punim linijama koji se pojavljuju na drugim mjestima kod Homera, a u prvih 25 stihova Odiseje takvih je izraza 34. Više od jednog izraza na svaki četvrti nalazi se na osam ili više mjesta.[22]

Razlog velikom broju formula je strogost homerskog stiha – problem pjevača u slučaju homerskih epova nije samo izgraditi stih od šest daktilskih stopa, nego i uklopiti riječi između pauza unutar stiha. Formule koje izražavaju najčešće teme nalaze se točno između dvije pauze u stihu ili između pauze i jednog od dva kraja stiha. Načini na koje se

[20] Parry 1932: 18.
[21] Parry 1932: 117.
[22] Parry 1930: 122.

ove formule uklapaju u dijelove stiha i združuju jedne s drugima kako bi stvorile rečenicu i stih su brojni i variraju za svaki tip formule.[23]

Parry odabire određeni broj formula različitih vrsta koje se mogu smatrati tipičnima – provjerava metričku korisnost prvih pet izraza koji se pojavljuju u Ilijadi i Odiseji i na tim primjerima pokazuje kako određene formule pristaju na određena mjesta u stihu – neke pristaju na kraj stiha i time otvaraju mogućnost za jednostavan početak idućeg, također formulaičan, neke čine rečenicu u polovici stiha, neke zauzimaju cijeli stih i mogu se smatrati formulama ako su neizmijenjene ili minimalno izmijenjene, neke se sastoje od točno određenih vrsta riječi, a dolaze na određenom mjestu u stihu, npr. fraze koje se sastoje od glagola i direktnog objekta javljaju se nakon bukolske dijereze itd.

U svojoj doktorskoj disertaciji, *Traditional epithet in Homer*[24], Parry analizira tipove formula u Ilijadi i Odiseji. Jedan od njih su formulaične fraze koje se sastoje od vlastite imenice i pridjeva, odnosno epiteta ili epitetske riječi. To su formule koje popunjavaju određeni dio stiha, što znači da imaju određenu metričku vrijednost. Npr. Parry je našao 34 formule imenica-epitet u nominativu koje se pojavljuju nakon ženske cezure (nenaglašenog sloga) do kraja stiha, sve imaju istu metričku vrijednost i sve osim tri počinju jednostavnim konsonantom te označavaju 34 različite osobe. Ovakve formule našao je i na drugim mjestima u stihu – između cezure heftemimere i kraja stiha nalazimo drugu seriju formula imenica-epitet: πολύμητις Ὀδυσσεύς, πόδας ὠκὺς Ἀχιλλεύς; treću seriju nalazimo između bukolske dijereze i kraja stiha: δῖος Ὀδυσσεύς, δῖος Ἀχιλλεύς itd. Iste sisteme nalazimo i u drugim padežima.[25]

Parry zaključuje da kod Homera postoji barem jedna formula u svakom stihu, da su izrazi koji se ponavljaju u Ilijadi i Odiseji doista formule i da dokazuju visoko razvijenu tehniku stvaranja heksametara. Shematizacija stila uvijek se događa zbog činjenice da pjesnik koristi isti način koji je koristio kako bi izrazio drugi više ili manje sličan izraz. U analizi je Parry pronašao izraze koji se u homerskim epovima ponavljaju samo jednom

[23] Parry 1930: 126.
[24] Parry, Milman (1971: 17.) *The Making of Homeric Verse: The Collected Papers of Milman Parry*, uredio A. Parry, Oxford: Clarendon Press.
[25] Parry 1971: 19.

ili dvaput, no bilo je jasno da se radi o formulama, jer su se ti izrazi ponavljali na istim mjestima u stihu, što znači da pripadaju istim tipovima formula.[26]

Konačno, Parry tvrdi da je shematizacija, čijih je tragova vrlo malo u kasnijoj grčkoj poeziji, prisutna gotovo svuda, ako ne i svuda, u stilu Ilijade i Odiseje. Shematizacija je izravan dokaz da ova dva epa pripadaju usmenoj tradiciji. Epiteti, metafore i fraze za povezivanje zavisnih rečenica, formule koje omogućavaju nastavljanje rečenice iz jednog stiha u drugi, grupiranja riječi i fraza unutar zavisne rečenice i unutar stiha – sve to okupljeno u jedan stil previše je genijalno da bi bilo djelo jednog čovjeka. Kao zadnji dokaz da je Homerov stil bio usmen Parry navodi da svaki sistem formula potječe od jednog izraza. Činjenica da su dvije fraze veoma slične implicira da jedna imitira drugu ili da pripadaju zajedničkom modelu. Gdjegod su mogli stvoriti novu formulu mijenjajući staru koja je već u upotrebi pjevači su to i činili – originalnost im nije ništa značila.[27]

Dakle, formulaični stil homerskih epova pokazuje da su nastajali usmeno i da su dio tradicije usmenog epskog pjesništva. Karakter homerskog, heksametarskog jezika otkriva da nije mogao biti dijelo jednog čovjeka ili čak jedne generacije, već je morao biti tradicionalan. Na temelju studije živuće jugoslavenske epske poezije Milman Parry i njegov suradnik Albert B. Lord pokazali su važnost formula u usmenom epskom pjesništvu, no pitanje koje se postavlja jest vrijedi li njihova teza o strogoj shematiziranosti stila usmenog pjesništva za sanskrtske epove i u kojoj mjeri.

FORMULAIČNI JEZIK U INDIJSKIM EPSKIM TEKSTOVIMA

Prve tragove indijske epske književnosti nalazimo u pjesmama indijskih Arijaca koje su počele nastajati oko 1500. p. n. e., u vedskoj književnosti u kojoj se spominju pjesme u slavu junaka (*gāthā nārāśaṃsī*). Poznate su nam i pjesme u kojima se pričaju stare legende (*itihāsa*, dosl. tako je upravo bilo) i priče o onom što je bilo prije (*purāṇa*). Kazivanje tih pjesama odvijalo se uz neki obred.[28]

Odjek najstarije indijske epike nalazimo i u himnama Ṛgvede nazvanim *ākhyāna* [pripovijetka] u kojima su se miješale poezija i proza. Sačuvali su se samo stihovi,

[26] Parry 1971: 132.
[27] Parry 1971: 145.
[28] Katičić, Radoslav (1973: 112.) *Stara indijska književnost*, Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.

budući da su se oni pamtili, a prozni dijelovi improvizirali. Potonji se mogu dodati prema *brāhmaṇama* i vedskim komentarima.[29]

Junačka pjesma (*gāthā nārāśaṃsī*) pravo je ishodište velikih indijskih epova, Mahābhārate i Rāmāyaṇe. Nastali su iz stare arijske ratničke predaje koja se razvijala među kṣatrijama, staležom ratnika, a osobito se njegovala na kraljevskim dvorovima, među dvorskim pjevačima, *sūtama*. "Oni su epske pjesme predavali s pokoljenja na pokoljenje i kazivali ih o svečanim zgodama da proslave svojega vladara ili njegov rod."[30] Junačke pjesme u puku su širili pjevači *kuśīlave*.[31]

Indijski epovi sastavljeni su na sanskrtu, no taj jezik po brojnim osobitostima odstupa od klasičnog, stoga govorimo o epskom sanskrtu. Od klasičnog se sanskrta epski razlikuje po tome što ne sadrži paninijevske[32] oblike i obrasce formiranja, nepravilne sandhije i druga njegova obilježja. O podrijetlu epskog sanskrta nema dovoljno podataka, no znanstvenici smatraju da je ovaj idiom nastao iz govornog jezika u miljeu pjesnika koji su skladali tekstove epskog ili proto-epskog žanra, tj. među bardima koji su oblikovali tradiciju usmenog pjesništva. Slično kao i jugoslavenska epska poezija, epski sanskrt nastao je i razvijao se kao bilo koji živi jezik, čak i nakon što je razvoj metričkih formulacija dovršen, sve dok je postojala tradicija bardskog pjesništva.

[29] Ibid.
[30] Ibid.
[31] Katičić 1973: 113.
[32] Pāṇini – staroindijski gramatičar; vjerojatno živio u V. st. pr. Kr. Sastavio je najstariji sačuvani opis sanskrta *Osam odsjeka (Ašṭādhyāyī),* u kojemu je u 3959 pravila *(sūtra)* sažeto opisao glasove, oblike, tvorbu riječi i sintaksu sanskrta.

Dum stabunt montes, campis dum flumina current,
Usque tuum toto carmen celebrabitur orbe.[33]

Rāmāyaṇa [Rāmin život] drugi je veliki ep indijske književnosti. Napisana je u ślokama, indijskom epskom stihu, a sastoji se od oko 24.000 śloka (niti četvrtina opsega Mahābhārate) podijeljenih u sedam knjiga, kāṇḍa. Nastajala je između 5. stoljeća p. n. e. i 3. stoljeća n. e.[34] Rāmāyaṇa opisuje dogodovštine kraljevića Rāme koji je zbog dvorskih spletki morao poći u šumu u progonstvo. Pratila ga je vjerna supruga Sīta, koju je oteo Rāvaṇa, vladar rākṣasa, bjesova. Rāma je uz pomoć majmuna Hanumāna i majmunske vojske naposljetku ubio Rāvaṇu i spasio Sītu. Osnovnu radnju prati niz epizoda o brojnim likovima – ṛṣijima (mudracima, vidjelcima), rākṣasama, Rāminoj braći i spletkama Bharatine majke Kaikeyī (jedne od triju žena Rāmina oca, kralja Daśarathe) koja je željela da njezin sin umjesto Rāme dođe na prijestolje u Ayodhyi, o rasi vānara i najistaknutijem od njih, majmunu s božanskim moćima, Hanumānu itd. Raspon događaja ide od dvorskih spletki do lutanja među ṛṣijima u šumi, pa do velike bitke između Rāme i Rāvaṇe.

U ovom radu bavit ću se prvom knjigom Rāmāyaṇe, Bālakāṇḍom. Smatra se da je Bālakāṇḍa [knjiga o djetinjstvu], uz Uttarakāṇḍu, kasniji dodatak ostalim knjigama. Uttarakāṇḍa je vjerojatno sadašnji oblik dobila u drugoj polovici 2. stoljeća n. e., a Bālakāṇḍu se datira između druge polovice 2. stoljeća p. n. e. i prve polovice 1. stoljeća p.n.e., no neki odlomci su vjerojatno i kasniji.[35] U Bālakāṇḍi se pripovijeda o Rāminu rođenju, mladenačkim podvizima i sklapanju braka sa Sītom. Tekst Bālakāṇḍe sačuvan je u 86 rukopisa i šest komentara. Dvije su glavne recenzije, odnosno linije prenošenja: sjeverna i južna. Rukopisi sjeverne recenzije nisu jedinstveni.[36]

---

[33] Schlegel 1929: LXXII. Schlegelova verzija obraćanja boga Brahme autoru Rāmāyaṇe, Valmikiju, koju citira na samom kraju svog uvoda u sanskrtsko izdanje Bālakāṇḍe, radostan što je i njegovo djelo potvrdilo drevno proročanstvo. Slobodan prijevod: *Dok su planine uspravne, dok rijeke teku poljima/tvoju pjesmu slavit će na cijelom svijetu.*
[34] Brockington, John (1984: 1.) *Righteous Rāma: The Evolution of an Epic*, New York: Oxford University Press.
[35] Goldman , Robert P. (ur.) (2007.) The Ramayana of Valmiki: an epic of ancient India. Sv. 1, Balakanda. Delhi: Motilal Banarsidass.
[36] *Introduction u The Vālmîki Rāmāyana: Critical Edition.* Vol 1. (1960: XIII.). Baroda: Oriental Institute. General editors: G. H. Bhatt and U. P. Shah.

U Bālakāṇḍi možemo očekivati manje formula nego u pet jezgrenih knjiga, jer je po stilu nešto drugačija. Bāla (i Uttara) kāṇḍa imaju nešto slobodniji metrički uzorak (Hermann Jacobi ukazao je na seriju nepravilnih pāda (četvrtina stiha) u epizodi o Viśvāmitri, 1.50-64.).[37] Osim toga, sanskrtska śloka je jednostavan i prilagodljiv metar koji dozvoljava više slobode sanskrtskom epskom pjesniku, nego heksametar Homeru.[38] Također, sanskrt je vrlo fleksibilan jezik – ima obilje prefiksa (*upasarga*) raznih veličina (jednosložnih, dvosložnih ili trosložnih koji se javljaju kao zbroj prva dva) koji pomažu u popunjavanju stiha. Neki prefiksi ne mijenjaju značenje riječi uopće, a neki ga mijenjaju minimalno. Uz to, postoje zamjenice poput *sarva* i pridjevi poput *mahā* ili *parama*, koji imaju istu svrhu – kao prefiksi se s riječima spajaju u složenice, tu su još i jednosložni i dvosložni veznici, vokativi koji se lako mogu umetati budući da se većina Bālakāṇḍe sastoji od govora itd.[39]

Nabaneeta Sen (Sen, 1966.) primijenila je pristup Parryja i Lorda na Bālakāṇḍu te u tekstu južne recenzije Rāmāyaṇe kvantitativnom analizom istražuje njezinu formulaičnost.

Za svoju analizu Sen je odabrala pet puta po 26 stihova (odnosno 13 śloka) – s početka, s kraja i grupe koje se nalaze otprilike na jednoj trećini, polovini i na tri čevrtine Bālakāṇḍe. U odabranim dijelovima podvukla je punom crtom grupe riječi koje se javljaju drugdje u Bālakāṇḍi, iscrtano formulaične izraze, odnosno fraze koje su konstruirane po istim sintaktičkim i ritmičkim uzorcima i koje se pojavljuju na istim mjestima kao drugi stih, polustih ili dio stiha, s barem jednom zajedničkom riječi na metrički sličnom položaju, a kao dodatni element u odnosu na Parryja i Lorda uvodi podcrtavanje točkama pojedinačnih riječi koje imaju osobitu formulaičnu tendenciju (npr. *dyutimān*, *mahābāhuḥ*).[40]

Dobiveni rezultat pokazao je da je broj formula i formulaičnih izraza u Bālakāṇḍi značajan, a najviše se formula moglo naći u odabranom ulomku iz treće četvrtine kāṇḍe i iz sredine kāṇḍe (oko 13 formulaičnih stihova u svakom dijelu).[41] Kako bi dodatno

[37] Brockington 1984: 45.
[38] Sen, Nabaneeta (1966: 399.) 'Comparative Studies in Oral Epic Poetry and the Vālmīki Rāmāyaṇa: A Report on the Bālākaṇḍa' u *Journal of the American Oriental Society*, Vol. 86: 397.-409. American Oriental Society.
[39] Sen, 1966: 400.
[40] Sen, 1966: 400.
[41] Sen, 1966: 401.

dokazala formulaičnost, Sen traži stalne formule, one koje je Lord definirao kao "kamen temeljac usmenog pjesništva". U konačnici je pokazala da Bālakāṇḍa sadrži puno formula tipa "imenica-epitet" koje označavaju glavne junake (prva Lordova kategorija – imena likova) i zauzimaju pola stiha; nije teško naći formulaične glagole, prvenstveno glagole koji označavaju govorenje i slušanje i također mogu popuniti četvrtinu ili pola stiha uz dodatak objekta i sl. Formule za vrijeme su također prisutne – za označavanje jutra, broja godina koje su prošle itd., kao i za mjesto radnje – u Bālakāṇḍi su to najčešće āśrami (obitavalište isposnika, slično samostanu) ili palače.[42]

Dakle, prisutne su sve četiri kategorije stalnih formula. Osim njih nalazimo i druge tipove formulaičnih grupa riječi, poput pridjevskih, glagolskih, priložnih. Sen je primijetila i da se formule prilagođavaju zahtjevu stiha, da postoje duže i kraće varijante neke formule. Također se ponavljaju cijeli stihovi i śloke, što ide u prilog tezi da Rāmāyaṇa nije pisani tekst, gdje se takva nemarnost ne bi mogla dogoditi. Ponavljanja stihova i śloka podvrgavaju se sitnim promjenama, što je tipično za usmeni stil kompozicije. Sen naposljetku zaključuje: "Čini se da sve navedeno upućuje na to da opis Rāmāyaṇe kao čisto 'umjetničke' pjesme ne stoji, barem prema ovoj dvojbenoj knjizi koja pokazuje mnogo elemenata usmene kompozicije."[43]

[42] Sen, 1966: 403.-405.
[43] Sen, 1966: 407.-408.

ANALIZA STEREOTIPNIH IZRAZA U BĀLAKĀṆḌI

TERMINOLOGIJA

Prije samog početka rada potrebno je razjasniti glavne termine. Termin “stereotipni izraz” označava sve one izraze koji su u skladu s konvencijama stila usmenog pjesništva – pojavljuju se na stalnim mjestima u stihu značajan broj puta, izražavaju stalne teme pjesništva, sastoje se od vrsta riječi pomoću kojih možemo utvrditi uzorke čak i ako se ne javljaju previše puta. Formulu smo već definirali kao skupinu riječi koja se redovno koristi pod istim metričkim uvjetima kako bi se izrazila neka osnovna ideja, a formulaični izraz kao stih ili polustih sastavljen po uzorku formule. Formule zbog svoje fiksiranosti ponekad gube značenje, a formulaični izrazi su prilagodljivi i manje podložni tome da budu ispražnjeni od značenja.

U ovom radu bavit ću se stereotipnim izrazima koje se može klasificirati kao stalne epitete, odnosno epitete koji pretežno opisuju jedan lik u epu, ili, u mom slučaju, grupu likova iste vrste. Odabrala sam epitete koji opisuju rākṣase, skupinu bjesova za koje postoje uvriježeni opisi – uglavnom imaju negativne karakteristike, oni su zla bića, ljuti, ružni, izobličeni.

Jezične karakteristike epiteta najlakše je primijetiti pomoću kompjuterskih programa, stoga sam najprije pripremila elektroničke verzije Schlegelova izdanja Bālakāṇḍe i prijevoda na latinski.

Kako bih dobila elektroničke verzije sanskrtskog (TRANSLITERIRANI TEKST SCHLEGELOVE VERZIJE BĀLAKĀṆḌE) i latinskog (SCHLEGELOV LATINSKI PRIJEVOD BĀLAKĀṆḌE) teksta bilo je potrebno skenirane tekstove prebaciti iz PDF dokumenta u Word dokument pomoću tehnike OCR-a (Optical Character Recognition). Za pretvaranje latinskog teksta koristila sam ABBYY FineReader, program jednostavan za korištenje, a vrlo dobar – u svojoj bazi ima i latinski jezik te je jako dobro *pročitao* PDF dokument, i to tekst koji je na nekim mjestima za kompjuter bilo dosta teško pročitati, npr. zbog zadebljanih slova i sitnijih mrlja na stranicama.

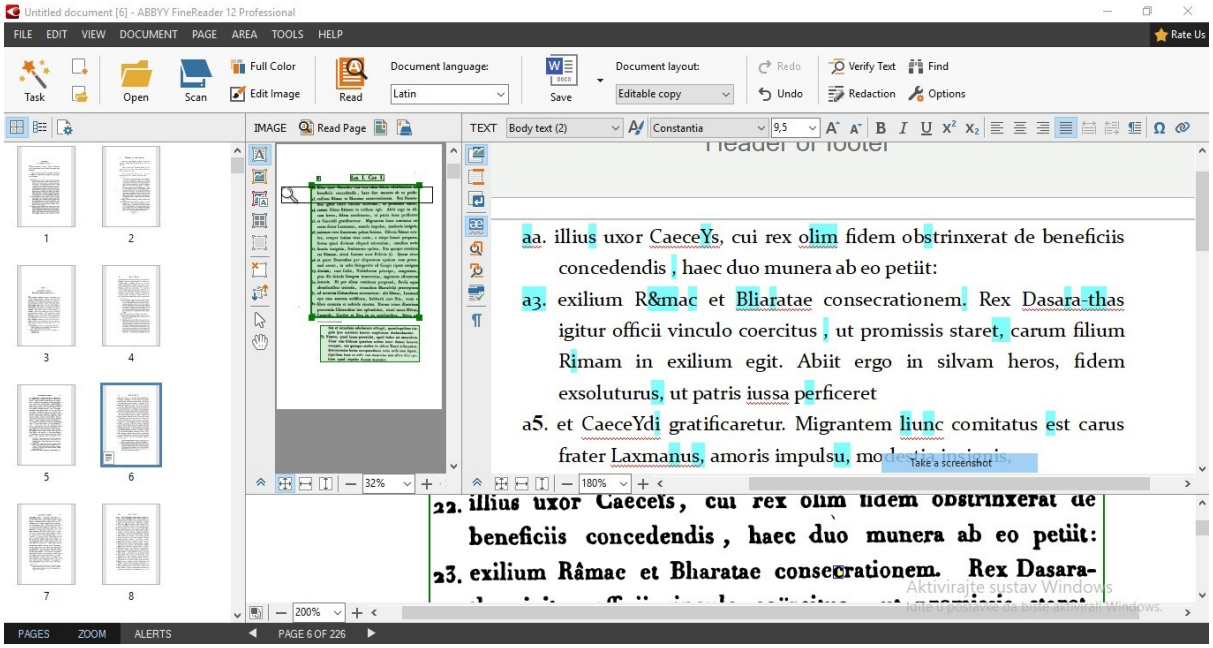

ILUSTRACIJA 1. SUČELJE PROGRAMA ABBYY FINEREADER

Unatoč tome što ABBYY jako dobro prepoznaje tekst, ipak je bilo potrebno provjeriti cijeli tekst i ispraviti pogreške. Za završnu provjeru koristila sam COL (Correcteur Orthographique de Latin) – besplatni program za provjeru pravopisa latinskog teksta koji je dostupan za Microsoft Word i neke druge programe za obradu teksta. Program sadržava rječnik sa 400.000 oblika riječi iz srednjovjekovnog i klasičnog latinskog. COL se može konfigurirati – korisnik može odabrati određeni pravopis (kako tretirati diftonge, glasove [u] i [i] i sl.), a funkcionira kao i drugi programi za provjeru pravopisa – ako riječ nije u rječniku podcrtat će ju.

Prebacivanje sanskrtskog teksta bilo je nešto kompliciranije. Budući da Abbyy FineReader ne podržava sanskrtsko pismo devanagari, a da u trenutku kad mi je trebao elektronički tekst Schlegelove verzije nisam našla dobar program za OCR devanagarija, jer ih je samo nekoliko dostupno za javnu upotrebu,[44] morala sam pronaći alternativni način. PDF dokument koji sam razdvojila na manje dijelove otvarala sam pomoću Google dokumenata (Google Docs), koji su se pokazali jako korisnima i koji su dosta dobro *pročitali* devanagarski tekst – u analizi dobivenog pokazalo se da se stalno ponavljalo 10 do 15 različitih pogrešaka po stranici teksta, npr. Google document bi त [ta] uvijek čitao kao न [na], kratko e (के [ke]) bi zamijenio dugim i (की [kī]) itd. Kad se taj broj pomnoži sa stotinjak stranica teksta, ipak je ostao velik broj pogrešaka koje je trebalo ispraviti ručno.

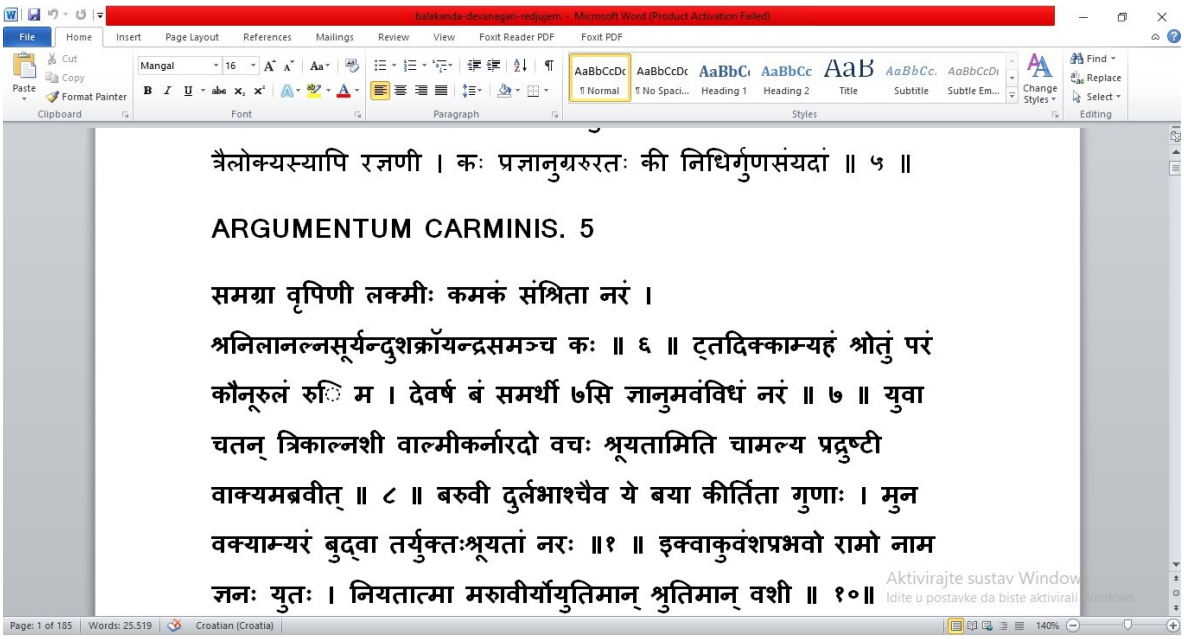

ILUSTRACIJA 2. DEVANAGARSKI TEKST PREBAČEN IZ PDF-A U WORD

[44] Jedan od rijetkih javno dostupnih programa za OCR devanagarija je SanskritOCR koji je razvio dr. Oliver Hellwig, prva osoba koju trebate potražiti ako ste zainteresirani za digitalnu indologiju. Hellwig je radio i još uvijek radi na nekoliko europskih sveučilišta, a unatoč svojoj važnosti ne može naći stalan posao. SanskritOCR nije mogao dobro pročitati moje stranice, vjerojatno zbog loše kvalitete skena. Program je dostupan na stranici: http://www.sanskritreader.de/

Nakon završne provjere elektronički devanagarski tekst pretvorila sam u latinični pomoću alata Sanscript[45] koji je svih 77 sargi putem IAST transliteracijske sheme[46] pretvorio jako brzo – u samo 125 milisekundi, kako je zabilježeno na stranici.
Završni korak prije upotrebe kompjuterskih programa bio je numeriranje teksta za lakše snalaženje i rad u AntConc-u. Označila sam najprije broj kāṇḍe (knjige), potom sarge (poglavlja) i śloke[47] (stihove), te pāde *a* i *c*, npr. 1. kāṇḍa, 77. sarga, 29. śloka, pāda *a* označena je ovako: 1.077.029a.

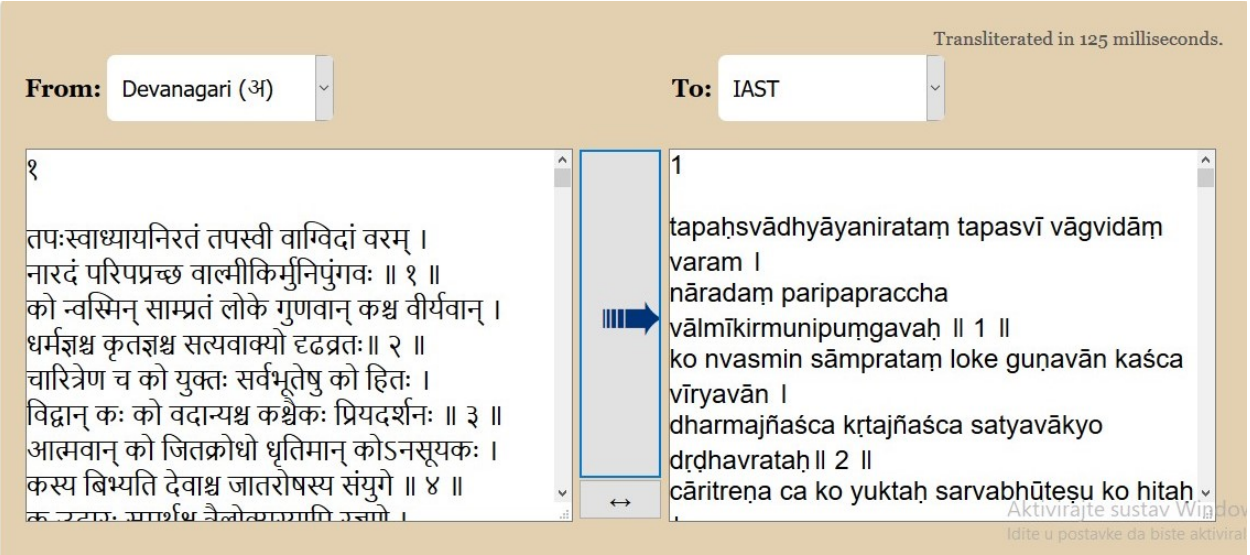

ILUSTRACIJA 3. TRANSLITERACIJA POMOĆU ALATA SANSCRIPT

ODABIR PROGRAMA ZA ANALIZU

Laurence Anthony, profesor na Fakultetu znanosti i inženjerstva na japanskom privatnom Sveučilištu Waseda, bavi se korpusnom lingvistikom, obrazovnom tehnologijom i obradom prirodnih jezika (NLP, Natural Language Processing). Od kada je magistrirao na žanrovskoj analizi radi na razvoju programa za obrazovanje namijenjenih znanstvenicima, predavačima i početnicima u korpusnoj lingvistici. Neki od programa koje je razvio su AntConc, program za korpusnu analizu teksta i konkordanciju, AntPConc, alat namijenjen paralelnoj analizi teksta, AntWordProfiler, za

[45] Sanscript (2019.) *Learn Sanskrit*, http://www.learnsanskrit.org/tools/sanscript
[46] IAST (International Alphabet of Sanskrit Transliteration) – jedna od standardnih shema romanizacije indijskih pisama
[47] Śloka – strofa, česta vrsta epskog metra; sastoji se od četiri pāde (četvrtine stiha, svaka ima po osam slogova), odnosno od dva stiha po 16 slogova. Svaki stih dopušta veliku slobodu, osim u 5., 13., 14. i 15. slogu koji bi trebali biti nepromjenjivi.

profiliranje razine vokabulara i složenosti tekstova, TagAnt, program koji označava vrste riječi u tekstu (POS, Part-Of-Speech tagger) i drugi. Treba istaknuti da su svi ovi programi besplatni i da se lako mogu preuzeti s njegove web stranice.[48]

AntConc je odličan program za analizu teksta, koji ima puno dobrih strana – funkcionira sa svim jezicima (podržava Unicode[49]), omogućava kompleksna pretraživanja pomoću regularnih izraza,[50] ima mogućnost sortiranja riječi po abecedi, prema kraju riječi i prema učestalosti, mogućnost traženja n-grama,[51] klastera[52] i kolokacija,[53] pronalaženja ključnih riječi na temelju usporedbe s referentnim korpusom, za svaku riječ u dokumentu koji koristimo moguće je na grafikonu vidjeti raspodjelu unutar teksta, unutar programa moguće je koristiti i liste lema[54] itd. U daljnjem tekstu ćemo na primjerima pokazati kako funkcioniraju neke od mogućnosti ovog programa.

[48] Anthony, L. (2019.) *Laurence Anthony's Website*. Dostupno na: http://www.laurenceanthony.net/
[49] Unicode je kompjuterski standard koji služi za konzistentno kodiranje, reprezentaciju i manipuliranje tekstom. Koristi jedinstveni broj za svaki znak bez obzira na jezik, program i platformu i na taj način omogućava računalu da "čita" i obrađuje tekstove.
[50] Regularni izrazi (regular expression, regex) su uzorci kojima se opisuje skup znakova, koji se potom koriste za pretraživanje u tekstu.
[51] N-grami su nizovi N jedinica u nekom tekstu, a mogu biti korisni ako učestalosti ponavljanja nekog niza od dvije, tri ili više riječi pridodamo vjerojatnost pojavljivanja riječi koja treba uslijediti nakon niza. Npr. vjerojatnije je da će nakon niza "Molim vas, predajte vaše..." doći riječ "ispite", "papire" i sl., nego "igračke" itd.
[52] Klasteri su grupacije riječi koje često dolaze jedna blizu druge.
[53] Kolokacije su sintagmatska privlačenja među leksičkim jedinicama.
[54] Lema (engl. lemma) je osnovni oblik riječi na temelju kojeg se u pravilu uspostavlja rječnička natuknica.

LISTE RIJEČI

AntConc-ov alat "Liste riječi" (Word list) ima nekoliko korisnih opcija. Najprije, prikazuje broj tokena (Word Tokens) i broj riječi (Word Types). Termin "token" označava ukupan broj riječi u tekstu – svaku riječ broji kao novu, bez obzira na ponavljanja. AntConc daje informaciju da je tokena u tekstu 25.917, no od tog broja sam oduzela tokene za slova *a* i *c* kojima sam označila pāde (2*2315 pāda) i dobila podatak da u sanskrtskom tekstu Bālakāṇḍe ima ukupno 21.287 tokena. Opcija "Word Types" broji koliko je različitih oblika riječi u tekstu. Tu AntConc pokazuje brojku 10.954, a i u ovom slučaju moram oduzeti dva oblika riječi za spomenuta slova, pa je ukupno 10.952 različita oblika.

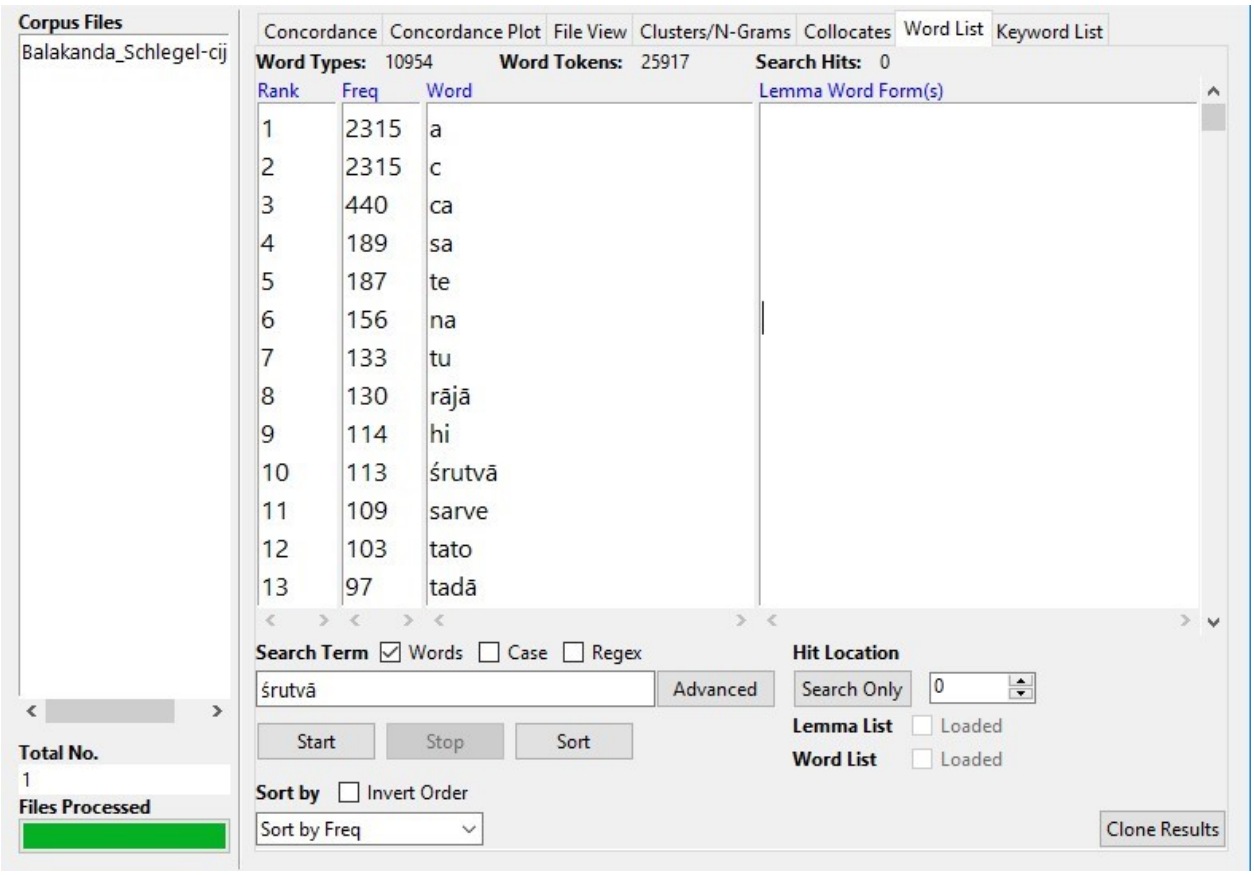

ILUSTRACIJA 4. ALAT "WORD LIST"

Osim toga, "Word List" nudi i mogućnost sortiranja teksta na tri načina – prema abecedi, prema kraju riječi i prema učestalosti. Abecedni popis može poslužiti primarno kao referentna točka – možemo vidjeti od kojih se sve riječi uopće sastoji naš tekst, koji se

oblici neke riječi pojavljuju u tekstu i sl. što će pomoći kod detaljnije analize teksta, iako bi nam za potpunu morfološku i sintaktičku analizu trebao tekst s ovim eksplicitnim informacijama. Popis prema kraju riječi vrlo je koristan jer možemo vidjeti koji su najčešći završetci, koje riječi se najčešće nalaze na kraju i sl.

Treća mogućnost sortiranja riječi jest po učestalosti, također korisna zato što vidimo koje su najčešće riječi i koliko puta u tekstu se pojavljuju, a AntConc nam omogućava i da kliknemo na riječ i vidimo u kojem se kontekstu pojavljuje – koje je riječi okružuju, na kojem se mjestu u stihu javlja i sl. Listu riječi po učestalosti možemo uspoređivati i s nekim drugim tekstom.

CONCORDANCE PLOT

Također, jedna od opcija AntConc-a je "Concordance Plot", alat koji pokazuje na kojim se sve mjestima u tekstu pojavljuje riječ koju odaberemo – radi se o grafikonu koji prikazuje raspodjelu neke riječi unutar teksta i koji, kad kliknemo na oznaku za pojavu određene riječi (okomita crta) prikaže dio teksta u kojemu se nalazi ta riječ. Npr. ako želimo čitati odlomke u kojima se govori o Rāmi, kliknut ćemo na riječ *rāma* i vidjeti da se prvi put spominje u 46. śloki prvog poglavlja, a potom tek u 11. śloki 24. poglavlja. U obzir treba uzeti da AntConc ne prepoznaje različite oblike iste riječi, jer sam koristila tekstualnu datoteku (.txt), pa trebamo zasebno kliknuti i na *rāmo*, *rāmaṃ* itd. ako želimo točno utvrditi na kojim se sve mjestima spominje Rāma.

Alat je vrlo koristan za traženje formula – ako kliknemo npr. na riječ *bhadraṃ* (dio formule *bhadraṃ te*) vidjet ćemo da se pojavljuje prvi put u devetoj sargi i da se tek od 29. sarge počinje javljati češće. To će nas morati natjerati da se zapitamo zašto postoji toliki razmak i da pogledamo da li se od prve do 29. sarge češće javlja neki drugi izraz sličan ovoj formuli, o čemu se govori na tim mjestima i sl. Raspored možemo pogledati i za fraze.

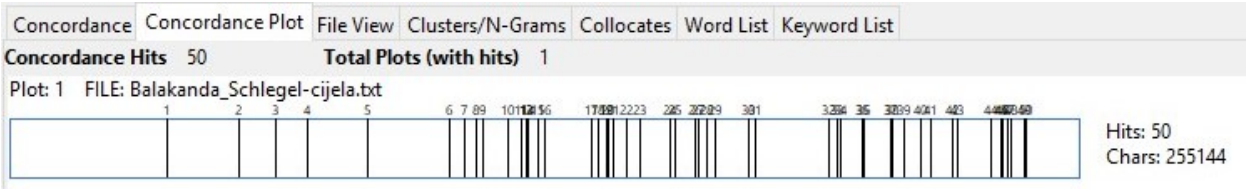

ILUSTRACIJA 5. RASPODJELA RIJEČI "BHADRAṂ" PRIKAZANA U ALATU "CONCORDANCE PLOT"

Koristeći spomenute alate i Monier-Williamsov sanskrtski rječnik napravit ću leksičku analizu pedesetak najčešćih riječi u tekstu Bālakāṇḍe, a nastojat ću komentirati najviše njihov potencijal za sudjelovanje u stvaranju formula. Odabrala sam riječi koje se u tekstu ponavljaju najmanje 30 puta.

VEZNIK CA [I]

Najčešća riječ u tekstu jest *ca* [i], jednosložni veznik koji povezuje rečenice i dijelove rečenica, a u sanskrtu se upotrebljava iza riječi na koju se odnosi, zato ga često nalazimo na kraju pāde. Ovisno o potrebama pjevača, ovaj veznik je lako dodati ili izbaciti iz teksta. Parataktičke konstrukcije rečenica prevladavaju u slučajevima gdje nalazimo antitezu i osobito u pitanjima, gdje kratkoća izraza pridonosi naglašavanju pitanja.[55] *Ca* se također često upotrebljava uz dvije riječi koje čine par, kako bi povećao simetriju pāde (*cakāra rāmo dharmātmā* ***priyāṇi ca hitāni ca****)*, a nalazimo i primjere gdje se pojavljuje između tri riječi (*kharaṃ* ***ca*** *dūṣaṇaṃ* ***ca****iva rajastriśira eva* ***ca***). [56]

U samom tekstu Bālakāṇḍe *ca* se samostalno pojavljuje ukupno 440 puta, što čini 2,067 posto teksta. AntConc ne uzima u obzir *ca* koji se zbog samoglasničkog ili suglasničkog sandhija spojio s drugom riječi (*caiva*, *cāpi*, *cainaṃ*, *tāśca*) pa smo uz pomoć alata "Concordance" i regularnih izraza *ca, cai*, cā* pronašli ovaj veznik i u drugim riječima. Takvih oblika ima još 455. Prilikom ovakvog načina pretraživanja postoji mogućnost pogreške, jer će npr. regularni izraz cā* pronaći i ono što trebamo – *ca* spojen sandhijem – ali i riječi koje počinju s *cā-* (*cātur*). Letimičnim pregledom liste riječi zaključili smo da takvih riječi nema mnogo, te da je mogućnost pogreške mala, pa možemo reći da je postotak *ca* u tekstu oko četiri posto.

[55] Brockington 1984: 31.
[56] Ibid.

Rank	Freq.	Riječ	Rank	Freq.	Riječ	Rank	Freq	Riječ	Rank	Freq	Riječ
1	440	ca	15	77	tataḥ	29	43	atha	43	36	rāmo
2	189	sa	16	67	tatra	30	43	ha	44	35	'pi + api 15x
3	187	te	17	66	mama	31	42	vākyaṃ	45	34	dharmātmā
4	156	na	18	65	dṛṣṭvā	32	41	raghunandana	46	34	mahātejā
5	133	tu	19	63	tathā	33	41	tava	47	33	evaṃ
6	130	rājā	20	60	caiva	34	41	yathā	48	33	teṣāṃ
7	114	hi	21	59	viśvāmitro	35	40	sā	49	32	vā
8	113	śrutvā	22	58	taṃ	36	39	tāṃ	50	31	mayā
9	109	sarve	23	57	vai	37	39	vacanaṃ	51	31	rāmaṃ
10	103	tato	24	56	kṛtvā	38	38	sarvaṃ	52	31	sarvān
11	97	tadā	25	53	nāma	39	37	mahātmanaḥ	53	31	tena
12	91	tasya	26	50	bhadraṃ	40	37	tvaṃ	54	31	viśvāmitraṃ
13	88	me	27	49	saha	41	36	bhagavān	55	30	jagāma
14	88	rāma	28	47	iti	42	36	rāghava	56	30	mahāmuniḥ

TABLICA 1. NAJUČESTALIJE RIJEČI U BĀLAKĀṆḌI

ZAMJENICA SA [ON]

Nakon *ca* druga riječ po učestalosti je *sa* [on], N. m. r. zamjenice *tad*. *Sa* se često upotrebljava uz imenice u nominativu zbog naglašavanja (*sa vīraḥ* – taj junak, *sa dvijaḥ* – taj dvorođeni, *sa mahāyaśāḥ* – taj preslavni). U mnogim primjerima *sa* se nalazi na početku novog stiha kad se radnja iz prethodnog prebacuje u idući (npr. 1.001.023c *vivāsayāmāsa sutaṃ rāmaṃ daśarathaḥ priyaṃ* 1.001.024a *sa jagāma vanaṃ vīraḥ pratijñāmanupālayan – protjerao je dragog sina Ramu Daśaratha. Taj je junak otišao u šumu radi ispunjavanja obećanja*), a u takvim slučajevima nakon *sa* nerijetko dolazi glagol koji opisuje radnju subjekta. U cijeloj kombinaciji često stoji i akuzativ smjera ili objekta. Kombinacija je, dakle, [sa + glagol + objekt + subjekt].

Alat "Clusters/n-grams" omogućava nam da lako vidimo kombinacije riječi s kojima dolazi ova zamjenica. U opciji alata "Search Term Position" odabrali smo "Left", što znači da će program pokazati skupine riječi koje se nalaze desno od termina za koji tražimo klastere, odnosno, termin se nalazi lijevo od klastera (ILUSTRACIJA 6.). Veličinu klastera postavili smo na minimalno dvije, a maksimalno četiri riječi. AntConc nam je pokazao da u tekstu Bālakāṇḍe ima npr. šest klastera *sa gatvā*, četiri klastera *sa kṛtvā*, tri *sa jagāma*

itd. Neke od čestih kombinacija koje smo uočili su, uz spomenute, *sa kṛtvā niścayaṃ*, *sa kṛtvā niścayaṃ rājā*, *sa kṛtvā niścayaṃ rāma*, *sa kṛtvā naiṣṭhikīṃ buddhiṃ*, *sa gatvā nilayaṃ rājā*, *sa gatvā sāgaraṃ rājā*, *sa jagāma vanaṃ vīraḥ*, *sa dṛṣṭvā jvalitaṃ dīptyā*, *sa dṛṣṭvā vāyunā muktāḥ*. Možemo ih sažeti na opću kombinaciju [*sa* + glagol koji opisuje radnju koju čini subjekt + glagolski objekt + subjekt koji se veže za *sa*], koja zauzima jednu pādu (najčešće *a*). Ako odaberemo opciju "Right" traženi clusteri nalazit će se s lijeve strane od *sa.* Na ILUSTRACIJA 7. vidimo da se *sa* nalazi ukupno 93 puta na početku pāde (prvi i drugi redak na popisu), a ako nije odmah na početku često mu prethode *tataḥ*, *evaṃ* i slične riječi koje nerijetko služe za popunjavanje stiha (npr. *evaṃ* često dolazi uz glagole *vac* – [reći, govoriti] i *śru* [čuti, slušati]). Na temelju navedenog možemo zaključiti da ovaj oblik zamjenice *tad* redovno pomaže u kreiranju stihova.

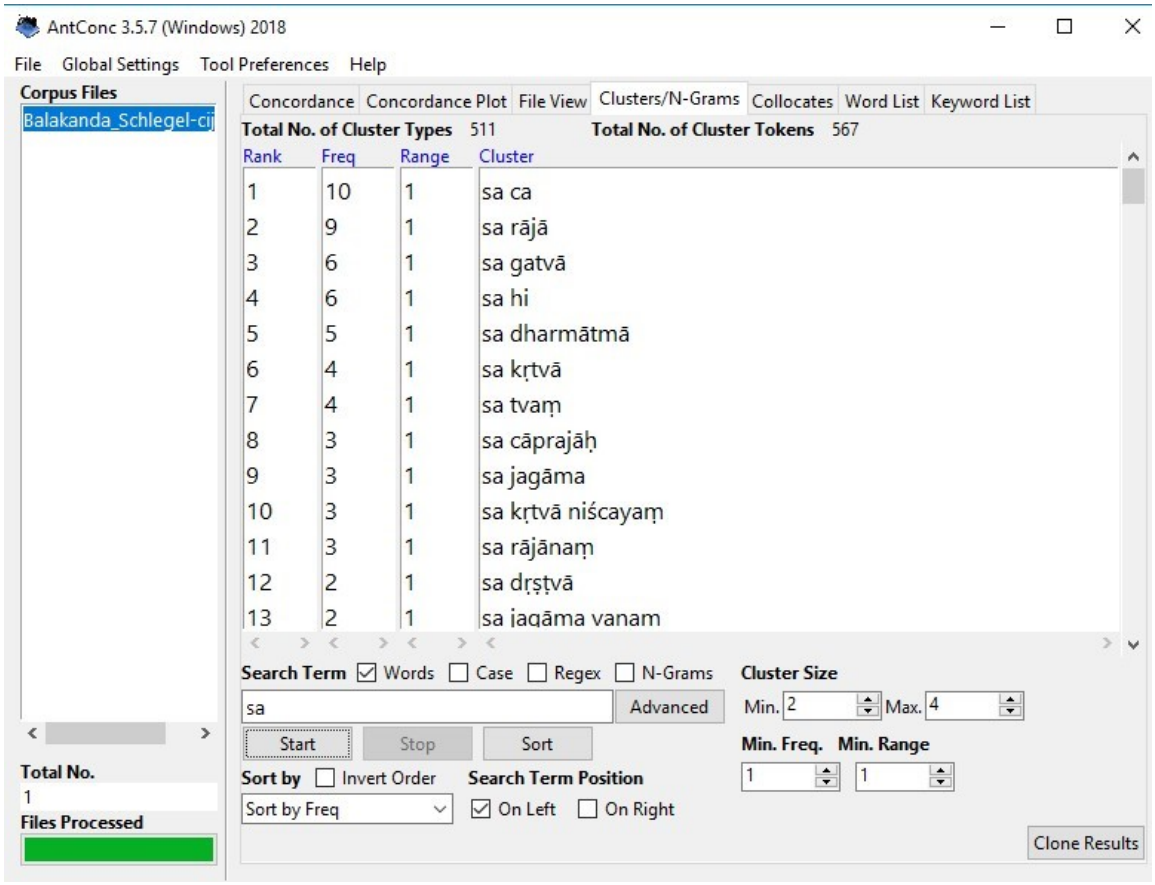

ILUSTRACIJA 6. DIO KLASTERA RIJEČI "SA", KOJA SE NALAZI S LIJEVE STRANE OD KLASTERA

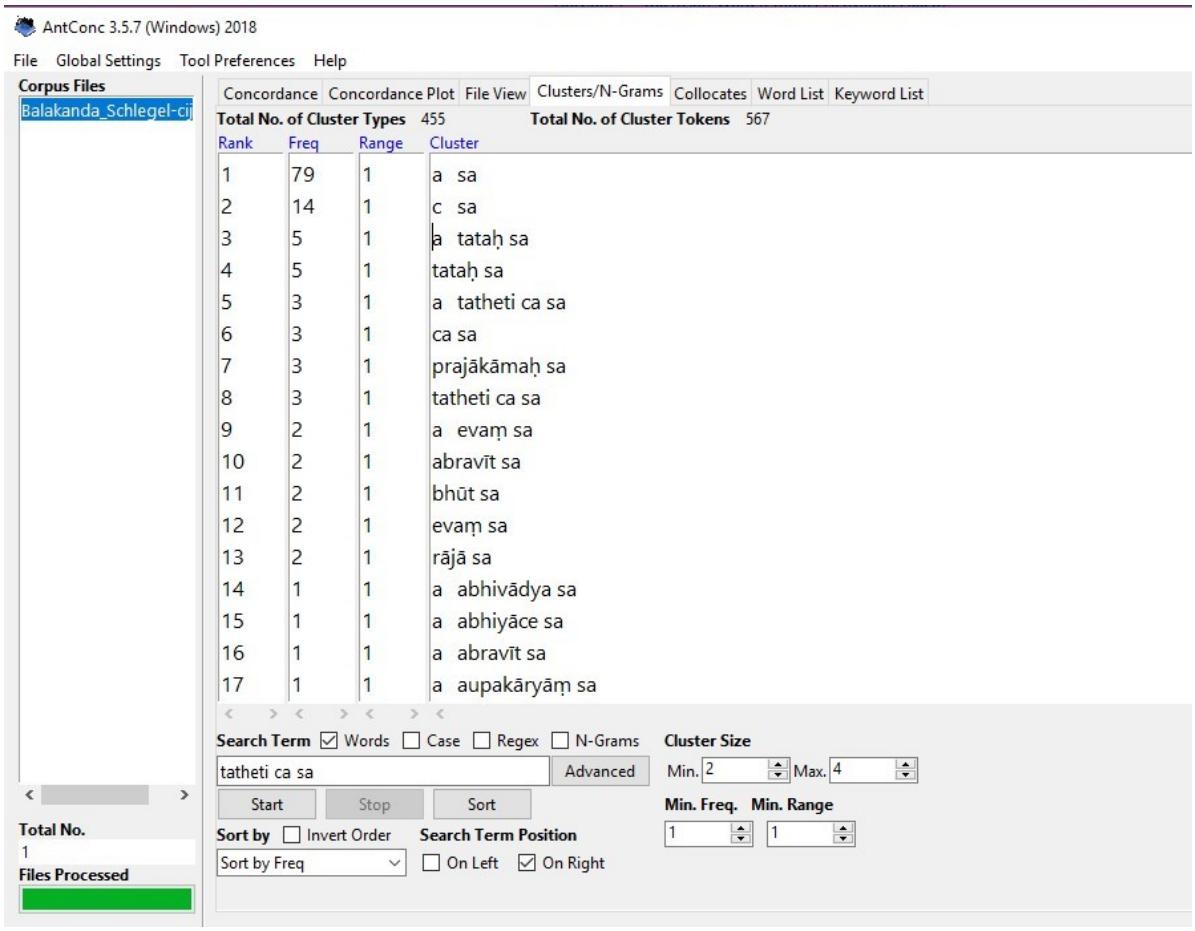

ILUSTRACIJA 7. DIO KLASTERA RIJEČI “SA”, KOJA SE NALAZI S DESNE STRANE OD KLASTERA

DRUGI ZAMJENIČKI OBLICI

Osim *sa* česti su još neki zamjenički oblici. Oblik *te* [tebi, tebe], dativ ili (češće) genitiv osobne zamjenice *tvad* [ti], također je često dio formulaičnih izraza, osobito uzvika, koji se umeću kako bi popunili stih, poput *bhadraṃ te* (fraza *bhadraṃ te/vo/vaḥ* pojavljuje se čak 50 puta), *apsaraḥ svāgataṃ te 'stu*, *bhagavan svāgataṃ te 'stu*, *brahmarṣe svāgataṃ te 'stu*, *svasti te 'stu*, *svāgataṃ te dvijaśreṣṭha*, *svāgataṃ te naraśreṣṭha* itd. Oblici zamjenica u najčešćih pedeset riječi su oblici od *tvad: tvaṃ* (nom.), *tava/te* (gen.), *te* (dat.), oblici zamjenice *tad* [on]: *tasya* (acc.), *teṣāṃ* (gen. pl. m. i n.), *tena* (instr.), zamjenice *mad* [ja]: mama/me (gen.), mayā (instr.), zamjenice *tad* u ženskom rodu: *sā* [ona] (nom.), *tāṃ* (acc.). Iz nabrajanja možemo vidjeti da su najčešći padeži genitiv, akuzativ i instrumental, stoga pretpostavljam da to nije slučajno i da upućuje na sintaksu sanskrta.

NEGACIJA NA

Na 4. mjestu po učestalosti je negativna čestica *na* [ne, niti] koja redovno dolazi uz glagole na koje se odnosi, a na početku stiha se ne javlja, osim ako je emfatična.[57] Kao i u slučaju *ca*, i *na* redovno nalazimo iza barem dvije imenice, a vrlo je česta upotreba i s tri ili više imenica, gdje se nalazi uz *ca* i prevodi kao "ni... ni... ni"[58] (1.033.09a *nāsya devā na gandharvā nāsurā na ca rākṣasāḥ*; 1.067.09a *naitat suragaṇāḥ sarve nāsurā na ca rākṣasāḥ*).

JEDNOSLOŽNI I DVOSLOŽNI VEZNICI

Čestica *tu* nikad ne dolazi na prvom mjestu u stihu. U nekim slučajevima koristi se za izražavanje antiteze[59], kao i *api* koji se u Bālakāṇḍi javlja ukupno 45 puta. *Hi* je uzročna čestica koja se također nikad ne nalazi na prvom mjestu u stihu, a općenito dolazi nakon prve riječi kao enklitika. Sve tri riječi često ne dodaju nikakvo ili dodaju tek minimalno značenje sadržaju rečenice.[60] Nekoliko dvosložnih veznika također se može zgodno umetnuti u stih: *tato*, *tadā*, *tataḥ*, *tathā*, *atha*.

---

[57] Brockington 1984: 32.
[58] Monier, Monier-Williams (1979.) *A Sanskrit-English dictionary : etymologically and philologically arranged with special reference to cognate Indo-european languages*. Delhi; Varanasi; Patna: Motilal Banarsidass. Dostupno na: https://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/monier/
[59] Brockington 1984: 32.
[60] Monier-Williams 1979.

APSOLUTIVI (ŚRUTVĀ, DṚṢṬVĀ, KṚTVĀ)

Apsolutiv glagola *śru* [čuti, slušati] – *śrutvā* [čuvši] nalazi se na osmom mjestu po učestalosti, a pojavljuje se u raznim varijacijama uz zamjenice ili trosložna imena (s genitivom jednine i množine zamjenice *tad* [taj, onaj], s genitivom imena govornika, osobe čije riječi su čute itd.) i najčešće tvori formule koje popunjavaju prvu polovicu stiha. Neke od varijacija u kojima se ovaj apsolutiv pojavljuje su: *munestu vacanaṃ śrutvā*, *janakasya vacaḥ śrutvā*, *agnestu vacanaṃ śrutvā*, *tasya tadvacanaṃ śrutvā*, *teṣāṃ tadvacanaṃ śrutvā*, *teṣāṃ nṛpo vacaḥ śrutvā*, *janakaḥ śrīmān śrutvā*... Sam *śrutvā* najčešće se nalazi u drugoj polovici polustiha (sedmi i osmi slog), a polustih često gradi i uz pomoć drugih trosložnih formula poput *bhadraṃ te, bhagavan* ili *tattvataḥ.*

Željela sam vidjeti u kojem se omjeru *śrutvā* pojavljuje u pādama *a* i *c* pa sam uz pomoć Excelova alata za filtriranje stihove razdvojila u dva dokumenta. Rezultat je sljedeći: *śrutvā* se u pādama *a* i *c* pojavljuje 98 puta (93 puta u *a*, 13 puta u *b* pādi), a u pādama *b* i *d* 15 puta. 13 puta se javlja u pādama *b* (deset puta u prva dva sloga, a tri puta u trećem i četvrtom slogu), a dvaput u prva dva sloga pāde *d*. Možemo stoga reći da se *śrutvā* najčešće javlja u pādi *a,* te da je omjer *śrutvā* u prvom stihu naspram drugog, odnosno *a,b* : *c,d* pāda 15:1, a u parnim i neparnim stihovima, odnosno *a,c* : *b,d* pāda 6,5:1.

Osim *śrutvā* među najučestalijim glagolskim oblicima su apsolutiv glagola *dṛś* [vidjeti, gledati] - *dṛṣṭvā* [vidjevši, ugledavši] i glagola *kṛ* [činiti] – *kṛtvā* [učinivši], te perfekt glagola *gam* [ići] u 3. l. jd. – *jagāma* [otišao je]. Kao i *śrutvā*, i *dṛṣṭvā* se često nalazi u sedmom i osmom slogu pāde *a*. Često dolazi u kombinacijama [akuzativ jednine/množine zamjenice tad (*taṃ*, *tān*) + *dṛṣṭvā* + imenica u akuzativu ili nominativu], ovisno o kontekstu: *taṃ dṛṣṭvā mantriṇaḥ sarve*, *viśvāmitrastu taṃ dṛṣṭvā rājānaṃ.*

Kṛtvā najčešće dolazi u prvoj polovici pāde *b*. Često dolazi uz akuzativ objekta i s imenicom čini glagol novog značenja, npr. *kṛtvā niścayaṃ* – učinivši odluku, tj. odlučivši, a onda s drugim dodacima oblikuje formule duljine polustiha, npr. *sa kṛtvā niścayaṃ rājā, sa kṛtvā niścayaṃ rāma*, *kṛtvā mahītalaṃ rājā*, *kṛtvā cāpi pradakṣiṇam*, *rājyaṃ kṛtvā divaṃ gataḥ*, *yoktraṃ kṛtvā ca vāsukiṃ* itd.

PERFEKT JAGĀMA

Perfekt glagola *gam*, 1. [ići] posljednji je glagolski oblik među 50 najčešćih riječi. *Gam* je glagol kretanja te dolazi s akuzativom cilja: *sa jagāma vanaṃ vīro*, *jagāma tridivaṃ devaiḥ sarvaiḥ*, *jagāma svapuraṃ rājā sabhāryo*, *jagāma saritāṃ śreṣṭhā*.

Obratila sam pozornost na raspored i ovih glagolskih oblika – *dṛṣṭvā* se javlja 55 puta u padama *a, c*; 15 puta u *b, d*; a *kṛtvā* 32 puta u *a, c* i 24 puta u *b, d*.

24 od 65 puta u *c, d* pādama (4 puta u *d* pādi), *kṛtvā* 15 puta od ukupno 56 (pet puta u pādi *d*), a *jāgama* se u pādama *c, d* pojavljuje 22 od ukupno 30 puta. Očito je da *jāgama* ne slijedi spomenuti uzorak, dok se raspored apsolutiva uglavnom poklapa – najviše puta se nalaze u pādi *a*.

Na temelju zapažanja rasporeda apsolutiva po padama možemo reći da prevladavaju u pādi *a* i u parnim pādama. Glagol jagama odstupa od ovog rasporeda te ga nalazimo najveći broj puta u pādi *c* i jednak broj puta u parnim i neparnim pādama.

	Pāda a	**Pāda b**	**Pāda c**	**Pāda d**
śrutvā	93	13	5	2
dṛṣṭvā	35	6	20	4
kṛtvā	22	19	10	5
jagāma	6	8	12	10

TABLICA 2. RASPODJELA 4 NAJČEŠĆA GLAGOLA U BĀLAKĀṆḌI

Možemo reći da apsolutivi sudjeluju u stvaranju formula, što potvrđuje njihova učestalost i specifičan raspored po pādama. Apsolutiv je, uz gotovi particip, najčešći glagolski oblik u Rāmāyaṇi[61] – pretraga po regularnim izrazima *tvā, *ṭvā pokazala je da se apsolutivi na taj završetak u tekstu Bālakāṇḍe pojavljuju 451 put.

PREFIKSI

Vrlo su česti oblici zamjeničkog pridjeva *sarva* [sav, svaki] – *sarve* (n. pl. m.), *sarvaṃ* (n. sg. m.), *sarvān* (acc. pl. m.), a *sarva-* je i jedan od najčešćih prefiksa u Bālakāṇḍi – ukupno se razne kombinacije sa *sarva* pojavljuju 382 puta. Još češći prefiks je *mahā-* koji se u prvih pedesetak riječi pojavljuje u riječima *mahātmanaḥ*, *mahātejā*, *mahāmuniḥ*, ukupno 101 put. Različiti oblici pridjeva *mahat* [velik] pojavljuju se 584 puta. Čest prefiks je i

[61] Brockington 1984: 21.

dharma-, a među najčešćim riječima našao se atributivni epitet *dharmātmā*. Neki epiteti pojavljuju se samo uz jednu osobu, neki drugi koriste se za više osoba, npr. verzije složenica s *dharma-* koriste se najviše za Rāmu, ali i za Daśarathu, Bharatu... Spomenuti prefiksi su formulaični, a riječi koje se tvore s prefiksima same po sebi nisu stereotipni izrazi, nego to postaju tek u kombinacijama s drugim riječima, npr. *lakṣmaṇaś ca mahābalaḥ*.[62]

IMENICE

Od najčešćih imenica tu su *nāma*, *vākyaṃ*, *raghunandana*, *vacanaṃ*, *bhagavān* te imena glavnih junaka u različitim padežima: *rājā*, *rāma*, *viśvāmitro*, *rāmo*, *rāmaṃ*, *viśvāmitraṃ.* Logično je da se riječ *nāma* pojavljuje mnogo puta, jer je to izvorno akuzativ imenice *nāman* – [ime], a znači [po imenu, zvan] te se vrlo često koristi za uvođenje likova u radnju. Imenice *vākyaṃ* (acc. od *vākya*, n. govor, izjava, tvrdnja) *i vacanaṃ (*acc. od *vacana*, n. govor, riječ*)* tvore formulaične izraze s apsolutivom *śrutvā. Bhagavān*, nom. sg. m. se pojavljuje bez određenog pravila, i uz Brahmu, Indru, Viśvāmitru, a najčešće za Vaśiṣṭhu. Neki od primjera su: *vaśiṣṭho bhagavān ṛṣiḥ*; *āsanaṃ cāsya bhagavān vaśiṣṭho vyādideśa ha*, *evamuktastu bhagavān viśvāmitreṇa dhīmatā*, *ityuktvā bhagavān brahmā*. Riječ koja se najpravilnije od svih pojavljuje je peterosložna složenica tatpuruṣa *raghunandana* (sin, potomak Raghuov, odnosno Rāma) – u svim slučajevima se javlja na kraju stiha, a prethodi joj neka trosložna riječ.

ITI, SAHA, YATHĀ

Na kraju su nam ostale riječi *iti, saha, yathā* – [na taj način, tako]. *Iti* se koristi i u citatima, umjesto navodnika – riječi koje se nalaze ispred *iti* izrekla je neka osoba. Budući da se velik dio Bālakāṇḍe sastoji od govora jasno je zašto se ova riječ ponavlja češće. Prilog *tatra* [tamo, ondje, na tom mjestu] najčešće dolazi u prvoj pādi, rijetko u pādi *b* (samo devet puta od ukupno 76 pojava *tatra* i kombinacija nastalih zbog sandhija poput *tatrainaṃ*). *Saha* je prijedlog koji dolazi s instrumentalom, a nalazimo i primjere složenica sa *saha*, npr. *sahalakṣmaṇāḥ*. *Yathā* je najčešći od odnosnih priloga, a više od polovice njegovih pojava u Rāmāyaṇi uvodi usporedbe.

[62] Brockington 1984: 39.

Svaka od odabranih 56 riječi koje se u tekstu Bālakāṇḍe pojavljuju najmanje trideset puta na ovaj ili onaj način sudjeluje u kreiranju formula. Među najčešćim riječima su jednosložne riječi koje često ne mijenjaju značenje fraze unutar koje se nalaze ili ga mijenjaju minimalno, nevažno za radnju epa, stoga se mogu lako dodavati gdje su potrebne. Ipak, ne dolaze na bilo kojem mjestu u stihu, npr. *tu* se nikad ne nalazi na prvom mjestu, kao ni *hi* koji je najčešće enklitika prvoj riječi u stihu. Među najčešćim riječima nalaze se i neki formulaični prefiksi.

Najčešći glagoli su glagoli koji izražavaju glavne radnje – kretanje, slušanje, govorenje, činjenje (*śrutvā, dṛṣṭvā, kṛtvā, jāgama)*. Najčešće imenice su imena likova ili imenice koje upućuju na likove (*bhagavān)*, imenice koje uvode likove (*nāma)* te imenice koje dolaze uz glagole govorenja. Navedene primjere možemo povezati s dvije od četiri kategorije u Lordovoj kategorizaciji formula koje su "kamen temeljac usmenog stila".

Nadalje, uočila sam određene obrasce po kojima neke vrste riječi oblikuju fraze koje popunjavaju dio ili čitavu pādu, npr. kombinacija [*sa* + glagol koji označava radnju koju čini subjekt + glagolski objekt + subjekt koji se veže za *sa*] zauzima jednu pādu. Apsolutivi također imaju specifičnu tendenciju da se javljaju u određenoj pādi (najčešće *a*) i u određenim kombinacijama. Uz navedeno, njihova je učestalost potvrda formulaičnosti teksta Bālakāṇḍe – pedeset najčešćih riječi zauzima čak 22,17 posto, a deset najčešćih 11,88 posto.

Udio deset i pedeset najčešćih riječi u ukupnom tekstu prikazala sam na grafikonima.

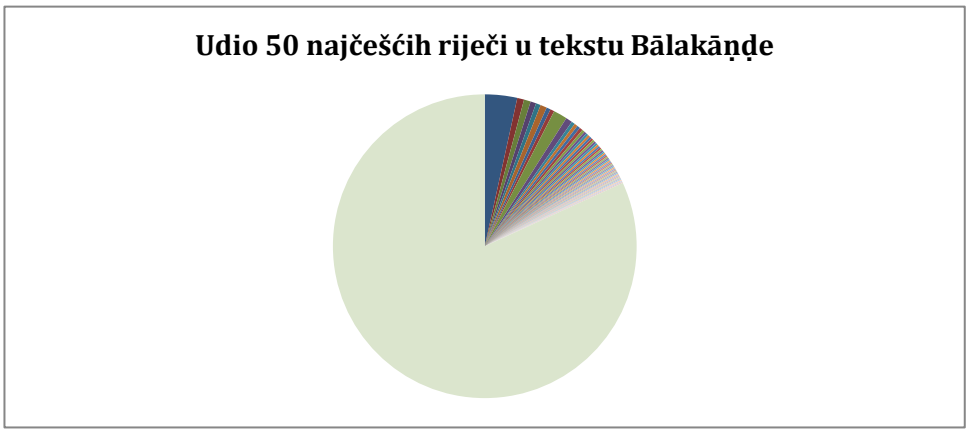

GRAF 1. UDIO 50 NAJČEŠĆIH RIJEČI U TEKSTU BĀLAKĀṆḌE

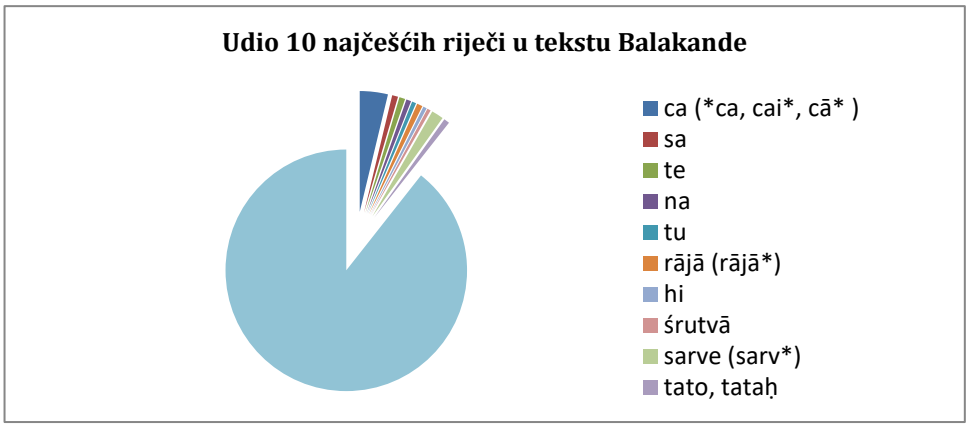

GRAF 2. UDIO 10 NAJČEŠĆIH RIJEČI U TEKSTU BALAKANDE

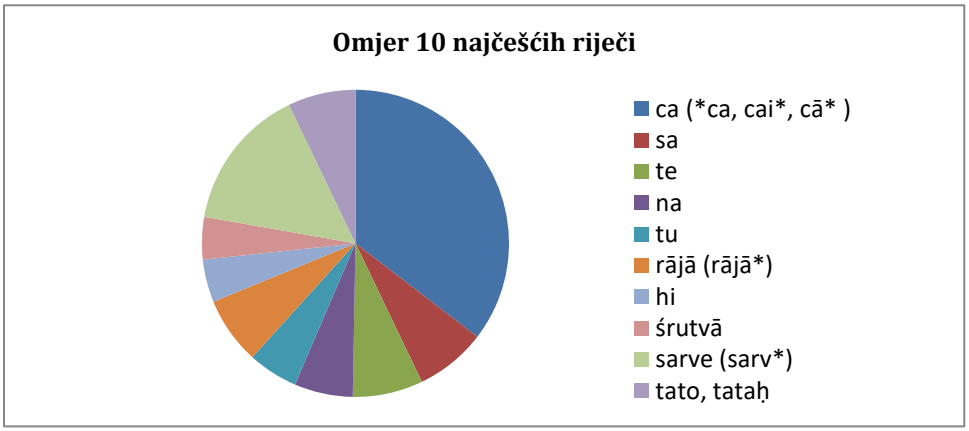

GRAF 3. OMJER 10 NAJČEŠĆIH RIJEČI

Ovakav udio riječi, gdje 50 najčešćih zauzima petinu, a 10 najčešćih desetinu teksta podjeća na Zipfov zakon. Američki lingvist i filolog G. K. Zipf istraživao je distribuciju riječi u tekstu i uočio da se mali broj riječi pojavljuje vrlo često. Prema ovom zakonu postoje univerzalni odnosi između ranga riječi i njezine frekvencije. Ako rang riječi pomnožimo s njezinom frekvencijom u tekstu rezultat je približno konstantan.

Zipfova krivulja za 50 najčešćih riječi Balakande izgleda otprilike ovako:

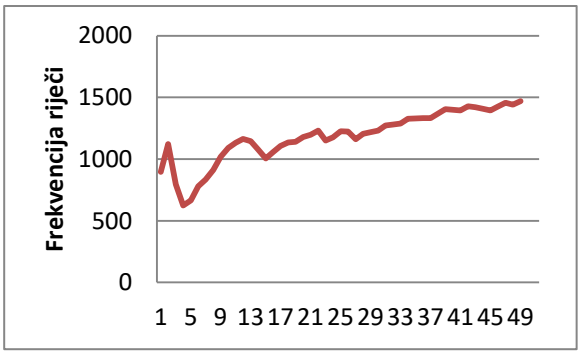

Pod stalnim epitetima podrazumijevamo opisne pridjeve ili fraze koje se pojavljuju više od jedanput uz imena likova.[63] Dvije su grupe stalnih epiteta najčešće – u prvu grupu pripadaju fraze tipa imenica-epitet, npr. kod Homera su to *brzonogi Ahilej*, *lukavi Odisej* i *bjeloruka Hera*, a u Rāmāyaṇi, recimo, *Rāmo dharmabhṛtām varaḥ* [Rāma najbolji zagovornik dharme[64]] ili *Hanumān mārutātmajaḥ* [Hanumān potomak Mārute[65]]. Neki epiteti pojavljuju se uz više osoba, npr. verzije složenica s *dharma-* koriste se za Rāmu, Daśarathu i Bharatu, a drugi samo uz jednu osobu, npr. *rāghava* [Raghujević, potomak roda Raghuova] za Rāmu.[66] Drugu grupu stalnih epiteta, kojoj pripada i *rāghava,* mogli bismo uvjetno nazvati *nadimcima.* Radi se o imenicama ili pridjevima upotrebljavanim kao sinonimi za vlastita imena junaka, koji opisuju neku njegovu osobinu, kvalitetu ili podrijetlo, označavaju narod ili vrstu bića kojoj pripadaju (patronimici, matronimici, etnici, ktetici, eponimi...), npr. *maithilī* [Mithiljanka, žena iz Mithile] za Sītu.

Prema teoriji Parryja i Lorda stalni epiteti ne dodaju nikakvo značenje imenu junaka i kontekstu u kojemu se nalaze, a u tekstu se koriste isključivo u metričke svrhe. Da pojasnimo, patronimik *mārutātmaja,* u Rāmāyaṇi vrlo često upotrebljavan za Hanumāna, počeo je funkcionirati kao svojevrsno prezime i izgubio semantičku supstancu, no drugi epitet koji se također često upotrebljava (iako rijetko u kombinaciji s Hanumānovim imenom), *vāyusuta*/*vāyusunu* [sin vjetra] često se pojavljuje u kontekstu gdje je Hanumānova sposobnost letenja važna za priču.[67] Za razliku od Parryja i Lorda, Brockington (2000.) naglašava da su atributivni epiteti generalno relevantni za situaciju u kojoj se pojavljuju i da upotreba iz čisto ukrasnih razloga nije česta, premda se ne može reći ni da su ključni za priču. U članku *Stereotyped expressions in Rāmāyaṇa* nabraja najčešće izraze koji se javljaju uz neke od glavnih likova i komentira koliko puta su upotrebljeni u kojoj knjizi, ali se ne osvrće na kontekst u kojemu se javljaju. Na kraju zaključuje da stereotipni izrazi svih vrsta čine značajan dio

[63] Krnic, Krešimir (2018.) 'Static Epithets in Vālmīki's Rāmāyaṇa', rad predstavljen na 17. svjetskoj sanskrtskoj konferenciji, Vancouver, Canada.
[64] Dharma je termin iz indijske filozofije koji ima veoma širok opseg značenja: religija, dužnost (u smislu kastinske dužnosti), zakon, društveni poredak.
[65] Māruta – bog vjetra
[66] Brockington, John (2000: 100.) Stereotyped expressions in Rāmāyaṇa u *Epic threads – John Brockington on the Sanskrit Epics*, ur. Greg Bailey i Marry Brockington, New York: Oxford University Press, 98-125.
[67] Krnic 2018.

Rāmāyaṇe, a osobni epiteti su najčešći, te da je iz stila Rāmāyaṇe jasno je da je ona djelo svjesnog umjetnika koji je radio unutar granica i u duhu žive epske tradicije.[68]

Odgovor na pitanje jesu li stalni epiteti u Bālakāṇḍi upotrebljavani isključivo u metričke svrhe pokušat ćemo pronaći u grupi epiteta za rākṣase i njihove *nadimke.* Osvrnut ćemo se i na kritičko izdanje Rāmāyaṇe, budući da se temelji na rukopisima južne recenzije koji čuvaju apsolutnu uniformnost teksta. Osim toga, znanstvenici smatraju da južna recenzija čuva stariju verziju epa.[69]

Odabrala sam imena najpoznatijih rākṣasa i pomoću regularnih izraza pronašla sva mjesta na kojima se pojavljuju. Najviše epiteta našla sam uz ime Tāḍakā (Tāṭakā u kritičkom izdanju Rāmāyaṇe), pomoću regularnog izraza *tāḍak*. Ona je kći kralja yakṣa, jedne vrste nadnaravnih bića, u Rāmāyaṇi pretvorena u demonicu, jer je željela osvetiti svog supruga Sundu, kojega je ṛṣi Agastya prokleo na smrt.

Legenda o Tāḍaki ispričana je u tri sarge – priča počinje u 26. sargi: ṛṣi Viśvāmitra vodi Rāmu i Lakṣmaṇu preko rijeke Gaṅge koja teče kroz njihov rodni grad, Ayodhyu. Na putu prolaze kroz smrtonosnu šumu Tāḍaka pa Viśvāmitra pripovijeda o demonici po kojoj se šuma zove i kojoj pripada. Pričom nastoji pripremiti Rāmu na ubojstvo Tāḍake koje će morati počiniti.

Nekad su se na tom prostoru nalazile velike pokrajine koje su stvorili bogovi, poznate kao Malada i Karūṣa. U tim područjima dugo je vremena vladala blagodat, no onda se pojavila Tāḍakā, yakṣī koja može mijenjati oblik, veoma moćna, koja posjeduje snagu tisuću slonova, žena mudrog Sunde. Njezin je sin demon Mārīca, po snazi jednak Indri. Tāḍaka uništava nastambe u Maladi i Karūṣi i preotela je šumu. Zbog toga Rāma mora uništiti ovu činiteljicu zla i osloboditi pokrajinu kojom hara strašna yakṣī.

Rāma se pita kako yakṣī može imati toliku snagu, kad je ta vrsta inače slaba, a Tāḍaka je k tome i žena, pa mu Viśvāmitra priča kako je dobila snagu – bog Brahma je yakṣi po imenu Suketu dao kćer, dragulj-djevojku, zbog njegova velikog isposništva, a njoj je dao snagu tisuću nāga. Kad je odrasla u mladu ljepoticu otac ju je dao Sundi za ženu, a njezin je sin, Mārīca, zbog kletve ṛṣija Agastye postao rākṣasa. Stoga su se njih dvoje htjeli

[68] Brockington 2000: 125.
[69] *Suplementary Introduction u The Vālmīki Rāmāyana: Critical Edition.* Vol 1. (1960: I.).

osvetiti ṛṣiju. Agastya je zbog toga Tāḍaku kletvom pretvorio u demonicu, pa ona, bijesna zbog prokletstva, uništava ove pokrajine.

Rāma pristaje obaviti zadatak, a nakon naporne borbe to mu i uspijeva – ubija Tāḍaku strijelom. Taj čin je obradovao sve bogove, a šuma je oslobođena kletve.

U ovim poglavljima Bālakāṇḍe demonicu se oslovljava na tri načina – njezinim vlastitim imenom (Tāḍakā) i eponimima *yakṣiṇī* ili *yakṣī* (ženski oblik riječi *yakṣa*), a *rākṣasī* na mjestima gdje se o njoj govori kao o demonici.

Formulaični izrazi koje nalazimo uz Tāḍaku najčešće zauzimaju jednu pādu. Za prvi spomen njezina imena upotrebljena je pleonastična fraza *tāḍakāṃ nāma nāmataḥ* [nazvanu imenom Tāḍaka]. U Bālakāṇḍi se ova fraza javlja devet puta, uvijek u pādama *b* i *d*, a samo jednom u izmijenjenom redu riječi u pādi *c* (1.001.047c *nāmato rāvaṇo nāma kāmarupī mahābalaḥ*). U kritičkom izdanju Rāmāyaṇe ova fraza javlja se 17 puta, od toga jednom s drugačijim redom riječi: 7.012.002c *svasāṃ śūrpaṇakhāṃ nāma vidyujjihvāya nāmataḥ*). Frazom se uvode mnogi likovi: Śikhara, Mohana, Keśinī, Nandana, Suketu, Bharata i drugi.

Dok još nije pretvorena u demonicu, Tāḍaka je *yakṣiṇī kāmarūpiṇī* [mjenjačica oblika, dosl. yakṣiṇī koje je oblik po želji], odnosno yakṣiṇī koja može po volji mijenjati obličja. Tāḍaku se opisuje i kao dragulj-djevojku, *kanyāratna*, poodraslu djevojku mlada tijela, *bālāṃ vivardhantīṃ rūpayauvanaśālinīṃ*, prekrasnu, *yaśasvinī,* i kao onu koja ima snagu tisuću slonova*, balaṃ nāgasahasrasya*. Premda se ne radi o tipovima formula kojima se bavimo u ovom poglavlju možemo ipak upozoriti na njihovu formulaičnost, odnosno tendenciju pojavljivanja na određenom mjestu u stihu.

Kanyāratna se pojavljuje samo jednom u Bālakāṇḍi, ali i u cijeloj Rāmāyaṇi te jednom u Mahābhārati, za Damayantī. Međutim, riječ *ratna* [dar, poklon, dragulj, dragi kamen] pojavljuje se na kraju složenice *karmadhāraya* više puta i tada označava nešto vrijedno ili najbolje od svoje vrste, npr. *aśvaratna* [dragulj-konj] znači izvrstan ili najbolji konj, *dhanūratna* [izvrstan luk] itd. Fraza *rūpayauvanaśālin* pojavljuje se tri puta u Bālakāṇḍi i još dva puta u Rāmāyaṇi, a budući da ima osam slogova zauzima cijelu pādu i to uvijek pādu *b*. Fraza *balaṃ nāgasahasrasya* pojavljuje se dva puta i zauzima cijelu pādu, a nalazimo i varijaciju cijele jedne rečenice u kojoj je upotrebljena ova fraza: 1.026.025c *balaṃ nāgasahasrasya dhārayantī mahābalā* koja preoblikovana u pitanje glasi:

1.027.02c *kathaṃ nāgasahasrasya dhārayatyabalā balaṃ*. Sva tri puta pojavljuje se vezana uz Tāḍaku. Epitet *yaśasvin* upotrebljen je ukupno devet puta u Bālakāṇḍi i ne koristi se samo za yakṣe, nego i npr. za Kuśu i Lavu, sinove Rāme i Sīte, za rijeku Gaṅgu, za Sītu itd. Od ukupno 11 puta koliko se javlja u Bālakāṇḍi devet puta se nalazi na kraju stiha. U Rāmāyaṇi se 80 puta javlja na kraju stiha, a samo 12 puta na drugim mjestima.

Već na temelju nekoliko navedenih primjera možemo uočiti tendenciju riječi i izraza prema određenim mjestima u stihu, kao i potencijal upotrebe sufiksa i prilagodbe formulaičnih izraza.

Ostali izrazi koji se odnose na Tāḍaku i druge rākṣase uglavnom izražavaju njihove negativne osobine. Odabrala sam primjere koji su kombinacija epiteta i imena ili *nadimka* rākṣasa.

DUṢṬACĀRIN

Epitet *duṣṭacārin* [onaj koji čini zlo] u Bālakāṇḍi se pojavljuje sedam puta, šest puta na kraju stiha te s nekom trosložnom riječi ili kombinacijom dvije kratke riječi popunjava cijelu pādu. U jednom primjeru nalazi se u pādi *a*, ali mu svejedno prethodi trosložna riječ. U kritičkom izdanju Rāmāyaṇe javlja se 14 puta, svaki put na kraju stiha.

1. PRIMJER: 1.026.027.

1.026.027a imau janapadau nityaṃ vināśayati rāghava |
1.026.027c malajāṃśca[70] karūṣāṃśca tāḍakā duṣṭacāriṇī ||

Tāḍaka, činiteljica zla, stalno uzrokuje uništenje,
o Raghujeviću, ovih pokrajina, sad Malade, sad Karūṣe.

Viśvāmitra objašnjava Rāmi što se dogodilo provincijama Maladi i Karūṣi. Nekoliko stihova prije spominje Tāḍaku prvi puta, objašnjava njezino podrijetlo i opisuje njezine osobine. Śloka je jednaka u kritičkom izdanju. Budući da se radi o prvom spomenu i opisu novog lika, možemo reći da ovdje Viśvāmitra, odnosno autor Vālmīki, upotrebljava pridjev *duṣṭacārin* s razlogom – kako bi istaknuo narav Tāḍake, odnosno

[70] Naziv pokrajine na sanskrtu glasi *maladā*, no Schlegel u svom izdanju dosljedno piše *malajā*, stoga sam ostavila njegovu verziju. Isto vrijedi i za Vaśiṣṭha (trebalo bi biti Vasiṣṭha).

objasnio zašto u provincijama više ne vlada blagostanje i da je Tāḍaka ta koja je uzrok nesreći ovih pokrajina.

---

2. PRIMJER: 1.026.029.

1.026.029a svavāhubalamāśritya jahi tāṃ duṣṭacāriṇīṃ |
1.026.029c manniyogādimaṃ deśaṃ kuru niṣkaṇṭakaṃ punaḥ ||

Pouzdajući se u snagu vlastitih ruku ubij ovu zločiniteljicu,
po mojem nalogu učini zemlju ponovno slobodnom od nevolje.

Viśvāmitra objašnjava Rāmi da mora ubiti Tāḍaku. Čini mi se da je pjesnik u ovom dijelu želio naglasiti zlo koje čini Tāḍaka – epitet se ne nalazi uz ime ili neki drugi uobičajeni način oslovljavanja za Tāḍaku, nego uz zamjenicu. Možda ga je ispustio jer mu nije odgovarao uz imperativ *jahi* [ubij], ali mogao je i drugačije složiti stih, npr. *jahi tāḍakam rākṣasīm* [ubij demonicu Tāḍaku] ili *jahi tāṃ krodhamūrchitam* [ubij nju ispunjenu ljutnjom]. On je odabrao upravo *duṣṭacāriṇī*. Śloka se u kritičkom izdanju razlikuje samo u zamjenici, pa polustih glasi: *jahīmāṃ duṣṭacāriṇīm* | Pridjev sam prevela na sličan način kao i u prvom primjeru, jer je značenje jednako, a kontekst sličan.

---

3. PRIMJER: 1.028.03.

1.028.03a so 'haṃ pitṛniyogena tava cānupamadyute |
1.028.03c kariṣye duṣṭacāriṇyāstāḍakāyā badhaṃ mune ||

Tako ću ja, po zapovijedi oca i tebe, o svjetlosti bez premca,
učiniti ubojstvo Tāḍake zločiniteljice, o mudrače.

Na nagovor Viśvāmitre Rāma pristaje ubiti Tāḍaku.

Epitet se u ovom slučaju ne nalazi na kraju stiha kao inače. Ne vidim poseban razlog za isticanje činjenja zla, pa mislim da se radi o upotrebi zbog popunjavanja pāde.

U kritičkom izdanju nema ove strofe, nego je umjesto nje strofa slična značenja:

1.025.004a so 'haṃ pitur vacaḥ śrutvā śāsanād brahma vādinaḥ
1.025.004c kariṣyāmi na saṃdehas tāṭakāvadham uttamam

Tako ću ja, čuvši očeve riječi, po zapovijedi brahmanskog učenjaka,
naposljetku učiniti bez dvojbe, ubojstvo Tāḍake.

---

4. PRIMJER: 1.028.020.

1.028.020a alaṃ te ghṛṇayā rāma pāpaiṣā duṣṭacāriṇī |
1.028.020c yajñavighnakarī yakṣī purā vardheta māyayā ||

Dosta sažaljenja, Rāma, ova opaka zločiniteljica,
yakṣī koja spriječava obred mogla bi uskoro ojačati pomoću čarobnih moći.

Rāma ima dvojbe oko ubojstva Tāḍake, jer se radi o ubojstvu bića ženskog spola – ne želi je ubiti, ali će je lišiti drskosti i pokretljivosti, kako više ne bi pustošila Maladu i Karūṣu. Traje borba Rāme i Lakṣmaṇe protiv Tāḍake. Dva junaka suzdržavaju se da ju ne dokrajče pa ih ona zasipa kamenjem, no u tom trenu Viśvāmitra dovikuje Rāmi gornje stihove. Potiče ga da je ubije i upozorava da su rākṣase nepobjedivi nakon što padne mrak. To Rāmu potiče na brzu reakciju, pa naposljetku ubija Tāḍaku.

Kao i u drugom primjeru, pjesnik bira varijantu zamjenica+epitet, *eṣā duṣṭacāriṇī*, a da bi popunio pādu dodaje još jedan pridjev slična značenja, *pāpa* [zao, zloban, opak]. Rekla bih da se epitet ponavlja, po uzoru na prethodne pojave, ali ipak nije bez razloga upotrebljen, nije tu samo u metričke svrhe. Neki bi drugi epitet imao manje smisla. Strofe nema u kritičkom izdanju.

---

5. PRIMJER: 1.030.018.

1.030.018a sarvaṃ me śaṃsa bhagavan kasyāśramapadaṃ tvidaṃ |
1.030.018c saṃprāptā yatra te pāpā brāhmaghnā duṣṭacāriṇaḥ ||
1.030.019a tava yajñasya vighnāya durātmāno mahāmune |

Reci mi sve, o bogoviti, čijeg āśrama je ovo prag,
gdje su ovi opaki oskrvrnitelji svetog, zločinitelji,
zloumnici, došli ometati tvoju žrtvu, o veliki mudrače.

Rāma i Lakṣmaṇa moraju čuvati žrtvu ṛṣija Viśvāmitre šest dana i noći. On ih upozorava da će rākṣase doći posljednju noć njihove straže. Ispred Viṣṇuova āśrāma Rāma pita

gdje su ti koji će doći oskvrnuti obred, pa Viśvāmitra počinje pripovijedati priču o kralju nebesnika ili asura, Baliju.

Pridjev *duṣṭacāriṇ* na ovom je mjestu upotrebljen za bijesove Mārīcu i Subāhua. Budući da se uz njega upotrebljava još nekoliko pridjeva koji izražavaju negativne karakteristike ovih demona – zlobu i sklonost zlu (*pāpa* [zao, zloban, opak], *durātman* [onaj kojega je narav loša, koji je zao]), mogli bismo reći da je upotrebljen radi popunjavanja pāde. Tu bi se mogao naći i neki drugi pridjev slična značenja, a da se značenje śloke značajno ne promijeni. Strofe nema u kritičkom izdanju.

---

6. PRIMJER: 1.032.020.

1.032.020a imān api badhiṣyāmi nirghṛṇān duṣṭacāriṇaḥ |
1.032.020c rākṣasān pāpakarmasthān yajñaghnān rudhirāśanān ||

Ipak želim ubiti ove nemilosrdne zločinitelje,
rākṣase u kojima je zlo, oskvrnitelje žrtve, koji se hrane krvlju.

Rāma i Lakṣmaṇa čuvaju žrtvu Viśvāmitre, a zadnju noć dolaze demoni Mārīca i Subāhu kako bi spriječili izvođenje obreda. Rāma oklijeva s ubijanjem Mārīce, jer on obeshrabruje Rāvaṇu da se sukobi s Rāmom (što Rāmi koristi). Govori Lakṣmaṇi da želi ubiti ove demone, ali Mārīcu samo pogađa strijelom koja ga odbacuje 100 yojana[71] u daljinu, a Subāhua ubija.

U ovim stihovima ne nalazim posebnog razloga za isticanje radnje činjenja zla, zato što također odmah iza pridjeva *duṣṭacārin* nalazimo pridjev *pāpakarmastha* koji ima slično značenje [onaj u kojemu je sadržano zlo]. Možemo stoga reći da je na ovom mjestu epitet *duṣṭacārin* upotrebljen radi popunjavanja pāde. Strofa je jednaka u kritičkom izdanju.

---

7. PRIMJER: 1.048.034.

1.048.034a evamuktvā mahātejā gautamo duṣṭacāriṇīṃ |
1.048.034c himavacchikhare ramye tapastepe suduścaraṃ ||

[71] Yojana – mjerna jedinica, 1 yojana najvjerojatnije iznosi oko 9 engleskih milja, no u epu vjerojatno ne označava točnu udaljenost, nego se želi reći da je Rāma demona odbacio jako daleko.

Kad je tako rekao veličanstveni Gautama grešnici,
otišao je u isposništvo na prekrasni, nepristupačni vrh Himalaje.

Vidjevši obitavalište isposnika u blizini Mithile, Rāma zamoli Viśvāmitru da mu kaže tko je tu boravio. Viśvāmitra pripovijeda o ṛṣiju Gautami i njegovoj ženi Ahalyi. Bog Indra se zaljubio u Ahalyu i poželio biti s njom, pa se preobrazio u Gautamu i otišao k Ahalyi. Iako je shvatila da se radi o Indri, pristala je na seksualni čin kako bi zadovoljila njegove strasti. Kad je Gautama shvatio što se dogodilo prokleo je Indru, a potom i Ahalyu, te joj je rekao da će biti *pročišćena* kad Rāma dođe u grad i kad mu bude pružila dobrodošlicu.

Epitet *duṣṭacārin* u ovom se slučaju odnosi na Ahalyu, ženu ṛṣija Gautame, koja je učinila preljub. Budući da se radi o neprimjerenom, lošem djelu, grijehu, možemo reći da je epitet upotrebljen s razlogom. Kontekst je drugačiji nego kad se epitet koristi za Tāḍaku i druge rākṣase, Ahalya ne čini zlo, no pridjev *duṣṭa* može značiti i [iskvaren, pogrešan], a kao imenica srednjeg roda i [grijeh, zločin], pa bismo ga mogli prevesti kao *činiteljica grijeha*.

U kritičkom izdanju ova śloka ima tri stiha: između 1.047.032a i 1.047.032e umetnut je još 1.047.032c *imam āśramam utsṛjya siddhacāraṇasevite* [napustivši taj āśram na (vrh Himalaje) na kojemu obitavaju siddhe[72] i cāraṇe[73]] koji ne utječe na značenje epiteta.

KRODHAMŪRCHITA

Epitet *krodhamūrchita* javlja se pet puta u Schlegelovom izdanju Bālakāṇḍe, a 33 puta u kritičkom izdanju Rāmāyaṇe. Uvijek se nalazi na kraju stiha i s nekom trosložnom riječi (imenom ili nadimkom) popunjava pādu. Najčešće opisuje rākṣase, Tāḍaku, Rāvaṇu, Lavaṇu, ali i majmune – Sugrivu, Hanumāna, Aṅgadu te Lakṣmaṇu, jastreba Jaṭāyusa i druge.

1. PRIMJER: 1.001.048.

1.001.048a rākṣasādhipatiḥ śūro rāvaṇaḥ krodhamūrchitaḥ |
1.001.048c sahāyaṃ varayāmāsa mārīcaṃ nāma rākṣasaṃ ||

[72] Siddha, m. polubožansko biće koje karakterizira velika čednost i savršenstvo.
[73] Cāraṇa, m. nebeski pjevač.

Vladar rākṣasa, moćni Rāvaṇa, obuzet ljutnjom,
odabrao je rākṣasu imena Mārīca za pomoćnika.

U prvoj sargi Bālakāṇḍe Nārada pripovijeda Vālmīkiju Rāmine dogodovštine. Dolazi do dijela kad Rāma ulazi u šumu Daṇḍaku i ubija demona Virādhu, na čemu su mu zahvalni ṛṣiji koji žive u šumi. Oni ga mole da ubije i druge demone, što on i čini. Kad kralj demona, Rāvaṇa, čuje da je u Janasthāni (dijelu šume Daṇḍaka) ubijeno 14.000 njegovih rođaka i podanika, razljuti se i potraži pomoć od Mārīce.

Rāvaṇina ljutnja ovdje je potaknuta konkretnim razlogom, pa možemo reći da u ovom slučaju krodhamūrchita nije samo epitet upotrebljen u metričke svrhe.

Prvi stih śloke u kritičkom izdanju nešto je drugačiji: 1.001.039a tato jñātivadhaṃ śrutvā rāvaṇaḥ krodhamūrchitaḥ | [Čuvši za pokolj rođaka Rāvaṇa obuzet ljutnjom…], ali nevažno za značenje pridjeva, njegova upotreba i dalje ima konretan povod.

---

2. PRIMJER: 1.027.013.

1.027.013a saiṣā śāpasamāviṣṭā | tāḍakā krodhamūrchitā |
1.027.013c deśamutsādayatyenamagastyādhyuṣitaṃ purā ||

Ona, pogođena kletvom, Tāḍaka mahnita od bijesa,
pustoši ovu pokrajinu u kojoj Agastya do danas obitava.

Tāḍaka je ovdje bijesna zbog kletve – kletvom ju je ṛṣi Agastya pretvorio u demonicu, jer je htjela osvetiti supruga Sundu, ubijenog također zbog Agastyine kletve, dakle postoji razlog njezinoj ljutnji.

U sanskrtu se [ljut, razljućen] može reći i na druge načine, npr. *paramakruddha*, *paramāmarṣa* [veoma ljut], ali ti pridjevi nemaju u sebi nijansu koju ima *krodhamūrchitā,* koja uključuje prožetost osobe ljutnjom – Tāḍaka je puna ljutnje i tako bijesna pustoši pokrajine. U njezinu pustošenju možemo nazrijeti i naznake mahnitosti, stoga pridjev možemo prevesti na tom tragu. K tome, pridjev *paramāmarṣa* upotrebljen je za Agastyju samo dvije strofe ranije, u 1.027.011c *agastyaḥ paramāmarṣastāḍakāmapi śaptavān*. Agastya je ljut jer se Tāḍaka zaletjela prema njemu htijući ga pojesti. Budući da su upotrebljeni različiti pridjevi možemo reći i da njihova

ljutnja nije ista te da su pridjevi upotrebljeni s razlogom. Iste pridjeve nalazimo i u kritičkom izdanju.

---

3. PRIMJER: 1.028.07.

1.028.07a taṃ śabdamabhinidhyāya rākṣasī krodhamūrchitā |
1.028.07c śrutvā cābhyadravat kruddhā yatra śabdo viniḥsritaḥ ||

Demonica mahnita od bijesa obratila je pažnju na taj zvuk,
i čuvši odakle zvuk izvire razjarena je pojurila (u tom smjeru).

Rekla bih da ni ovdje odabir epiteta nije slučajan, jer je Tāḍaku dodatno razbjesnio zvuk Rāminog luka, stoga je pojurila prema njemu. To potvrđuje odabir riječi u prethodnoj šloki: *tena śabdena vitrastā, tāḍakā saṃbhrāntā jyāśabdaṃ pratibodhitā* | Pridjev *kruddha* može značiti [razdražen, isprovociran ili ljut na X], pa bih ga na taj način prevela. Budući da zbog tog pridjeva i Tāḍakine jurnjave također naslućujem prizvuk mahnitosti, pridjev *krodhamūrchita* bih prevela kao i u prethodnom primjeru. Pretpostavljam da je pridjev upotrijebljen po uzoru na prethodni primjer, ali da nije tek ponavljanje.

---

4. PRIMJER: 1.028.012.

1.028.012a evaṃ bruvāṇe rāme tu tāḍakā krodhamūrchitā |
1.028.012c udyamya vāhū garjantī rāmamevābhyadhāvata ||

Dok je Rāma još ovako govorio Tāḍaka mahnita od bijesa,
zamahnuvši rukama, pojurila je urlikajući upravo prema Rāmi.

Epitet se u ovom primjeru ponavlja, ali nije upotrebljen bez razloga. Tāḍaka maše rukama i ludo juri prema Rāmi. Pridjev doprinosi cjelokupnom dojmu, stoga bih ga ponovno prevela na isti način.

KĀMARŪPIN

Pridjev *kāmarūpin* [kojega je oblik po želji, mjenjolik] u najviše slučajeva dolazi na kraju pāda *b* ili *d* – u Bālakāṇḍi svih šest puta (dvaput se javlja pridjev *kāmarūpadharā* koji znači isto, a nalazi se jednom na početku pāde *a*, jednom na početku pāde *b*), u Rāmāyaṇi 62 puta od 67 puta (dvaput je raspored obrnut – prvo dolazi pridjev pa

trosložna riječ, *kāmarūpibhir āvṛtā*; *kāmarūpiṇam āgatam*, a triput se nalazi na početku stiha). Ovaj pridjev nije rezerviran samo za yakṣe, oblik mogu mijenjati i npr. majmuni koje je Brahma poslao Rāmi kao pomoć u uništenju Rāvaṇe, kralja rākṣasa, ali i rākṣase imaju to svojstvo. Budući da s nekom trosložnom riječi, najčešće imenom, lako zatvara pādu, možemo sa sigurnošću ustvrditi da funkcionira kao stalna formula.

1. PRIMJER: 1.016.02.

1.016.02a satyasaṃdhasya vīrasya sarveṣāṃ no hitaiṣiṇaḥ |
1.016.02c viṣṇoḥ sahāyān samare sṛjadhvaṃ kāmarūpiṇaḥ ||

Neka se mjenjoliki okupe kao pomoć u borbi Viṣṇuu,
u kojemu obitava istina, junačnome, koji želi blagostanje svima nama.

U 16. sargi opisuje se stvaranje vānara. Bogovi šalju rasu tih moćnih bića koja izgledaju kao majmuni, da pomognu Rāmi u uništenju Rāvaṇe. Rāma je zapravo utjelovljeni bog Viṣṇu koji je pristao roditi se u obliku čovjeka, jer samo čovjek može uništiti Rāvaṇu, budući da mu je bog Brahma dao zaštitu od drugih bića.[74]

Nekoliko śloka nakon citirane Vālmīki opisuje karakteristike vānara. Mijenjanje oblika jedno je od njihovih (i ne samo njihovih) svojstava; no, ono nije bitno za radnju niti bi se smisao promijenio da je pjesnik odabrao neki drugi epitet, pa možemo reći da je upotrebljen u svrhu popunjavanja pāde.

---

2. PRIMJER: 1.016.018.

1.016.018a te sṛṣṭā bahusāhasrā daśagrīva badhepsubhiḥ |
1.016.018c aprameyabalā devairvānarāḥ kāmarūpiṇaḥ ||

Mnogo tisuća su bogovi, kojih je želja ubojstvo Desetoglavog,
stvorili vānara mjenjolika, neizmjerne snage.

U prethodnim ślokama opisano je koji je bog stvorio kojeg vānaru. Neki su poprimili oblike snažnih medvjeda, neki langura, neki kinara.[75] Iako se spominje poprimanje

[74] Rāma se kao utjelovljenje Višnuovo počeo shvaćati u mlađim dijelovima Rāmāyaṇe, što potvrđuje tezu da je Bālakāṇḍa knjiga koja je dodana naknadno. U Valmikijevu epu Rāma je bio smrtan junak. (Katičić 1973.)
[75] Mitološka bića s tijelom čovjeka i glavom konja.

drugih oblika, *kāmarūpin* ne označava promjenu u tom smislu, stoga možemo reći da se i ovdje epitet samo navodi.

---

3. PRIMJER: 1.016.026.

1.016.026a īdṛśānāṃ prasūtāni harīṇāṃ kāmarūpiṇāṃ |
1.016.026c śataṃ śatasahasrāṇi yūthapānāṃ mahātmanāṃ ||

Takvih kvaliteta stvoreni su majmuni mjenjoliki,
stotine stotina tisuća gospodara krda, plemenitih.

Također je riječ o stvaranju vānara.

Što se upotrebe pridjeva tiče, čini mi se da je upotreba jednaka kao i u prethodna dva primjera.

---

4. PRIMJER: 1.021.04.

1.021.04a ahaṃ niyamamātiṣṭhe vidhyarthaṃ puruṣarṣabha |
1.021.04c tasya vighnakarau dvau tu rākṣasau kāmarūpiṇau ||

Ja obavljam zavjet u svrhu obreda, o najbolji među ljudima
ali dva demona, mjenjolika, uzrokuju mu sprječavanje.

Ṛṣi Viśvāmitra moli kralja Daśarathu da zbog dva bijesa, Mārīce i Subāhua, pošalje Rāmu da zaštiti izvođenje obreda koji je započeo.

Iako je kontekst drugačiji, ni ovdje svojstvo mijenjanja lika ne igra ulogu.

---

5. PRIMJER: 1.026.025.

1.026.024c malajāśca karūṣāśca muditā ṛddhisaṃpadā ||
1.026.025a kasyacit tvatha kālasya yakṣiṇī kāmarūpiṇī |
1.026.025c balaṃ nāgasahasrasya dhārayantī mahābalā ||
1.026.026a tāḍakā nāma sundasya bhāryā daityapaterabhūt |

(...) Malada i Karūṣa (bile su) sretne u stanju blagostanja.
Nakon nekog vremena, jakṣi mjenjolika,

koja ima snagu tisuću slonova, veoma moćna,
imena Tāḍaka, postala je žena Sunde, kraljevića demona.

Viśvāmitra pripovijeda Rāmi o šumi Tāḍaki i demonici koja obitava u njoj.

Kao i u prethodnim primjerima, *kāmarūpiṇī* je ovdje pridjev koji nema posebno značenje i ne utječe na značenje stiha.

---

6. PRIMJER: 1.030.08.

1.030.08a kṛśāśvatanayān rāma bhāsvarān kāmarūpiṇaḥ |
1.030.08c pratīccha mama bhadraṃ te pātrabhūto 'si rāghava ||

O Rāma, sinove Krśāśve, sjajne, mjenjače oblika,
uzmi od mene, molim te, vrijedan si primanja, Raghujeviću.

U prethodnim stihovima Viśvāmitra nabraja imena strijela koje će dati Rāmi za uništenje Tāḍake, koji su svi sinovi Krśāśve. Vrijedi isto kao i za prethodne primjere.

KĀMAMOHITA

Epitet *kāmamohita* [obuzet žudnjom, požudan] javlja se dvaput u Bālakāṇḍi. Jednom se javlja uz demonicu Śūrpaṇakhu, Rāvaṇinu sestru koja se zaljubila u Rāmu. Rāma ju je odbio, a njegova žena, Sīta, narugala se Śūrpaṇakhi, što je nju razbjesnilo pa je htjela pojesti Sītu. Zbog toga joj je Lakṣmaṇa, Rāmin brat, odrezao nos i uši. Drugi put pojavljuje se za pticu ispunjenu strašću koju je na obali rijeke Tamasa ubio lovac i na taj način odvojio od partnera. Autor Rāmāyaṇe, Vālmīki, vidio je tu scenu, a tuga koju je osjetio potaknula ga je na sastavljanje śloke po prvi put. U kritičkom izdanju pridjev se pojavljuje šest puta, pet puta na kraju pāde *d*, jednom na kraju pāde *b* – jednom za Pavanu, boga vjetra, koji se zaljubio u apsaru Puñjikasthalu, jednom za kralja Daśarathu kojeg Kaikeyī, jedna od njegovih triju supruga, pokušava zavesti i također za ubijenu pticu, a u ostalim primjerima za Śūrpaṇakhu.

1. PRIMJER: 1.001.044.

1.001.044a tena tatra saha bhrātrā janasthānanivāsinī |
1.001.044c virūpitā śūrpaṇakhā rākṣasī kāmamohitā ||

Po njemu je, zajedno s bratom, ondje (u šumi Daṇḍaka) stanovnica Janasthāne, unakažena Śūrpaṇakha, požudna demonica.

Demonicu spominje Viśvāmitra kad Rāmi pripovijeda o šumi Daṇḍaka, prije nego mu kaže da mora ubiti Tāḍaku. Opisuje ju kao *janasthānanivāsinī* [stanovnica Janasthāne], *virūpitā śūrpaṇakhā* [unakažena Śūrpaṇakha], *rākṣasī kāmamohitā* [požudna demonica].

Vidimo da pridjev *kāmamohitā*, kao i u prethodnim primjerima, s trosložnom riječi zatvara pādu. Pridjev ne dolazi uz njezino ime, jer riječ *śūrpaṇakhā* ima četiri sloga, stoga je elegantnija varijanta bila uz četverosložno ime dodati četverosložni pridjev, a ostatak pāde popuniti već viđenom kombinacijom. Potvrdu njegove formulaičnosti nalazimo u Rāmāyaṇi, gdje se javlja ukupno šest puta uvijek na kraju stiha.

Što se tiče konteksta u kojem se nalazi u Bālakāṇḍi, za kontekst požuda Śūrpaṇakhe u ovom stihu nije bitna, što možemo potvrditi i varijantom u kritičkom izdanju Rāmāyaṇe, gdje umjesto *kāmamohitā* stoji *kāmarūpiṇī*. No, ako stih promatramo u odnosu na cijelu Rāmāyaṇu možemo zaključiti da se pjesnik želi referirati na Śūrpaṇakhinu žudnju prema Rāmi, odnosno na epizodu iz Araṇyakāṇḍe, stoga pridjev nije bez razloga upotrebljen.

---

2. PRIMJER: 1.002.018.

1.002.018a mā niṣāda pratiṣṭhāṃ tvamagamaḥ śāśvatīḥ samāḥ |
1.002.018c yat krauñcamithunādekamavadhīḥ kāmamohitam ||

O lovče, ti ne zadobij mir u vječnim godinama
jer si ubio jednu iz para ptica, ispunjenu strašću.

U ovom primjeru pridjev *kāmamohita* ima drugačije značenje nego u prethodnom te bi ga trebalo shvatiti kao [ispunjen strašću, gorućom ljubavlju]. Budući da je kontekst drugačiji i da je jasna razlika u značenju možemo reći da nije upotrebljen bez razloga.

RĀKṢASĀDHIPA

1.022.017a śrūyate ca mahārāja rāvaṇo rākṣasādhipaḥ |
1.022.017c putraḥ viśravasaḥ krūro bhrātā vaiśravaṇasya ca ||

Priča se, o veliki kralju, da je Rāvaṇa vladar Rākṣasa,
sin Viśrave[76] *i okrutni brat Vaiśravaṇe.*[77]

Daśaratha ne želi poslati Rāmu u borbu protiv demona koji spriječavaju obred ṛṣija Viśvāmitre, jer je još mlad za to. Nudi da će sam poći u borbu, no kad mu ṛṣi objasni da vladar rākṣasa, Rāvaṇa, potiče demone Mārīcu i Subāhua na taj čin, Daśaratha zaključuje da nije dovoljno jak da se bori protiv njih.

Epitet *rākṣasādhipa* javlja se samo jednom u Schlegelovoj varijanti Bālakāṇḍe, ali u kritičkom izdanju ga nalazimo 85 puta, od toga 83 puta na kraju stiha, a samo dvaput na drugom mjestu, stoga potvrđuje poznati uzorak.

[76] Viśrava – moćni ṛṣi, unuk boga Brahme
[77] Vaiśravaṇa – Kubera, Rāvaṇin polubrat, prvotni vladar Lanke kojega je s prijestolja zbacio Rāvaṇa

Pridjevi su upotrebljeni u različitim kontekstima, a dok čitamo tekst možemo opaziti nijanse u značenju, stoga ih različito i prevodimo. Za pridjeve *duṣṭacārin, krodhamūrchita, kāmamohita* možemo zaključiti da su stereotipni u smislu da slijede konvenciju metra – ponašaju se po ustaljenom obrascu, pojavljuju se uvijek na istom mjestu u stihu (uz minimalna odstupanja) i s nekom trosložnom riječi, najčešće imenom ili nadimkom (ili kombinacijom jednosložne i dvosložne), popunjavaju pādu (najčešće pāde *b* ili *d*) . Također, pripadaju grupi epiteta koji se često koriste za rākṣase. Epiteti imaju formulaične tendencije, ali nisu formulaični u smislu okamenjenog izraza koji je izgubio svoje značenje.

Epitet *kāmarūpiṇ* je drugačiji – nisam našla razloge zašto je baš on upotrebljen na određenim mjestima; osim toga, iz konteksta ne znamo što točno znači. Doslovan prijevod glasi [kojega je oblik po volji, koji može mijenjati oblik po volji], no u ovom slučaju ne znamo čemu to svojstvo služi bićima na koje se odnosi. U nekim drugim epizodama iz Rāmāyaṇe Hanumān (bog majmun) se smanjuje i povećava prema potrebi, i tu možemo reći da je pridjev upotrijebljen s razlogom. Zbog toga bi ovdje *kāmarūpiṇ* mogli odrediti kao formulu.

Epitet *rākṣasādhipa* navela sam kao još jedan primjer epiteta koji slijedi zadane konvencije, uz još neke druge, poput *kālacodita.*

Suprotno Parry-Lordovoj teoriji, Brockington smatra da fraze koje se sastoje od imena i standardnog epiteta "imaju određenu pripovjednu funkciju – stavljanje naglaska na aspekt karaktera nekog od likova relevantan za događaj". Također smatra da je svojstvo ovih fraza da ostavljaju prostor za riječ od dva ili tri sloga od praktične važnosti za usmenu književnost, jer dozvoljava pjesniku da popuni stih bez truda.[78]

Na temelju ove analize možemo se složiti s njegovim stavom – formule, u ovom slučaju tipa imenica-epitet, pomažu pjesniku u slaganju stihova, ali ih on ne bira slučajno, nego u skladu s kontekstom i onim što želi naglasiti. Iz toga proizlazi da indijska epika ne odražava u potpunosti načelo štedljivosti formula (=samo jedna formula za jedno mjesto u stihu za istu bitnu ideju), kako je ono formulirano u izvornoj teoriji.

[78] Brockington 1984: 37.

TKO JE BIO A. W. SCHLEGEL?

August Wilhelm von Schlegel rođen je 1767. u Hanoveru, a umro je 1845. u Bonnu. Ovaj esejist, kritičar, prevoditelj i pjesnik jedan je od osnivača njemačkog romantizma, a najpoznatiji je po kritičkom pisanju i briljantnim prijevodima Shakespearea na njemački jezik koji se i danas koriste.[79]

Schlegel je studij započeo 1786. na Sveučilištu u Göttingenu, najprije na teologiji, potom na klasičnoj filologiji i estetici. Nakon završetka studija preselio se 1791. u Amsterdam gdje je radio kao privatni učitelj, a potom je 1796. otišao u Jenu kako bi ondje radio kao književni kritičar i predavač. U Jeni su se on i brat Friedrich pridružili krugu važnih umjetnika i filozofa poput Novalisa, Ludwiga Tiecka, Dorothee Schlözer i F. W. J. Schellinga, na taj način formirajući "srce" tzv. kruga romantičara iz Jene.[80]

Friedrich i Wilhelm Schlegel osnovali su 1798. književni mjesečnik *Athenaeum*, časopis za književnu kritiku s povijesne i filološke perspektive, koji je postao "vodeća publikacija ranih romantičara." Osim toga, svojim predavanjima u Jeni (1798. – 1799.), Berlinu (1801. – 1804.) i Beču (1808. – 1812.), W. Schlegel je "širio estetiku njemačkog romantizma diljem Europe". Godine 1818. došao je u Bonn gdje je kao profesor književnosti i povijesti umjetnosti predavao do 1844.[81]

Osim po značajnom akademskom radu Schlegel se istaknuo i prijevodima Shakespearea, Calderóna de la Barce, Dantea, Petrarke, Boccaccioa, Miguela de Cervantesa, Torquata Tassoa i Luísa de Camõesa.[82] No, zanimala ga je i Indija, zbog čega je proučavao indijsku kulturu i drevni jezik te kulture – sanskrt. Napravio je prvi potpuni prijevod *Bhagavadgīte* sa sanskrta na latinski, koji je pomogao u populariziranju tog djela u Njemačkoj. Preveo je i cijelu prvu i dio druge knjige Rāmāyaṇe te Hitopadešu, izradio tiskarsku prešu za sanskrt pomoću koje je tiskao Bhagavadgītu (1823.) i Rāmāyaṇu (1829.). Pokretanjem znanstvenog časopisa *Indische Bibliothek* i svojim predavanjima o

[79] Hay, K. D. (2017) *August Wilhelm von Schlegel*, *Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive*, ur. Edward N. Zalta. Dostupno na https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/schlegel-aw/.
[80] Ibid.
[81] Ibid.
[82] Za detaljan popis Schlegelovih djela vidi: https://philpapers.org/sep/schlegel-aw/

sanskrtu otvorio je prostor za sanskrtske studije u Njemačkoj. Zbog svega toga prozvan je "ocem njemačke indologije".[83]

SCHLEGELOV INTERES ZA INDIJU

Schlegela su Indija, indoeuropska filologija i etimologija počele zanimati u pedesetima, a taj novi interes toliko ga je zaokupio da se "zakopao" u sanskrt i da ga više ne zanimaju španjolske teme, kako se požalio njegov učenik i prevoditelj sa španjolskog, Böhl von Faber.[84] Adam Mickiewicz[85] je prilikom posjeta Schlegelu u Bonnu 1829. primijetio da Schlegela ne interesiraju poljska pitanja te mu je umjesto toga pokazao sanskrtske rukopise.[86] U pismu Goetheu poslanom u studenom 1824. Schlegel piše kako si je na samim počecima karijere zadao poseban zadatak – na svjetlo izvući zaboravljen i neprepoznat materijal, zbog čega je proučavao Dantea, Petrarcu, Calderóna, starogermanske epove itd. Kaže kako ni u jednom od tih područja nije postigao ni polovicu onoga što je namjeravao, no uspio je potaknuti interes za spomenute autore i teme. Smatra da je time iscrpio interes za europsku literaturu, zbog čega se okrenuo Aziji kao području novih avantura. Dodatan razlog bio je to što se "nije trebao bojati da će u ovom području ostati bez materijala", a osim povijesne važnosti te filozofskog i poetskog sadržaja, sama forma sanskrta dala mu je izvanredan uvid u zakone stvaranja jezika.[87]

Kultura, povijest i jezik Indije u sebi su sadržavali građu za ispunjavanje dijela romantičarskih preokupacija – zanimanja za mitologiju i prijevod. Ulazak u drevni svijet sanskrta značio je stjecanje znanja Indijaca, a za razliku od kulture stare Grčke i Rima, koja postoji još samo na spomenicima u kamenu ili pisanim zapisima, indijsku kulturu moguće je pratiti kroz živu uspomenu na običaje, obrede i usmenu tradiciju.[88]

---

[83]Hay 2017.
[84] Paulin, Roger (2016: 422.) *The Life of August Wilhelm Schlegel, Cosmopolitan of Art and Poetry*. Cambridge: Open Book Publishers. Dostupno na *JSTOR*, www.jstor.org/stable/j.ctt19qggtt, prema: Camille Pitollet (1909: 136.) *La Querelle caldéronienne de Johan Nikolas Böhl von Faber et José Joaquín de Mora reconstituée d'après les documents originaux*, doctoral thesis University of Toulouse. Paris: Alcan.
[85] Adam Mickiewicz (1798. – 1855.), poljski književnik, već za života prihvaćen kao bard romantizma (prvi poljski romantični pjesnik-prorok – *wieszcz*). Kao liričar nazivan i "slavenskim bardom" i tvorcem "slavenske drame", začetnik je poljskoga romantizma i autor nacionalnoga epa.
[86] Paulin 2016: 422. prema: Albert Zipper (1904: 175-187, ref. 181.) 'Aus Odyniec' Reisebriefen', *Studien zur vergleichenden Literaturgeschichte*
[87] Paulin 2016: 468.
[88] Paulin 2016: 482.

Upravo je zato Schlegela Indija počela zanimati – ona je još živa, sanskrt je prisutan u Indiji kao besmrtan izraz civilizacije koja još postoji. Indijsku kulturu je, u usporedbi s mnogim drugima, vidio kao kulturu koja je uspjela održati svoj temeljni integritet, svoju bezvremensku mirnoću i spokojstvo, neprekinutu liniju svoje mitologije. Podrijetlo koje se u slučaju grčkog i latinskog moralo pratiti kroz mukotrpne filološke i arheološke procese bilo je za sanskrt još uvijek u dostupnim rukopisima. "Jednom kada je osoba naučila jezik, cijela ta civilizacija (...) postala je vlasništvo "indologa".[89]

Ovakvo razmišljanje stoji iza Schlegelovih sanskrtskih studija, njegova tri izdanja klasičnih sanskrtskih tekstova i časopisa *Indische Bibliothek*.[90] Iako je prezirao Istočnoindijsku kompaniju zbog činjenice da je europska kolonizacija učinila indijski svijet i kulturu dostupnima, nije mogao biti indiferentan prema fizičkom otvaranju Indije.[91]

BORAVAK U BONNU (1818.- 1845.)

Schlegel je u Bonn, buduće žarište sanskrtskih studija, došao 1818. Sanskrtski studiji su ti koji su ga povezali sa širokim izvanjskim svijetom, čiji su centri bili Pariz i London, i sa još širim svijetom Indije i članovima Kraljevskog azijskog društva (Royal Asiatic Society) u Londonu i Azijskog društva (Asiatic Society) u Kalkuti.[92]

U Bonnu je započeo predavati o Indiji – svaki semestar je malu grupu poučavao sanskrtskoj gramatici, a samo povremeno javno predavao o indijskoj književnosti i starinama. Budući da se u isto vrijeme bavio istraživanjem Indije, njegova su predavanja odražavala humboldtski ideal po kojemu su učitelj i istraživač ista osoba.[93]

Schlegelov članak *Ueber den gegenwärtigen Zustand der Indischen Philologie* (O sadašnjem stanju indijske filologije), napisan u ljeto 1819.,[94] od velike je važnosti – najavio je pokretanje znanstvenog časopisa *Indische Bibliothek* iduće godine. U članku je ključna riječ "filologija", termin općenito prihvaćen za klasike, grčki i latinski jezik. Upotreba te riječi istaknula je ključne točke u Schlegelovu pristupu proučavanju

[89] Ibid. U engleskom tekstu *indianist*.
[90] Ibid.
[91] Paulin 2016: 483.
[92] Paulin 2016: 451.
[93] Paulin 2016: 468.
[94] Objavljen u: *Jahrbuch der preußischen Rhein-Universität* (1819: 224.-250.), Bonn. https://tinyurl.com/yy9hcc2k

sanskrta: sanskrt zahtijeva jednake standarde koji se primjenjuju za klasične tekstove, jednaku strogost u odabiru verzija, jednaki oprez pri proučavanju rukopisa, jednaku oštrinu u određivanju značenja.[95]

Do 1819. Schlegel je već dobro naučio sanskrt, poznavao situaciju s rukopisima, i prikupio vlastitu kolekciju tekstova i komentara, a sve s namjerom izrade profesionalnih izdanja Bhagavadgīte, Rāmāyaṇe i Hitopadeše.[96] U ostvarenju ideje pomogla mu je situacija na njemačkim sveučilištima – implementacija tzv. *karlsbadskih dekreta*[97] 20. rujna 1819. dovela je do reakcije, a u nizu pisama tadašnjim autoritetima Schlegel je izrazio svoje razočaranje i protivljenje, čak je 7. prosinca ponudio ostavku i razmišljao o povratku u Švicarsku. No, to se nije dogodilo – zbog njegove kozmopolitske orijentiranosti i svestranosti pruski ministri nisu ga željeli pustiti te su obećali da će mu ispuniti "svaki razuman zahtjev".[98] Schlegel nije okolišao nego im je izložio svoje želje – plan indijskih studija, potrebu za odlaskom u Pariz, namjeru provođenja etimoloških istraživanja i potom objave sanskrtskih tekstova, za što će biti potreban tiskarski stroj s devanagarskim alfabetom. Samo koji mjesec poslije dobio je što je htio[99] – časopis *Indische Bibliothek*, prvi njemački časopis posvećen samo Indiji[100], pokrenut je 1820. godine, a 1820.–1821. Schlegel je otputovao u Pariz. Tamo je proveo osam mjeseci tokom kojih je proučavao rukopisne varijante Bhagavadgīte i učio praktične vještine tiskanja na tiskarskom stroju,[101] koristeći analogiju s talijanskim renesansnim tiskarskim strojevima koji su tiskali prve tekstove bizantskog grčkog. Koju godinu poslije objavljena su prva tiskana izdanja Bhagavadgīte (1823.) i Rāmāyaṇe (1829.) u kontinentalnoj Europi.[102]

Dva spomenuta sanskrtska teksta, uz Hitopadešu, bila su ključna za prvo razumijevanje indijske filozofije, epskog pjesništva i bajki, zbog toga prikladna i za znanstvenu i pedagošku svrhu.[103]

---

[95] Paulin 2016: 452.
[96] Paulin 2016: 453.
[97] Karlsbadski dekreti – akti kojima se kontrolirao rad sveučilišta i provodila cenzura nad slobodom izražavanja.
[98] Paulin 2016: 455.
[99] Paulin 2016: 456.
[100] Paulin 2016: 491.
[101] Paulin 2016: 499.
[102] Hay 2017.
[103] Paulin 2016: 486.

SCHLEGELOVA TEORIJA PREVOĐENJA

Premda Schlegel poriče da je razvio teoriju prevođenja, ipak u mnogim svojim tekstovima analizira postojeće prijevode i komentira vlastiti prevoditeljski rad. Izbjegavanje elaboracije sistematične teorije prevođenja može se protumačiti kao rezultat njegova veoma savjesnog stava – svaki tekst zahtijeva individualni, različit pristup; prijevod ovisi o međusobnom odnosu dva jezika, stoga i teorija prevođenja mora uključivati analizu izvornog teksta, kao i postojećih prijevoda.[104]

Prema Schlegelovu mišljenju, prevoditelj mora biti sposoban uhvatiti "duh jezika", mora pratiti tekst, odnosno prenijeti značenje, ali i jezične nijanse, "uhvatiti neka od bezbrojnih, neopisivih čuda koja ne obitavaju u riječima, nego lebde oko njih kao dašak vjetra". Mora "pružiti pristup originalu onima koji ga nemaju s istinskim i neprekinutim razumijevanjem djela koliko je moguće" i pritom održati prirodnost teksta, ne smije tekst pretvoriti u nešto čudno, nema potrebe za oskvrnjivanjem jezika, izumom novog jezika.[105] Snažno je kritizirao, npr. francuske prijevode koji su parafrazirali tekst izvornika kako bi ga učinili *više francuskim*.[106]

RAZLOZI ODABIRA LATINSKOG ZA PRIJEVOD

U akademskoj godini 1824./1825. Schlegel je dobio titulu *rector magnificus*. Latinski je tada bio jezik sveučilišta za službene prigode i proglase, a sveučilište je u Schlegelu imalo ne samo savjesnog rektora, nego i rektora latinista. Iako je uvijek bio latinist, o čemu svjedoče i prijevodi i konstantno bavljenje latinskim, potpuni je razvoj njegova latinskog retoričkog stila došao s rektorskim govorima iz 1824. i 1825., a zbog svoje je vještine postao i službeni govornik sveučilišta.[107] U knjizi *Opuscula*, *quae Schlegelius latine scripta reliquit* [108], koju je uredio Eduard Böcking, sabrana su Schlegelova djela na latinskom.

---

[104] Hay 2017.
[105] Hay 2017. prema: Böcking, Eduard (ur.), *Sämtliche Werke* (1846.-1848.), Leipzig: Weidmann; pretisak iz 1971.–1972., Hildesheim: Neudruck Verlag Olms.
[106] Hay 2017. prema: *Kritische Schriften* (1828.), 2 sveska, Berlin: Reimer
[107] Paulin 2016: 460.
[108] Schlegel, A. W. i Böcking, Eduard (ur.) (1848.) *Opuscula*, *quae Schlegelius latine scripta reliquit,* Leipzig: Weidmann. Dostupno na: https://warburg.sas.ac.uk/pdf/eeh1645b2269554.pdf.

Ona su:

- *De geographia Homerica*
- *Antiquitates Etruscae*
- *De zodiaci antiquitate et origine*
- *Oratio natalibus Friderici Guilelmi III. regis augustissimi, CIƆIƆCCCXXIV. in academia Borrusia in Rhenana habita.*
- *Oratio cum rectoris in universitate litteraria Bonnensi munus die XVIII. octobris anni MDCCCXXIIII. in se susciperet habita.*
- *Oratio cum magistratum academicum die XVIII. octobris anni MDCCCXXV. deponeret habita.*
- *Epistola gratulatoria viro clarissimo Ioanni Friderico Blumenbach, medicinae doctori...*
- *Oratio cum Fridericum Windischmannum die XXI. iulii anni CIƆIƆCCCXXII. philosophiae doctorem renuntiaret habita.*
- *Laudatio augusti Ferdinandi Naeke recitata in aula Academiae D. IX. mensis martii anni CIƆIƆCCCXXXIX.*
- *Oratio habita cum Henricus Cornelius Scholten Rhenanus die XX. mensis martii anni CIƆIƆCCCXXXIX. philosophiae doctor crearetur.*
- *Oratio habita cum Matthias Hoch D. XXII. iunii a CIƆIƆCCCXXXIX. philosophiae doctor renuntiaretur.*
- *Quaestiones historicae*
- *Fausta navigatio regis Friderici Guilelmi III. cum universo populo acclamante navi vaporibus acta Bonnam praeterveheretur die XIV. Sept. a CIƆIƆCCCXXV. carmine celebrata.*
- Nekoliko epigrama: *Ad Philippum de Walther, medicum celeberrimum; In libellum quendam de Aesopo viro illustri dedicatum; Ad Albertum de Fruticeto itd.*
- *Ghatakarpara*

Schlegel je latinski smatrao temeljem za humanističke, povijesne i filološke napore, akademskim jezikom i načinom međunarodne komunikacije.[109] Ta privrženost bila je tokom 20-ih i 30-ih godina 19. stoljeća dio starijeg znanstvenog diskursa, po kojemu

[109] Paulin 2016: 463. prema: 'Abriß vom Studium der classischen Philologie'. SLUB Dresden, Mscr. Dresd. e. 90, IV.

također nije bilo dvojbe oko toga da je latinski, sa svojim konstrukcijama, apstrakcijama i složenicama, prikladan za prikaz drevnog, časnog jezika, kakvim je Schlegel smatrao sanskrt.[110]

PRIJEVOD RĀMĀYAṆE

Schlegel nije bio prvi od zapadnih učenjaka koji se bavio Rāmāyaṇom, ali njegov rad pripada među značajnije. Prije njega su 1808. William Carey i Joshua Marshman objavili zbunjujuće[111] izdanje teksta, a krajem 18. stoljeća Friedrich Schlegel je izradio probne prijevode dijelova Vālmīkijeva teksta.[112]

Schlegel je od 1828. godine, kad se počeo baviti Rāmāyaṇom, do svoje smrti, uspio prevesti 1. knjigu, Bālakāṇḍu, i dio teksta 2. knjige, Ayodhyākāṇḍe, do 20. sarge. Prijevod je tiskan pod naslovom *Ramayana id est carmen epicum de Ramae rebus gestis poetae antiquissimi Valmicis opus.* Latinski prijevod sanskrtskog teksta popraćen je Schlegelovim komentarima vlastitog odabira dijela riječi i izraza, a dotiče se i botaničkih, zoooloških, geografskih, astroloških i mitoloških tema. Kao takva, "sanskrtska su izdanja postala fokus i repozitorij sveobuhvatnog antikvarizma, 'panfilologije', neumorne potrage za krajnjim granicama 'znanosti', shvaćene potpuno u enciklopedijskom smislu."[113]

U uvodu koji prethodi izdanju Rāmāyaṇe Schlegel tumači zašto prijevod izlazi po njegovu mišljenju dosta kasno. Kaže da je u pet londonskih godina skupio kodekse Rāmāyaṇe i predložio njihovo objavljivanje. Tada nije znao koliko će zahtjevan posao biti, a u međuvremenu je saznao da je "Rāmāyaṇa opsegom minimalno jednaka Ilijadi i Odiseji, možda čak i veća"[114], a posao mu je otežavalo i to što nije stručnjak u sanskrtu. Tome je pridonijela i raznolikost primjeraka – Schlegel je pregledao puno različitih verzija prema kojima je trebalo uspostaviti izvorni tekst; neke su bile iskvarene, u nekima su nedostajali dijelovi itd. Također napominje da takav problem nije imao s Bhagavadgītom, čije su riječi "na tako pobožan način sačuvane"[115] – u pjesmi od 1400

[110] Paulin 2016: 518. prema Bhagavad-Gîtâ, Praef., xxiii; Hitopadeśa, I, xvi.
[111] Naslov knjige glasi: *Ramayuna of Valmeeki, in the original Sungskrit*. https://books.google.hr/books?id=osIKAAAAYAAJ&hl=hr&pg=PR3#v=onepage&q&f=false
[112] Goldman 2007.
[113] Ibid.
[114] Schlegel 1929: VI.
[115] Schlegel 1929: VII.

stihova samo jedan od distiha nije svuda prihvaćen i toliko je iskvaren da nije bilo sumnje da ga treba odbaciti.

Schlegel donosi i popis kodeksa koje je pregledao u knjižnicama u Parizu i Londonu. Popis sadrži imena knjižnica u kojima su čuvani rukopisi, podrijetlo rukopisa – kome su pripadali, ime sanskrtskog komentatora (ako su uz rukopis bili sačuvani i komentari), opis rukopisa, i oznaku iz knjižničarskog kataloga pod kojom je bio čuvan.

Radi se o ukupno 11 rukopisa: šest ih je imalo komentare – uz komentar Maheśvaratīrthe Schlegel nalazi jedan rukopis koji je pripadao Alexandru Johnstonu[116] i dva koja su pripadala Henryju Colebrooku,[117] a uz komentar Tilaka autora Nagoji Bhatta nalazi jedan Colebrookov rukopis i dva rukopisa Williama Jonesa.[118] Pet rukopisa nema komentare – jedan je nekad pripadao Alexandru Hamiltonu,[119] njega je na svjetlo izvukao i za književnu upotrebu pripremio Christian Lassen,[120] četiri rukopisa pripadaju bengalskoj recenziji (vlasnik jednoga je William Jones, a za tri rukopisa nema atribucije).[121]

Brojnost različitih rukopisa Schlegel objašnjava upravo načinom na koji je Rāmāyaṇa prenošena – usmenom predajom. Uspoređuje pjevače indijskih epskih pjesama s grčkim aedima i rapsodima i objašnjava da se neko vrijeme tekst predavao budućim generacijama recitiranjem i učenjem pomoću tehnika pamćenja; odatle su malo po malo nastajale različitosti i odstupanja u pojedinim stihovima.[122] Govori i o autoru Rāmāyaṇe, Vālmīkiju, uspoređuje sanskrtska djela s homerskim, zatim o interpolaciji epizoda iz starijih tekstova te o punoći i bogatstvu sanskrtskog jezika. Sve nam ovo govori koliku je pažnju Schlegel ulagao u svoj rad, a u analizi odabranih dijelova njegova prijevoda vidjet ćemo kako je preveo sanskrtski tekst.

---

[116] Sir Alexander Johnston (1775. – 1849.); britanski kolonijalni dužnosnik; orijentalist; osnivač Kraljevskog azijskog društva Velike Britanije i Irske zajedno s Henryjem Cokebrookom. Napomena: Schlegelova atribucija glasi: *ex libris Iohnsoni.* U zahvali na kraju uvoda (Schlegel 1929: LXXI) ne spominje nikoga s prezimenom Iohnson, pa zaključujem da se radi o Alexandru Johnstonu.
[117] Henry Colebrooke (1765. – 1837.); engleski orijentalist; "prvi veliki sanskrtski učenjak u Europi".
[118] Sir William Jones (1746. – 1794.); britanski orijentalist i pravnik; pretpostavio je zajedničko podrijetlo sanskrta, latinskog i grčkog, a njegovi su nalazi potaknuli razvoj komparativne lingvistike početkom 19. stoljeća.
[119] Alexandar Hamilton (1762. – 1824.); britanski lingvist; jedan od prvih Europljana koji su učili sanskrt; prvi profesor sanskrta u Europi.
[120] Christian Lassen (1800. – 1876.); profesor staroindijskog jezika i književnoti na Sveučilištu u Bonnu. Zajedno sa W. Schlegelom izradio kritičko izdanje Hitopadeše i pomogao u uređivanju i prevođenju Rāmāyaṇe.
[121] Schlegel 1929: XXXV. – XLII.
[122] Schlegel 1929: XIX.

ANALIZA SCHLEGELOVA PRIJEVODA

Schlegelov prijevod prikazala sam pomoću tablica u kojima sam povezala sanskrtske i latinske riječi. Sanskrtske riječi dolaze redom kao u śloki, latinske su prijevod sanskrtskih ispod kojih se nalaze. U analizi latinskog teksta osvrnut ću se na način na koji je Schlegel prevodio stereotipne izraze, ali i na druge značajke njegova prijevoda – odabir riječi, raspored riječi u rečenici itd.

NEFARIUS, SCELERATUS, CONTAMINATUS

1. PRIMJER: 1.026.027.

Tadaca vero nefaria utramque regionem,
tum Malajorum, tum Carushorum, continuo devastat.

imau utramque	janapadau regionem	nityaṃ continuo	vināśayati devastat		rāghava X
malajāṃś Malajorum	ca tum	karūṣāṃś Carushorum	ca tum	tāḍakā Tadaca	duṣṭacāriṇī vero nefaria

Stereotipni izraz *tāḍakā duṣṭacāriṇī* Schlegel u ovom primjeru prevodi s *Tadaca vero nefaria*. Pridjev *nefarius* dolazi od riječi *nĕfas*, n. [grijeh, opačina, bezbožnost, nepravda]. Prilogom *vero* [doista, zaista] pojačava ovaj pridjev – možda je time htio naglasiti Tāḍakinu narav. Njegovu bi sintagmu mogli na hrvatski prevesti kao *veoma opaka Tadaka*.

Što se ostalih karakteristika njegova prijevoda tiče, uočila sam da iz nekog razloga ne prevodi vokativ *rāghava* [o Raghujeviću]. Prilog *tum* [onda, tada] odlično koristi kako bi izrazio simetriju koju stihu daje ponavljanje veznika *ca* [i]. Kauzativ glagola *vināśayati* u 3. licu jednine prevodi prezentom glagola *devasto*, 1. [pustošiti], što je dobar prijevod jer ovaj sanskrtski glagol doslovno prevodimo *čini da se uništava, uzrokuje uništenje* što se može shvatiti kao *pustoši*. Osim u dijelu *tum Malajorum, tum Carushorum* ne prati sanskrtski red riječi. Iako se pridjev ne nalazi na kraju stiha, kao u sanskrtskom tekstu, zbog načina na koji ga prevodi, odnosno upotrebe priloga *vero* zasad mi se čini da je primijetio nijansu u značenju.

2. PRIMJER: 1.026.029.

Tu, lacertorum robore fretus, meo iussu caede nefariam illam,
hanc regionem fac denuo pestis suae immunem.

sva Tu	vāhu lacertorum	balam robore	āśritya fretus	jahi caede	tāṃ illam	duṣṭacāriṇīṃ nefariam
mad meo	niyogād iussu	imaṃ hanc	deśaṃ regionem	kuru fac	niṣkaṇṭakaṃ pestis suae immunem	punaḥ denuo

Sintagmu *tāṃ duṣṭacāriṇīṃ* Schlegel prevodi vrlo slično kao u prethodnom primjeru: *illam nefariam*. Ovaj put ne upotrebljava prilog kako bi pojačao značenje pridjeva *nefarius*, možda jer smatra da bi bilo zalihosno, jer je upotrijebljen samo dva stiha prije. Koristi isti pridjev kao i u 1. primjeru, vjerojatno jer smatra da nema razlike u značenju između te dvije upotrebe.

Ako Schlegelovu rečenicu rastavimo na dva dijela prema sanskrtskom rasporedu riječi, da podsjeća na stih, primijetit ćemo da se sintagma *illam nefariam* nalazi na kraju stiha, kao i *tāṃ duṣṭacāriṇīṃ*, pa se čini kao da je primijetio sanskrtsku formulu.

Red riječi je vrlo sličan sanskrtskom redu riječi, uz dvije iznimke: 1. sintagmu *meo iussu* umetnuo je u prvu polovicu rečenice, jer je ona jedna cjelina; 2. prilog *denuo* stavlja nakon imperativa glagola facio, 4. [činiti], a ne na kraj rečenice gdje se nalazi prilog *punaḥ*, jer je takav raspored prirodniji u latinskom.

3. PRIMJER: 1.028.03.

En ego, patris iussu tuoque, qui incomparabili luce splendes,
sceleratae Tadacae necem perficiam.

so En	ahaṃ ego	pitṛ- patris	niyogena iussu	tava tuo-	ca -que	anupama qui incomparabili	dyute luce splendes
kariṣye perficiam		duṣṭacāriṇyās- sceleratae		-tāḍakāyā Tadacae		badhaṃ necem	mune X

U ovom primjeru Schlegel prevodi epitet *duṣṭacārin* riječju nešto drugačija značenja. *Sceleratus* znači [zločinom okaljan, opačinom pogrđen; zločinački, zlikovački, opak], što znači da ga je neka nijansa u značenju potaknula da riječ drugačije prevede.

Ponovno iz nekog razloga ne prevodi riječ u vokativu, *mune* [o mudrače]. Drugu složenicu u vokativu, *anupamadyute* [o ti koji si svijetao bez premca], sastavljenu od vokativa imenice *dyuti*, ž.r. [svjetlost, sjaj] i pridjeva *anupama* [bez premca, neusporediv] prevodi sintagmom *qui incomparabili luce splendes* [ti koji sjajiš neusporedivom svjetlošću], što je dobar odabir.

Red riječi prati, samo glagol *perficiam* stavlja na kraj kako bi bolje odgovarao latinskom redu riječi.

4. PRIMJER: 1.028.020.

Mitte lenitatem, Rama! Timendum est, ne Yaxa illa impia ac scelerata, sacrificiorum turbatrix, mox praestigiis suis incrementum capiat.

alaṃ Mitte	te X	ghṛṇayā lenitatem	rāma Rama	pāpa impia	eṣā illa	X ac	duṣṭacāriṇī scelerata
X Timendum est	X ne	yajñavighnakarī sacrificiorum turbatrix	yakṣī Yaxa	purā mox	vardheta incrementum capiat	māyayā praestigiis	X suis

Epitet *duṣṭacāriṇī* ponovno je preveden riječju *sceleratus.* Primjer je sličan 2. primjeru gdje umjesto Tāḍakina imena ili nadimka stoji zamjenica+epitet, uz još jedan pridjev, *papa* [zao, zloban], slična značenja kao i *duṣṭacārin*.

Sanskrtski optativ glagola [vṛdh], 1. rasti, povećavati se, postajati duži ili snažniji – *vardheta* u 3. licu jednine ātmanepade[123] – Schlegel prevodi perifrastičnom konjugacijom pasivnom, odnosno gerundivom glagola timeo, 2. i zavisnom rečenicom. Doslovan latinski bi prijevod glasio [*Treba se bojati da yakṣī, bezbožna i opaka, uznemiravateljica žrtve, uskoro svojim moćima ne uhvati rast*], odnosno *da se ne poveća*. Njegov odabir je dobra zamjena za optativ, jer optativ izražava ono što bi se moglo dogoditi, a u ovom dijelu Viśvāmitra upozorava Rāmu da ima još malo do mraka, prije nego Tāḍaka postane još opasnija. Također je zanimljivo da je uz instrumental od *praestigium*, ii, n. *praestigiis* dodao instrumental zamjenice *suus, a, um* [svoj] kojeg nema uz instrumental riječi *māyā*, f. *māyayā*, ali se podrazumijeva – možda je Schlegel osjetio da nedostaje pa ga zato i preveo.

[123] Ātmanepada – medij, srednje glagolsko stanje, različito od aktiva i pasiva, koje ima refleksivnu funkciju.

Red riječi je nešto izmijenjen, ali kad rečenicu podijelimo prema stihu izgleda kao da je poštovao načelo formule.

5. PRIMJER: 1.030.018.

Cuncta mihi enarra, vir venerande: cuiusnam est hic secessus,
quem invasere maligni isti ac nefarii religionum turbatores
crudeli consilio sacrum tuum impediendi?

sarvaṃ Cuncta	me mihi	śaṃsa enarra	bhagavan vir venerande	kasya cuiusnam	X est	āśramapadaṃ secessus	tu X	idaṃ hic
saṃprāptā invasere	yatra quem	te isti	pāpā maligni	X ac	brāhmaghnā religionum turbatores		duṣṭacāriṇaḥ nefarii	
tava tuum	yajñasya sacrum	vighnāya consilio impediendi		durātmāno crudeli	mahāmune X			

Schlegel ovdje naš pridjev prevodi s *nefarius*, kao u 1. i 2. primjeru.

Opet iz nekog razloga ne prevodi vokativ, ovaj put: *mahāmune*, ali *bhagavan* prevodi.
U ovom primjeru poštuje red riječi koliko je moguće, ali zbog tendencije u latinskom da pridjevi dolaze ispred imenice pridjev *nefarii* se ne nalazi na kraju polustiha kao u formuli. Osim toga, riječ je upotrebljena kao pridjev uz *turbatores*, a u sanskrtu dolazi samostalno i tako bi je trebalo prevesti. Ako gledamo cijelu pādu onda je kao po formuli

6. PRIMJER: 1.032.020.

Ceteros istos Gigantes quoque profligabo, immites, sceleratos,
nil nisi nefas meditantes, sacrorum turbatores, sanguinem potantes.

X Ceteros	imān istos	api quoque	badhiṣyāmi profligabo	nirghṛṇān immites	duṣṭacāriṇaḥ sceleratos
rākṣasān Gigantes	pāpakarmasthān nil nisi nefas meditantes		yajñaghnān sacrorum turbatores	rudhirāśanān sanguinem potantes	

Ovdje ponovno prevodi *duṣṭacārin* sa *sceleratus*, što znači i drugačije nego u 5. primjeru iako se u oba radi o demonima Mārīci i Subāhuu.

Red riječi gotovo je isti kao u izvorniku, osim što riječ *Gigantes* stavlja na početak rečenice, zbog jasnoće.

7. PRIMJER: 1.048.034.

Ita affatus contaminatam inclytus Gautamus

in amoeno quodam Himavantis cacumine castimoniis serenissimis sese castigavit.

evam Ita	uktvā affatus	mahātejā inclytus	gautamo Gautamus	duṣṭacāriṇīṃ contaminatam
himavacchikhare in Himavantis cacumine	quodam X	ramye amoeno	tapastepe castimoniis sese castigavit	suduścaraṃ serenissimis

U posljednjem primjeru radi se o dosta drugačijem kontekstu u kojemu se upotrebljava ovaj pridjev, što Schlegel primjećuje, pa onda i drugačije prevodi – koristi particip glagola *contamino*, 1. [zagaditi, oskvrnuti, okaljati]. Ahalya je počinila preljub, zbog čega je *uprljana*, *okaljana*, stoga je Schlegelov odabir dobar.

3. lice jednine perfekta glagola *tap*, 1. *tapastepe* [prakticirati asketizam, isposništvo] prevodi sintagmom *castimoniis sese castigavit*. Glagol *castigo*, 1. znači [ispraviti riječima ili djelom], a *castimonia, ae, f.* [(moralna) čistoća], pa bi doslovan prijevod bio: *ispraviti se u moralnoj čistoći*. Smisao isposništva je pročišćenje, pa možemo reći da je i ovdje dobro odabrao latinske riječi.

IRA/FURORE VECORS

1. PRIMJER: 1.001.048.

(…) gigantum rex, bellator, ira vecors,

socium sibi elegit gigantem, Marichum nomine.

rākṣasādhipatiḥ gigantum rex	śūro bellator	rāvaṇaḥ X	krodhamūrchitaḥ ira vecors	
sahāyaṃ socium	varayāmāsa sibi elegit	mārīcaṃ Marichum	nāma nomine	rākṣasaṃ gigantem

Pridjev *krodhamūrchita* Schlegel prvi put prevodi sintagmom *ira vecors*. Riječ *ira* [ljutnja] ima nešto staloženije značenje od riječi *furor* [bijes] upotrebljene u druga tri primjera. U sva četiri primjera uz jednu od te dvije imenice Schlegel koristi pridjev *vecors* [lišen razuma; bezuman, mahnit, smušen; lud] kojim prevodi sanskrtski pridjev *mūrchita*. Na početku složenice ovaj pridjev ima značenje [ispunjen ili prožet (onim što

je prva riječ složenice)], a budući da uz imenicu dobro funkcionira čini se kao adekvatan prijevod.

Ime *rāvaṇa* u ovom slučaju ne prevodi, vjerojatno jer je spomenuto u prethodnom stihu, pa misli da nije potrebno. No, u sanskrtskom izdanju *rāvaṇa* je dio formule koja zauzima jednu pādu, zbog toga možemo pretpostaviti da Schlegel ne uočava ovu formulu. Sintagma kojom prevodi pridjev *krodhamūrchita* opet dolazi na kraju prvog dijela rečenice, odnosno na kraju zamišljenog prvog stiha, ali razlog tome je praćenje reda riječi.

2. PRIMJER: 1.027.013.

Eadem illa Tadaca, diris exagitata, furore vecors,
devastat hanc regionem, ab Agastio antea habitatam.

sa Eadem	eṣā illa	śāpasamāviṣṭā diris exagitata	tāḍakā Tadaca	krodhamūrchitā furore vecors	
deśam regionem	utsādayati devastat	enam hanc	agastya- ab Agastio	- adhyuṣitaṃ habitatam	purā antea

U ovom primjeru epitet prevodi riječju *furor*, koja ima nešto drugačije značenje od riječi *ira*. Njegov odabir je dobar, jer Tāḍakā je razljućena zbog kletve i puna bijesa.

Ponovno se drži reda riječi uz minimalne izmjene, ali ovaj put prevodi i ime Tadaca i formulaični epitet, pa se čini kao da je preveo i formulu.

3. PRIMJER: 1.028.07.

Quo audito, suspicata quid esset, femina gigantea, furore vecors,
eo accurrit infensa, unde sonus propagatus fuerat.

taṃ śabdam Quo		abhinidhyāya suspicata quid esset		rākṣasī femina gigantea		krodhamūrchitā furore vecors	
śrutvā audito	ca X	X eo	abhyadravat accurrit	kruddhā infensa	yatra unde	śabdo sonus	viniḥsritaḥ propagatus fuerat

U analizi sanskrtskog teksta navela sam razlog zbog kojega mislim da bi stereotipni izraz trebalo prevesti na isti način kao u prethodnom primjeru. I Schlegel ga prevodi istim izrazom. Osim toga, epitet *kruddhā* [ljut na X, razdražen, izazvan] prevodi pridjevom *infensus* [bijesan, razjaren] čime je dobro zahvatio njegovo značenje.

Što se tiče reda riječi, Shlegel se drži pravila koje smo do sada ustanovili.

4. PRIMJER: 1.028.012.

Dum sic loquebatur Ramas, Tadaca furore vecors,

brachiis alte sublatis, rugiens eum incursavit.

evaṃ sic	bruvāṇe Dum loquebatur	rāme Ramas	tu X	tāḍakā Tadaca	krodhamūrchitā furore vecors
udyamya alte sublatis	vāhū brachiis	garjantī rugiens	rāmam eum	eva X	abhyadhāvata incursavit

U 4. primjeru Schlegel također koristi frazu *furore vecors* kako bi opisao Tāḍaku.

Sanskrtski lokativ apsolutni *evaṃ bruvāṇe* prevodi vremenskom rečenicom s veznikom *dum*. Particip prezenta *garjantī* od glagola *garj*, 1. [rikati, urlikati, režati] prevodi participom prezenta *rugiens* od glagola *rugio*, 1. [rikati, urlikati]. Sanskrtski imperfekt u 3. l. sg. od glagola *abhidhāv* prevodi perfektom, što je dobar prijevod jer je imperfekt u sanskrtu svršeno vrijeme. Sanskrtski glagol u apsolutivu *udyamya* [podigavši] prevodi ablativom apsolutnim s participom *brachiis alte sublatis* koji je poslužio kao odličan ekvivalent. Ovi Schlegelovi izbori pokazuju nam da u slučaju glagola traži latinske ekvivalente ne samo po značenju nego i po oblicima. Ne prevodi jednosložne riječi *eva* i *tu.*

TRANSFORMIA CORPORA HABENTES/FORMAM AD ARBITRIUM MUTANTES/VERSIPELLIS

1. PRIMJER: 1.016.02.

Vishnui, fido promissorum servatori, forti, omnium nostrum salutis studioso,

createte certaminum socios transformia corpora habentes.

satyasaṃdhasya fido promissorum servatori		vīrasya forti	sarveṣāṃ omnium	no nostrum	hitaiṣiṇaḥ salutis studioso
viṣṇoḥ Vishnui	sahāyān socios	samare certaminum	sṛjadhvaṃ createte	kāmarūpiṇaḥ transformia corpora habentes	

Pridjev *kāmarūpinaḥ* [u množini, dosl. kojih je oblik po želji, tj. koji mogu mijenjati oblik po želji] Schlegel prevodi frazom *transformia corpora habentes* [koji imaju promjenjiva tijela].

Ima veoma dobar odabir prijevoda složenice u genitivu *satyasaṃdhasya* koja se slaže s genitivom *vīrasya viṣṇoḥ.* Schlegel ju prevodi *fido promissorum servatori* [vjernom čuvatelju obećanja], a *satyasaṃdhasya* znači vjeran obavezi, koji čuva obećanje. Također je dobro odabrao riječi za *hitaiṣin* [koji drugome želi blagostanje]. Latinski pridjev *studiosus* znači [predan, marljiv, revan], a *salus, utis, f.* [zdravlje, blagostanje, prosperitet], pa bi hrvatski prijevod glasio: *Višnuu, predanome dobrobiti svih nas*.

2. PRIMJER: 1.016.018.

Tales ad multa millia creati sunt a diis, Ravanae decemcipitis necem cupientibus, simii immani robore praediti, formam ad arbitrium mutantes.

te Tales	sṛṣṭā creati sunt	bahusāhasrā ad multa millia	daśagrīva decemcipitis	X Ravanae	badhe necem	ipsubhiḥ cupientibus
aprameyabalā immani robore praediti		devair a diis	vānarāḥ simii	kāmarūpiṇaḥ formam ad arbitrium mutantes		

U ovom primjeru Schlegel drugačije prevodi *kāmarūpin* – frazom *formam ad arbitrium mutantes* [koji mijenja oblik po volji]. Iako prvi prijevod nije netočan, ova fraza bliže je značenju u sanskrtu.

Uz imenicu u genitivu *decemcipitis* dodao je *Ravanae*, vjerojatno zbog boljeg razumijevanja teksta, jer publici koja će čitati prijevod nije poznato da je *daśagrīva* [desetoglavi] jedan od čestih nadimaka za Rāvaṇu.

Red riječi poštuje, uz neke izmjene – stavlja instrumental *a diis* [od bogova] uz glagol u participu uz koji pripada, *creati sunt* [stvoreni su]; majmune, tj. riječ *simii (skr.* vānarāḥ) stavlja na prvo mjesto u drugoj polovici rečenice, a pridjev koji ih opisuje, *immani robore praediti* (skr. *aprameyabalā*), iza, što je logičan redoslijed za latinski. Prijevod sintagme *formam ad arbitrium mutantes* dolazi na kraj rečenice, pa izgleda kao da je formula ispoštovana.

3. PRIMJER: 1.016.026.

Talium simiorum versipellium,
magnanimorum agminis ducum, centies centena millia sunt generata.

īdṛśānāṃ Talium	prasūtāni sunt generata	harīṇāṃ simiorum	kāmarūpiṇāṃ versipellium
śataṃ centies	śatasahasrāṇi centena millia	yūthapānāṃ agminis ducum	mahātmanāṃ magnanimorum

U ovom primjeru Schlegel prevodi *kāmarūpin* na treći način, pridjevom *versipellis* [onaj koji mijenja svoj oblik ili izgled, koji se mijenja]. I ovaj prijevod odražava značenje sanskrtskog pridjeva.

4. PRIMJER: 1.021.04.

Ego, vir fortis, voto quodam religione motus me obligavi,

quod ne solvere possim mihi obstant duo gigantes, transformia corpora habentes.

aha Ego	niyamamātiṣṭhe motus me obligavi	vidhyarthaṃ voto religione		X quodam	puruṣarṣabha vir fortis
tasya quod	vighnakarau ne solvere possim mihi	dvau duo	t X	rākṣasau gigantes	kāmarūpiṇau transformia corpora habentes

U prva tri primjera Schlegel koristi tri različita izraza iako je kontekst vrlo sličan – radi se o stvaranju vānara, a sada u drugačijem kontekstu, gdje rākṣase Mārīca i Subāhu dolaze spriječiti žrtvu, ponovno koristi izraz *transformia corpora habentes.* Ovdje se čini kao da je izraz preveden po formuli.

5. PRIMJER: 1.026.025.

Postero autem tempore Yaxa quaedam versipellis,

robustissima, utpote mille elephantorum robur possidens,

cui Tadacae nomen erat, Sundo Ditidarum principi nupsit.

kasyacit Postero	tvatha autem	kālasya tempore	yakṣiṇī Yaxa	X quaedam	kāmarūpiṇī versipellis
balaṃ robur	nāgasahasrasya utpote mille elephantorum		dhārayantī possidens		mahābalā robustissima
tāḍakā cui Tadacae	nāma nomen erat	sundasya Sundo	bhāryā X	daityapater Ditidarum principi	abhūt nupsit

Još jednom nalazimo prijevod stereotipnog izraza sa *versipellis*, ovaj put za Tāḍaku.

U dosadašnjim izrazima Schlegel nije prevodio kratke riječi, međutim, riječi *tu* i *atha*, u ovom primjeru spojene sandhijem (*tvatha*), sada prevodi s *autem*. *Sundasya bhāryā*

abhūt [postala je Sundina žena] prevodi sa *Sundo nupsit* [udala se za Sundu], što jesu ekvivalenti.

I ovdje se čini kao da je preveden cijeli formulaični izraz, osim što prevodilac ubacuje *quaedam* (ž. r. od *quīdam, quaedam, quoddam*), koji znači [određeni, izvjestan], pa bi taj dio mogli prevesti kao: *Nakon nekog vremena ta yakṣi mjenjolika (...)*.

6. PRIMJER: 1.030.08.

Fulgidos hosce Crisasvi filios, formam pro arbitrio mutantes,
accipe a me. Salve, Raghuide! tu munere dignus es.

kṛśāśva-tanayān Crisasvi filios	rāma X	bhāsvarān Fulgidos	X hosce	kāmarūpiṇaḥ formam pro arbitrio mutantes	
pratīccha accipe	mama a me	bhadraṃ te Salve	pātrabhūto tu munere dignus	'si es	rāghava Raghuide

U posljednjem primjeru za sinove Kṛśāśve Schlegel koristi izraz *formam pro arbitrio mutantes*.

Vokativ *rāma* opet ne prevodi, možda jer je u drugom stihu vokativ *rāghava*, što je patronimik za Rāmu, pa smatra da je nepotrebno dva puta ponavljati. Uz *Crisasvi filios* dodaje *hosce* [ove sinove Krśāśve].

LIBIDINE FURENS/AMORE FLAGRANS

1.001.044.

Tunc ab ipso, fratre auxiliante,
Surpanakha, femina gigantea, saltum Janasthanum incolens, libidine furens, deformata est

tena ab ipso	tatra Tunc	saha bhrātrā fratre	X saltum	janasthānanivāsinī Janasthanum incolens
virūpitā deformata est	śūrpaṇakhā Surpanakha	rākṣasī femina	kāmamohitā libidine furens	

Epitet *kāmamohitā* [obuzet žudnjom, požudan] u ovom primjeru Schlegel prevodi frazom *libidine furens*. Riječ *libido*, *inis*, f. znači *želja*, *žudnja*, kao i *kāma*, a particip prezenta *furens* dolazi od glagola *furo, 3. ui* [bjesniti, mahnitati – u bolesti ili u strasti].

Njegov prijevod je dobar jer, kako smo već rekli, Śūrpaṇakha je obuzeta žudnjom za Rāmom.

Dodaje riječ *saltum* – akuzativ od *saltus, us, m.* šuma, kako bi pojasnio čitatelju da je Janasthāna šuma. Slušatelji Vālmīkijeva epa vjerojatno su imali tu informaciju pa njima nije bilo potrebno pojašnjavanje. U ovom slučaju mijenja red riječi – glagol stavlja na kraj, a iza imena *Śūrpaṇakha* stavlja pridjeve koji se na njega odnose.

1.002.018.

Utinam ne tu, venator, per omne aevum bona fama gaudeas,
quod ex ardearum pari alterum necasti, amore flagrantem!

mā Utinam ne tu	niṣāda venator	pratiṣṭhāṃ bona fama	tvam tu	agamaḥ gaudeas	śāśvatīḥ samāḥ per omne aevum
yat quod	krauñcamithunād ex ardearum pari	ekam alterum	avadhīḥ necasti	kāmamohitam amore flagrantem	

Stereotipni izraz *kāmamohita* nalazi se na kraju stiha, a ovaj put Schlegel ga prevodi *amore flagrans* [koji plamti od ljubavi]. Budući da *kāma* može značiti i jedno i drugo, a da je kontekst drugačiji – ovdje se radi o dvije zaljubljene ptice – prevodi ga na dobar način. U latinskom je riječ o čapljama, a u sanskrtu identifikacija nije sigurna – vjerojatno se radi o ždralu, no u nekim verzijama nalazimo i čaplje ili pozviždače, no nema objašnjenja zašto je odabrana baš ta vrsta ptica.[124]

GIGANTUM DOMINUS

1.022.017.

Ravanas autem, o Rex, immanis gigantum dominus,
fertur Visravasis filius et frater Cuveri.

śrūyate fertur	ca autem	mahārāja o Rex	rāvaṇo Ravanas	X immanis	rākṣasādhipaḥ gigantum dominus
putraḥ filius	viśravasaḥ Visravasis	krūro X	bhrātā frater	vaiśravaṇasya Cuveri	ca et

[124] Leslie, Julia (1998.) *A bird bereaved: The Identity and significance of Vālmīki's krauñca*. Journal of Indian Philosophy, vol. 26., br. 5. 455-487. Dostupno na: http://www.jstor.org/stable/23496373

I u ovom primjeru Schlegelov prijevod stereotipnog izraza *rākṣasādhipa* nalazi se na kraju prvog dijela rečenice rastavljene po uzoru na sanskrt. Izraz prevodi doslovno *rākṣasa – gigantum, adhipa – dominus*, tu nema spora oko značenja.

Čini mi se da se Schlegelu dogodila greška – vokativ *mahārāja* [o veliki kralju] odnosi se na obraćanje Viśvāmitre kralju Daśarathi, a nije riječ u nominativu koja se odnosi na Rāvaṇu, kako se iščitava iz Schlegelova prijevoda. *Immanis* bi mogao biti i vokativ, ali je od riječi *rex* odvojen zarezom. Schlegel je u vokativ stavio samo riječ *rex*. Ovdje također propušta prevesti pridjev *krūro* [okrutan].

Komentirajmo najprije pridjev po pridjev. Što se tiče prijevoda pridjeva *duṣṭacārin*, Schlegelovi odabiri u šest od sedam primjera su ili *nefarius* ili *sceleratus*. Ne nalazim točno određene razloge zašto je u kojem slučaju odabrao jedan od ta dva primjera – u primjerima se radi ili o Tāḍaki, koju se opisuje još nekim sličnim primjerom, ili o demonima Mārīci i Subāhuu, za koje vrijedi isto. Zbog toga smatram da je vjerojatnije da je Schlegel želio izraziti nijanse sanskrtskog pridjeva na dva načina nego ponavljati isti prijevod u svim primjerima. Posljednji primjer prevodi trećom riječi, *contaminatus*, što pokazuje da je pazio na nijanse u značenju i ide u prilog ovom mojem mišljenju.

Za razliku od pridjeva *duṣṭacārin*, u četiri primjera, koliko se javlja *krodhamūrchita,* možemo jasno primijetiti razliku između prvog primjera gdje je za prijevod upotrebljena fraza *ira vecors* i preostala tri gdje je upotrebljena fraza *furore vecors*. U ta tri primjera Tāḍaka je mahnita od bijesa, za razliku od Rāvane koji je ljut zbog ubojstva njegovih rođaka, ali ne divlja po zemlji. Ovdje Schlegel također dobro uočava i prevodi nijanse u značenju.

Pridjev *kāmarūpiṇ* Schlegel prevodi na tri načina. U prva tri primjera radi se o stvaranju vānara, a Schlegel je stereotipni izraz u svakom preveo drugačije (*transformia corpora habentes, formam ad arbitrium mutantes, versipellis).* Možda je razlog tome to što se sva tri nalaze u istoj sargi pa nije želio ponavljati fraze ili je želio na različite načine istaknuti značenja ovog epiteta*.* U preostala tri primjera koristi sva tri izraza, iako je kontekst različit – demone Mārīcu i Subāhua opisuje izrazom *transformia corpora habentes,* Tāḍaku s *versipellis, a* sinove Kṛśāśve s *formam pro arbitrio mutantes*. Ne nalazim razloge zašto koji pridjev prevodi kojim izrazom, pa mislim da je također na različite načine želio izraziti značenjske nijanse ovog pridjeva.

Na temelju dva pridjeva kojima je preveden *kāmamohita* (*libidine furens*, *amore flagrans*) opet vidimo da isti pridjev prevodi na dva različita načina, što također ide u prilog mojem mišljenju.

Osim navedenog, opazila sam da Schlegel pazi na red riječi i u slučajevima gdje je to moguće nastoji prevesti redom kakav je u sanskrtu. Poštivao je red riječi maksimalno, ali od toga mu je bilo važnije da prijevod dobro funkcionira u latinskom. Iako njegov prijevod nije napisan u obliku dvostiha, kad ga podijelimo na takav način (ako rečenicu

podijeljenu na dva dijela zamislimo kao dva stiha), zbog čuvanja reda riječi naši formulaični izrazi nađu se uglavnom na kraju stiha.

Ne prevodi uglavnom kratke riječi poput *tu*, *eva* – vjerojatno jer nema odgovarajućeg ekvivalenta u latinskom ili jer bi učestalo ponavljanje riječi poput *vel* ili *autem*, koje se u nekim slučajevima mogu upotrijebiti umjesto navedenih formulaičnih riječi, zbunilo čitatelja i donekle promijenilo značenje stiha. One u latinskom ipak imaju puno značenje, za razliku od sanskrta. Schlegel u više slučajeva ne prevodi ni riječi u vokativu, koje u sanskrtskom tekstu imaju formulaičnu ulogu – možda jer ih je smatrao nepotrebnima za razumijevanje teksta.

ZAKLJUČAK

Usmena epska književnost nastajala je i razvijala se u miljeu barda koji su epske pjesme sastavljali pomoću formula i formulaičnih izraza. Mladi bardi su usmenim putem učili sastavljati pjesme – slušajući, pamteći i oponašajući ove jezične obrasce. Zadaću su pjevačima olakšavale ustaljene teme, stilski obrati i metričke sheme, a cijeli proces odvijao se za vrijeme samog izvođenja pjesme. Bez dugotrajnog razvoja kroz tradiciju i generacije pjevača ovakav specifičan epski stil ne bi postojao.

Od mnogih teorija o usmenom epskom stilu važna je i u svojim osnovama općeprihvaćena teorija Parryja i Lorda. Na temelju analize homerskih epova Parry i Lord zaključili su da se gotovo svaki stih ili dio stiha uklapa u neki formulaični obrazac i da je shematizacija stila prisutna svuda u stilu Ilijade i Odiseje. Zbog posebnih zahtjeva homerskog metra mnoge fraze sastavljane su tako da popunjavaju određeni dio stiha, npr. između jedne pauze i kraja stiha. Prema njihovoj teoriji stil usmenog epskog pjesništva shematiziran je toliko da pjesnik naviknut na shemu, dok sastavlja pjesmu bez truda pronalazi formule i tipove formula koji su mu potrebni da bi nastavio rečenicu na bilo kojem mjestu u pjesmi.

Osim toga, Parry i Lord su smatrali da epiteti u formulama tipa imenica-epitet ne dodaju nikakvo značenje imenu junaka nego služe kao alat za lakše popunjavanje stiha. Međutim, ovakvo strogo shvaćanje ne vrijedi u potpunosti za sanskrtske epove, odnosno za dio Bālakāṇḍe koji sam analizirala.

Najprije, sanskrt je specifičan po tome što je vrlo fleksibilan, odnosno, pjesniku nudi puno opcija za popunjavanje stiha bez pamćenja formula – jednosložne i dvosložne riječi koje minimalno utječu na značenje strofe, formulaične prefikse i sufikse, riječi u vokativu itd.

Analiza 56 najčešćih riječi pokazala je da sve one imaju formulaične tendencije, a formulaičnost teksta Bālakāṇḍe potvrđuje nam i veliki udio tog objektivno malog broja riječi u ukupnom tekstu (22 posto) – učestalost znači da se ponavljaju, a ponavljanja znače da sudjeluju u stvaranju formula. Također sam primijetila tendenciju nekih oblika riječi prema određenim pādama (apsolutivi su najčešći u pādama *a* i *c*, *hi* se najčešće nalazi kao enklitika iza prve riječi u stihu), kao i tendenciju grupiranja riječi u obrasce

koji popunjavaju dio ili čitavu pādu (npr. genitiv adresata za nekog lika + *vacanaṃ/vacaḥ* + *śrutvā*).

Nakon analize stereotipnih izraza za rākṣase primijetila sam da izrazi tipa imenica-epitet također teže prema određenom mjestu u stihu – prema njegovom kraju – i popunjavaju pādu s trosložnom riječi. Neki epiteti su po metru sasvim jednaki i lako bi neki drugi mogli doći na mjesto trenutnih, što znači da potencijal zamjene, odnosno korisnosti, postoji. Ipak, u većini primjera bi neki drugi epitet imao manje smisla, što nam daje argumente u obranu Vālmīkijeva pjesničkog umijeća. U nekim slučajevima možemo jasno reći zašto je na određenom mjestu upotrijebljen neki pridjev, u drugima se čini da je tu radi popunjavanja stiha. Pridjeve za koje možemo dati argument, kod kojih možemo osjetiti jezične nijanse, tako i prevodimo. Možemo, stoga, reći da stereotipni izrazi tipa imenica-epitet imaju formulaične tendencije, a obrazac po kojemu se grade u stih (trosložna riječ + peterosložni pridjev) pomaže pjesniku u slaganju stihova. Ipak, osim epiteta *kāmarūpin*, kojeg smatram formulaičnim izrazom u smislu okamenjenog izraza koji je izgubio značenje, ostali analizirani epiteti uglavnom su upotrebljeni s razlogom. To znači da je Vālmīki vješto koristio formulaični stil epske pjesme i njegove konvencije, a unutar njega stvorio vrsno umjetničko djelo.

Analiza dvadeset primjera latinskog prijevoda A. W. Schlegela potvrdila je njegov veoma pažljiv izbor riječi i temeljitost prilikom prevođenja. Sigurno je da je jako dobro poznavao i sanskrt i latinski, zbog čega je mogao iste pridjeve prevoditi različitim latinskim pridjevima kako bi što bolje izrazio nijanse koje nalazimo u sanskrtskom tekstu. Što se formulaičnosti tiče, čini mi se da je praćenje reda riječi glavni razlog tome što neki od primjera prijevoda izgledaju kao prevedene formule. Ako je i uočio aspekt formulaičnosti važnije mu je bilo prenijeti poruke i sadržaj sanskrtskog teksta onoliko koliko latinski dozvoljava, nego zadržati sva ponavljanja iz sanskrtskog teksta. Prema pažljivim odabirima latinskih ekvivalenata sanskrtskim riječima po značenju i po vrstama riječi zaključujem da ga latinski nije iznevjerio.

POPIS ILUSTRACIJA

Ilustracija 1. Sučelje programa ABBYY FineReader 17
Ilustracija 2. Devanagarski tekst prebačen iz PDF-a u Word 18
Ilustracija 3. Transliteracija pomoću alata Sanscript 19
Ilustracija 4. alat "Word list" 21
Ilustracija 5. raspodjela riječi "bhadraṃ" prikazana u alatu "concordance plot" 23
Ilustracija 6. Dio klastera riječi "sa", koja se nalazi s lijeve strane od klastera 25
Ilustracija 7. Dio klastera riječi "sa", koja se nalazi s desne strane od klastera 26

POPIS TABLICA

Tablica 1. najučestalije riječi u Bālakāṇḍi 24
Tablica 2. Raspodjela 4 najčešća glagola u Bālakāṇḍi 29

POPIS GRAFOVA

Graf 1. Udio 50 najčešćih riječi u tekstu Bālakāṇḍe 31
Graf 2. Udio 10 najčešćih riječi u tekstu Balakande 32
Graf 3. Omjer 10 najčešćih riječi 32

BIBLIOGRAFIJA

PRIMARNA LITERATURA:

GRETIL (2017.) Valmiki: Ramayana. Dostupno na: http://gretil.sub.uni-goettingen.de/gretil/1_sanskr/2_epic/ramayana/ram_1-7u.htm

Schlegel, A. W. (1829.) *Ramayana id est carmen epicum de Ramae rebus gestis poetae antiquissimi Valmicis opus.* Sv. 1., 1. dio. Bonn: Typis Regiis. Dostupno na: https://archive.org/details/ramayanaidestcar00vlmk/page/n6

Schlegel, A. W. (1846.) 'Rameidos Valmiceiae liber primus. Sermone latino expressit A. G. Schlegel.' u *Ramayana id est carmen epicum de Ramae rebus gestis poetae antiquissimi Valmicis opus.* Sv. 1., 2. dio.Bonn: apud Eduardum Weber. Dostupno na: https://archive.org/details/ramayanaidestca00vlgoog

The Vãlmîki Rãmãyana: Critical Edition. (1960). Vol. 1. Baroda: Oriental Institute. Glavni urednici: G. H. Bhatt and U. P. Shah.

SEKUNDARNA LITERATURA:

Brockington, John (1984.) *Righteous Rāma: The Evolution of an Epic*, New York: Oxford University Press.

Brockington, John (2000.) Stereotyped expressions in Rāmāyaṇa u *Epic threads – John Brockington on the Sanskrit Epics*, ur. Greg Bailey i Marry Brockington, New York: Oxford University Press, 98-125.

Goldman, Robert P. (ur.) (2007.) *The Ramayana of Valmiki: an epic of ancient India. Sv. 1, Balakanda.* Delhi: Motilal Banarsidass.

Hay, K. D. (2017) *August Wilhelm von Schlegel*, *Stanford Encyclopedia of Philosophy Archive*, ur. Edward N. Zalta. Dostupno na https://plato.stanford.edu/archives/sum2017/entries/schlegel-aw/.

Katičić, Radoslav (1973.) *Stara indijska književnost*, Zagreb: Nakladni zavod Matice Hrvatske.

Krnic, Krešimir (2018.) ‘Static Epithets in Vālmīki’s Rāmāyaṇa’, rad predstavljen na 17. svjetskoj sanskrtskoj konferenciji, Vancouver, Canada.

Lord, Albert (1990.) *Pevač priča*, s engleskog prevela Slobodanka Glišić, Beograd: Idea.

Parry, Milman (1930.) 'Studies in the Epic Technique of Oral Verse-Making: I. Homer and Homeric Style' u *Harvard Studies in Classical Philology*, Sv. 41: 73-147, Department of the Classics, Harvard University. Dostupno na *JSTOR*, www.jstor.org/stable/310626.

Parry, Milman (1932.) 'Studies in the Epic Technique of Oral Verse-Making: II. The Homeric Language as the Language of an Oral Poetry' u *Harvard Studies in Classical Philology*, Sv. 43: 1-50, Department of the Classics, Harvard University. Dostupno na *JSTOR*, www.jstor.org/stable/310666.

Parry, Milman (1971.) *The Making of Homeric Verse: The Collected Papers of Milman Parry*, uredio A. Parry, Oxford: Clarendon Press.

Paulin, Roger (2016.) *The Life of August Wilhelm Schlegel, Cosmopolitan of Art and Poetry*. Cambridge: Open Book Publishers. Dostupno na *JSTOR*, www.jstor.org/stable/j.ctt19qggtt.

Schlegel, A. W. i Böcking, Eduard (ur.) (1848.) *Opuscula*, *quae Schlegelius latine scripta reliquit,* Leipzig: Weidmann. Dostupno na: https://warburg.sas.ac.uk/pdf/eeh1645b2269554.pdf.

Sellmer, Sven (2015.) *Formulaic Diction and Versification in Mahābhārata*, Poznań: Adam Mickiewicz University Press. ('Seria Orientalistyka', br. 4.)

Sen, Nabaneeta (1966) ‘Comparative Studies in Oral Epic Poetry and the Vālmīki Rāmāyaṇa: A Report on the Bālākaṇḍa’, *Journal of the American Oriental Society*, Sv. 86: 397.-409., American Oriental Society.

PROGRAMI I ALATI:

Sanscript (2019.) *Learn Sanskrit*, http://www.learnsanskrit.org/tools/sanscript

ABBYY (2014) *ABBYY Fine Reader 12 Portable* (Verzija 2014.5.12.0).

Anthony, L. (2018.) *AntConc* (Verzija 3.5.7.) Tokyo, Japan: Waseda University. Available from https://www.laurenceanthony.net/software

RJEČNICI:

Archimedes Project Dictionary Access (2004.) *Lewis and Short, Latin Dictionary*. Dostupno na: http://archimedes.fas.harvard.edu/pollux/

Divković, Mirko (1900.) *Latinsko-hrvatski rječnik za škole*, Zagreb: Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinska zemaljska vlada.

Lewis, Charlton T. & Short, Charles. (1879.) *A Latin Dictionary*. New York: Oxford University Press.

Monier, Monier-Williams (1979.) *A Sanskrit-English dictionary : etymologically and philologically arranged with special reference to cognate Indo-european languages.* Delhi; Varanasi; Patna: Motilal Banarsidass. Dostupno na: https://www.sanskrit-lexicon.uni-koeln.de/monier/

TRANSLITERIRANI TEKST SCHLEGELOVE VERZIJE BĀLAKĀṆḌE

1.001.01a tapaḥsvādhyāyaniratam tapasvī vāgvidāṃ varam
1.001.01c nāradaṃ paripapraccha vālmīkirmunipuṃgavaḥ
1.001.02a ko nvasmin sāmpratam loke guṇavān kaśca vīryavān
1.001.02c dharmajñaśca kṛtajñaśca satyavākyo dṛḍhavrataḥ
1.001.03a cāritreṇa ca ko yuktaḥ sarvabhūteṣu ko hitaḥ
1.001.03c vidvān kaḥ ko vadānyaśca kaścaikaḥ priyadarśanaḥ
1.001.04a ātmavān ko jitakrodho dhṛtimān ko 'nasūyakaḥ
1.001.04c kasya bibhyati devāśca jātaroṣasya saṃyuge
1.001.05a ka udāraḥ samarthaśca trailokyasyāpi rajñaṇe
1.001.05c kaḥ prajānugraharataḥ ko nidhirguṇasaṃpadāṃ
1.001.06a samagrā rūpiṇī lakśmīḥ kamekaṃ saṃśritā naraṃ
1.001.06c anilānalasūryenduśakropendrasamaśca kaḥ
1.001.07a etadicchāmyahaṃ śrotuṃ paraṃ kautūhalaṃ hi me
1.001.07c devarṣe tvaṃ samartho 'si jñātumevaṃvidhaṃ naraṃ
1.001.08a śrutvā caitat trikālajño vālmīkernārado vacaḥ
1.001.08c śrūyatāmiti cāmantrya prahṛṣṭo vākyamabravīt
1.001.09a bahavo durlabhāścaiva ye tvayā kīrtitā guṇāḥ
1.001.09c mune vakṣyāmyahaṃ buddhvā tairyuktaḥ śrūyatāṃ naraḥ
1.001.010a ikṣvākuvaṃśaprabhavo rāmo nāma janaiḥ śrutaḥ
1.001.010c niyatātmā mahāvīryo dyutimān śrutimān vaśī
1.001.011a buddhimān nītimān vāgmī śrīmān śatrunivarhaṇaḥ
1.001.011c vipulāṃśo mahāvāhuḥ kambugrīvo mahāhanuḥ
1.001.012a mahorasko maheṣvāso gūḍhajatrurariṃdamaḥ
1.001.012c ājānuvāhuḥ suśirāḥ sulalāṭaḥ suvikramaḥ
1.001.013a samaḥ samavibhaktāṅgaḥ snigdhavarṇaḥ pratāpavān
1.001.013c pīnavakṣā viśālākṣo lakṣmīvān śubhalakṣaṇaḥ
1.001.014a dharmajñaḥ satyasaṃdhaśca jitakrodho jitendriyaḥ
1.001.014c manasvī jñānasaṃpannaḥ śucirviryasamanvitaḥ
1.001.015a rakṣitā jīvalokasya dharmasya parirakṣitā
1.001.015c vedavedāṅgaviccaiva dhanurvede ca niṣṭhitaḥ
1.001.016a sarvaśāstrārthatattvajñaḥ smṛtimān pratibhānavān
1.001.016c sarvalokapriyaḥ sādhuradīnātmā vicakṣaṇaḥ
1.001.017a sarvadānugataḥ sadbhiḥ samudra iva sindhubhiḥ
1.001.017c rāmaḥ sarvaguṇopetaḥ kauśalyānandavardhanaḥ
1.001.018a samudra iva gāmbhīrye sthairye ca himavāniva
1.001.018c viṣṇunā sadṛśo vīrye somavat priyadarśanaḥ
1.001.019a kālāgnisadṛśaḥ krodhe kṣamayā pṛthivīsamaḥ
1.001.019c dhanadena samastyāge satye dharma ivāparaḥ
1.001.020a tamevaṃguṇasaṃpannaṃ rāmaṃ satyaparākramaṃ
1.001.020c jyeṣṭhaṃ śreṣṭhaguṇairyuktaṃ priyaṃ daśarathaḥ sutaṃ
1.001.021a yauvarājyena saṃyoktumaicchat prītyā mahīpatiḥ
1.001.021c tasyābhiṣekasaṃbhārān dṛṣṭvā bhāryātha kaikayī

1.001.022a pūrvaṃ dattavarā rājñā varāvetāvayācata
1.001.022c vivāsanaṃ ca rāmasya bharatasyābhiṣecanam
1.001.023a sa satyavacanādrājā dharmapāśena saṃyataḥ
1.001.023c vivāsayāmāsa sutaṃ rāmaṃ daśarathaḥ priyaṃ
1.001.024a sa jagāma vanaṃ vīraḥ pratijñāmanupālayan
1.001.024c piturvacananirdeśāt kaikeyyāḥ priyakāraṇāt
1.001.025a taṃ vrajantaṃ priyo bhrātā lakṣmaṇo 'nujagāma ha
1.001.025c snehādvinayasaṃpannaḥ saubhrātramanudarśayan
1.001.026a rāmasya dayitā bhāryā nityaṃ prāṇasamāhitā
1.001.026c jānakasya kule jātā devamāyeva nirmitā
1.001.027a sarvalakṣaṇasaṃpannā nārīṇāmuttamā vadhūḥ
1.001.027c sītāpyanugatā rāmaṃ śaśinaṃ rohiṇī yathā
1.001.028a paurairanugato dūraṃ pitrā daśarathena ca
1.001.028c śṛṅgaverapure sūtaṃ gaṅgākūle vyasarjayat
1.001.029a guhamāsādya dharmātmā niṣādādhipatiṃ priyaṃ
1.001.029c sa tatāra tato gaṅgāṃ vanaṃ caiva viveśa ha
1.001.030a te vanena vanaṃ gatvā nadīstīrtvā bahūdakāḥ
1.001.030c citrakūṭamanuprāptā bharadvājasya śāsanāt
1.001.031a ramyamāvasathaṃ tatra kṛtvā rāmaḥ salakṣmaṇāḥ
1.001.031c uvāsa sītayā sārdhaṃ valkalājinasaṃvṛtaḥ
1.001.032a śrīmadbhistaistribhiḥ sārdhaṃ citrakūṭo rarāja saḥ
1.001.032c adhiṣṭhito yathā meruḥ śrīvaiśravaṇāśaṅkaraiḥ
1.001.033a citrakūṭaṃ gate rāme putraśokāturastadā
1.001.033c rājā daśarathaḥ svargaṃ jagāma vilapan sutaṃ
1.001.034a mṛte tu tasmin bharato vaśiṣṭhapramukhairdvijaiḥ
1.001.034c pracodito 'pi rājyāya naicchdrājyaṃ mahābalaḥ
1.001.035a sa jagāma vanaṃ vīro rāmapādaprasādakaḥ
1.001.035c ayācadbhrātaraṃ rāmamāryabhāvapuraskṛtaḥ
1.001.036a tvameva rājā dharmajña iti rāmaṃ vaco 'bravīt
1.001.036c na caicchat piturādeśādrājyaṃ rāmo mahābalaḥ
1.001.037a pāduke cāsya rājyāya nyāsaṃ datvā punaḥ punaḥ
1.001.037c nivartayāmāsa tato bharataṃ bharatāgrajaḥ
1.001.038a sa kāmamanavāpyaiva gṛhītvā rāmapāduke
1.001.038c nandigrāme 'karodrājyaṃ rāmāgamanakāṅkṣayā
1.001.039a āśaṅkamānaśca punaḥ paurajānapadāgamaṃ
1.001.039c rāmo 'pi hitvā taṃ śailaṃ prayayau daṇḍakaṃ vanaṃ
1.001.040a virādhaṃ rākṣasaṃ hatvā śarabhaṅgaṃ dadarśa ha
1.001.040c sutīkṣṇaṃ cāpyagastyaṃ ca agastyabhrātaraṃ tathā
1.001.041a agastyavacanāccaiva jagrāhaindraṃ śarāsanaṃ
1.001.041c khaḍgaṃ ca paramaprītastūṇau cākṣayyaśāyakau
1.001.042a vasatastatra rāmasya vane vanacaraiḥ saha
1.001.042c ṛṣayo 'bhyāgaman sarve vadhāyāsurarakṣasām
1.001.043a rāmaṃ kamalapatrākśaṃ śaraṇyaṃ śaraṇaiṣiṇaḥ
1.001.043c mahendramiva durdharṣaṃ vāṇakhaḍgadhanurdharaṃ
1.001.044a tena tatra saha bhrātrā janasthānanivāsinī
1.001.044c virūpitā śūrpaṇakhā rākṣasī kāmamohitā
1.001.045a tataḥ śūrpaṇakhāvākyādudyuktān sarvarākṣasān

1.001.045c kharaṃ ca dūṣaṇaṃ caiva rajastriśira eva ca
1.001.046a nijaghāna raṇe rāma ekastān sarvarakśasān
1.001.046c teṣāmanubalaṃ caiva sahasrāṇi caturdaśa
1.001.047a tato jñātibadhaṃ śrutvā rakṣastrailokyaviśrutaṃ
1.001.047c nāmato rāvaṇo nāma kāmarupī mahābalaḥ
1.001.048a rākṣasādhipatiḥ śūro rāvaṇaḥ krodhamūrchitaḥ
1.001.048c sahāyaṃ varayāmāsa mārīcaṃ nāma rākṣasaṃ
1.001.049a vāryamāṇo 'pi bahuśo mārīcena sa rāvaṇaḥ
1.001.049c na virodho balavatā kṣamo rāvaṇa tena te
1.001.050a anādṛtya tu tadvākyaṃ rāvaṇaḥ kālacoditaḥ
1.001.050c jagāma sahamārīco rāmāśramapadaṃ tadā
1.001.051a tena māyāvinā dūramapavāhya nṛpātmajau
1.001.051c jahāra bhāryāṃ rāmasya gṛdhraṃ hatvā jaṭāyuṣam
1.001.052a gṛdhraṃ ca nihataṃ dṛṣṭvā hṛtāṃ bhāryāṃ ca maithilīm
1.001.052c rāghavo śokasaṃtapto vilalāpākulendriyaḥ
1.001.053a tatastenaiva śokena gṛdhraṃ dagdhvā jaṭāyuṣam
1.001.053c mārgamāṇo vane sītāṃ rākṣasaṃ saṃdadarśa ha
1.001.054a kabandhaṃ nāma rūpeṇa vikṛtaṃ ghoradarśanam
1.001.054c taṃ hatvā kāṣṭairadahat so 'bhūṭavyavapūstadā
1.001.055a sa cāsya kathayāmāsa śabarīṃ śramaṇāṃ tadā
1.001.055c śabarīṃ dharmanipuṇāmabhigaccheti rāghava
1.001.056a tasyaiva vacanādrāmo lakśamaṇena sahānaghaḥ
1.001.056c abhyagacchanmahātejāḥ śabarīṃ śatrusūdanaḥ
1.001.057a śabaryā pūjitaḥ samyagrāmo daśarathātmajaḥ
1.001.057c pampātīre hanumatā saṃgato vānareṇa ha
1.001.058a hanumadvacanāccaiva sugrīveṇa samāgataḥ
1.001.058c sugrīvāya ca tat sarvaṃ rāmo 'śaṃsanmahābalaḥ
1.001.059a sugrīvaścāpi tat sarvaṃ śrutvā rāmasya ceṣtitaṃ
1.001.059c cakāra sakhyaṃ rāmeṇa prītaścaivāgnisākṣikaṃ
1.001.060a tato vānararājena vairānukathanaṃ mahat
1.001.060c rāmāyāveditaṃ sarvaṃ praṇayādduḥkhitena ha
1.001.061a pratijñātaṃ ca rāmeṇa tadā bālibadhaṃ prati
1.001.061c bālinaśca balaṃ tatra kathayāmāsa vānaraḥ
1.001.062a rāghavapratyayārthaṃ tu dundubheḥ kāyamuttamam
1.001.062c darśayāmāsa sugrīvo mahāparvatasaṃnibhaṃ
1.001.063a utsmāyitvā mahavāhuḥ prekṣya cāsthi mahābalaḥ
1.001.063c pādāṅguṣṭhena cikṣepa saṃpūrṇaṃ daśayojanam
1.001.064a bibheda saptatālāṃśca śareṇānataparvaṇā
1.001.064c giriṃ rasātalaṃ caiva janayan pratyayaṃ tadā
1.001.065a tataḥ prītamanāstena viśvastaḥ sa mahākapiḥ
1.001.065c kiṣkindhāṃ rāmasahito jagāma svāṃ guhāṃ tadā
1.001.066a tato 'garjaddharivaraḥ sugrīvo hemapiṅgalaḥ
1.001.066c tena nādena mahatā nirjagāma harīśvaraḥ
1.001.067a avamānya tadā tārāṃ sugrīveṇa samāgataḥ
1.001.067c nijaghāna ca tatrainaṃ śareṇaikena rāghavaḥ
1.001.068a tataḥ sugrīvavacanāddhatvā bālinamāhave
1.001.068c sugrīvameva tadrājye rāghavaḥ pratyapādayat

1.001.069a sa ca sarvāna samānīya vānarān vānararṣabhaḥ
1.001.069c diśaḥ prasthāpayāmāsa didṛkṣurjanakātmajām
1.001.070a tato gṛdhrasya vacanāt saṃpāterhanumān balī
1.001.070c śatayojanavistīrṇaṃ pupluve lavaṇārṇavam
1.001.071a tatra laṅkāṃ samāsādya purīṃ rāvaṇapālitām
1.001.071c dadarśa sītāṃ dhyāyantīmaśokavanikāgatām
1.001.072a nivedayitvābhijñānaṃ pravṛttiṃ ca nivedya ca
1.001.072c gṛhītvā pratyabhijñānaṃ mardayāmāsa toraṇaṃ
1.001.073a pañca senāgragān hatvā sapta mantrisutānapi
1.001.073c kumāramakṣaṃ ca niṣpiṣya grahaṇaṃ samupāgamat
1.001.074a astreṇonmucya cātmānaṃ jñātvā paitāmahān varān
1.001.074c mamarṣa rākṣasān vīro yantriṇastān yadṛcchayā
1.001.075a tato dagdhvā purīṃ laṅkāṃ punardṛṣṭvā ca maithilīṃ
1.001.075c rāmāya priyamākhyātuṃ punarāyānmahākapiḥ
1.001.076a so 'bhigamya mahatmānaṃ kṛtvā rāmaṃ pradakṣiṇaṃ
1.001.076c nyavedayat sa suprito dṛṣṭā sītā mayeti vai
1.001.077a tataḥ sugrīvasahito gatvā tīraṃ mahodadheḥ
1.001.077c samudraṃ kṣobhayāmāsa śarairādityasaṃnibhaiḥ
1.001.078a darśayāmāsa cātmānaṃ samudraḥ saritāṃpatiḥ
1.001.078c samudravacanāccaiva nalaṃ setumakārayat
1.001.079a tena gatvā purīṃ laṅkāṃ hatvā rāvaṇamāhave
1.001.079c abhyaṣiñcat sa laṅkāyāṃ rākṣasendraṃ vibhīṣaṇam
1.001.080a rāmaḥ sītāmanuprāpya parāṃ vriḍāmupāgamat
1.001.080c tāmuvāca tato vīraḥ paruṣaṃ janasaṃsadi
1.001.081a amṛṣyamāṇā sā sītā viveśa jvalanaṃ satī
1.001.081c tato vāyuḥ prādurāsīdvāguvācāśarīriṇī
1.001.082a tato 'gnivacanāt sītāṃ jñātvā vigatakalmaṣāṃ
1.001.082c agrahīdamalāṃ rāmo vacanācca gurostadā
1.001.083a karmaṇā tena mahatā devā indrapurogamāḥ
1.001.083c sadevarṣigaṇāstuṣṭā rāghavaṃ te 'bhyapūjayan
1.001.084a tathā paramasaṃtuṣṭaiḥ pūjitaḥ sarvadaivataiḥ
1.001.084c kṛtakṛtyastadā rāmo vijvaraḥ pramumoda ha
1.001.085a devatābhyo varāṃ prāpya samutthāpya ca vānarān
1.001.085c puṣpakaṃ ca samāruhya nandigrāmaṃ yayau tadā
1.001.086a nandigrāme jaṭāṃ hitvā bhrātṛbhiḥ saha rāghavaḥ
1.001.086c ayodhyāṃ nagarīṃ prāpya rājyaṃ punaravāptavān
1.001.087a hṛṣṭaḥ pramudito lokastuṣṭaḥ puṣṭaḥ sudhārmikaḥ
1.001.087c nirāmayo hyarogaśca durbhikṣāpāyavarjitaḥ
1.001.088a na putramaraṇaṃ kecit paśyanti sma narāḥ kvacit
1.001.088c nāryaścāvidhavā nityaṃ patiśuśrūṣaṇe ratāḥ
1.001.089a na cāgnijaṃ bhayaṃ kiṃcinnāpsu majjanti jantavaḥ
1.001.089c na vātajaṃ bhayaṃ kiṃcinna taskarabhayaṃ tathā
1.001.090a nagarāṇi ca rāṣṭrāṇi dhanadhānyayutāni ca
1.001.090c nityaṃ pramuditāḥ sarve yathā kṛtayuge tathā
1.001.091a aśvamedhaśatairiṣṭvā tathā bahusuvarṇakaiḥ
1.001.091c asaṃkhyeyaṃ dhanaṃ dattvā brāhmaṇebhyo mahāyaśāḥ
1.001.092a rājavaṃśān śataguṇān sthāpayiṣyati rāghavaḥ

1.001.092c cāturvarṇyaṃ ca loke 'smin sve sve dharme niyokṣyati
1.001.093a daśavarṣasahasrāṇi daśavarṣaśatāni ca
1.001.093c rāmo rājyamupāsitvā brahmalokaṃ prayāsyati
1.001.094a idaṃ pavitramākhyānaṃ puṇyaṃ vedaiśca saṃmitam
1.001.094c yaḥ paṭhedrāmacaritaṃ sarvapāpaiḥ pramucyate
1.001.095a etadākhyānamāyuṣyaṃ paṭhan rāmāyaṇaṃ naraḥ
1.001.095c saputrapautraḥ sagaṇaḥ pretya svarge mahīyate
1.001.096a paṭhan dvijo vāgṛṣabhatvamīyāt kśatrānvayo bhūmipatitvamīyāt
1.001.096c vaṇigjanaḥ paṇyapatitvamīyācchṛṇvan hi śūdro 'pi mahattvamīyāt
1.002.01a nāradasyātha tadvākyaṃ śrutvā vākyaviśāradaḥ
1.002.01c vālmīkiḥ śiṣyasahito vismayaṃ paramaṃ yayau
1.002.02a manasaiva ca rāmāya pūjāṃ cakre mahāmuniḥ
1.002.02c taṃ cāpi śiṣyasahito nāradaṃ pratyapūjayat
1.002.03a yathāvat pūjitastena devarṣirnāradastataḥ
1.002.03c tamāpṛcchyabhyanujñāto jagāma tridaśālayaṃ
1.002.04a sa muhūrtaṃ gate tasmin devalokaṃ munistadā
1.002.04c jagāma tamasātīraṃ jāhnavyā avidūrataḥ
1.002.05a tat tu tīraṃ samāsādya tamasāyā munistadā
1.002.05c śiṣyamāha sthitaṃ pārśve dṛṣṭvā tīrthamakardamaṃ
1.002.06a akardamamidaṃ tīrthaṃ bharadvāja niśāmaya
1.002.06c ramaṇīyaṃ prasannaṃ ca sajjanānāṃ mano yathā
1.002.07a idaṃ tīrthaṃ samaṃ saumyaṃ sujalaṃ sūkṣmabālukaṃ
1.002.07c nyasyatāṃ kalasastāta dīyatāṃ valkalaṃ mama
1.002.08a idamevāvagāhiṣye tamasātīrthamuttamaṃ
1.002.08c yathā kālātyayo na syāt tathā sādhu vidhīyatāṃ
1.002.09a sa gurorvacanācchīghramāgamya punarāśramāt
1.002.09c ānīya valkalaṃ tasmai gurave pratyavedayat
1.002.010a sa śiṣyahastādādāya paridhāya ca valkalaṃ
1.002.010c avagāhya jalaṃ snātvā japtvā japyaṃ ca vāgyataḥ
1.002.011a tarpayitvā ca vidhivat toyena pitṛdevatāḥ
1.002.011c nirīkṣamāṇo vyacarat sarvato vipulaṃ vanaṃ
1.002.012a tataḥ sa tamasātīre vicaratorabhītavat
1.002.012c dadarśa krauñcayostatra mithunaṃ cārudarśanaṃ
1.002.013a tasmāt tu mithunādekamāgatyānupalakṣitaḥ
1.002.013c jaghāna vairanilayo niṣādo munisaṃnidhau
1.002.014a taṃ śoṇitaparītāṅgaṃ ceṣṭamānaṃ mahītale
1.002.014c dṛṣṭvā krauñcī rurodārtā karuṇaṃ khe paribhramā
1.002.015a viyuktā patinā tena dvijena sahacāriṇā
1.002.015c tāmraśīrṣeṇa mattena patriṇā sahitena vai
1.002.016a tathāvidhaṃ dvijaṃ dṛṣṭvā niṣadena nipātitaṃ
1.002.016c ṛṣerdharmātmanastasya kāruṇyaṃ samajāyata
1.002.017a tataḥ karuṇyaveditvādadharmo 'yamiti dvijaḥ
1.002.017c niśāmya karuṇaṃ krauñcīṃ krandantīṃ tāṃ jagāvidaṃ
1.002.018a mā niṣāda pratiṣṭhāṃ tvamagamaḥ śāśvatīḥ samāḥ
1.002.018c yat krauñcamithunādekamavadhīḥ kāmamohitam
1.002.019a tasyaivaṃ bruvataścintā babhūva hṛdi vīkṣataḥ
1.002.019c śokārtenāsya śakuneḥ kimidaṃ vyāhṛtaṃ mayā

1.002.020a sa muhūrtamanudhyātvā vākyaṃ tat parimṛśya ca
1.002.020c śiṣyamāha sthitaṃ pārśve bharadvājamidaṃ vacaḥ
1.002.021a pādabaddho 'kṣarasamastantrīlayasamanvitaḥ
1.002.021c śokārtasya pravṛtto me śloko bhavatu nānyathā
1.002.022a śiṣyastu tasya bruvato munervākyamanuttamam
1.002.022c tatheti pratijagrāha guroḥ prītiṃ vidarśayan
1.002.023a so 'bhiṣekaṃ tataḥ kṛtvā tīrthe tasmin yathāvidhi
1.002.023c tameva cintayannarthamāśramāya nyavartata
1.002.024a tamanvayādvinītātmā bharadvājo mahāmuniṃ
1.002.024c pūrṇaṃ kalasamādāya śiṣyaḥ paramasaṃmataḥ
1.002.025a sa praviśyāśramapadaṃ śiṣyeṇa saha dharmavit
1.002.025c upaviśyāśrame tūṣṇīṃ dhyānamevānvapadyata
1.002.026a ājagāma tato brahmā lokakartā svayaṃ prabhuḥ
1.002.026c caturmukho mahātejā draṣṭuṃ tamṛṣisattamaṃ
1.002.027a vālmīkiratha taṃ dṛṣṭvā sahasotthāya vāgyataḥ
1.002.027c prāñjaliḥ prayato bhūtvā tasthau paramavismitaḥ
1.002.028a praṇamya vidhivaccainaṃ pṛṣṭvānāmayamavyayaṃ
1.002.028c pūjayāmāsa taṃ devaṃ pādyārghyāsanavandanaiḥ
1.002.029a athopaviśya bhagavān āsane paramārcite
1.002.029c vālmīkaye ca rṣaye saṃdideśāsanaṃ tataḥ
1.002.030a upaviṣṭe tadā tasmin sākṣāllokapitāmahe
1.002.030c tadgatenaiva manasā vālmīkirdhyānamāsthitaḥ
1.002.031a śocanneva muhuḥ kauñcīṃ ślokamimaṃ punaḥ punaḥ
1.002.031c jagāvantargatamanā bhūtvā śokaparāyaṇaḥ
1.002.032a pāpātmanā kṛtaṃ kaṣṭaṃ vyadhenānarthabuddhinā
1.002.032c yastādṛśaṃ cāruravaṃ krauñcaṃ hanyādakāraṇāt
1.002.033a tamuvāca tato brahmā prahasan munipuṃgavaṃ
1.002.033c śloka eva tvayā baddho nātra kāryā vicāraṇā
1.002.034a svacchandādeva te brahman pravṛtteyaṃ sarasvatī
1.002.034c rāmasya caritaṃ kṛtsnaṃ kuru tvamṛṣisattama
1.002.035a dharmātmano guṇavato loke rāmasya dhīmataḥ
1.002.035c vṛttaṃ kathaya dhīrasya yathā te nāradācchrutam
1.002.036a rahasyaṃ ca prakāśaṃ ca yadvṛttaṃ tasya dhīmataḥ
1.002.036c rāmasya sahasaumitre rākṣasānāṃ ca sarvaśaḥ
1.002.037a vaidehyāścaiva yadvṛttaṃ prakāśaṃ yadivā rahaḥ
1.002.037c taccāpyavitathaṃ sarvaṃ viditaṃ te bhaviṣyati
1.002.038a na te vāganṛtā kāvye matprasādādbhaviṣyati
1.002.038c kuru rāmakathāṃ divyāṃ ślokabaddhāṃ manoramāṃ
1.002.039a yāvat sthāsyanti girayaḥ saritaśca mahītale
1.002.039c tāvadrāmāyaṇakathā lokeṣu pracariṣyati
1.002.040a yāvadrāmāyaṇakathā tvatkṛtā pracariṣyati
1.002.040c tāvadūrdhvagatiścaiva mallokeṣu nivatsyasi
1.002.041a ityuktvā bhagavān brahmā tatraivāntaradhīyata
1.002.041c tataḥ saśiṣyo vālmīkirvismayaṃ paramaṃ yayau
1.002.042a tasya śiṣyāstataḥ sarve jaguḥ ślokamimaṃ punaḥ
1.002.042c muhurmuhuḥ prīyamāṇāḥ prāhuśca bhṛśavismitāḥ
1.002.043a samākṣaraiścaturbhiryaḥ pādairgīto maharṣiṇā

1.002.043c so 'nuvyāharaṇādbhūyaḥ śokaḥ ślokatvamāgataḥ
1.002.044a tasya buddhiriyaṃ jātā maharṣerbhāvitātmanaḥ
1.002.044c kṛtsnaṃ rāmāyaṇaṃ ślokairīdṛśaiḥ karavāṇyahaṃ
1.002.045a udāravṛttārthapadairmanoramaistataḥ sa rāmasya cakāra kīrtimān
1.002.045c samākṣaraiḥ ślokaśatairyaśasvino yaśaskaraṃ kāvyamudāradhīrmuniḥ
1.003.01a śrutvā pūrvaṃ kāvyavījaṃ devarṣernāradādṛṣiḥ
1.003.01c lokādanviṣya bhūyaśca vistaraṃ caritavrataḥ
1.003.02a upaspṛśyodakaṃ saṃyaṇmuniḥ sthitvā kṛtāñjaliḥ
1.003.02c prācīnāgreṣu darbheṣu kāvyasyānveṣate gatiṃ
1.003.03a rāmalakṣmaṇasītābhī rājñā daśarathena ca
1.003.03c sabhāryeṇa sarāṣṭreṇa sāntaḥpurajanena ca
1.003.04a āsitaṃ bhāṣitaṃ caiva mataṃ yaccāpyanuṣṭhitaṃ
1.003.04c tat sarvaṃ dharmavīryeṇa yathāvat saṃprapaśyati
1.003.05a strītṛtīyena ca tadā yat prāptaṃ caratā vane
1.003.05c satyasaṃdhena rameṇa tat sarvamanvavaikṣata
1.003.06a trikāladarśī tat sarvaṃ tapoyogabalena tu
1.003.06c dadarśa tatra pratyakṣaṃ pāṇāvāmalakaṃ yathā
1.003.07a dṛṣṭvā cānantaraṃ samyak cakre rāmasya ceṣṭitaṃ
1.003.07c samudramiva ratnāḍhyaṃ sarvaśrutimanoharaṃ
1.003.08a sa yathā kathitaṃ pūrvaṃ nāradena mahātmanā
1.003.08c raghuvaṃśasya caritaṃ cakāra bhagavān muniḥ
1.003.09a janma rāmasya sumahadvīryaṃ sarvānukūlatāṃ
1.003.09c lokasya priyatāṃ kṣāntiṃ saumyatāṃ satyaśīlatāṃ
1.003.010a nānācitrāḥ kathāścānyā viśvāmitrasahāyane
1.003.010c jānakyāśca vivāhaṃ ca dhanuṣaścāpi bhañjanaṃ
1.003.011a rāmarāmavivādaṃ ca guṇān dāśarathestadā
1.003.011c tathābhiṣekaṃ rāmasya kaikeyyā duṣṭabhāvatāṃ
1.003.012a vighātaṃ cābhiṣekasya rāmasya ca vivāsanaṃ
1.003.012c rājñaḥ śokaṃ vilāpaṃ ca mohaṃ maraṇameva ca
1.003.013a prakṛtīnāṃ viṣādaṃ ca tathaiva ca visarjanaṃ
1.003.013c niṣādādhipasaṃvādaṃ sūtasya ca nivartanaṃ
1.003.014a gaṅgāyāścāpi saṃtāraṃ bharadvājasya darśanaṃ
1.003.014c bharadvājābhyanujñānāccitrakūṭasya darśanaṃ
1.003.015a vāstukarma niveśaṃ ca bharatāgamanaṃ tathā
1.003.015c prasādanaṃ ca rāmasya pituśca salilakriyāṃ
1.003.016a pādukāsvabhiṣekaṃ ca nandigrāme nivāsanaṃ
1.003.016c daṇḍakāraṇyagamanaṃ sutīkṣṇena samāgamaṃ
1.003.017a anasūyāsamāsyāṃ ca aṅgarāgasya cārpaṇaṃ
1.003.017c śarabhaṅgāśrame vāsaṃ vāsavasya ca darśanaṃ
1.003.018a darśanaṃ cāpyagastyasya dhanuṣo grahaṇaṃ tathā
1.003.018c samāgamaṃ virādhena vāsaṃ pañcavaṭe tathā
1.003.019a hāsaṃ śūrpaṇakhāyāśca virūpakaraṇaṃ tathā
1.003.019c badhaṃ kharatriśirasorutthānaṃ rāvaṇasya ca
1.003.020a marīcasya badhaṃ caiva vaidehyā haraṇaṃ tathā
1.003.020c rāghavasya vilāpaṃ ca gṛdhrarājanivarhaṇaṃ
1.003.021a kabandhagrahaṇaṃ caiva pampāyāścāpi darśanaṃ
1.003.021c śavaryā darśanaṃ caiva hanūmaddarśanaṃ tathā

1.003.022a vilāpaṃ caiva pampāyāṃ rāghavasya mahātmanaḥ
1.003.022c ṛṣyamūkasya gamanaṃ sugrīveṇa samāgamaṃ
1.003.023a pratyayotpādanaṃ sakhyaṃ bālisugrīvavigrahaṃ
1.003.023c bālipramathanaṃ rājye sugrīvapratipādanaṃ
1.003.024a tārāvilāpaṃ samayaṃ varṣarātrinivāsanaṃ
1.003.024c kopaṃ rāghavasiṃhasya balānāmupasaṃgrahaṃ
1.003.025a diśaḥ prasthāpanaṃ caiva pṛthivyāśca nivedanaṃ
1.003.025c aṅgulīyapradānaṃ ca ṛkṣasya viladarśanaṃ
1.003.026a prāyopaveśanaṃ cāpi saṃpatiścāpi darśanaṃ
1.003.026c parvatārohaṇaṃ caiva sāgarasya ca laṅghanam
1.003.027a samudravacanāccaiva mainākasya ca darśanaṃ
1.003.027c siṃhikāyāśca nidhanaṃ laṅkānilayadarśanaṃ
1.003.028a rātripraveśaṃ laṅkāyāṃ cintāṃ hanumatastathā
1.003.028c āpānabhūmigamanamavarodhasya darśanaṃ
1.003.029a aśokavanikāyānaṃ sītāyāścāpi darśanaṃ
1.003.029c saṃbhāṣaṇaṃ ca maithilyā abhijñānasya cārpaṇaṃ
1.003.030a maṇipradānaṃ sītāyā vṛkṣabhaṅgaṃ tathaiva ca
1.003.030c rākṣasīvidravaṃ caiva kiṅkarāṇāṃ nivarhaṇaṃ
1.003.031a grahaṇaṃ vāyusūnośca laṅkādāhābhigarjanaṃ
1.003.031c pratiplavanamevātha madhūnāṃ bhakṣaṇaṃ tathā
1.003.032a rāghavāśvāsanaṃ caiva maṇiniryātanaṃ tathā
1.003.032c saṃgamaṃ ca samudreṇa nalasetośca bandhanaṃ
1.003.033a pratāraṃ ca samudrasya rātrau laṅkāvarodhanaṃ
1.003.033c vibhīṣaṇena saṃsargaṃ badhopāyanivedanaṃ
1.003.034a kumbhakarṇasya nidhanaṃ meghanādanivarhaṇaṃ
1.003.034c rāvaṇasya vināśaṃ ca sītāvāptiṃ tathaiva ca
1.003.035a vibhīṣaṇābhiṣekaṃ ca puṣpakasya ca darśanaṃ
1.003.035c brahmādidevāgamanaṃ sītāyāḥ pratyayaṃ prati
1.003.036a puṣpakārohaṇaṃ caiva bharadvājasamāgamaṃ
1.003.036c preṣaṇaṃ vāyuputrasya bharatena samāgamaṃ
1.003.037a rāmābhiṣekābhyudayaṃ sarvasainyavisarjanaṃ
1.003.037c sītāyāśca parityāgaṃ prakṛtīnāṃ ca rañjanaṃ
1.003.038a anāgataṃ ca yat kiṃcidrāmasya vasudhātale
1.003.038c taccakārottare kāvye vālmīkirbhagavānṛṣiḥ
1.004.01a kṛtvā tu tanmahāprājñaḥ kāvyaṃ rāmāyaṇāhvayaṃ
1.004.01c cintayāmāsa ko nvetlloke 'smin prathayediti
1.004.02a tasya cintayamānasya maharṣerbhāvitātmanaḥ
1.004.02c agṛhṇītāṃ tataḥ pādau muniveśau kuśīlavau
1.004.03a kuśīlavau sa dharmātmā rājaputrau yaśasvinau
1.004.03c bhrātarau svarasaṃpannau dadarśāśramavāsinau
1.004.04a sa tu medhāvinau dṛṣṭvā vedeṣu pariniṣṭhitau
1.004.04c vedopagrahaṇārthāya tāvagrāhayata prabhuḥ
1.004.05a kāvyaṃ rāmāyaṇaṃ yatra sītāyāścaritaṃ mahat
1.004.05c paulastyabadhasaṃyuktaṃ śrotṛśrutisukhāvahaṃ
1.004.06a paṭhe geye ca madhuraṃ pramāṇaistribhiranvitaṃ
1.004.06c jātibhiḥ saptabhirbaddhaṃ tantrīlayasamanvitaṃ
1.004.07a śṛṅgāravīrabībhatsaraudrahāsyabhayānakaiḥ

1.004.07c karuṇādbhutaśāntaiśca yuktaṃ kāvyarasairapi
1.004.08a bahumānācca vālmīkeḥ kāvyasya ca sukhādapi
1.004.08c vāgvidheyaṃ yadā tābhyāṃ kṛtaṃ taccāpyaśeṣataḥ
1.004.09a sa tau mūrdhanyupāghrāya vālmīkirbhagavānṛṣiḥ
1.004.09c provācedaṃ tadā vākyaṃ praṇatāvagrataḥ sthitau
1.004.010a gīyatāmidamākhyānaṃ bhavadbhyamṛṣisaṃsadi
1.004.010c rājarṣīṇāṃ puṇyakṛtāṃ sādhūnāṃ ca samāgame
1.004.011a tau tu gāndharvatattvajñau tālamūrcchanakovidau
1.004.011c bhrātarau svarasaṃpannau gandharvāviva rūpiṇau
1.004.012a bimbādivoddhṛtau bimbau rāmadehāt tathāparau
1.004.012c yathopadiṣṭamṛṣiṇā jagatuḥ susamāhitau
1.004.013a tau kadācit sametānāmṛṣīṇāṃ bhāvitātmanāṃ
1.004.013c āsīnānāṃ samīpasthāvidaṃ kāvyamagāyatāṃ
1.004.014a śrutvā tu munayaḥ sarve vāṣpaparyākulekṣaṇāḥ
1.004.014c sādhu sādhviti tāvūcuḥ paraṃ vismayamāgatāḥ
1.004.015a te prītamanasaścaiva munayo dharmavatsalāḥ
1.004.015c praśaśaṃsuḥ praśastavyau gāyamānau kuśīlavau
1.004.016a aho gītasya mādhuryaṃ ślokānāṃ ca viśeṣataḥ
1.004.016c ciravṛttamapi hyetat pratyakṣamiva darśitaṃ
1.004.017a evaṃ praśasyamānau tau tapaḥślādhyairmaharṣibhiḥ
1.004.017c saṃraktataramatyarthaṃ madhuraṃ tāvagāyatāṃ
1.004.018a prītaḥ kaścinmunistābhyāṃ pānīyakalasaṃ dadau
1.004.018c kaścidvanaphalaṃ svādu valkalaṃ kaścidīpsitaṃ
1.004.019a anyaḥ kṛṣṇājinaṃ prādādyajñasūtramathāparaḥ
1.004.019c kaścit kamaṇḍaluṃ prādānmauñjīmanyo mahāmuniḥ
1.004.020a tābhyāṃ dadau tadā hṛṣṭaḥ kuṭhāramaparo muniḥ
1.004.020c jaṭābandhanamanyastu kāṣṭarajjuṃ mudānvitaḥ
1.004.021a yajñabhāṇḍamṛṣiḥ kaścit kāṣṭabhāraṃ tathāparaḥ
1.004.021c auḍumbarīvṛṣīmanyaḥ svasti kecit tathāvadan
1.004.022a āyuṣyamapare prāhurmudā tatra maharṣayaḥ
1.004.022c daduścaiva varān sarve munayaḥ satyavādinaḥ
1.004.023a evaṃ pūrvamidaṃ kāvyaṃ munibhiḥ pratipūjitaṃ
1.004.023c jīvabhūtaṃ manuṣyāṇāṃ kavīnāmupajīvanaṃ
1.004.024a praśasyamānau sarvatra etāvapi hi gāyanau
1.004.024c rājadhānīṣu rājñāṃ ca samajeṣvabhyagāyatāṃ
1.004.025a athāśvamedhe ramo 'pi tāvupaśrutya gāyanau
1.004.025c satkṛtyānāyayāmāsa puruṣairāptakāribhiḥ
1.004.026a āsīnaḥ kāñcane divye sa ca siṃhāsane prabhuḥ
1.004.026c upopaviṣṭaḥ sacivairbhrātṛbhiśca samanvitaḥ
1.004.027a dṛṣṭvātha rūpasaṃpannau vinītau bhrātarāvubhau
1.004.027c uvāca lakṣmaṇaṃ rāmaḥ sarvāṃścaiva sabhāsadaḥ
1.004.028a śrūyatāmetadākhyānamanayordevavarcasoḥ
1.004.028c vicitrārthapadaṃ samyaggāyatormadhurasvaraṃ
1.004.029a tau cāpi madhuraṃ raktaṃ svacittāyattanisvanaṃ
1.004.029c tantrīlayavadatyarthaṃ viśrutārthamagāyatāṃ
1.004.030a lhādayat sarvagātrāṇi manāṃsi hṛdayāni ca
1.004.030c śrotrāśayasukhaṃ geyaṃ tadbabhau janasaṃmadi

1.004.031a imau hi bālau nṛpalakṣaṇānvitau kuśīlavau caiva tapovanāśrayau
1.004.031c mameti vṛttaṃ kila geyamadabhutaṃ maharṣivālmīkikṛtaṃ pragāsyataḥ
1.004.032a tatastu tau rāghavasaṃpracoditāv agāyatāṃ kāvyamidaṃ yathākramaṃ
1.004.032c sa cāpi rāmaḥ sahitaḥ sabhāsadair babhūva tatrārpitacetanastadā
1.005.01a sāgarantā mahī yeṣāmāsīdvīryārjitā kila
1.005.01c āmanoḥ puṇyakīrtīnāṃ rājñāmamitatejasāṃ
1.005.02a sagaraḥ pūrvajo yeṣāṃ sāgaro yena khānitaḥ
1.005.02c ṣaṣṭiyutrasahasrāṇi yaṃ yāntaṃ paryavārayan
1.005.03a ikṣvākūṇāmidaṃ teṣāṃ rājñāṃ vaṃśe mahātmanāṃ
1.005.03c mahadutpannamākhyānaṃ rāmāyaṇamiti śrutaṃ
1.005.04a tadidaṃ vartayiṣyāvaḥ sarvaṃ nikhilamāditaḥ
1.005.04c dharmakāmārthasaṃyuktaṃ śrotavyamanasūyatā
1.005.05a kośalo nāma muditaḥ sphīto janapado mahān
1.005.05c niviṣṭaḥ sarayūtīre paśudhānyadhanarddhimān
1.005.06a ayodhyā nāma tatrāsti nagarī lokaviśrutā
1.005.06c manunā mānavendreṇā puraiva nirmitā svayaṃ
1.005.07a āyatā daśa ca dve ca yojanāni mahāpurī
1.005.07c śrīmatī trīṇi vistīrṇā nānāsaṃsthānaśobhitā
1.005.08a suvibhaktāntaradvārā suvibhaktamahāpathā
1.005.08c śobhitā rājamārgeṇa jalasaṃsiktareṇunā
1.005.09a avicchinnāntaragṛhā samabhūmau niveśitā
1.005.09c kapāṭatoraṇāvatī harmyaprāsādasaṃkulā
1.005.010a dṛḍhadvārapratolīkā suvibhaktāntarāyaṇā
1.005.010c durgagambhīraparikhā nānāyudhasamanvitā
1.005.011a rājā daśaratho nāma mahātmā rāṣṭravardhanaḥ
1.005.011c tāṃ purīṃ pālayāmāsa svapurīṃ maghavāniva
1.005.012a udyānāmravanopetāṃ sumahāśālamekhalāṃ
1.005.012c aṣṭāpadapadālekhyai ramyāmālikhitāmiva
1.005.013a sabhodyānaprapābhiśca rucirābhiralaṃkṛtāṃ
1.005.013c devatāyatanaiścaiva vimānairapi śobhitāṃ
1.005.014a nityotsavasamājāḍhyāṃ hṛṣṭapuṣṭajanairyutāṃ
1.005.014c ārohamiva ratnānāṃ pratiṣṭhānamiva śriyaḥ
1.005.015a varānnapānakalilāṃ śālitaṇḍulabhojanāṃ
1.005.015c dhūpamālyahavirgandhairhṛdyaiścāpyadhivāsitāṃ
1.005.016a hastyaśvarathasaṃpūrṇāṃ nānāyānasamākulāṃ
1.005.016c nānāpārthivadūtaiśca baṇigbhiścopaśobhitāṃ
1.005.017a uccāṭṭāladhvajavatīṃ śataghnīśatasaṃkulāṃ
1.005.017c sarvayantrāyudhavatīmupetāṃ sarvaśilpibhiḥ
1.005.018a sūtamāgadhasaṃvādhāṃ śrīmatīmatulaprabhāṃ
1.005.018c vadhūnāṭakasaṃghaiśca saṃyuktāṃ sarvataḥ purīṃ
1.005.019a mṛdaṅgaveṇuvīṇānāṃ ramyaiḥ śabdairninādītāṃ
1.005.019c brahmaghoṣasvanavatīṃ dhanuḥsvananinādītāṃ
1.005.020a lokapālopamaiḥ śūraiḥ sarvaśastrārthapāragaiḥ
1.005.020c guptāṃ yodhaśataiścāpi nāgairbhogavatīmiva
1.005.021a varāgnimadbhirguṇibhiḥ svalaṃkṛtāṃ dvijottamairvedavidāṃ purogamaiḥ
1.005.021c sahasradaiḥ satyatapodayānvitairmaharṣikalpairyatibhiryatātmabhiḥ
1.006.01a puryāṃ tasyāmayodhyāyāṃ vedavit sarvasaṃgrahaḥ

1.006.01c dīrghadarśī mahātejāḥ paurajānapadapriyaḥ
1.006.02a ikśvakūṇāmatiratho yajvā dharmaparo vaśī
1.006.02c maharṣikalpo rājarṣistṛṣu lokeṣu viśrutaḥ
1.006.03a balavān vijitāmitro nītimān vijitendriyaḥ
1.006.03c dhanaiśca saṃcayaiścānyaiḥ śakravaiśravaṇopamaḥ
1.006.04a ādirājo manuriva prajānāṃ parirakṣitā
1.006.04c rājā daśaratho nāma babhūva rāṣṭravardhanaḥ
1.006.05a tena satyābhisaṃdhena trivargamanutiṣṭhatā
1.006.05c pālitā sā purī śreṣṭhā indreṇevāmarāvatī
1.006.06a tasmin puravare hṛṣṭā dharmātmāno bahuprajāḥ
1.006.06c narāstuṣṭā dhanaiḥ svaiḥ svairalubdhāḥ satyavādinaḥ
1.006.07a nālpasaṃnicayaḥ kaścidāsīt tasmin janaḥ pure
1.006.07c kuṭumbī yo na siddhārtho gavaśvadhanadhānyavān
1.006.08a tatra kuprāvṛto nāsīddaridro vā purottame
1.006.08c nāmṛṣṭabhuṅ na cādātā nāsugandho na cānṛjuḥ
1.006.09a nākuṇḍalī nāmukuṭī nāsragvī nāvilepanī
1.006.09c nāhastābharaṇopeto na cāpyāsīdaniṣkadhṛk
1.006.010a na kadaryaḥ kaścidāsīnnānṛtī na śaṭho 'pi vā
1.006.010c na mānī na ca saṃrambhī na nṛśaṃso na katthanaḥ
1.006.011a nāmahātmā na piśuno na parasvopajīvakaḥ
1.006.011c na dīno nāpi codvigno nāturo na bhayāturaḥ
1.006.012a suvratā dhṛtimantaśca narā āsaṃstathā striyaḥ
1.006.012c narāḥ svadāraniratā nāryaścāsan pativratāḥ
1.006.013a rūpacāturyamādhuryaśīlācāraguṇānvitāḥ
1.006.013c nāryaścāsannayodhyāyāṃ mṛṣṭābharaṇavāsasaḥ
1.006.014a svakarmaniratāścasan sarve tatra dvijātayaḥ
1.006.014c yajñādhyayananityāśca viratāśca parigrahāt
1.006.015a nānāhitāgnirnāyajvā vipro nāpyasahasradaḥ
1.006.015c na nāstiko nānṛtavāṅ na kaścidbahuśrutaḥ
1.006.016a kṣatraṃ brahmamukhaṃ cāsīdvaiśyāḥ kṣamanuvratāḥ
1.006.016c śūdrāḥ svadharmaniratāstrīn varṇānupacāriṇaḥ
1.006.017a varṇaśreṣṭhān pūjayanti pitṝn devātithīṃstathā
1.006.017c na yonisaṃkaraścāsīt tatra nācārasaṃkaraḥ
1.006.018a āsan dīrghāyuṣastatra narāḥ satyaparāyaṇāḥ
1.006.018c sahitāḥ putrapautraiśca nityaṃ strībhiḥ purottame
1.006.019a evamikṣvakunāthena pālitā sābhavat purī
1.006.019c yathā purastānmanunā mānavendreṇa bhūriyaṃ
1.006.020a yodhānāmagnikalpānāṃ saṃyugeṣvanivartināṃ
1.006.020c guptā purī sahasraiḥ sā siṃhairiva girerguhā
1.006.021a kāmbojadeśajaiścāpi hayairvanāyujaistathā
1.006.021c nadījairvāhlikaiścaiva pūrṇā harihayopamaiḥ
1.006.022a vindhyaparvatajaiścaiva nāgairhaimavataistathā
1.006.022c sattvavīryaguṇopetaiḥ śūrairavyālaceṣṭitaiḥ
1.006.023a airāvatakulīnaiśca mahāpadmakulaistathā
1.006.023c añjanādapi niṣpannairvāmanādapi ca dvipaiḥ
1.006.024a bhadrairmandrairmṛgaiścaiva mātaṅgairdantahastibhiḥ
1.006.024c nityamattaiḥ samākīrṇā nāgairacalasaṃnibhaiḥ

1.006.025a ayojanādvā bhūyo vā satyanāmā prakāśate
1.006.025c sā purī yatra rājābhūt purā daśaratho 'naghaḥ
1.006.026a tāṃ satyanāmnīṃ dṛḍhatoraṇārgalāṃ gṛhairvicitrairupaśobhitāṃ śivāṃ
1.006.026c purīmayodhyāṃ nṛsahasrasaṃkulāṃ śaśāsa vai śakrasamo mahīpatiḥ
1.007.01a ṛtvijau mantriṇau caiva tasyāstāmṛṣisattamau
1.007.01c vaśiṣṭho vāmadevaśca vedavedāṅgapāragau
1.007.02a aṣṭāvanye babhūvuśva tasyāmātyā mahīpateḥ
1.007.02c śucayaścānuraktāśca rājakāryeṣu nityaśaḥ
1.007.03a dhṛṣṭirjayanto vijayaḥ siddhārtho 'pyarthasādhakaḥ
1.007.03c aśoko dharmapālaśca sumantraścāṣṭamo 'bhavat
1.007.04a vidyāvinītā hrīmantaḥ kulīnā niyatendriyāḥ
1.007.04c mantrajñāśceṅgitajñāśca nityaṃ priyahite ratāḥ
1.007.05a te guṇairupasaṃpannāḥ sarve suvipulaujasaḥ
1.007.05c paryupāsate rājānaṃ vasavo vāsavaṃ yathā
1.007.06a parāpavādaviratā guṇāḍhyā na ca garvitāḥ
1.007.06c āryaveśāḥ sumanaso na ca saṃdigdhaniścayāḥ
1.007.07a kuśalā vyavahareṣu virāgāḥ sarvasaṃmatāḥ
1.007.07c vardhayantaśca dharmeṇa koṣamūlaṃ mahīpateḥ
1.007.08a parasparеṇāviruddhāḥ prītimantaḥ priyaṃvadāḥ
1.007.08c rakṣitāraśca varṇānāṃ nityaṃ viṣayavāsināṃ
1.007.09a narendravacanāśaktāścetastasya parāyaṇāḥ
1.007.09c mantrasaṃvaraṇe śaktāḥ śaktāḥ sūkṣmasu buddhiṣu
1.007.010a teṣāmaviditaṃ kiṃcit sveṣu nāsti pareṣu ca
1.007.010c kriyamāṇaṃ kṛtaṃ vāpi cāreṇāpi cikīrṣitaṃ
1.007.011a saṃdhivigrahattvajñāḥ prakṛtyā saṃpadānvitāḥ
1.007.011c hitārthaṃ ca narendrasya jāgrato nayacakṣuṣā
1.007.012a krodhāt kāmārthahetorvā na brūyuranṛtaṃ kvacit
1.007.012c atīkṣṇādaṇḍāḥ saṃprekṣya puruṣāṇāṃ balābalaṃ
1.007.013a putre 'pi ca prāptadoṣe dharmato daṇḍapātinaḥ
1.007.013c adrogdhāraśca dharmeṇā śatrorapyakṛtāgasaḥ
1.007.014a nāsīt pure vā rāṣṭre vā taskaro nāśucirnaraḥ
1.007.014c na duṣṭaḥ kaścidapyāsīt paradārābhimarṣakaḥ
1.007.015a āsaṃstadānugrahitāḥ sarve varṇāḥ svakarmabhiḥ
1.007.015c praśāntaṃ sarvamevāsīdrāṣṭraṃ puravaraṃ ca tat
1.007.016a amātyairīdṛśaistaistu rājā daśaratho 'nvitaḥ
1.007.016c dharmataḥ pālayāmāsa pṛthivīmanurañjayan
1.007.017a avekṣamāṇaścāreṇa mahīṃ sūrya ivāṃśubhiḥ
1.007.017c nādhyagacchadviśiṣṭaṃ vā tulyaṃ vā śatrumātmanaḥ
1.007.018a tairmantribhirmantrahite niviṣṭairvidvadbhirāptaiḥ kuśalaiḥ samarthaiḥ
1.007.018c sa pārthivo dīptimavāpa yuktastejomayairgobhirivodito 'rkaḥ
1.008.01a tasya tvevaṃprabhāvasya dhārmikasya mahātmanaḥ
1.008.01c sutārthaṃ tapyamānasya nāsīdvaṃśakaraḥ sutaḥ
1.008.02a tasya cintayato buddhirutpanneyaṃ mahāmateḥ
1.008.02c sutārthaṃ vājimedhena kimarthaṃ na yajāmyahaṃ
1.008.03a suniścitām matiṃ kṛtvā yaṣṭavye vasudhādhipaḥ
1.008.03c mantribhiḥ saha saṃmantrya taiḥ svāmihitakāribhiḥ
1.008.04a tatrābravīdidaṃ rājā sumantraṃ mantrisattamaṃ

1.008.04c śīghramānaya me sarvān vaśiṣṭhapramukhān gurūn
1.008.05a evamukto nṛpatinā sumantro vākyamabravīt
1.008.05c narendra śrūyatāṃ tāvat purāṇe yanmayā śrutaṃ
1.008.06a sanatkumāro bhagavān purā kathitavān kathāṃ
1.008.06c bhaviṣyaṃ viduṣāṃ madhye tava putrasamudbhavaṃ
1.008.07a astīha kāśyapasuto vibhāṇḍaka iti śrutaḥ
1.008.07c ṛṣyaśṛṅga iti khyātastasya putro bhaviṣyati
1.008.08a sa vane jātasaṃvṛddho munirvanacaraiḥ saha
1.008.08c nānyaṃ prajñāsyate kaṃcinmānavaṃ pitṛvarjitaṃ
1.008.09a tasyākṣuṇaṃ brahmacaryaṃ bhaviṣyati mahātmanaḥ
1.008.09c lokeṣu prathitaṃ cograṃ tapastasya bhaviṣyati
1.008.010a tasyaivaṃ vartamānasya kālaḥ samabhivartsyati
1.008.010c agniṃ śuśrūṣamāṇasya pitaraṃ ca yaśasvinaṃ
1.008.011a etasminneva kāle tu lomapādaḥ pratāpavān
1.008.011c aṅgeṣu prathito rājā bhaviṣyati mahābalaḥ
1.008.012a tasya vyatikramādrājño bhaviṣyati sudāruṇā
1.008.012c anāvṛṣṭirjanapade kṣayāya bahuvārṣikī
1.008.013a anāvṛṣṭyā tayā rājā sa tadā parikarṣitaḥ
1.008.013c prakśyati jñānino viprān anāvṛṣṭipratikriyāṃ
1.008.014a bhavantaḥ śrutavanto vai lokavṛttāntavedinaḥ
1.008.014c samādiśantu niyamaṃ prāyaścittaṃ yathā bhavet
1.008.015a lomapādavacaḥ śrutvā te vakṣyanti dvijottamāḥ
1.008.015c vibhāṇḍakasutaṃ rājan sarvopāyairihānaya
1.008.016a ānāyya tu mahīpāla ṛṣyaśṛṅgamṛṣeḥ sutaṃ
1.008.016c prayacchāsmai sutāṃ śāntāṃ vidhinā susamāhitaḥ
1.008.017a teṣāṃ tu vacanaṃ śrutvā rājā cintāṃ prapatsyate
1.008.017c kenopāyena vai śakya ihānetuṃ sa vīryavān
1.008.018a sa niścayaṃ svayaṃ rājā yadā nādhigamiṣyati
1.008.018c tadāmātyān samāhūya pratiprakṣyati niścayaṃ
1.008.019a purohitamamātyāṃśca preṣayiṣyati yatnataḥ
1.008.019c ānayadhvaṃ mahābhāgamṛṣyaśṛṅgaṃ susatkṛtaṃ
1.008.020a te tu rājño vacaḥ śrutvā vyathitā viklavānanāḥ
1.008.020c na gacchema ṛṣerbhītā anuneṣyanti taṃ nṛpaṃ
1.008.021a vakṣyanti cintayitvā ca tasyopāyān bahuṃstataḥ
1.008.021c āneṣyāmo vayaṃ taṃ ca na ca doṣo bhaviṣyati
1.008.022a iti teṣāṃ vacaḥ śrutvā bhūyaḥ sa pṛthivīpatiḥ
1.008.022c tṛtīye 'hani niścitya mantribhirmantraniścayaṃ
1.008.023a veśyābhirmunirūpābhirāneṣyata ṛṣeḥ sutaṃ
1.008.023c lobhayitvābhyupāyena svāṃ purīṃ piturāśramāt
1.008.024a bhaviṣyati tato vṛṣṭistasya rāṣṭre mahīpateḥ
1.008.024c tasyābhyāgamanādeva muniputrasya dhīmataḥ
1.008.025a tataḥ sa rājā vidhivat śāntāṃ tasmai pradāsyati
1.008.025c svakāṃ duhitaraṃ bhāryāṃ rūpaudāryaguṇānvitāṃ
1.008.026a evaṃ tasya sa jāmātā bhaviṣyati mahāyaśāḥ
1.008.026c lomapādasya rājarṣerṛṣyaśṛṅgaḥ pratāpavān
1.008.027a rājño daśarathasyāpi sa putrān abhikāṅkṣitān
1.008.027c vidhāsyate mahāyajñe havirhutvādhvarāgniṣu

1.008.028a sanatkumārādvacanametāvadvyāhṛtaṃ mayā
1.008.028c ṛṣimadhye kathayato yathāvadanupūrvaśaḥ
1.008.029a atha hṛṣṭo daśarathaḥ sumantraṃ pratyabhāṣata
1.008.029c ānītirṛṣyaśṛṅgasya vistareṇa tvayocyatāṃ
1.009.01a iti pṛṣṭaḥ sumantrastadākhyātumupacakrame
1.009.01c ānīta ṛṣyaśṛṅgo 'sau yenopāyena mantribhiḥ
1.009.02a lomapādamuvācedaṃ sahāmātyaḥ purohitaḥ
1.009.02c upāyo nirpāyo 'yamasmābhiḥ paricintitaḥ
1.009.03a ṛṣyaśṛṅgaṃ vanacaraṃ tapasyekarase rataṃ
1.009.03c anabhijñaṃ ca nārīṇāṃ viṣayāṇāṃ sukhasya ca
1.009.04a indriyārthairabhimatairnaracittapramāthibhiḥ
1.009.04c puramānāyayiṣyāmo lobhayitvā vanāditaḥ
1.009.05a nāvaḥ sucitrāḥ kalpyantāṃ nānākṛtrimavṛkṣakāḥ
1.009.05c kṛtrimāṇi phalānyatra sugandhīni bahūnyapi
1.009.06a tatra kṛtrimavṛkṣāśca nānāpakṣisamanvitāḥ
1.009.06c nānāvastrasamāvṛttāḥ sugandhapuṣpadhāriṇaḥ
1.009.07a evaṃvidhāsu naukāsu tiṣṭhantu varayoṣitaḥ
1.009.07c yauvanonmattanayanāḥ sarvāḥ sarvāṅgaśobhanāḥ
1.009.08a gītavāditrakuśalā nṛtyeṣu kuśalāstathā
1.009.08c upāyajñāḥ kalājñāśca vaiśike pariniṣṭhitāḥ
1.009.09a muniveśaparicchannāstatra gacchantu yoṣitaḥ
1.009.09c rahasyupetya tā enamānayantu śubhavrataṃ
1.009.010a śrutvā tayeti taṃ rājā pratyuvāca purohitaṃ
1.009.010c mantriṇaśca sa dharmātmā tathā cakruśca te tadā
1.009.011a susamṛddhāstathā naubhiḥ prayātā yatra vai muniḥ
1.009.011c vāramukhyāṅganā gatvā vanaṃ pratibhayaṃ mahat
1.009.012a āśramasyāvidūrasthā yatnaṃ kurvanti darśane
1.009.012c vibhāṇḍakabhayodvignā latāgulmasamāvṛtāḥ
1.009.013a cārayitvā tu tamṛṣimāśramādabhinirgataṃ
1.009.013c tasya saṃdarśane tasthurṛṣiputrāntike punaḥ
1.009.014a citraṃ saṃkrīḍamānāstāḥ krīḍanairvividhaistadā
1.009.014c kandukaiścaiva gāyantyaḥ krīḍantyaḥ plutavalgitaiḥ
1.009.015a saugandhikena mālyena cūrṇaiśca susugandhibhiḥ
1.009.015c madavihvalitāḥ kāścit prapatantyutpatanti ca
1.009.016a dhūyamānaiśca vasobhiḥ sūkṣmairaṅgadabhuṣaṇaiḥ
1.009.016c parasparaṃ vinighnantyaḥ śobhante lalitena ca
1.009.017a nūpuraśiñjitaravaiḥ kokilābhirutena ca
1.009.017c gandharvanagaraprakhyaṃ pragītamiva tadvanaṃ
1.009.018a nayanabhrūvikāraiśca hastairambujasaṃnibhaiḥ
1.009.018c saṃjñāśca tāḥ prakurvantyaḥ puṃsāṃ harṣavivardhanāḥ
1.009.019a kāmasaṃjananārthāya ṛṣiputrasya dhīmataḥ
1.009.019c sarvataḥ prakiranti sma lalamānā varāṅganāḥ
1.009.020a abhūtapūrvaṃ tadṛṣṭvā vismitaḥ sādhvasaṃ gataḥ
1.009.020c niścakrāmāśramāt tūrṇamṛṣyaśṛṅga ṛṣeḥ sutaḥ
1.009.021a na tena janmaprabhṛti dṛṣṭapūrvaṃ tapasvinā
1.009.021c strī vā pumān vā yaccānyat sattvaṃ nagararāṣṭrajaṃ
1.009.022a dṛṣṭvaiva ca sucārvaṅgīstāstadā tanumadhyamāḥ

1.009.022c vicitraveśābharaṇā gāyantīrmadhurasvaraṃ
1.009.023a sa taṃ deśamupāgamya jātakautūhalo muniḥ
1.009.023c vibhāṇḍakasuto jijñustasthau vismitamānasaḥ
1.009.024a tāśca taṃ vismitaṃ dṛṣṭvā jaguḥ kalapadākṣaraṃ
1.009.024c gītaṃ madhurabhāṣiṇyo jahasuścāpyāyatekṣaṇāḥ
1.009.025a abruvaṃścainamabhyāsamāgamya madavihvalāḥ
1.009.025c ko 'si kasya sutaśca tvaṃ tvarāvān samupāgataḥ
1.009.026a ekaśca vijane 'raṇye kasmāccarasi śaṃsa naḥ
1.009.026c jñātuṃ tvāṃ vayamicchāmastattvamācakṣva naḥ prabho
1.009.027a adṛṣṭapūrvāstā dṛṣṭvā kāmarūpadharāḥ striyaḥ
1.009.027c hārdāt tasya matirjātā vyākhyātuṃ pitaraṃ svakaṃ
1.009.028a pitā vibhāṇḍako nāma maharṣiḥ kāśyapo mama
1.009.028c tasyāhamaurasaḥ putra ṛṣyaśṛṅga iti śrutaḥ
1.009.029a āśramo 'yamihāsmākaṃ samīpe śubhadarśanāḥ
1.009.029c kariṣye 'tithipūjāṃ vaḥ sarveṣāṃ vidhipūrvakaṃ
1.009.030a ṛṣiputravacaḥ śrutvā sarvāsāṃ matirāsa vai
1.009.030c tadāśramapadaṃ draṣṭuṃ prajagmuḥ sahitāstataḥ
1.009.031a gatānāṃ tatra vai pūjāṃ cakre vaibhāṇḍakistadā
1.009.031c idamarghyamidaṃ pādyamidaṃ mūlaphalaṃ ca naḥ
1.009.032a pratigṛhya tu tāṃ pūjāṃ sarvā eva samutsukāḥ
1.009.032c ūcuścainaṃ sumadhuraṃ tā hasantya idaṃ vacaḥ
1.009.033a asmākamapi mukhyāni phalānīmāni santi vai
1.009.033c phalānyāśramajātāni yadi rocate te dvija
1.009.034a pratigṛhāṇa bhadraṃ te bhakṣayasva ca mā ciraṃ
1.009.034c tīrthodakamidaṃ tāvat pīyatāmiti suvrata
1.009.035a athāsmai pradaduḥ svādūn modakān phalasaṃnibhān
1.009.035c anyāṃśca vividhān bhakṣyān madhūni madhurāṇi ca
1.009.036a tānyāsvādya sa tapasvī phalānīti sma manyate
1.009.036c anāsvāditapūrvāṇi vane nityaṃ nivāsinā
1.009.037a tatastu taṃ samāliṃgya sarvā harṣasamutsukāḥ
1.009.037c pariṣasvajire cainaṃ hasantyo madavihvalāḥ
1.009.038a śrotramūle copajepurvadanairmadhugandhibhiḥ
1.009.038c paripaspṛśire cainaṃ pīnairurasijaiḥ sukhaṃ
1.009.039a madhūni sa sugandhīni pītvā pramudito 'bhavat
1.009.039c sukumāraiśca tairaṅgaistābhiḥ spṛṣṭo vyamuhyata
1.009.040a āpṛccha ca tadā vipraṃ vratacaryāṃ nivedya ca
1.009.040c ṛṣerbhitāśca tā śīghraṃ gamanāya matiṃ dadhuḥ
1.009.041a svamāśramapadaṃ tasya vyapadiśyāvidūrataḥ
1.009.041c gacchanti smāpadeśena bhītāstasya pituḥ striyaḥ
1.009.042a tāsu pratigatāsvevamṛṣyaśṛṅgaḥ samutsukaḥ
1.009.042c asvasthahṛdayastatra duḥkhārtaḥ parivartate
1.009.043a athājagāma bhagavān kāśyapaḥ svaṃ niveśanaṃ
1.009.043c dhyāyamānaṃ ca taṃ dṛṣṭvā ṛṣyaśṛṅgaṃ samutsukaṃ
1.009.044a papraccha kāśyapaḥ putraṃ kasmānmāṃ nābhinandasi
1.009.044c cintāsāgaramadhyasthamadya tvāṃ tāta lakṣaye
1.009.045a na hīdṛśaṃ tāpasānāṃ rūpaṃ bhavati karhicit
1.009.045c śīghramācakṣva me putra kimidaṃ vaikṛtaṃ kṛtaṃ

1.009.046a evamuktaḥ kāśyapena provāca pitaraṃ tadā
1.009.046c bhagavanniha me dṛṣṭāḥ puruṣāḥ śubhalocanāḥ
1.009.047a sukumārairurasijaiḥ pīnairatyadbhutopamaiḥ
1.009.047c paripaspṛśire māṃ ca gāḍhamāliṃgya sarvaśaḥ
1.009.048a gāyanti sukumārāṇi manojñāni muhurmuhuḥ
1.009.048c krīḍanti cādbhutākārairnayabhrūviceṣṭitaiḥ
1.009.049a abravīdbhagavān śrutvā ṛṣyaśṛṅgavacastad
1.009.049c rakṣāṃsi tena rūpeṇā tapaso nāśanāya vai
1.009.050a ****
1.009.050c viśrambhaste na kartavyasteṣu putra kathaṃcana
1.009.051a evamuktvā ṛṣyaśṛṅgaṃ samāśvāsya ca kāśyapaḥ
1.009.051c uṣitvā rajanīmekāmaraṇyaṃ sa jagāma ha
1.009.052a athāparedyustaṃ deśamājagāma punastvaran
1.009.052c manojñarūpāstā yatra dṛṣṭā vai cārumadhyamāḥ
1.009.053a tāśca dṛṣṭvaiva taṃ dūrādāyāntaṃ kāśyapātmajaṃ
1.009.053c pratyudgamyābruvan vākyaṃ prahasantya idaṃ tadā
1.009.054a ehyāśramapadaṃ ramyaṃ paśyāsmākamiti prabho
1.009.054c tatra pūjāmavāpyāgryāṃ punarabhyāgamiṣyasi
1.009.055a śrutvaitadvacanaṃ tāsāṃ strīṇāmatimanoharaṃ
1.009.055c gamanāya matiṃ cakre tāścainaṃ ninyuraṅganāḥ
1.009.056a tatra cānīyamāne tu vipre tasmin mahātmani
1.009.056c vavarṣa sahasā devo jagat prahlādayaṃstadā
1.009.057a vibhāṇḍakaśca viprarṣirājagāma svamālayaṃ
1.009.057c vanyaṃ mūlaphalaṃ prāpya bhārārtaḥ so 'viśat tadā
1.009.058a śūnyamāvasathaṃ dṛṣṭvā putradarśanalālasaḥ
1.009.058c pariśrāntastathaivāsāvakṛtvā pādadhāvanaṃ
1.009.059a cukrośa ṛṣyaśṛṅgeti sarvataḥ pravilokayan
1.009.059c na cāpaśyat sutaṃ tatra kāśyapo bhagavānṛṣiḥ
1.009.060a niṣkramya ca vanāt tasmādgrāmaṃ dadarśa kāśyapaḥ
1.009.060c grāmāṃśca paripapraccha gokulāni ca sarvaśaḥ
1.009.061a kasyaiṣa viṣayaḥ saumyo grāmāśca bahugokulāḥ
1.009.061c ṛṣervacanamājñāya sarve te goṣu jīvinaḥ
1.009.062a kṛtāñjalipuṭā bhūtvā vinayenācacakṣira
1.009.062c aṅgeṣu prathito rājā lomapāda iti śrutaḥ
1.009.063a tenābhisṛṣṭā brahmarṣe grāmā hyete sagokulāḥ
1.009.063c pūjārthamṛṣyaśṛṅgasya vibhāṇḍakasutasya vai
1.009.064a evamuktastu sa ṛṣirdṛṣṭvā vai dhyānacakṣuṣā
1.009.064c bhaviṣyameva tajjñātvā prītātmā sa nyavartata
1.009.065a ṛṣiputro 'pi dharmātmā nauyānavaramāsthitaḥ
1.009.065c meghanādena mahatā kṛtvā satimiraṃ nabhaḥ
1.009.066a mahājalaughavarṣeṇa rājadhānīmupāyayau
1.009.066c varṣeṇaivāgataṃ vipraṃ sa hi matvā narādhipaḥ
1.009.067a pratyudgamyārcayāṃcakre śirasā ca mahīṃ yayau
1.009.067c ardhyaṃ ca pradadau tasmai puraskṛtya purohitaṃ
1.009.068a sāntaḥpurajanaścainaṃ prapede sāntvayanniva
1.009.068c mahārhaiścepsitairbhogairyuyojainaṃ prasādayan
1.009.069a svayaṃ copacacārainaṃ manyurmāsma bhavediti

1.009.069c dadau kanyāṃ tadā cāsmai bhāryāṃ kamalalocanāṃ
1.009.070a enaṃ sa nyavasat tatra tena rājñābhipūjitaḥ
1.009.070c ṛṣyaśṛṅgo mahātejāḥ śāntayā saha bhāryayā
1.010.01a bhūya eva ca rājendra śṛṇu me vacanaṃ hitaṃ
1.010.01c yathā sa devapravaraḥ kathayāmāsa dharmavit
1.010.02a ikṣvakūṇāṃ kule jāto bhaviṣyati sudhārmikaḥ
1.010.02c nāmnā daśaratho rājā śrīmān satyapratiśravaḥ
1.010.03a sakhyaṃ tasyāṅgarājena bhaviṣyati mahātmanaḥ
1.010.03c kanyā cāsya mahābhāgā śāntā nāma bhaviṣyati
1.010.04a aputrastvaṅgarājo vai lomapāda iti śrutaḥ
1.010.04c sa rājānaṃ daśarathaṃ prārthayiṣyati bhūmipaḥ
1.010.05a anapatyo 'smi me kanyāṃ sakhe dātuṃ tvamarhasi
1.010.05c śāntāṃ śāntena manasā putrārthaṃ varavarṇinīṃ
1.010.06a śrutvā daśaratho vākyaṃ prakṛtyā karuṇātmakaḥ
1.010.06c dāsyate tāṃ tadā kanyāṃ śāntāmaṅgādhipāya saḥ
1.010.07a pratigṛhya ca tāṃ kanyāṃ sa rājā vigatajvaraḥ
1.010.07c svapuraṃ yāsyati prītaḥ kṛtārthenāntarātmanā
1.010.08a tāṃ kanyāmṛṣyaśṛṅgāya pradāsyati sa pārthivaḥ
1.010.08c ṛṣyaśṛṅgo 'pi ca prīto labdhvā bhāryāṃ bhaviṣyati
1.010.09a taṃ ca rājā daśaratho yaṣṭukāmaḥ kṛtāñjaliḥ
1.010.09c ṛṣyaśṛṅgaṃ dvijaśreṣṭhaṃ varayiṣyati dharmavit
1.010.010a yajñārthaṃ prasavārthaṃ ca svargārthaṃ ca nareśvaraḥ
1.010.010c lapsyate sa tataḥ kāmamṛṣiputrādviśāṃpatiḥ
1.010.011a putrāścāsya bhaviṣyanti catvāro 'mitavikramāḥ
1.010.011c vaṃśapratiṣṭhānakarāḥ sarvalokeṣu viśrutāḥ
1.010.012a evaṃ sa devarṣivaro bhaviṣyamidamuktavān
1.010.012c sanatkumāro bhagavān purā munisamāgame
1.010.013a sa tvaṃ puruṣaśārdūla samānaya susatkṛtaṃ
1.010.013c vibhāṇḍakasutaṃ gatvā varayitvātmano guruṃ
1.010.014a iti śrutvā daśarathaḥ sumantrasya sumantritaṃ
1.010.014c sa vaśiṣṭhamupāgamya tato vacanamabravīt
1.010.015a sumantro 'yaṃ vadatyevamanujñāṃ dātumarhasi
1.010.015c vaśiṣṭho 'pi ca tacchrutvā tatheti pratyapadyata
1.010.016a so 'nujñāto vaśiṣṭhena rājā suprītamānasaḥ
1.010.016c sāntaḥpuraḥ sahāmātyaḥ prayayau yatra sa dvijaḥ
1.010.017a vanāni saritaścaiva vyatikramya śanaiḥ śanaiḥ
1.010.017c lomapādapurīṃ prāpya praviveśa supūjitaḥ
1.010.018a āsādya taṃ dvijaśreṣṭhaṃ lomapādanivesane
1.010.018c ṛṣiputraṃ dadarśāsau dīpyamānamivānalaṃ
1.010.019a tato rājā lomapādaḥ pūjāṃ tasya cakāra ha
1.010.019c sakhitvāt tasya bhūpasya prahṛṣṭenāntarātmanā
1.010.020a evaṃ susatkṛtastena sahoṣitvā nararṣabhaḥ
1.010.020c saptāṣṭadivasaṃ yāvadrājānamidamabravīt
1.010.021a śāntā tava sutā vīra saha bhartrā viśāṃpate
1.010.021c madīyaṃ nagaraṃ yātu kāryaṃ hi mahadudyataṃ
1.010.022a tatheti rājā saṃśrutya gamanaṃ tasya dhīmataḥ
1.010.022c lomapādo 'gamadvaktumṛṣiputrāya dhīmate

1.010.023a sakhyaṃ saṃbandhakaṃ caiva sarvaṃ tat pratyavedyat
1.010.023c ayaṃ rājā daśarathaḥ sakhā me dayito bhṛśaṃ
1.010.024a anena me 'napatyāya datteyaṃ varavarṇinī
1.010.024c yācate putrakāmāya śāntā priyatamātmajā
1.010.025a so 'yaṃ te śvaśuro brahman yathaivāhaṃ tathā nṛpaḥ
1.010.025c śaraṇaṃ tvāmanuprāptaḥ putrārthī dvijasattama
1.010.026a putrakāmamimaṃ tāta tvaṃ yājayitumarhasi
1.010.026c tārayainamito gatvā śāntayā saha bhāryayā
1.010.027a ṛṣiputro 'pi tacchrutvā tathetyāha nṛpaṃ tadā
1.010.027c nṛpeṇa cābhyanujñātaḥ prayayau saha bhāryayā
1.010.028a tāvanyonyāñjaliṃ kṛtvā snehāt saṃśliṣya corasā
1.010.028c nanandaturdaśaratho lomapādaśca vīryavān
1.010.029a atha rājā daśarathaḥ puruṣān āptakāriṇāḥ
1.010.029c svapuraṃ preṣayāmāsa priyākhyānapuraḥsarān
1.010.030a kriyatāṃ me puraṃ śīghraṃ sarvataḥ samalaṃkṛtaṃ
1.010.030c dhūpitaṃ siktasaṃmṛṣṭaṃ patākābhiralaṃkṛtaṃ
1.010.031a tataḥ prahṛṣṭāḥ paurāste śrutvā rājānamāgataṃ
1.010.031c tathā cakruryathājñaptaṃ pure yatnamaśeṣataḥ
1.010.032a tataḥ svalaṃkṛtaṃ rājā nagaraṃ praviveśa ha
1.010.032c śaṅkhadundubhinirghoṣaiḥ puraskṛtya dvijarṣabhaṃ
1.010.033a tato mumudire paurā dṛṣṭvā rājānamāgataṃ
1.010.033c sahitamṛṣiputreṇa jvalitānalavarcasā
1.010.034a tamṛṣyaśṛṅgaṃ svapuraṃ praveśya nṛpatistadā
1.010.034c kṛtakṛtyamivātmānaṃ mene pūrṇamanorathaḥ
1.010.035a antaḥpūrajanaścāpi dṛṣṭvā śāntāmupāgatāṃ
1.010.035c mumude 'pūjayaccaināṃ saha bhartrā vilāsinīṃ
1.010.036a saṃpūjyamānaḥ stutibhiryathā rājā viśeṣataḥ
1.010.036c uvāsa tatra susukhaṃ kaṃcit kālaṃ dvijarṣabhaḥ
1.010.037a upāsyamānaḥ śuśubhe śāntayā divyarūpayā
1.010.037c arundhatīsahāyo vā vaśiṣṭho brahmaṇaḥ sutaḥ
1.011.01a atha kāle vyatikrānte śiśire tadnantaraṃ
1.011.01c vasantasamaye prāpte rājā yaṣṭuṃ mano dadhe
1.011.02a tataḥ prasādya śirasā taṃ vipraṃ devavarcasaṃ
1.011.02c yajñāya varayāmāsa saṃtānārthaṃ kulasya vai
1.011.03a tatheti ca sa rājānamuktvā bhūyo 'bhyabhāṣata
1.011.03c saṃbhārayāśu nṛpate saṃbhārān yajñasādhakān
1.011.04a tato rājābravīdvākyaṃ sumantramabhitaḥ sthitaṃ
1.011.04c śīghramānaya me sūta gurūn sarvānaśeṣataḥ
1.011.05a sa rājavacanāccāpi sumantrastvaritastadā
1.011.05c ānayāmāsa tān sarvān brāhmaṇān vedapāragān
1.011.06a suyajñaṃ vāmadevaṃ ca jāvālimatha kāśyapaṃ
1.011.06c purohitaṃ vaśiṣṭhaṃ ca ye cāpyanye dvijottamāḥ
1.011.07a tān āgatān pūjayitvā rājā daśarathastadā
1.011.07c idaṃ dharmārthasahitaṃ vacanaṃ ślakṣṇamabravīt
1.011.08a mama tātapyamānasya putrārthaṃ nāsti vai sukhaṃ
1.011.08c tadahaṃ hayamedhena yajeyamiti me matiḥ
1.011.09a tadarthaṃ yaṣṭumicchāmi hayapūrveṇa karmaṇā

1.011.09c ṛṣiputraprabhāveṇa bhavatāṃ cāpi tejasā
1.011.010a tataḥ sādhviti tadvākyaṃ brāhmaṇāḥ pratyapūjayan
1.011.010c vaśiṣṭhapramukhāḥ sarve praśaśaṃsuśca taṃ nṛpaṃ
1.011.011a sarvathā prāpsyase putrān īpsitān paramadyujīn
1.011.011c yasya te dhārmikī buddhiriyaṃ putrārthamāgatā
1.011.012a tataḥ prīto 'bhavadrājā śrutvaitaddvijabhāṣitaṃ
1.011.012c sumantraprabhṛtīṃścaivamabravīnmantrisattamān
1.011.013a saṃbhārāḥ saṃbhriyantāṃ me gurūṇāṃ vacanādiha
1.011.013c samarthādhiṣṭhitaścāśvaḥ sopādhyayo vimucyatāṃ
1.011.014a sarayvāścottare tīre yajñabhūmirvidhīyatāṃ
1.011.014c śāntayaścāpi vartantāṃ yathākalpaṃ yathāvidhi
1.011.015a śakyaḥ kartumayaṃ yajño sarveṇāpi mahīkṣitā
1.011.015c nāparādho bhavet kaṣṭo yadyasmin kratusattame
1.011.016a chidraṃ hi mṛgayante 'tra yajñaghnā brahmarākṣasāḥ
1.011.016c vighne tu tasya yajñasya kartā sadyo vinaśyati
1.011.017a tadyathā vidhipūrvaṃ me kratureṣa samāpyate
1.011.017c tathā vidhānaṃ kriyatāṃ samarthāḥ karaṇeṣviti
1.011.018a tatheti ca nṛpasyājñāṃ mantriṇaḥ pratigṛhya te
1.011.018c yathājñaptamaśeṣeṇa cakrurnṛpatiśāsanaṃ
1.011.019a tato dvijāste rājānamāmantrya pratipūjya ca
1.011.019c avighnamastvityukttā ca pratijagmuryathāgataṃ
1.011.020a tataḥ sa gatvā tāḥ patnīrnarendro hṛdayaṃgamāḥ
1.011.020c uvāca dīkṣāṃ viśata yakṣye 'haṃ sutakāraṇāt
1.011.021a tāsāṃ tenātikāntena vacanena suvarcasāṃ
1.011.021c mukhapadmānyaśobhanta padmānīva himātyaye
1.012.01a punaḥ prāpte vasante tu pūrṇaḥ saṃvatsaro 'bhavat
1.012.01c prasavārthaṃ gato yaṣṭuṃ hayamedhena vīryavān
1.012.02a abhivādya vaśiṣṭhaṃ ca nyāyataḥ pratipūjya ca
1.012.02c abravīt prasṛtaṃ vākyaṃ prasavārthaṃ narādhipaḥ
1.012.03a yajño me kriyatāṃ brahman yathāśāstramanuṣṭhitaḥ
1.012.03c yathā na vighnaḥ kriyate yajñaghneneha kenacit
1.012.04a bhavān snigdhaḥ suhṛccaiva guruśca paramo mama
1.012.04c voḍhavyo bhavatā caiṣa bhāro yajñārthamudyataḥ
1.012.05a tatheti ca sa rājānamabravīddvijasattamaḥ
1.012.05c kariṣye sarvamevaitadbhavato yadbhīpsitaṃ
1.012.06a tato 'bravīddvijān vṛddhān yajñakarmasu niṣṭhitān
1.012.06c sthāpatya iha sthāpyantāṃ vṛddhāḥ paramadhārmikāḥ
1.012.07a karmāntikā lepakarā varddhakā khanakā api
1.012.07c gaṇakāḥ śilpinaścānye tathaiva naṭanartakāḥ
1.012.08a tato 'bravīcchāstravidaḥ puruṣān subahuśrutān
1.012.08c yajñakarma samīhantāṃ bhavanto rājaśāsanāt
1.012.09a iṣṭiṃ ca bahusāhasrīṃ śīghraṃ cāhvayata dvijān
1.012.09c upakāryāḥ kriyantāṃ ca rājñāṃ bahuguṇānvitāḥ
1.012.010a brāhmaṇāvasathāścaiva kartavyāḥ śataśaḥ śubhāḥ
1.012.010c bhakṣyānnapānairbahubhiḥ samupetāḥ suniṣṭhitāḥ
1.012.011a vājivāraṇaśālāśca tathā śayyāgṛhāṇi ca
1.012.011c bhaṭṭānāṃ mahadāvāsā vaideśikanivāsināṃ

1.012.012a tathā paurajanasyāpi kartavyā bahuvistarāḥ
1.012.012c āvāsā bahubhakṣyānnāḥ sarvakāmairupasthitāḥ
1.012.013a tathā jānapadaṃ caiva kartavyaṃ bahubhojanaṃ
1.012.013c dātavyamannaṃ vividhaṃ satkṛtya na tu pīḍayā
1.012.014a sarve varṇā yathā pūjāṃ prāpnuvanti susatkṛtāḥ
1.012.014c nāpamānaḥ prayoktavyaḥ kāmakrodhakṛtaḥ kvacit
1.012.015a yajñakarmasu ye cāgryāḥ puruṣāḥ śilpinastathā
1.012.015c teṣāmapi viśeṣeṇa pūjā kāryā yathākramaṃ
1.012.016a yathā sarvaṃ suvihitaṃ na kiṃcit parihīyate
1.012.016c tathā bhavantaḥ kurvantu prītisnigdhena cetasā
1.012.017a tataḥ sarve samāgamya vaśiṣṭhamidamabruvan
1.012.017c yathoktaṃ tat kariṣyāmo na kiṃcit parihāsyate
1.012.018a tataḥ sumantramāhūya vaśiṣṭho vākyamabravīt
1.012.018c nimantrayasva nṛpatīn pṛthivyāṃ ye ca dhārmikāḥ
1.012.019a brāhmaṇān kṣatriyān vaiśyān śūdrāṃścaiva sahasraśaḥ
1.012.019c samānayasva satkṛtya sarvadeśeṣu mānavān
1.012.020a mithilādhipatiṃ śūraṃ janakaṃ dṛḍhavikramaṃ
1.012.020c niṣṭhitaṃ sarvaśāstreṣu tathā vedeṣu niṣṭhitaṃ
1.012.021a tamānaya mahabhāgaṃ svayameva susatkṛtaṃ
1.012.021c pūrvaṃ saṃbandhakaṃ jñātvā tato vākyaṃ bravīmi te
1.012.022a tathā kāśīpatiṃ snigdhaṃ satataṃ priyavādinaṃ
1.012.022c vayasyaṃ rājasiṃhasya tamānaya paśasvinaṃ
1.012.023a tathā kekayarājānaṃ vṛddhaṃ paramadhārmikam
1.012.023c śvaśuraṃ rājasiṃhasya saputraṃ tvamihānaya
1.012.024a aṅgeśvaraṃ ca rājānaṃ lomapādaṃ susatkṛtaṃ
1.012.024c suvrataṃ devasaṃkāśaṃ svayamevānayasva ha
1.012.025a prācyāṃśca sindhusauvīrān saurāṣṭreyāṃśca pārthivān
1.012.025c dākṣiṇātyān narendrāṃśca sarvān ānaya mā ciraṃ
1.012.026a santi snigdhāśca ye 'nye 'pi rājānaḥ pṛthivītale
1.012.026c tān ihānaya vai kṣipraṃ sānugān sahabāndhavān
1.012.027a vaśiṣṭhavākyaṃ tacchrutvā sumantrastvaritastadā
1.012.027c vyādiśat puruṣāṃstatra rājñāmānayane bahūn
1.012.028a svayameva hi dharmātmā prayayau muniśāsanāt
1.012.028c sumantraḥ prayato bhūtvā samānetuṃ mahīkṣitaḥ
1.012.029a tataḥ karmāntikāḥ sarve vaśiṣṭhāya maharṣaye
1.012.029c sarvaṃ nivedayanti sma yajñe yadupakalpitaṃ
1.012.030a tataḥ prīto dvijaśreṣṭhastān sarvān punarabravīt
1.012.030c bhavadbhirna yathā yajñe parihīyeta kiṃcana
1.012.031a nāvajñayā pradātavyaṃ kiṃcidvā kenacit kvacit
1.012.031c avajñayā hi yaddattaṃ dātustaddoṣamāvahet
1.012.032a tataḥ kaiścidahorātrairupayātā mahīkṣitaḥ
1.012.032c bahūni ratnānyādāya rājño daśarathasya ha
1.012.033a tato vaśiṣṭhaḥ suprīto rājānamidamabravīt
1.012.033c upayātā naravyāghra rājānastava śāsanāt
1.012.034a mayāpi satkṛtāḥ sarve yathārhaṃ pūjitāśca te
1.012.034c yathāvat saṃbhṛtaṃ sarvaṃ puruṣaiḥ susamāhitaiḥ
1.012.035a niryātu ca bhavān yaṣṭuṃ yajñāyatanamantikaṃ

1.012.035c sarvakāmairupahṛtairupetaṃ vai samantataḥ
1.012.036a tadā vaśiṣṭhavacanādṛṣyaśṛṅgasya cobhayoḥ
1.012.036c divase śubhanakṣatre niryāto jagatīpatiḥ
1.012.037a tato vaśiṣṭhapramukhāḥ sarva eva dvijātayaḥ
1.012.037c aśvamedhyaṃ puraskṛtya karmāṇyārebhire tadā
1.013.01a atha saṃvatsare pūrṇe prāpte tasmiṃsturaṃgame
1.013.01c sarayvā uttare tīre rājño yajño 'bhyavartata
1.013.02a ṛṣyaśṛṅgaṃ puraskṛtya karma cakrurdvijarṣabhāḥ
1.013.02c āśvamedhe mahāyajñe rājñastasya mahātmanaḥ
1.013.03a karma kurvanti vidhivadyājakā vedapāragāḥ
1.013.03c yathāvidhi yathānyāyaṃ parikrāmanti śāstrataḥ
1.013.04a pravargyaṃ śāstraḥ kṛtvā tathaivopasadaṃ dvijāḥ
1.013.04c cakruśca vidhivat sarvaṃ tathaivodvāsyakarma te
1.013.05a abhiṣṭutya tato hṛṣṭāḥ sarve cakruryathāvidhi
1.013.05c prātaḥsavanapūrvāṇi karmāṇi munipuṃgavāḥ
1.013.06a aindraśca vidhivaddtto rājā cābhiṣṭuto 'naghaḥ
1.013.06c mādhyandinaṃ ca savanaṃ prāvartata yathākramaṃ
1.013.07a tṛtīyaṃ savanaṃ caiva rājño 'sya sumahātmanaḥ
1.013.07c cakruste śāstrato dṛṣṭvā tathā brāhmaṇapuṃgavāḥ
1.013.08a āhvayāṃcakrire tatra śakrādīn vibudhottamān
1.013.08c ṛṣyaśṛṅgādayo mantraiḥ śikṣākṣarasamanvitaiḥ
1.013.09a gītibhirmadhuraiḥ snigdhairmantrāhvānairyathārhataḥ
1.013.09c hotāro dadurāvāhya havirbhāgān divaukasāṃ
1.013.010a nānāhutamabhūt tatra skhalitaṃ vāpi kiṃcana
1.013.010c dṛśyate brahmavat sarvaṃ kṣemayuktaṃ hi cakrire
1.013.011a na teṣvahaḥsu śrānto vā kṣudhito vāpi dṛśyate
1.013.011c tiryakṣvapi kuto 'nyeṣu bhūteṣvaparitarpitaṃ
1.013.012a anāthānāṃ tathā strīṇāṃ bālavṛddhasya caiva hi
1.013.012c bubhukṣitānāṃ dīnānāṃ nātṛptirupalabhyate
1.013.013a tāpasā bhuñjate nityaṃ bhuñjate śramaṇā api
1.013.013c vyaśrūyata ca śabdo 'yaṃ dīyatāṃ bhujyatāmiti
1.013.014a dīyatāṃ dīyatāmannaṃ vasāṃsi vividhāni ca
1.013.014c iti saṃcoditāstatra tathā cakruratandritāḥ
1.013.015a annakūṭāśca dṛśyante bahavaḥ parvatopamāḥ
1.013.015c divase divase klaptā vyañjanānāṃ hradāstathā
1.013.016a nānādeśādanuprāptāḥ puruṣāḥ strīgaṇāstathā
1.013.016c annapānaiḥ suvihitāstasmin yajñe mahātmanaḥ
1.013.017a brāhmaṇānāṃ sahasrāṇi tāni tatra mahāmakhe
1.013.017c pṛthagbubhujire 'nnāni svāṭūni vividhāni ca
1.013.018a rukmapātrīṣvanekāsu rājatīṣu ca sarvaśaḥ
1.013.018c dvijātayo 'nnapānāni tatrābhuñjata cāsakṛt
1.013.019a svalaṃkṛtāśca puruṣā brāhmaṇān paryaveṣayan
1.013.019c suprītamanasaḥ sarve sumṛṣṭamaṇikuṇḍalāḥ
1.013.020a annaṃ hi vidhivat svādu praśaṃsanti dvijarṣabhāḥ
1.013.020c aho tṛptāḥ sma bhadraṃ te iti śuśrāva rāghavaḥ
1.013.021a karmāntare tadā viprā hetuvādān bahūn api
1.013.021c prāhuḥ suvāgmino dhīrāḥ parasparajigīṣavaḥ

1.013.022a divase divase tatra saṃstare kuśalā dvijāḥ
1.013.022c sarvakarmāṇi cakruste yathāśāstraṃ pracoditāḥ
1.013.023a nāṣaḍaṅgavidatrāsīnnāvrato nābahuśrutaḥ
1.013.023c sadasyastasya vai rājño nāvādakuśalo dvijaḥ
1.013.024a prāpte yūpocchraye tasmin ṣaḍ vailvāḥ khādirāśca ṣaṭ
1.013.024c tāvanta eva pālāśāstathaivauḍumbaraḥ pṛthak
1.013.025a śleṣmātakamayaścaiko devadārumayastathā
1.013.025c dvāvāstāṃ tatra vihitau vāhubhyāmaparigrahau
1.013.026a kāritāḥ sarva evaite śāstrajñairyajñakovidaiḥ
1.013.026c śobhārthaṃ tasya yajñasya kāñcanākṛtyo 'bhavan
1.013.027a ekaviṃśati yūpāste ekaviṃśatyaratnayaḥ
1.013.027c vasobhirekaviṃśadbhirekaikaṃ samalaṃkṛtāḥ
1.013.028a vinyastā vidhivat sarve śilpibhiḥ sudṛḍhāḥ kṛtāḥ
1.013.028c aṣṭāśrayāḥ sarva eva ślakṣṇarūpasamanvitāḥ
1.013.029a ācchāditāste vasobhiḥ puṣpairgandhaiśca pūjitāḥ
1.013.029c saptarṣayo dīptimanto virājante yathā divi
1.013.030a sa caityo rājasiṃhasya saṃcitaḥ kuśalaiḥ dvijaiḥ
1.013.030c garuḍo rukmapakṣo vai triguṇo 'ṣṭādaśātmakaḥ
1.013.031a niyuktāstatra paśavastāstā uddiśya devatāḥ
1.013.031c jalacarāḥ sthalacarā antarīkṣacarāstathā
1.013.032a pataṅgāḥ pakṣiṇaścaiva tathā vanacarāśca ye
1.013.032c nānāsarīsṛpāścaiva nānauṣadhyaḥ prakalpitāḥ
1.013.033a ṛṣabhāḥ sarva eveti niyuktāḥ śāstratastathā
1.013.033c paśūnāṃ triśataṃ tvāsīdyūpeṣu niyataṃ tadā
1.013.034a aśvaratnaṃ ca tatraiva prokśitaṃ vaiśvadevikaṃ
1.013.034c kauśalyā taṃ hayaṃ tatra parigamya pradakṣiṇaṃ
1.013.035a samyagabhyarcayāṃcakre gandhamālyavibhūṣaṇaiḥ
1.013.035c viṣāṇairviśaśāsainaṃ tribhiḥ paramayā mudā
1.013.036a patatriṇā tadā sārddhaṃ suṣṭhitena ca cetasā
1.013.036c āvasadrajanīmekāṃ kauśalyā putrakāmyayā
1.013.037a hotādhvaryustathodgātā hayena samayojayan
1.013.037c mahiṣyāḥ parivṛtyarthamupoḍhamāmaparāṃ tathā
1.013.038a tamaśvamupatiṣṭhantyāḥ kauśalyāyāstadā dvijāḥ
1.013.038c ṛṣyaśṛṅgādayaḥ prītāḥ prāyuñjanta tadāśiṣaḥ
1.013.039a patatriṇāstasya vapāmuddhṛtya niyatendriyaḥ
1.013.039c ṛtvik paramasaṃpannaḥ śrapayāmāsa śāstrataḥ
1.013.040a dhūmagandhaṃ vapāyāstu jighrati sma narādhipaḥ
1.013.040c yathākālaṃ yathānyāyaṃ nirṇudan pāpamātmanaḥ
1.013.041a hayasya yāni cāṅgāni kalpitāni vibhāgaśaḥ
1.013.041c agnau prāśyanti vidhivat samastāḥ ṣoḍaśartvijaḥ
1.013.042a plakṣaśākhāsu yajñānāmanyeṣāṃ kriyate haviḥ
1.013.042c aśvamedhasya caikasya vaitaso bhāga iṣyate
1.013.043a tryaho 'śvamedhaḥ saṃkhyātaḥ kalpasūtreṇa brāhmaṇaiḥ
1.013.043c catuṣṭomamahastasya prathamaṃ parikalpitaṃ
1.013.044a ukthyaṃ dvitīyaṃ saṃkhyātamatirātraṃ tathottaraṃ
1.013.044c vicārāstatra bahavo vihitāḥ śāstradarśanāt
1.013.045a jyotiṣṭomāyuṣī caiva atirātre vinirmite

1.013.045c abhijidviśvajiccaivamaptoryāmo mahākratuḥ
1.013.046a kratuṃ samāpya tu tadā nyāyataḥ puruṣarṣabhaḥ
1.013.046c ṛtvigbhyaḥ pradadau rājā dharāṃ tāṃ kulavardhanaḥ
1.013.047a prācīṃ hotre dadau sphītāṃ diśaṃ vāhubalārjitāṃ
1.013.047c adhvaryave pratīcīṃ tu brahmaṇe dakṣiṇāṃ diśaṃ
1.013.048a udgātre ca tathodīcīṃ dakṣiṇaiṣā vinirmitā
1.013.048c aśvamedhe mahāyajñe svayaṃbhuvihite purā
1.013.049a evaṃ datvā prahṛṣṭo 'bhūt śrīmān ikṣvākunandanaḥ
1.013.049c ṛtvijastvabruvan sarve rājānaṃ gatakalmaṣaṃ
1.013.050a bhavān eva mahīṃ kṛtsnāmeko rakṣitumarhati
1.013.050c na bhūmyā kāryamasmākaṃ na hi śaktāḥ sma pālane
1.013.051a ratāḥ svādhyāyakaraṇe vayaṃ nityaṃ hi bhūmipa
1.013.051c niṣkrayaṃ kiṃcideveha prayacchatu bhavān iti
1.013.052a gavāṃ śatasahasrāṇi daśa tebhyo dadau nṛpaḥ
1.013.052c daśa koṭīḥ suvarṇasya rajatasya caturguṇaṃ
1.013.053a ṛtvijastu tataḥ sarve pradaduḥ sahitā vasu
1.013.053c ṛṣyaśṛṅgāya munaye vaśiṣṭhāya ca dhīmate
1.013.054a dakṣiṇāḥ parigṛhyātha suprītamānasā dvijā
1.013.054c ūcurdaśarathaṃ tatra kāmaṃ dhyāyeti vai tadā
1.013.055a tato 'bravīdṛṣyaśṛṅgaṃ rājā daśarathastadā
1.013.055c kulasya vardhanaṃ tat tu kartumarhasi suvrata
1.013.056a tatheti sa ca rājānamuvāca dvijasattamaḥ
1.013.056c bhaviṣyanti sutā rājaṃścatvāraste kulodvahāḥ
1.014.01a medhāvī tu tato dhyātvā sa kiṃcididamuttaraṃ
1.014.01c labdhasaṃjastatastaṃ tu vedajño nṛpamabravīt
1.014.02a iṣṭiṃ te 'nyāṃ kariṣyāmi putrīyāṃ putrakāraṇāt
1.014.02c atharvaśirasi proktairmantraiḥ siddhāṃ vidhānataḥ
1.014.03a tataḥ pracakrame kartumiṣṭiṃ kāmasamṛddhaye
1.014.03c tasya rājño hitānveṣī vibhāṇḍakasuto vaśī
1.014.04a tatra devāḥ sagandharvāḥ siddhāśca munibhiḥ saha
1.014.04c bhāgapratigrahārthaṃ vai purvameva samāgatāḥ
1.014.05a brahmā sureśvaraḥ sthāṇustathā nārāyaṇaḥ prabhuḥ
1.014.05c indraśca bhagavān sākṣānmarudgaṇavṛtastathā
1.014.06a aśvamedhe mahāyajñe rājñastasya mahātmanaḥ
1.014.06c tatra bhāgārthino devān āgatān so 'bhyayācata
1.014.07a ayaṃ rājā daśarathaḥ putrārthī taptavāṃstapaḥ
1.014.07c iṣṭavān aśvamedhena bhavataḥ śraddhayānvitaḥ
1.014.08a iṣṭiṃ ca putrakāmo 'nyāṃ punaḥ kartuṃ samudyataḥ
1.014.08c tadasya putrakāmasya prasādaṃ kartumarhatha
1.014.09a abhiyāce sa vaḥ sarvān asyārthe 'haṃ kṛtāñjaliḥ
1.014.09c bhaveyurasya catvāraḥ putrāstrailokyaviśrutāḥ
1.014.010a te tathetyabruvan devā ṛṣiputraṃ kṛtāñjaliṃ
1.014.010c mānanīyo 'si no vipra rājā caiva viśeṣataḥ
1.014.011a prāpsyate paramaṃ kāmametayeṣdyā narādhipaḥ
1.014.011c ityuktvāntarhitā devāstataḥ śakrapurogamāḥ
1.014.012a tāḥ sametya yathānyāyaṃ tasmin sadasi devatāḥ
1.014.012c abravaṁllokakartāraṃ brahmāṇaṃ vacanaṃ tataḥ

1.014.013a tvatpradiṣṭavaro brahman rāvaṇo nāma rākṣasaḥ
1.014.013c sarvān no bādhate darpānmaharṣīṃśca taporatān
1.014.014a tvayā hyasya varo dattaḥ prītena bhagavan purā
1.014.014c devadānavayakṣāṇāmabadhyo 'sīti kāmataḥ
1.014.015a mānayantaśca te vākyaṃ sarvamasya sahāmahe
1.014.015c sa bādhayati lokāṃstrīn vihiṃsan rākṣaseśvaraḥ
1.014.016a devarṣiyakṣagandharvān asurān mānavāṃśca saḥ
1.014.016c atikrāmati durdharṣo varadānena mohitaḥ
1.014.017a na tatra sūryastapati na bhayādvāti mārutaḥ
1.014.017c nāgnirjvalati vai tatra yatra tiṣṭhati rāvaṇaḥ
1.014.018a calormimālī taṃ dṛṣṭvā samudro 'pi na kampate
1.014.018c naṣṭo vaiśravaṇāḥ sthānāt tasya vīryeṇa pīḍitaḥ
1.014.019a tanmahanno bhayaṃ tasmādrākṣasāddhoradarśanāt
1.014.019c badhārthaṃ tasya bhagavannupāyaṃ kartumarhasi
1.014.020a evamuktāḥ suraiḥ sarvaiścintayitvā tato 'bravīt
1.014.020c hantāyaṃ vihitastasya badhopāyo durātmanaḥ
1.014.021a tena gandharvayakṣāṇāṃ devadānavarakṣaṇāṃ
1.014.021c abadhyaḥ syāmiti proktaṃ tathetyuktaṃ ca tanmayā
1.014.022a avajñāya tu tadrakṣo mānuṣān nānvakīrtayat
1.014.022c tasmāt sa mānuṣādvadhyo mṛtyurnānyo 'sya vidyate
1.014.023a etacchrutvā priyaṃ vākyaṃ brāhmaṇā samudāhṛtam
1.014.023c devāḥ śakrapurogāste harṣitāḥ sarvato 'bhavan
1.014.024a etasminnantare viṣṇurupayāto mahādyutiḥ
1.014.024c śaṅkhacakragadāpāṇīḥ pītavāsā jagatpatiḥ
1.014.025a vainateyaṃ samāruhya bhāskarastoyadaṃ yathā
1.014.025c taptahaṭakakeyūro vandyamānaḥ surottamaiḥ
1.014.026a tamabruvan surāḥ sarve samabhiṣṭutya saṃnatāḥ
1.014.026c ārtānāmasi lokānāmārtihā madhusūdana
1.014.027a yācāmahe 'tastvāmārtāḥ śaraṇaṃ no bhavācyuta
1.014.027c brūta kiṃ karavāṇīti viṣṇustān abravīdvacaḥ
1.014.028a iti tasya vacaḥ śrutvā punarūcuridaṃ surāḥ
1.014.028c rājā daśaratho nāma taptavān sumahat tapaḥ
1.014.029a iṣṭavāṃścāśvamedhena prajākāmaḥ sa cāprajāḥ
1.014.029c asmanniyogāt tvaṃ viṣṇo tasya putratvamāpnuhi
1.014.030a tasya bhāryāsu tisṛṣu hrīśrīkīrtyupamāsu ca
1.014.030c viṣṇo putratvamāgaccha kṛtvātmānaṃ caturvidhaṃ
1.014.031a tatra tvaṃ mānuṣo bhūtvā pravṛddhaṃ lokakaṇṭakaṃ
1.014.031c abadhyaṃ daivatairviṣṇo samare jahi rāvaṇaṃ
1.014.032a sa hi devān sagandharvān siddhāṃśca ṛṣisattamān
1.014.032c rākṣaso rāvaṇo mūrkho vīryotsekena bādhate
1.014.033a ṛṣayaśca tatastena gandharvāpsarasastathā
1.014.033c krīḍanto nandanavane raudreṇa vinipātitāḥ
1.014.034a tvaṃ gatiḥ paramā deva sarveṣāṃ naḥ paraṃtapa
1.014.034c badhāya devaśatrūṇāṃ nṛṇāṃ loke manaḥ kuru
1.014.035a sa niyuktāstathā devaiḥ sākṣānnārāyaṇaḥ prabhuḥ
1.014.035c tān uvāca tato devān idaṃ vacanamarthavat
1.014.036a kiṃ mayā tatra kartavyaṃ prādurbhūtena vaḥ surāḥ

1.014.036c kāryaṃ kuto vāpi bhayaṃ yuṣmākamidamīdṛśaṃ
1.014.037a iti tasya vacaḥ śrutvā viṣṇorūcuridaṃ surāḥ
1.014.037c rākṣasānno bhayaṃ viṣṇo rāvaṇāllokarāvaṇāt
1.014.038a mānuṣīṃ tanumāsthāya samuddhartuṃ tvamarhasi
1.014.038c tvatto hi nānyastaṃ pāpaṃ śakto hantuṃ divaukasāṃ
1.014.039a sa dīrghaṃ taptavān kālaṃ tapo 'tyugramariṃdama
1.014.039c tenāyāṃ parituṣṭo 'sya babhūva prapitāmahaḥ
1.014.040a tato 'smai pradadau tuṣṭo varado bhagavān purā
1.014.040c abhayaṃ sarvabhūtebhyo varjayitvā tu mānuṣān
1.014.041a tato dattavarasyaivaṃ tasya nānyatra mānuṣāt
1.014.041c badhādbhayamataścainaṃ gatvā mānuṣatāṃ jahi
1.014.042a evamuktastu deveśo viṣṇustridaśapuṃgavaḥ
1.014.042c pitāmahapurogāṃstān sarvalokanamaskṛtaḥ
1.014.043a abravīt tridaśān sarvān sametān dharmasaṃsthitān
1.014.043c bhayaṃ tyajata bhadraṃ vo hitārthaṃ yudhi rāvaṇaṃ
1.014.044a saputrapautraṃ sāmātyaṃ samantrijñātibāndhavaṃ
1.014.044c hatvā krūraṃ durādharṣaṃ devarṣīṇāṃ bhayāvahaṃ
1.014.045a daśa varṣasahasrāṇi daśa varṣaśatāni ca
1.014.045c vatsyāmi mānuṣe loke pālayan pṛthivīmimāṃ
1.014.046a tato devarṣigandharvāḥ sarudrāḥ sāpsaroganāḥ
1.014.046c stutibhirdivyarūpābhistuṣṭuvurmadhusūdanaṃ
1.014.047a tamuddhataṃ ravaṇamugratejasaṃ pravṛddhadarpaṃ tridaśeśvaradviṣaṃ
1.014.047c virāvaṇaṃ sādhutapasvikaṇṭakaṃ manuṣyatāmetya nihantumarhasi
1.015.01a evaṃ datvā varaṃ devo devānāṃ viṣṇurātmavān
1.015.01c mānuṣe cintayāmāsa janmabhūmimathātmanaḥ
1.015.02a tataḥ padmapalāśākṣaḥ kṛtvātmānaṃ caturvidhaṃ
1.015.02c pitaraṃ rocayāmāsa tadā daśarathaṃ nṛpaṃ
1.015.03a sa cāpyaputro nṛpatistasmin kāle mahādyutiḥ
1.015.03c ayajat putriyāmiṣṭiṃ putrepsurarisūdanaḥ
1.015.04a sa kṛtvā niścayaṃ viṣṇurāmantrya ca pitāmahaṃ
1.015.04c antardhānaṃ gato devaiḥ pūjyamāno maharṣibhiḥ
1.015.05a tatrāsya yajamānasya pāvakādatulaprabhaṃ
1.015.05c prādurbhūtaṃ mahadbhūtaṃ mahāvīryaṃ mahābalaṃ
1.015.06a kṛṣṇaṃ raktāmbaradharaṃ raktāsyaṃ dundubhisvanaṃ
1.015.06c snigdhaharyakṣatanujaśmaśrupravaramūrdhajam
1.015.07a śubhalakṣaṇasaṃpannaṃ divyābharaṇabhūṣitaṃ
1.015.07c śailaśṛṅgasamutsedhaṃ dṛptaśārdūlavikramam
1.015.08a divyākarasamākāraṃ dīptānalasamākaraṃ
1.015.08c taptajāmbūnadamayīṃ rājatāntaparicchadāṃ
1.015.09a divyapāyasasaṃpūrṇāṃ pātrīṃ yatnīmiva priyāṃ
1.015.09c pragṛhya vipulāṃ dorbhyāṃ svayaṃ māyāmayīmiva
1.015.010a samavekṣyābravīdvākyamidaṃ daśarathaṃ nṛpaṃ
1.015.010c prājāpatyaṃ naraṃ viddhi māmihābhyāgataṃ nṛpa
1.015.011a sāntaḥpurastadā rājā pratyuvāca kṛtāñjaliḥ
1.015.011c bhagavan svāgataṃ te 'stu kimahaṃ karavāṇi te
1.015.012a atho punaridaṃ vākyaṃ prājāpatyo naro 'bravīt
1.015.012c rājannarcayatā devān adya prāptaṃ tvayā phalaṃ

1.015.013a idaṃ tu nṛpaśārdūla pāyasaṃ devanirmitaṃ
1.015.013c prajākaraṃ gṛhāṇa tvaṃ dhanyamārogyavardhanaṃ
1.015.014a bhāryāṇāmanurūpāṇāmaśnīteti prayaccha vai
1.015.014c tāsu tvaṃ lapsyase putrān yadarthaṃ yajase nṛpa
1.015.015a vāḍhamityevaṃ nṛpatiḥ śirasā pratigṛhya tāṃ
1.015.015c pātrīṃ devānnasaṃpūrṇāṃ devadattāṃ hiraṇmayīṃ
1.015.016a abhivādya ca tadbhūtaṃadbhutaṃ priyadarśanaṃ
1.015.016c mudā paramayā yuktaścakārābhipradakṣiṇaṃ
1.015.017a tatastadadbhutaprakhyaṃ bhūtaṃ paramabhāsvaraṃ
1.015.017c saṃvartayitvā tat karma tatraivāntaradhīyata
1.015.018a tato daśarathaḥ prāpya pāyasaṃ devanirmitaṃ
1.015.018c babhūva paramaprītaḥ prāpya vittamivādhanaḥ
1.015.019a harṣaraśmibhiruddyotaṃ tasyāntaḥpuramābabhau
1.015.019c śāradasyābhirāmasya candrasyeva nabho 'ṃśubhiḥ
1.015.020a so 'ntaḥpuraṃ praviśyaiva kauśalyāmidamabravīt
1.015.020c pāyasaṃ pratigṛhṇīṣva putrīyaṃ tvidamātmanaḥ
1.015.021a kauśalyāyai narapatiḥ pāyasārdhaṃ dadau tadā
1.015.021c ardhādardha dadau cāpi sumitrāyai narādhipaḥ
1.015.022a kaikeyyai cāvaśiṣṭārdhaṃ dadau putrārthakāraṇāt
1.015.022c pradadau cāvaśiṣṭārdhaṃ pāyasasyāmṛtopamaṃ
1.015.023a anucintya sumitrāyai punareva mahīpatiḥ
1.015.023c evaṃ tāsāṃ dadau rājā bhāryāṇāṃ pāyasaṃ pṛthak
1.015.024a tāścaiva pāyasaṃ prāpya narendrasyottamāḥ striyaḥ
1.015.024c saṃtānaṃ menire sarvāḥ praharṣoditacetasaḥ
1.015.025a tato haviḥ prāśya taduttamaṃ striyaḥ svayaṃ nṛpeṇā pratipāditaṃ mudā
1.015.025c hutāśanādityasamānatejasaḥ krameṇa garbhān upalebhire śubhān
1.015.026a tataḥ sa rājā prativīkṣya tāḥ striyaḥ prarūḍhagarbhāḥ parituṣṭamānasaḥ
1.015.026c babhūva hṛṣṭastridive yathā hariḥ surendrasiddharṣigaṇābhipūjitaḥ
1.016.01a putratvaṃ tu gate viṣṇau rājñastasya mahātmanaḥ
1.016.01c uvāca devān āhūya svayaṃbhūrbhagavān idaṃ
1.016.02a satyasaṃdhasya vīrasya sarveṣāṃ no hitaiṣiṇaḥ
1.016.02c viṣṇoḥ sahāyān samare sṛjadhvaṃ kāmarūpiṇaḥ
1.016.03a māyāvidaśca śūrāṃśca vāyuvegasamān jave
1.016.03c nayajñān buddhisaṃpannān viṣṇutulyaparākramān
1.016.04a asaṃhāryān upāyajñān divyasaṃhananānvitān
1.016.04c sarvāstraguṇasaṃpannān amṛtaprāśanān iva
1.016.05a apsaraḥsu ca mukhyāsu gandharvīṇāṃ tanūṣu ca
1.016.05c yakṣapannagakanyāsu tathā vidyādharīṣu ca
1.016.06a kinnarīṇāṃ ca gātreṣu vānarīṇāṃ tanūṣu ca
1.016.06c sṛjadhvaṃ harirūpeṇa putrāṃstulyaparākramān
1.016.07a pūrvameva mayā sṛṣṭo jāmbuvān ṛkṣapuṃgavaḥ
1.016.07c jṛmbhamāṇasya sahasā mama vaktrādajāyata
1.016.08a te tathoktā bhagavatā tat pratiśrutya śāsanaṃ
1.016.08c janayāmāsurevaṃ te putrān vānararūpiṇaḥ
1.016.09a devā maharṣigandharvāstārkṣya yakṣā yaśasvinaḥ
1.016.09c cāraṇāśca sutān vīrān sasṛjurvanacāriṇaḥ
1.016.010a nāgāḥ kiṃpuruṣāścaiva siddhavidyādharoragāḥ

1.016.010c bahavo janayāmāsurhṛṣṭāstatra sahasraśaḥ
1.016.011a vānarendraṃ mahendrābhamindro bālinamātmajaṃ
1.016.011c sugrīvaṃ janayāmāsa tapanastapatāṃ varaḥ
1.016.012a vṛhaspatistvajanayat tāraṃ nāma mahākapiṃ
1.016.012c sarvavānaramukhyānāṃ buddhimantamanuttamaṃ
1.016.013a dhanadasya sutaḥ śrīmān vānaro gandhamādanaḥ
1.016.013c viśvakarmā tvajanayannalaṃ nāma mahākapiṃ
1.016.014a pāvakasya sutaḥ śrīmān nīlo 'gnisadṛśaprabhaḥ
1.016.014c tejasā yaśasā vīryādatyaricyata pāvakaṃ
1.016.015a rupadraviṇasaṃpannāvaśvinau rūpasaṃmatau
1.016.015c maindaṃ ca dvividaṃ caiva janayāmāsatuḥ svayaṃ
1.016.016a varuṇo janayāmāsa suṣeṇaṃ nāma vānaraṃ
1.016.016c śarabhaṃ janayāmāsa parjanyastu mahābalaḥ
1.016.017a mārutasyaurasaḥ śrīmān hanumān nāma vānaraḥ
1.016.017c vajrasaṃhananopeto vainateyasamo jave
1.016.018a te sṛṣṭā bahusāhasrā daśagrīvabadhepsubhiḥ
1.016.018c aprameyabalā devairvānarāḥ kāmarūpiṇaḥ
1.016.019a te gajācalasaṃkāśāḥ siṃhasaṃhananaujasaḥ
1.016.019c ṛkṣavānaragopucchāḥ kṣipramevābhijajñire
1.016.020a yasya devasya yadrūpaṃ yadbalaṃ yaḥ parākramaḥ
1.016.020c tasya tasyaiva sadṛśaḥ sa sa putro vyajāyata
1.016.021a golāṃgulīṣu cotpannāḥ kecidunnatavikramāḥ
1.016.021c ṛkṣīṣu ca tathā jātā vānarāḥ kinnarīṣu ca
1.016.022a śilāpraharaṇāḥ sarve sarve pādapayodhinaḥ
1.016.022c nakhadaṃṣṭrāyudhāḥ sarve sarve sarvāstrakovidāḥ
1.016.023a vicālayeyuḥ śailendrān bhedayeyuḥ sthirān drumān
1.016.023c kṣobhayeyuśca vegena samudraṃ saritāṃpatiṃ
1.016.024a dārayeyuḥ kṣitiṃ padbhyāmāplaveyurmahārṇavān
1.016.024c nabhastalaṃ viśeyuśca gṛhṇīyurapi toyadān
1.016.025a gṛhṇīyurapi mātaṅgān mattān pravrajato vane
1.016.025c nardamānāśca nādena pātayeyurvihaṃgamān
1.016.026a īdṛśānāṃ prasūtāni harīṇāṃ kāmarūpiṇāṃ
1.016.026c śataṃ śatasahasrāṇi yūthapānāṃ mahātmanāṃ
1.016.027a te pradhānā pradhāneṣu yūtheṣu hariyūthapāḥ
1.016.027c babhūvuryuthapaśreṣṭhā vīrāṃścājanayan harīn
1.016.028a ṛkṣarājaṃ tu tatrānye upatasthurvanaukasaḥ
1.016.028c ato nānāvidhān śailān kānanāni ca bhejire
1.016.029a sūryaputraṃ ca sugrīvaṃ śakraputraṃ ca bālinaṃ
1.016.029c bhrātarāvupatasthuste sarva eva harīśvarāḥ
1.016.030a te tārkṣyabalasaṃpannāḥ sarve yuddhaviśāradāḥ
1.016.030c vicaranto 'rdayan sarvān siṃhavyāghramahoragān
1.016.031a tāṃśca sarvān mahāvāhurbalī vipulavikramaḥ
1.016.031c jugopa bhujavīryeṇa ṛkṣagopucchavānarān
1.016.032a tairiyaṃ pṛthivī śūraiḥ saparvatavanārṇavā
1.016.032c kīrṇā vividhasaṃsathānairnānāvyañjanalakṣaṇaiḥ
1.016.033a tairmeghavṛndācalatulyakāyairmahābalairvānarayūthapālaiḥ
1.016.033c babhūva bhūrbhīmaśarīrarūpaiḥ samāvṛtā rāmasahāyahetoḥ

1.017.01a samāpte tu kratau tasmin vājimedhe mahātmanaḥ
1.017.01c havirbhāgān avāpyeṣṭān jagmurdevā yathāgataṃ
1.017.02a ṛṣayaśca mahātmānaḥ pratijagmuḥ supūjitāḥ
1.017.02c rājānaścaiva ye tatra kratāvāsan samāgatāḥ
1.017.03a tadānīṃ tān anujñātuṃ sarvān eva pracakrame
1.017.03c prītiyuktena manasā rājā daśarathastadā
1.017.04a svaṃ svaṃ rāṣṭraṃ yathākāmaṃ gacchantu manujādhipāḥ
1.017.04c prīto 'hamasmi bhadraṃ vaḥ svasti prāpnuta mā ciraṃ
1.017.05a sarve bhavantaḥ paśyantu kāryaṃ viṣayarakṣaṇaṃ
1.017.05c bhraṣṭo hi viṣayādrājā mṛtakalpaḥ pradṛśyate
1.017.06a tasmāt svaviṣaye rakṣā kartavyā bhūtimicchatā
1.017.06c yajñairnāvāpyate svargo rakṣaṇāt prāpyate yathā
1.017.07a yathā hi puruṣaḥ kuryāt śarīre yatnamuttamaṃ
1.017.07c vasanādyairupāyaistu tathā rājye narādhipaḥ
1.017.08a anāgatavidhānaṃ ca kartavyaṃ viṣaye nṛpaiḥ
1.017.08c āgamaścāpi kartavyo yathā doṣo na jāyate
1.017.09a evaṃ samādiśadrājño rājā śrutvā ca tannṛpāḥ
1.017.09c anyonyaṃ saṃvidaṃ kṛtvā prayātā sarvato diśaḥ
1.017.010a samāptadīkṣāniyamaḥ patnīgaṇasamanvitaḥ
1.017.010c saṃprahṛṣṭamanā bhūtvā rājā daśarathastadā
1.017.011a gateṣu pārthivendreṣu sabhṛtyabalavāhanaḥ
1.017.011c praviveśa purīṃ śrīmān puraskṛtya dvijottamān
1.017.012a tataḥ kālasya mahata ṛṣyaśṛṅgaḥ supūjitaḥ
1.017.012c prayayau śāntayā sārdhaṃ brāhmaṇaiśca kṛtātmabhiḥ
1.017.013a anvīyamāno rājñā vai sānuyātreṇa dhīmatā
1.017.013c vaśiṣṭhena ca dhīreṇa tathā paurajanena ca
1.017.014a yānena mahatā śāntā kambalāvatatena ca
1.017.014c gobhiḥ śvetaiḥ prayuktena preṣyavargānvitena ca
1.017.015a saṃgṛhya dhanaṃ subahu maṇiratnamajāvikaṃ
1.017.015c vividhaiścāpyalaṃkarairbhūṣitā śrīrivāparā
1.017.016a mudā paramayopetā prayayau varavarṇinī
1.017.016c bhartāramanusaṃraktā paulomīva puraṃdaraṃ
1.017.017a uṣitvā sukhavāsaṃ sā sarvakāmaiḥ supūjitā
1.017.017c mānitā jñātibhiścāpi tathā strībhiśca sarvaśaḥ
1.017.018a śrāvitā vanavāsaṃ ca bhartrā sā tu śubhānanā
1.017.018c tameva manyate sādhu tathāpi sukhitā satī
1.017.019a sāntaḥpuro nṛpaścāpi so 'nvagacchanmahāvrataṃ
1.017.019c ṛṣiputraṃ mahābhāgaṃ śāntāṃ caivātmajāṃ śubhāṃ
1.017.020a ṛṣiputrasya vacanāt tato vāse prakalpite
1.017.020c sukhavāsāḥ sma gacchanti sarvakāmaiḥ supūjitāḥ
1.017.021a tato 'bhigamya rājānamṛṣiputraḥ pratāpavān
1.017.021c samanujñāpayāmāsa nivartatu bhavān iti
1.017.022a ṛṣiputravacaḥ śrutvā rājā sāntaḥpurastadā
1.017.022c uccaiḥ praruditastatra vacanaṃ cedamabravīt
1.017.023a kauśalyāṃ ca sumitrāṃ ca kaikeyīṃ ca yaśasvinīṃ
1.017.023c sarvāḥ sudṛṣṭāṃ kuruta śāntāṃ durlabhadarśanāṃ
1.017.024a tata āliṃgya tāḥ sarvāḥ śāntāṃ vāṣpāvilekṣaṇāḥ

1.017.024c ūcuḥ svastyayanānyasya sabhāryasya dvijasya tāḥ
1.017.025a vāyuścāgniśca somaśca pṛthivī sarito diśaḥ
1.017.025c vane rakṣantu satataṃ tvāṃ bhartṛvratacāriṇīṃ
1.017.026a śvaśuraḥ pūjanīyaste sa hī mānyo viśeṣataḥ
1.017.026c pūjābhiranukūlābhiragniśuśrūṣaṇādibhiḥ
1.017.027a bhartā ca pūjanīyaste sarvāvasthāsvanindite
1.017.027c priyavādena rahasi bhartā strīṇāṃ hi daivataṃ
1.017.028a preṣayiṣyati rājā tu kuśalārthaṃ tavānaghe
1.017.028c brāhmaṇān nityaśaḥ putri motsukā bhūḥ kadācana
1.017.029a evaṃ śāntāṃ samāśvāsya mūrdhnyupāghrāya cāsakṛt
1.017.029c nyavartanta tataḥ sarvāḥ striyo rājñā pracoditāḥ
1.017.030a pradakṣiṇaṃ dvijaśreṣṭhaṃ kṛtvā rājā sa vīryavān
1.017.030c vyādiśat sainikān kāṃścidṛṣyaśṛṅgāya dhīmate
1.017.031a abhivādya sa rājānamuvāca dvijasattamaḥ
1.017.031c svasti te 'stu mahārāja dharmeṇārādhaya prajāḥ
1.017.032a evamuktvā sa rājānaṃ yayāvṛṣisutastadā
1.017.032c taṃ yāntamanuvavrāja sthito niścalacakṣuṣā
1.017.033a adṛśyastu yadā viprastadā rājā nyavartata
1.017.033c manastasmin samādhāya snehabhāvasamanvitaḥ
1.017.034a praviṣṭaḥ svapurīṃ rājā nāgaraiścabhinanditaḥ
1.017.034c nyavasat tatra muditaḥ putrajanmapratīkṣakaḥ
1.017.035a ṛṣyaśṛṅgo 'pi tejasvī prayayau kramaśastadā
1.017.035c lomapādasya nagarīṃ campāṃ campakamālinīṃ
1.017.036a śrutvaiva lomapādo 'pi tamāyāntamṛṣiṃ tadā
1.017.036c sabrāhmaṇaḥ sahāmātyaḥ pratyudgamya tamabravīt
1.017.037a svāgataṃ te dvijaśreṣṭha diṣṭyāsi kuśalī prabho
1.017.037c ihāgato mahābhāga sabhāryaḥ saparicchidaḥ
1.017.038a pitā te kuśalī brahman prahiṇonnityaśaśca saḥ
1.017.038c kuśalārthaṃ tava vibho sabhāryasya viśeṣataḥ
1.017.039a svalaṃkṛtaṃ ca nagaraṃ kārayāmāsa buddhimān
1.017.039c pūjārthamṛṣyaśṛṅgasya rājā haṣṭena cetasā
1.017.040a ṛṣyaśṛṅgaḥ prahṛṣṭastu saha rājñā purottamaṃ
1.017.040c purohitaṃ puraskṛtya pūjitaḥ praviveśa ha
1.017.041a evaṃ sa nyavasat tatra dvijaputraḥ pratāpavān
1.017.041c rājñā sāntaḥpureṇaiva pūjyamāno yathākramaṃ
1.018.01a ṛṣyaśṛṅge tu saṃprāpte rājā brāhmaṇamabravīt
1.018.01c ṛṣergaccha samīpāṃ tvaṃ nivedaya ca suvrataṃ
1.018.02a āgataṃ paramodāramṛṣyaśṛṅgaṃ durāsadaṃ
1.018.02c ṛṣaye suvratāya tvaṃ kāśyapāyātmasaṃbhavaṃ
1.018.03a ābhivādyaiva śirasā matkṛte dvijasattamaṃ
1.018.03c prasādaya sutārthaṃ me samārabdhaṃ yathātmanā
1.018.04a śrutvaiva rājño vacanaṃ tadā sa dvijasattamaḥ
1.018.04c jagāma tatra yatrāsau vartate kāśyapātmajaḥ
1.018.05a prasādya ca dvijaśreṣṭhaṃ śirasābhipraṇamya ca
1.018.05c abravīt praśritaṃ vākyaṃ rājñā yadabhicoditaṃ
1.018.06a putraste samanuprāpto yajñaṃ kṛtvā mahāyaśāḥ
1.018.06c rājño daśarathasyaiṣa śvaśurasya mahātmanaḥ

1.018.07a śrutvā tu vacanaṃ tasya dvijasya sumahāyaśāḥ
1.018.07c gamane matimādhatta putrasyānayane tadā
1.018.08a sa hi śiṣyavṛtastatra prayāto dvijasattamaḥ
1.018.08c saṃpūjyamāno dharmātmā grāmairghoṣaiśca sarvaśaḥ
1.018.09a bhakṣabhojyamupādāya narāstaṃ samupāgaman
1.018.09c ūcuḥ praṇamya śirasā kiṃ mune karavāmahe
1.018.010a tān abravīt sa viprendraḥ sarvān eva samāgatān
1.018.010c kimarthaṃ kriyate pūjā śrotumicchāmi tatvataḥ
1.018.011a tata ūcurmahātmānaṃ saṃbandhī te narādhipaḥ
1.018.011c tasyājñā kriyate brahman vyetu te manaso jvaraḥ
1.018.012a śrutvā teṣāṃ tu vacanaṃ manaḥprahlādanaṃ śubhaṃ
1.018.012c prasādamakarodrājñaḥ sahāmātyapurasya saḥ
1.018.013a vibhāṇḍakavacaḥ śrutvā kiṃkarā hṛṣṭamānasāḥ
1.018.013c tvaritā jagmurākhyātuṃ rājñaḥ priyanivedinaḥ
1.018.014a tacchrutvā vacanaṃ teṣāṃ pratyudgamya narādhipaḥ
1.018.014c purohitena sahitaḥ pragṛhyārdhyaṃ samādravat
1.018.015a dṛṣṭvā tu muniśārdūlaṃ praṇamya ca punaḥ punaḥ
1.018.015c abravīdrājaśārdūlo vibhāṇḍakamidaṃ vacaḥ
1.018.016a adya me saphalaṃ janma darśanāt tava suvrata
1.018.016c ****
1.018.017a tatheti ca sa rājānamuvāca dvijasattamaḥ
1.018.017c mā bhūdbhayaṃ te rajendra prasanno 'smi tavānagha
1.018.018a tataḥ prahṛṣṭo nṛpatiḥ puraskṛtya dvijottamaṃ
1.018.018c prāviśannagarīṃ śrīmān arcitaḥ sarvamaṅgalaiḥ
1.018.019a abhivādya punaścaiva nyāyataḥ pratipūjya ca
1.018.019c tasthuḥ prāñjalayaḥ sarve samāsādya dvijottamaṃ
1.018.020a tataḥ śāntāṃ puraskṛtya tāḥ striyaḥ samalaṃkṛtāṃ
1.018.020c nyavedayanta viprāya snuṣeyaṃ tava mānada
1.018.021a pratigṛhya sa tāṃ śāntāṃ samāliṃgya ca dharmavit
1.018.021c aṅke niveśya ca tadā vismayaṃ paramaṃ gataḥ
1.018.022a dvijotsaṅgāt samutthāya sābhivādya tadā dvijaṃ
1.018.022c āviśat prāñjalirbhūtvā śvaśurasya samīpataḥ
1.018.023a prāyaścittaṃ ca kṛtavān putrasya dvijasattamaḥ
1.018.023c maharṣibhiḥ pūjyamānaḥ samutaśca vanaṃ yayau
1.019.01a tato yajñe samāpte tu ṛtūnāṃ ṣaṭ samatyayuḥ
1.019.01c tataśca dvādaśe māse caitre nāvamike tithau
1.019.02a nakṣatre 'ditidaivatye svoccasaṃstheṣu pañcasu
1.019.02c graheṣu karkaṭe lagne vākpatāvindunā saha
1.019.03a prodyamāne jagannāthaṃ sarvalokanamaskṛtaṃ
1.019.03c kauśalyājanayadrāmaṃ divyalakṣaṇasaṃyutaṃ
1.019.04a kauśalyā śuśubhe tena putreṇāmitatejasā
1.019.04c yathādhipena devānāmaditirvajrapāṇinā
1.019.05a bhavāya sa hi lokānāṃ rāvaṇasya badhāya ca
1.019.05c viṣṇorvīryārdhato jajñe rāmo rājīvalocanaḥ
1.019.06a bharato nāma kaikeyyāṃ jajñe satyaparākramaḥ
1.019.06c sākṣādviṣṇoścaturbhāgaḥ sarvaiḥ samudito guṇaiḥ
1.019.07a atha lakṣmaṇāśatrughnau sumitrājanayat sutau

1.019.07c dṛḍhabhaktī mahotsāhau viṣṇorardhasamanvitau
1.019.08a puṣye jātastu bharato mīnalagne prasannadhīḥ
1.019.08c sārpe jātau tu saumitrī kulīre 'bhyudite ravau
1.019.09a rājñaḥ putrā mahātmānaścatvāro jajñire pṛthak
1.019.09c guṇavanto 'nurūpāśca rucyā proṣṭhapadopamāḥ
1.019.010a jaguḥ kalaṃ ca gandharvā nanṛtuścāpsarogaṇāḥ
1.019.010c devadundubhayo neduḥ puṣpavṛṣṭiśca khāt patat
1.019.011a utsavaśca mahān āsīdayodhyāyāṃ janākulaḥ
1.019.011c rathyāśca janasaṃvādhā naṭanartakasaṃkulāḥ
1.019.012a gāyanaiśca virāviṇyo vādanaiśca tathāparaiḥ
1.019.012c virejurvipulāstatra sarvaratnasamanvitāḥ
1.019.013a pradeyāṃśca dadau rājā sūtamāgadhavandināṃ
1.019.013c brāhmaṇebhyo dadau vittaṃ godhanāni sahasraśaḥ
1.019.014a atītyaikādaśāhaṃ tu nāmakarma tathākarot
1.019.014c jyeṣṭhaṃ rāmaṃ mahātmānaṃ bharataṃ kaikayīsutaṃ
1.019.015a saumitriṃ lakṣmaṇamiti śatrughnamaparaṃ tathā
1.019.015c vaśiṣṭaḥ paramaprīto nāmāni kṛtavāṃstadā
1.019.016a teṣāṃ keturiva jyeṣṭho rāmo ratikaraḥ pituḥ
1.019.016c babhūva bhūyo bhūtānāṃ svayaṃbhūriva saṃmataḥ
1.019.017a sarve vedavidaḥ śūrāḥ sarve lokahite ratāḥ
1.019.017c sarve jānopasaṃpannāḥ sarve samuditā guṇaiḥ
1.019.018a teṣāmapi mahatejā rāmaḥ satyaparākramaḥ
1.019.018c iṣṭaḥ sarvasya lokasya śaśāṅka iva nirmalaḥ
1.019.019a gajaskandhe 'śvapṛṣṭhe ca rathyacaryāsu saṃmataḥ
1.019.019c dhanurvede ca niratāḥ pituḥ śuśrūṣaṇe rataḥ
1.019.020a bālyāt prabhṛti susnigdho lakṣmaṇo lakṣmivardhanaḥ
1.019.020c rāmasya lokarāmasya bhrāturjyeṣṭhasya nityaśaḥ
1.019.021a sarvapriyakarastasya rāmasyāpi śarīrataḥ
1.019.021c lakṣmaṇo lakṣmisaṃpanno bahiḥprāṇa ivāparaḥ
1.019.022a na ca tena vinā nidrāṃ labhate puruṣottamaḥ
1.019.022c miṣṭamannamupānītamaśnāti na hi taṃ vinā
1.019.023a yadā hi hayamārūḍho mṛgayāṃ yāti rāghavaḥ
1.019.023c athainaṃ pṛṣṭho 'bhyeti sadhanuḥ paripālayan
1.019.024a bharatasyāpi śatrughno rāmasyeva hi lakṣmaṇaḥ
1.019.024c prāṇaiḥ priyataro bhrātā tasyāpi sa tathābhavat
1.019.025a te khyātayaśasaḥ sarve parasparahite ratāḥ
1.019.025c tuṣṭimutpādayāṃcakruḥ piturvinayapauruṣaiḥ
1.019.026a sa caturbhirmahābhāgaiḥ putrairdaśaratho nṛpaḥ
1.019.026c lokapālairiva babhau vṛtaḥ sākṣāt prajāpatiḥ
1.020.01a atha rājā daśarathasteṣāṃ dārakriyāṃ prati
1.020.01c cintayāmāsa dharmātmā sopādhyāyaḥ sabāndhavaḥ
1.020.02a etasminneva kāle tu viśvāmitra iti śrutaḥ
1.020.02c maharṣirabhyagāddraṣṭumayodhyāyāṃ narādhipaṃ
1.020.03a tasya yajño hi rakṣobhistadā vilulupe kila
1.020.03c māyāvīryabalonmattairdharmakāmasya dhīmataḥ
1.020.04a rakṣārthaṃ tasya yajñasya draṣṭumaicchat sa pārthivaṃ
1.020.04c na hi śaknotyavighnena samāptuṃ sa muniḥ kratuṃ

1.020.05a sa rājño darśanākāṅkṣī dvārādhyakṣān uvāca ha
1.020.05c rājña āvedayadhvaṃ māṃ saṃprāpta gādhinaḥ sutaṃ
1.020.06a tasya te vacanaṃ śrutvā rājño veśma pradudruvuḥ
1.020.06c saṃbhrāntamanasaḥ sarve tena vākyena coditāḥ
1.020.07a te gatvā rājabhavanaṃ viśvāmitraṃ mahāmuniṃ
1.020.07c prāptamāvedayāmāsurnṛpāya praṇatāḥ sthitāḥ
1.020.08a tato rājā daśarathaḥ sāmātyaḥ sapurohitaḥ
1.020.08c pratyudyayau muniṃ draṣṭuṃ brahmāṇamiva vāsavaḥ
1.020.09a sa dṛṣṭvā jvalitaṃ dīptyā tāpasaṃ śaṃsitavrataṃ
1.020.09c prahṛṣṭavadano rājā tato 'rghyamupahārayat
1.020.010a sa rājñaḥ pratigṛhyārghyaṃ śāstradṛṣṭena karmaṇā
1.020.010c kuśalānāmayaṃ prītaḥ papracha vasudhādhipaṃ
1.020.011a pure koṣe janapade bāndhaveṣu suhṛtsu ca
1.020.011c kuśalaṃ kauśiko rājñaḥ paryapṛcchat sudhārmikaḥ
1.020.012a api te saṃnatāḥ sarve sāmantā ripavo jitāḥ
1.020.012c daivaṃ ca mānuṣaṃ caiva karma te sādhvanuṣṭhitaṃ
1.020.013a vaśiṣṭhaṃ ca samāgamya prahasan munipuṃgavaḥ
1.020.013c yathārhaṃ cārcayitvainaṃ papracchānāmayaṃ tadā
1.020.014a te sarve hṛṣṭamanasastasya rājño niveśanaṃ
1.020.014c viviśuḥ sahitāstena niṣeduśca yathārhataḥ
1.020.015a atha hṛṣṭamanā rājā viśvāmitraṃ mahāmuniṃ
1.020.015c uvāca paramodāro hṛṣṭastamabhipūjayan
1.020.016a yathāmṛtasya saṃprāptiryathā varṣamanūdake
1.020.016c yathā sadṛśadāreṣu putrajanmāprajasya vai
1.020.017a praṇaṣṭasya yathā lābho yathā harṣamahodayaḥ
1.020.017c tathaivāgamanaṃ manye svāgataṃ te mahāmune
1.020.018a kaste 'bhilaṣitaḥ kāmaḥ kiṃ karomi praśādhi māṃ
1.020.018c pātrabhūto 'si me brahman diṣṭyā prāpto 'si mānada
1.020.019a adya me saphalaṃ janma jīvitaṃ ca sujīvitaṃ
1.020.019c yasmādviprendramadrākṣaṃ suprabhātā niśā mama
1.020.020a pūrvaṃ rājarṣiśabdena tapasā dyotitaprabhaḥ
1.020.020c brahmarṣitvamanuprāptaḥ pūjyo 'si bahudhā mayā
1.020.021a tadadbhutamidaṃ vipra pavitraṃ paramaṃ mama
1.020.021c śubhakṣetragataścāhaṃ tava saṃdarśanāt prabho
1.020.022a brūhi yat prārthitaṃ tubhyaṃ kāryamāgamanaṃ prati
1.020.022c icchāmyanugṛhīto 'haṃ tvadarthaparivṛddhaye
1.020.023a kāryasya na vimarśaṃ ca gantumarhasi suvrata
1.020.023c kartā cāhamaśeṣeṇa daivataṃ hi bhavān mama
1.020.024a idamatimadhuraṃ niśamya vākyaṃ śrutisukhamātmavatā vinītamuktaṃ
1.020.024c prathitaguṇayaśā guṇe niviṣṭo munivṛṣabhaḥ paramaṃ jagāma harṣaṃ
1.021.01a tacchrutvā rājasiṃhasya vākyamadbhutavistaraṃ
1.021.01c hṛṣṭaromā mahātejā viśvāmitro 'bhyabhāṣata
1.021.02a sadṛśaṃ rājaśārdūla tvayaitadvākyamīritaṃ
1.021.02c mahāvaṃśaprasūtasya vaśiṣṭhavyapadeśinaḥ
1.021.03a yastu me 'bhimataḥ kāmastvattaḥ prāpta itīpsitaḥ
1.021.03c yaduddhiśyāgataścāsmi kāryaṃ tacchrūyatāmiti
1.021.04a ahaṃ niyamamātiṣṭhe vidhyarthaṃ puruṣarṣabha

1.021.04c tasya vighnakarau dvau tu rākṣasau kāmarūpiṇau
1.021.05a vrate tu bahuśaḥ stīrṇe samāptyāṃ rākṣasādhamau
1.021.05c tau māṃsarudhiraughena vedīṃ tāmabhyavarṣatāṃ
1.021.06a avadhūte tathābhūte tasmin niyamaniścaye
1.021.06c kṛtaśrāmo nirutsāhastasmāddeśādapākrame
1.021.07a na ca me krodhamutsraṣṭuṃ buddhirbhavati pārthiva
1.021.07c tathābhūtā hi sā caryā na śāpastatra yujyate
1.021.08a tvatprasādādavighnena prāpayeyaṃ kriyāphalaṃ
1.021.08c pātumarhasi māmārtaṃ śaraṇārthinamāgataṃ
1.021.09a svaputraṃ rājaśārdūla rāmaṃ satyaparākramaṃ
1.021.09c kākapakṣadharaṃ vīraṃ jyeṣṭhaṃ me dātumarhasi
1.021.010a śakto hyeṣa mayā gupto divyena svena tejasā
1.021.010c rākṣasā ye vikartārasteṣāmapi vināśane
1.021.011a śreyaścāsmai pradāsyāmi bahurūpaṃ na saṃśayaḥ
1.021.011c trayāṇāmapi lokānāṃ yena khyātiṃ gamiṣyati
1.021.012a na ca tau rāmamāsādya śaktau sthātuṃ kathaṃcana
1.021.012c na ca tau rāghavādanyo hantumutsahate pumān
1.021.013a vīryotsiktau hi tau pāpau kālapāśavaśaṃ gatau
1.021.013c rāmasya naraśārdūla na paryāptau mahātmanaḥ
1.021.014a na ca putragataṃ snehaṃ kartumarhasi pārthiva
1.021.014c ahaṃ te pratijānāmi hatau tau viddhi rākṣasau
1.021.015a ahaṃ vedmi mahātmānaṃ rāmaṃ satyaparākramaṃ
1.021.015c vaśiṣṭho 'pi mahātejā ye ceme tapasi sthitāḥ
1.021.016a yadi te dharmalābhaṃ tu yaśaśca paramaṃ bhuvi
1.021.016c sthiramicchasi rājendra rāmaṃ me dātumarhasi
1.021.017a yadi me 'pyanujānanti guravaste narādhipa
1.021.017c vaśiṣṭhapramukhāḥ sarve tato rāmaṃ visarjaya
1.021.018a daśarātreṇa me yaśo bhavitā yatra rākṣasau
1.021.018c hantavyau tava putreṇa rāmeṇādebhutakarmaṇā
1.021.019a nātyeti kālo yajñasya yathāyaṃ mama rāghava
1.021.019c tathā kuruṣva bhadraṃ te mā ca śoke manaḥ kṛthāḥ
1.021.020a ityevamuktvā dharmātmā dharmārthasahitaṃ vacaḥ
1.021.020c virarāma mahātejā viśvāmitro mahāmuniḥ
1.021.021a sa tanniśamya rājendro viśvāmitravacaḥ śubhaṃ
1.021.021c śokena mahatāviṣṭaścacāla ca mumoha ca
1.022.01a tacchrutvā vyathito rājā viśvāmitrasya bhāṣitaṃ
1.022.01c muhūrtamiva niḥsaṃjñaḥ saṃjñāvān idamabravīt
1.022.02a ūnaṣoḍaśavarṣo 'yaṃ rāmo rājīvalocanaḥ
1.022.02c na yuddhayogyatāmasya paśyāmi saha rākṣasaiḥ
1.022.03a iyamakṣauhiṇī senā yasyā 'haṃ patirīśvaraḥ
1.022.03c anayā sahito gatvā yoddhāhaṃ tairniśācaraiḥ
1.022.04a ime śūrāśca vikrāntā bhṛtyā me 'straviśāradāḥ
1.022.04c yogyā rakṣogaṇairyoddhuṃ na rāmaṃ netumarhasi
1.022.05a ahameva dhanuṣpāṇirgoptā samaramūrdhani
1.022.05c yāvat prāṇān dhariṣyāmi tāvadyotsye niśācaraiḥ
1.022.06a nirvighnā vratacaryā sā bhaviṣyati murakṣitā
1.022.06c ahaṃ tatra gamiṣyāmi na rāmaṃ netumarhasi

1.022.07a bālo hyakṛtavidyaśca na ca vetti balābalaṃ
1.022.07c na cāsau rakṣasāṃ yogyaḥ kūṭayuddhā hi rākṣasāḥ
1.022.08a viprayukto hi rāmeṇā muhūrtamapi notsahe
1.022.08c jīvituṃ muniśārdūla na rāmaṃ netumarhasi
1.022.09a navavarṣasahasrāṇi mama jātasya sāṃprataṃ
1.022.09c vṛddhenotpāditāḥ putrā mayā caite kathaṃcana
1.022.010a caturṇāmātmajānāṃ hi prītiḥ pāramikā mama
1.022.010c jyeṣṭhe dharmapradhāne ca na rāmaṃ netumarhasi
1.022.011a avaśyaṃ yadi netavyo rāmo vai sa tvayā mune
1.022.011c caturaṅgabalopetastato yātu mayā saha
1.022.012a kiṃvīryā rākṣasāste ca kasya putrāśca ke ca te
1.022.012c kathaṃ pramāṇāḥ ke caitān rakṣanti munipuṃgava
1.022.013a kathaṃ ca pratikartavyaṃ teṣāṃ rameṇa rakṣasāṃ
1.022.013c māmakairvā balairbrahman mayā vā kūṭayodhināṃ
1.022.014a sarvaṃ me śaṃsa bhagavan kathaṃ teṣāṃ mayā raṇe
1.022.014c sthātavyaṃ duṣṭabhāvānāṃ vīryotsiktā hi rākṣasāḥ
1.022.015a tasya tadvacanaṃ śrutvā viśvāmitro 'bhyabhāṣata
1.022.015c paulastyavaṃśaprabhavo rāvaṇo nāma rākṣasaḥ
1.022.016a sa brahmaṇā dattavarastrailokyaṃ bādhate bhṛśaṃ
1.022.016c mahābalo mahāvīryo rākṣasairbahubhirvṛtaḥ
1.022.017a śrūyate ca mahārāja rāvaṇo rākṣasādhipaḥ
1.022.017c putraḥ viśravasaḥ krūro bhrātā vaiśravaṇasya ca
1.022.018a tena saṃcoditau tau tu rākṣasau ca mahābalau
1.022.018c mārīcaśca suvāhuśca yajñavighnaṃ kariṣyataḥ
1.022.019a ityukto muninā tena rājñovāca muniṃ tadā
1.022.019c na hi śakto 'smi saṃgrāme sthātuṃ tasya durātmanaḥ
1.022.020a sa tvaṃ prasādaṃ dharmajña kuruṣva mama putrake
1.022.020c mama caivālpabhāgyasya daivataṃ hi bhavān guruḥ
1.022.021a devadānavagandharvā yakṣāḥ patagapannagāḥ
1.022.021c na śaktā rāvaṇaṃ soḍhuṃ kiṃ punarmānavā yudhi
1.022.022a sa hi vīryavatāṃ vīryamādattā iti naḥ śrutaṃ
1.022.022c tena cāhaṃ na śakto 'smi saṃyoddhuṃ tasya vā balaiḥ
1.022.023a kathamapyamaraprakhyaṃ saṃgrāmāṇāmakovidaṃ
1.022.023c bālaṃ me tanayaṃ brahman naiva dāsyāmi putrakaṃ
1.022.024a atha kālopamau yuddhe suntau sundopasundayoḥ
1.022.024c yajñavighnakarau tau te naiva dāsyāmi putrakaṃ
1.022.025a mārīcaśca suvāhuśca vīryavantau suśikṣitau
1.022.025c tayoranyatareṇāhaṃ yoddhā syāṃ sasuhṛdgaṇaḥ
1.023.01a tacchrutvā vacanaṃ tasya snehaparyākulākṣaraṃ
1.023.01c samanyuḥ kauśiko vākyaṃ pratyuvāca mahīpatiṃ
1.023.02a pūrvaṃ kariṣya ityuktvā pratijñāṃ hātumicchasi
1.023.02c rāghavāṇāmayukto 'yaṃ satyadharmaviparyayaḥ
1.023.03a yadyetat te kṣamaṃ rājan gamiṣyāmi yathāgataṃ
1.023.03c mithyāpratijñaḥ kākutstha sukhī bhava sutaiḥ saha
1.023.04a tasya roṣaparītasya viśvāmitrasya dhīmataḥ
1.023.04c cacāla vasudhā kṛtsnā viveśa ca bhayaṃ surān
1.023.05a trastarūpaṃ tu vijñāya jagat sarvaṃ mahān ṛṣiḥ

1.023.05c nṛpatiṃ suvrato dhīro vaśiṣṭho vākyamabravīt
1.023.06a ikṣvākūṇāṃ kule jātaḥ sākṣāddharma ivāparaḥ
1.023.06c dhṛtimān suvrataḥ śrīmān na dharmaṃ hātumarhasi
1.023.07a triṣu lokeṣu vikhyāto dharmātmā iti rāghava
1.023.07c svadharmaṃ pratipadyasva nādharmaṃ voḍhumarhasi
1.023.08a saṃśrutyaiva kariṣyāmītyakurvāṇasya rāghava
1.023.08c iṣṭāpūrtabadho bhūyāt tasmādrāmaṃ visarjaya
1.023.09a kṛtāstramakṛtāstraṃ vā nainaṃ śakṣyanti rākṣasāḥ
1.023.09c guptaṃ kuśikaputreṇa pradharṣayitumāhave
1.023.010a eṣa vigrahavān dharma eṣa vīryavatāṃ varaḥ
1.023.010c eṣa buddhyādhiko loke tapasaśca parāyaṇaṃ
1.023.011a divyānyastrāṇyaśeṣāṇi vedaiṣa kuśikātmajaḥ
1.023.011c devāśca na viduryāni kuto 'nye bhuvi mānavāḥ
1.023.012a dattānyasmai kṛśāśvena divyānyastrāṇyaśeṣataḥ
1.023.012c mahīṃ pālayate pūrvaṃ prītenāmitatejasā
1.023.013a te 'pi putrāḥ kṛśāśvasya prajāpatisutāsutāḥ
1.023.013c naikarūpā mahāvīryā dīptimanto jayāvahāḥ
1.023.014a jayā ca vijayā caiva dakṣakanye sumadhyame
1.023.014c te suvāte 'straśastrāṇi śataṃ paramabhāsvaraṃ
1.023.015a pañcāśataṃ sutāṃllebhe jayā nāma parān purā
1.023.015c badhāyāsurasainyānāmaprameyān arūpiṇāḥ
1.023.016a vijayājanayaccāpi putrān pañcāśataṃ punaḥ
1.023.016c saṃhārān nāma durdharṣān ḍurākramān balīyasaḥ
1.023.017a tāni cāstrāṇi vettyeṣa yathāvat kuśikātmajaḥ
1.023.017c apurvāṇāṃ ca janane śakto bhūyaśca dharmavit
1.023.018a tāni dāsyatyaśeṣeṇa rāmāyaiṣa mahāmuniḥ
1.023.018c yairastraistāni rakṣāṃsi rāmo jeṣyatyasaṃśayaṃ
1.023.019a anugrahārthaṃ rāmasya prajānāmapi cātmanaḥ
1.023.019c na rāmagamane rājan nicārayitumarhasi
1.024.01a tathā vaśiṣṭhe bravati rājā daśarathaḥ svayaṃ
1.024.01c prahṛṣṭavadano rāmamājuhāva salakṣmaṇaṃ
1.024.02a kṛtasvastyayanaṃ mātrā pitrā daśarathena ca
1.024.02c purodhasā vaśiṣṭhena maṅgalairabhimantritaṃ
1.024.03a snehānmūrdhanyupāghrāya rājā daśarathaḥ sutaṃ
1.024.03c dadau kuśikaputrāya lakṣmaṇānucaraṃ tadā
1.024.04a tato vāyuḥ sukhasparśo nīrajasko vavau śuciḥ
1.024.04c viśvāmitragataṃ dṛṣṭvā rāmaṃ rājīvalocanaṃ
1.024.05a papāta puṣpavṛṣṭiḥ khādgītanṛtyaṣca śuśruve
1.024.05c śaṅkhadundubhinirghoṣaḥ prayāte raghunandane
1.024.06a viśvāmitro yayāvagre tato rāmo mahāyaśāḥ
1.024.06c kākapakṣadharo dhanvī taṃ ca saumitriranvayāt
1.024.07a viśvāmitragataṃ rāmaṃ dṛṣṭvā devāḥ savāsavāḥ
1.024.07c praharṣamatulaṃ prāptā daśagrīvabadhaiṣiṇaḥ
1.024.08a viśvāmitraṃ mahātmānaṃ tāvubhau rāmalakṣmaṇau
1.024.08c tadānujagmaturvīrau yathendraṃ devamaśvinau
1.024.09a baddhagodhāṅgulitrāṇau khaḍgatūṇadhanurdharau
1.024.09c tadānujagmatuḥ sthāṇuṃ kumārāviva pāvakī

1.024.010a adhyardhayojanaṃ gatvā sarayvā dakṣiṇe taṭe
1.024.010c rāmeti madhurāṃ vāṇīṃ vivśāmitro 'bhyabhāṣata
1.024.011a vatsa rāma jalaṃ tāvadvidhivat spraṣṭumarhasi
1.024.011c upadekṣyāmi te śreyo mā bhūt kālasya paryayaḥ
1.024.012a mantragrāmaṃ gṛhāṇa tvaṃ balāmatibalāṃ tathā
1.024.012c na śramo na jarā vā te bhavitā nāṅgavaikṛtaṃ
1.024.013a na ca suptaṃ pramattaṃ vā dharṣayiṣyanti nairṛtāḥ
1.024.013c na vāhvoḥ sadṛśo vīrye pṛthivyāmasti kaścanaḥ
1.024.014a triṣu lokeṣu vai rāma na bhavet sadṛśastava
1.024.014c balāmatibalāṃ caiva paṭhatastava rāghava
1.024.015a na saubhāgye na dākṣiṇye na jñāne buddhiniścaye
1.024.015c nottare prativaktavye samo loke tavānagha
1.024.016a etadvidyādvayaṃ prāpya yaśaścāvyayamāpsyasi
1.024.016c balā cātibalā caiva jñānavijñānamātarau
1.024.017a kṣutpipāse na te rāma bhaviṣyete na saṃśayaḥ
1.024.017c sāratāṃ triṣu lokeṣu gamiṣyasi ca rāghava
1.024.018a pitāmahasute hyete vidye tejaḥsamanvite
1.024.018c pātraṃ tvamasi kākutstha vidyayorgrahaṇe 'nayoḥ
1.024.019a svabhāvajairguṇairdivyaiḥ kāmairapyatulairyutaḥ
1.024.019c bhūyastava guṇotkarṣamete vidye kariṣyataḥ
1.024.020a tato rāmo jalaṃ spṛṣṭvā prāñjaliḥ praṇataḥ sthitaḥ
1.024.020c pratijagrāha te vidye maharṣerbhāvitātmanaḥ
1.024.021a vidyāsamudito rāmaḥ śuśubhe bhūrivikramaḥ
1.024.021c sahasraraśmirbhagavān śaradīva divākaraḥ
1.024.022a gurukāryāṇi sarvāṇi niyujya kuśikātmaje
1.024.022c ūṣustāṃ rajanīṃ tatra sarayvāṃ susukhaṃ trayaḥ
1.025.01a prabhātāyāṃ tu śarvaryāṃ viśvāmitro mahāmuniḥ
1.025.01c abhyabhāṣata kākutsthaṃ śayānaṃ parṇasaṃstare
1.025.02a kauśalyā suprajā rāma pūrvā saṃdhyā pravartate
1.025.02c uttiṣṭha naraśārdūla kartavyaṃ daivamāhnikam
1.025.03a tasyarṣeḥ paramodāraṃ vacaḥ śrutvā narottamau
1.025.03c snātvā kṛtodakau vīrau jepatuḥ paramaṃ japaṃ
1.025.04a kṛtāhnikakriyau cāpi viśvāmitraṃ tayonidhiṃ
1.025.04c abhivādayituṃ tatra sahitāvupatasthatuḥ
1.025.05a tau prayātau mahāvīryau divyāṃ tripathagāṃ nadīṃ
1.025.05c dadṛśāte tatastatra sarayvāḥ saṃgame śubhe
1.025.06a tatrāśramapadaṃ puṇyamṛṣīṇāṃ bhāvitātmanāṃ
1.025.06c bahuvarṣasahasrāṇi tapyatāṃ paramaṃ tapaḥ
1.025.07a taṃ dṛṣṭvā paramaprītau rāghavau puṇyamāśramaṃ
1.025.07c ūcatustaṃ mahātmānaṃ viśvāmitramidaṃ vacaḥ
1.025.08a kasyāyamāśramaḥ puṇyaḥ ko nvasmin vasate pumān
1.025.08c bhagavan śrotumicchāvaḥ paraṃ kautūhalaṃ hi nau
1.025.09a tayostadvacanaṃ śrutvā prahasya munipuṃgavaḥ
1.025.09c abravīcchrūyatāṃ rāma yasyāyaṃ pūrva āśramaḥ
1.025.010a kandarpo mūrtimān āsīt kāma ityucyate budhaiḥ
1.025.010c āveṣṭumabhyayāt tūrṇaṃ kṛtodvāhamumāpatiṃ
1.025.011a tapasyantamiha sthāṇuṃ niyamena samāhitaṃ

1.025.011c dharṣayāmāsa durmedhā huṃkṛtaśca mahātmanā
1.025.012a avadhyātasya raudreṇa cakṣuṣā raghunandana
1.025.012c vyaśīryanta śarīrāt svāt sarvagātrāṇi durmateḥ
1.025.013a aśarīraḥ kṛtaḥ kāmaḥ krodhāddeveśvareṇa ha
1.025.013c anaṅga iti vikhyātastadā prabhṛti rāghava
1.025.014a sa cāṅgaviṣayaḥ śrīmān yatrāṅgaṃ sa mumoca ha
1.025.014c tasyāyamāśramaḥ puṇyastasyeme munayaḥ purā
1.025.015a tapodamaratāḥ sarve purāṇā brāhmavādinaḥ
1.025.015c nivasantyatra niyatā taponirdhūtakalmaṣāḥ
1.025.016a ihādya rajanīmekāṃ vasāma śubhadarśana
1.025.016c puṇyayoḥ saritormadhye śvastariṣyāmahe vayaṃ
1.025.017a abhicchāma ca snātvā śucayaḥ puṇyamāśramaṃ
1.025.017c iha kāmāśrame rāma sukhaṃ vatsyāmahe niśāṃ
1.025.018a teṣāṃ saṃvadatāṃ tatra tapordīrgheṇa cakṣaṣā
1.025.018c vijñāya paramaprītā munayo harṣamāgaman
1.025.019a ardhyaṃ pādyaṃ tathātithyaṃ nivedya kuśikātmaje
1.025.019c rāmalakṣmaṇayoḥ paścādakurvannatithikriyāṃ
1.025.020a satkāryaṃ samanuprāpya kathābhirabhiramya ca
1.025.020c yathārhamajapan saṃdhyāmṛṣayaste samāhitāḥ
1.025.021a tatravāsibhirāsīnā munibhiḥ suvrataiḥ saha
1.025.021c nyavasan susukhaṃ tatra kāmāśramapade tadā
1.026.01a tataḥ prabhāte vimale kṛtāhnikamariṃdamau
1.026.01c viśvāmitraṃ puraskṛtya nadyāstīramupāgatau
1.026.02a te ca sarve mahātmāno munayaḥ śaṃsitavratāḥ
1.026.02c upasthāpya śubhāṃ nāvaṃ viśvāmitramathābruvan
1.026.03a ārohatu bhavān nāvaṃ rājaputrapuraskṛtaḥ
1.026.03c ariṣṭhaṃ gaccha panthānaṃ mā bhūt kālasya paryayaḥ
1.026.04a viśvāmitrastathetyuktvā tān ṛṣīn pratipūjya ca
1.026.04c tatāra sahitastābhyāṃ saritaṃ sāgaraṃgamāṃ
1.026.05a madhyamāgamya tasyāstu saha rāmaḥ kanīyasā
1.026.05c tatra śuśruvatuḥ śabdaṃ toyasaṃrambhavardhitaṃ
1.026.06a atha rāmaḥ sarinmadhye papraccha munipuṃgavaṃ
1.026.06c vāriṇo bhidyamānasya kimayaṃ tumulo dhvaniḥ
1.026.07a rāghavasya vacaḥ śrutvā kautūhalasamanvitaṃ
1.026.07c kathayāmāsa dharmātmā tasya śabdasya niścayaṃ
1.026.08a kailāsaśikhare rāma manasā nirmitaṃ saraḥ
1.026.08c brahmaṇā prāgidaṃ yasmāt tadabhūnmānasaṃ saraḥ
1.026.09a tasmāt śuśrāva sarasaḥ sāyodhyāmupagūhate
1.026.09c saraḥpravṛttā sarayūḥ puṇyā brahmasaraścyutā
1.026.010a jāhnavīmabhivṛttāyāstasyāḥ śabdo'yamīdṛśaḥ
1.026.010c toyasaṃgharṣajo rāma praṇāmaṃ niyataḥ kuru
1.026.011a cakratustau namastābhyāṃ nadībhyāmatha rāghavau
1.026.011c tīraṃ dakṣiṇamāsādya jagmaturlaghuvikramau
1.026.012a sa vanaṃ ghorasaṃkāśaṃ dṛṣṭvā nṛpavarātmajā
1.026.012c aviprahatamaikṣvākuḥ papraccha munipuṃgavaṃ
1.026.013a kasyedaṃ meghasaṃkāśaṃ vanaṃ ghoraṃ prakāśate
1.026.013c durgaṃ pakṣigaṇākīrṇaṃ jhillikāgaṇanāditaṃ

1.026.014a bhairavaiḥ śvāpadaiḥ kīrṇaṃ śakunairdāruṇāravaiḥ
1.026.014c siṃhavyāghravarāharkṣakhaṅgikuñjarasevitaṃ
1.026.015a dhavāśvakarṇakakubhairvilvatindukapāṭalaiḥ
1.026.015c drumaiḥ kaṇṭakibhiścaiva kīrṇaṃ kiṃ nvidamucyate
1.026.016a tamuvāca mahātejā viśvāmitro mahāmuniḥ
1.026.016c śrūyatāṃ vatsa kākutstha kasyaitaddāruṇaṃ vanaṃ
1.026.017a etau janapadau sphītau pūrvamāstāṃ narottama
1.026.017c malajāśca karūṣāśca devanirmāṇanirmitau
1.026.018a sakhāyaṃ namuciṃ hatvā malena samabhiplutaḥ
1.026.018c kṣudhā caiva sahasrākṣo mitradhrugabhavat kila
1.026.019a tamiha snāpayāmāsurdevā sarṣigaṇāḥ purā
1.026.019c kalasaiḥ puṇyasalilaiḥ pūrṇairmalaviśodhanaiḥ
1.026.020a so 'smin deśe malaṃ tyaktvā devaḥ karūṣameva ca
1.026.020c mitrābhidrohasaṃyuktaṃ paraṃ harṣamavāptavān
1.026.021a nirmalo niṣkarūṣaṣaśca śucirindro yadābhavat
1.026.021c tadā deśasya suprīto dadau varamanuttamaṃ
1.026.022a imau janapadau sphītau khyātiṃ loke gamiṣyataḥ
1.026.022c malajāśca karūṣāśca mamāṅgamaladhāriṇau
1.026.023a evamastviti taṃ devāḥ pākaśāsanamabruvan
1.026.023c deśasya nāmanirvṛttiṃ śrutvā tāṃ vāsaveritāṃ
1.026.024a etau janapadau sphītau dīrghakālamariṃdama
1.026.024c malajāśca karūṣāśca muditā ṛddhisaṃpadā
1.026.025a kasyacit tvatha kālasya yakṣiṇī kāmarūpiṇī
1.026.025c balaṃ nāgasahasrasya dhārayantī mahābalā
1.026.026a tāḍakā nāma sundasya bhāryā daityapaterabhūt
1.026.026c mārīco rākṣasaḥ putro yasyāḥ śakraparākramaḥ
1.026.027a imau janapadau nityaṃ vināśayati rāghava
1.026.027c malajāṃśca karūṣāṃśca tāḍakā duṣṭacāriṇī
1.026.028a seyaṃ panthānamāvṛtya vasatyatyardhayojanaṃ
1.026.028c ata eva ca gantavyaṃ tāḍakāyā vanaṃ yataḥ
1.026.029a svavāhubalamāśritya jahi tāṃ duṣṭacāriṇīṃ
1.026.029c manniyogādimaṃ deśaṃ kuru niṣkaṇṭakaṃ punaḥ
1.026.030a na hi kaścidimaṃ deśaṃ śaknotyāgantumīdṛśaṃ
1.026.030c yakṣiṇyā ghorayā rāma utsāditamasahyayā
1.026.031a iti te satyamākhyātaṃ yathedaṃ dāruṇaṃ vanaṃ
1.026.031c yakṣiṇyotsāditaṃ pūrvamadyāpi na nivartate
1.027.01a atha tasyāprameyasya munervacanamadbhutaṃ
1.027.01c śrutvā rāmastato bhūyaḥ paripapraccha saṃśayaṃ
1.027.02a alpavīryā yadā yakṣāḥ śrūyante munipuṃgava
1.027.02c kathaṃ nāgasahasrasya dhārayatyabalā balaṃ
1.027.03a ityuktaṃ vacanaṃ śrutvā rāghavasyāmitaujasaḥ
1.027.03c viśvāmitro 'bravīdvākyaṃ śṛṇu yena balotkaṭā
1.027.04a pūrvamāsīnmahāyakṣaḥ suketuriti viśrutaḥ
1.027.04c anapatyaḥ śubhācāraḥ sa ca tepe mahat tapaḥ
1.027.05a pitāmahaśca suprītastasya yakṣapatestadā
1.027.05c kanyāratnaṃ dadau rāma tāḍakāṃ nāma nāmataḥ
1.027.06a balaṃ nāgasahasrasya dadau cāsyāḥ pitāmahaḥ

1.027.06c kāṅdhato 'pyasya putraṃ hi na yakṣasya dadau prabhuḥ
1.027.07a tāṃ tu bālāṃ vivardhantīṃ rūpayauvanaśālinīṃ
1.027.07c jambhaputrāya sundāya dadau bhāryāṃ yaśasvinīṃ
1.027.08a kasyacit tvatha kālasya yakṣī putraṃ vyajāyata
1.027.08c mārīcaṃ nāma durdharṣaṃ yaḥ śāpādrākṣaso 'bhavat
1.027.09a sunde tu nihate tasminnagastyamṛṣisattamaṃ
1.027.09c tāḍakā saha putreṇa pradharṣayitumudyatā
1.027.010a bhakṣyārthaṃ jātasaṃrambhā garjantī sābhyadhāvata
1.027.010c apatantīṃ tu tāṃ dṛṣṭvā agastyo bhagavān ṛṣiḥ
1.027.011a rākṣasatvaṃ bhajasveti mārīcaṃ vyājahāra saḥ
1.027.011c agastyaḥ paramāmarṣastāḍakāmapi śaptavān
1.027.012a puruṣādī mahāyakṣī vikṛtā vikṛtānanā
1.027.012c idaṃ rūpaṃ vihāyāśu dāruṇaṃ rūpamastu te
1.027.013a saiṣā śāpasamāviṣṭā tāḍakā krodhamūrchitā
1.027.013c deśamutsādayatyenamagastyādhyuṣitaṃ purā
1.027.014a evaṃ tāṃ rāma durvṛttāṃ yakṣīṃ paramadāruṇāṃ
1.027.014c gobrāhmaṇahitārthāya jahi ghoraparākramāṃ
1.027.015a na hyenāṃ śāpasaṃsṛṣṭāṃ kaścidutsahate pumān
1.027.015c nihantuṃ triṣu lokeṣu tvāmṛte raghunandana
1.027.016a na ca te stribadhakṛte ghṛṇā kāryā kathaṃcana
1.027.016c cāturvarṇyahitārthaṃ hi kartavyaṃ rājasūnunā
1.027.017a nṛśaṃsamanṛśaṃsaṃ vā prajārakṣaṇakāraṇāt
1.027.017c pāvanaṃ vā sadoṣaṃ vā kartavyaṃ nātra saṃśayaḥ
1.027.018a rājyabhāraniyuktānāmeṣa dharmaḥ sanātanaḥ
1.027.018c adharmyāṃ jahi kākutstha dharmo hyasyā na vidyate
1.027.019a śrūyate hi purā śakro virocanasutāṃ nṛpa
1.027.019c pṛthivīṃ hantumicchantīṃ mantharāmabhyasūdayanat
1.027.020a viṣṇunā ca purā rāma bhṛgupatnī pativratā
1.027.020c anindraṃ lokamicchantī kāvyamātā niṣūditā
1.027.021a etairanyaiśca bahubhī rājaputrairmahātmabhiḥ
1.027.021c adharmaniratā nāryo hatāḥ puruṣasattama
1.028.01a munervacanamaklīvaṃ śrutvā naravarātmajaḥ
1.028.01c rāghavaḥ prāñjalirbhūtvā pratyuvāca dṛḍhavrataḥ
1.028.02a ahaṃ pitrā samādiṣṭo mātrā caiva mahāmune
1.028.02c viśvāmitrasya vacanaṃ tvayā kāryamiti prabho
1.028.03a so 'haṃ pitṛniyogena tava cānupamadyute
1.028.03c kariṣye duṣṭacāriṇyāstāḍakāyā badhaṃ mune
1.028.04a gobrāhmaṇāhitārthāya deśasyāsya hitāya ca
1.028.04c tavaitadapratīpena vacanaṃ kartumudyataḥ
1.028.05a evamuktvā dhanurmadhye baddhvā muṣṭimariṃdamaḥ
1.028.05c jyāghoṣamakarot tīvraṃ diśaḥ śabdena nādayan
1.028.06a tena śabdena vitrastā mṛgāstadvanavāsinaḥ
1.028.06c tāḍakā cāpi saṃbhrāntā jyāśabdaṃ prati bodhitā
1.028.07a taṃ śabdamabhinidhyāya rākṣasī krodhamūrcchitā
1.028.07c śrutvā cābhyadravat kruddhā yatra śabdo viniḥsritaḥ
1.028.08a tāṃ dṛṣṭvā rāghavaḥ kruddho vikṛtāṃ vikṛtānanāṃ
1.028.08c pramāṇenātivṛddhāṃ ca lakṣmaṇaṃ so 'bhyabhāṣata

1.028.09a paśya lakṣmaṇā yakṣiṇyā bhairavaṃ dāruṇaṃ vapuḥ
1.028.09c bhidyeran darśanādasyā bhīrūṇāṃ hṛdayāni ca
1.028.010a enāṃ paśya durādharṣāṃ māyābalasamanvitāṃ
1.028.010c vinivṛttāṃ karomyadya hṛtakarṇāgranāsikāṃ
1.028.011a na hyenāmutsahe hantuṃ strīsvabhāvena rakṣitāṃ
1.028.011c vīryaṃ cāsyā gatiṃ caiva hanyāmiti hi me matiḥ
1.028.012a evaṃ bruvāṇe rāme tu tāḍakā krodhamūrcchitā
1.028.012c udyamya vāhū garjantī rāmamevābhyadhāvata
1.028.013a viśvāmitrastu brahmarṣirhuṃkāreṇābhibhartsya tāṃ
1.028.013c svasti rāghavayorastu jayaṃ caivābhyabhāṣata
1.028.014a uddhūnvānā rajo ghoraṃ tāḍakā rāghavāvubhau
1.028.014c rajomeghena mahatā muhūrtaṃ sā vyamohayat
1.028.015a tato māyāṃ samāsthāya śilāvarṣeṇā rāghavau
1.028.015c avākirat sumahatā tataścukrodha rāghavaḥ
1.028.016a śilāvarṣaṃ mahat tasyāḥ śaravarṣeṇa rāghavaḥ
1.028.016c prativāryopadhāvantyāḥ karau cicched patribhiḥ
1.028.017a tataścchinnabhujāgrāṃ tāmabhyāse parigarjatīṃ
1.028.017c saumitrirakarot krodhāddhṛtakarṇāgranāsikāṃ
1.028.018a kāmarūpadharā sā tu kṛtvā rūpāṇyanekaśaḥ
1.028.018c antardhānaṃ gatā yakṣī mohayantī svamāyayā
1.028.019a tatastāvaśmavarṣeṇa kīryamāṇau samantataḥ
1.028.019c dṛṣṭvā gādhisutaḥ śrīmān idaṃ vacanamabravīt
1.028.020a alaṃ te ghṛṇayā rāma pāpaiṣā duṣṭacāriṇī
1.028.020c yajñavighnakarī yakṣī purā vardheta māyayā
1.028.021a badhyatāṃ tāvadevaiṣā purā sandhyā pravartate
1.028.021c rakṣāṃsi sandhyākāleṣu durdharṣāṇi bhavanti hi
1.028.022a ityuktastu tadā yakṣīmaśmavarṣābhivarṣiṇīṃ
1.028.022c darśayan śabdavedhitvaṃ tāṃ rurodha sa sāyakaiḥ
1.028.023a sā ruddhā vāṇajālena māyābalasamanvitā
1.028.023c abhidudrāva kākutsthaṃ lakṣmaṇaṃ ca vineduṣī
1.028.024a tāmāpatantīṃ vegena vikrāntāmaśanīmiva
1.028.024c tāḍakāṃ vikṛtākārāṃ jighāṃsantīṃ sudāruṇāṃ
1.028.025a mahābhracayasaṃkāśāṃ samucchritabhujadvayāṃ
1.028.025c vivyādhorasi vāṇena candrārdhākāravarcasā
1.028.026a sā tena vajrapātena vāṇena bhṛśavikṣatā
1.028.026c vavāma rudhiraṃ bhūri papāta ca mamāra ca
1.028.027a tāṃ hatāṃ bhīmasaṃkāśāṃ dṛṣṭvā surapatistadā
1.028.027c sādhu sādhviti kākutsthaṃ surāśca samapūjayan
1.028.028a uvāca sa bhṛśaṃ prītaḥ sahasrākṣo 'mbare sthitaḥ
1.028.028c saha sarvāmaragaṇairviśvāmitramidaṃ vacaḥ
1.028.029a mune kauśika paśyāsmān devān sendrān upasthitān
1.028.029c toṣitān karmaṇānena rāmasyāmitatejasaḥ
1.028.030a asmanniyogādbhadraṃ te snehaṃ darśaya rāghave
1.028.030c tapoyogabalenainamāpyāyayitumarhasi
1.028.031a prajāpatisutāccaiva kṛśāśvādrājasattamāt
1.028.031c yānyavāptāni te 'strāṇi tānyasmai pratipādaya
1.028.032a pātrabhūto hi te brahmaṃstavānugamane rataḥ

1.028.032c kartavyaṃ sumahat kāryamasmākaṃ rājasūnunā
1.028.033a evamuktvā surāḥ sarve jagmurhṛṣṭā yathāgataṃ
1.028.033c viśvāmitraṃ pūjayantastataḥ saṃdhyā pravartate
1.028.034a tato munivaraḥ prītastāḍakābadhatoṣitaḥ
1.028.034c rāmaṃ mūrdhanyupāghrāya idaṃ vacanamabravīt
1.028.035a ihādya rajanīṃ rāma vasāma śubhadarśana
1.028.035c śvaḥ prabhāte gamiṣyāmastadāśramapadaṃ mama
1.028.036a viśvāmitravacaḥ śrutvā hṛṣṭo daśarathātmajaḥ
1.028.036c uvāsa rajanīṃ tatra tāḍakāyā vane sukhaṃ
1.028.037a muktaśāpaṃ vanaṃ tacca tasminneva tadāhani
1.028.037c ramaṇīyaṃ vibabhrāja yathā caitrarathaṃ vanaṃ
1.028.038a nihatya tāṃ yakṣasutāṃ sa rāmaḥ praśasyamānaḥ surasiddhasaṃghaiḥ
1.028.038c uvāsa tasmin muninā sahaiva prabhātavelāṃ pratibodhyamānaḥ
1.029.01a atha tāṃ rajanīmuṣya viśvāmitro mahāmuniḥ
1.029.01c prahasya rāghavaṃ vākyamuvāca madhurasvaraṃ
1.029.02a parituṣṭo 'smi bhadraṃ te rājaputra mahāyaśaḥ
1.029.02c prītyā paramayā yukto dadāmyastrāṇyaśeṣataḥ
1.029.03a devāsuragaṇān vāpi sagandharvoragān bhuvi
1.029.03c yairamitrān prasahyājau vaśīkṛtya jayiṣyasi
1.029.04a prītidāyaṃ ca dāsyāmi sarvāṇyastrāṇi sarvaśaḥ
1.029.04c yānyahaṃ vedmi kākutstha pātraṃ hyeṣāṃ mato 'si me
1.029.05a daṇḍacakraṃ mahaddivyaṃ tava dāsyāmi rāghava
1.029.05c dharmacakraṃ tato vīra kālacakraṃ tathaiva ca
1.029.06a viṣṇucakramathātyugramaindraṃ cakraṃ ca durjayaṃ
1.029.06c vajramastraṃ naraśreṣṭha śaivaṃ śūlavaraṃ tathā
1.029.07a astraṃ brahmaśiraścaiva aiṣīkamapi rāghava
1.029.07c dadāmi te mahāvāho brāhmastramanuttamaṃ
1.029.08a gade dve caiva kākutstha modakīśikhare śubhe
1.029.08c pradīpte naraśārdūla prayacchāmi nṛpātmaja
1.029.09a dharmapāśaṃ tathaivāstraṃ kālapāśaṃ ca durjayaṃ
1.029.09c vāruṇaṃ cāpi te pāśaṃ dadāmi paramārcitaṃ
1.029.010a śuṣkardre cāśanī rāma gṛhāṇeme mayodyate
1.029.010c pināmakamapi caivāstramastraṃ nārāyaṇaṃ tathā
1.029.011a āgneyamastraṃ dayitaṃ śikharaṃ nāma nāmataḥ
1.029.011c vāyavyaṃ mathanaṃ nāma dadāmi tava cānagha
1.029.012a astraṃ hayaśiro nāma krauñcamastraṃ tathaiva ca
1.029.012c śaktī ca dve gṛhāṇeme amoghāṃ vijayāṃ tathā
1.029.013a kaṅkālamuśalaṃ ghoraṃ kāpālamatha kaṅkaṇaṃ
1.029.013c dhārayantyasurā yāni dadāmyetāni sarvaśaḥ
1.029.014a vaidyādharaṃ mahāstraṃ ca nandanaṃ nāma nāmataḥ
1.029.014c asirantaṃ mahavāho dadāmi nṛvarātmaja
1.029.015a gāndharvamastraṃ dayitaṃ mohanaṃ nāma nāmataḥ
1.029.015c prasvāpanapraśamane dadmi sauryaṃ ca rāghava
1.029.016a varṣaṇaṃ śoṣaṇaṃ caiva saṃtāpanavilepane
1.029.016c madanaṃ caiva durdharṣaṃ kandarpadayitaṃ tathā
1.029.017a raktāmiṣādaṃ paiśācaṃ kauveraṃ ca dadāmi te
1.029.017c rākṣasaṃ cārisainyānāṃ śrīdhṛtiprāṇanāśanaṃ

1.029.018a satyaṃ caivānṛtaṃ cāstraṃ mahāmāyāstrameva ca
1.029.018c śauraṃ tejaḥprabhaṃ nāma paratejo 'pakarṣaṇaṃ
1.029.019a somāstraṃ śiśiraṃ nāma tvāṣṭra cāpi sudāmanaṃ
1.029.019c māraṇaṃ cāstramajitaṃ śīteṣumapi mānavaṃ
1.029.020a evamādīni cāstrāṇi dadāmi dayito 'si me
1.029.020c gṛhāṇaitāni mattastvamastrāṇi nṛvarātmaja
1.029.021a sthitastu prāṅmukho bhūtvā śucirmunivarastadā
1.029.021c dadau rāmāya suprīto mantragrāmamanuttamaṃ
1.029.022a sarvasaṃgrahaṇaṃ yeṣāṃ daivatairapi durlabhaṃ
1.029.022c tānyastrāṇi tadā vipro rāghavāya nyavedayat
1.029.023a japato 'tha munestasya mantragrāmamaśeṣataḥ
1.029.023c upatasthurmahāstrāṇi mūrtimanti nṛpātmajaṃ
1.029.024a ūcuśca muditā rāmaṃ sarve prāñjalayastadā
1.029.024c ime sma paramodāra kiṃkarāstava rāghava
1.029.025a pratigṛhya ca kākutsthaḥ samālabhya ca pāṇinā
1.029.025c mānasā me bhaviṣyadhvamiti tān abhyacodayat
1.029.026a tataḥ prītamanā rāmo viśvāmitraṃ mahāmuniṃ
1.029.026c abhivādya mahātejā gamanāyopacakrame
1.030.01a pratigṛhya tato 'strāṇi prahṛṣṭavadanaḥ śuciḥ
1.030.01c gacchanneva ca kākutstho viśvāmitramathābravīt
1.030.02a gṛhītāstro 'smi bhagavan durādharṣaḥ surairapi
1.030.02c astrāṇāṃ tvahamicchāmi saṃhārān munipuṃgava
1.030.03a evaṃ bruvati kākutsthe viśvāmitro mahātapāḥ
1.030.03c saṃhārān vyājahārātha dhṛtimān suvrataḥ śuciḥ
1.030.04a satyavantaṃ satyakīrtiṃ dhṛṣṭaṃ rabhasameva ca
1.030.04c pratihāraṃ taraṃ nāma parāṅmukhamavāṅmukham
1.030.05a lakṣyālakṣyāvimau caiva dṛḍhanābhasunābhakau
1.030.05c daśākṣaśatavaktrau ca daśaśīrṣaśatodarau
1.030.06a jyotiṣaṃ śakunaṃ caiva nairāsyavimalāvubhau
1.030.06c yogandharavinidrau ca daityapramathanau tathā
1.030.07a karavīraṃ ratiṃ caiva dhanadhānyaṃ ca rāghava
1.030.07c jṛmbhakaṃ svarṇanābhaṃ ca saṃdhānavaraṇāvubhau
1.030.08a kṛśāśvatanayān rāma bhāsvarān kāmarūpiṇaḥ
1.030.08c pratīccha mama bhadraṃ te pātrabhūto 'si rāghava
1.030.09a vāḍhamityeva kākutstho viśvāmitrāt tapodhanāt
1.030.09c jagrāha tān api tathā stambhakān ripujambhakān
1.030.010a divyamūrtidharāste hi divyābharaṇabhūṣitaḥ
1.030.010c kecidaṅgārasadṛśāḥ keciddhūmopamāstathā
1.030.011a ūcuḥ prāñjalayo bhūtvā rāmaṃ madhurabhāṣiṇaḥ
1.030.011c ime sma vaśagā rāma śādhi nastvamiha sthitān
1.030.012a gamyatāmiti tān āha yatheṣṭaṃ raghunandanaḥ
1.030.012c mānasāḥ kāryakāleṣu sāhāyyaṃ me kariṣyatha
1.030.013a atha te rāmamāmantrya kṛtvā cāpi pradakṣiṇaṃ
1.030.013c evamastviti caivoktvā pratijagmuryathāgataṃ
1.030.014a tān visṛjya tato rāmo viśvāmitraṃ mahāmuniṃ
1.030.014c gacchannevātha madhuraṃ ślakṣṇaṃ vacanamabravīt
1.030.015a kimetanmeghasaṃkāśaṃ parvatasyāvidūrataḥ

1.030.015c vṛkṣakaṇḍamito bhāti paraṃ kautūhalaṃ hi me
1.030.016a darśanīyaṃ mṛgākīrṇaṃ manaharamatīva ca
1.030.016c nānāprakāraiḥ śakunairvalgunādairalaṃkṛtaṃ
1.030.017a niḥsritāḥ sma muniśreṣṭha kāntārādromaharṣaṇāt
1.030.017c anayā tvavagacchāmi deśasya sukhavartayā
1.030.018a sarvaṃ me śaṃsa bhagavan kasyāśramapadaṃ tvidaṃ
1.030.018c saṃprāptā yatra te pāpā brāhmaghnā duṣṭacāriṇaḥ
1.030.019a tava yajñasya vighnāya durātmāno mahāmune
1.030.019c bhagavaṃstasya ko deśaḥ sā yatra tava yājñikī
1.030.020a rakṣitavyā kriyā brahman mayā badhyāśca rākṣasāḥ
1.030.020c etat sarvaṃ muniśreṣṭha śrotumicchāmyahaṃ prabho
1.031.01a atha tasyāprameyasya tadvanaṃ paripṛcchataḥ
1.031.01c viśvāmitro mahatejā vyākhyātumupacakrame
1.031.02a iha rāma mahāvāho viṣṇurdevanamaskṛtaḥ
1.031.02c tapaścaraṇayogārthamuvāsa sa mahātapāḥ
1.031.03a eṣa pūrvāśramo rāma vāmanasya mahātmanaḥ
1.031.03c siddhāśrama iti khyātaḥ siddho hyatra mahātapāḥ
1.031.04a abhibhūya ca devendraṃ purā vairocanirbaliḥ
1.031.04c trailokyarājyaṃ bubhuje balotsekamadānvitaḥ
1.031.05a tato balau tadā yajñaṃ yajamāne bhayārditāḥ
1.031.05c indrādayaḥ suragaṇā viṣṇumūcurihāśrame
1.031.06a balirvairocanirviṣṇo yajate 'sau mahābalaḥ
1.031.06c kāmadaḥ sarvabhūtānāṃ maharddhirasurādhipaḥ
1.031.07a ye cainamabhivartante yācitāra itastataḥ
1.031.07c yacca yatra yathāvacca sarvaṃ tebhyaḥ prayacchati
1.031.08a sa tvaṃ surahitārthāya māyāyogamupāśritaḥ
1.031.08c vāmanatvaṃ gato viṣṇo kuru kalyāṇamuttamaṃ
1.031.09a etasminnantare rāma kaśyapo 'gnisamaprabhaḥ
1.031.09c adityā sahito rāma dīpyamāna ivaujasā
1.031.010a devīsahāyo bhagavān divyavarṣasahasrakaṃ
1.031.010c vrataṃ samāpya varadaṃ tuṣṭāva madhusūdanaṃ
1.031.011a tapomayaṃ taporāśiṃ tapomūrtiṃ tapodhanaṃ
1.031.011c tapasā tvāṃ sutaptena paśyāmi puruṣottamaṃ
1.031.012a śarīre tava paśyāmi jagat sarvamidaṃ prabho
1.031.012c tvamanādiranirdeśyastvāmahaṃ śaraṇaṃ gataḥ
1.031.013a tamuvāca hariḥ prītaḥ kaśyapaṃ dhūtakalmaṣaṃ
1.031.013c varaṃ varaya bhadraṃ te varārho 'si mato mama
1.031.014a tacchrutvā vacanaṃ tasya mārīcaḥ kaśyapo 'bravīt
1.031.014c putratvaṃ gaccha bhagavannadityā mama cānagha
1.031.015a bhrātā bhava yavīyāṃstvaṃ śakrasyāsurasūdana
1.031.015c śokārtānāṃ tu devānāṃ sāhāyyaṃ kartumarhasi
1.031.016a atha viṣṇurmahātejā adityāṃ samajāyata
1.031.016c cchattrī bhikṣukarūpeṇa kamaṇḍaluśikhojjvalaḥ
1.031.017a evamuktaḥ surairviṣṇurvāmanaṃ rūpamāsthitaḥ
1.031.017c vairocanimupāgamya trīn yayācātmanaḥ kramān
1.031.018a labdhvā ca trīn kramān viṣṇuḥ kṛtvā rūpamathādbhutaṃ
1.031.018c tribhiḥ kramaistadā lokān ājahāra trivikramaḥ

1.031.019a ekena hi padā kṛtsnāṃ pṛthivīṃ so 'dhyatiṣṭhata
1.031.019c dvitīyenāvyayaṃ vyoma dyāṃ tṛtīyena rāghava
1.031.020a taṃ cāsuraṃ baliṃ kṛtvā patālatalavāsinaṃ
1.031.020c trailokyarājyamindrāya dadāvuddhṛtya kaṇṭakaṃ
1.031.021a tenaiva pūrvādhyuṣita āśramaḥ puṇyakarmaṇā
1.031.021c mayāpi bhaktyā tasyaiṣa vāmanasya niṣevyate
1.031.022a enamāśramamāyānti rākṣasā vighnakāriṇaḥ
1.031.022c atra te puruṣavyāghra hantavyā dṛṣṭacāriṇaḥ
1.031.023a adya gacchāmahe rāma siddhāśramamanuttamaṃ
1.031.023c tadāśramapadaṃ tāta tavāpyetadyathā mama
1.031.024a ityuktā paramaprīto gṛhya rāmaṃ salakṣmaṇaṃ
1.031.024c praviśannāśramapadaṃ vyarocata mahāmuniḥ
1.031.025a taṃ dṛṣṭvābhyāgataṃ dūrāt siddhāśramanivāsinaḥ
1.031.025c utpatyotpatya sahasā viśvāmitramapujayan
1.031.026a praviṣṭāya daduścāsmai pādyārdhyāsanasatkriyāṃ
1.031.026c tathaiva rājaputrābhyāmakurvannatithikriyāṃ
1.031.027a muhurtamatha viśrāntau rājaputrāvaridamau
1.031.027c prāñjalī muniśārdūlamūcatū raghunandanau
1.031.028a adyaiva dīkṣāṃ praviśa bhadraṃ te munipuṃgava
1.031.028c siddhāśramo 'yaṃ siddhaḥ syāt satyamastu vacastava
1.031.029a evamukto mahatejā viśvāmitro mahān ṛṣiḥ
1.031.029c praviveśa tadā dīkṣāṃ niyato niyatendriyaḥ
1.031.030a kumārāvapi tāṃ rātrimuṣitvā susamāhitau
1.031.030c prabhātakāle cotthāya pūrvāṃ saṃdhyāmupāsya ca
1.031.031a spṛṣṭvodakaṃ śucī jāpaṃ samāpya niyamena ca
1.031.031c hutāgnihotramāsīnaṃ viśvāmitramavandatāṃ
1.032.01a atha tau deśakālajñau rājaputrāvariṃdamau
1.032.01c kālayuktamidaṃ vākyamabrūtāṃ kauśikaṃ muniṃ
1.032.02a bhagavan śrotumicchāvo yasmin kāle niśācarau
1.032.02c saṃrakṣaṇīyau tau brūhi nātivarteta tat kṣaṇaṃ
1.032.03a evaṃ bruvāṇau kākutsthau tvaramāṇau yuyutsayā
1.032.03c sarve te munayaḥ prītāḥ praśaśaṃsurnṛpātmajau
1.032.04a adya prabhṛti ṣaḍrātraṃ rakṣataṃ rāghavau yuvāṃ
1.032.04c dīkṣāṃ gato hyeṣa munirmaunitvaṃ ca gamiṣyati
1.032.05a tau tu tadvacanaṃ śrutvā munīnāṃ bhāvitātmanāṃ
1.032.05c anidrau ṣaḍahorātraṃ tapovanamarakṣatāṃ
1.032.06a upāsāṃcakraturvīrau yattau paramadhanvinau
1.032.06c rarakṣaturmunivaraṃ viśvamitramariṃdamau
1.032.07a atha kāle gate tasmin ṣaṣṭhe 'hani samāgate
1.032.07c saumitrimabravīdrāmo yatto bhava samāhitaḥ
1.032.08a adya pūrvaṃ mahāghorā rākṣasā na samāgatāḥ
1.032.08c asmin dine mahāghoraṃ rakṣasāmāvayormṛdhaṃ
1.032.09a rāmasyaivaṃ bruvāṇasya tvaritasya yuyutsayā
1.032.09c prajajvāla tadā vediḥ sopādhyāyapurohitā
1.032.010a sadarbhacamasakhukkā sasamitkusumoccayā
1.032.010c mantravacca yathānyāyaṃ yajño 'sau saṃpravartate
1.032.011a athākāśe mahān śabdaḥ prādurāsīdbhayānakaḥ

1.032.011c āvārya gagaṇaṃ megho yathā prāvṛṣi dṛśyate
1.032.012a tathā māyāṃ vikurvāṇau rākṣasāvabhyadhāvatāṃ
1.032.012c mārīcaśca suvāhuśca tayoranucarāśca ye
1.032.013a āgamya bhīmasaṃkāśā rudhiraughān avāsṛjan
1.032.013c sahasābhidrutān rāmastān apaśyat tato divi
1.032.014a sa tān āpatato dṛṣṭvā rudhiraughapravarṣiṇaḥ
1.032.014c uvāca lakṣmaṇaṃ vākyaṃ rāmo rājīvalocanaḥ
1.032.015a paśya lakṣmaṇa durvṛttān rākṣasān piśitāśanān
1.032.015c mānavāstrasamādhūtān anilena yathā ghanān
1.032.016a ityuktvā mānavāstraṃ ca cāpe saṃdhāya vegavān
1.032.016c cikṣepa paramakruddho mārīcorasi rāghavaḥ
1.032.017a sa tena paramāstreṇa mānavena samāhataḥ
1.032.017c saṃpūrṇaṃ yojanaśataṃ kṣiptaḥ sāgarasaṃplave
1.032.018a vicetanaṃ vighūrṇantaṃ śiteṣubalapīḍitaṃ
1.032.018c nirastaṃ dṛśya mārīcaṃ rāmo lakṣmaṇamabravīt
1.032.019a paśya laśmaṇa śiteṣu mānavaṃ mantrasaṃhitaṃ
1.032.019c mohayitvā nayatyenaṃ na ca prāṇairviyujyate
1.032.020a imān api badhiṣyāmi nirghṛṇān duṣṭacāriṇaḥ
1.032.020c rākṣasān pāpakarmasthān yajñaghnān rudhirāśanān
1.032.021a saṃgṛhyāstraṃ tato rāmo dīptamāgneyamuttamaṃ
1.032.021c suvāhūrasi cikṣepa sa viddhaḥ prāpatadabhuvi
1.032.022a śeṣān vāyavyamādāya nijaghāna mahāyaśāḥ
1.032.022c rāghavaḥ paramodāro munīnāṃ mudamāvahan
1.032.023a sa hatvā rākṣasān sarvān yajñaghnān raghunandanaḥ
1.032.023c ṛṣibhiḥ pūjitastatra yathendro vijaye purā
1.032.024a atha yajñe samāpte tu viśvāmitro mahāmuniḥ
1.032.024c nirītikā diśo dṛṣṭvā kākutsthamidamabravīt
1.032.025a kṛtārtho 'smi mahāvāho kṛtaṃ guruvacastvayā
1.032.025c siddhāśramapadaṃ cedaṃ bhūyaḥ siddhataraṃ kṛtaṃ
1.033.01a atha tāṃ rajanīṃ tatra kṛtārthau rāmalakṣmaṇau
1.033.01c ūṣaturmuditau vīrau prahṛṣṭenāntarātmanā
1.033.02a prabhātāyāṃ tu śarvaryāṃ kṛtapaurvāhnikakriyau
1.033.02c viśvāmitramṛṣīṃścānyān sahitāvabhijagmatuḥ
1.033.03a abhivādya muniśreṣṭhaṃ jvalantamiva pāvakaṃ
1.033.03c ūcaturmadhurodāraṃ vākyaṃ madhurabhāṣiṇau
1.033.04a imau sma naraśārdūla kiṃkarau samupasthitau
1.033.04c ājñāpaya yatheṣṭaṃ nau śāsanaṃ karavāva kiṃ
1.033.05a evamukte tayorvākye sarva eva maharṣayaḥ
1.033.05c viśvāmitraṃ puraskṛtya rāmaṃ vacanamabruvan
1.033.06a maithilasya naraśreṣṭha janakasya bhaviṣyati
1.033.06c yajñaḥ paramadharmiṣṭhastatra yāsyāmahe vayaṃ
1.033.07a tvaṃ caiva naraśārdūla sahāsmābhirgamiṣyasi
1.033.07c adbhutaṃ ca dhanūratnaṃ tatra tvaṃ draṣṭumarhasi
1.033.08a taddhi pūrvaṃ naraśreṣṭha dattaṃ sadasi daivataiḥ
1.033.08c aprameyabalaṃ ghoraṃ makhe paramabhāsvaraṃ
1.033.09a nāsya devā na gandharvā nāsurā na ca rākṣasāḥ
1.033.09c kartumāropaṇaṃ śaktā na kathaṃ nu hi mānavāḥ

1.033.010a dhanuṣastasya vīryaṃ hi jijñāsanto mahīkṣitaḥ
1.033.010c na śekurāropayituṃ rājaputrā mahābalāḥ
1.033.011a taddhanurnaraśārdūla maithilasya mahātmanaḥ
1.033.011c tatra drakṣyasi kākutstha yajñaṃ ca paramādbhutaṃ
1.033.012a taddhi yajñaphalaṃ tena maithilenottamaṃ dhanuḥ
1.033.012c yācitaṃ naraśārdūla sunābhaṃ sarvadaivataiḥ
1.033.013a āyāgabhūtaṃ nṛpatestasya veśmani rāghava
1.033.013c arcitaṃ vividhairgandhairdhūpaiścāgurugandhibhiḥ
1.033.014a tathetyuktvā tato rāmaḥ prayātumupacakrame
1.033.014c viśvāmitrapurogaistairmaharṣibhirudāradhīḥ
1.033.015a viśvamitro 'tha bhagavān āmantrya vanadevatāḥ
1.033.015c uvācedaṃ tato vākyaṃ yiyāsurmithilāṃ prati
1.033.016a svasti vo 'stu gamiṣyāmi siddhaḥ siddhāśramādahaṃ
1.033.016c uttare jahnavītīre himavantaṃ śiloccayaṃ
1.033.017a pradakṣiṇamupāvṛtya tataḥ siddhāśramaṃ muniḥ
1.033.017c uttarāṃ diśamuddiśya prasthātumupacakrame
1.033.018a taṃ vrajantaṃ munivaramanvīyuranusāriṇaḥ
1.033.018c śakaṭīśatamātraṃ ca prayāne brahmavādinaḥ
1.033.019a mṛgapakṣigaṇāścaiva siddhāśramanivāsinaḥ
1.033.019c anujagmurmahātmānaṃ viśvāmitraṃ tapodhanaṃ
1.033.020a te gatvā dūramadhvānaṃ lambamāne divākare
1.033.020c vāsaṃ cakrurmunigaṇāḥ śoṇatīraṃ samāgatāḥ
1.033.021a gate tvastaṃ dinakare snātvā hutahutāśanāḥ
1.033.021c viśvāmitraṃ puraskṛtya niṣeduramitaujasaḥ
1.033.022a rāmo 'pi sahasaumitrirabhivādya tapodhanān
1.033.022c niṣasādābhitastasya viśvāmitrasya dhīmataḥ
1.033.023a atha rāmo 'ñjaliṃ kṛtvā viśvāmitramṛṣiṃ tadā
1.033.023c papraccha naraśārdūlaḥ kautūhalasamanvitaḥ
1.033.024a bhagavan ko nvayaṃ deśaḥ samṛddhajanaśobhitaḥ
1.033.024c śrotumicchāmi bhadraṃ te vaktumarhasi tattvataḥ
1.033.025a codito rāmavākyena tasya deśasya vistaraṃ
1.033.025c viśvāmitro mahātejā vyāhartumupacakrame
1.034.01a brāhmayonirmahān āsīt kuśo nāma janādhipaḥ
1.034.01c akliṣṭavratadharmajñaḥ sajjanapratipūjakaḥ
1.034.02a sa mahātmā kulīnāyāṃ jāyāyāṃ sumahābalān
1.034.02c vaidarbhyaṃ janayāmāsa caturaḥ sadṛśān sutān
1.034.03a kuśāmbaṃ kuśanābhaṃ ca amurtarajasaṃ vasum
1.034.03c dīptiyuktān mahotsāhān kṣatradharmacikīrṣayā
1.034.04a tān uvāca kuśaḥ putrān dharmiṣṭhān satyavādinaḥ
1.034.04c kriyatāṃ pālanaṃ putrā dharmaṃ prāpsyatha puṣkalaṃ
1.034.05a kuśasya vacanaṃ śrutvā catvāro lokasaṃmatāḥ
1.034.05c niveśaṃ cakrire sarve purāṇāṃ nṛvarāstadā
1.034.06a kuśāmbastu mahātejā kauśāmbīmakarot purīṃ
1.034.06c kuśānābhastu dharmātmā puraṃ cakre mahodayaṃ
1.034.07a amūrtarajaso nāma dharmāraṇyaṃ mahīpateḥ
1.034.07c cakre puravaraṃ rājā vasurnāma girivrajaṃ
1.034.08a eṣā vasumatī rāma vasostasya mahātmanaḥ

1.034.08c ete śailavarāḥ pañca prakāśante samantataḥ
1.034.09a sumāgadhī nadī ramyā magadhān viśrutā yayau
1.034.09c pañcānāṃ śailamukhyānāṃ madhye māleva śobhate
1.034.010a saiṣā hi māgadhī nāma vasostasya mahātmanaḥ
1.034.010c purvābhicaritā rāma sukṣetrā sasyamālinī
1.034.011a kuśanābhastu rājarṣiḥ kanyāśatamanuttamaṃ
1.034.011c janayāmāsa dharmātmā ghṛtācyāṃ raghunandana
1.034.012a rūpayauvanaśālinyastāḥ kadācit svalaṃkṛtāḥ
1.034.012c udyānabhūmimāgamya prāvṛṣīva śatahradāḥ
1.034.013a gāyantyo nṛtyamānāśca vādayantyaśca rāghava
1.034.013c āmodaṃ paramaṃ jagmurvarābharaṇabhūṣitāḥ
1.034.014a atha tāścārusarvāṅgī rūpeṇāpratimā bhuvi
1.034.014c dṛṣṭvā sarvātmako vāyuridaṃ vacanamabravīt
1.034.015a ahaṃ vaḥ kāmaye sarvā bhāryā mama bhaviṣyatha
1.034.015c mānuṣyastyajyatāṃ bhāvo dīrghamāyuravāpsyatha
1.034.016a calaṃ hi yauvanaṃ nityaṃ mānuṣeṣu viśeṣataḥ
1.034.016c akṣayaṃ yauvanaṃ prāptā amaryaśca bhaviṣyatha
1.034.017a tasya tadvacanaṃ śrutvā vāyorakliṣṭakarmaṇaḥ
1.034.017c apahāsya tato vākyaṃ kanyāśatamathābravīt
1.034.018a antaścarasi bhūtānāṃ sarveṣāṃ kila māruta
1.034.018c prabhāvajñāḥ sma te sarvāḥ kimasmān avamanyase
1.034.019a kuśanābhasutāḥ sarvāḥ samarthāśca surottama
1.034.019c sthānāccyāvayituṃ devaṃ rakṣāmastu kulaṃ vayaṃ
1.034.020a mā bhūt sa kālo durmedhaḥ pitaraṃ satyavādinaṃ
1.034.020c nāvamanya svadharmeṇa svayaṃvaramupāsmahe
1.034.021a pitā vai prabhurasmākaṃ daivataṃ paramaṃ hi saḥ
1.034.021c yasya no dāsyati pitā sa no bhartā bhaviṣyati
1.034.022a tāsāṃ tadvacanaṃ śrutvā vāyuḥ paramakopanaḥ
1.034.022c praviśya sarvagātrāṇi babhañja bhagavān prabhuḥ
1.034.023a tāḥ kanyā vāyunā bhagnā viviśurnṛpatergṛhaṃ
1.034.023c prāpatan bhuvi saṃbhrāntāḥ salajjāḥ sāśrulocanāḥ
1.034.024a sa ca tā dayitā dīnāḥ kanyāḥ paramaśobhanāḥ
1.034.024c dṛṣṭvā bhagnāstadā rājā saṃbhrānta idamabravīt
1.034.025a kimidaṃ kathyatāṃ putryaḥ ko dharmamavamanyate
1.034.025c kubjāḥ kena kṛtāḥ sarvāśceṣṭantyo nābhibhāṣatha
1.034.026a tasya tadvacanaṃ śrutvā kuśanābhasya dhīmataḥ
1.034.026c śirobhiścaraṇau spṛṣṭvā kanyāśatamabhāṣata
1.034.027a vāyuḥ sarvātmako rājan pradharṣayitumicchati
1.034.027c aśubhaṃ mārgamāsthāya na dharmaṃ pratyavekṣate
1.034.028a so 'smābhiruktaḥ sarvābhirvāyuḥ kāmavaśaṃ gataḥ
1.034.028c pitṛmatyaḥ sma bhadraṃ te svacchande na vayaṃ sthitāḥ
1.034.029a pitaraṃ no vṛṇīṣva tvaṃ yadi no dāsyate tava
1.034.029c na vayaṃ svairacāriṇyaḥ prasīd bhagavanniti
1.034.030a tena pāpānubandhena vacanaṃ na pratīcchatā
1.034.030c evaṃ bruvantyaḥ sarvāḥ sma vāyunābhihatā bhṛśaṃ
1.034.031a tāsāṃ tu vacanaṃ śrutvā rājā paramadhārmikaḥ
1.034.031c pratyuvāca mahātejāḥ kanyāśatamanuttamaṃ

1.034.032a kṣāntaṃ kṣamāvatāṃ putryaḥ kartavyaṃ sumahat kṛtaṃ
1.034.032c aikamatyamupāgamya kulaṃ cāvekṣitaṃ mama
1.034.033a alaṃkāro hi nārīṇāṃ kṣamā tu puruṣasya vai
1.034.033c duṣkaraṃ tacca vai kṣāntaṃ tridaśeṣu viśeṣataḥ
1.034.034a kṣamā dānaṃ kṣamā satyaṃ kṣamā yajñaśca putrikāḥ
1.034.034c kṣamā yaśaḥ kṣamā dharmaḥ kṣamāyāṃ dhiṣṭhitaṃ jagat
1.034.035a pradānasamayaṃ caiva manye 'haṃ vo 'dya sarvaśaḥ
1.034.035c gamyatāmiṣṭataḥ putryaściyiṣyāmi vo hitaṃ
1.034.036a visṛjya caiva tāḥ kanyāstataḥ sa nṛpasattamaḥ
1.034.036c tāsāṃ pradānaṃ dharmajño mantrayāmāsa mantribhiḥ
1.034.037a yadvāyunā ca tāḥ kanyāstatra kubjīkṛtāḥ purā
1.034.037c kanyakubjamiti khyātaṃ tataḥ prabhṛti tat puraṃ
1.034.038a etasminneva kāle tu cūlī nāma mahādyutiḥ
1.034.038c ūrddhvaretāḥ śubhācāro brāhmaṃ tapa upāgamat
1.034.039a tapasyantamṛṣiṃ tatra gandharvī paryupāsata
1.034.039c somadā nāma bhadraṃ te ūrmilātanayā tadā
1.034.040a sā ca taṃ praṇatā bhūtvā śuśrūṣaṇāparāyaṇā
1.034.040c uvāsa kāle dharmiṣṭhā tasyāstuṣṭo 'bhavadguruḥ
1.034.041a sa ca tāṃ kālayogena provāca raghunandana
1.034.041c parituṣṭo 'smi bhadraṃ te kiṃ karomi tava priyaṃ
1.034.042a parituṣṭaṃ muniṃ jñātvā gandharvī madhurasvarā
1.034.042c uvāca paramaprītā vākyajñā vākyakovidaṃ
1.034.043a lakṣmyā samudito brāhyā brāhmabhūto mahatapāḥ
1.034.043c brāhmeṇa tapasā yuktaṃ putramicchāmi dhārmikaṃ
1.034.044a apatiścāsmi bhadraṃ te bhāryā cāsmi na kasyacit
1.034.044c brāhmaṇopagatāyāstvaṃ dātumarhasi me sutaṃ
1.034.045a tasyāḥ prasanno brahmarṣirdadau putramanuttamaṃ
1.034.045c brahmadatta iti khyātaṃ mānasaṃ cūlinaḥ sutaṃ
1.034.046a sa rājā brāhmadattastu purīmadhyavasat tadā
1.034.046c kāmpilyāṃ parayā lakṣmyā devarājo yathā divaṃ
1.034.047a sa buddhiṃ kṛtavān rājā kuśanābhaḥ sudhārmikaḥ
1.034.047c brāhmadattāya kākutstha dātuṃ kanyāśataṃ tadā
1.034.048a tamāhūya mahātejā brahmadattaṃ mahīpatiṃ
1.034.048c dadau kanyāśataṃ tasmai suprītenāntarātmanā
1.034.049a yathākramaṃ tadā pāṇiṃ jagrāha raghunandana
1.034.049c brāhmadatto mahīpālastāsāṃ devapatiryathā
1.034.050a spṛṣṭamātre tadā pāṇau vikubjā vigatajvarāḥ
1.034.050c yuktaṃ paramayā lakṣmyā babhau kanyāśataṃ tadā
1.034.051a sa dṛṣṭvā vāyunā muktāḥ kuśanābho mahīpatiḥ
1.034.051c babhūva paramaprīto harṣaṃ lebhe punaḥ punaḥ
1.034.052a kṛtodvāhaṃ tu rājānaṃ brāhmadattaṃ mahīpatiḥ
1.034.052c sadāraṃ preṣayāmāsa svapuraṃ paramārcitaṃ
1.034.053a yathānyāyaṃ ca gandharvī snuṣāstāḥ pratyanandata
1.034.053c spṛṣṭvā spṛṣṭvā ca tā kanyāḥ kuśanābhaṃ praśasya ca
1.035.01a kṛtodvāhe gate tasmin brahmadatte narādhipe
1.035.01c aputraḥ kuśanābho 'tha pautrīmiṣṭimakalpayat
1.035.02a iṣṭyāṃ tu vartamānāyāṃ kuśanābhaṃ mahīpatiṃ

1.035.02c uvāca paramodāro kuśo brahmasutastadā
1.035.03a putraste sadṛśaḥ putra bhaviṣyati sudhārmikaḥ
1.035.03c gādhiḥ prāpsyasi yena tvaṃ kīrtiṃ lokeṣu śāśvatīṃ
1.035.04a evamuktvā kuśo rāma kuśanābhaṃ mahīpatiṃ
1.035.04c jagāmākāśamāviśya brahmalokaṃ sanātanaṃ
1.035.05a kasyacit tvatha kālasya kuśanābhasya dhīmataḥ
1.035.05c jajñe paramadharmiṣṭo gādhirityeva nāmataḥ
1.035.06a sa pitā mama dharmātmā gādhiḥ satyaparākramaḥ
1.035.06c kuśavaṃśaprasūto 'smi gādhijo raghunandana
1.035.07a pūrvajā bhaginī cāpi mama rāghava suvratā
1.035.07c nāmnā satyavatī nāma ṛcīke pratipāditā
1.035.08a saśarīrā gatā svargaṃ bhartāramanuvartinī
1.035.08c kauśikī paramodārā sā pravṛttā mahānadī
1.035.09a divyā puṇyodakā ramyā himavantamupāśritā
1.035.09c lokasya hitakāmārthaṃ pravṛttā bhaginī mama
1.035.010a tato 'haṃ himavatpārśve vasāmi niyataḥ sukhaṃ
1.035.010c bhaginyāṃ snehasaṃyuktaḥ kauśikyāṃ raghunandana
1.035.011a sā tu satyavatī puṇyā satyadharme pratiṣṭhitā
1.035.011c pativratā mahābhāgā kauśikī saritāṃ varā
1.035.012a ahaṃ hi niyamādrāma hitvā tāṃ samupāgataḥ
1.035.012c siddhāśramamanuprāpya siddho 'smi tava tejasā
1.035.013a eṣā rāma mamotpattiḥ svasya vaṃśasya kīrtitā
1.035.013c deśasya ca mahāvāho yanmāṃ tvaṃ paripṛcchasi
1.035.014a gato 'rdharātraḥ kākutstha kathāḥ kathayato mama
1.035.014c nidrāmabhyehi bhadraṃ te mā bhūdvighno 'dhvanīha naḥ
1.035.015a niṣpandāstaravaḥ sarve nilīnā mṛgapakṣiṇaḥ
1.035.015c naiśena tamasā vyāptā diśaśca raghunandana
1.035.016a śanairviyujyate saṃdhyā nabho netrairivāvṛtaṃ
1.035.016c nakṣatratārāgahanaṃ jyotirbhiravabhāsate
1.035.017a uttiṣṭhate ca śītāṃśuḥ śaśī lokatamonudaḥ
1.035.017c hlādayan prāṇināṃ loke manāṃsi prabhayā svayā
1.035.018a naiśāni sarvabhūtāni pracaratni tatastataḥ
1.035.018c yakṣarākṣasasaṃghāśca raudrāśca piśitāśanāḥ
1.035.019a evamuktvā mahātejā virarāma mahāmuniḥ
1.035.019c sādhu sādhviti te sarve munayo hyabhyapūjayan
1.035.020a kauśikānāmayaṃ vaṃśo mahān dharmaparaḥ sadā
1.035.020c brāhmopamā mahātmānaḥ kuśavaṃśyā narottamāḥ
1.035.021a viśeṣeṇa bhavān eva viśvāmitro mahāyaśāḥ
1.035.021c kauśikī saritāṃ śreṣṭhā kuloddyotakarī tava
1.035.022a iti tairmuniśārdūlaiḥ praśastaḥ kuśikātmajaḥ
1.035.022c nidrāmupāgamacchrīmān astaṃ gata ivāṃśumān
1.035.023a rāmo 'pi sahasaumitriḥ kiṃcidāgatavismayaḥ
1.035.023c praśasya muniśārdūlaṃ nidrāṃ samupasevate
1.036.01a upāsya rātriśeṣaṃ tu śoṇākūle maharṣibhiḥ
1.036.01c niśāyāṃ suprabhātāyāṃ viśvāmitro 'bhyabhāṣata
1.036.02a suprabhātā niśā rāma pūrvā saṃdhyā pravartate
1.036.02c uttiṣṭhottiṣṭha bhadraṃ te gamanāyābhirocaya

1.036.03a tacchrutvā vacanaṃ tasya kṛtvā paurvāhnikīṃ kriyām
1.036.03c gamanaṃ rocayāmāsa vākyaṃ cedamuvāca ha
1.036.04a ayaṃ śoṇaḥ śubhajalo 'gādhaḥ pulinamaṇḍitaḥ
1.036.04c katareṇa pathā brahman saṃtariṣyāmahe vayaṃ
1.036.05a evamuktastu rāmeṇā viśvāmitro 'bravīdidaṃ
1.036.05c eṣa panthā mayoddiṣṭo yena yānti maharṣayaḥ
1.036.06a te gatvā dūramadhvānaṃ gate 'rdhadivase tadā
1.036.06c jāhnavīṃ saritāṃ śreṣṭhāṃ dadṛśurmunisevitāṃ
1.036.07a tāṃ dṛṣṭvā puṇyasalilāṃ haṃsasārasasevitāṃ
1.036.07c babhūvurmunayaḥ sarve muditāḥ saharāghavāḥ
1.036.08a tasyāstīre tadā sarve cakrurvāsaparigrahaṃ
1.036.08c tataḥ snātvā yathānyāyaṃ saṃtarpya pitṛdevatāḥ
1.036.09a hutvā caivāgnihotrāṇi prāśya cāmṛtavaddhaviḥ
1.036.09c viviśurjāhnavītīre śubhā muditamānasāḥ
1.036.010a viśvāmitraṃ mahātmānaṃ parivārya samantataḥ
1.036.010c viṣṭhitāste yathānyāyaṃ rāghavau ca yathārhataḥ
1.036.011a saṃprahṛṣṭamanā rāmo viśvāmitramathābravīt
1.036.011c bhagavan śrotumicchāmi gaṅgāṃ tripathagāṃ nadīṃ
1.036.012a codito rāmavākyena viśvāmitro mahāmuniḥ
1.036.012c vṛddhiṃ janma ca gaṅgāyā vaktumevopacakrame
1.036.013a śailendro himavān nāma dhātūnāmākaro mahān
1.036.013c tasya kanyādvayaṃ jātaṃ rūpeṇāpratimaṃ bhuvi
1.036.014a yā meruduhitā rāma tayormātā sumadhyamā
1.036.014c nāmnā menā manojñā vai patnī himavataḥ priyā
1.036.015a tasyāṃ gaṅgeyamabhavajjyeṣṭhā himavataḥ sutā
1.036.015c umā nāma dvitīyābhūt kanyā tasyaiva rāghava
1.036.016a atha jyeṣṭhāṃ surāḥ sarve devakāryacikīrṣayā
1.036.016c śailendraṃ varayāmāsurgaṅgāṃ tripathagāṃ nadīṃ
1.036.017a dadau dharmeṇa himavāṃstanayāṃ lokapāvanīṃ
1.036.017c svacchandapathagāṃ gaṅgāṃ trailokyahitakāmyayā
1.036.018a pratigṛhya ca gaṅgāṃ te trailokyapathacāriṇīṃ
1.036.018c yathāgataṃ yayurdevāḥ kṛtārthenāntarātmanā
1.036.019a yā cānyā śailaḍuhitā kanyāsīdraghunandana
1.036.019c ugraṃ sā vratamāsthāya tapastepe tapodhanā
1.036.020a ugreṇa tapasā yuktāṃ dadau śailavaraḥ sutāṃ
1.036.020c rudrāyāpratirūpāya umāṃ lokanamaskṛtāṃ
1.036.021a ityete śailarājasya sute rāma babhūvatuḥ
1.036.021c gaṅgā ca saritāṃ śreṣṭhā devīnāṃ cāpyumā varā
1.036.022a saiṣā suranadī ramyā śailendrasya sutā tadā
1.036.022c suralokaṃ samārūḍhā vipāpā jalavāhinī
1.037.01a uktavākye munau tasminnubhau rāghavalakṣmaṇau
1.037.01c pratinandya kathāṃ vīrāvūcaturmunipuṅgavaṃ
1.037.02a dharmayuktamidaṃ brahman kathitaṃ paramaṃ tvayā
1.037.02c duhituḥ śailarājasya jyeṣṭhāyā vaktumarhasi
1.037.03a trīn patho hetunā kena pāvayellokapāvanī
1.037.03c triṣu lokeṣu dharmajña karmabhiḥ kaiḥ samanvitā
1.037.04a tathā bruvati kākutsthe viśvāmitrastapodhanaḥ

1.037.04c nikhilena kathāṃ sarvāmṛṣimadhye nyavedayat
1.037.05a purā rāma kṛtodvāhaḥ śitikaṇṭho mahātapāḥ
1.037.05c umā ca spardhayā devī maithunāyopacakratuḥ
1.037.06a tasya saṃkrīḍamānasya mahādevasya dhīmataḥ
1.037.06c śitikaṇṭhasya devyāśca divyaṃ varṣaśataṃ gataṃ
1.037.07a evaṃ manmathayuddhe tu tayornāsīt parājayaḥ
1.037.07c na cāpi tanayo rāma tasyāmāsīt paraṃtapa
1.037.08a tato devāḥ samudvignāḥ pitāmahapurogamāḥ
1.037.08c yadihotpadyate bhūtaṃ kastat pratisahiṣyate
1.037.09a te 'bhigamya surāḥ sarve praṇipatya vṛṣadhvajaṃ
1.037.09c śitikaṇṭhaṃ mahātmānamidaṃ vacanamabruvan
1.037.010a devadeva mahābhāga sarvabhūtahite rataḥ
1.037.010c surāṇāṃ praṇipātena prasādaṃ kartumarhasi
1.037.011a na lokā dhārayiṣyanti tava tejaḥ surottama
1.037.011c brāhmeṇa tapasā yukto devyā saha tapaścara
1.037.012a trailokyahitakāmārthaṃ tejastejasi dhāraya
1.037.012c rakṣa sarvān imān lokān nālokaṃ kartumarhasi
1.037.013a devatānāṃ vacaḥ śrutvā sarvalokamaheśvaraḥ
1.037.013c vāḍhamityabravīt sarvān punaścedamuvāca ha
1.037.014a dhārayiṣyāmyahaṃ tejastejasyeva sahomayā
1.037.014c tridaśāḥ pṛthivī caiva nirvāṇamadhigacchatu
1.037.015a yadidaṃ kṣubhitaṃ sthānānmama tejo hyanuttamaṃ
1.037.015c dhārayiṣyati kastanme bruvantu surasattamāḥ
1.037.016a evamuktāstato devāḥ pratyūcurvṛṣabhadhvajaṃ
1.037.016c yat tejaḥ kṣubhitaṃ hyadya taddharā dhārayiṣyati
1.037.017a evamuktāḥ surapatiḥ pramumoca mahītale
1.037.017c tejasā pṛthivī yena vyāptā sagirikānanā
1.037.018a tato devāḥ punaridamūcuścāpi hutāśanaṃ
1.037.018c āviśa tvaṃ mahātejo raudraṃ vāyusamanvitaḥ
1.037.019a ***
1.037.019c tadagninā punarvyāptaṃ tajjātaḥ śvetaparvataḥ
1.037.020a divyaṃ śaravaṇaṃ caiva pāvakādityasaṃnibhaṃ
1.037.020c yatra jāto mahātejāḥ kārtikeyo 'gnisaṃbhavaḥ
1.037.021a athomāṃ ca śivaṃ caiva devā ṛṣigaṇāstathā
1.037.021c pūjayāmāsuratyarthaṃ suprītamanasastataḥ
1.037.022a atha śailasutā rāma tridaśān abhivīkṣya tān
1.037.022c samanyuraśapat sarvān krodhasaṃraktalocanā
1.037.023a yasmānnivāritā cāhaṃ saṃgatā yutrakāmyayā
1.037.023c adya prabhṛti yuṣmākamaprajāḥ santu patnayaḥ
1.037.024a evamuktvā surān sarvān śaśāpa pṛthivīmapi
1.037.024c avane naikarūpā tvaṃ bahubhāryā bhaviṣyati
1.037.025a na ca putrakṛtāṃ prītiṃ matkrodhakaluṣīkṛtā
1.037.025c prāpsyasi tvaṃ sudurmedho mama putramanicchatī
1.037.026a tān sarvān vrīḍitān dṛṣṭvā surān surapatistadā
1.037.026c gamanāyopacakrāma diśaṃ varuṇāpālitāṃ
1.037.027a sa gatvā tapa ātiṣṭhat pārśve tasyottare gireḥ
1.037.027c himavatprabhave śṛṅge saha devyā maheśvaraḥ

1.037.028a eṣa te vistaro rāma śailaputryā niveditaḥ
1.037.028c gaṅgāyāḥ prabhavaṃ caiva śṛṇu me sahalakṣmaṇa
1.038.01a tapastapyati deveśe tryambake vibudhāstataḥ
1.038.01c senāpatimabhīpsantaḥ pitāmahamupāgaman
1.038.02a abruvaṃśca surāḥ sarve bhagavantaṃ pitāmahaṃ
1.038.02c praṇipatya śubhaṃ vākyaṃ sendrāḥ sāgnipurogamāḥ
1.038.03a yo naḥ senāpatirdeva datto bhagavatā purā
1.038.03c sa tapaḥ paramāsthāya tapyate sma sahomayā
1.038.04a yadatrānantaraṃ kāryaṃ lokānāṃ hitakāmyayā
1.038.04c saṃvidhatsva vidhānajña tvaṃ hi naḥ paramā gatiḥ
1.038.05a devatānāṃ vacaḥ śrutvā sarvalokapitāmahaḥ
1.038.05c sāntvayan madhurairvākyaistridaśān idamabravīt
1.038.06a śailaputryā yaduktaṃ tanna prajāsyatha patniṣu
1.038.06c tasyā vacanamakliṣṭaṃ satyameva na saṃśayaḥ
1.038.07a iyamākāśagā gaṅgā yasyāṃ putraṃ hutāśanaḥ
1.038.07c janayiṣyati devānāṃ senāpatimariṃdamaṃ
1.038.08a jyeṣṭhā śailendraduhitā mānayiṣyati taṃ sutaṃ
1.038.08c umāyāstadbahumataṃ bhaviṣyati na saṃśayaḥ
1.038.09a tacchrutvā vacanaṃ tasya kṛtārthā raghunandana
1.038.09c praṇipatya surāḥ sarve pitāmahamapūjayan
1.038.010a te gatvā parvataṃ rāma kailāśaṃ dhātumaṇḍitaṃ
1.038.010c agniṃ niyojayāmāsuḥ putrārthaṃ sarvadevatāḥ
1.038.011a devakāryamidaṃ deva samādhatsva hutāśana
1.038.011c śailaputryāṃ mahātejo gaṅgāyāṃ teja utsrja
1.038.012a devatānāṃ pratijñāya gaṅgāmabhyetya pāvakaḥ
1.038.012c garbhaṃ dhāraya vai devi devatānāmidaṃ priyaṃ
1.038.013a ityetadvacanaṃ śrutvā divyaṃ rūpamadhārayat
1.038.013c ***
1.038.014a sa tasyā mahimāṃ dṛṣṭvā samantādavakīryata
1.038.014c samantatastu tāṃ devīmabhyaṣiñcata pāvakaḥ
1.038.015a sarvasrotāṃsi pūrṇāni gaṅgāyā raghunandana
1.038.015c tamuvāca tato gaṅgā sarvadevapurohitaṃ
1.038.016a aśaktā dhāraṇe deva tejastava samuddhataṃ
1.038.016c dahyamānāgninā tena saṃpravyathitacetanā
1.038.017a athābravīdidaṃ gaṅgāṃ sarvadevahutāśanaḥ
1.038.017c iha haimavate pāde garbho 'yaṃ saṃniveśyatāṃ
1.038.018a śrutvā tvagnivaco gaṅgā taṃ garbhamatibhāsvaraṃ
1.038.018c utsasarja mahat tejaḥ srotobhyo hi tadānagha
1.038.019a yadidaṃ nirgataṃ tasyāstaptajāmbūnadaprabhaṃ
1.038.019c kāñcanaṃ dharaṇīṃ prāptaṃ hiraṇyamabhavat tadā
1.038.020a tāmraṃ kārṣṇāyasaṃ cāpi taikṣṇyādevābhyajāyata
1.038.020c malaṃ tasyābhavat tatra trapu sīsakameva ca
1.038.021a niḥkṣiptamātre garbhe tu tejobhirabhirañjitaṃ
1.038.021c sarvaṃ parvatasaṃnaddhaṃ sauvarṇamabhavadvanaṃ
1.038.022a jātarūpamiti khyātaṃ tadā prabhṛti rāghava
1.038.022c sauvarṇaṃ prādurabhavadvahnitejobhavaṃ śuci
1.038.023a taṃ kumāraṃ tato jātaṃ dṛṣṭvā sendrā marudgaṇāḥ

1.038.023c kṣīrasaṃbhāvanārthāya kṛttikāḥ saṃnyayojayan
1.038.024a tāḥ kṣīraṃ jātamātrasya kṛtvā samayamuttamaṃ
1.038.024c daduḥ putro 'yamasmākaṃ sarvāsāmiti niścitāḥ
1.038.025a tatastu devatāḥ sarvāḥ kārtikeya iti bruvan
1.038.025c putrastrailokyavikhyāto bhaviṣyati na saṃśayaḥ
1.038.026a teṣāṃ tadvacanaṃ śrutvā skannaṃ garbhapariśrave
1.038.026c snāpayan parayā lakṣmyā dīpyamānaṃ yathānalaṃ
1.038.027a skanda ityabruvan devāḥ skannaṃ garbhapariśrave
1.038.027c kārtikeyaṃ mahāvāhuṃ kākutstha jvalanopamaṃ
1.038.028a prādurbhūtaṃ tataḥ kṣīraṃ kṛttikānāmanuttamaṃ
1.038.028c ṣaṇāṃ ṣaḍānano bhūtvā jagrāha stanajaṃ payaḥ
1.038.029a gṛhītvā kṣīramekāhnā sukumāravapūstadā
1.038.029c ajayat svena vīryeṇa daityasainyagaṇān vibhuḥ
1.038.030a surasenāgaṇapatimabhyaṣiñcan mahādyutiṃ
1.038.030c tatastamamarāḥ sarve sametyāgnipurogamāḥ
1.038.031a eṣa te rāma gaṅgāyāḥ vistaro 'bhihito mayā
1.038.031c kumārasaṃbhavaścaiva dhanyaḥ puṇyastathaiva ca
1.039.01a tāṃ tathā kauśiko rāme nivedya madhurāṃ kathāṃ
1.039.01c punarevāparaṃ vākyaṃ kākutsthamidamabravīt
1.039.02a ayodhyādhipatirvīra pūrvamāsīnnarādhipaḥ
1.039.02c sagaro nāma dharmātmā prajākāmaḥ sa cāprajāḥ
1.039.03a vidarbharājaduhitā keśinī nāma nāmataḥ
1.039.03c jyeṣṭhā sagarapatnī sā dharmiṣṭhā satyavādinī
1.039.04a ariṣṭanemiduhitā rūpeṇāpratimā bhuvi
1.039.04c dvitīyā sagarasyāsīt patnī sumatisaṃjitā
1.039.05a tābhyāṃ saha mahārājaḥ patnībhyāṃ taptavāṃstapaḥ
1.039.05c himavantaṃ samāśritya bhṛguprasravaṇe girau
1.039.06a atha varṣaśate pūrṇe tapasārādhito muniḥ
1.039.06c sagarāya varaṃ prādādbhṛguḥ satyavatāṃ varaḥ
1.039.07a apatyalābhaḥ sumahān bhaviṣyati tavānagha
1.039.07c kīrtiṃ cāpratimāṃ loke prāpsyase puruṣarṣabha
1.039.08a ekā janayitā tāta putraṃ vaṃśakaraṃ tava
1.039.08c ṣaṣṭiṃ putrasahasrāṇi aparā janayiṣyati
1.039.09a bhāṣamāṇaṃ naravyāghraṃ rājaputryau prasādya taṃ
1.039.09c ūcatuḥ paramaprīte kṛtāñjalipuṭe tadā
1.039.010a ekaḥ kasyāḥ suto brāhman kā bahūn janayiṣyati
1.039.010c śrotumicchāvahe samyak satyamastu vacastava
1.039.011a tayostadvacanaṃ śrutvā bhṛguḥ paramadhārmikaḥ
1.039.011c uvāca madhurāṃ vāṇīṃ svacchando 'tra vidhīyatāṃ
1.039.012a eko vaṃśakaro vāstu bahavo vā mahābalāḥ
1.039.012c kīrtimanto mahotsāhā kā vāṃ kaṃ varamicchati
1.039.013a munestu vacanaṃ śrutvā keśinī raghunandana
1.039.013c putraṃ vaṃśakaraṃ rāma jagrāha nṛpasaṃnidhau
1.039.014a ṣaṣṭiṃ putrasahasrāṇi suparṇabhaginī tadā
1.039.014c mahotsāhān kīrtimato jagrāha sumatiḥ sutān
1.039.015a pradakṣiṇamṛṣiṃ kṛtvā śirasābhipraṇamya taṃ
1.039.015c jagāma svapuraṃ rājā sabhāryo raghunandana

1.039.016a atha kāle gate tasya jyeṣṭhā putraṃ vyajāyata
1.039.016c asamañja iti khyātaṃ keśinī sagarātmajaṃ
1.039.017a sumatistu naravyāghra garbhaṃ tumbaṃ vyajāyata
1.039.017c ṣaṣṭiḥ putrasahasrāṇi tumbabhedādviniḥsṛtāḥ
1.039.018a ghṛtapūrṇeṣu kumbheṣu dhātryastān samavardhayan
1.039.018c te ca kālena mahatā yauvanaṃ pratipedire
1.039.019a samānavayasaḥ sarve tulyavīryaparākramāḥ
1.039.019c ṣaṣṭiḥ putrasahasrāṇi sagarasyābhavaṃstadā
1.039.020a sa ca jyeṣṭho naraśreṣṭha sagarasyātmasaṃbhavaḥ
1.039.020c sa rājyastho 'bhavat teṣāmasamañjaḥ paraṃtapaḥ
1.039.021a bālān gṛhītvā tu jale sarayvā raghunandana
1.039.021c prakṣipya prāhasannityaṃ majjatastān samīkṣya vai
1.039.022a evaṃ pāpasamācāraḥ sajjanapratibādhakaḥ
1.039.022c paurāṇāmahite yuktaḥ pitrā nirvāsitaḥ purāt
1.039.023a tasya putro 'ṃśumān nāma asamañjasya vīryavān
1.039.023c saṃmataḥ sarvalokasya sarvasyāpi priyaṃvadaḥ
1.039.024a tataḥ kālena mahatā matiḥ samabhijāyata
1.039.024c sagarasyāsvamedhena yajeyamiti rāghava
1.039.025a sa kṛtvā niścayaṃ rājā sopādhyāyagaṇastadā
1.039.025c yajñakarmaṇi vedajño yuṣṭuṃ samupacakrame
1.040.01a viśvāmitravacaḥ śrutvā kathānte raghunandanaḥ
1.040.01c uvāca paramaprīto muniṃ dīptamivānalaṃ
1.040.02a śrotumicchāmi bhadraṃ te vistareṇa kathāmimāṃ
1.040.02c pūrvajo me kathaṃ brahman yajñaṃ vai samupāharat
1.040.03a viśvāmitrastu kākutsthamuvāca prahasanniva
1.040.03c śrūyatāṃ vistaro rāma sagarasya mahātmanaḥ
1.040.04a śaṅkaraśvaśuraḥ śrīmān himavān acalottamaḥ
1.040.04c vindhyaśca spardhayānyonyaṃ yatra deśe nirīkṣataḥ
1.040.05a tayormadhye pravṛtto 'bhūt sa yajñaḥ puruṣottama
1.040.05c sa hi deśo mahāpuṇyaḥ praśasto yajñakarmaṇi
1.040.06a tasyāśvacaryāṃ kākutstha dṛḍhadhanvā mahārathaḥ
1.040.06c aṃśumān akarot tāta sagarasya mate sthitaḥ
1.040.07a tasya parvaṇi taṃ yajñaṃ yajamānasya vāsavaḥ
1.040.07c rākṣasīṃ tanumāsthāya yajñiyāśvamapāharat
1.040.08a hriyamāṇe tu kākutstha tasminnaśve mahātmanaḥ
1.040.08c upādhyāyagaṇāḥ sarve yajamānamathābruvan
1.040.09a ayaṃ parvaṇi vegena yajñiyāśvo 'panīyate
1.040.09c hatvā tamaśvahartāraṃ tamevāśvaṃ tvamānaya
1.040.010a yajñacchidraṃ bhavatyetat sarveṣāmaśivāya naḥ
1.040.010c tat tathā kriyatāṃ rājan yathācchidraḥ kraturbhavet
1.040.011a upādhyāyavacaḥ srutvā tasmin sadasi pārthivaḥ
1.040.011c ṣaṣṭiṃ putrasahasrāṇi samāhūyedamabravīt
1.040.012a gatiṃ putrā na paśyāmi rakṣasāṃ puruṣarṣabhāḥ
1.040.012c mantrapūtairmahābhāgairāsthito hi mahākratuḥ
1.040.013a yo 'sau rasātalagato yadivāntarjale sthitaḥ
1.040.013c taṃ hatvānayatāśvaṃ me putrakā bhadramastu vaḥ
1.040.014a samudramālinīṃ kṛtsnāṃ pṛthivīmanugacchata

1.040.014c protkhanadhvaṃ prayatnena yāvat turagadarśanaṃ
1.040.015a ekaikaṃ yojanaṃ bhūmernirbhindanto 'nugacchata
1.040.015c asmākamaśvahartāraṃ mārgamāṇā mamājñayā
1.040.016a dīkṣitaḥ pautrasahitaḥ sopādhyāyagaṇastvahaṃ
1.040.016c iha sthāsyāmi bhadraṃ vo yāvat turagadarśanaṃ
1.040.017a te sarve hṛṣṭamanaso rājaputrā mahābalāḥ
1.040.017c jagmurmahītalaṃ rāma pitṛvacanayantritāḥ
1.040.018a yojanāyāmavistāramekaiko dharaṇītalaṃ
1.040.018c bibhiduḥ puruṣavyāghra vajrasparśasamairbhujaiḥ
1.040.019a śūlairaśanikalpaiśca halaiścāpi sudāruṇaiḥ
1.040.019c bhidyamānā vasumatī tairārteva nanād sā
1.040.020a nāgānāṃ badhyamānānāmasurāṇāṃ ca rāghava
1.040.020c rākṣasānāṃ ca durdharṣaḥ saktvānāṃ ninado 'bhavat
1.040.021a yojanānāṃ sahasrāṇi ṣaṣṭiṃ tu raghunandana
1.040.021c bibhidurdharaṇīṃ kruddhāḥ sarve yāvadrasātalaṃ
1.040.022a evaṃ parvatasaṃvādhaṃ jambudvīpaṃ nṛpātmajāḥ
1.040.022c khananto nṛpaśārdūla sarvataḥ paricakramuḥ
1.040.023a tato devāḥ sagandharvāḥ sāsurāḥ sahapannagāḥ
1.040.023c saṃbhrāntamanasaḥ sarve pitāmahamupāgaman
1.040.024a te prasādya mahātmānaṃ viṣaṇāvadanāstadā
1.040.024c ūcuḥ paramasaṃtrastāḥ pitāmahamidaṃ vacaḥ
1.040.025a bhagavan pṛthivī sarvā khanyate sagarātmajaiḥ
1.040.025c khanadbhiścaiva tairbrahman mahāsattvabadhaḥ kṛtaḥ
1.040.026a ayaṃ yajñaharo 'smākamanenāśvo 'panīyate
1.040.026c iti te sarvabhūtāni nighnanti sagarātmajāḥ
1.041.01a devatānāṃ vacaḥ śrutvā bhagavān vai pitāmahaḥ
1.041.01c pratyuvāca susaṃtrastān kṛtāntabalamohitān
1.041.02a yasyeyaṃ vasudhā kṛtsnā vāsudevasya dhīmataḥ
1.041.02c mahiṣī mādhavasyeṣṭā sa eṣa bhagavān prabhuḥ
1.041.03a kāpilaṃ rūpamāsthāya dhārayatyaniśaṃ dharāṃ
1.041.03c tasya kopāgninā dagdhā bhaviṣyanti nṛpātmajāḥ
1.041.04a pṛthivyāścāpi nirbhedo dṛṣṭa eva sanātanaḥ
1.041.04c sagarasya ca putrāṇāṃ vināśo dīrghadarśinā
1.041.05a pitāmahavacaḥ śrutvā trayastriṃśadaridama
1.041.05c devāḥ paramasaṃhṛṣṭāḥ punarjagmuryathāgataṃ
1.041.06a sagarasya ca putrāṇāṃ prādurāsīnmahaujasāṃ
1.041.06c pṛthivyāṃ bhidyamānāyāṃ nirghātasamanisvanaḥ
1.041.07a tato bhittvā mahīṃ kṛtsnāṃ kṛtvā cāpi pradakṣiṇam
1.041.07c upetya sāgarāḥ sarve pitaraṃ vākyamabruvan
1.041.08a parikrāntā mahī sarvā sattvavantaśca sūditāḥ
1.041.08c devadānavarakṣāṃsi piśācoragapannagāḥ
1.041.09a na ca paśyāmahe 'śvaṃ te aśvahartārameva ca
1.041.09c kiṃ kariṣyāmo bhadraṃ te buddhiratra vicāryatāṃ
1.041.010a teṣāṃ tadvacanaṃ śrutvā putrāṇāṃ rājasattamaḥ
1.041.010c samanyurabravīdvākyaṃ sagaro raghunandana
1.041.011a bhūyaḥ khanata bhadraṃ vo nirbhidya vasudhātalaṃ
1.041.011c aśvahartāramāsādya kṛtārthāśca nivartata

1.041.012a piturvacanamāsthāya sagarasya mahātmanaḥ
1.041.012c ṣaṣṭiḥ putrasahasrāṇi rasātalamabhidravan
1.041.013a khanyamāne tatastasmin dadṛśuḥ parvatopamaṃ
1.041.013c diśāgajaṃ virūpākṣaṃ dhārayantaṃ mahītalaṃ
1.041.014a saparvatavanāṃ kṛtsnāṃ pṛthivīṃ raghunandana
1.041.014c śirasā dhārayāmāsa virūpākṣo mahāgajaḥ
1.041.015a yadā parvaṇi kākutstha viśrāmārthaṃ mahāgajaḥ
1.041.015c khedāccālayate śīrṣaṃ bhūmikampastadā bhavet
1.041.016a taṃ te pradakṣiṇaṃ kṛtvā diśāpālaṃ mahāgajaṃ
1.041.016c mānayanto hi te rāma jagmurbhittvā rasātalaṃ
1.041.017a tataḥ pūrvāṃ diśaṃ hitvā dakṣiṇāṃ bibhiduḥ punaḥ
1.041.017c dakṣiṇasyāmapi diśi dadṛśuste gajottamaṃ
1.041.018a mahāpadmaṃ mahānāgaṃ tiṣṭhantaṃ parvatopamam
1.041.018c śirasā dhārayantaṃ gāṃ te dṛṣṭvā vismayaṃ gatāḥ
1.041.019a te taṃ pradakṣiṇaṃ kṛtvā sagarasya mahātmanaḥ
1.041.019c ṣaṣṭiḥ putrasahasrāṇi paścimāṃ bibhidurdiśaṃ
1.041.020a paścimāyāmapi diśi mahāntamacalopamaṃ
1.041.020c diśāgajaṃ saumanasaṃ dadṛśuste mahābalāḥ
1.041.021a te taṃ pradakṣiṇaṃ kṛtvā pṛṣṭvā cāpi nirāmayaṃ
1.041.021c khanantaḥ samupākrāntā diśaṃ somavatīṃ tadā
1.041.022a uttarasyāṃ raghuśreṣṭha dadṛśurhimapāṇḍuraṃ
1.041.022c bhadraṃ bhadreṇa vapuṣā dhārayantaṃ mahīmimāṃ
1.041.023a samālabhya tataḥ sarve kṛtvā cainaṃ pradakṣiṇaṃ
1.041.023c ṣaṣṭiḥ putrasahasrāṇi bibhidurvasudhātalaṃ
1.041.024a tataḥ prāguttarāṃ gatvā sāgarāḥ prathitāṃ diśaṃ
1.041.024c roṣādabhyakhanan sarve pṛthivīṃ sagarātmajāḥ
1.041.025a te tu sarve mahātmāno bhīmavegā mahābalāḥ
1.041.025c dadṛśuḥ kapilaṃ tatra vāsudevaṃ sanātanaṃ
1.041.026a hayaṃ ca tasya devasya carantamavidūrataḥ
1.041.026c praharṣamatulaṃ prāptāḥ sarve te raghunandana
1.041.027a te taṃ hayaharaṃ matvā krodhaparyākulekṣaṇāḥ
1.041.027c abhyadhāvanta saṃkruddhāstiṣṭha tiṣṭheti cābruvan
1.041.028a asmākaṃ tvaṃ hi turagaṃ yajñiyaṃ hṛtavān asi
1.041.028c durmedhastvaṃ hi saṃprāptān viddhi naḥ sagarātmajān
1.041.029a śrutvā tadvacanaṃ teṣāṃ kapilo raghunandana
1.041.029c roṣeṇa mahatāviṣṭo dūṃkāramakarot tadā
1.041.030a tatastenāprameyeṇa kapilena mahātmanā
1.041.030c bhasmarāśīkṛtāḥ sarve kākutstha sagarātmajāḥ
1.042.01a putrāṃściragatān jñātvā sagaro raghunandana
1.042.01c naptāramabravīdrājā dīpyamānaṃ svatejasā
1.042.02a śūraśca kṛtavidyaśca pūrvaistulyo 'si tejasā
1.042.02c pitṛṇāṃ gatimanviccha yena cāśvo 'pahāritaḥ
1.042.03a antarbhaumāni sattvāni vīryavanti mahānti ca
1.042.03c teṣāṃ tvaṃ pratighātārthaṃ sāsiṃ gṛhṇīṣva kārmukam
1.042.04a abhivādyābhivādyāṃstvaṃ hatvā vighnakarān api
1.042.04c siddhārthaḥ saṃnivartasva mama yajñasya pāragaḥ
1.042.05a avamukto 'ṃśumān samyak sagareṇa mahātmanā

1.042.05c dhanurādāya khaḍgaṃ ca jagāma laghuvikramaḥ
1.042.06a sa khātaṃ pitṛabhirmārgamantarbhaumaṃ mahātmabhiḥ
1.042.06c prāpadyata naraśreṣṭha tena rājñābhicoditaḥ
1.042.07a devadānavarakṣobhiḥ piśācapatagoragaiḥ
1.042.07c pūjyamānaṃ mahātejā diśāgajamapaśyata
1.042.08a sa taṃ pradakṣiṇaṃ kṛtvā pṛṣṭva caiva nirāmayaṃ
1.042.08c pitṝaṃstān paripapraccha vājihartārameva ca
1.042.09a diśāgajastu tacchrutvā pratyuvāca mahāmatiṃ
1.042.09c āsamañja kṛtārthastvaṃ sahāśvaḥ śīghrameṣyasi
1.042.010a tasya tadvacanaṃ śrutvā sarvān eva diśāgajān
1.042.010c yathākramaṃ yathānyāyaṃ praṣṭuṃ samupacakrame
1.042.011a taiśca sarvairdiśāpālairvākyajñairvākyakovidaḥ
1.042.011c pujitaḥ sahayaścaiva gantāsītyabhicoditaḥ
1.042.012a teṣāṃ tadvacanaṃ śrutvā jagāma laghuvikramaḥ
1.042.012c bhasmarāśīkṛtā yatra pitarastasya sāgarāḥ
1.042.013a sa duḥkhavaśamāpannastvasamañjasutastadā
1.042.013c cukrośa paramārtastu badhāt teṣāṃ suduḥkhitaḥ
1.042.014a yajñiyaṃ ca hayaṃ tatra carantamavidūrataḥ
1.042.014c dadarśa puruṣavyāghro duḥkhaśokasamanvitaḥ
1.042.015a sa teṣāṃ rājaputrāṇāṃ kartukāmo jalakriyāṃ
1.042.015c salilārthī mahatejā na cāpaśyajjalāśayaṃ
1.042.016a visārya nipuṇāṃ dṛṣṭiṃ tato 'paśyat khagādhipaṃ
1.042.016c pitṛṇāṃ mātulaṃ rāma suparṇamacalopamaṃ
1.042.017a sa cainamabravīdvākyaṃ vainateyo mahābalaḥ
1.042.017c mā śucaḥ puruṣavyāghra badho 'yaṃ lokasaṃmataḥ
1.042.018a kapilenāprameyeṇa dagdhā hīme mahābalāḥ
1.042.018c salilaṃ nārhase prājña dātumeṣāṃ hi laukikaṃ
1.042.019a gaṅgā himavato jyeṣṭhā duhitā puruṣarṣabha
1.042.019c bhasmarāśīkṛtān etān pāvayellokapāvanī
1.042.020a tayā klinnamidaṃ bhasma gaṅgayā lokakāntayā
1.042.020c ṣaṣṭiṃ putrasahasrāṇi svargalokaṃ nayiṣyati
1.042.021a gaṅgāmānaya bhadraṃ te devalokānmahītalaṃ
1.042.021c kriyatāṃ yadi śaknoṣi gaṅgāyā avatāraṇaṃ
1.042.022a gacchāśvaṃ taṃ samādāya punareva yathāgataṃ
1.042.022c yajñaṃ paitāmahaṃ vīra saṃvartayitumarhasi
1.042.023a suparṇavacanaṃ śrutvā so 'ṃśumān ativīryavān
1.042.023c tvaritaṃ hayamādāya punarāyānmahāyaśāḥ
1.042.024a sa rājānaṃ samāsādya dīkṣitaṃ raghunandana
1.042.024c nyavedayadyathāvṛttaṃ suparṇavacanaṃ tathā
1.042.025a tacchrutvā ghorasaṃkāśaṃ vākyamaṃśumato nṛpaḥ
1.042.025c yajñaṃ nivartayāmāsa yathākalpaṃ yathāvidhi
1.042.026a svapuraṃ tvagamacchrīmān iṣṭayajño mahāmatiḥ
1.042.026c gaṅgāyāścāgame rājā niścayaṃ nādhyagacchata
1.042.027a agatvā niścayaṃ rājā kālena mahatā mahān
1.042.027c triṃśadvarṣasahasrāṇi rājyaṃ kṛtvā divaṃ gataḥ
1.043.01a kāladharmaṃ gate rāma sagare prakṛtījanāḥ
1.043.01c rājānaṃ rocayāmāsuraṃśumantaṃ sudhārmikaṃ

1.043.02a sa rājā sumahān āsīdaṃśumān raghunandana
1.043.02c tasya putraḥ samabhavaddilīpa iti viśrutaḥ
1.043.03a tasmai rājyaṃ samādiśya aṃśumān raghunandana
1.043.03c himavacchikhare ramye tapastepe sudāruṇaṃ
1.043.04a gaṅgāvataraṇaṃ puṇyaṃ cikīrṣuramaradyutiḥ
1.043.04c anavāpyaiva taṃ kāmaṃ sa vai nṛyatisattamaḥ
1.043.05a dvātriṃśataṃ sahasrāṇi varṣāṇāṃ sumahāyaśāḥ
1.043.05c tapovanaṃ gato rājā svargaṃ lebhe tapodhanaḥ
1.043.06a dilīpastu mahātejāḥ śrutvā paitāmahaṃ badhaṃ
1.043.06c duḥkhopahatayā buddhyā niścayaṃ nādhyagacchata
1.043.07a kathaṃ gaṅgāvataraṇaṃ kathaṃ teṣāṃ jalakriyā
1.043.07c tārayeyaṃ kathaṃ caitān iti cintāparo 'bhavat
1.043.08a tasya cintayato nityaṃ dharmeṇā viditātmanaḥ
1.043.08c putro bhagīratho nāma jajñe paramadhārmikaḥ
1.043.09a dilīpastu mahātejā yajñairbahubhiriṣṭavān
1.043.09c triṃśadvarṣasahasrāṇi rājā rājyamakārayat
1.043.010a agatvā niścayaṃ rājā teṣāmuddharaṇaṃ prati
1.043.010c vyādhinā naraśārdūla kāladharmamupeyivān
1.043.011a indralokaṃ gato rājā svārjitenaiva karmaṇā
1.043.011c rājye bhagīrathaṃ putramabhiṣicya nararṣabhaḥ
1.043.012a bhagīrathastu rājarṣirdhārmiko raghunandana
1.043.012c anapatyo mahātejāḥ prajākāmaḥ sa cāprajāḥ
1.043.013a mantriṣvādhāya tadrājyaṃ gaṅgāvataraṇe rataḥ
1.043.013c sa tapo dīrghamātiṣṭhadgokarṇe raghunandana
1.043.014a ūrdhvābāhuḥ yañcatapā māsāhāro jitendriyaḥ
1.043.014c jalaśāyī ca hemante varṣāsvabhrāvakāśikaḥ
1.043.015a tasya varṣasahasrāṇi ghore tapasi tiṣṭhataḥ
1.043.015c suprīto bhagavān brahmā prajānāṃ prabhurīśvaraḥ
1.043.016a tataḥ suragaṇaiḥ sārdhamupāgamya pitāmahaḥ
1.043.016c bhagīrathaṃ mahātmānaṃ tapyamānamathābravīt
1.043.017a bhagīratha mahābhāga prītaste 'haṃ janeśvara
1.043.017c tapasā ca sutaptena varaṃ varaya suvrata
1.043.018a tamuvāca mahātejāḥ sarvalokapitāmahaṃ
1.043.018c bhagīratho mahāvāhuḥ kṛtāñjalipuṭaḥ sthitaḥ
1.043.019a yadi me bhagavān prīto yadyasti tapasaḥ phalaṃ
1.043.019c sagarasyātmajāḥ sarve mattaḥ salilalamāpnuyuḥ
1.043.020a gaṅgāyāḥ salilaklinne bhasmanyeṣāṃ mahātmanāṃ
1.043.020c svargaṃ gaccheyuratyantaṃ sarve te prapitāmahāḥ
1.043.021a deyā ca saṃtatordeva nāvasīdet kulaṃ ca naḥ
1.043.021c ikṣvākūṇāṃ kule deva eṣa me 'stu varaḥ paraḥ
1.043.022a uktavākyaṃ ca rājānaṃ sarvalokapitāmahaḥ
1.043.022c pratyuvāca śubhāṃ vāṇīṃ madhurāṃ madhurākṣarāṃ
1.043.023a manoratho mahān eṣa bhagīratha mahāratha
1.043.023c evaṃ bhavatu bhadraṃ te ikṣvakukulavardhana
1.043.024a iyaṃ haimavatī jyeṣṭhā gaṅgā himavataḥ sutā
1.043.024c tāṃ vai dhārayituṃ rājan śivo devaḥ prasādyatāṃ
1.043.025a gaṅgāyāḥ patanaṃ vīra pṛthivī na sahiṣyate

1.043.025c tasyā dhārayitāraṃ ca nānyaṃ paśyāmi śūlinaḥ
1.043.026a tamevamuktā rājānaṃ gaṅgāmābhāṣya lokakṛt
1.043.026c jagāma tridivaṃ devaiḥ sarvaiḥ sahamarudgaṇaiḥ
1.044.01a prajāpatau gate tasmin so 'ṃguṣṭhāgranipīḍitaṃ
1.044.01c kṛtvā mahītalaṃ rājā saṃvatsaramupāsata
1.044.02a ūrddhavāhurnirālambo vāyubhakṣo nirāśrayaḥ
1.044.02c acalaḥ sthāṇuvat sthitvā rātriṃ divamatandritaḥ
1.044.03a atha saṃvatsare pūrṇe sarvalokanamaskṛtaḥ
1.044.03c umāpatiḥ paśupatirbhagīrathamabhāṣata
1.044.04a prītaste 'haṃ naraśreṣṭha kariṣyāmi tava priyaṃ
1.044.04c śirasā dhārayiṣyāmi śailarājasutāmahaṃ
1.044.05a tato himavataḥ śṛṅgamabhiruhya maheśvaraḥ
1.044.05c nipatetyabravīdgaṅgāmābhāṣyākāśagāṃ nadīṃ
1.044.06a tato haimavatī jyeṣṭhā sarvalokanamaskṛtā
1.044.06c umāpatervacaḥ śrutvā gaṅgā krodhasamanvitā
1.044.07a tadā sātimahadrūpaṃ kṛtvā vegaṃ ca duḥsahaṃ
1.044.07c ākāśādapatadgaṅgā śive śivaśirasyuta
1.044.08a acintayacca sā devī gaṅgā paramadurdharā
1.044.08c viśāmyahaṃ hi pātālaṃ srotasā gṛhya śaṅkaraṃ
1.044.09a tasyā 'valepanaṃ jñātvā kruddhastu bhagavān haraḥ
1.044.09c tirobhāvayituṃ buddhiṃ cakre trinayanastadā
1.044.010a sā tasmin patitā puṇyā puṇye rudrasya mūrdhani
1.044.010c himavatpratime rāma jaṭāmaṇḍalagahvare
1.044.011a sā kathaṃcinmahīṃ gantuṃ nāśaknodyatnamāsthitā
1.044.011c naiva sā nirgamaṃ lebhe jaṭāmaṇḍalamohitā
1.044.012a tatraivābibhramaddevī saṃvatsaragaṇān bahun
1.044.012c tāmapaśyat punastatra tapaḥ paramamāsthitaḥ
1.044.013a sa tena toṣitaścābhūdatyarthaṃ raghunandana
1.044.013c visasarja tato gaṅgāṃ haro vindusaraḥ prati
1.044.014a tasyāṃ visṛjyamānāyāṃ sapta srotāṃsi jajñire
1.044.014c hlādinī pāvanī caiva nalinī ca tathāparā
1.044.015a tisraḥ prācīṃ diśaṃ jagmurgaṅgāḥ śivajalāḥ śubhāḥ
1.044.015c sucakṣuścaiva sītā ca sindhuścaiva mahānadī
1.044.016a tisraścaitā diśaṃ jagmuḥ pratīcīṃ tu śubhodakāḥ
1.044.016c saptamī cānvagāt tāsāṃ bhagīrathamatho nṛpaṃ
1.044.017a gaganācchaṅkaraśirastato dharaṇimāgatā
1.044.017c vyasarpata jalaṃ tatra tīvraśabdapuraskṛtaṃ
1.044.018a matsyakacchapasaṃghaiśca śiśumāragaṇaistathā
1.044.018c patadbhiḥ patitaiścaiva vyarocata vasuṃdharā
1.044.019a tato devarṣigandharvā yakṣasiddhagaṇāstathā
1.044.019c vyalokayanti te tatra gaganādgāṃ gatāṃ nadīṃ
1.044.020a vimānairnagarākārairhayairgajavaraistathā
1.044.020c pāriplavagatāścāpi devatāstatra viṣṭhitāḥ
1.044.021a tadadbhutamidaṃ loke gaṅgāvatāramuttamaṃ
1.044.021c didṛkṣavo devagaṇāḥ sameyuramitaujasaḥ
1.044.022a saṃpatadbhiḥ suragaṇaisteṣāṃ cābharaṇaujasāḥ
1.044.022c śatādityamivābhāti gaganaṃ gatatoyadaṃ

1.044.023a śiśumāroragagaṇairmīnairapi ca cañcalaiḥ
1.044.023c vidyudbhiriva vikṣiptairākāśamabhavadvṛtaṃ
1.044.024a pāṇḍuraiḥ salilotpīḍaiḥ kīryamāṇaiḥ sahasradhā
1.044.024c śāradābhrairivākrīṭnaṃ gaganaṃ haṃsasaṃplavaiḥ
1.044.025a kvaciddrutataraṃ yāti kuṭilaṃ kvacidāyataṃ
1.044.025c vitataṃ kvaciduddhūtaṃ kvacidyāti śanaiḥ śanaiḥ
1.044.026a salilenaiva salilaṃ kvacidabhyāhataṃ punaḥ
1.044.026c muhurūrddhvapathaṃ gatvā papāta vasudhāṃ tataḥ
1.044.027a tacchaṅkaraśirobhraṣṭaṃ bhraṣṭaṃ bhūmitale punaḥ
1.044.027c vyarocata tadā toyaṃ nirmalaṃ gatakalmaṣaṃ
1.044.028a tatra devarṣigandharvā vasudhātalavāsinaḥ
1.044.028c bhavāṅgapatitaṃ toyaṃ pavitramiti paspṛśuḥ
1.044.029a śāpāt prapatitā ye ca gaganādvasudhātalaṃ
1.044.029c pūtātmānaḥ punastena salilena divaṃ gatāḥ
1.044.030a mumude mudito lokastena toyena bhāsvatā
1.044.030c kṛtābhiṣeko gaṅgāyāṃ babhūva gatakalmaṣaḥ
1.044.031a bhagīratho hi rājarṣirdivyaṃ syandanamāsthitaḥ
1.044.031c prāyādagre mahātejāstaṃ gaṅgā pṛṣṭhato 'nvagāt
1.044.032a devāḥ sarṣigaṇāḥ sarva daityadānavarākṣasāḥ
1.044.032c gandharvayakṣapravarāḥ sakinnaramahoragāḥ
1.044.033a sarvāścāpsaraso rāma bhagīratharathānugāḥ
1.044.033c gaṅgāmanvagaman prītāḥ sarve jalacarāśca ye
1.044.034a yato bhagīratho rājā tato gaṅgā yaśasvinī
1.044.034c jagāma saritāṃ śreṣṭhā sarvapāpapraṇāśinī
1.044.035a tato hi yajamānasya jahnoradbhutakarmaṇaḥ
1.044.035c gaṅgā saṃplāvayāmāsa yajñavāṭaṃ mahātmanaḥ
1.044.036a tasyā 'valepanaṃ jñātvā kruddho jahnuśca rāghava
1.044.036c apivat tu jalaṃ sarvaṃ gaṅgāyāḥ paramādbhutaṃ
1.044.037a tato devāḥ sagandharvā ṛṣayaśca suvismitāḥ
1.044.037c pūjayanti mahātmānaṃ jahnuṃ puruṣasattamaṃ
1.044.038a gaṅgāṃ cāpi nayanti sma duhitṛtve mahātmanaḥ
1.044.038c tatastuṣṭo mahātejāḥ śrotrābhyāmasṛjat punaḥ
1.044.039a tasmājjahnusutā gaṅgā procyate jāhnavīti ca
1.044.039c jagāma ca punargaṅgā bhagīratharathānugā
1.044.040a sāgaraṃ cāpi saṃprāptā sā saritpravarā tadā
1.044.040c rasātalamupāgacchat siddhārthaṃ tasya karmaṇaḥ
1.044.041a sa gatvā sāgaraṃ rājā gaṅgayānugatastadā
1.044.041c praviveśa talaṃ bhūmeḥ khātaṃ yat sagarātmajaiḥ
1.044.042a upānīya tato gaṅgāṃ rasātalatalaṃ prabhuḥ
1.044.042c tarpayāmāsa tān sarvān bhasmabhūtān pitāmahān
1.044.043a atha gaṅgāmbhasā tatra plāvitāḥ sagarātmajāḥ
1.044.043c divyamūrtidharā bhūtvā jagmuḥ svargaṃ mudānvitāḥ
1.044.044a tān dṛṣṭvā plāvitān sarvān pitṝṃstena mahātmanā
1.044.044c bhagīrathamuvācedaṃ brahmā suragaṇaiḥ saha
1.044.045a tāritā naraśārdūla divaṃ yātāśca devavat
1.044.045c ṣaṣṭiḥ putrasahasrāṇi sagarasya mahātmanaḥ
1.044.046a sāgarasya jalaṃ loke yāvat sthāsyati pārthiva

1.044.046c sagarasyātmajāḥ sarve divi sthāsyanti devavat
1.044.047a iyaṃ ca duhitā jyeṣṭhā tava gaṅgā bhaviṣyati
1.044.047c tvatkṛtena ca nāmnā vai loke sthāsyati viśrutā
1.044.048a gaṅgā tripathagā nāma divyā bhāgīrathīti ca
1.044.048c trīn yatho bhāvayantīti tatastripathagā smṛtā
1.044.049a pitāmahānāṃ sarveṣāṃ tvamatra manujādhipa
1.044.049c kuruṣva salilaṃ rājan pratijñāmapavarjaya
1.044.050a pūrvakeṇa hi te rājan tenātiyaśasā tadā
1.044.050c dharmiṇāṃ pravareṇāpi naiṣa prāpto manorathaḥ
1.044.051a tathaivāṃśumatā vatsa loke 'pratimatejasā
1.044.051c gaṅgāṃ prārthayatā netuṃ pratijñā nāpavarjitā
1.044.052a rājarṣiṇā guṇavatā maharṣisamatejasā
1.044.052c atulatapasā caiva kṣatradharme sthitena ca
1.044.053a dilīpena mahābhāga tava pitrātitejasā
1.044.053c punarna śakitā netuṃ gaṅgā prārthayatānagha
1.044.054a sā tu tvayā samākrāntā pratijñā puruṣarṣabha
1.044.054c prāpto 'si paramaṃ loke yaśastridaśasaṃmataṃ
1.044.055a tacca gaṅgāvataraṇaṃ tvayā kṛtamariṃdama
1.044.055c anena ca bhavān prāpto dharmasyāyatanaṃ mahat
1.044.056a plāvayasva tvamātmānaṃ narottama sadocite
1.044.056c salile puruṣavyāghra śuciḥ puṇyaphalo bhava
1.044.057a pitāmahānāṃ sarveṣāṃ kuruṣva salilakriyāṃ
1.044.057c svasti te 'stu gamiṣyāmi svarlokaṃ gamyatāṃ nṛpa
1.044.058a ityuktvā bhagavān brāhmā bhagīrathamariṃdamaṃ
1.044.058c jagāma sahito devairbrahmalokamanāmayaṃ
1.044.059a bhagīratho 'pi rājarṣiḥ kṛtvā salilamuttamaṃ
1.044.059c yathākramaṃ yathānyāyaṃ sāgarāṇāṃ mahāyaśāḥ
1.044.060a kṛtodakaḥ śucī rājā svapuraṃ punarāgamat
1.044.060c samṛddhārtho naraśreṣṭhaḥ svarājyaṃ praśaśāsa ha
1.044.061a pramumoda ca lokastaṃ nṛpamāsādya rāghava
1.044.061c naṣṭaśokaḥ samṛddhārtho babhūva vigatajvaraḥ
1.044.062a eṣa te rāma gaṅgāyā vistaro 'bhihito mayā
1.044.062c svasti prāpnuhi bhadraṃ te saṃdhyākālo 'tivartate
1.044.063a dhanyaṃ yaśasyamāyuṣyaṃ svargyaṃ pāvanameva ca
1.044.063c idamākhyānamākhyātaṃ gaṅgāvataraṇaṃ mayā
1.045.01a viśvāmitravacaḥ śrutvā rāghavaḥ sahalakṣmaṇaḥ
1.045.01c vismayaṃ paramaṃ gatvā viśvāmitramathābravīt
1.045.02a atyadbhutamidaṃ brahman kathitaṃ paramaṃ tvayā
1.045.02c gaṅgāvataraṇaṃ puṇyaṃ sāgarasyāpi pūramaṃ
1.045.03a kṣaṇabhūteva nau rātriḥ saṃvṛtteyaṃ paraṃtapa
1.045.03c imāṃ cintayatoḥ sarvāṃ nikhilena kathāṃ tava
1.045.04a tasya sā śarvarī sarvā mama saumitriṇā saha
1.045.04c jagāma cintayānasya viśvāmitrakathāṃ śubhāṃ
1.045.05a tataḥ prabhāte vimale viśvāmitraṃ tapodhanaṃ
1.045.05c uvāca rāghavo vākyaṃ kṛtāhnikamariṃdamaḥ
1.045.06a gatā bhagavatī rātriḥ śrotavyaṃ paramaṃ śrutaṃ
1.045.06c tarāma saritāṃ śreṣṭhāṃ puṇyāṃ tripathagāṃ nadīṃ

1.045.07a naureṣā hi suvistīrṇā ṛṣīṇāṃ puṇyakarmaṇāṃ
1.045.07c bhagavantamiha prāpta jñātvā tvaritamāgatā
1.045.08a tasya tadvacanaṃ śrutvā rāghavasya mahātmanaḥ
1.045.08c saṃtāraṃ kārayāmāsa ṛṣisaṃghasya kauśikaḥ
1.045.09a uttaraṃ tīramāsādya saṃpujyarṣigaṇān tadā
1.045.09c gaṅgākūle niviṣṭāste viśālāṃ dadṛśuḥ purīṃ
1.045.010a tato munivarastūrṇaṃ jagāma saharāghavaḥ
1.045.010c viśālāṃ nagarīṃ ramyāṃ divyāṃ svargopamāṃ tadā
1.045.011a atha rāmo mahātejā viśvāmitraṃ mahāmuniṃ
1.045.011c papraccha prāñjalirbhūtvā viśālāmuttamāṃ purīṃ
1.045.012a katamo rājavaṃśo 'yaṃ viśālāyāṃ mahāmune
1.045.012c śrotumicchāmi bhadraṃ te paraṃ kautūhalaṃ hi me
1.045.013a tasya tadvacanaṃ śrutvā rāmasya munipuṃgavaḥ
1.045.013c ākhyātuṃ tat samārebhe viśālāyāḥ purātanaṃ
1.045.014a śrūyatāṃ rāma śakrasya kathāṃ kathayataḥ śubhāṃ
1.045.014c asmin deśe hi yadvṛttaṃ śṛṇu tattvena rāghava
1.045.015a āsan kṛtayuge rāma diteḥ putrā mahābalāḥ
1.045.015c aditeśca mahābhāgā vīryavantaḥ sudhārmikāḥ
1.045.016a bhrātaraḥ spardhinaḥ putrāḥ kaśyapasya mahātmanaḥ
1.045.016c mātṛṣvaseyāḥ sāpatnyat parasparajigīṣavaḥ
1.045.017a teṣāṃ kila sametānāṃ buddhirāsīnmahaujasāṃ
1.045.017c ajarāścāmarāścaiva kathaṃ syāmeti rāghava
1.045.018a teṣāṃ cintayatāṃ tatra buddhirāsīdvipaścitāṃ
1.045.018c kṣīrodmathanaṃ kṛtvā rasaṃ prāpsyāma tatra vai
1.045.019a tato niścitya mathanaṃ yoktraṃ kṛtvā ca vāsukiṃ
1.045.019c manthānaṃ mandaraṃ kṛtvā mamanthuramitaujasaḥ
1.045.020a atha varṣasahasreṇa yoktrasarpaśirāṃsi ca
1.045.020c vamantyativiṣaṃ tatra dadaṃśurdaśanaiḥśilāḥ
1.045.021a utpapātāgnisaṃkāśaṃ hālāhalamahāviṣaṃ
1.045.021c tena dagdhaṃ jagat sarvaṃ sadevāsuramānuṣaṃ
1.045.022a atha devā mahādevaṃ śaṅkaraṃ śaraṇārthinaḥ
1.045.022c jagmuḥ paśupatiṃ rudraṃ trāhi trāhīti tuṣṭuvuḥ
1.045.023a prādurāsīt tato 'traiva śaṅkhacakragadādharaḥ
1.045.023c uvācainaṃ smitaṃ kṛtvā rudraṃ śūladharaṃ hariḥ
1.045.024a daivatairmathyamāne tu yat pūrvaṃ samupasthitaṃ
1.045.024c tat tvadīyaṃ suraśreṣṭha surāṇāmagrajo hi yat
1.045.025a agrapūjāmiha sthitvā gṛhāṇedaṃ viṣaṃ prabho
1.045.025c ityuktvā ca suraśreṣṭhastatraivāntaradhīyata
1.045.026a devatānāṃ bhayaṃ dṛṣṭvā śrutvā vākyaṃ tu śārṅgiṇaḥ
1.045.026c hālāhalaṃ viṣaṃ ghoraṃ saṃjagrāhāmṛtopamaṃ
1.045.027a devān visṛjya deveśo jagāma bhagavān haraḥ
1.045.027c tato devāsurāḥ sarve mamanthū raghunandana
1.045.028a praviveśātha pātālaṃ manthānaḥ parvatottamaḥ
1.045.028c tato devāḥ sagandharvāstuṣṭuvurmadhusūdanaṃ
1.045.029a tvaṃ gatiḥ sarvabhūtānāṃ viśeṣeṇa divaukasāṃ
1.045.029c pālayāsmān mahāvāho girimuddhartumarhasi
1.045.030a iti śrutvā hṛṣīkeśaḥ kāmaṭhaṃ rūpamāsthitaḥ

1.045.030c parvataṃ pṛṣṭhataḥ kṛtvā śiśye tatrodadhau hariḥ
1.045.031a parvatāgraṃ tu lokātmā hastenākramya keśavaḥ
1.045.031c devānāṃ madhyataḥ sthitvā mamantha puruṣottamaḥ
1.045.032a atha varṣasahasreṇā āyurvedamayaḥ pumān
1.045.032c udatiṣṭhat sudharmātmā sadaṇḍaḥ sakamaṇḍaluḥ
1.045.033a apsu nirmathanādeva rasāt tasmādvarastriyaḥ
1.045.033c utpeturmanujaśreṣṭha tasmādapsaraso 'bhavan
1.045.034a ṣaṣṭiḥ koṭyo 'bhavaṃstāsāmapsarāṇāṃ suvarcasāṃ
1.045.034c asaṃkhyeyāstu kākutstha yāstāsāṃ paricārikāḥ
1.045.035a na tāḥ sma pratigṛhṇanti sarve te devadānavāḥ
1.045.035c apratigrahaṇāt tāśca tataḥ sādhāraṇīkṛtāḥ
1.045.036a varuṇasya tataḥ kanyā vāruṇī raghunandana
1.045.036c utpapāta rasāt tasmānmārgamāṇā pratigrahaṃ
1.045.037a diteḥ putrā na tāṃ rāma jagṛhurvaruṇātmajāṃ
1.045.037c aditestu sutā vīra jagṛhustāmaninditāṃ
1.045.038a surāpratigrahāddevāḥ surā ityabhiviśrutāḥ
1.045.038c apratigrahaṇāt tasyā daiteyāścāsurāstathā
1.045.039a uccaiḥśravāśca tatrāśvo maṇiratnaṃ ca kaustubhaṃ
1.045.039c udatiṣṭhannaraśreṣṭha somadevastathaiva ca
1.045.040a tato dīrgheṇa kālena cotpanna kamalālayā
1.045.040c atīva rūpasaṃpannā prathame vayasi sthitā
1.045.041a sarvābharaṇāpūrṇāṅgī sarvalakṣaṇalakṣitā
1.045.041c mukuṭāṅgadacitrāṅgī nīlakuñcitamūrdhajā
1.045.042a taptahāṭakasaṃkāśā muktābharaṇabhūṣitā
1.045.042c caturbhujā mahādevī padmahastā varānanā
1.045.043a sā ca devī tathotpannā padmā śrīrlokapūjitā
1.045.043c sā padmā padmanābhasya yayau vakṣaḥsthalaṃ hareḥ
1.045.044a surāsurāśca gandharvāḥ kṣobhayāmāsurambudhiṃ
1.045.044c tasmādetat samudbhūtaṃ tathaivāmṛtamuttamaṃ
1.045.045a atha tasya kṛte rāma mahān āsīt kulakṣayaḥ
1.045.045c aditestu tadā putrā ditiputrān ayodhayan
1.045.046a ekato 'bhyagaman sarve asurā rākṣasaiḥ saha
1.045.046c yuddhamāsīnmahāghoraṃ vīra trailokyamohanaṃ
1.045.047a yadā kṣayaṃ gataṃ sarvaṃ tadā viṣṇurmahābalaḥ
1.045.047c amṛtaṃ so 'harat tūrṇaṃ māyāmāsthāya mohinīṃ
1.045.048a ye gatā 'bhimukhaṃ viṣṇumakṣayaṃ puruṣottamaṃ
1.045.048c saṃpiṣṭāste tadā yuddhe viṣṇunā prabhaviṣṇunā
1.045.049a aditerātmajā vīrā diteḥ putrān nijaghnire
1.045.049c tasmin ghore mahāyuddhe daiteyādityayorbhṛśaṃ
1.045.050a nihatya ditiputrāṃstu rājyaṃ prāpya puraṃdaraḥ
1.045.050c śaśāsa mudito lokān sarṣisaṃghān sacāraṇān
1.046.01a hateṣu teṣu putreṣu ditiḥ paramaduḥkhitā
1.046.01c mārīcaṃ kaśyapaṃ rāma bhartāramidamabravīt
1.046.02a hataputrāsmi bhagavaṃstava putrairmahābalaiḥ
1.046.02c śakrahantāramicchāmi putraṃ dīrghatapo 'rjitaṃ
1.046.03a sāhaṃ tapaścariṣyāmi garbhamādhātumarhasi
1.046.03c tatra me śakrahantāraṃ tvamanujñātumarhasi

1.046.04a tasyāstadvacanaṃ śrutvā mārīcaḥ kaśyapastadā
1.046.04c pratyuvāca mahatejā ditiṃ paramaduḥkhitāṃ
1.046.05a evaṃ bhavatu bhadraṃ te śucirbhava tapodhane
1.046.05c janayiṣyasi putraṃ tvaṃ śakrahantāramāhave
1.046.06a pūrṇe varṣasahasre tu śuciryadi bhaviṣyasi
1.046.06c putraṃ trailokyahantāraṃ matto vai janayiṣyasi
1.046.07a evamuktvā mahatejāḥ pāṇinā sa mamārja tāṃ
1.046.07c tāmāliṃgya tataḥ svasti ityuktvā tapase yayau
1.046.08a gate tasmin naraśreṣṭha ditiḥ paramaharṣitā
1.046.08c kuśaplavanamāsādya tapastepe sudāruṇaṃ
1.046.09a carantyāstu tapastasyāḥ parāṃ saṃnatimāsthitaḥ
1.046.09c paricaryāṃ svayaṃ śakraścakāropetya tatparaḥ
1.046.010a agniṃ kuśān kāṣṭhamapaḥ phalamūlaṃ tathaiva ca
1.046.010c nyavedayat sahasrākṣo yaccānyadapi kāṅkṣitaṃ
1.046.011a gātrasaṃvāhanaiścaiva śramāpanayanaistathā
1.046.011c śakraḥ sarveṣu kāleṣu ditiṃ paricacāra ha
1.046.012a pūrṇe varṣasahasre tu daśone raghunandana
1.046.012c ditiḥ paramasaṃhṛṣṭā sahasrākṣamathābravīt
1.046.013a tapaścarantyā varṣāṇi daśa vīryavatāṃ vara
1.046.013c avaśiṣṭāni bhadraṃ te bhrātaraṃ drakṣyase tataḥ
1.046.014a tamahaṃ tvatkṛte putra samādhāsye jayotsukaṃ
1.046.014c trailokyavijayaṃ putraṃ saha bhokṣyasi vijvaraḥ
1.046.015a yācitena suraśreṣṭha tava pitrā mahātmanā
1.046.015c varo varṣasahasrānte datto mama sutaṃ prati
1.046.016a evamuktvā ditistatra prāpte madhyaṃ dineśvare
1.046.016c nidrayāpahṛtā devī pādau kṛtvātha śīrṣataḥ
1.046.017a dṛṣṭvā tāmaśuciṃ śakraḥ pādyoḥ kṛtamūrdhajāṃ
1.046.017c śiraḥsthāne kṛtau pādau jahāsa ca mumoda ca
1.046.018a tasyāḥ śarīravivaraṃ praviveśa puraṃdaraḥ
1.046.018c garbha ca saptadhā rāma ciccheda paramātmavān
1.046.019a bhidyamānastato garbho vajreṇa śataparvaṇā
1.046.019c ruroda susvaraṃ rāma tato ditirabudhyata
1.046.020a mā rudo mā rudaśceti garbhaṃ śakro 'bhyabhāṣata
1.046.020c bibheda ca mahatejā rudantamapi vāsavaḥ
1.046.021a na hantavyo na hantavya iti taṃ ditirabravīt
1.046.021c niṣpapāta tataḥ śakro mānurvacanagauravāt
1.046.022a prāñjalirvajrasahito ditiṃ śakro 'bhyabhāṣata
1.046.022c aśucirdevi suptāsi pādayoḥ kṛtamūrdhajā
1.046.023a tadantaranamahaṃ labdhvā śakrahantāramāhave
1.046.023c ācchidaṃ saptadhā devi tanme tvaṃ kṣantumarhasi
1.047.01a saptadhā tu kṛte garbhe ditiḥ paramadhārmikā
1.047.01c sahasrākṣaṃ durādharṣaṃ vākyaṃ sānunayābravīt
1.047.02a mamāparādhādgarbho 'yaṃ saptadhā śakalīkṛtaḥ
1.047.02c nāparādho hi deveśa tavātra balisūdana
1.047.03a priyaṃ tu kṛtamicchāmi mama garbhaviparyaye
1.047.03c marutāṃ sapta saptānāṃ sthānapālā bhavantu te
1.047.04a vātaskandhā ime putra carantu divi putrakāḥ

1.047.04c mārutā iti vikhyātā divyarūpā mamātmajāḥ
1.047.05a brahmalokaṃ caratveka indralokaṃ tathāparaḥ
1.047.05c divi vāyuriti khyātastṛtīyo 'pi mahāyaśāḥ
1.047.06a catvārastu suraśreṣṭha diśo vai tava śāsanāt
1.047.06c saṃcariṣyanti bhadraṃ te devabhūtā mamātmajā
1.047.07a tasyāstadvacanaṃ śrutvā sahasrākṣaḥ purandaraḥ
1.047.07c uvāca prāñjalirvākyaṃ ditiṃ balinिṣūdanaḥ
1.047.08a tvatkṛtenaiva nāmnā hi bhaviṣyanti tavātmajāḥ
1.047.08c khyātā maruta ityete divyarūpā mamājñayā
1.047.09a amṛtaprāśinaḥ putrā ime te sahitā mayā
1.047.09c vicariṣyanti lokāṃstrīn nirbhayā vigatajvarāḥ
1.047.010a evaṃ tau niścayaṃ kṛtvā mātāputrau tapovane
1.047.010c jagmatustridivaṃ rāma kṛtārthāviti naḥ śrutaṃ
1.047.011a eṣa deśaḥ sa kākutstha mahendrādhyuṣitaḥ purā
1.047.011c ditiṃ yatra tapaḥsiddhāmevaṃ paricacāra saḥ
1.047.012a ikṣvākoratra rājararṣeḥ putraḥ paramadhārmikaḥ
1.047.012c alambuṣāyāmutpanno viśāla iti viśrutaḥ
1.047.013a tena cāsīdiha sthāne viśāleti purī kṛtā
1.047.013c viśālasya suto rājā hemacandro mahābalaḥ
1.047.014a sucandra iti vikhyāto hemacandrādanantaraḥ
1.047.014c sucandratanayo rāma dhūmrāśva iti viśrutaḥ
1.047.015a dhūmrāśvatanayaścāpi sṛñjayaḥ samapadyata
1.047.015c sṛñjayasya sutaḥ śrīmān sahadevaḥ pratāpavān
1.047.016a kuśāśvaḥ sahadevasya putraḥ paramadhārmikaḥ
1.047.016c kuśāśvasya mahātejāḥ somadattaḥ pratāpavān
1.047.017a tasya putro mahatejāḥ saṃpratyeṣa purīmimāṃ
1.047.017c āvasatyamaraprakhyaḥ sumatirnāma durjayaḥ
1.047.018a ikṣvakostu prasādena sarve vaiśālikā nṛpāḥ
1.047.018c dīrghāyuṣo mahātmāno vīryavantaḥ sudhārmikāḥ
1.047.019a ihādyā rajanīmekāṃ sukhaṃ svapsyāmahe vayaṃ
1.047.019c śvaḥ prabhāte naraśreṣṭha janakaṃ draṣṭumarhasi
1.047.020a sumatistu tataḥ śrutvā viśvāmitramupāgataṃ
1.047.020c pratyudgamya mahātmānaṃ pūjayāmāsa pārthivaḥ
1.047.021a pūjāṃ ca paramāṃ kṛtvā sopādhyāyaḥ sabāndhavaḥ
1.047.021c prāñjaliḥ kuśalaṃ pṛṣṭvā viśvāmitramathābravīt
1.047.022a dhanyo 'smyanugṛhīto 'smi yasya me viṣayaṃ mune
1.047.022c saṃprāpto darśanaṃ caiva nāsti dhanyataro mama
1.048.01a pṛṣṭvā tu kuśalaṃ tatra parasparasamāgame
1.048.01c kathānte sumatirvākyaṃ vyājahāra mahāmuniṃ
1.048.02a imau kumārau bhadraṃ te devatulyaparākramau
1.048.02c gajasiṃhagatī vīrau śārdūlavṛṣabhopamau
1.048.03a padmapatraviśālākṣau khaṅgatūṇīdhanurdharau
1.048.03c aśvināviva rūpeṇa samupasthitayauvanau
1.048.04a yadṛcchayaiva gāṃ prāptau devalokādivāmarau
1.048.04c kathaṃ padbhyāmiha prāptau kimarthaṃ kasya vā mune
1.048.05a bhūṣayantāvimaṃ deśaṃ candrasūryāvivāmbaram
1.048.05c parasparasya sadṛśau pramāṇeṅgitaceṣṭitaiḥ

1.048.06a tasya tadvacanaṃ śrutvā yathāvṛttaṃ nyavedayat
1.048.06c siddhāśramanivāsaṃ ca rākṣasānāṃ badhaṃ tathā
1.048.07a viśvāmitravacaḥ śrutvā rājā paramavismitaḥ
1.048.07c atithī pūjayāmāsa putrau daśarathasya tau
1.048.08a tataḥ paramasatkāraṃ sumateḥ prāpya rāghavau
1.048.08c uṣya tatra niśāmekāṃ jagmanurmithilāṃ prati
1.048.09a tāṃ dṛṣṭvā dūrataḥ sarve janakasya purīṃ śubhāṃ
1.048.09c munayo hṛṣṭamanasaḥ śaśaṃsuḥ sādhu sādhviti
1.048.010a mithilopavane tatra āśramaṃ dṛśya rāghavaḥ
1.048.010c purāṇaṃ nirjanaṃ puṇyaṃ papraccha munipuṃgavaṃ
1.048.011a śrīmadāśramasaṃkāśaṃ kiṃtvidaṃ munivarjitaṃ
1.048.011c śrotumicchāmi bhagavan kasyāyaṃ pūrva āśramaḥ
1.048.012a tacchrutvā rāghaveṇoktaṃ vākyaṃ vākyaviśāradaḥ
1.048.012c pratyuvāca mahātejā viśvāmitro mahāmuniḥ
1.048.013a hanta te kathayiṣyāmi śṛṇu tattvena rāghava
1.048.013c yasyaitadāśramapadaṃ śaptaṃ kopānmahātmanā
1.048.014a gautamasya naraśreṣṭha pūrvamāsīnmahāmuneḥ
1.048.014c āśramo divyasaṃkāśaḥ surairapi supūjitaḥ
1.048.015a sa cātra tapa ātiṣṭhadahalyāsahito muniḥ
1.048.015c saṃvatsarasahasrāṇi bahuni raghunandana
1.048.016a kadāciddivase rāma tato duragate munau
1.048.016c tadasyā āśrame dṛṣṭvā ramyaṃ rūpaṃ puraṃdaraḥ
1.048.017a tasyāntaraṃ viditvā ca kāmārthastridiveśvaraḥ
1.048.017c muniveśadharo bhūtvā so 'halyāmidamabravīt
1.048.018a ṛtukālaṃ pratīkṣante nārthinaḥ susamāhite
1.048.018c saṃgamaṃ tvahamicchāmi tvayā saha sumadhyame
1.048.019a muniveśaṃ sahasrākṣaṃ vijñāya raghunandana
1.048.019c matiṃ cakāra ḍurmedhā devarājakutuhalāt
1.048.020a athābravīt suraśreṣṭhaṃ kṛtārthenāntarātmanā
1.048.020c kṛtārthāsmi suraśreṣṭha gaccha śīghramitaḥ prabho
1.048.021a ātmānaṃ māṃ ca deveśa sarvathā rakṣa gautamāt
1.048.021c indrastu prahasan vākyamahalyāmidamabravīt
1.048.022a suśroṇi parituṣṭo 'smi gamiṣyāmi yathāgataṃ
1.048.022c evaṃ saṃgamya tu tayā niścakrāmoṭajāt tataḥ
1.048.023a sa saṃbhramāt tvaran rāma śaṅkito gautamaṃ prati
1.048.023c gautamaṃ saṃdadarśātha praviśantaṃ mahāmuniṃ
1.048.024a devadānavadurdharṣaṃ tapobalasamanvitaṃ
1.048.024c tīrthodakapariklinnaṃ dīpyamānamivānalaṃ
1.048.025a gṛhītasamidhaṃ tatra sakuśaṃ munipuṃgavaṃ
1.048.025c dṛṣṭvā surapatistrasto viṣaṇāvadano 'bhavat
1.048.026a atha dṛṣṭvā sahasrākṣaṃ muniveśadharaṃ muniḥ
1.048.026c durvṛttaṃ vṛttasaṃpanno roṣādvacanamabravīt
1.048.027a mama rūpaṃ samāsthāya kṛtavān asi durmate
1.048.027c akartavyamidaṃ yasmādviphalastvaṃ bhaviṣyasi
1.048.028a gautamenaivamuktasya saroṣeṇa mahātmanā
1.048.028c petaturvṛṣaṇau bhūmau sahasrākṣasya tatakṣaṇāt
1.048.029a vyathitaḥsa tadā cāsīddhataujā viphalīkṛtaḥ

1.048.029c dharṣitastapasogreṇa kaśmalaṃ cainamāviśat
1.048.030a tathā śaptvā sa vai śakraṃ bhāryāmapi ca śaptavān
1.048.030c iha varṣasahasrāṇi bahūni nivasiṣyasi
1.048.031a vātabhakṣā nirāhārā tapyantī bhasmaśāyinī
1.048.031c adṛśyā sarvabhūtānāmāśrame 'smin nivatsyasi
1.048.032a yadā tvidaṃ vanaṃ ghoraṃ rāmo daśarathātmajaḥ
1.048.032c āgamiṣyati durdharṣastadā pūtā bhaviṣyasi
1.048.033a tasyātithyena durvṛtte lobhamohavivarjitā
1.048.033c matsakāśe mudā yuktā svaṃ vapurdhārayiṣyasi
1.048.034a evamuktvā mahātejā gautamo duṣṭacāriṇīṃ
1.048.034c himavacchikhare ramye tapastepe suduścaraṃ
1.049.01a aphalastu tataḥ śakro devān agnipurogamān
1.049.01c abravīt trastanayanaḥ sarṣisaṃghān sacāraṇān
1.049.02a kurvatā tapaso vighnaṃ gautamasya mahātmanaḥ
1.049.02c krodhamutpādya hi mayā surakāryamidaṃ kṛtaṃ
1.049.03a aphalo 'smi kṛtastena krodhāt sā ca nirākṛtā
1.049.03c śāpamokṣeṇa mahatā tapo 'syāpahṛtaṃ mayā
1.049.04a tanmāṃ suravarāḥ sarve sarṣisaṃghāḥ sacāraṇāḥ
1.049.04c surakāryārthamaphalaṃ saphalaṃ kartumarhatha
1.049.05a śatakratorvacaḥ śrutvā devāḥ sāgnipurogamāḥ
1.049.05c pitṛdevān upetyāhuḥ sarve saha marudgaṇaiḥ
1.049.06a puro vicārya mohena ṛṣipatnīṃ śatakratuḥ
1.049.06c dharṣayitvā muneḥ śāpāt tatraiva viphalaḥ kṛtaḥ
1.049.07a idānīṃ kupyate devān devarājaḥ puraṃdaraḥ
1.049.07c ayaṃ meṣaḥ savṛṣaṇāḥ śakro hyavṛṣaṇāḥ kṛtaḥ
1.049.08a meṣasya vṛṣaṇau gṛhya śakrāyāśu prayacchata
1.049.08c aphalastu kṛto meṣaḥ parāṃ tuṣṭiṃ pradāsyati
1.049.09a bhavatāṃ harṣaṇārthāya ye ca dāsyanti mānavāḥ
1.049.09c akṣayaṃ hi phalaṃ teṣāṃ yūyaṃ dāsyatha puṣkalaṃ
1.049.010a agnestu vacanaṃ śrutvā pitṛdevāḥ samāgatāḥ
1.049.010c utpādya meṣavṛṣaṇau sahasrākṣo nyaveśayan
1.049.011a tadā prabhṛti kākutstha pitṛdevāḥ samāgatāḥ
1.049.011c aphalān bhuñjate meṣān phalaisteṣāmayojayan
1.049.012a indrastu meṣavṛṣaṇastadā prabhṛti rāghava
1.049.012c gautamasya prabhāveṇā tapasā ca mahātmanaḥ
1.049.013a tadāgaccha mahāteja āśramaṃ puṇyakarmaṇaḥ
1.049.013c tārayainām mahābhāgāmahalyāṃ devarūpiṇīṃ
1.049.014a viśvāmitravacaḥ śrutvā rāghavaḥ sahalakṣmaṇaḥ
1.049.014c viśvāmitraṃ puraskṛtya āśramaṃ praviveśa ha
1.049.015a dadarśa ca mahābhāgāṃ tapasā dyotitaprabhāṃ
1.049.015c lokairapi samāgamya durnirīkṣyāṃ surāsuraiḥ
1.049.016a prayatnānnirmitāṃ dhātrā dhivyāṃ māyāmayīmiva
1.049.016c dhūmenāpi parītāṅgīṃ dīptāmagniśikhāmiva
1.049.017a tuṣāreṇāvṛtāṃ sābhrāṃ pūrṇacandraprabhāmiva
1.049.017c madhye 'mbhaso durādharṣāṃ dīptāṃ sūryaprabhāmiva
1.049.018a sā hi gautamavākyena durnirīkṣyā babhūva ha
1.049.018c trayāṇāmapi lokānāṃ yāvadrāmasya darśanaṃ

1.049.019a rāghavau tu tadā tasyāḥ pādau jagṛhaturmudā
1.049.019c smarantī gautamavacaḥ pratijagrāha sā hi tau
1.049.020a pādyamarghyaṃ tathātithyaṃ cakāra susamāhitā
1.049.020c pratijagrāha kākutstho vidhidṛṣṭena karmaṇā
1.049.021a puṣpavṛṣṭirmahatyāsīddevadundubhinisvanaiḥ
1.049.021c gandharvāpsarasāṃ caiva mahān āsīt samutsavaḥ
1.049.022a sādhu sādhviti devāstāmahalyāṃ samapujayan
1.049.022c tapobalaviśuddhāṅgīṃ gautamasya vaśānugāṃ
1.049.023a gautamaśca mahātejā dṛṣṭvā divyena cakṣuṣā
1.049.023c svamāśramapadaṃ rāmamāgataṃ pratyapujayat
1.049.024a sametya bhāryayā caiva pūtayāhalyayā tadā
1.049.024c tayaiva sahito bhūyastapastepe mahātapāḥ
1.049.025a rāmo 'pi paramāṃ pūjāṃ gautamasya mahāmuneḥ
1.049.025c sakāśādvidhivat prāpya jagāma mithilāṃ tataḥ
1.050.01a tataḥ prāguttarāṃ gatvā rāmaḥ saumitriṇā saha
1.050.01c viśvāmitraṃ puraskṛtya yajñavāṭamupāgamat
1.050.02a rāmastu muniśārdūlamuvāca sahalakṣmaṇāḥ
1.050.02c sādhvī yajñasamṛddhirhi jānakasya mahātmanaḥ
1.050.03a bahunīha sahasrāṇi nānādeśanivāsināṃ
1.050.03c brāhmaṇānāṃ mahābhāga vedādhyayanaśālināṃ
1.050.04a ṛṣivāṭāśca dṛśyante śakaṭīśatasaṃkulāḥ
1.050.04c deśo vidhīyatāṃ brahman yatra vatsyāmahe vayaṃ
1.050.05a rāmasya vacanaṃ śrutvā viśvāmitro mahāmuniḥ
1.050.05c niveśamakaroddeśe vivikte salilāyute
1.050.06a viśvāmitramanuprāptaṃ śrutvā nṛpavarastadā
1.050.06c śatānandaṃ puraskṛtya purohitamaninditaṃ
1.050.07a ṛtvigbhiḥ sahitaścānyairādāyārghyaṃ tvarānvitaḥ
1.050.07c pratyujjagāma sahasā vinayena samanvitaḥ
1.050.08a pratigṛhya tu tāṃ pūjāṃ janakānmunisattamaḥ
1.050.08c papraccha kuśalaṃ rājño yajñasāmṛddhameva ca
1.050.09a sa tāṃścātha munīn pṛṣṭvā sopādhyāyapurodhasaḥ
1.050.09c yathārhamṛṣibhiḥ sarvaiḥ samāgacchat prahṛṣṭavat
1.050.010a atha rājā muniśreṣṭhaṃ kṛtāñjalirabhāṣata
1.050.010c āsane bhagavān āstāṃ sahaibhirmunipuṃgavaiḥ
1.050.011a janakasya vacaḥ śrutvā niṣasād mahāmuniḥ
1.050.011c purodhā ṛtvijaścaiva rājā ca saha mantribhiḥ
1.050.012a āsaneṣu yathānyāyamupaviṣṭān samantataḥ
1.050.012c dṛṣṭvā sa nṛpatistatra viśvāmitramathābravīt
1.050.013a adya yajñasamṛddhirme saphalā daivataiḥ kṛtā
1.050.013c adya yajñaphalaṃ prāptaṃ bhagavaddarśanānmayā
1.050.014a dhanyo 'smyanugṛhīto 'smi yasya me munipuṃgava
1.050.014c yajñopasadanaṃ brahman prāpto 'si munibhiḥ saha
1.050.015a dvādaśāhaṃ tu brahmarṣe śeṣamāhurmanasvinaḥ
1.050.015c tato bhāgārthino devān draṣṭumarhasi kauśika
1.050.016a ityuktvā muniśārdūlaṃ prahṛṣṭavadanastadā
1.050.016c punastaṃ paripapraccha prāñjaliḥ prayato nṛpaḥ
1.050.017a imau kumārau bhadraṃ te devatulyaparākramau

1.050.017c gajasiṃhagatī vīrau śārdūlavṛṣabhopamau
1.050.018a padmapatraviśālākṣau khaḍgatūṇīdhanurdharau
1.050.018c aśvināviva rūpeṇa samupasthitayauvanau
1.050.019a yadṛcchayaiva gāṃ prāptau devalokādivāmarau
1.050.019c kathaṃ padbhyāmiha prāptau kimarthaṃ kasya vā mune
1.050.020a bhūṣayantāvimaṃ deśaṃ candrasūryāvivāmbaraṃ
1.050.020c parasparasya sadṛśau pramāṇeṅgitaceṣṭitaiḥ
1.050.021a tasya tadvacanaṃ śrutvā janakasya mahātmanaḥ
1.050.021c nyavedayadameyātmā putrau daśarathasya tau
1.050.022a siddhāśramanivāsaṃ ca rākṣasānāṃ badhaṃ tathā
1.050.022c taccāgamanamavyagraṃ viśālāyāśca darśanaṃ
1.050.023a ahalyādarśanaṃ caiva gautamena samāgamaṃ
1.050.023c mahādhanuṣi jijñāsāṃ kartumāgamanaṃ tadā
1.050.024a etat sarvaṃ mahātejā janakāya mahātmane
1.050.024c nivedya virarāmātha viśvāmitro mahāmuniḥ
1.051.01a tasya tadvacanaṃ śrutvā viśvāmitrasya dhīmataḥ
1.051.01c hṛṣṭaromā mahātejā śatānando mahātapāḥ
1.051.02a gautamasya suto jyeṣṭhastapasā dyotitaprabhaḥ
1.051.02c rāmasaṃdarśanādeva paraṃ vismayamāgataḥ
1.051.03a etau niṣaṇau saṃprekṣya śatānando nṛpātmajau
1.051.03c sukhāsīnaṃ muniśreṣṭhaṃ viśvāmitramathābravīt
1.051.04a api te muniśārdūla mama mātā yaśasvinī
1.051.04c darśitā rājaputrāya tapo dīrghamupāgatā
1.051.05a api rāme mahābhāgā mama mātā yaśasvinī
1.051.05c vanyairupāharat pūjāṃ pūjārhe sarvadehināṃ
1.051.06a api rāmāya kathitaṃ yadvṛttaṃ tat purātanaṃ
1.051.06c mama māturmahātejo devena ḍuranuṣṭhitaṃ
1.051.07a api kauśika bhadraṃ te guruṇā mama saṃgatā
1.051.07c mama mātā muniśreṣṭha rāmasaṃdarśanāditaḥ
1.051.08a api prītena manasā gururme kuśikātmaja
1.051.08c pūtāṃ dīrgheṇa tapasā mātaraṃ me 'bhyanandata
1.051.09a api me guruṇā rāmaḥ pūjitaḥ kuśikātmaja
1.051.09c ihāgato mahātejāḥ pūjāṃ prāpya mahātmanaḥ
1.051.010a tacchrutvā vacanaṃ tasya viśvāmitro mahāmuniḥ
1.051.010c pratyuvāca śatānandaṃ vākyajño vākyakovidaṃ
1.051.011a nātikrāntaṃ muniśreṣṭha yat kartavyaṃ kṛtaṃ mayā
1.051.011c saṃgatā muninā patnī bhārgaveṇeva reṇukā
1.051.012a tacchrutvā vacanaṃ tasya viśvāmitrasya dhīmataḥ
1.051.012c śatānando mahatejā rāmaṃ vacanamabravīt
1.051.013a svāgataṃ te naraśreṣṭha diṣṭyā prāpto 'si rāghava
1.051.013c viśvāmitraṃ puraskṛtya maharṣimaparājitaṃ
1.051.014a acintyakarmā tapasā brahmarṣiramitaprabhaḥ
1.051.014c viśvāmitro mahāvāho vetsyenaṃ paramāṃ gatiṃ
1.051.015a nāsti dhanyataro rāma tvatto 'nyo bhuvi kaścana
1.051.015c goptā kuśikaputraste yena taptaṃ mahat tapaḥ
1.051.016a śrūyatāṃ cābhidhāsyāmi kauśikasya mahātmanaḥ
1.051.016c yathābalaṃ yathāvṛttaṃ tanme nigadataḥ śṛṇu

1.051.017a rājāsīdeṣa dharmātmā dīrghakālamariṃdamaḥ
1.051.017c dharmajñaḥ kṛtavidyaśca prajānāṃ ca hite rataḥ
1.051.018a prajāpatisutastvāsīt kuśo nāma mahīpatiḥ
1.051.018c kuśasya putro balavān kuśanābhaḥ sudhārmikaḥ
1.051.019a kuśanābhasutastvāsīdgādhirityeva viśrutaḥ
1.051.019c gādheḥ putro mahātejā viśvāmitro mahāmuniḥ
1.051.020a viśvāmitro mahatejāḥ pālayāmāsa medinīṃ
1.051.020c bahuvarṣasahasrāṇi rājā rājyamakārayat
1.051.021a kadācit tu mahatejā yojayitvā varūthinīṃ
1.051.021c akṣauhiṇīparivṛtaḥ paricakrāma medinīṃ
1.051.022a nagarāṇi ca rāṣṭrāṇi saritaśca mahāgirīn
1.051.022c āśramān kramaśo rājā vicarannājagāma ha
1.051.023a vāśiṣṭhasyāśramapadaṃ nānāpuṣpalatādrumaṃ
1.051.023c nānāmṛgagaṇākīrṇaṃ siddhacāraṇasevitaṃ
1.051.024a devadānavagandharvaiḥ kinnarairupaśobhitaṃ
1.051.024c praśāntahariṇākīrṇaṃ dvijasaṃghaniṣevitaṃ
1.051.025a tapaścaraṇasaṃsiddhairagnikalpairmahātmabhiḥ
1.051.025c satataṃ saṃkulaṃ śrīmadbrahmakalpairmahāvrataiḥ
1.051.026a abbhakṣairvāyubhakṣaiśca śīrṇaparṇāśanaistathā
1.051.026c phalamūlāśanairdāntairjitakrodhairjitendriyaiḥ
1.051.027a ṛṣibhirbālakhilyaiśca jāpahomaparāyaṇaiḥ
1.051.027c anyairvaikhānasaiścaiva samantādupaśobhitaṃ
1.051.028a vaśiṣṭhasyāśramapadaṃ brahmalokamivāparaṃ
1.051.028c dadarśa jayatāṃ śreṣṭho viśvāmitro mahāmanāḥ
1.052.01a taṃ dṛṣṭvā paramaprīto viśvāmitro mahābalaḥ
1.052.01c praṇato praṇayādvīro vaśiṣṭhaṃ japatāṃ varaṃ
1.052.02a svāgataṃ tava cetyukto vaśiṣṭhena mahātmanā
1.052.02c āsanaṃ cāsya bhagavān vaśiṣṭho vyādideśa ha
1.052.03a upaviṣṭāya ca tadā viśvāmitrāya dhīmate
1.052.03c yathānyāyaṃ munivaraḥ phalamūlamupāharat
1.052.04a pratigṛhya tu tāṃ pūjāṃ vaśiṣṭhādrājasattamaḥ
1.052.04c viśvāmitro mahatejāḥ kuśalaṃ paryapṛcchata
1.052.05a tapo 'gnihotraśiṣyeṣu vanaspatigaṇe tathā
1.052.05c sarvatra kuśalaṃ prāha vaśiṣṭho rājasattamaṃ
1.052.06a mukhopaviṣṭaṃ rājānaṃ viśvāmitraṃ mahātapāḥ
1.052.06c papraccha japatāṃ śreṣṭho vaśiṣṭho brahmaṇāḥ sutaḥ
1.052.07a kaccit te kuśalaṃ rājan kacciddharmeṇa rañjayan
1.052.07c prajāḥ pālayase vīra rājavṛttena dhārmikaḥ
1.052.08a kaccit te saṃbhṛtā bhṛtyāḥ kaccit tiṣṭhanti śāsane
1.052.08c kaccit te vijitāḥ sarve ripavo ripusūdana
1.052.09a kaccidbaleṣu kośeṣu mitreṣu ca parantapa
1.052.09c kuśalaṃ te naravyāghra putrapautre tathānagha
1.052.010a sarvatra kuśalaṃ rājā tamataḥ pratyudāharat
1.052.010c viśvāmitro mahatejā vaśiṣṭhaṃ vinayānvitaḥ
1.052.011a kṛtvobhau suciraṃ kālaṃ dharmiṣṭhau tāḥ kathāstadā
1.052.011c mudā paramayā yuktau prīyetāṃ tau parasparaṃ
1.052.012a tato vaśiṣṭho bhagavān kathānte raghunandana

1.052.012c viśvāmitramidaṃ vākyamuvāca prahasanniva
1.052.013a ātithyaṃ kartumicchāmi balasyāsya mahābala
1.052.013c tava caivāprameyasya yathārhaṃ saṃpratīccha me
1.052.014a satkriyāṃ hi bhavān etāṃ pratīcchatu mayodyatāṃ
1.052.014c rājaṃstvamatithiśreṣṭhaḥ pūjanīyaḥ prayatnataḥ
1.052.015a evamukto vaśiṣṭhena viśvāmitro mahāmatiḥ
1.052.015c kṛtamityabravīdrājā pūjāvākyena me tvayā
1.052.016a phalamūlena bhagavan vidyate yat tavāśrame
1.052.016c pādyenācamanīyena bhagavaddarśanena ca
1.052.017a sarvathā ca mahāprājña pūjārheṇa supūjitaḥ
1.052.017c gamiṣyāmi namaste 'stu maitreṇekṣasva cakṣuṣā
1.052.018a evaṃ bruvantaṃ rājānaṃ vaśiṣṭhaḥ punareva hi
1.052.018c nyamantrayata dharmātmā punaḥ punarudāradhīḥ
1.052.019a vāḍhamityeva gādheyo vaśiṣṭhaṃ pratyuvāca ha
1.052.019c yathā priyaṃ bhagavatastathāstu munipuṃgava
1.052.020a evamuktastathā tena vaśiṣṭho japatāṃ varaḥ
1.052.020c ājuhāva tato dhenuṃ kalmāṣīṃ dhūtakalmaṣāṃ
1.052.021a ehyehi śabale kṣipraṃ śṛṇu caiva vaco mama
1.052.021c ***
1.052.022a sabalasyāsya rājarṣeḥ kartuṃ vyavasito 'smyahaṃ
1.052.022c bhojanena mahārheṇa satkāraṃ tadvidhatsva me
1.052.023a yasya yasya yathākāmaṃ ṣaḍraseṣvabhipūjitaṃ
1.052.023c tat sarvaṃ kāmadhugdivye abhivarṣa kṛte mama
1.052.024a rasenānnena peyena lehyacoṣyeṇa saṃyutaṃ
1.052.024c annānāṃ nicayaṃ sarvaṃ sṛjasva śabale tvara
1.053.01a evamuktā vaśiṣṭhena śabalā śatrusūdana
1.053.01c vidadhe kāmadhuk kāmān yasya yasyepsitān yathā
1.053.02a ikṣūn madhūni lājāṃśca maireyāṃśca varāśavān
1.053.02c pānāni ca mahārhāṇi bhakṣyāṃścoccāvacān api
1.053.03a uṣṇādyaudanasyātra rāśayaḥ parvatopamāḥ
1.053.03c mṛṣṭānnāni sūpāśca dadhikulyāstathaiva ca
1.053.04a nānāsvādurasānāṃ ca khāṇḍavānāṃ tathaiva ca
1.053.04c bhājanāni supūrṇāni gauḍāni ca sahasraśaḥ
1.053.05a sarvamāsīt susaṃtuṣṭaṃ hṛṣṭapuṣṭajanāyutaṃ
1.053.05c viśvāmitrabalaṃ rāma vaśiṣṭhena sutarpitaṃ
1.053.06a viśvāmitro hi rājarṣirhṛṣṭapuṣṭastadābhavat
1.053.06c sāmātyo mantrisahitaḥ sabhṛtyabalavāhanaḥ
1.053.07a yuktaḥ pareṇa harṣeṇa vaśiṣṭhamidamabravīt
1.053.07c pujito 'haṃ tvayā brahman pūjārheṇa susatkṛtaḥ
1.053.08a śrūyatāmabhidhāsyāmi vākyaṃ vākyaviśārada
1.053.08c gavāṃ śatasahasreṇa dīyatāṃ śabalā mama
1.053.09a ratnaṃ hi bhagavannetadratnabhāgī ca pārthivaḥ
1.053.09c tasmānme śabalāṃ dehi mamaiṣā dharmato dvija
1.053.010a evamuktāstu bhagavān vaśiṣṭho munipuṃgavaḥ
1.053.010c viśvāmitreṇa dharmātmā pratyuvāca mahīpatiṃ
1.053.011a nāhaṃ śatasahasreṇa nāpi koṭiśatairgavāṃ
1.053.011c rājan dāsyāmi śabalāṃ rāśibhī rajatasya vā

1.053.012a na parityāgamarheyaṃ matsakāśādariṃdama
1.053.012c śāśvatī śabalā mahyaṃ kīrtirātmavato yathā
1.053.013a asyāṃ havyaṃ ca kavyaṃ ca prāṇayātrā tathaiva ca
1.053.013c āyattamagnihotraṃ ca balirhomastathaiva ca
1.053.014a svāhākāravaṣaṭkārau vidyāśca vividhāstathā
1.053.014c āyattamatra rājarṣe sarvametanna saṃśayaḥ
1.053.015a sarvasvametat satyena mama tuṣṭikarī tathā
1.053.015c kāraṇairbahubhī rājan na dāsye śabalāṃ tava
1.053.016a vaśiṣṭhenaivamuktāstu viśvāmitro 'bravīt tadā
1.053.016c saṃrabdhataramatyarthaṃ vākyaṃ vākyaviśāradaḥ
1.053.017a hiraṇyakakṣagraiveyān suvarṇāṃkuśabhūṣitān
1.053.017c dadāmi kuñjarāṇāṃ te sahasrāṇi caturdaśa
1.053.018a hairaṇyānāṃ rathānāṃ ca śvetāśvānāṃ caturyujāṃ
1.053.018c dadāmi te śatānyaṣṭau kiṅkiṇīkavibhūṣitān
1.053.019a hayānāṃ deśajātānāṃ kulajānāṃ mahaujasāṃ
1.053.019c sahasramekaṃ daśa ca dadāmi tava suvrata
1.053.020a nānāvarṇavibhaktānāṃ vayaḥsthānāṃ tathaiva ca
1.053.020c dadāmyekāṃ gavāṃ koṭiṃ śabalā dīyatāṃ mama
1.053.021a yāvadicchasi ratnāni hiraṇyaṃ vā dvijottama
1.053.021c tāvaddadāmi te sarvaṃ dīyatāṃ śabalā mama
1.053.022a evamuktastu bhagavān viśvāmitreṇa dhīmatā
1.053.022c na dāsyāmīti śabalāṃ prāha rājan kathaṃcana
1.053.023a etadeva hi me ratnametadeva hi me dhanaṃ
1.053.023c etadeva hi sarvasvametadeva hi jīvitaṃ
1.053.024a darśaśca paurṇamāsaśca yajñāścaivāptadakṣiṇāḥ
1.053.024c etadeva hi me rājan vividhāśca kriyāstathā
1.053.025a adomūlāḥ kriyāḥ sarvā mama rājan na saṃśayaḥ
1.053.025c bahunā kiṃ pralāpena na dāsye kāmadohinīṃ
1.054.01a kāmadhenuṃ vaśiṣṭho 'sau yadā na tyajate muniḥ
1.054.01c tadāsya śabalāṃ rājā viśvāmitro 'nvakarṣata
1.054.02a nīyamānā tu śabalā rāma rājñā mahātmanā
1.054.02c duḥkhitā cintayāmāsa rudatī śokakarśitā
1.054.03a parityaktā vaśiṣṭhena kimahaṃ sumahātmanā
1.054.03c yāhaṃ rājabhaṭairdīnā hriyeya bhṛśaduḥkhitā
1.054.04a kiṃ mayāpakṛtaṃ tasya maharṣerbhāvitātmanaḥ
1.054.04c yanmāmanāgasaṃ dṛṣṭvā bhaktāṃ tyajati dhārmikaḥ
1.054.05a iti sā cintayitvā tu niḥśvasya ca punaḥ punaḥ
1.054.05c jagāma vegena tadā vaśiṣṭhaṃ paramaujasā
1.054.06a vidhūya tāṃstadā bhṛtyān śataśaḥ śatrusūdana
1.054.06c jagāmānilavegena pādamūlaṃ mahātmanaḥ
1.054.07a śabalā sā rudatī ca krośantī cedamabravīt
1.054.07c vaśiṣṭhasyāgrataḥ sthitvā meghadundubhirāviṇī
1.054.08a bhagavan kiṃ parityaktā tvayāhaṃ brahmaṇaḥ suta
1.054.08c yasmādrājabhaṭā māṃ hi nayanti tvatsakāśataḥ
1.054.09a evamuktāstu brahmarṣiridaṃ vacanamabravīt
1.054.09c śokasaṃtaptahṛdayāṃ svasāramiva duḥkhitāṃ
1.054.010a na tvāṃ tyajāmi śabale nāpi me 'pakṛtaṃ tvayā

1.054.010c eṣa tvāṃ nayate rājā balonmatto mahābalaḥ
1.054.011a na hi tulyaṃ balaṃ manye mama rājā viśeṣataḥ
1.054.011c balī rājā kṣatriyaśca pṛthivyāḥ patireva ca
1.054.012a iyamakṣauhiṇī pūrṇā gajavājirathākulā
1.054.012c pattidhvajasamākīrṇā tenāsau balavattaraḥ
1.054.013a evamuktā vaśiṣṭhena pratyuvāca vinītavat
1.054.013c vacanaṃ vacanajñā sā brahmarṣimatulaprabhaṃ
1.054.014a na balaṃ kṣatriyasyāhurbrahmaṇā balavattarāḥ
1.054.014c brahman brāhmabalaṃ divyaṃ kṣātrācca balavattaraṃ
1.054.015a aprameyaṃ balaṃ tubhyaṃ na tvayā balavattaraḥ
1.054.015c viśvāmitro mahāvīryastejastava durāsadaṃ
1.054.016a niyuṃkṣva māṃ mahātejastvadbrahmabalasaṃbhṛtāṃ
1.054.016c tasya darpaṃ balaṃ yat tannāśayāmi durātmanaḥ
1.054.017a ityuktāstu tayā rāma vaśiṣṭhaḥ sa mahāyaśāḥ
1.054.017c sṛjasveti tadovāca balaṃ parabalārdanaṃ
1.054.018a tasyā hambhāravotsṛṣṭāḥ pahlavāḥ śataśo nṛpa
1.054.018c nāśayanti balaṃ sarvaṃ viśvāmitrasya paśyataḥ
1.054.019a sa rājā paramakruddhaḥ krodhavisphāritekṣaṇaḥ
1.054.019c pahlavān nāśayāmāsa śakhairuccāvacairapi
1.054.020a viśvāmitrārditān dṛṣṭvā pahlavān śataśastadā
1.054.020c bhūya evāsṛjaddhorān śakān yavanamiśritān
1.054.021a tairāsīt saṃvṛtā bhūmiḥ śakairyavanamiśritaiḥ
1.054.021c prabhāvadbhirmahāvīryairhemakiñjalkasaṃnibhaiḥ
1.054.022a tīkṣṇāsipaṭṭiśadharairhemavarṇāmbarāvṛtaiḥ
1.054.022c nirdagdhaṃ tat balaṃ sarvaṃ pradīptairiva pāvakaiḥ
1.054.023a tato 'strāṇi mahātejā viśvāmitro mumoca ha
1.054.023c taiste yavanakāmbojā varvarāścākulīkṛtāḥ
1.055.01a tatastān ākulān dṛṣṭvā viśvāmitrāstramohitān
1.055.01c vaśiṣṭhaścoyāmāsa kāmadhuk sṛja yogataḥ
1.055.02a tasyā hambhāravajātāḥ kāmbojā ravisaṃnibhāḥ
1.055.02c ūdhasaścātha saṃbhūtā varvarāḥ śastrapāṇayaḥ
1.055.03a yonideśācca yavanāḥ śakṛddeśācchakāḥ smṛtāḥ
1.055.03c romakūpeṣu mlecchāśca hārītāḥ sakirātakāḥ
1.055.04a taistanniṣūditaṃ sarvaṃ viśvāmitrasya tatūkṣaṇāt
1.055.04c sapadātigajaṃ sāśvaṃ sarathaṃ raghunandana
1.055.05a dṛṣṭvā niṣūditaṃ sainyaṃ vaśiṣṭhena mahātmanā
1.055.05c viśvāmitrasutānāṃ tu śataṃ nānāvidhāyudhaṃ
1.055.06a abhyadhāvat susaṃkruddhaṃ vaśiṣṭhaṃ japatāṃ varaṃ
1.055.06c huṅkareṇaiva tān sarvān nirdadāha mahān ṛṣiḥ
1.055.07a te sāśvarathapadātā vaśiṣṭhena mahātmanā
1.055.07c bhasmīkṛtā muhūrtena viśvāmitrasutāstathā
1.055.08a dṛṣṭvā vināśitān sarvān balaṃ ca sumahāyaśāḥ
1.055.08c savrīḍaṃ cintayāviṣṭo viśvāmitro 'bhavat tadā
1.055.09a samudra iva nirvego bhagnadaṃṣṭra ivoragaḥ
1.055.09c uparaktā ivādityaḥ sadyaḥ niṣprabhatāṃ gataḥ
1.055.010a hataputrabalo dīno lūnapakṣa iva dvijaḥ
1.055.010c gatasarvabalotsāho nirvedaṃ samapadyata

1.055.011a sa putramekaṃ rājyāya pālayeti niyujya ca
1.055.011c pṛthivīṃ kṣatradharmeṇā vanamevābhyapadyata
1.055.012a sa gatvā himavatpārśve kinnaroragasevite
1.055.012c mahādevaprasādārthaṃ tapastepe mahātapāḥ
1.055.013a kenacit tvatha kālena deveśo vṛṣabhadhvajaḥ
1.055.013c darśayāmāsa varado viśvāmitraṃ mahābalaṃ
1.055.014a kimarthaṃ tapyase rājan brūhi yat vivakṣitaṃ
1.055.014c varado 'smi varo yaste kāṅkṣitaḥ so 'bhidhīyatāṃ
1.055.015a evamuktastu devena viśvāmitro mahātapāḥ
1.055.015c praṇipatya mahādevamidaṃ vacanamabravīt
1.055.016a yadi tuṣṭo mahādeva dhanurvedo mamānagha
1.055.016c sāṅgopāṅgopaniṣadḥ sarahasyaḥ pradīyatāṃ
1.055.017a yāni deveṣu cāstrāṇi dānaveṣu tatharṣiṣu
1.055.017c gandharvayakṣarakṣaḥsu pratibhāntu mamānagha
1.055.018a tava prasādādbhavatu devadeva mamepsitaṃ
1.055.018c evamastviti deveśo vākyamuktvā divaṃ yayau
1.055.019a prāpya cāstrāṇi deveśādviśvāmitro mahābalaḥ
1.055.019c harṣeṇa mahatā yukto darpapūrṇo 'bhavat tadā
1.055.020a vivardhamāno vīryeṇā samudra iva parvaṇi
1.055.020c hatameva tadā mene vaśiṣṭhamṛṣisattamaṃ
1.055.021a tato gatvāśramapadaṃ mumocāstrāṇi pārthivaḥ
1.055.021c yaistat tapovanaṃ nāma nirdagdhaṃ cāstratejasā
1.055.022a udīryamāṇamastraṃ tadviśvāmitrasya dhīmataḥ
1.055.022c dṛṣṭvā vipradrutā bhītā munayaḥ śataśo diśaḥ
1.055.023a vaśiṣṭhasya ca ye śiṣyā ye ca vai mṛgapakṣiṇaḥ
1.055.023c vidravanti bhayādbhītā nānādigbhyaḥ sahasraśaḥ
1.055.024a vaśiṣṭhasyāśramapadaṃ śūnyamāsīnmahātmanaḥ
1.055.024c muhurtamiva niḥśabdamāsīdīriṇasaṃnibhaṃ
1.055.025a vadato vai vaśiṣṭhasya mā bhairiti muhurmuhuḥ
1.055.025c nāśayāmyadya gādheyaṃ nīhāramiva bhāskaraḥ
1.055.026a evamuktvā mahatejā vaśiṣṭho japatāṃ varaḥ
1.055.026c viśvāmitraṃ tadā vākyaṃ saroṣamidamabravīt
1.055.027a āśramaṃ cirasaṃvṛddhaṃ yadvināśitavān asi
1.055.027c durācāro hi yanmūḍhastasmāt tvaṃ na bhaviṣyasi
1.056.01a evamukto vaśiṣṭhena viśvāmitro mahābalaḥ
1.056.01c āgneyamastramuddiśya tiṣṭha tiṣṭheti cābravīt
1.056.02a brahmadaṇḍaṃ samudyamya kāladaṇḍamivāparaṃ
1.056.02c vaśiṣṭho bhagavān krodhādidaṃ vacanamabravīt
1.056.03a kṣatrabandho sthito hyeṣa yadvalaṃ taddhi darśaya
1.056.03c nāśayāmyadya te darpaṃ śastrasya tava gādhijā
1.056.04a kva ca te kṣatriyabalaṃ kva ca brahmabalaṃ mahat
1.056.04c paśya brāhmabalaṃ divyaṃ mama kṣatriyapāṃśana
1.056.05a tasyāstraṃ gādhiputrasya ghoramāgneyamudyataṃ
1.056.05c brahmadaṇḍena tacchāntamagnervega ivāmbhasā
1.056.06a vāruṇaṃ caiva raudraṃ ca aindraṃ pāśupataṃ tathā
1.056.06c aiṣīkaṃ cāpi cikṣepa kupito gādhinandanaḥ
1.056.07a mānavaṃ mohanaṃ caiva gāndharvaṃ svāpanaṃ tathā

1.056.07c jṛmbhanaṃ mādanaṃ caiva saṃtāpanavilāpane
1.056.08a śoṣaṇaṃ dāruṇaṃ caiva vajramastraṃ sudurjayaṃ
1.056.08c brahmapāśaṃ kālapāśaṃ vāruṇaṃ pāśameva ca
1.056.09a painākamastraṃ dayitaṃ śuṣkardre aśanī tathā
1.056.09c daṇḍāstramatha paiśācaṃ krauñcamastraṃ tathaiva ca
1.056.010a dharmacakraṃ kālacakraṃ viṣṇucakraṃ tathaiva ca
1.056.010c vāyavyaṃ mathanaṃ caiva astraṃ hayaśirastathā
1.056.011a śaktidvayaṃ ca cikṣepa kaṅkālamuśalaṃ tathā
1.056.011c vaidyādharaṃ mahāstraṃ ca kālāstramatha dāruṇaṃ
1.056.012a triśūlamastraṃ ghoraṃ ca kāpālamatha kaṅkaṇaṃ
1.056.012c etānyastrāṇi cikṣepa sarvāṇi raghunandana
1.056.013a vaśiṣṭe japatāṃ śreṣṭe tadadbhutamivābhavat
1.056.013c tāni sarvāṇi daṇḍena grasate brahmaṇaḥ sutaḥ
1.056.014a teṣu śānteṣu brahmāstraṃ kṣiptavān gādhinandanaḥ
1.056.014c tadastramudyataṃ dṛṣṭvā devāḥ sāgnipurogamāḥ
1.056.015a devarṣayaśca saṃbhrāntā gandharvāḥ samahoragāḥ
1.056.015c trailokyamāsīt saṃtrastaṃ brahmāstre samudīrite
1.056.016a tadapyastraṃ mahāghoraṃ brāhmaṃ brāhmeṇa tejasā
1.056.016c vaśiṣṭho grasate sarvaṃ bahmadaṇḍena rāghava
1.056.017a brāhmāstraṃ grasamānasya vaśiṣṭhasya mahātmanaḥ
1.056.017c trailokyamohanaṃ raudraṃ rūpamāsīt sudāruṇaṃ
1.056.018a romakūpeṣu sarveṣu vaśiṣṭhasya mahātmanaḥ
1.056.018c marīcya iva niṣpeturagnerdhūmākulārciṣaḥ
1.056.019a prājvaladbrahmadaṇḍaśca vaśiṣṭhasya karodyataḥ
1.056.019c sadhūma iva kālāgniryamadaṇḍa ivāparaḥ
1.056.020a tato 'stuvan munigaṇā vaśiṣṭhaṃ japatāṃ varaṃ
1.056.020c amoghaṃ te balaṃ brahman tejo dhāraya tejasā
1.056.021a nigṛhītastvayā brahman viśvāmitro mahābalaḥ
1.056.021c prasīd japatāṃ śreṣṭha lokāḥ santu gatavyathāḥ
1.056.022a evamukto mahatejāḥ śamaṃ cakre mahātapāḥ
1.056.022c viśvāmitro 'pi nikṛto viniḥśvasyedamabravīt
1.056.023a dhigbalaṃ kṣatriyabalaṃ brahmatejobalaṃ balaṃ
1.056.023c ekena brahmadaṇḍena sarvāstrāṇi hatāni me
1.056.024a tadetat prasamīkṣyāhaṃ prasannendriyamānasaḥ
1.056.024c tapo mahat samāsthāsye yadvai brahmatvakāraṇaṃ
1.057.01a tataḥ saṃtaptahṛdayaḥ smaran nigrahamātmanaḥ
1.057.01c viniḥśvasya viniḥśvasya kṛtavairo mahātmanā
1.057.02a sa dakṣiṇāṃ diśaṃ gatvā mahiṣyā saha rāghava
1.057.02c phalamūlāśano dāntaścacāra paramaṃ tapaḥ
1.057.03a athāsya jajñire putrāḥ satyadharmaparāyaṇāḥ
1.057.03c haviṣyando madhuṣyando dṛḍhanetro mahārathaḥ
1.057.04a purṇe varṣasahasre tu brahmā lokapitāmahaḥ
1.057.04c abravīnmadhuraṃ vākyaṃ viśvāmitraṃ tapodhanaṃ
1.057.05a jitā rājarṣilokāste tapasā kuśikātmaja
1.057.05c anena tapasā tvaṃ hi rājarṣiriti vidmahe
1.057.06a evamuktvā mahatejā jagāma saha daivataiḥ
1.057.06c tripiṣṭapaṃ brahmalokaṃ lokānāṃ parameśvaraḥ

1.057.07a viśvāmitro 'pi tacchrutvā hriyā kiṃcidavāṅmukhaḥ
1.057.07c duḥkhena mahatāviṣṭaḥ samanyuridamabravīt
1.057.08a tapaśca sumahat taptaṃ rājarṣiriti māṃ viduḥ
1.057.08c devāḥ sarṣigaṇāḥ sarve nāsti manye tapaḥphalaṃ
1.057.09a evaṃ niścitya manasā bhūya eva mahātapāḥ
1.057.09c tapaścacāra kākutstha paramaṃ paramātmavān
1.057.010a etasminneva kāle tu satyavādī jitendriyaḥ
1.057.010c triśaṃkuriti vikhyāta ikṣvākukulavardhanaḥ
1.057.011a tasya buddhiḥ samutpannā yajeyamiti rāghava
1.057.011c gaccheyaṃ svaśarīreṇa devatānāṃ parāṃ gatiṃ
1.057.012a vaśiṣṭhaṃ sa samāhuya kathayāmāsa cintitaṃ
1.057.012c aśakyamiti cāpyukto vaśiṣṭhena mahātmanā
1.057.013a pratyākhyāto vaśiṣṭhena sa yayau dakṣiṇāṃ diśaṃ
1.057.013c tatastatkarmasiddhyārthaṃ putrāṃstasya gato nṛpaḥ
1.057.014a triśaṃkustu mahātejāḥ śataṃ paramabhāsvaraṃ
1.057.014c vaśiṣṭhaputrān dadṛśe tapyamānān manasvinaḥ
1.057.015a so 'bhigamya mahātmānaḥ sarvān eva guroḥ sutān
1.057.015c abhivādyānupūrveṇā hriyā kiṃcidavāṅmukhaḥ
1.057.016a abravīt sa mahābhāgān sarvān eva kṛtāñjaliḥ
1.057.016c śaraṇaṃ vaḥ prapanne 'haṃ śaraṇyaḥ śaraṇapradān
1.057.017a pratyākhyāto hi bhadraṃ vo vaśiṣṭhena mahātmanā
1.057.017c yaṣṭukāmo mahāyajñaṃ tadanujñātumarhatha
1.057.018a guruputrān ahaṃ sarvān namaskṛtya prasādaye
1.057.018c śirasā praṇato yāce brāhmaṇāṃstapasi sthitān
1.057.019a te māṃ bhavantaḥ siddhyarthaṃ yājayantu samāhitāḥ
1.057.019c saśarīro yathāhaṃ vai devalokamavāpnuyāṃ
1.057.020a pratyākhyāto vaśiṣṭhena gatimanyāṃ tapodhanāḥ
1.057.020c guruputrānṛte sarvān nāhaṃ paśyāmi kaṃcana
1.057.021a ikṣvākūṇāṃ hi sarveṣāṃ purodhāḥ paramā gatiḥ
1.057.021c tasmādanantaraṃ sarve bhavanto daivataṃ mama
1.058.01a triśaṅkorvacanaṃ śrutvā tataḥ krodhasamanvitaṃ
1.058.01c ṛṣiputraśataṃ rāma rājānamidamabravīt
1.058.02a pratyākhyāto 'si durbuddhe guruṇā satyavādinā
1.058.02c taṃ kathaṃ samatikramya śākhāntaramupeyivān
1.058.03a ikṣvākūṇāṃ hi sarveṣāṃ purodhāḥ paramā gatiḥ
1.058.03c na cātikramituṃ śakyaṃ vacanaṃ satyavādinaḥ
1.058.04a aśakyamiti covāca vaśiṣṭho bhagavān ṛṣiḥ
1.058.04c taṃ vayaṃ vai samāhartuṃ kratuṃ śaktāḥ kathaṃ tava
1.058.05a bāliśastvaṃ naraśreṣṭha gamyatāṃ svapuraṃ punaḥ
1.058.05c yājane bhagavān śaktastrailokyasyāpi pārthiva
1.058.06a teṣāṃ tadvacanaṃ śrutvā krodhaparyākulākṣaraṃ
1.058.06c sa rājā punarevaitān idaṃ vacanamabravīt
1.058.07a pratyākhyāto bhagavatā guruputraistathaiva hi
1.058.07c anyāṃ gatiṃ gamiṣyāmi svasti vo 'stu tapodhanāḥ
1.058.08a ṛṣiputrāstu tacchrutvā vākyaṃ ghorābhisaṃhitaṃ
1.058.08c śepuḥ paramasaṃkruddhāścaṇḍālatvaṃ gamiṣyasi
1.058.09a ityuktvā te mahātmāno viviśuḥ svaṃ svamāśramaṃ

1.058.09c atha rātryāṃ vyatītāyāṃ rājā caṇḍālatāṃ gataḥ
1.058.010a nīlavastradharo nīlaḥ paruṣo dhvastamūrdhajaḥ
1.058.010c cityamālyāṅgarāgaśca āyasābharaṇo 'bhavat
1.058.011a taṃ dṛṣṭvā mantriṇaḥ sarve tyajya caṇḍālarūpiṇaṃ
1.058.011c prādravan sahitā rāma paurā ye cānuyāyinaḥ
1.058.012a eko hi rājā kākutstha jagāma paramātmavān
1.058.012c dahyamāno divārātraṃ viśvāmitraṃ tapodhanaṃ
1.058.013a viśvāmitrastu taṃ dṛṣṭvā rājānaṃ viphalīkṛtaṃ
1.058.013c caṇḍālarūpiṇaṃ rāma muniḥ kāruṇyamāgataḥ
1.058.014a kāruṇyāt sa mahātejā vākyaṃ paramadhārmikaḥ
1.058.014c idaṃ jagāda bhadraṃ te rājānaṃ ghoradarśanaṃ
1.058.015a kimāgamanakāryaṃ te rājaputra mahābala
1.058.015c ayodhyādhipate vīra śāpāccaṇḍālatāṃ gataḥ
1.058.016a atha tadvākyamākarṇya rājā caṇḍāladarśanaḥ
1.058.016c abravīt prāñjalirvākyaṃ vākyajño vākyakovidaṃ
1.058.017a pratyākhyāto 'smi guruṇā guruputraistathaiva ca
1.058.017c anavāpyaiva taṃ kāmaṃ mayā prāpto viparyayaḥ
1.058.018a saśarīro divaṃ yāyāmiti me saumya darśanaṃ
1.058.018c mayā ceṣṭaṃ kratuśataṃ tacca nāvāpyate phalaṃ
1.058.019a anṛtaṃ noktāpūrvaṃ me na ca vakṣye kadācana
1.058.019c kṛcchreṣvayi gataḥ saumya kṣatradharmeṇa te śape
1.058.020a yajñairbahuvidhairiṣṭaṃ prajā dharmeṇa pālitāḥ
1.058.020c guravaśca mahātmānaḥ śīlavṛttena toṣitāḥ
1.058.021a dharme prayatamānasya yajñaṃ cāhartumicchataḥ
1.058.021c paritoṣaṃ na gacchanti guravo munipuṃgava
1.058.022a daivameva paraṃ manye pauruṣaṃ tu nirarthakaṃ
1.058.022c daivenākramyate sarvaṃ daivaṃ hi paramā gatiḥ
1.058.023a tasya me paramārttasya prasādamabhikāṅkṣataḥ
1.058.023c kārtumarhasi bhadraṃ te daivopahatakarmaṇaḥ
1.058.024a nānyāṃ gatiṃ prapaśyāmi nānyaccharaṇamasti me
1.058.024c daivaṃ puruṣakāreṇa nivartayitumarhasi
1.059.01a uktāvākyaṃ tu rājānaṃ kṛpayā kuśikātmajaḥ
1.059.01c abravīnmadhuraṃ vākyaṃ sākṣāccaṇḍālatāṃ gataṃ
1.059.02a ikṣvāko svāgataṃ vatsa jānāmi tvāṃ sudhārmikaṃ
1.059.02c śaraṇaṃ te pradāsyāmi mā bhaiṣīrnṛpapuṃgava
1.059.03a ahamāmantraye sarvān maharṣīn puṇyakarmaṇāḥ
1.059.03c yajñasāhyakarān rājaṃstato yakṣyasi nirvṛtaḥ
1.059.04a guruśāpakṛtaṃ rūpaṃ yadidaṃ tvayi vartate
1.059.04c anena saha rūpeṇa saśarīro gamiṣyasi
1.059.05a hastaprāptamahaṃ manye svargaṃ tava narādhipa
1.059.05c yastvaṃ kauśikamāgamya śaraṇyaḥ śaraṇaṃ gataḥ
1.059.06a evamuktvā mahātejāḥ putrān paramadhārmikān
1.059.06c vyādideśa mahāprājñān yajñasaṃbhārakāraṇāt
1.059.07a sarvān śiṣyān samāhuya vākyametaduvāca ha
1.059.07c sarvān ṛṣīn savāśiṣṭhān ānayadhvaṃ mamājñayā
1.059.08a yaśca yadvacanaṃ brūyānmadvākyabalacoditaḥ
1.059.08c tat sarvamakhilenoktaṃ mamākhyeyamanādṛtaṃ

1.059.09a tasya tadvacanaṃ śrutvā diśo jagmustadājñayā
1.059.09c ājagmuratha deśebhyaḥ sarvebhyo brahmavādinaḥ
1.059.010a te ca śiṣyāḥ samāgamya muniṃ jvalitatejasaṃ
1.059.010c abruvan vacanaṃ sarvaṃ sarveṣāṃ brahmavādināṃ
1.059.011a śrutvā te vacanaṃ sarve samāyānti dvijātayaḥ
1.059.011c sarvadeśeṣu cāgacchana varjayitvā mahodayaṃ
1.059.012a vāsiṣṭhaṃ tacchataṃ sarvaṃ krodhaparyākulākṣaraṃ
1.059.012c yaduvāca vaco ghoraṃ śṛṇu tvaṃ munipuṃgava
1.059.013a kṣatriyo yājako yasya caṇḍālasya viśeṣataḥ
1.059.013c kathaṃ sadasi bhoktāro havistasya surarṣayaḥ
1.059.014a brāhmaṇā vā mahātmāno bhuktā caṇḍālabhojanaṃ
1.059.014c kathaṃ svargaṃ gamiṣyanti viśvāmitreṇa pālitāḥ
1.059.015a etadvacananaiṣṭhuryamūcuḥ saṃraktalocanāḥ
1.059.015c vāśiṣṭhā muniśārdūla sarve sahamahodayāḥ
1.059.016a iti teṣāṃ vacaḥ śrutvā śiṣyāṇāṃ munipuṃgavaḥ
1.059.016c krodhasaṃraktanayanaḥ saroṣamidamabravīt
1.059.017a yaddūṣayantyaduṣṭaṃ māṃ tapa ugraṃ samāsthitaṃ
1.059.017c bhasmībhūtā durātmāno bhaviṣyanti na saṃśayaḥ
1.059.018a adya te kālapāśena nītā vaivasvatakṣayaṃ
1.059.018c sapta jātiśatānyeva mṛtapāḥ saṃbhavantu te
1.059.019a śvamāṃsaniyatāhārā muṣṭikā nāma nirghṛṇāḥ
1.059.019c vikṛtāśca virūpāśca lokān anucarantvimān
1.059.020a mahodayaśca durbuddhirmāmadūṣyaṃ hyadūṣayat
1.059.020c dūṣitaḥ sarvalokeṣu niṣādatvaṃ gamiṣyati
1.059.021a prāṇanipātanirato niranukrośatāṃ gataḥ
1.059.021c dīrghakālaṃ mama krodhāddurgatiṃ vartayiṣyati
1.059.022a etāvaduktvā vacanaṃ viśvāmitro mahāmuniḥ
1.059.022c virarāma mahātejāstasmin munisamāgame
1.060.01a tapobalahatān kṛtvā vāśiṣṭhān samahodayān
1.060.01c ṛṣimadhye mahatejā viśvamitro 'bhyabhāṣata
1.060.02a ayamikṣvākudāyādastriśaṃkuriti viśrutaḥ
1.060.02c dharmiṣṭhaśca vadānyaśca māṃ caiva śaraṇaṃ gataḥ
1.060.03a yathāyaṃ svaśarīreṇa devalokaṃ gamiṣyati
1.060.03c tathā pravartyatāṃ yajño bhavadbhiśca mayā saha
1.060.04a viśvāmitravacaḥ śrutvā tataste munipuṃgavāḥ
1.060.04c mithaḥ saṃmantrayāmāsurviśvāmitrabhayārditāḥ
1.060.05a ayaṃ kuśikadāyādo muniḥ paramakopanaḥ
1.060.05c yadāha vacanaṃ samyagetat kāryaṃ na saṃśayaḥ
1.060.06a agnikalpo hi bhagavān śāpaṃ dāsyati roṣitaḥ
1.060.06c tasmāt pravartyatāṃ yajño yathaivoktaṃ maharṣiṇā
1.060.07a kriyatāṃ ca tathā yatnaḥ saśarīro yathā divaṃ
1.060.07c gacchedikṣvākudāyādo viśvāmitrasya tejasā
1.060.08a tataḥ pravavṛte yajñaḥ sarvasaṃbhārasaṃbhṛtaḥ
1.060.08c yājakaśca mahātejā viśvāmitro 'bhavat kratau
1.060.09a ṛtvijaścānupūrveṇa mantravanmantrakovidāḥ
1.060.09c cakruḥ sarvāṇi karmāṇi yathākalpaṃ yathāvidhi
1.060.010a tataḥ kālena mahatā viśvāmitro mahātāpāḥ

1.060.010c cakārāvāhanaṃ tatra bhāgārthaṃ sarvadevatāḥ
1.060.011a nābhyagaman yadā tatra bhāgārthaṃ sarvadevatāḥ
1.060.011c tataḥ kopasamāviṣṭo viśvāmitro mahāmuniḥ
1.060.012a struvamudyamya sakrodhastriśaṃkumidamabravīt
1.060.012c paśya me tapaso vīryaṃ svārjitasya nareśvara
1.060.013a eṣa tvāṃ svaśarīreṇa nayāmi svargamojasā
1.060.013c duṣprāpaṃ svaśarīreṇa svargaṃ gaccha nareśvara
1.060.014a svārjitaṃ kiṃcidapyasti mayā hi tapasaḥ phalaṃ
1.060.014c rājaṃstvaṃ tejasā tasya saśarīro divaṃ vraja
1.060.015a uktavākye munau tasmin saśarīro nareśvaraḥ
1.060.015c divaṃ jagāma kākutstha munīnāṃ paśyatāṃ tadā
1.060.016a svargalokaṃ gataṃ dṛṣṭvā triśaṃkuṃ pākaśāsanaḥ
1.060.016c saha sarvaiḥ suragaṇairidaṃ vacanamabravīt
1.060.017a triśaṅko gaccha bhūyastvaṃ nāsi svargakṛtālayaḥ
1.060.017c guruśāpahato mūḍha pata bhūmimavākśirāḥ
1.060.018a evamukto mahendreṇa triśaṃkurapatat punaḥ
1.060.018c vikrośamānastrāhīti viśvāmitraṃ tapodhanaṃ
1.060.019a tacchrutvā vacanaṃ tasya krośamānasya kauśikaḥ
1.060.019c roṣamāhārayat tīvraṃ tiṣṭha tiṣṭheti cābravīt
1.060.020a tato brahmatapoyogāt prajāpatirivāparaḥ
1.060.020c sasarja dakṣiṇe bhāge saptarṣīn aparān punaḥ
1.060.021a dakṣiṇāṃ diśamāsthāya ṛṣimadhye mahāyaśāḥ
1.060.021c nakṣatramālāmaparāmasṛjat krodhamūrcchitaḥ
1.060.022a anyamindraṃ kariṣyāmi loko vā syādanindrakaḥ
1.060.022c daivatānyapi sa krodhāt sraṣṭuṃ samupacakrame
1.060.023a tataḥ paramasaṃbhrāntāḥ sarṣisaṃghāḥ surāsurāḥ
1.060.023c viśvāmitraṃ mahātmānamūcuḥ sānunayaṃ vacaḥ
1.060.024a ayaṃ rājā mahābhāga guruśāpaparikṣataḥ
1.060.024c saśarīro divaṃ yātuṃ nārhatyakṛtapāvanaḥ
1.060.025a teṣāṃ tadvacanaṃ śrutvā devānāṃ munipuṃgavaḥ
1.060.025c abravīt sumahadvākyaṃ kauśikaḥ sarvadevatāḥ
1.060.026a saśarīrasya bhadraṃ vastriśaṅkorasya bhūpateḥ
1.060.026c ārohaṇaṃ pratijñātaṃ nānṛtaṃ kartumutsahe
1.060.027a svargo 'stu saśarīrasya triśaṅkorasya śāśvataḥ
1.060.027c nakṣatrāṇi ca sarvāṇi māmakāni dhruvāṇyatha
1.060.028a yāvallokā dhāriṣyanti tiṣṭhantvetāni sarvaśaḥ
1.060.028c matkṛtāni surāḥ sarve tadanujñātumarhatha
1.060.029a evamuktāḥ surāḥ sarve pratyūcurmunipuṃgavaṃ
1.060.029c evaṃ bhavatu bhadraṃ te tiṣṭhantvetāni sarvaśaḥ
1.060.030a gagane tānyanekāni vaiśvānarapathādvahiḥ
1.060.030c nakṣatrāṇi muniśreṣṭha teṣu jyotiḥṣu jājvalan
1.060.031a avākśirāstriśaṃkuśca tiṣṭhatvamarasaṃnibhaḥ
1.060.031c anuyāsyanti caitāni jyotīṃṣi nṛpasattamaṃ
1.060.032a viśvāmitrastu dharmātmā sarvadevairabhiṣṭutaḥ
1.060.032c ṛṣimadhye mahatejā vāḍhamityāha devatāḥ
1.060.033a tato devā mahātmāna ṛṣayaśca tapodhanāḥ
1.060.033c jagmuryathāgataṃ sarve yajñasyānte narottama

1.061.01a viśvāmitro mahātejā prasthitān vīkṣya tān ṛṣīn
1.061.01c abravīnnaraśārdūla sarvāṃstān vanavāsinaḥ
1.061.02a mahān vighnaḥ pravṛtto 'yaṃ dakṣiṇāmāsthito diśaṃ
1.061.02c diśamanyāṃ prapatsyāmastatra tapsyāmahe tapaḥ
1.061.03a paścimasyāṃ viśālāyāṃ puṣkarāraṇyamāśritāḥ
1.061.03c sukhaṃ tapaścariṣyāmaḥ paraṃ taddhi tapovanaṃ
1.061.04a evamuktvā mahātejāḥ puṣkareṣu mahāmuniḥ
1.061.04c tapa ugraṃ durādharṣaṃ tepe mūlaphalāśanaḥ
1.061.05a etasminneva kāle tu ayodhyādhipatirmahān
1.061.05c ambarīṣa iti khyāto yaṣṭuṃ samupacakrame
1.061.06a tasya vai yajamānasya paśumindro jahāra ha
1.061.06c praṇaṣṭe tu yaśau vipro rājānamidamabravīt
1.061.07a yaśuratra hṛto rājan praṇaṣṭastava durnayāt
1.061.07c arakṣitāraṃ rājānaṃ ghnanti doṣā nareśvara
1.061.08a prāyaścittaṃ mahaddhyetannaraṃ vā puruṣarṣabha
1.061.08c ānayasva paśuṃ śīghraṃ yāvat karma pravartate
1.061.09a upādhyāyavacaḥ śrutvā ikṣvākuḥ so 'mitaprabhaḥ
1.061.09c anviyeṣa mahābuddhiḥ paśuṃ gobhiḥ sahasraśaḥ
1.061.010a deśān jānapadāṃstāṃstān nagarāṇi vanāni ca
1.061.010c āśramāṇi ca puṇyāni mārgamāṇo mahīpatiḥ
1.061.011a sa putrasahitaṃ tāta sabhāryaṃ raghunandana
1.061.011c bhṛgutuṅge samāsīnamṛcīkaṃ saṃdadarśa ha
1.061.012a ambarīṣo mahātejāḥ praṇamyābhiprasādya ca
1.061.012c brahmarṣiṃ tapasā dīptaṃ rājarṣiridamabravīt
1.061.013a gavāṃ śatasahasreṇa vikrīṇīṣe sutaṃ yadi
1.061.013c paśorarthe mahābhāga kṛtakṛtyo 'smi bhārgava
1.061.014a sarve parigatā deśā yajñiyaṃ na labhe paśuṃ
1.061.014c dātumarhasi mūlyena sutamekamito mama
1.061.015a evamukto mahātejā ṛcīkastvabravīdvacaḥ
1.061.015c nāhaṃ jyeṣṭhaṃ naraśreṣṭha vikrīṇīyāṃ kathaṃcana
1.061.016a ṛcīkavacanaṃ śrutvā teṣāṃ mātā mahātmanāṃ
1.061.016c uvāca naraśārdūlamambarīṣamidaṃ vacaḥ
1.061.017a avikreyaṃ sutaṃ jyeṣṭhaṃ bhagavān āha bhārgavaḥ
1.061.017c mamāpi dayitaṃ viddhi kaniṣṭaṃ śunakaṃ prabho
1.061.018a prāyeṇā hi naraśreṣṭha jyeṣṭhāḥ pitṛṣu vallabhāḥ
1.061.018c mātṝṇāṃ ca kanīyāṃsastasmādrakṣe kanīyasaṃ
1.061.019a uktavākye munau tasmin munipatnyāṃ tathaiva ca
1.061.019c śunaḥśephaḥ svayaṃ rāma madhyamo vākyamabravīt
1.061.020a pitā jyeṣṭhamavikreyaṃ mātā cāha kanīyasaṃ
1.061.020c vikrītaṃ madhyamaṃ manye rājaputra nayasva māṃ
1.061.021a gavāṃ śatasahasreṇa śunaḥśephaṃ tato nṛpaḥ
1.061.021c gṛhītvā paramaprīto jagāma raghunandana
1.061.022a rathamāropya taṃ rāma śunaḥśephaṃ tvarānvitaḥ
1.061.022c ājagāma tato yajñaṃ samāpayitumātmanaḥ
1.062.01a śunaḥśephaṃ tamādāya sa rājā śrāntavāhanaḥ
1.062.01c vyaśrāmyat puṣkare tīrthe madhyāhne raghunandana
1.062.02a tasya viśrāmyatastatra śunaḥśepho mahādyutiḥ

1.062.02c puṣkaraṃ jyeṣṭhamāgamya viśvāmitraṃ dadarśa ha
1.062.03a tapyantamṛṣibhiḥ sārdhaṃ mātulaṃ paramāturaḥ
1.062.03c viṣaṇavadano dīnastṛṣṇayā ca śrameṇa ca
1.062.04a papātāṅke mune rāma vākyaṃ cedamuvāca ha
1.062.04c na me 'sti mātā na pitā jñātayo bāndhavāḥ kutaḥ
1.062.05a trātumarhasi māṃ saumya dharmeṇā munipuṃgava
1.062.05c trātā tvaṃ hi naraśreṣṭha sarveṣāṃ tvaṃ hi bhāvanaḥ
1.062.06a rājā ca kṛtakāryaḥ syādahaṃ dīrghāyuravyayaḥ
1.062.06c svargalokamupāśnīyāṃ tapastaptvā hyanuttamaṃ
1.062.07a sa me nātho hyanāthasya bhava bhavyena cetasā
1.062.07c piteva putraṃ dharmātmaṃstrātumarhasi kilbiṣāt
1.062.08a tasya tadvacanaṃ śrutvā viśvāmitro mahātapāḥ
1.062.08c śāntvayitvā bahuvidhaṃ putrān idamuvāca ha
1.062.09a yatkṛte pitaraḥ putrān janayanti śubhārthinaḥ
1.062.09c paralokahitārthāya tasya kālo 'yamāgataḥ
1.062.010a ayaṃ munisuto bālo mattaḥ śaraṇamicchati
1.062.010c asya jīvitamātreṇa priyaṃ kuruta putrakāḥ
1.062.011a sarve sukṛtakarmāṇaḥ sarve dharmaparāyaṇāḥ
1.062.011c yaśubhūtā narendrasya tṛptimagneḥ prayacchata
1.062.012a nāthavāṃśca śunaḥśepho yajñaścāvighnito bhavet
1.062.012c devatāstarpitāśca syurmama cāpi kṛtaṃ vacaḥ
1.062.013a munestu vacanaṃ śrutvā madhuṣyandādayaḥ sutāḥ
1.062.013c sābhimānaṃ naraśreṣṭha salīlamidamabruvan
1.062.014a kathamātmasutān hitvā trāyase 'nyasutān vibho
1.062.014c akāryamiva paśyāmaḥ svamāṃsamiva bhojane
1.062.015a teṣāṃ tadvacanaṃ śrutvā putrāṇāṃ munipuṃgavaḥ
1.062.015c krodhasaṃraktanayano vyāhartumupacakrame
1.062.016a niḥsādhvasamidaṃ proktaṃ dharmādapi vigarhitaṃ
1.062.016c atikramya tu madvākyaṃ dāruṇaṃ romaharṣaṇaṃ
1.062.017a śvamāṃsabhojanāḥ sarve vāśiṣṭhā iva jātiṣu
1.062.017c pūrṇavarṣasahasraṃ tu pṛthivyāmanuvatsyatha
1.062.018a kṛtvā śāpasamāyuktān putrān munivarastadā
1.062.018c śunaḥśephamuvācārttaṃ kṛtvā rakṣāṃ nirāmayāṃ
1.062.019a pavitrapāśairābaddho raktamālyānulepanaḥ
1.062.019c vaiṣnavaṃ yūpamāsādya vāgbhiragnimudāhara
1.062.020a ime ca gāthe dve divye gāyethā muniputraka
1.062.020c ambarīṣasya yajñe 'smiṃstataḥ siddhimavāpsyasi
1.062.021a śunaḥśepho gṛhītvā te dve gāthe susamāhitaḥ
1.062.021c tvarayā rājasiṃhaṃ tamambarīṣamuvāca ha
1.062.022a rājasiṃha mahābuddhe śīghraṃ gacchāmahai vayaṃ
1.062.022c nivartayasva rājendra dīkṣāṃ ca samupāviśa
1.062.023a tadvākyamṛṣiputrasya śrutvā harṣasamanvitaḥ
1.062.023c jagāma nṛpatiḥ śīghraṃ yajñavāṭamatandritaḥ
1.062.024a sadasyānumate rājā pavitrakṛtalakṣaṇaṃ
1.062.024c paśuṃ raktāmbaraṃ kṛtvā yūpe taṃ samabandhayat
1.062.025a sa baddho vāgbhiragnyābhirabhituṣṭāva vai surau
1.062.025c indramindrānujaṃ caiva yathāvanmuniputrakaḥ

1.062.026a tasmai prītaḥ sahasrākṣo rahasyastutitoṣitaḥ
1.062.026c dīrghamāyustadā prādācchunaḥśephāya vāsavaḥ
1.062.027a sa ca rājā naraśreṣṭha tasya yajñasya labdhavān
1.062.027c phalaṃ bahuguṇaṃ rāma sahasrākṣaprasādajaṃ
1.062.028a viśvāmitro 'pi dharmātmā bhūyastepe mahat tapaḥ
1.062.028c puṣkareṣveva varṣāṇāṃ sahasraṃ niyatavrataḥ
1.063.01a pūrṇe varṣasahasre tu vratasnātaṃ mahāmuniṃ
1.063.01c abhyāgacchan surāḥ sarve tapaḥphalaṃ cikīrṣavaḥ
1.063.02a tatrainamabravīt brahmā punaḥ suruciraṃ vacaḥ
1.063.02c ṛṣistvamasi bhadraṃ te svārjitaiḥ karmabhiḥ śubhaiḥ
1.063.03a tamevamuktvā deveśastridivaṃ punarabhyagāt
1.063.03c viśvāmitro 'pi tacchrutvā bhūyastepe mahat tapaḥ
1.063.04a tataḥ kālena mahatā menakā paramāpsarāḥ
1.063.04c puṣkareṣu naraśreṣṭha snātuṃ samupacakrame
1.063.05a tāṃ dadarśa mahatejā menakāṃ kuśikātmajaḥ
1.063.05c rūpeṇāpratimāṃ tatra vidyutaṃ jalade yathā
1.063.06a tāṃ dṛṣṭvā cārusarvāṅgīṃ menakāṃ vijane vane
1.063.06c kandarpavaṃśago 'bhyetya munirvacanamabravīt
1.063.07a apsaraḥ svāgataṃ te 'stu vasa ceha mamāśrame
1.063.07c anugṛhṇīṣva bhadraṃ te madanena vimohitaṃ
1.063.08a ityuktā sā varārohā tatra vāsamathākarot
1.063.08c tapaso hi mahāvighno viśvāmitramupāgamat
1.063.09a tasyāṃ vasantyāṃ varṣāṇi pañca pañca ca rāghava
1.063.09c viśvāmitrāśrame saumye sukhena vyaticakramuḥ
1.063.010a atha kāle gate tasmin viśvāmitro mahāmuniḥ
1.063.010c savrīḍa iva saṃvṛttaścintāśokaparāyaṇaḥ
1.063.011a buddhirmuneḥ samutpannā sāmarṣā raghunandana
1.063.011c sarvasurāṇāṃ karmaitat tapo 'paharaṇaṃ mahat
1.063.012a ahorātrāpadeśena gatāḥ samvatsarā daśa
1.063.012c kāmamohābhibhūtasya vighno 'yaṃ pratyupasthitaḥ
1.063.013a sa niḥśvasan munivaraḥ paścāttāpena duḥkhitaḥ
1.063.013c bhītāmapsarasaṃ dṛṣṭvā vepantīṃ prañjaliṃ sthitāṃ
1.063.014a menakāṃ madhurairvākyairvisṛjya kuśikātmajaḥ
1.063.014c uttaraṃ parvataṃ rāma viśvāmitro jagāma ha
1.063.015a sa kṛtvā naiṣṭhikīṃ buddhiṃ jetukāmo mahāyaśāḥ
1.063.015c kauśikītīramāsādya tapastepe durāsadaṃ
1.063.016a tasya varṣasahasrāṇi ghoraṃ tapa upāsataḥ
1.063.016c uttare parvate rāma devatānāmabhūdbhayaṃ
1.063.017a amantrayan samāgamya sarve sarṣigaṇāḥsurāḥ
1.063.017c maharṣiśabdaṃ labhatāṃ sādhvayaṃ kuśikātmajaḥ
1.063.018a devatānāṃ vacaḥ śrutvā sarvalokapitāmahaḥ
1.063.018c abravīnmadhuraṃ vākyaṃ viśvāmitraṃ tapodhanaṃ
1.063.019a maharṣe svāgataṃ vatsa tapasogreṇa toṣitaḥ
1.063.019c mahattvamṛṣimukhyatvaṃ dadāmi tava kauśika
1.063.020a brahmaṇastadvacaḥ śrutvā viśvāmitrastapodhanaḥ
1.063.020c na viṣaṇo na saṃtuṣṭaḥ pratyuvāca pitāmahaṃ
1.063.021a brahmarṣiśabdamatulaṃ svārjitaiḥ karmabhiḥ śubhaiḥ

1.063.021c yadi me bhagavān āha tato 'haṃ vijitendriyaḥ
1.063.022a tamuvāca tato brahmā na tāvat tvaṃ jitendriyaḥ
1.063.022c yatasva muniśārdūla ityuktvā sa divaṃ gataḥ
1.063.023a viśvāmitro 'pi tatraiva tepe ghorataraṃ tapaḥ
1.063.023c ūrddhvāhurnirālamba ekapādapratiṣṭhitaḥ
1.063.024a vāyubhakṣaḥ sthitaḥ sthāna ekasmin sthāṇuvat sthiraḥ
1.063.024c gharme pañcatapā bhūtvā varṣāsvabhrāvakāśakaḥ
1.063.025a śiśire salile śāyī rātryahāni tapodhanaḥ
1.063.025c evaṃ varṣasahasraṃ hi tapo ghoramupāgamat
1.063.026a tasmin saṃtapyamāne tu viśvāmitre mahāmunau
1.063.026c saṃtāpaḥ sumahān āsīt surāṇāṃ vāsavasya ca
1.063.027a saṃbhramaṃ paramāsthāya tataḥ śakraḥ surādhipaḥ
1.063.027c cintayitvā tapovighnamupāyaṃ raghunandana
1.063.028a āhuyāpsarasaṃ rambhāṃ marudgaṇāvṛtaḥ prabhuḥ
1.063.028c uvācātmahitaṃ vākyamahitaṃ kauśikasya ca
1.064.01a surakāryamidaṃ rambhe kartavyaṃ sumahat tvayā
1.064.01c lobhanaṃ kauśikasyeha kāmamohasamanvitaṃ
1.064.02a tathoktā sāpsarā rāma sahasrākṣeṇa dhīmatā
1.064.02c vīḍitā prañjalirvākyaṃ pratyuvāca sureśvaraṃ
1.064.03a ayaṃ surapate ghoro viśvāmitro mahāmuniḥ
1.064.03c krodhamutsṛjate krūraṃ mayi deva na saṃśayaḥ
1.064.04a tato hi me bhayaṃ deva prasādaṃ kartumarhasi
1.064.04c evamuktastayā rāma sabhayaṃ bhītayā tadā
1.064.05a tāmuvāca sahasrākṣo vepamānāṃ kṛtāñjaliṃ
1.064.05c mā bhaiṣī rambhe bhadraṃ te kuruṣva mama śāsanaṃ
1.064.06a kokilo hṛdayagrāhī mādhave ruciradume
1.064.06c ahaṃ kandarpasahitaḥ sthāsyāmi tava pārśvataḥ
1.064.07a tvaṃ hi rūpaṃ bahuguṇaṃ kṛtvā paramabhāsvaraṃ
1.064.07c tamṛṣiṃ kauśikaṃ rambhe bhedayasva tapasvinaṃ
1.064.08a sā śrutvā vacanaṃ tasya kṛtvā rūpamanuttamaṃ
1.064.08c lobhayāmāsa lalitā viśvāmitraṃ śucismitā
1.064.09a kokilasya tu śuśrāva valgu vyāharataḥ svanaṃ
1.064.09c saṃprahṛṣṭena manasā sa caināmanvavaikṣata
1.064.010a atha tasya ca śabdena gītenāpratimena ca
1.064.010c darśanena ca rambhāyā muniḥ saṃdehamāgataḥ
1.064.011a sahasrākṣasya tat sarvaṃ vijñāya munipuṃgavaḥ
1.064.011c rambhāṃ krodhasamāviṣṭaḥ śaśāpa kuśikātmajaḥ
1.064.012a yanmāṃ lobhayase rambhe kāmakrodhajayaiṣiṇaṃ
1.064.012c daśa varṣasahasrāṇi śailī sthāsyasi durbhage
1.064.013a brāhmaṇaḥ sumahātejāstapobalasamanvitaḥ
1.064.013c uddhariṣyati rambhe tvāṃ matkrodhakaluṣīkṛtāṃ
1.064.014a evamuktvā mahatejā viśvāmitro mahāmuniḥ
1.064.014c aśaknuvan dhārayituṃ kopaṃ saṃtāpamāgataḥ
1.064.015a tasya śāpena mahatā rambhā śailī tadābhavat
1.064.015c vacaḥ śrutvā tu kandarpo maharṣeḥ sa ca nirgataḥ
1.064.016a kopena ca mahātejāstapo 'paharaṇe kṛte
1.064.016c indriyairajitai rāma na lebhe śāntimātmanaḥ

1.064.017a babhūvāsya punaścintā ***
1.064.017c ***
1.064.018a nauva krodhaṃ gamiṣyāmi na ca vakṣye kathaṃcana
1.064.018c atha vā nocchvasiṣyāmi samvatsaraśatānyapi
1.064.019a ahaṃ hi śoṣayiṣyāmi ātmānaṃ vijitendriyaḥ
1.064.019c tāvadyāvaddhi me prāptaṃ brāhmaṇyaṃ tapasārjitaṃ
1.064.020a anucchvasannabhuñjānastiṣṭheyaṃ śāśvatīḥ samāḥ
1.064.020c na hi me tapyamānasya kṣayaṃ yāsyanti mūrtayaḥ
1.065.01a atha haimavatīṃ rāma diśaṃ tyaktvā mahāmuniḥ
1.065.01c pūrvāṃ diśamanuprāpya tapastepe sudāruṇaṃ
1.065.02a maunaṃ varṣasahasrasya kṛtvā vratamanuttamaṃ
1.065.02c cakārāpratimaṃ loke tapaḥ paramaduṣkaraṃ
1.065.03a pūrṇe varṣasahasre tu kāṣṭhabhūtaṃ mahāmuniṃ
1.065.03c vighnairbahubhirādhūtaṃ krodho nāntaramāviśat
1.065.04a sa kṛtvā niścayaṃ rāma tapa ātiṣṭhatāvyayaṃ
1.065.04c tasya varṣasahasrasya vrate pūrṇe mahāvrataḥ
1.065.05a bhoktumārabdhavān annaṃ tasmin kāle raghūttama
1.065.05c indro dvijātirbhūtvā taṃ siddhamannamayācata
1.065.06a tasmai datvā tadā siddhaṃ sarvaṃ viprāya niścitaḥ
1.065.06c niḥśeṣite 'nne bhagavān abhuktvaiva mahātapāḥ
1.065.07a na kiṃcidvadadvipraṃ maunavratamupāsthitaḥ
1.065.07c tathaiva maunamakarodanucchvāsaṃ ca rāghava
1.065.08a tasyānucchvasamānasya mūrdhni dhūmo vyajāyata
1.065.08c trailokyaṃ yena saṃbhrāntamādīpitamivābhavat
1.065.09a tato devarṣigandharvāḥ pannagoragarākṣasāḥ
1.065.09c kaśmalopahatāḥ sarve pitāmahamathābruvan
1.065.010a bahubhiḥ kāraṇairdeva viśvāmitro mahāmuniḥ
1.065.010c lobhitaḥ krodhitaścaiva tapasā cābhivardhate
1.065.011a na dīyate yadi tvasya manasā yadabhīpsitaṃ
1.065.011c vināśayati trailokyaṃ tapasā sacarācaraṃ
1.065.012a vyākulāśca diśaḥ sarvā na ca kiṃcit prakāśate
1.065.012c sāgarāḥ kṣubhitāḥ sarve viśīryante ca parvatāḥ
1.065.013a prakampate ca pṛthivī vāyurvātīha saṃkulaḥ
1.065.013c brahman na pratijānīmo nāstiko jāyate janaḥ
1.065.014a saṃmūḍhamiva trailokyaṃ saṃprakṣubhitamānasaṃ
1.065.014c bhāskaro niṣprabhaścaiva maharṣestasya tejasā
1.065.015a buddhiṃ na kurute yāvannāśe deva mahāmuniḥ
1.065.015c tāvat prasādyo bhagavān agnirūpo mahādyutiḥ
1.065.016a kālāgninā yathā pūrvaṃ trailokyaṃ dahyate 'khilaṃ
1.065.016c devarājyaṃ cikīrṣeta dīyatāmasya yanmataṃ
1.065.017a tataḥ suragaṇāḥ sarve pitāmahapurogamāḥ
1.065.017c viśvāmitraṃ mahātmānaṃ vākyaṃ madhuramabruvan
1.065.018a brahmarṣe svāgataṃ te 'stu tapasā sma sutoṣitāḥ
1.065.018c brāhmaṇyaṃ tapasogreṇa prāptavān asi kauśika
1.065.019a dīrghamāyuśca te brahman dadāmi samarudgaṇaḥ
1.065.019c svasti prāpnuhi bhadraṃ te gaccha saumya yathāsukhaṃ
1.065.020a pitāmahavacaḥ śrutvā sarveṣāṃ tridivaukasāṃ

1.065.020c kṛtvā praṇāmaṃ mudito vyājahāra mahāmuniḥ
1.065.021a brāhmaṇyaṃ yadi me prāptaṃ dīrghamāyustathaiva ca
1.065.021c oṃkāro 'tha vaṣaṭkāro vedāśca varayantu māṃ
1.065.022a kṣatravedavidāṃ śreṣṭho brahmavedavidāmapi
1.065.022c brahmaputro vaśiṣṭho māmevaṃ vadatu devatāḥ
1.065.023a tataḥ prasādito devairvaśiṣṭho japatāṃ varaḥ
1.065.023c sakhyaṃ cakāra brahmarṣirevamastviti cābravīt
1.065.024a brahmarṣitvaṃ na saṃdehaḥ sarvaṃ saṃpadyate tava
1.065.024c ityuktvā devatāścāpi sarvā jagmuryathāgataṃ
1.065.025a viśvāmitro 'pi dharmātmā labdhvā brāhmaṇyamuttamaṃ
1.065.025c pūjayāmāsa brahmarṣiṃ vaśiṣṭhaṃ japatāṃ varaṃ
1.065.026a kṛtakāmo mahīṃ sarvāṃ cacāra tapasi sthitaḥ
1.065.026c evaṃ tvanena brāhmaṇyaṃ prāptaṃ rāma mahātmanā
1.065.027a eṣa rāma muniśreṣṭha eṣa vigrahavat tapaḥ
1.065.027c eṣa dharmaparo nityaṃ vīryasyaiṣa parāyaṇaṃ
1.065.028a evamuktvā mahātejā virarāma dvijottamaḥ
1.065.028c apūjayacchatānandaṃ sādhu sādhviti kauśikaḥ
1.065.029a śatānandvacaḥ śrutvā rāmalakṣmaṇāsaṃnidhau
1.065.029c janakaḥ prāñjalirvākyamuvāca kuśikātmajaṃ
1.065.030a dhanyo 'smyanugṛhīto 'smi yasya me munipuṃgava
1.065.030c yajñaṃ kākutsthasahitaḥ prāptavān asi dhārmikaḥ
1.065.031a pāvito 'haṃ tvayā brahman darśanena mahāmune
1.065.031c guṇā bahuvidhāḥ prāptāstava saṃdarśanānmayā
1.065.032a vistareṇa ca vai brahman kīrtyamānaṃ mahat tapaḥ
1.065.032c śrutaṃ mayā mahātejo rāmeṇa ca mahātmanā
1.065.033a aprameyaṃ tapastubhyamaprameyaṃ ca te balaṃ
1.065.033c aprameyā guṇāścaiva nityaṃ te kuśikātmaja
1.065.034a tṛptirāścaryabhūtānāṃ kathānāṃ nāsti me vibho
1.065.034c karmakālo muniśreṣṭha lambate ravimaṇḍalaṃ
1.065.035a śvaḥ prabhāte mahātejo draṣṭumarhasi māṃ punaḥ
1.065.035c svāgataṃ tapatāṃ śreṣṭha māmanujñātumarhasi
1.065.036a evamukto munivaraḥ praśasya puruṣarṣabhaṃ
1.065.036c visasarjāśu janakaṃ prītaṃ prītamanāstadā
1.065.037a evamuktvā muniśreṣṭhaṃ vaideho mithilādhipaḥ
1.065.037c pradakṣiṇaṃ cakārāśu sopādhyāyaḥ sabāndhavaḥ
1.065.038a viśvāmitro 'pi dharmātmā saharāmaḥ salakṣmaṇāḥ
1.065.038c svavāṭamabhicakrāma pūjyamāno mahātmabhiḥ
1.066.01a tataḥ prabhāte vimale kṛtakarmā narādhipaḥ
1.066.01c viśvāmitraṃ mahātmānamājuhāva sarāghavaṃ
1.066.02a tamarcayitvā dharmātmā śāstradṛṣṭena karmaṇā
1.066.02c rāghavau ca mahātmānau tadā vākyamuvāca ha
1.066.03a bhagavan svāgataṃ te 'stu kiṃ karomi tavānagha
1.066.03c bhavān ājñāpayatu māmājñāpyo bhavatāṃ hyahaṃ
1.066.04a evamuktaḥ sa dharmātmā janakena mahātmanā
1.066.04c pratyuvāca munirvīraṃ vākyaṃ vākyaviśāradaḥ
1.066.05a putrau daśarathasyemau kṣatriyau lokaviśrutau
1.066.05c draṣṭukāmau dhanuḥśreṣṭhaṃ yadetat tvayi tiṣṭhati

1.066.06a etaddarśaya bhadraṃ te kṛtakāmau nṛpātmajau
1.066.06c darśanādasya dhanuṣo yatheṣṭhaṃ pratiyāsyataḥ
1.066.07a evamuktastu janakaḥ pratyuvāca mahāmuniṃ
1.066.07c śrūyatāmasya dhanuṣo yadarthamiha tiṣṭhati
1.066.08a devarāta iti khyāto nimeḥ ṣaṣṭo mahīpatiḥ
1.066.08c nyāso 'yaṃ tasya bhagavan haste datto mahātmanaḥ
1.066.09a dakṣayajñabadhe pūrvaṃ dhanurāyamya vīryavān
1.066.09c vidhvasya tridaśān rudraḥ salīlamidamabravīt
1.066.010a yasmādbhāgārthino bhāgān nākalpayat me surāḥ
1.066.010c varāṅgāni mahārhāṇi dhanuṣā śātayāmi vaḥ
1.066.011a tato vimanasaḥ sarve devā vai munipuṃgava
1.066.011c prāsādayanta deveśaṃ teṣāṃ prīto 'bhavadbhavaḥ
1.066.012a prītaścāpi dadau teṣāṃ tānyaṅgāni mahaujasāṃ
1.066.012c dhanuṣā yāni yānyāsan śātitāni mahātmanā
1.066.013a tadetaddevadevasya dhanūratnaṃ mahātmanaḥ
1.066.013c nyāsabhūtaṃ tadā nyastamasmākaṃ pūrvake vibho
1.066.014a atha me kṛṣataḥ kṣetraṃ lāṅgalādutthitā tataḥ
1.066.014c kṣetraṃ śodhayatā labdhā nāmnā sīteti viśrutā
1.066.015a bhūtalādutthitā sā tu vardhamānā mamātmajā
1.066.015c vīryaśulketi me kanyā sthāpiteyamayonijā
1.066.016a bhūtalādutthitāṃ tāṃ tu vardhamānāṃ mamātmajāṃ
1.066.016c varayāmāsurāgatya rājāno munipuṃgava
1.066.017a teṣāṃ varayatāṃ kanyāṃ sarveṣāṃ pṛthivīkṣitāṃ
1.066.017c vīryaśulketi bhagavan na dadāmi sutāmahaṃ
1.066.018a tataḥ sarve nṛpatayaḥ sametya munipuṃgava
1.066.018c mithilāmabhyupāgamya vīryaṃ jijñāsavastadā
1.066.019a teṣāṃ jijñāsamānānāṃ śaivaṃ dhanurupāhṛtaṃ
1.066.019c na śekurgrahaṇe tasya dhanuṣastolane 'pi vā
1.066.020a teṣāṃ vīryavatāṃ vīryamalpaṃ jñātvā mahāmune
1.066.020c pratyākhyātā nṛpatayastannibodha tapodhana
1.066.021a tatastenaiva kopena rājāno sumahābalāḥ
1.066.021c vyarundhan mithilāṃ sarve vīryasaṃdehamāgatāḥ
1.066.022a ātmānamavadhūtaṃ te vijñāya nṛpapuṃgavāḥ
1.066.022c roṣeṇa mahatāviṣṭāḥ pīḍayan mithilāṃ purīṃ
1.066.023a tataḥ samvatsare pūrṇe kṣayaṃ yātāni sarvaśaḥ
1.066.023c sādhanāni muniśreṣṭha tato 'haṃ bhṛśaduḥkhitaḥ
1.066.024a tato devagaṇān sarvāṃstapasāhaṃ prasādayaṃ
1.066.024c daduśca paramaprītāścaturaṅgabalaṃ surāḥ
1.066.025a tato bhagnā nṛpatayo hanyamānā diśo yayuḥ
1.066.025c avīryā vīryasaṃdigdhāḥ sāmātyāḥ pāpakāriṇaḥ
1.066.026a tadetanmuniśārdūla dhanuḥ paramabhāsvaraṃ
1.066.026c rāmalakṣmaṇayoścāpi darśayiṣyāmi suvrata
1.066.027a yadyasya dhanuṣo rāmaḥ kuryādāropaṇaṃ mune
1.066.027c sutāmayonijāṃ sītāṃ dadyāṃ dāśaratherahaṃ
1.067.01a janakasya vacaḥ śrutvā viśvāmitro mahāmuniḥ
1.067.01c dhanurdarśaya rāmāya iti hovāca pārthivaṃ
1.067.02a tataḥ sa rājā janakaḥ sacivān vyādideśa ha

1.067.02c dhanurānīyatāṃ divyaṃ gandhamālyavibhūṣitaṃ
1.067.03a janakena samādiṣṭāḥ sacivāḥ prāviśan purīṃ
1.067.03c taddhanuḥ purataḥ kṛtvā nirjagmuḥ pārthivājñayāṃ
1.067.04a nṛpāṃ śatāni pañcāśadvyāyatānāṃ mahaujasāṃ
1.067.04c mañjūṣāmaṣṭacakrasthāṃ samūhuste kathaṃcana
1.067.05a tāmānīya tu mañjūṣāmāyasīṃ yatra taddhanuḥ
1.067.05c suropamaṃ te janakamūcurnṛpatimantriṇaḥ
1.067.06a idaṃ dhanurvaraṃ rājan pūjitaṃ sarvarājabhiḥ
1.067.06c mithilādhipa rajendra darśanīyaṃ yadīcchasi
1.067.07a teṣāṃ nṛpo vacaḥ śrutvā kṛtāñjalirabhāṣata
1.067.07c viśvāmitraṃ mahātmānaṃ tau cobhau rāmalakṣmaṇau
1.067.08a idaṃ dhanurvaraṃ brahman janakairabhipūjitam
1.067.08c rājabhiśca mahāvīryairaśakyaṃ pūrituṃ tadā
1.067.09a naitat suragaṇāḥ sarve nāsurā na ca rākṣasāḥ
1.067.09c gandharvayakṣapravarāḥ sakinnaramahoragāḥ
1.067.010a kva gatirmānuṣāṇāṃ ca dhanuṣo 'sya prapūraṇe
1.067.010c āropaṇe samāyoge vepane tolane 'pi vā
1.067.011a tadetaddhanuṣāṃ śreṣṭhamānītaṃ munipuṃgava
1.067.011c darśayaitanmahābhāga anayo rājaputrayoḥ
1.067.012a viśvāmitraḥ sa dharmātmā śrutvā janakabhāṣitaṃ
1.067.012c vatsa rāma dhanuḥ paśya iti rāghavamabravīt
1.067.013a maharṣervacanādrāmo yatra tiṣṭhati taddhanuḥ
1.067.013c mañjūṣāṃ tāmapāvṛtya dṛṣṭvā dhanurathābravīt
1.067.014a idaṃ dhanurvaraṃ divyaṃ saṃspṛśāmīha pāṇinā
1.067.014c yatnavāṃśca bhaviṣyāmi tolane pūraṇe 'pi vā
1.067.015a vāḍhamityabravīdrājā muniśca samabhāṣata
1.067.015c līlayā sa dhanurmadhye jagrāha vacanānmuneḥ
1.067.016a paśyatāṃ nṛsahasrāṇāṃ bahūnāṃ raghunandanaḥ
1.067.016c āropayat sa dharmātmā salīlamiva taddhanuḥ
1.067.017a āropayitvā maurvīṃ ca pūrayāmāsa vīryavān
1.067.017c tadbabhañca dhanurmadhye naraśreṣṭho mahāyaśāḥ
1.067.018a tasya śabdo mahān āsīnnirghātasamanisvanaḥ
1.067.018c bhūmikampaśca sumahān parvatasyeva dīryataḥ
1.067.019a nipetuśca narāḥ sarve tena śabdena mohitāḥ
1.067.019c varjayitvā munivaraṃ rājānaṃ tau ca rāghavau
1.067.020a pratyāśvaste jane tasmin rājā vigatasādhvasaḥ
1.067.020c uvāca prāñjalirvākyaṃ vākyajño munipuṃgavaṃ
1.067.021a bhagavan dṛṣṭavīryo me rāmo daśarathātmajaḥ
1.067.021c atyadbhutamacintyaṃ ca atarkitamidaṃ mayā
1.067.022a janakānāṃ kule kīrtimāhariṣyati me sutā
1.067.022c sītā bhartāramāsādya rāmaṃ daśarathātmajaṃ
1.067.023a mama satyā pratijñā ca vīryaśulketi kauśika
1.067.023c sītā prāṇairbahumatā deyā rāmāya me sutā
1.067.024a bhavato 'numate brahman śīghraṃ gacchantu mantriṇaḥ
1.067.024c mama kauśika bhadraṃ te ayodhyāṃ tvaritā rathaiḥ
1.067.025a rājānaṃ prasṛtairvākyairānayantu puraṃ mama
1.067.025c pradānaṃ vīryaśulkāyāḥ kathayantu ca sarvaśaḥ

1.067.026a muniguptau ca kākutsthau vedayantu nṛpāya vai
1.067.026c prītiyuktaṃ tu rājānamānayantu suśīghragāḥ
1.067.027a kauśikastu tathetyāha rājā cābhāṣya mantriṇaḥ
1.067.027c ayodhyāṃ preṣayāmāsa dharmātmā kṛtaśāsanān
1.068.01a janakena samādiṣṭā dūtāste klantavāhanāḥ
1.068.01c mārge trirātramuṣitā ayodhyāṃ prāviśan purīṃ
1.068.02a te rājavacanāddūtā rājaveśma praveśitāḥ
1.068.02c dadṛśurdevasaṃkāśaṃ vṛddhaṃ daśarathaṃ nṛpaṃ
1.068.03a baddhāñjalipuṭāḥ sarve dūtā vigatasādhvasāḥ
1.068.03c rājānaṃ prasṛtaṃ vākyamabruvan madhurākṣaraṃ
1.068.04a vaideho janako rājā pṛcchati tvāṃ narādhipa
1.068.04c kuśalānāmayaṃ snigdhaṃ sāmātyaṃ sapurohitaṃ
1.068.05a pṛṣṭvā kuśalamavyagraṃ vaideho mithilādhipaḥ
1.068.05c kauśikānumate vākyaṃ bhavantamidamabravīt
1.068.06a pūrvaṃ pratijñā viditā vīryaśulkā mamātmajā
1.068.06c rājānaśca kṛtāmarṣā nirviryā vimukhīkṛtāḥ
1.068.07a seyaṃ mama sutā rājan viśvāmitrapuraḥsaraiḥ
1.068.07c yadṛcchayāgatairvīrairnirjitā tava putrakaiḥ
1.068.08a tacca ratnaṃ dhanurdivyaṃ madhye bhagnaṃ mahātmanā
1.068.08c rāmeṇā hi mahāvāho mahatyāṃ jānasaṃsadi
1.068.09a asmai deyā mayā sītā vīryaśulkā mahātmane
1.068.09c pratijñāṃ tartumicchāmi tadanujñātumarhasi
1.068.010a sopādhyāyo mahārāja purohitapuraskṛtaḥ
1.068.010c śīghramāgaccha bhadraṃ te draṣṭuṃmarhasi rāghavaṃ
1.068.011a pratijñāṃ mama rājendra nirvartayitumarhasi
1.068.011c putrayorubhayoreva prītiṃ tvamupalapsyase
1.068.012a evaṃ videhādhipatirmadhuraṃ vākyamabravīt
1.068.012c viśvāmitrābhyanujñātaḥ śatānandamate sthitaḥ
1.068.013a dūtavākyaṃ tu tacchrutvā rājā paramaharṣitaḥ
1.068.013c vaśiṣṭhaṃ vāmadevaṃ ca mantriṇaścaivamabravīt
1.068.014a guptaḥ kauśikaputreṇa kauśalyānandavardhanaḥ
1.068.014c lakṣmaṇena saha bhrātrā videheṣu vasatyasau
1.068.015a dṛṣṭavīryastu kākutstho janakena mahātmanā
1.068.015c saṃpradānaṃ sutāyāḥ sa rāghave kartumicchati
1.068.016a yadi vo rocate vṛttaṃ janakasya mahātmanaḥ
1.068.016c purīṃ gacchāmahe śīghraṃ mā bhūt kālasya paryayaḥ
1.068.017a mantriṇo vāḍhamityāhuḥ saha sarvairmaharṣibhiḥ
1.068.017c suprītaścābravīdrājā śvo yātreti sa mantriṇaḥ
1.068.018a mantriṇastu narendrasya rātriṃ paramasatkṛtāḥ
1.068.018c ūṣuḥ pramuditāḥ sarve guṇaiḥ sarvaiḥ samanvitāḥ
1.069.01a tato rātryāṃ vyatītāyāṃ sopādhyāyaḥ sabāndhavaḥ
1.069.01c rājā daśaratho hṛṣṭaḥ sumantramidamabravīt
1.069.02a adya sarve dhanādhyakṣā dhanamādāya puṣkalaṃ
1.069.02c vrajantvagre suvihitā nānāratnasamanvitāḥ
1.069.03a caturaṅgabalaṃ cāpi śīghraṃ niryātu sarvaśaḥ
1.069.03c mamājñāsamakālaṃ ca yānayugyamanuttamaṃ
1.069.04a vaśiṣṭho vāmadevaśca jāvāliratha kāśyapaḥ

1.069.04c mārkaṇḍeyaśca dīrghāyurṛṣiḥ kātyāyanastadā
1.069.05a ete dvijāḥ prayāntvagre syandanaṃ yojayasva me
1.069.05c yathā kālātyayo na syāddūtā hi tvarayanti māṃ
1.069.06a vacanācca narendrasya senā sā caturaṅgiṇī
1.069.06c rājānamṛṣibhiḥ sārdhaṃ vrajantaṃ pṛṣṭhato 'nvagāt
1.069.07a gatvā caturahaṃ mārge videhān abhyupeyivān
1.069.07c rājā ca janakaḥ śrīmān śrutvā pūjāmakalpayat
1.069.08a tato rājā samāsādya vṛddhaṃ daśarathaṃ nṛpaṃ
1.069.08c uvāca vacanaṃ śreṣṭho naraśreṣṭhaṃ mudānvitaṃ
1.069.09a svāgataṃ te naraśreṣṭha diṣṭyā prāpto 'si rāghava
1.069.09c putrayorubhayoḥ prītimāpsyase vīryanirjitāṃ
1.069.010a diṣṭyā prāpto mahātejā vaśiṣṭho bhagavān ṛṣiḥ
1.069.010c saha sarvairdvijaśreṣṭhairdevairiva śatakratuḥ
1.069.011a diṣṭyā me nirjitā vighnā diṣṭyā me pūjitaṃ kulaṃ
1.069.011c rāghavaiḥ saha saṃbandhādvīryaśreṣṭhairmahābalaiḥ
1.069.012a śvaḥ prabhāte narendra tvaṃ nirvartayitumarhasi
1.069.012c yajñasyānte naraśreṣṭha vivāhamṛṣisaṃmataṃ
1.069.013a tasya tadvacanaṃ śrutvā ṛṣimadhye narādhipaḥ
1.069.013c vākyaṃ vākyavidāṃ śreṣṭhaḥ pratyuvāca mahīpatiṃ
1.069.014a pratigraho dātṛvaśaḥ śrutametanmayā purā
1.069.014c yathā vakṣyasi dharmajña tat kariṣyāmahe vayaṃ
1.069.015a taddharmiṣṭhaṃ yaśasyaṃ ca vacanaṃ satyavādinaḥ
1.069.015c śrutvā videhādhipatiḥ paraṃ vismayamāgataḥ
1.069.016a tataḥ sarve munigaṇāḥ parasparasamāgame
1.069.016c harṣeṇa mahatā yuktāstāṃ rātrimavasan sukhaṃ
1.069.017a atha rāmo mahātejā lakṣmaṇena samaṃ yayau
1.069.017c kauśikaṃ ca puraskṛtya pituḥ pādāvupāspṛśat
1.069.018a rājā ca rāghavau putrau niśāmya pariharṣitaḥ
1.069.018c uvāsa paramaprīto janakenābhipūjitaḥ
1.069.019a janako 'pi mahatejāḥ kriyā dharmeṇa tattvavit
1.069.019c yajñasya ca sutābhyāṃ ca kṛtvā rātrimuvāsa ha
1.070.01a tataḥ prabhāte jānakaḥ kṛtakarmā maharṣibhiḥ
1.070.01c uvāca vākyaṃ vākyajñaḥ śatānandaṃ purohitaṃ
1.070.02a bhrātā mama mahātejā yavīyān atidhārmikaḥ
1.070.02c kuśadhvaja iti khyātaḥ purīmadhyāvasacchubhāṃ
1.070.03a vāryāphalakaparyantāṃ pivannikṣumatīṃ nadīṃ
1.070.03c sāṃkāśyāṃ puṇyasaṃkāśāṃ vimānamiva puṣpakaṃ
1.070.04a tamahaṃ draṣṭumicchāmi yajñagoptā sa me mataḥ
1.070.04c prītiṃ so 'pi mahātejā imāṃ bhoktā mayā saha
1.070.05a evamukte tu vacane śatānandasya saṃnidhau
1.070.05c āgatāḥ kecidavyagrā janakastān samādiśat
1.070.06a śāsanāt tu narendrasya prayayuḥ śīghravājinaḥ
1.070.06c samānetuṃ naravyāghraṃ viṣṇumindrājñayā yathā
1.070.07a sāṃkāśyāṃ te samāgamya dadṛśuśca kuśadhvajaṃ
1.070.07c nyavedayan yathāvṛttaṃ janakasya ca cintitaṃ
1.070.08a tadvṛttaṃ nṛpatiḥ śrutvā dūtaśreṣṭhairmahājavaiḥ
1.070.08c ājñayā hi narendrasya ājagāma kuśadhvajaḥ

1.070.09a so 'bhivādya śatānandaṃ janakaṃ cātidhārmikaṃ
1.070.09c rājārhaṃ paramaṃ divyamāsanamadhyarohata
1.070.010a upaviṣṭāvubhau tau tu bhrātarāvatitejasau
1.070.010c preṣayāmāsaturvīrau mantriśreṣṭhaṃ sudāmanaṃ
1.070.011a gaccha mantripate śīghramikṣvākumamitaprabhaṃ
1.070.011c ātmajaiḥ saha durdharṣamānayasva samantriṇaṃ
1.070.012a aupakāryāṃ sa gatvā tu raghūṇāṃ kulavardhanaṃ
1.070.012c dadarśa śirasā cainamabhivādyedamabravīt
1.070.013a ayodhyādhipate vīra vaideho mithilādhipaḥ
1.070.013c sa tvāṃ draṣṭuṃ vyavasitaḥ sopādhyāyapurohitaṃ
1.070.014a mantriśreṣṭhavacaḥ śrutvā rājā sarṣigaṇastadā
1.070.014c sabandhur agamat tatra janako yatra vartate
1.070.015a rājā ca mantrisahitaḥ sopādhyāyaḥ sabāndhavaḥ
1.070.015c vākyaṃ vākyavidāṃ śreṣṭho vaidehamidamabravīt
1.070.016a viditaṃ te mahārāja ikṣvākukuladaivataṃ
1.070.016c vaktā sarveṣu kṛtyeṣu vaśiṣṭho bhagavān ṛṣiḥ
1.070.017a viśvāmitrābhyanujñātaḥ saha sarvairmaharṣibhiḥ
1.070.017c eṣa vakṣyati dharmātmā yathādharmaṃ yathākramaṃ
1.070.018a tūṣṇīṃ bhūte daśarathe vaśiṣṭho bhagavān ṛṣiḥ
1.070.018c uvāca vākyaṃ vākyajño vaidehaṃ sapurodhasaṃ
1.070.019a avyaktaprabhavo brahmā śāśvato nitya avyayaḥ
1.070.019c tasmānmarīciḥ saṃjajñe marīceḥ kaśyapaḥ sutaḥ
1.070.020a vivasvān kaśyapājjajñe manurvaivasvataḥ smṛtaḥ
1.070.020c manuḥ prajāpatiḥ pūrvamikṣvākuśca manoḥ sutaḥ
1.070.021a tamikṣvākumayodhyāyāṃ rājānaṃ viddhi pūrvakaṃ
1.070.021c ikṣvākostu sutaḥ śrīmān kukṣirityeva viśrutaḥ
1.070.022a kukṣerathātmajaḥ śrīmān vikukṣirudapadyata
1.070.022c vikukṣestu mahātejā vāṇaḥ putro vyajāyata
1.070.023a vāṇasya tu mahātejā anaraṇyaḥ pratāpavān
1.070.023c anaraṇyāt pṛthurjajñe triśaṃkustu pṛthorapi
1.070.024a triśaṅkorabhavat putro dhundhumāro mahāyaśāḥ
1.070.024c dhundhumārānmahātejā yuvanāśvo mahārathaḥ
1.070.025a yuvanāśvasutaścaiva māndhātā pṛthivīpatiḥ
1.070.025c māndhātustu sutaḥ śrīmān susaṃdhirudapadyata
1.070.026a susaṃdherapi putrau dvau dhruvasaṃdhiḥ prasenajit
1.070.026c yaśasvī dhruvasaṃdhestu bharato nāma nāmataḥ
1.070.027a bharatāt tu mahātejā asito samajāyata
1.070.027c yasyaite pratirājāna udapadyanta śatravaḥ
1.070.028a haihayāstālajaṅkṣāśca śūrāśca śaśivindvaḥ
1.070.028c tāṃśca sa pratiyudhyan vai yuddhe rājā pravāsitaḥ
1.070.029a himavantamupāgamya bhāryābhyāṃ sahitastadā
1.070.029c asito 'lpabalo rājā kāladharmamupeyivān
1.070.030a dve cāsya bhārye garbhiṇyau babhūvaturiti śrutaṃ
1.070.030c ekā garbhavināśārthaṃ sapatnyai sā garaṃ dadau
1.070.031a tataḥ śailavare ramye babhūvātirato muniḥ
1.070.031c bhārgavaścyavano nāma himavantamupāśritaḥ
1.070.032a tatra caikā mahābhāgā bhārgavaṃ devavarcasaṃ

1.070.032c vavande padmapatrākṣī kāṅkṣantī sutamuttamaṃ
1.070.033a tamṛṣīṃ sābhyupāgamya kālindī cābhyavādayat
1.070.033c sa tāmabhyavadadvipraḥ putrepsuṃ putrajanmani
1.070.034a tava kukṣau mahābhāge acirāt saṃjaniṣyati
1.070.034c gareṇa sahitaḥ śrīmān mā śucaḥ kamalekṣaṇe
1.070.035a cyavanaṃ tu namaskṛtya rājaputrī pativratā
1.070.035c patinā rahitā tasmāt putraṃ devī vyajāyata
1.070.036a sapatnyā tu garastasyai datto garbhajighāṃsayā
1.070.036c saha tena gareṇaiva jātaḥ sa sagaro 'bhavat
1.070.037a sagarasyāsamañjastu asamañjādathāṃśumān
1.070.037c dilīpo 'ṃśumataḥ putro dilīpasya bhagīrathaḥ
1.070.038a bhagīrathāt kakutsthaśca kakutsthācca raghustadā
1.070.038c raghostu putrastejasvī pravṛddhaḥ puruṣādakaḥ
1.070.039a kalmāṣapādo 'pyabhavat tasmājjātastu śaṅkhaṇaḥ
1.070.039c sudarśanaḥ śaṅkhaṇasya agnivarṇaḥ sudarśanāt
1.070.040a śīghragastvagnivarṇasya śīghragasya maruḥ sutaḥ
1.070.040c maroḥ praśuśrukastvāsīdambarīṣaḥ praśuśrukāt
1.070.041a ambarīṣasya putro 'bhūnnahuṣaḥ pṛthivīpatiḥ
1.070.041c nahuṣasya yayātistu nābhāgastu yayātijaḥ
1.070.042a nābhāgasya babhūvāja ajāddaśaratho 'bhavat
1.070.042c asmāddaśarathājjātau bhrātarau rāmalakṣmaṇau
1.070.043a ādivaṃśaviśuddhānāṃ rājñāṃ paramadharmiṇāṃ
1.070.043c ikśvākukulajātānāṃ vīrāṇāṃ satyavādināṃ
1.070.044a rāmalakṣmaṇayorarthe tvatsute varaye nṛpa
1.070.044c sadṛśābhyāṃ naraśreṣṭha sadṛśe dātumarhasi
1.071.01a evaṃ bruvāṇaṃ janakaḥ pratyuvāca kṛtāñjaliḥ
1.071.01c śrotumarhasi bhadraṃ te kulaṃ naḥ parikīrtitaṃ
1.071.02a pradāne hi muniśreṣṭha kulaṃ niravaśeṣataḥ
1.071.02c vaktavyaṃ kulajātena tannibodha mahāmune
1.071.03a rājābhūt triṣu lokeṣu viśrutaḥ svena karmaṇā
1.071.03c nimiḥ paramadharmātmā sarvasatyavatāṃ varaḥ
1.071.04a tasya putro mithirnāma janako mithiputrakaḥ
1.071.04c prathamo janako rājā janakādapyudāvasuḥ
1.071.05a udāvasostu dharmātmā jāto vai nandivardhanaḥ
1.071.05c nandivardhasutaḥ śūraḥ suketurnāma nāmataḥ
1.071.06a suketorapi dharmātmā devarāto mahābalaḥ
1.071.06c devarātasya rājarṣervṛhadratha iti smṛtaḥ
1.071.07a vṛhadrathasya śūro 'bhūnmahāvīraḥ pratāpavān
1.071.07c mahāvīrasya dhṛtimān sudhṛtiḥ satyavikramaḥ
1.071.08a sudhṛterapi dharmātmā dhṛṣṭaketurabhūt sutaḥ
1.071.08c dhṛṣṭaketośca rājarṣerharyaśva iti viśrutaḥ
1.071.09a haryaśvasya maruḥ putro maroḥ putraḥ pratīndhakaḥ
1.071.09c pratīndhakasya dharmātmā rājā kīrtirathaḥ sutaḥ
1.071.010a putraḥ kīrtirathasyāpi devamīḍha iti smṛtaḥ
1.071.010c devamīḍhasya vibudho vibudhasya mahāndhrakaḥ
1.071.011a mahāndhrakasuto rājā kīrtirāto mahābalaḥ
1.071.011c kīrtirātasya rājarṣermahāromā vyajāyata

1.071.012a mahāromṇastu dharmātmā svarṇarometi viśrutaḥ
1.071.012c svarṇaromṇastu rājarṣerhrasvaromā vyajāyata
1.071.013a tasya putradvayaṃ jajñe dharmajñasya mahātmanaḥ
1.071.013c jyeṣṭho 'hamanujo bhrātā mama vīraḥ kuśadhvajaḥ
1.071.014a māṃ tu jyeṣṭhaṃ pitā rājye so 'bhiṣicya narādhipaḥ
1.071.014c kuśadhvajaṃ samāveśya bhāraṃ mayi vanaṃ gataḥ
1.071.015a vṛddhe pitari svaryāte dharmeṇa dhuramāvahaṃ
1.071.015c bhrātaraṃ devasaṃkāśaṃ snehāt paśyan kuśadhvajaṃ
1.071.016a kasyacit tvatha kālasya sāṃkāśyādagamataḥ purāt
1.071.016c sudhanvā vīryavān rājā mithilāmavarodhakaḥ
1.071.017a sa ca me preṣayāmāsa śaivaṃ dhanuranuttamaṃ
1.071.017c sītā ca kanyā padmākṣī mahyaṃ vai dīyatāmiti
1.071.018a tasyā 'pradānādbrahmarṣe yuddhamāsīnmayā saha
1.071.018c sa hato 'bhimukho rājā sudhanvā tu mayā raṇe
1.071.019a nihatya taṃ muniśreṣṭha sudhanvānaṃ narādhipaṃ
1.071.019c sāṃkāśye bhrātaraṃ śūramabhyasiñcaṃ kuśadhvajaṃ
1.071.020a kanīyān eṣa me bhrātā ahaṃ jyeṣṭho mahāmune
1.071.020c dadāmi paramaprīto badhvau te munipuṃgava
1.071.021a sītāṃ rāmāya bhadraṃ te ūrmilāṃ lakṣmaṇāya vai
1.071.021c vīryaśulkāṃ mama sutāṃ sītāṃ surasutopamāṃ
1.071.022a dvitīyāmūrmilāṃ caiva trirvadāmi na saṃśayaḥ
1.071.022c dadāmi paramaprīto badhvau te munipuṃgava
1.071.023a rāmalakṣmaṇāyo rājan godānaṃ kārayasva ha
1.071.023c pitṛkāryaṃ ca bhadraṃ te tato vaivāhikaṃ kuru
1.071.024a maghā hyadya mahāvāho tṛtīye divase prabho
1.071.024c phālguṇyāmuttare rājan tasmin vaivāhikaṃ kuru
1.072.01a uktāvākye tu janake viśvāmitro mahāmuniḥ
1.072.01c uvāca vacanaṃ dhīmān vaśiṣṭhasahitastadā
1.072.02a acintyānyaprameyāni kulāni raghunandana
1.072.02c ikṣvakūṇāṃ videhānāṃ naiṣāṃ tulyo 'sti kaścana
1.072.03a sadṛśo dharmasaṃbandhaḥ sadṛśo rūpasaṃpadā
1.072.03c sitāyā urmilāyāśca rāmalakṣmaṇayostathā
1.072.04a vaktavyaṃ ca naraśreṣṭha śrūyatāṃ vacanaṃ mama
1.072.04c bhrātā yavīyān dharbhajña eṣa rājā kuśadhvajaḥ
1.072.05a asya dharmātmano rājan rūpeṇāpratimaṃ bhuvi
1.072.05c sutādvayaṃ naraśreṣṭha patnyarthaṃ varayāmahe
1.072.06a bharatasya kumārasya śatrughnasya ca dhīmataḥ
1.072.06c varaye te sute rājaṃstayorarthe mahātmanoḥ
1.072.07a putrā daśarathasyeme rūpayauvanaśālinaḥ
1.072.07c lokapālasamāḥ sarve devatulyaparākramāḥ
1.072.08a ubhayorapi rajendra saṃbandhenānubadhyatāṃ
1.072.08c ikṣvākukulamavyagraṃ bhavataḥ puṇyakarmaṇaḥ
1.072.09a viśvāmitravacaḥ śrutvā vaśiṣṭhasya mate tadā
1.072.09c janakaḥ prāñjalirvākyamuvāca munipuṃgavau
1.072.010a kulaṃ dhanyamidaṃ manye yeṣāṃ no munipuṃgavau
1.072.010c sadṛśaṃ kulasaṃbandhaṃ yadājñāpayathaḥ svayaṃ
1.072.011a evaṃ bhavatu bhadraṃ vaḥ kuśadhvajasute ime

1.072.011c patnyau bhajetāṃ sahitau śatrughnabharatāvubhau
1.072.012a ekāhnā rājaputrīṇāṃ catasṛṇāṃ mahāmune
1.072.012c pāṇiṃ gṛhṇantu catvāro rājaputrā mahābalāḥ
1.072.013a uttare divase brahman phālguṇībhyāṃ manīṣiṇaḥ
1.072.013c vaivāhikaṃ praśaṃsanti bhago yatra prajāpatiḥ
1.072.014a evamuktvā vacaḥ saumyaṃ pratyutthāya kṛtāñjaliḥ
1.072.014c ubhau munivarau rājā janako vākyamabravīt
1.072.015a paro dharmaḥ kṛto mahyaṃ śiṣyo 'smi bhavatoḥ sadā
1.072.015c imānyāsanamukhyāni āsyetāṃ munipuṃgavau
1.072.016a yathā daśarathasyeyaṃ tathāyodhyā purī mama
1.072.016c prabhutve nāsti saṃdeho yathārhaṃ kartumarhatha
1.072.017a tathā bruvati vaidehe janake raghunandanaḥ
1.072.017c rājā daśaratho hṛṣṭaḥ pratyuvāca mahīpatiṃ
1.072.018a yuvāmasaṃkhyeyaguṇau bhrātarau mithileśvarau
1.072.018c ṛṣayo rājasaṃghāśca bhavadbhyāmabhipūjitāḥ
1.072.019a svasti prāpnuhi bhadraṃ te gamiṣyāmi svamālayaṃ
1.072.019c śrāddhakarmāṇi vidhivadvidhāsya iti cābravīt
1.072.020a tamāpṛṣṭvā narapatiṃ rājā daśarathastadā
1.072.020c munīndrau tau puraskṛtya jagāmāśu mahāyaśāḥ
1.072.021a sa gatvā nilayaṃ rājā śrāddhaṃ kṛtvā vidhānataḥ
1.072.021c prabhāte kālyamutthāya cakre godānamuttamaṃ
1.072.022a gavāṃ śatasahasraṃ hi brāhmaṇebhyo narādhipaḥ
1.072.022c ekaikaśo dadau rājā putrān uddiśya dharmataḥ
1.072.023a suvarṇaśṛṅgasaṃpannāḥsavatsāḥ kāṃsyadohanāḥ
1.072.023c gavāṃ śatasahasrāṇi catvāri puruṣarṣabhaḥ
1.072.024a sa sutaiḥ kṛtagodānairvṛtastu nṛpatistadā
1.072.024c lokapālairivābhāti vṛtaḥ saumyaḥ prajāpatiḥ
1.073.01a yasmiṃstu divase rājā cakre godānamuttamaṃ
1.073.01c tasmiṃstu divase vīro yudhājit samupeyivān
1.073.02a putraḥ kekayarājasya sākṣādbharatamātulaḥ
1.073.02c dṛṣṭvā pṛṣṭvā ca kuśalaṃ rājānamidamabravīt
1.073.03a kekayādhipatī rājan snehāt kuśalamabravīt
1.073.03c yeṣāṃ kuśalakāmo 'si teṣāṃ saṃpratyanāmayaṃ
1.073.04a svasrīyaṃ mama rājendra draṣṭukāmo mahīpatiḥ
1.073.04c tadarthamupayāto 'hamayodhyāṃ raghunandana
1.073.05a śrutvā tvahamayodhyāyāmihasthaṃ tvāṃ sabāndhavaṃ
1.073.05c tvarayābhyupayāto 'haṃ draṣṭukāmaḥ svasuḥ sutaṃ
1.073.06a atha rājā daśarathaḥ priyātithimupasthitaṃ
1.073.06c dṛṣṭvā paramasatkaraiḥ pūjanārhamapūjayat
1.073.07a tatastāmuṣito rātriṃ saha putrairmahīpatiḥ
1.073.07c puraskṛtya vaśiṣṭhādīn munīn yajñamupāyayau
1.073.08a yukte muhūrte vijaye sarvābharaṇabhūṣitaiḥ
1.073.08c bhrātṛbhiḥ sahito rāmaḥ kṛtakautukamaṅgalaḥ
1.073.09a pituḥ samīpamāśritya tasthau bhrātṛbhirāvṛtaḥ
1.073.09c vaśiṣṭho bhagavān etya vaidehamidamabravīt
1.073.010a rājā daśaratho rājan kṛtakautukamaṅgalaiḥ
1.073.010c putrairnaravaraśreṣṭha dātāramabhikāṅkṣate

1.073.011a dātṛpratigrahītṛbhyāṃ sarvārthāḥ prabhavanti hi
1.073.011c svadharmaṃ pratipadyasva kṛtvā vaivāhyamuttamaṃ
1.073.012a ityuktaḥ paramodāro vaśiṣṭhena mahātmanā
1.073.012c pratyuvāca mahātejā vākyaṃ paramadharmavit
1.073.013a kaḥ sthitaḥ pratihāro me kasyājñāṃ saṃpratīkṣate
1.073.013c svagṛhe ko vicāro 'sti yathā rājyamidaṃ tava
1.073.014a yajñabhūmimimāṃ prāptāḥ kṛtakautukamaṅgalāḥ
1.073.014c mama kanyāścatasro hi dīptā vahnerivārciṣaḥ
1.073.015a sadyo 'haṃ tvatpratīkṣo 'smi vedyāmasyāṃ pratiṣṭhitaḥ
1.073.015c avighnaṃ kriyatāṃ sarvaṃ kimarthaṃ hi vilambyate
1.073.016a tadvākyaṃ janakenoktaṃ śrutvā daśarathastadā
1.073.016c praveśayāmāsa sutān sarvān ṛṣigaṇān api
1.073.017a tato rājā videhānāṃ vaśiṣṭhamidamabravīt
1.073.017c kārayasva ṛṣe sarvāṃ kriyāṃ vaivāhikīṃ prabho
1.073.018a tathetyuktvā tu janakaṃ vaśiṣṭho bhagavānaṃ ṛṣiḥ
1.073.018c viśvāmitraṃ puraskṛtya śatānandaṃ ca dhārmikaṃ
1.073.019a prapāmadhye tu vidhivadvediṃ kṛtvā mahātapāḥ
1.073.019c alaṃcakāra tāṃ vediṃ gandhapuṣpaiḥ samantataḥ
1.073.020a suvarṇapālikābhiśca chidrakumbhaiśca sāṃkuraiḥ
1.073.020c aṃkurāḍhyaiḥ śarāvaiśca dhūpapātraiḥ sadhūpakaiḥ
1.073.021a śaṅkhapātraiḥ sruvaiḥ srugbhiḥ pātrairardhyādipūjitaiḥ
1.073.021c lājapurṇaistathā pātrairakṣatairapi saṃskṛtaiḥ
1.073.022a darbhaiḥ samaiḥ samāstīrya vidhivanmantrapūrvakaṃ
1.073.022c juhāvāgnau mahātejā vaśiṣṭho munisattamaḥ
1.073.023a tataḥ sītāṃ samānīya sarvābharaṇabhūṣitāṃ
1.073.023c samakṣamagneḥ saṃsthāpya rāghavābhimukhe tadā
1.073.024a abravījjanako rājā kauśalyānandavardhanaṃ
1.073.024c iyaṃ sītā mama sutā sahadharmacarī tava
1.073.025a pratīccha caināṃ bhadraṃ te pāṇiṃ gṛhṇīṣva pāṇinā
1.073.025c pativratā mahābhāgā chāyevānugatā sadā
1.073.026a ityuktvā prākṣipadrājā mantrapūtaṃ jalaṃ tadā
1.073.026c sādhu sādhviti devānāmṛṣīṇāṃ vadatāṃ tadā
1.073.027a evaṃ datvā sutāṃ sītāṃ mantrodakapuraskṛtāṃ
1.073.027c abravījjanako rājā harṣeṇābhipariplutaḥ
1.073.028a lakṣmaṇāgaccha bhadraṃ te ūrmilāmudyatāṃ mayā
1.073.028c pratīccha pāṇiṃ gṛhṇīṣva mā bhūt kālasya paryayaḥ
1.073.029a tamevamuktvā janako bharataṃ cābhyabhāṣata
1.073.029c gṛhāṇa pāṇiṃ māṇḍavyāḥ pāṇinā raghunandana
1.073.030a śatrughnaṃ cāpi dharmātmā abravīnmithileśvaraḥ
1.073.030c śrutakīrtermahāvāho pāṇiṃ gṛhṇīṣva pāṇinā
1.073.031a sarve bhavantaḥ saumyāśca sarve sucaritavratāḥ
1.073.031c patnībhiḥ santu kākutsthā mā bhūt kālasya paryayaḥ
1.073.032a janakasya vacaḥ śrutvā pāṇīn pāṇibhiraspṛśan
1.073.032c catvāraste catasṛṇāṃ vaśiṣṭhasya mate sthitāḥ
1.073.033a agniṃ pradakṣiṇaṃ cakrurvediṃ rājānameva ca
1.073.033c ṛṣīṃścāpi mahātmānaḥ sahabhāryā raghūdvahāḥ
1.073.034a puṣpavṛṣṭirmahatyāsīdantarīkṣāt subhāsvarā

1.073.034c divyadundubhinirghoṣairgītavāditranisvanaiḥ
1.073.035a nanṛtuścāpsaraḥsaṃghā gandharvāśca jaguḥ kalaṃ
1.073.035c vivāhe raghumukhyānāṃ tadadbhutamadṛśyata
1.073.036a īdṛśe vartamāne tu tūryoddhuṣṭaninādite
1.073.036c triragniṃ te parikramya ūhurbhāryā mahaujasaḥ
1.073.037a athopakāryāṃ jagmuste sabhāryā raghunandanāḥ
1.073.037c rājāpyanuyayau paśyan sarṣisaṃghaḥ sabāndhavaḥ
1.074.01a atha rātryāṃ vyatītāyāṃ viśvāmitro mahāmuniḥ
1.074.01c āpṛccha tau naravyāghrau jagāmottaraparvataṃ
1.074.02a viśvāmitre gate tasmin vaidehaṃ mithilādhipaṃ
1.074.02c āpṛccha prayayau cāpi rājā daśarathaḥ purīṃ
1.074.03a ātha rājā videhānāṃ dadau kanyādhanaṃ bahu
1.074.03c kambalādīni vastrāṇi kṣaumapaṭṭāmbarāṇi ca
1.074.04a hastyaśvarathapādātaṃ divyarūpaṃ svalaṃkṛtaṃ
1.074.04c dadau kanyāpitā tāsāṃ dāsīdāsamanuttamaṃ
1.074.05a hiraṇyasya suvarṇasya muktānāṃ vidrumasya ca
1.074.05c dadau rājā susaṃhṛṣṭaḥ kanyādhanamabhīpsitaṃ
1.074.06a datvā bahuvidhaṃ rājā samanujñāpya pārthivaṃ
1.074.06c praviveśa svanilayaṃ mithilāṃ mithileśvaraḥ
1.074.07a rājāpyayodhyādhipatiḥ saha putrairmahātmabhiḥ
1.074.07c ṛṣīn sarvān puraskṛtya jagāma sabalānugaḥ
1.074.08a gacchantaṃ taṃ naravyāghraṃ sarṣisaṃghaṃ sarāghavaṃ
1.074.08c ghorāḥ sma pakṣiṇo vāco vyāharanti samantataḥ
1.074.09a bhaumāścaiva mṛgāḥ sarve gacchanti sma pradakṣiṇaṃ
1.074.09c tān dṛṣṭvā rājaśārdūlo vaśiṣṭhaṃ paryapṛcchata
1.074.010a asaumyāḥ pakṣiṇo ghorā mṛgāścāpi pradakṣiṇāḥ
1.074.010c kimidaṃ hṛdayotkampi mano mama viṣīdati
1.074.011a rājño daśarathasyaitacchrutvā vākyaṃ mahān ṛṣiḥ
1.074.011c uvāca madhurāṃ vāṇīṃ śrūyatāmasya yat phalaṃ
1.074.012a upasthitaṃ bhayaṃ ghoraṃ divyapakṣimukhāccyutaṃ
1.074.012c mṛgāḥ praśamayantyete saṃtāpastyajyatāmayaṃ
1.074.013a teṣāṃ saṃvadatāṃ tatra vāyuḥprādurbabhūva ha
1.074.013c kampayan medinīṃ sarvāṃ pātayaṃśca mahādrumān
1.074.014a tamasā saṃvṛtaḥ sūryaḥ sarve nāvedisurdiśaḥ
1.074.014c bhasmanā cāvṛtaṃ sarvaṃ saṃmūḍhamiva tadbalaṃ
1.074.015a vaśiṣṭha ṛṣayaścānye rājā ca sasutastadā
1.074.015c sasaṃjñā iva tatrāsan sarvamanyadvicetanaṃ
1.074.016a tasmiṃstamasi ghore tu bhasmacchanneva sā camūḥ
1.074.016c dadarśa bhīmasaṃkāśaṃ jaṭāmaṇḍaladhāriṇaṃ
1.074.017a bhārgavaṃ jāmadagneyaṃ rājarājavimardanaṃ
1.074.017c kailāsamiva durdharṣaṃ kālāgnimiva duḥsahaṃ
1.074.018a skandhe cāsajya paraśuṃ dhanurvidyudgaṇopamaṃ
1.074.018c pragṛhya śastramugraṃ ca tripuraghnaṃ yathā śivaṃ
1.074.019a taṃ dṛṣṭvā bhīmasaṃkāśaṃ jvalantamiva pāvakaṃ
1.074.019c vaśiṣṭhapramukhā viprā japahomaparāyaṇāḥ
1.074.020a saṃgatā munayaḥ sarve saṃjajalpuratho mithaḥ
1.074.020c kaccit pitṛbadhāmarṣo kṣatraṃ notsādayiṣyati

1.074.021a pūrvaṃ kṣatrabadhaṃ kṛtvā gatamanyurgatajvaraḥ
1.074.021c kṣatrasyotsādanaṃ bhūyo na khilvasya cikīrṣitaṃ
1.074.022a evamuktvārghyamādāya bhārgavaṃ bhīmadarśanaṃ
1.074.022c ṛṣayo rāma rāmeti madhurāṃ vācamabruvan
1.074.023a pratigṛhya tu tāṃ pūjāmapratyuktvā ca tān ṛṣīn
1.074.023c rāmaṃ dāśarathiṃ rāmo jāmadagnyo 'bhyabhāṣata
1.075.01a rāma dāśarathe vīra vīryaṃ te śrūyate 'dbhutaṃ
1.075.01c dhanuṣo bhedanaṃ caiva nikhilena mayā śrutaṃ
1.075.02a tadadbhutamacintyaṃ ca bhedanaṃ dhanuṣastvayā
1.075.02c tacchrutvāhamanuprāpto dhanurgṛhyāparaṃ śubhaṃ
1.075.03a tadidaṃ ghorasaṃkāśaṃ jāmadagnyaṃ mahaddhanuḥ
1.075.03c pūrayasva śareṇaiva svabalaṃ darśayasva ca
1.075.04a tadahaṃ te balaṃ dṛṣṭvā dhanuṣo 'pyasya pūraṇe
1.075.04c dvandvayuddhaṃ pradāsyāmi vīra ślādhyamidaṃ tava
1.075.05a tasya tadvacanaṃ śrutvā rājā daśarathastadā
1.075.05c viṣaṇāvadano dīnaḥ prāñjalirvākyamabravīt
1.075.06a kṣatraroṣāt praśāntastvaṃ brāhmaṇaśca mahātapāḥ
1.075.06c bālānāṃ mama putrāṇāmabhayaṃ dātumarhasi
1.075.07a bhārgavāṇāṃ kule jātaḥ svādhyāyavrataśālināṃ
1.075.07c sahasrākṣe pratijñāya śastraṃ prakṣiptavān asi
1.075.08a sa tvaṃ dharmaparo bhūtvā kaśyapāya vasuṃdharāṃ
1.075.08c datvā vanamupāgamya mahendrakṛtaketanaḥ
1.075.09a mama sarvavināśāya saṃprāptastvaṃ mahāmune
1.075.09c na hyekasmin hate rāme sarve jīvāmahe vayaṃ
1.075.010a bruvatyevaṃ daśarathe jāmadagnyaḥ pratāpavān
1.075.010c anādṛtya tu tadvākyaṃ rāmamevābhyabhāṣata
1.075.011a ime dve dhanuṣī rāma divye lokābhipūjite
1.075.011c dṛḍhe balavatī mukhye sukṛte viśvakarmaṇā
1.075.012a anusṛṣṭaṃ surairekaṃ tryambakāya yuyutsave
1.075.012c tripuraghnaṃ naraśreṣṭha bhagnaṃ kākutstha yat tvayā
1.075.013a idaṃ dvitīyaṃ durdharṣaṃ viṣṇordattaṃ surottamaiḥ
1.075.013c tadidaṃ vaiṣṇavaṃ rāma dhanuḥ parapuraṃjayaṃ
1.075.014a tadā tu devatāḥ sarvāḥ pṛcchanti sma pitāmahaṃ
1.075.014c śitikaṇṭhasya viṣṇośca balābalanirīkṣayā
1.075.015a abhiprāyaṃ tu vijñāya devatānāṃ pitāmahaḥ
1.075.015c virodhaṃ janayāmāsa tayoḥ satyavatāṃ varaḥ
1.075.016a virodhe nu mahadyuddhamabhavadromaharṣaṇaṃ
1.075.016c śitikaṇṭhasya viṣṇośca parasparajayaiṣiṇoḥ
1.075.017a tadā tu jṛmbhitaṃ śaivaṃ dhanurbhīmaparākramaṃ
1.075.017c hūṃkāreṇā mahādevaḥ stambhito 'tha trilocanaḥ
1.075.018a devaistadā samāgamya sarṣisaṃghaiḥ sacāraṇaiḥ
1.075.018c yācitau praśamaṃ tatra jagmatustau surottamau
1.075.019a jṛmbhitaṃ taddhanurdṛṣṭvā śaivaṃ viṣṇuparākramaiḥ
1.075.019c adhikaṃ menire viṣṇuṃ devāḥ sarṣigaṇāstathā
1.075.020a dhanū rudrastu saṃkruddho videheṣu mahāyaśāḥ
1.075.020c devarātasya rājarṣerdadau haste sasāyakaṃ
1.075.021a idaṃ ca vaiṣṇavaṃ rāma dhanuḥ parapuraṃjayaṃ

1.075.021c ṛcīke bhārgave prādādviṣṇuḥ sa nyāsamuttamaṃ
1.075.022a ṛcīkastu mahātejāḥ putrasyāpratikarmaṇaḥ
1.075.022c piturmama dadau divyaṃ jamadagnermahātmanaḥ
1.075.023a nyastaśastre pitari me tapobalasamanvite
1.075.023c arjuno vidadhe mṛtyuṃ prākṛtīṃ buddhimāsthitaḥ
1.075.024a badhamapratirūpaṃ tu pituḥ śrutvā sudāruṇaṃ
1.075.024c kṣatramutsādayaṃ roṣājjātaṃ jātamanekaśaḥ
1.075.025a pṛthivīṃ cākhilāṃ prāpya kaśyapāya mahātmane
1.075.025c yajñasyānte tadā rāma dakṣiṇāṃ puṇyakarmaṇe
1.075.026a datvā mahendranilayastapobalasamanvitaḥ
1.075.026c sthito 'smi tasmiṃstapyan vai susukhaṃ surasevite
1.075.027a śrutvā tu dhanuṣo bhedaṃ vismitānāṃ nabhastale
1.075.027c bhāṣatāṃ devasaṃghānāṃ tato 'haṃ drutamāgataḥ
1.075.028a tadidaṃ vaiṣṇavaṃ rāma pitṛpaitāmahaṃ mahat
1.075.028c kṣatradharmaṃ puraskṛtya gṛhṇīṣva dhanuruttamaṃ
1.075.029a yojayasva dhanuḥśreṣṭhe śaraṃ parapuraṃjayaṃ
1.075.029c yadi śaknoṣi kākutstha dvandvaṃ dāsyāmi te tadā
1.076.01a śrutvā tu jāmadagnyasya vākyaṃ dāśarathistadā
1.076.01c gauravayantritakathaḥ pitū rāmamathābravīt
1.076.02a śrutavān asmi yat karma kṛtavān asi bhārgava
1.076.02c anurudhyāmahe brahman piturānṛṇyamāsthitaṃ
1.076.03a vīryahīnamivāśaktaṃ kṣatradharmeṇa bhārgava
1.076.03c avajānāsi me tejaḥ paśya me 'dya parākramaṃ
1.076.04a ityuktvā rāghavaḥ kruddho bhārgavasya varāyudhaṃ
1.076.04c śaraṃ ca pratisaṃgṛhya hastāllaghuparākramaḥ
1.076.05a āropya sa dhanū rāmaḥ śaraṃ sajjaṃ cakāra ha
1.076.05c jāmadagnyaṃ tato rāmaṃ rāmaḥ kruddho 'bravīdidaṃ
1.076.06a brāhmaṇo 'sīti pūjyo me viśvāmitrakṛtena ca
1.076.06c śakto 'pi na te muñceyaṃ tvahaṃ prāṇaharaṃ śaraṃ
1.076.07a imāṃ vā tvadgatiṃ rāma tapobalasamarjitāṃ
1.076.07c lokān apratimān vāpi haniṣyāmīti me matiḥ
1.076.08a na hyayaṃ vaiṣṇavo divyaḥ śaraḥ parapuraṃjayaḥ
1.076.08c moghaḥ patati vīryeṇa baladarpavināśanaḥ
1.076.09a varāyudhadharaṃ rāmaṃ draṣṭuṃ sarṣigaṇāḥ surāḥ
1.076.09c pitāmahaṃ puraskṛtya sametāstatra sarvaśaḥ
1.076.010a gandharvāpsarasaścaiva siddhacāraṇakinnarāḥ
1.076.010c yakṣarākṣasanāgāśca taddraṣṭuṃ mahadadbhutaṃ
1.076.011a jaḍīkṛte tadā loke rāme varadhanurdhare
1.076.011c nirvīryo jāmadagnyo 'sau rāmo rāmamudaikṣata
1.076.012a tejo 'bhihatavīryatvājjāmadagnyo jaḍīkṛtaḥ
1.076.012c rāmaṃ kamalapatrākṣaṃ mandaṃ mandamuvāca ha
1.076.013a kaśyapāya mayā dattā yadā pūrvaṃ vasuṃdharā
1.076.013c viṣaye me na vastavyamiti māṃ kaśyapo 'bravīt
1.076.014a so 'haṃ guruvacaḥ kurvan pṛthivyāṃ na vase niśāṃ
1.076.014c mithyāpratijñaḥ kākutstha mā bhūvamiti niścitaṃ
1.076.015a tadimāṃ madgatiṃ vīra hantuṃ nārhasi rāghava
1.076.015c manojavaṃ gamiṣyāmi mahendraṃ parvatottamaṃ

1.076.016a lokāstvapratimā rāma nirjitāstapasā mayā
1.076.016c jahi tān śaramokṣeṇa mā bhūt kālasya paryayaḥ
1.076.017a akṣayaṃ madhuhantāraṃ jānāmi tvāṃ maheśvaraṃ
1.076.017c dhanuṣo 'sya parāmarśāt svasti te 'stu paraṃtapa
1.076.018a ete suragaṇāḥ sarve nirīkṣante samāgatāḥ
1.076.018c tvāmapratimakarmāṇamapratidvandvamāhave
1.076.019a na ceyaṃ mama kākutstha vriḍā bhavitumarhati
1.076.019c tvayā trailokyanāthena yadahaṃ vimukhīkṛtaḥ
1.076.020a śaramapratimaṃ rāma moktumarhasi suvrata
1.076.020c śaramokṣe gamiṣyāmi mahendraṃ parvatottamaṃ
1.076.021a tathā bruvati rāme tu jāmadagnye pratāpavān
1.076.021c rāmo dāśarathiḥ śrīmāṃścikṣepa śaramuttamaṃ
1.076.022a sa hatāna dṛśya rāmeṇā svāṁllokāṃstapasārjitān
1.076.022c jāmadagnyo jagāmāśu mahendraṃ parvatottamaṃ
1.076.023a tato vitimirāḥ sarvā diśaścopadiśastathā
1.076.023c surāḥ sarṣigaṇā rāmaṃ praśaśaṃsurudāyudhaṃ
1.076.024a rāmaṃ dāśarathiṃ rāmo jāmadagnyo praśasya ha
1.076.024c tataḥ pradakṣiṇaṃ kṛtvā jagāmātmagatiṃ prabhuḥ
1.077.01a gate rāme praśāntātmā rāmo dāśarathirdhanuḥ
1.077.01c varuṇāyāprameyāya dadau haste sasāyakaṃ
1.077.02a abhivādya tato rāmo vaśiṣṭhapramukhān ṛṣīn
1.077.02c pitaraṃ vihvalaṃ dṛṣṭvā provāca raghunandanaḥ
1.077.03a jāmadagnyo gato rāmaḥ prayātu caturaṅgiṇī
1.077.03c ayodhyābhimukhī senā tvayā nāthena pālitā
1.077.04a rāmasya vacanaṃ śrutvā rājā daśarathaḥ sutaṃ
1.077.04c vāhubhyāṃ saṃpariṣvajya mūrdhnyupāghrāya rāghavaṃ
1.077.05a gato rāma iti śrutvā hṛṣṭaḥ pramudito nṛpaḥ
1.077.05c punarjātaṃ tadā mene putramātmānameva ca
1.077.06a codayitvā punaḥ senāṃ jagāma svapurīṃ prati
1.077.06c samucchritadhvajavatīṃ tūryoddhuṣṭaninādītāṃ
1.077.07a siktārājapathāṃ ramyāṃ prakīrṇakusumotkarāṃ
1.077.07c rājapraveśasumukhaiḥ paurairmaṅgalapāṇibhiḥ
1.077.08a saṃpūrṇāṃ prāviśadrājā janaughaiḥ samalaṃkṛtāṃ
1.077.08c pauraiḥ pratyudgato dūraṃ dvijaiśca puravāsibhiḥ
1.077.09a putrairanugataḥ śrīmān śrīmadbhiśca mahāyaśāḥ
1.077.09c praviveśa gṛhaṃ rājā himavatsadṛśaṃ priyaṃ
1.077.010a kauśalyā ca sumitrā ca kaikeyī ca sumadhyamā
1.077.010c badhūpratigrahe yuktā yāścānyā rājayoṣitaḥ
1.077.011a tataḥ sītāṃ mahābhāgāmūrmilāṃ ca yaśasvinīṃ
1.077.011c kuśadhvajasute cobhe jagṛhurnṛpapatnayaḥ
1.077.012a maṅgalālāpanairhomaiḥ śobhitāḥ kṣaumavāsasaḥ
1.077.012c devatāyatanānyāśu sarvāstāḥ pratyapūjayan
1.077.013a abhivādyābhivādyāṃśca sarvā rājasutāstadā
1.077.013c remire muditāḥ kāle bhartṛbhiḥ sahitā rahaḥ
1.077.014a kumārāśca mahātmāno vīryeṇāpratimā bhuvi
1.077.014c svaṃ svaṃ gṛhamathāsādya kuverabhavanopamaṃ
1.077.015a kṛtadārāḥ kṛtāstraśca sadhanāḥ sasuhṛjjanāḥ

1.077.015c śuśrūṣamāṇāḥ pitaraṃ vartayanti nararṣabhāḥ
1.077.016a kasyacit tvatha kālasya rājā daśarathaḥ sutaṃ
1.077.016c bharataṃ kaikayīputraṃ samāhūyedamabravīt
1.077.017a ayaṃ kekayarājasya putro vasati putraka
1.077.017c tvāṃ netumāgato vīro yudhājinmātulastava
1.077.018a śrutvā daśarathasthaitadbharataḥ kaikayīsutaḥ
1.077.018c gamanāyābhicakrāma śatrughnasahitastadā
1.077.019a āpṛccha pitaraṃ śūro rāmaṃ cākliṣṭakāriṇaṃ
1.077.019c mātṛścāpi naraśreṣṭhaḥ śatrughnasahito yayau
1.077.020a yudhājit prāpya bharataṃ saśatrughnaṃ praharṣitaḥ
1.077.020c svapuraṃ prāviśadvīraḥ pitā tasya tutoṣa ha
1.077.021a gate tu bharate rāmo lakṣmaṇaśca mahābalaḥ
1.077.021c pitaraṃ devasaṃkāśaṃ pūjayāmāsatustadā
1.077.022a piturājñāṃ puraskṛtya paurakāryāṇi sarvaśaḥ
1.077.022c cakāra rāmo dharmātmā priyāṇi ca hitāni ca
1.077.023a mātṛbhyo mātṛkāryāṇi kṛtvā paramayantritaḥ
1.077.023c gurūṇāṃ gurukāryāṇi kāle kāle 'nvavaikṣata
1.077.024a evaṃ daśarathaḥ prīto brāhmaṇā naigamāstathā
1.077.024c rāmasya śīlavṛttena sarve viṣayavāsinaḥ
1.077.025a rāmaśca sītayā sārdhaṃ vijahāra bahūn ṛtūn
1.077.025c manasvī tadgatamanāstasyā hṛdi samarpitaḥ
1.077.026a priyā tu sītā rāmasya dārāḥ pitṛkṛtā iti
1.077.026c guṇādrūpaguṇāccāpi prītirbhūyo vyavardhata
1.077.027a tasyāśca bhartā dviguṇaṃ hṛdaye parivartate
1.077.027c antargatamapi vyaktāmākhyāti hṛdayaṃ hṛdā
1.077.028a tasya bhūyo viśeṣeṇa maithilī janakātmajā
1.077.028c devatābhiḥ samā rūpe sītā śrīriva rūpiṇī
1.077.029a tayā sa rājarṣisuto 'bhikāmayā sameyivān uttamarājakanyayā
1.077.029c atīva rāmaḥ śuśubhe mudānvito vibhuḥ śriyā viṣṇurivāmareśvaraḥ

SCHLEGELOV LATINSKI PRIJEVOD BĀLAKĀṆḌE

RAMAYANA ID EST CARMEN EPICUM DE RAMAE REBUS GESTIS POETAE ANTIQUISSIMI VALMICIS OPUS – RAMEIDOS VALMICEIAE LIBER PRIMUS

PROOEMIA IN LAUDEM POETAE

Valmicem luscinium veneror, dulcem, dulcisonum, qui in poesis ramum evectus, Ramae nomen usque cantu modulatur.

Quis non salutis summae viam ingreditur, audiens ex ore Valmicis, anachoretarum principis, sonum narrationis de Rama?

Scaturiens e monte Valmicis, in Ramae oceanum sese effundens, sanctum Rameidos flumen lustrat orbem universum.

Veneror vatem illum, Prachetasis filium, integrum vitae, qui non satiatur semper bibendo Ramae gestorum oceanum nectareum.

Salve, Anachoretarum praeses, alme, pie, omni scientia imbute! Salve, Valmice, iterumque salve!

CAPUT I. ARGUMENTUM CARMINIS.

NARADAE SERMONE DECLARATUM.

1. Pius Valmices, eremitarum princeps, percunctatus est facundia insignem Naradam, castimoniis et tacita librorum sacrorum meditatione gaudentem:
2. Quis, cedo, nostra aetate in hoc orbe virtutibus est praeditus? quis fortis, iustus, beneficiorum memor, veridicus, abstinentiae tenax?
3. Quis moribus sanctis assuctus, quis erga omnes animantes benignus? quis prudens? quis munificus? quis unice amabilis?
4. Quis rationis compos, iracundiae repressor, constans? quis ab omni obtrectatione alienus? Cuiusnam iram in proelio concitatam vel DI contremiscunt?
5. Quis generosus, par vel triplici mundo tuendo? quis civium incrementis laetus? quis thesaurus virtutum felicitatumque?
6. Quemnam virum prae ceteris unum formosa Laxmis indefessa comitatur? quis Aëri, Igni, Soli, Luno, Indrae et Vishnui est aequiparandus?
7. Id ipsum equidem audire cupio; vehementi sanc studio flagro: tibi, o Sapiens coelicola adest facultas talem virum cognoscendi.
8. Naradas, ternorum temporum gnarus, sermone isto Valmicis audito, compellans eum hac voce: Ausculta! alacer deinde effatus est:
9. Magnae sunt et arduae virtutes, quas tu praedicasti, o Anachoreta! Meditatus proloquar: audiatur, qui vir hisce sit praeditus.
10. Is e stirpe Ixvacus genitus Ramae nomine per gentes celebratur: temperans, fortis, splendidus, librorum sacrorum peritus,
11. morigerus, sollers, prudens, facundus, fortunatus, hostium interfector; latis humeris, validis lacertis, cervice in conchae speciem tribus lineis notata,
12. magnis maxillis, amplo pectore, ingentem arcum gerens, collo toroso, hostium domitor; brachiis ad genua porrectis;

13. capite, fronte, incessu decorus; quadratus, membris bene dispositis, suavi colore, maiestatis plenus, turgidis papillis, magnis oculis, faustus, notis bene auspicatis insignis;
14. iustus, stans promissis, iram et sensuum impetum coërcens, sapiens, disciplina instructus, probus, fortitudine praeditus; vindex generis humani, ab omni parte iustitiae vindex;
15. tum librorum sacrorum cum eorundem subsidiis gnarus, tum in arte sagittandi consummatus;
16. omni doctrina penitus imbutus, iuris peritus, splendidus, erga cunctos benignus, honestus, generosi spiritus, sollers;
17. quem semper sectantur boni sicut fluvii Oceanum; Ramas, omnibus virtutibus praeditus, Causaliae matri laetitiae auctor; profunditate Oceani instar, firmitudine montis Himavantis;
18. Vishnum vigore aequans, sicuti luna gratus adspectu; quando irascitur, fatali orbis conflagrationi similis, patientia Telluri par;
19. Cuverum, opum datorem, aequans liberalitate, fide quasi alterum iustitiae numen.
20. Hunc Ramam, talibus virtutibus ornatum, fide insignem, carum filium, natu maximum, et virtute praecellentem rex Dasarathas amore motus cooptare in imperium cupiebat.
21. Tunc, apparatu ad hunc consecrandum viso, illius uxor Caeceis, cui rex olim fidem obstrinxerat de beneficiis concedendis,
22. haec duo munera ab eo petiit: exilium Ramae et Bharatae consecrationem.
23. Rex Dasarathas igitur officii vinculo coercitus, ut promissis staret, carum filium Ramam in exilium egit.
24. Abiit ergo in silvam heros, fidem exsoluturus, ut patris iussa perficeret et Caeceidi gratificaretur.
25. Migrantem hunc comitatus est carus frater Laxmanus, amoris impulsu, modestia insignis, animum vere fraternum palam faciens.
26. Dilecta Ramae coniux, semper intima vitae socia, e stirpe Janaci prognata, forma quasi divinum aliquod miraculum,
27. omnibus notis faustis insignita, feminarum optima, Sita quoque comitata est Ramam, sicuti Lunum uxor Rohinis.
28. Quum cives et pater Dasarathas per aliquantum spatium eum prosecuti essent, in urbe Sringavero ad Gangis ripam aurigam dimisit;
29. cum Guho, Nishadorum principe, congressus, pius ille deinde Gangem transvectus, regionem silvestrem intravit.
30. Hi per silvas continuas progressi, fluviis aqua abundantibus traiectis, secundum Bharadvaji praeceptum ad montem Chitracutum accesserunt:
31. ubi Ramas, Laxmani ope casa amoena aedificata, habitavit cum Sita, veste e libro contexta et nebride cinctus.
32. Horum trium illustrium praesentia Chitracutus iste splendebat, sicuti mons Merus, Laxmide, Cuvero et Siva in eo residentibus.
33. Rama ad Chitracutum profecto, rex Dasarathas, filii desiderio aeger, ad sedes coelestes transiit, natum deplorans.
34. Quo defuncto, fortissimus Bharatas, quanquam viri bis nati Vasishtha duce ad regnum capessendum cum exhortabantur, istud capessere noluit.
35. Profectus dil in silvam heros, ut ad Ramae pedes supplex sese prosterneret; honesta indole impulsus oravit fratrem, talibus verbis cum allocutus:
36. »Tu, legum gnarus, omnino rex es.« At Ramas fortissimus patris iussu regnum recusavit;

37. et calceis suis pro imperii pignore iterum iterumque ei traditis, frater natu maior tandem Bharatam impulit, ut reverteretur.
38. Is, optato non potitus, Ramae calceis acceptis, in oppido Nandigramo regni sedem constituit, de illius reditu anxie sollicitus.
39. Ramas quoque, veritus ne cives popularesque denuo se adirent, monte isto relicto, in silvam Dandacam progressus est.
40. Viradho gigante caeso, Sarabhangum conspexit, Suttxnum quoque et Agastium, nec non huius fratrem.
41. Tunc Agastii consilio arcum Indrae apprehendit, et acinacem, summa cum laetitia, pharetrasque binas, sagittis inexhaustas.
42. Dum ibi in silva inter silvicolas habitabat, ut de Daemonum et Gigantum caede cum eo agerent, cuncti anachoretae, tutelae inopes,
43. tanquam numen tutelare adierunt Ramam, loti folia oculis referentem, conflictu arduum sicuti magnum Indram, acinacem, arcum sagittasque gestantem.
44. Tunc ab ipso, fratre auxiliante, Surpanakha, femina gigantea, saltum Janasthanum incolens, libidine furens, deformata est.
45. Deinde Surpanakhae sermone excitatos cunctos gigantes, Kharumque Dushanumque, monstrumque Triceps occidit in proelio,
46. solus ipse cunctos gigantes, eorumque agmen, ad quatuordecim millia.
47. Audita porro cognatorum caede, gigas per triplicem mundum celebratus, Ravanas nomine dictus, versipellis, robore pollens,
48. gigantum rex, bellator, ira vecors, socium sibi elegit gigantem, Marichum nomine.
49. Idem quamvis crebro a Maricho hunc in modum deterritus: »Nulla tibi est facultas, o Ravana, valido isti resistendi!«
50. nihilominus istius sermone spreto, actus fato cum Maricho Ramae secessum adiit.
51. Quum istius praestigiatoris fraude ambo regis filios longe inde abduxisset, rapuit Ramae coniugem, interfecto vulture Jatayushe.
52. Raghuides, cum vulturem occisum, coniugemque Mithilensem raptam cerneret, moerore afflictus, turbatis sensibus in lamenta se effudit.
53. Deinde, inter hunc ipsum moerorem vulture Jatayushe combusto, Sitam in silva investigans gigantem aliquem conspexit,
54. Cabandhum nomine, specie deformem, visu horribilem; hunc caesum lignis cremavit, quo facto is formam aetheriam assumpsit.
55. Deinde Cabandhus narravit ei de Savaride ascetria, et exhortatus est eum, ut feminam religionum peritam adiret.
56. Cuius de consilio Ramas, omnis culpae insons, vigore praeclarus, hostium interfector, Savaridem adiit.
57. Ab ea omni modo honorifice exceptus, Dasarathae filius ad fluminis Pampae ripam cum Hanumante simio est congressus;
58. cuius de consilio porro cum Sugrivo congressus heros praevalidus, totam rem ei exposuit.
59. Sugrivus autem, omnibus Ramae conatibus auditis, laetus amicitiam cum eo iunxit, igne sacro tanquam teste adhibito.
60. Deinde ex animi affectu narrationem plenissimam de simultate sua cum simiorum rege, qua afflictus erat, Ramae exposuit;
61. hic autem protinus opem suam ad interimendum Balinem ei pollicitus est.Tunc simius Balinis robur, quantum esset, declaravit.

62. Attamen ut sui fiduciam faceret Raghuidae, monstravit ei Sugrivus Dundubhis corpus eximium, magni montis instar.
63. Heros ille praevalidus, spectatum cadaver ludibrio habens, pedis pollice per integrum decem parasangarum spatium proiecit.
64. Diffidit porro septem arbores palmyras sagitta, arundine haud quassata; diffidit montem et iaculatus est in loca infera, sui fiduciam facturus.
65. Tunc simius ille procerus, animo alacri, confirmatus a Rama, cum eo profectus est ad speluncam suam, Cishcindham dictam.
66. Deinde Sugrivus, simius egregius, auri colore fulvus, mugitum edidit, quo sono immani excitatus processit simiorum rex.
67. Is Taram coniugem consolatus cum Sugrivo congressus est, ibique una sagitta confecit eum Raghuides;
68. qui postquam Sugrivi hortatu Balinem in proelio necaverat, in istius imperio ipsum Sugrivum constituit.
69. Is inter ceteros praestans, omnes simios congregatos in diversas coeli plagas dimisit, Janaci filiam visendi cupidus.
70. Tunc vulturis Sampatis monitu validus Hanumantes maris salsi fretum, per centum parasangas expansum, transiluit.
71. Quo facto cum urbem Lancam intraret, Ravanae imperio parentem, ibi conspexit Sitam, meditabundam in viridario Asocis opaco.
72. Monstrato ei pignore arcano, coeptisque Ramae expositis, alio pignore invicem ab illa accepto, confregit viridarii portam.
73. Quinque copiarum ducibus, nec non septem filiis ruinistrorum regis caesis, adolescente Axo contrito, tandem se capi passus est.
74. Quum e laqueo semet ipse expedivisset, agnitis tamen Magni Parentis donis hosti concessis, sua sponte fortis ille gigantes tortores toleravit.
75. Deinde urbe Lanca incensa, puella Mithilensi denuo visa, reversus est simius procerus, ut Ramae nuntium gratum afferret.
76. Quem assecutus, magnanimum venerabundus circumambulavit, et admodum laetus certiorem fecit, Sitam a se esse visam.
77. Tunc Ramas, Sugrivo comitante, ad litus maris immensi profectus, Oceanum concussit sagittis solis radios aemulantibus.
78. Oceanus, fluviorum dominus, coram adspiciendum se dedit, eiusque de consilio Ramas Nalum pontem iungere iussit,
79. quo strato Lancam progressus, Ravana in certamine caeso, Vibhishanum in urbe Lanca gigantum principem inauguravit.
80. Sita deinde recuperata heros, summo pudore affectus, coetu frequenti coram probrose eam allocutus est.
81. Indignata vero Sita, mulier casta, flammas intravit, ut se intactam probaret.
82. Tum aura coelestis spiravit, et vox incorporalis insonuit: quo Ignis testimonio, simulque patris sui venerandi hortatu permotus Ramas, quum Sitam vacuam ab omni culpa cognovisset, intemeratam recepit.
83. Propter magnum istud opus perfectum propitii Divi, Indra duce, cum coetu Sapientium coelicolarum Raghuidem venerati sunt.
84. Tali honore ornatus a numinibus universis, summopere ei faventibus, omni negotio peracto, Ramas porro futuri securus, laetitiae indulsit.

85. Divum favore votum adeptus, ut reviviscerent ipsius socii bello caesi, simiis in vitam revocatis, curru Pushpaco conscenso, ad oppidum Nandigramum profectus est.
86. Ibi Raghuides capillos more ascetarum plexos solvit, et cum fratribus in urbem Ayodhyam reversus, regiam dignitatem denuo adeptus est.
87. Populus, laetitia alacer, tranquillus, victu abundans, legi sacrae obtemperans, sanus utique, neque ulla luc afflictus, a caritate annonae ceterisque calamitatibus exemtus mansit.
88. Patresfamilias nunquam ibi mortem filiorum adspiciunt, mulieresque, semper obsequio erga maritos deditae, non fiunt viduae.
89. Nullum ibi exstat periculum ab incendiis, nec proluvie aquarum merguntur homines; nullum exstat periculum a tempestatibus, neque a latronibus denique.
90. Urbesque provinciaeque opibus et frumenti copia florent, civesque omnes semper sunt laeti, plane sicuti in seculo aureo.
91. Gloriosus Raghuides autem centenis sacrificiis equinis litatis, aliisque magno auri dispendio celebratis, immensis opibus inter Brachmanas distributis,
92. centuplicem propagabit regum progeniem, et in hoc orbe terrarum quaternos civium ordines, quemque in suis officiis coercebit.
93. Denique per decem millia annorum, decies centenis additis, Ramas imperio functus, ad Brachmanis sedem evehetur.
94. Carmen hoc de Ramae rebus gestis, lustrale, sanctum, librisque sacris aequiparabile qui legerit, is omnibus piaculis liberabitur.
95. Quilibet vir, legens hocce carmen vitale, Ramayanum dictum, cum filiis, nepotibus omnique coetu post obitum in coelo amplificabitur.
96. Brachmana hoc legens sibi parabit eloquentiae principatum; vir e stirpe militari terrae dominationem; mercator colonusve commerciorum prosperitatem; homo denique vel servili conditione, auscultans modo, capiet incrementum.

CAPUT II. BRACHMANIS ADVENTUS.

1. Audito hoc Naradae sermone, Valmices sermonum peritus cum discipulo ad summam admirationem raptus est;
2. et mente tacita quidem magnus anachoreta Ramam adoravit, tum Naradam ipsum est veneratus cum discipulo.
3. Naradas deinde, sapiens coelicola, sicuti decet ab isto honoratus, venia abeundi petita dimissus, in Superum sedes remeavit.
4. Quo ad mundum divinum profecto, brevi post, anachoreta adiit Tamasae fluvii ripam, haud longe a Gange dissitam.
5. Ad quam simul atque accesserat anachoreta, conspecto vado, cui nullus suberat limus, discipulum lateri adstantem allocutus est:
6. Adspice, Bharadvaje, vadum hocce, nullo limo turbidum, iucundum pellucidumque sicuti mens bonorum.
7. Aptum id est ad lavandum, fundo aequali, placidum, limpidum, glarea minuta constratum; deponito urceum, sodes, et porrigito mihi subligaculum e libro contextum.
8. Immergam me hoc egregio Tamasae vado; diligenter accuretur, ne tempus opportunum praetereat.
9. Ille magistri iussu festinanter a tugurio reversus, subligaculum secum allatum magistro exhibuit.

10. Valmtices e discipuli manu accepto subligaculo indutus, in aquam immersus quum se abluisset, precibus submissa voce recitatis,
11. latice in Manium Deumque honorem rite libato, ambulavit deinceps, silvam profundam undique dispiciens.
12. Tunc ibi conspexit ardearum par, pulcrum visu, circa Tamasae ripam securitatis habitu ambulantium.
13. Ex hoc autem pari alterum, marem, venator indole ferox, qui furtim subierat inobservatus, iuxta anachoretam telo percussit.
14. Hunc, membris cruore conspersis, palpitantem in terra videns ardea femina afflicta, flebiliter eiulavit per aera circumvolitans,
15. orbata coniuge suo, alato comite, rubris pennis cristato, lascivo, volucri, secum copulato.
16. Tali statu quum avem a venatore deiectam vidisset, Sapiens ille pius misericordia commotus est.
17. Quo tenero animi affectu porro nefas hoc detestatus vates, contemplans ardeam istam flebiliter clamitantem, haec cecinit:
18. Utinam ne tu, venator, per omne aevum bona fama gaudeas, quod ex ardearum pari alterum necasti, amore flagrantem!
19. Dum ita loquebatur in conscio sui corde subnascebatur ipsi cogitalio: Quidnam hoc est effatum a me, moerore proter avem afflicto?
20. Per aliquod tempus meditatus sententiam istam et perscrutatus, discipulum Bharadvajum lateri adstantem his verbis compellavit:
21. Vox haec, pedibus adstricta, syllabarum numero aequalis, coniuncta cum rhythmo ct modulatione, a me moerente emissa slocus dicitor, haud aliter.
22. Discipulus autem sermonem egregium, ab anachoreta prolatum, idem affirmando comprobavit, caritatem erga magistrum palam faciens.
23. Ille, postquam aqua e vado isto hausta rite se adsperserat, eandem rem secum mente revolvens, ad tugurium rediit.
24. Magnum anachoretam subsecutus est modestus Bharadvajus, discipulus probatissimus, urceum aquae plenum secum asportans.
25. Sanctus ille, quum in secessum suum intrasset, simul cum discipulo, considens in tugurio, tacitus in contemplatione defixus mansit.
26. Tunc advenit brachman, ipse mundi conditor et rector, quaterna ora gerens, augustus, egregii Sapientis invisendi gratia.
27. Quem conspicatus Valmices quidem subito assurgens, voce compressa, manibus suppliciter iunctis, venerabundus constitit, vehementer miratus.
28. Quum Brachmanem rite salutasset, et interrogaset, an perpetuo valeret, veneratus est deum suetis honoribu, aqua ad pedes lavandos, patera hospitali, et sedili apposito.
29. Almum numen loco honestissimo consedit; deinde Valmici significavit, ut et ipse consideret.
30. Coram ibi sedente prisco rerum genitoree, Valmices in contemplatione defixus erat, mente unice in istam rem intenta.
31. Lugens continuo ardeam feminam, slocum hunc iterum iterumque canebat, sui sibi non conscius, moerori plane deditus:
32. Male factum a nefario venatore, noxia consilia agitante, quod ardeam tam dulce garrientem sine ulla causa occidit!
33. Hunc deinde Brachman ridens allocutus est anachoretarum principem: Slocus quidem a te contextus; frustra foret hoc amplius perscrutari.

34. Sponte sua, o Brachmana! tibi promanavit haec modulatio. Tu, vatum optime, totam Ramae vitam compone.
35. Ramae pii, virtutibus praediti, prudentis, constantis, res per orbem terrarum gestas enarra, sicuti ex Narada eas audivisti.
36. Quicquid rerum tum secreto, tum palam gesserunt Ramas iste prudens, Sumitride comitante, Gigantesque quotquot sunt;
37. nec non quicquid factum sive palam, sive secreto a puella Videhana: id omne secundum veritatem tibi notum fiet.
38. Meo favore nulla vox falsa in carmine tuo invenientur. Compone narrationem de Rama, divinam, slocis contextam, auditu iucundam.
39. Quamdiu in terrae solo montes et flumina suis quaeque locis manebunt, tamdiu Rameidos carmen per orbem propagabitur;
40. quamdiu Rameidos carmen a te compositum propagabitur, tamdiu subinde ad altiora ascendens in mundis meis habitabis.
41. Sic locutus almus brachman ibidem e conspectu evanuit, quo facto Valmices cum discipulo ad summam admirationem raptus est.
42. Deinde cuncti eius discipuli slocum istum iterum iterumque cecinere gaudentes, dixeruntque summopere mirati:
43. Luctus, quem magnus vates quaternis pedibus numero syllabarum aequalibus cecinit, frequenti repetitione in sloci naturam abiit.
44. Vati autem, contemplationi dedito, haec sententia stetit: Rameida totam eiusmodi slocis a me contexi oportet!
45. Deinde vates ille gloriosus, generoso spiritu animatus, composuit de Rama illustri Carmen, famam illustrans, versibus generosa facinora exprimentibus, iucundis, numero syllabarum aequalibus, per centena disticha continuatis.

CAPUT III. ARGUMENTI COMPENDIUM.

1. Postquam prima carminis semina vates religionibus addictus auditu acceperat a Narada, sapiente coelicola, contemplando amplius investigans copiosam eius explicationem,
2. quum aqua rite os eluisset, iunctis manibus, insistens verbenae culmis versus orientem directis, carminis ordinem prosequitur.
3. Quicquid Ramae, Laxmano et Sitae, tum regi Dasarathae cum uxoribus suis, aulae regnique incolis contigerat;
4. quicquid ab iisdem dictum, decretum vel patratum etiam, id omne sanctitatis suae vi secundum veritatem perspicit.
5. Quicquid Ramae, dum fidem promissorum servans cum binis comitibus, fratre et uxore, per silvas vagabatur, acciderat, id omne visu assecutus est.
6. Ternorum temporum cognitor mirabili facultate, quam castimoniis et rerum divinarum contemplatione sibi paraverat, id omne oculis cernebat, tanquam myrobalani glandem in manu comprehensam.
7. Quo viso protinus apte composuit carmen de Ramae vita, gemmis repletum sicuti oceanum, quod omnium mortalium aures demulceret.
8. Divinus ille vates, sicuti ante narrata ei fuerant a magnanimo Narada, composuit fata stirpis a Raghu oriundae;
9. Ramae nativitatem, egregiam virtutem, comitatem erga omnes, caritatem, qua genus humanum amplectebatur, patientiam, venustatem, sinceritatem;

10. tum alias narrationes varie mirabiles in itinere cum Visvamitra suscepto, nuptiasque Janacidis arcumque diffractum;
11. contentionem inter Ramam utrumque, Dasarathidaeque virtutes, porro Ramae consecrationem decretam, et pravum Caeceidis animum,
12. nec non consecrationem obstructam et Ramae exsilium; regis moerorem, lamenta, amentiam, denique mortem;
13. civium tristitiam, eorundemque dimissionem; colloquium cum Nishadorum rege, et aurigae reditum;
14. deinde Gangis transvectionem et Bharadvaji conspectum; hortatu Bharadvaji profectionem ad montem Chitracutum;
15. casae constructionem et habitationem, Bharataeque adventum; Ramae placationem. et libationem patris funeri factam;
16. calceorum inaugurationem, et sedem imperii in oppido Nandigramo constitutam;
17. profectionem ad silvam Dandacam, congressum cum Suttxno, consesumque cum Anasuya, et medicaminis faciei traditionem; commorationem in Sarabhangi secessu et Vasavi (Indrae) conspectum;
18. conspectum Agastii quoque, nec non arcum acceptum, congressum cum Viradho, et habitationem in campo Panchavato;
19. derisionem Surpanakhae, eiusdemque deformationem; caedem Khari et Tricipitis, Ravanaeque concitationem;
20. Marichi quoque caedem, nec non puellae Videhanae raptu, Raghuidae lamentationem, regisque vulturum necem,
21. porro Cabandhi prehensionem, et Pampae fluvii conspectum, pariterque congressum cum Savaride et cum Hanumante;
22. Raghuidae magnanimi querimoniam in Pampae ripa, aditumque ad montem Rishyamucum, congressum cum Sugrivo;
23. fiduciae mutuae confirmationem, amicitiae foedus, certamen inter Balinem et Sugrivum, Balinis caedcem, Sugrivi constitutionem in imperio;
24. Tarae lamenta, pactionem, noctem pluvialem pervigilatam, iram herois Raghuidae, copiarum congregationem,
25. dimissionem simiorum in cunctas coeli plagas, orbis terrarum descriptionem, annuli traditionem, speluncam ursi conspectam;
26. porro simiorum propositum vitam inedia finiendi, nec non Sampatis conspectum, et montis adscensum, saltumque trans mare datum;
27. Oceanique iussu montis Maenaci inspectionem; Sinhicae caedem et sedis regiae Lancae conspectum;
28. nocturnum introitum Hanumantis in urbem Laneam, eiusdemque deliberationem, aditum ad forum lacu publico instructum, conspectum gynaecei regii;
29. accessum ad viridarium asocis opacum, ibique Sitae conspectum, colloquiumque cum puella Mithilensi, et pignoris traditionem;
30. gemmam mutuo a Sita traditam, pariterque arborum cladem; fugamque feminarum gigantearum, et famulorum caedem;
31. prehensum Aeris natum (Hanumantem), tumultum propter Lancam incensam, deinde saltum trans mare retro datum, nec non mella comesa;
32. Ramae consolationem et gemmam ei exhibitam; congressumque cum Oceano, pontemque Nali opera iunctum; traiectum Oceani;

33. Lancam noctu obsessam, conspirationem occultam cum Vibhishano, significationem doli ad Ravanam conficiendum,
34. Cumbhacarni caedem, Meghanadi necem, Ravanae interitum, nec non Sitam recuperatam;
35. Vibhishani consecrationem et currus Pushpaci conspectum; adventum deorum, Brachmane duce, ad fidem castitati Sitae faciendam;
36. currum Pushpacum conscensum, congressum cum Bharadvajo, legationem Aeris filii, congressum cum Bharata;
37. Ramae consecrationem instauratam, totius exercitus dimissionem; Sitaeque repudium, et amorem civium conciliatum;
38. quicquid denique eventurum erat Ramae, dum in terris moraretur, id omne in ultimo carminis libro composuit sanctus anachoreta Valmices.

CAPUT IV. RHAPSODORUM INSTITUTIO.

1. Quum autem vir solertissimus composuisset carmen hoc, Ramayanum dictum, secum cogitabat: Quis illud per orbem terrarum celebrare poterit?
2. Dum in hac cogitatione defixus erat vates contemplationi addictus, pedes cius amplexi sunt Cusus et Lavus, anachoretarum habitu.
3. Pius ille adspexit regiam prolem, fratres gemllos, illustres, voce canora praeditos, in ipsius secessu habitantes.
4. Quos quum nosset magister adolescentes ingeniosos librorum sacrorum plane peritos, studii rerum divinarum promovendi gratia edocuit eos carmen Ramayanum,
5. in quo magna Sitae virtus caedesque Paulastii (Ravanae) narratur, quod auditorum aures voluptate perfundit;
6. carmen, recitatione cantuque iucundum, ad ternos modulos accommodatum, septem tonis musicis adstrictum, cum melodia et rhythmo coniunctum;
7. ornatum quoque variis carminum affectibus, amore, fortitudine, horrore, vehementia, risu, terrore, miseratione, miraculo et lenitate.
8. Postquam ambo, tum reverentia Valmicis impulsi, tum dulcedine carminis allecti, totum id memoriter edidicerant, Valmices, sanctus anachoreta,
9. in capite eos deosculatus inclinato corpore coram adstantes his verbis allocutus est: Cantetur hoc epos a vobis,
10. nobiles adolescetes in eremitarum consessu, et in coetu regum sapientum, qui piis operibus student, civiumque honestorum.
11. Illi autem arte musica penitus imbuti, numeri et modulationis periti, fratres voce canora praediti, Fidicinum coelestium instar formosi,
12. Ramae speciem referentes quasi duae imagines ex una expressae, sicuti iussi fuerant a vate, canebant cum summa animi intentione.
13. Aliquando, quum convenissent eremitae contemplationi addicti, sedentibus prope adstantes ambo cecinerunt hoc carmen.
14. Omnes autem anachoretae, oculos lacrimis suffusi, ad summam admirationem rapti, acclamarunt iis: Euge! pulere, belle!
15. Laeto animo anachoretae isti legis sacrae studiosi, laudaverunt Cusum et Lavum canentes, laude dignos:
16. cantus dulcedinem, et distichorum praecipue! Vel id, quod olim gestum est, quasi ante oculos positum exhibetur.

17. Sic a Sapienibus religione praestantibus laudati, spiritum vocemque altius subinde tollentes, admodum suaviter canere pergebant.
18. Aliquis ex anachoretis laetus dedit iis vas aquarium, aliquis dulcem fructum silvestrem, aliquis vestem egregiam e libro contextam;
19. alius nebridem doreadis nigrae obtulit, alius porro filum mysticum; quidam ollam testaceam, alius anachoreta funiculum ex herba munja plexum;
20. alius deinde laetus securim ad ligna caedenda illis dedit; alius vittam qua constringerent comam plexam, alius laetitia affectus funem ad ligna colliganda;
21. aliquis anachoreta vas sacrificum, alius fascem lignorum, alius sellam e fici materia fabricatam; nonnulli bona vota nuncupabant.
22. Tunc alii Sapientes prae gaudio longum aevi spatium iis optabant; cuncti dotes votivas iis concessere, verbis nunquam falentibus.
23. Sic honoratum fuit ab anachoretis antiquum istud Carmen, vitale hominibus, unde poetae victum quaesituri essent.
24. Hi duo cautores autem ubique laudati in urbibus regiis etiam, regumque in aulis carmen decantabant.
25. Tunc in sacrificio equino Ramas quoque, quum transeundo eos audivisset, honorifice habitos adduci iussit per ministros idoneos.
26. Sedebat princeps in solio aureo, divino, circumdatus amicis inferiore loco sedentibus, fratribusque comitibus.
27. Visis autem fratribus istis duobus, formosis ac modestis, allocutus est Ramas Laxmanum, universamque aulicorum cohortem:
28. Audiatur hocce epos, sententiis et numeris mirifice ornatum, ex ore horum adolescentium divina specie, apte voce suavi canentium.
29. Tunc ambo suaviter, blande, voce animi affectibus obsequente cecinerunt carmen celebrati argumenti, admodum modulatum et numerosum;
30. id exhilarans omnia membra, animosque et corda, auditu gratum, refulsit in hominum coetu.
31. Hi duo pueri, regiis formae notis nobilitati, Cusus et Lavus, silvam sacram incolentes, mea “ipsius fata”, ut fertur, carmen mirabile a magno vate “Valmice conditum, decantabunt.”
32. Ambo deinde, Raghuide cohortante, carmen istud ex ordine cecinerunt. Ramas ipse autem, pariterque cohors universa tota mente illuc abrepti sunt.

CAPUT V. URBIS AYODHYAE DESCRIPTIO.

PROOEMIUM RHAPSODORUM.

1. Quorum regum virtute terra oceano cincta occupata fertur, a Manu inde sanctorum operum fama illustrium,
2. immensae maiestatis; quorum priscus atavus fuit Sagarus, cuius ope oceanus est effossus, quem incedentem sexaginta
3. filiorum millia comitabantur: ex horum regum magnanimorum Ixvacuidarum prosapia prodiit ingens hoc epos,
4. Ramayanum dictum. Id ipsum nos ambo recitabimus, integrum, continuum ab initio, cum honesto, dulci et utili coniunctum, dignum quod audiatur a benevolentibus.
5. piis aedibusque magnificis repleta; portis ad platearum

6. exitum firmata, viculis commode directis pervia, moenibus et fossa profunda cincta, omni armorum genere instructa. Rex Dasarathas nomine, magnanimus, imperii
7. amplificator, perinde ac Indras regiam suam, tuebatur hanc urbem, viridariis et mangiferarum nemoribus consitam,
8. ingentium arborum ordinibus cinguli instar circumdatam, amoenam, pictam quasi quadratis versicoloribus
9. sicuti tabulam lusoriam, in xystis publicis ornatam nitidis lacubus, unde aqua ad bibendum distribuebatur, Deum altaribus tensisque decoratam; solennibus
10. pompis festisque conventibus celebratam, turba laeta et satura plenam; quasi gemmarum fodinam et sedem almae Faustitatis; affluentem eximio potu ciboque, nutritam praestantissimae
11. oryzae granis, nec non thuris, corollarum et olei sacri gratis odoribus fragrantem; elephantis, equis,
12. curribus frequentem, vehiculis cuiuscunque generis tritam, multorum regum legatis, mercatoribusque illustratam; vexillis
13. super alta domuum fastigia sublatis eminentem, centenis balistis instructam, omni machinarum et armorum genere munitam, ab omni fabrorum genere frequentatam;
14. aurigarum et praeconum turba plenam, opulentam, splendore
15. incomparabilem; saltatricum et ludionum gregibus
16. undique celebratam urbem; dulcibus tympanorum, tibiarum fidiumque sonis strepentem, hymnorum cantu vocalem,
17. arcuum stridore resonantem; a ducibus fortibus, omnis artis bellicae peritis, deorum, qui hunc orbem tuentur, aemulis, militumque millibus propugnatam,
18. sicuti inferorum regiam a serpentibus; cohonestatam denique Brachmanis eximiis, ignium sacrorum cultoribus, probis, magistris eorum qui libris sacris student, munificis, fide, religione, et benignitate insignibus, magnorum Sapientum similibus, et omnes animi affectus coercentibus.

CAPUT VI. REGIS PRAECONIUM.

1. In hac urbe Ayodhya rex fuit, Dasarathas nomine, librorum sacrorum gnarus, bono publico intentus, longe prospiciens, magno vigore praeditus, urbanis rusticisque
2. incolis dilectus, Ixvacuidarum antesignanus, sacrificus, iustitiae observantissimus, sibi imperans, magnis Sapientibus similis Sapiens regalis, per tres mundos celebratus,
3. fortis hostium debellator, prudens, sensuum domitor, divitiis aliisque opum cumulis Indrae et Cuvero aequiparandus,
4. hominum tutor sicuti Manus rex primigenius,
5. regni amplificator. A tali viro, fidei datae servatore, terna hominum studia (iucundum, utile, honestum) colente, custodiebatur urbs optima, veluti ab Indra Amaravatis.
6. In hac imperii sede cives erant laeti, iustitiae dediti,
7. progenie fecundi, suis quisque rebus contenti, alienarum abstinentes, veridici. Nemo locuplete penu non
8. instructus erat huius urbis incola; neque ullus paterfamilias, quin, negotiis bene gestis, bubus, equis, pecunia frumentoque abundaret. Nemo erat in regia sede male
9. vestitus vel pauper; nemo qui cibis immundis vesceretur vel male oleret; nemo nimis parcus vel pravus;

10. nemo quin gestaret inaures, gemmam frontalem, floridamque corollam, et perfunderetur unguentis; nemo armillis non ornatus; nemo etiam, quin auri drachmam mercede diurna lucraretur; neque erat ibi quisquam sordidus, vel mendax,
11. vel perfidus denique, non arrogans, non iracundus crudelisve, neque sui iactator; nemo non magnanimus erat, nemo calumniator, nemo alienis bonis se sustentans; non miser ullus, nec mente turbatus, nec morbo metuve laborans. Religionum observantes et constantia insignes
12. erant viri pariterque feminae; viri uxoribus suis contenti, ac mulieres maritis unice deditae. Forma, solertia, suavitate,
13. honestis moribus virtutibusque praeditae erant feminae in urbe Ayodhya, mundis ornamentis et vestibus cultae. Omnes Brachmanae ibi suis ipsorum officiis contenti erant,
14. assidui in sacris faciundis et in voluminum sacrorum lectione, a fastu et amplo famulorum comitatu aversi; nullus ex iis trium ignium neglector vel litandi
15. imperitus, nullus erat quin millia nummum largiretur; non quisquam atheus, nec falsiloquus, nec disciplina sacra destitutus. Ordo militaris Brachmanis dignitate cedebat;
16. mercatores et agricolae ordini militari obsequebantur; operarii sua conditione contenti tribus ordinibus ministrabant. Venerabantur singuli gradu potiore collocatos,
17. Patrum Manes, Deos hospitesque; aberat colluvio
18. sanguinis e violato connubii iure orta, nec non rituum
19. gentilitiorum colluvio. Erant ibi in urbe eximia homines longaevi, fidei studiosi, semper cum uxoribus, liberis
20. nepotibusque sociati. Haec urbs ab Ixvacuidarum principe plane sic sospitabatur, quemadmodum olim a Manu,
21. humani generis capite, hicce orbis terrarum. Bellatorum ignei vigoris, nunquam e proeliis gradum referentium, multa millia tuebantur eandem, sicuti leones speluncam
22. montanam. Equis etiam plena erat urbs, e Camboja et Vanayuide terra oriundis, ad Sindhum fluvium et apud
23. Vahlicos generatis, Indrae sonipedum similibus. Referta quoque erat elephantis, in Vindhii montis et Himavantis iugo natis, robore et virtute mascula praeditis, animosis
24. sine feritate; ex Airavati, Mahapadmi, Anjani et Vamani stirpe procreatis, e specie eorum qui Bhadri, Mandri et
25. Mrigi dicuntur; belluis tum dentibus tum proboscide
26. armatis, semper alacribus, montem statura aequantibus. Parasangae intervallo vel ultra etiam conspicua est urbs
27. illa, vero nomine inexpugnabilis dicta, ubi rex fuit olim sanctus Dasarathas.
28. Hanc urbem Ayodhyam, nomine suo dignam, portarum vectibus firmatam, domibus magnificis splendentem, pulcram, multis hominum millibus frequentem, regebat plane Indrae similis terrae dominus.

CAPUT VII. LAUDES MINISTRORUM REGIS.

1. Antistites et consiliorum participes duo aderant Cosalorum regi, Vasishthas et Vamadevus, vatum praestantissimi, librorum sacrorum et disciplinarum cum iis coniunctarum penitus gnari.
2. Aderant praeterea eidem principi octo alii ministri, integri, fidi, in curandis imperii muneribus assidui:

3. Dhrishtes, Jayantas, Vijayas, Siddharthus et Arthasadhacus, Asocus Dharmapalasque, numero denique octavus Sumantras
4. Hi doctrina instituti, modesti, nobiles, cupidinum temperantes, consiliorum ac nutuum periti,
5. semper in amicorum commoda intenti, virtutibus praediti, omnes valde strenui, assidebant regi sicuti Vasues Vasavo.
6. Ab aliorum obtrectatione erant aversi, nec virtutum suarum copia superbiebant; honesto cultu erant decori, neque consiliorum capiendorum incerti;
7. sollertes in caussis disceptandis, abstinentes, ab omnibus probati; augentes, salva aequitate, aerarium principis;
8. non sibi invicem adversantes, benevoli, affabiles; regni incolas cuiuscunque ordinis tuentes;
9. domini dicto audientes atque in eius mentem sese insinuantes; consiliis celandis idonei, idonei quoque subtilibus inventis.
10. Nihil inexploratum hi habebant, tum apud cives, tum apud exteros, quod aut in praesentia ageretur, aut actum esset; indagabant adeo per speculatores, quid homines molirentur.
11. Pacis et belli rationes norant, naturali quadam dexteritatis dote praediti, vigilabantque pro regis salute, prudentiae acie oculati.
12. Nunquam iidem a se impetrassent, ut prae ira vel libidinis explendae et commodi sui gratia falsi quid proferrent. Lenes erant in puniendo, perpensis hominum tum viribus, tum infirmitate;
13. vel filio in noxa deprehenso poenam secundum leges inflixissent; iustitiae autem respectu ne inimico quidem, dummodo esset insons, erant iniurii.
14. Neque in urbe, nec reliquo in regno ullus erat fur, aut improbus homo, nec flagitiosus quisquam, et alienarum uxorum corruptor.
15. Singuli denique ordines, sua quisque munera obeundo, incrementa capiebant. Tranquilitate gaudebat tum regnum universum, tum urbs illa, imperii caput.
16. Talibus hisce ministris circumdatus rex Dasarathas tuebatur iusto imperio conciliabatque sibi subditos, et sicuti sol radiis,
17. ita ipse terram speculatoribus perlustrans, nusquam offendebat hostem aut se potentiorem, aut sibi parem.
18. Hisce ministris, peritis consiliorum auctoribus, doctis, idoneis, dexteris, sollertibus consociatus, rex ille adeptus est claritatem, qualem splendidis radiis sol oriens.

CAPUT VIII. SUMANTRAE SERMO

1. Huic tanta maiestate insigni, pio, magnanimo, de filiis procreandis sollicito, non exstiterat filius, qui stirpem propagaret.
2. Quae quum secum volveret vir magni consilii, haec ei subnata est cogitatio: Quid impedit, quominus sacrificium equinum instituam, ad filios a diis expetendos?
3. Animo in hanc sententiam confirmato, postquam deliberaverat rex cum ministris in commoda sua
4. intentis, Sumantram, optimum consiliorum socium, allocutus, Protinus, inquit, adducito mihi Vasishtham cum ceteris religionum magistris.
5. Sumantras contra, sic a rege compellatus, hunc sermonem protulit: Domine, audiantur interim, quae iam dudum ipse audivi.

6. Sanctus Sanatcumarus olim in sapientum consessu sermonem explicuit, vaticinans de futura filiorum tuorum procreatione.
7. Est quidam Casyapides, dixit ille, Vibhandaci nomine clarus; huic nascetur puer, qui Rishyasringas appellabitur.
8. Is anachoreta in silvis natus educatusque inter feras silvestres, nullum alium mortalem cognoscet, patre excepto.
9. Intemeratam servabit hic magnanimus disciplinam, qualis decet adolescentem Brachmanam, et austerae eius castimoniae per orbem celebrabuntur.
10. Eiusmodi vitam degenti omne tempus consumetur igne sacro sustentando, patrisque in obsequio.
11. Eodem autem tempore Lomapadus augustus, potentissimus Angorum rex inclarescet; cuius propter piaculum aliquod siccitas
12. horrenda e pluviarum defectu orta in eius ditione ad incolarum perniciem multos in annos perdurabit.
13. Hac siccitate vehementer conturbatus rex ille doctos religionum praesules consulet de eiusdem remedio.
14. Vos, viri venerandi, inquiet, in rerum divinarum scientia sane versati, sortis humanae quoque casus nostis; ergo declaratote voti rationem aliquam, qua expiatio fieri possit.
15. Audito Lomapadi sermone Brachmanae isti eximii respondebunt: Vibhandaci natum, o rex, cuiuscunque modi captionibus huc adducito;
16. quam primum vero Rishyasringam anachoretae natum adduxeris, des ei filiam tuam nuptum, ritu accurate observato.
17. Quorum dicto audito rex meditabundus multimodis secum volutabit, quanam captione fieri possit, ut adolescens ille strenuus ad se adducatur.
18. Quum autem, ipse consilii inops, in nulla sententia constiterit, tunc familiares convocatos denuo de consilio percunctabitur,
19. atque antistiti sacrorum domestico ministrisque instanter mandabit, ut sibi adducant honorifice habitum praeclarum istum Rishyasringam.
20. Illi vero, dicto regis audito, obsecrabunt eum afflicti, turbato vultu, ne se anachoretam metuentes eo proficisci iubeat.
21. Deinde, varios dolos rei perficiendae aptos amplius meditati, profitebuntur se utique adducturos esse eum, et quidem sine ulla noxa.
22. Quorum commento accuratius cognito, terrae dominus, tertio die consilio cum ministris expedito,
23. vatis filium illecebris meretricum, habitum anachoretarum imitantium, captum subtili dolo e patris secessu suam in urbem adducet.
24. Tunc pluviae copia fiet in ditione regis, simul atque eo accesserit sollers anachoretae natus.
25. Porro rex Santam filiam suam, forma, ingenua indole, virtutibusque praeditam, rite illi in matrimonium dabit.
26. Hunc in modum illustris Rishyasringas, gravitate praepollens, Lomapadi regis gener fiet.
27. Idem regi Dasarathae quoque filios exoptatos comparabit maximo sacrificio, latice pingui in altarium ignes libato.
28. Hactenus a me sermo Sanatcumari, quem ille in sapientum coetu expromebat, fideliter et ex ordine est relatus.
29. Laetus inde Dasarathas, invicem Sumantram allocutus, Arcessitum Rishyasringae, inquit, fusius mihi tu narres velim.

1. Tum Sumantras ita compellatus narrare coepit, quonam dolo a ministris regiis arcessitus sit Rishyasringas.
2. Antistes, inquit, ministris comitantibus, coram Lomapado hunc in modum verba fecit: Dolus hicce, cui nihil doli nudi subest, a nobis fuit excogitatus.
3. Rishyasringam, utpote qui sit silvicola, castimoniarum consuetudine unice contentus, feminarum, rerum ad vitam cultiorem pertinentium, voluptatisque ignarus, gratis sensuum blandimentis,
4. qualia hominum mentes commovere solent, delusum e silva in urbem adducendum curabimus.
5. Instruendae sunt naves perelegantes, quibus imponantur variae arbores ad naturalium speciem arte conformatae, unde pendeant multa poma odorata, e condimentis confecta;
6. circa has arbores, variis avibus frequentatas, odoratis floribus abundantes, distendantur pro umbraculis aulaea varie picturata.
7. Eiusmodi naviculis insistant puellae venustae, oculis iuventae lascivia ebriis, omnes formoso corpore conspicuae, voce et fidibus canendi peritae,
8. nec non saltationum motibus habiles, fraudis et blanditiarum gnarae, in omni arte meretricia versatae.
9. Anachoretarum vestitu amictae eo proficiscantur puellae, et secreto eum adeuntes abducant religionibus addictum adolescentem.
10. Rex pius, sermone antistitis et ministrorum audito, quum assensum suum significasset, hi protinus iussa eius perfecere.
11. Lauta supellectili instructae ad anachoretae secessum profectae navibus puellae e saltatricum choris delectae vastam illam horrendamque silvam intravere.
12. Haud procul a tugurio subsistentes, id primum sedulo agere, ut eum conspiciant, Vibhandaci metu turbatae, fruticibus ac virgultis sese occultantes.
13. Postquam vero speculando compererant, senem a tugurio paullo longius abesse, tunc in conspectum filii prodiere, ut ei se visendas exhiberent.
14. Festive deinde illae inter se iocari, variis lusibus pilarumque iactatione, cantantes, ludibundae, molli motu saltantes;
15. odoratis corollis redimitae, unguentis bene olentibus delibutae. Nonnullae, libidine quasi languentes, opera data in terram delabi, et rursus exsilire.
16. Vestibus volitantibus et delicatis armillarum ornamentis leniter sese invicem ferientes, venustam procacitatem ostentant.
17. Compedum aurearum tinnitibus et suavi lusciniae cantu personans instar sedis Fidicinum coelestium vocalis tunc silva ista exstitit.
18. At illae oculorum ac superciliorum vibranti nutu, gestuque manuum loti flores aequantium signa furtiva edentes, quibus iuvenes laetitia efferri solent,
19. lascivientes undique prosiliebant puellae formosae, ut modestum anachoretae filium ad cupidinem accenderent.
20. Rei novae et inauditae spectaculo in summam admirationem raptus Rishyasringas festinanter ex tugurio egressus est:
21. neque enim a natalibus inde sanctus adolescens aut feminam aut marem viderat, aut aliud quidquam ex earum rerum genere, quae in urbibus agrisque cultis parantur.
22. Tunc autem, quum puellas graciles, toto corpore formosas conspexisset, nitidis vestibus ornamentisque insignes,

23. suavi voce canentes, propius illuc accessit curiositate commotus Vibhandaci filius, et cognoscendi cupidus adstitit mente attonita.
24. Illae blandiloquae, grandibus oculis conspicuae, animadversa eius admiratione, cantum cum leni susurro modulatae, simul ei arrisere;
25. propiusque accedentes, lascivia languidae eum sunt allocutae: Quisnam tu, cuiusve natus, qui tam subito nobis adstitisti?
26. Quamobrem solus silvam desertam pervagaris? Nos quidem nosse te cupimus, at tu verum nobis dicas, praeclare adolescens.
27. Visis puellis nunquam antea visis, formae lenocinio praeditis, nata est ei ex affectu prompta voluntas genus suum enarrandi.
28. »Pater meus est Casyapides, Vibhandacus nomine, cuius ego sum proles gemina, Rishyasringas nomine dictus.
29. Tugurium nostrum, o decori facie iuvenes, prope hinc, ecce, situm est; ibi vos universos hospitio excipiam, sicuti decet.«
30. Quo sermone audito cunctae statuerunt istius secessum invisere, eumque sunt comitatae.
31. Vibhandaci natus hospites veneratus, Ecce, inquit, pateram hospitalem, ecce pedum lavationem, ecce radices esculentas et poma silvestria.
32. Puellae, honore libenter accepto, dulce ridentes his verbis eum allocutae sunt:
33. Nobis quoque, ecce, pomorum eximiorum adest copia; si tibi placet, Brachmana, poma haec in secessu nostro nata accipe,
34. amabo, et sine mora comede. Aqua haec e lacu puro hausta utique bibatur, o sancte adolescens.
35. Deinde porrexerunt ei dulcia bellaria, in pomorum speciem conformata, aliaque edulia varia, dulcesque latices florum nectare saporatos.
36. Quae degustata persuasit sibi castus asceta esse vera poma, quippe qui semper in silvis habitans nunquam talia gustasset.
37. Puellae gaudio elatae singulae deinceps eum amplexatae, collo eius lacertos innoere, ridentes et lascivia diffluentes, nectareisque labellis afflantes in aurem ei nescio quid insusurrare,
38. et undique papillis turgidulis leniter eum attingere.
39. At adolescens, laticum odoratorum potu exhilaratus, iuvenilibus puellarum artubus contactus, plane decipere coepit.
40. Illae venia abeundi a Brachmana petita, per speciem statae cuiusdam caeremoniae perficiendae, metu senis cito ad discessum animum converterunt.
41. Quum prius secessum suum, quem simulabant, haud longe inde remotum, ei indicassent, occultis tramitibus abiere, de reditu patris sollicitae.
42. Quibus hunc in modum profectis, Rishyasringas vehementer commotus, mentis non amplius compos, desiderio aeger, huc illuc vagari.
43. Mox ad habitationem suam reversus Casyapides, quum adolescentem cogitabundum turbatumque vidisset,
44. quaesivit ex eo, cur se non salutaret. Hodie, inquit, curarum quasi oceano mersum, filiole, te cerno.
45. Nunquam sane religionum cultores talem habitum prae se ferunt. Confestim mihi narra, quanam re haec mutatio sit effecta.
46. Ita compellatus a Casyapide adolescens patri caussam declaravit. Vir venerande, ait, visi sunt hic a me homines decoris oculis insignes,

47. qui pectoribus tenerrimis mirum in modum turgentibus, me attigerunt, undique presse amplexati.
48. Cantant liquida voce, modis animum delinientibus, continuo invicem sese excipientes, luduntque mirifice cum vibranti oculorum superciliorumque motu.
49. Rishyasringae sermone audito vir sanctus contra, Gigantes, inquit, eiusmodi formam simulantes,
50. ut castimonias pessum dent, sub crepusculum anachoretis insidiari solent. Nequaquam, mi fili, ulla in his fiducia est reponenda.
51. Talibus verbis adhortatus Rishyasringam Casyapides, postquam ibi pernoctaverat, denuo in silvam egressus est.
52. At ille postridie iterum festinans eodem perrexit, ubi viderat puellas formae venustate et tenero latere nitentes.
53. Illae autem, simulac prospexerunt e longinquo Casyapidae natum ad se accedentem, obviam ei prodeuntes cum hilari risu hunc in modum cum salutavere:
54. Veni, age, adspice secessum nostrum, o iuvenis venerande! Ibi summo cum honore exceptus, deinde domum remeabis.
55. Quo sermone feminarum istarum blandissimo audito, ille consilium eundi cepit, puellas duces secutus.
56. At magnanimo Brachmana in navem adducto, subito numen imbrem effudit, quo orbem terrarum exhilararet.
57. Vibhandacus interim, sapiens Brachmana, ad habitationem suam accessit; radicibus pomisque silvestribus collectis, onere oppressus, eam intravit.
58. Quum vero tugurium vacuum vidisset, filii desiderio aeger, sicut erat fessus ab itinere, ne pedum quidem lavatione curata, eiulans Rishyasringam nomine clamitavit,
59. quoquo versus circumspiciens; nec tamen uspiam filium cernere poterat sanctus vates Casyapides.
60. Egressus igitur e silva ista conspexit pagum, et rusticos bubulcorumque coetus omnimodo percunctatus est:
61. Cuiusnam est haec regio amoena? Cuiusnam sunt pagi boum gregibus abundantes?
62. Vatis sermone intellecto, omnes rustici, manibus iunctis demisse protensis, venerabundi ei responderunt: Celebratur laudibus Angorum rex, Lomapadus nomine dictus;
63. is, o sapiens Brachmana, pagos hosce cum boum gregibus concessit Rishyasringae, quem Vibhandaci filium esse aiunt.
64. Ita certior factus vates, divino mentis lumine rem discernens, id ipsum fato decretum quum cognovisset, laetus animi reversus est.
65. Interim pius anachoretae natus, in egregio navigio, cum ingenti tonitruum fragore tenebris coelo obductis,
66. simul imbre large et vehementer effuso, ad urbem regiam accessit. Quo ex imbre rex Brachmanam advenisse arbitratus, obviam ei processit, et veneratus cum est capite in terram demisso;
67. pateramque hospitalem ei obtulit, antistitem suum domesticum secutus.
68. Tum rex cum aulicorum cohorte, placandi eius studiosus, comitatus est eum, lautissimisque deliciis instruxit, ut sibi eius favorem conciliaret.
69. Ipse quoque ei ministrabat, veritus ne sibi irasceretur, et filiam oculis loti similibus nuptum ei dedit.
70. Tali modo is ibi habitabat, a rege honorifice habitus, Rishyasringas illustris cum coniuge sua Santa.

1. Porro iam, regum praestantissime, ausculta sermonem meum salutarem, quomodo vir ille, deo patre editus, rem narraverit.
2. Orietur (*sic profatus est Sanatcumarus*) ex Ixvacuidarum stirpe rex pius Dasarathas, faustus, fidus promissorum servator.
3. Huic magnanimo amicitia iungetur cum Angorum rege; nasceturque eidem puella ornatissima, Santa nomine dicta.
4. Filiis autem carens Angorum rex iste, Lomapadi nomine clarus, regem Dasaratham hisce precibus adibit:
5. Progenie ego sum destitutus; te, amice, decet adoptandam mihi dare filiam Santam, placidae mentis puellam venustam, e qua prolem mihi parem.
6. Quo sermone audito Dasarathas, indole misericors, concedet filiam suam Santam Angorum domino.
7. Is, puella accepta, sollicitudine exsolutus ad sedem suam revertetur, laetus, votique plane compos.
8. Hanc eandem puellam rex ille nuptum dabit Rishyasringae, qui et ipse laetus erit, talem uxorem nactus.
9. Rex Dasarathas vero, sacrificii parandi cupidus, suppliciter, utpote religionum gnarus, a Brachmanum praestantissimo Rishyasringa expetet,
10. ut se adiuvet in sacro rite perficiendo, quo filios sedemque apud Superos ipse adipiscatur; optatoque potietur illius favore.
11. Deinde nascentur ei filii quatuor, incomparabili vigore praediti, prosapiae suae gloriam comparaturi, per universum orbem celebrati.
12. Hunc in modum olim Sapientum coelestium praestantissimus, sanctus ille Sanatcumarus, in anachoretarum coetu fato eventura vaticinatus est.
13. Tu vero, hominum princeps, *ad Angos* profectus, Vibhandaci filium honorifice habitum inde tecum adducito, venia prius petita ab antistite qui rebus divinis apud te praeest.
14. Sumantrae prudenti consilio audito, Dasarathas ad Vasishtham statim accessit, eumque allocutus:
15. Sumantras noster, inquit, talia narrat; des mihi veniam rei tentandae velim. Vasishthas quoque, auditis annuens, respondit ei:
16. Fiat! Cuius venia impetrata rex hilari animo cum aulicorum cohorte consiliorumque sociis profectus est ad Brachmanae sedem.
17. Silvis fluminibusque sensim traiectis, quum tandem ad urbem Lomapadi accessisset, honorifice exceptus eam intravi.
18. Ibi congressus cum Brachmana praestantissimo in Lomapadi regia conspexit ille Sapientis filium, ignis accensi instar splendentem.
19. Deinde Lomapadus laeto animo propter vetus amicitiae foedus hospitii honorem ei habuit.
20. Sic laute curatus hominum princeps, apud hospitem usque ad septimum vel octavum diem commoratus, sermonem orsus:
21. Santa, inquit, filia tua, o vir fortis civiumque moderator, cum marito suo ad urbem nostram veniat, quandoquidem magnum mihi negotium instat.
22. Consentiens rex Lomapadus, et pollicitus de profectione docti iuvenis, adiit deinde vatis filium, ut rem cum eo communicaret.

23. Tum amicitiam, tum cognationem accurate ei exposuit. Rex hicce Dasarathas, inquit, familiaris meus est valde dilectus.
24. Ab illo mihi, cum ipse prole orbus essem, et filiorum desiderio aeger, precanti in adoptionem concessa est puella venusta Santa, carissima ipsius nata.
25. Idem ille, o Brachmana! eodem iure quo ego tuus est socer. Nunc is filiis egens, o bis natorum optime! ad te tanquam praesidium suum confugit:
26. hunc filios nancisci cupientem, mi filiole, in sacro perficiendo adiuvare te decet. Profectus hinc, cum uxore tua Santa, voti eum compotem facito.
27. Quo sermone audito vatis filius quoque, ultro regi assensus, cum coniuge iter suscepit.
28. Illi duo autem, Dasarathas ac strenuus Lomapadus, dexteris iunctis invicem se salutaverunt, et prae amore pectora amplexu foverunt.
29. Tunc rex Dasarathas ministros rebus gerendis idoneos ad imperii sui sedem dimisit, optati eventus praenuntios.
30. Sine mora, sic iis imperat, urbs mea festive ornetur, suffimentis lustretur, vici aqua conspergantur et verrantur, vexilla e fastigiis extollantur.
31. Regis adventu comperto, cives gaudio exsultantes operam dedere frequentes, ut regis iussa exsequerentur.
32. Deinde rex intravit urbem pulcre ornatam, cum concharum tympanorumque strepitu, Brachmana egregio in fronte agminis collocato.
33. Cives gaudio elati fuere, quum regem reversum viderent, comitatum vatis filio, flammae accensae instar splendente.
34. Populi dominus vero, Rishyasringa secum adducto, arbitrabatur iam negotium se absolvisse, votorumque plene compotem esse factum.
35. Cohors aulica quoque gavisa est, quum Santam advenisse videret; puellamque venustam cum coniuge suo honorifice excepit.
36. Laudibus celebratus prae ceteris, sicuti ipse rex, Brachmana insignis per aliquantum temporis ibi habitavit.
37. Omni obsequio cultus a Santa, forma coelesti praedita, fulgebat is perinde atque Arundhatidis consors Vasishthas, summi Brachmanis filius.

CAPUT XI. CONSILIUM DE SACRIS FACIUNDIS.

1. Quam primum tempus anni hibernum praeterierat, vere ineunte, rex animum intendit ad sacrificandum.
2. Veneratus capitis inclinatione Brachmanam illum divino splendore lucentem, *Rishyasringam*, petiit ab eo, ut in peragendo sacro, stirpis propagandae gratia suscepto, se adiuvaret.
3. Is, regi opem suam pollicitus, porro eum admonuit: Sine mora, o princeps! apparatus sacrorum exportari iube.
4. Rex deinde ad Sumantram lateri adstantem conversus, Auriga! inquit, cito mihi adduc religionum magistros, quotquot sunt.
5. Sumantras igitur e regis iussu festinans omnes Brachmanas in libris sacris penitus versatos adduxit:
6. Suyajnum, Vamadevumque, Javalem, nec non Casyapidem, et antistitem sacrorum domesticorum, Vasishtham, aliosque quicunque aderant primores ex ordine sacerdotali.
7. Quos congregatos veneratus rex Dasarathas affatus est hoc sermone placido, pietatis et prudentiae pleno.

8. Nulla plane voluptate fruor, continuo filiorum desiderio aeger; quapropter consilium cepi de sacrificio equino peragendo.
9. Hanc ob caussam sacris operari cupio, in quibus equus hostia est primaria, fretus auctoritate iuvenis huius ab anachoreta prognati, eaque qua vos, viri venerandi, polletis dignitate.
10. Tunc Brachmanae cuncti, Vasishtha praeeunte, Euge! exclamantes, huic orationi assentiri, regemque ultro laudare:
11. »Omnino tu adepturus es filios optatos valde illustres, utpote in cuius animo tam pium propositum prolis masculae obtinendae gratia exstiterit.«
12. Quo sacerdotum reponso audito rex, laetitia elatus, Sumantram ceterosque consiliorum ministros hunc in modum commonefecit:
13. Comportantor huc apparatus sacrorum secundum iussa magistrorum meorum; equus, a ministris idoneis curatus,
14. equisone comitante manumittitor, et in Sarayus ulteriore ripa campus sacer ordinator; placationes praeviae quoque rite secundum praecepta procurantor.
15. Cuilibet quidem regi fas est eiusmodi sacrificium suscipere, dummodo ne malus error sacratissimam religionem corrumpat.
16. Sacrorum turbatores, Gigantes qui rebus divinis inhiant, vel minimum vitium rimantur: impedito autem hoc sacro susceptor eius ilico perit.
17. Quare ita ordinandus est apparatus, ut sacrum hocce nostrum rite ad finem perducatur.
18. Vos autem muneri pares novi. Consiliorum ministri, fide data sic factum iri, dicto audientes, omnia secundum domini iussa accurate sunt exsecuti.
19. Tum Brachmanae isti, rege salutato et venia abeundi petita, faustum eventum praefati, eo reversi sunt unde venerant.
20. Hominum princeps vero, ad uxores accedens quas corde fovebat, Incipitote, inquit, lustrationes praevias; equidem sacra facturus sum filiorum adipiscendorum gratia.
21. Quo nuntio gratissimo intellecto mulierum formosarun ora loti instar florida effulsere, veluti solent loti flores, quando hiems praeteriit.

CAPUT XII. SACRIFICIUM INCHOATUM.

1. Vere denuo redeunte annus orbem suum expleverat: tunc heros ille accinxit se ad sacrificium equinum, prolis gratia susceptum.
2. Salutato igitur Vasishtha et officiose adorato, rex prolis cupidus hunc sermonem modestum orsus est:
3. Perficiatur mihi sacrificium, o Brachmana, ad sancta praecepta rite conformatum, ne litare prohibeamur a maligno quodam sacrorum turbatore.
4. Tu mihi amicus es, ac familiaris, summusque magister: a te igitur ferendum est hoc onus, sacrificii gratia susceptum.
5. Vir ordinis sui praestantissimus regi annuens, Perficiam, inquit, quaecunque tu, domine, voto expetis.
6. Deinde allocutus est sacerdotes aetate provectos, sacris operandi peritos: Constituantur hic ad custodiam homines grandaevi ac probi;
7. advocentur opifices, parietarii, fabri tignarii, nec non fossores; astrologi aliique artifices, mimi quoque et saltatores.
8. Tunc ad viros doctos religionumque gnaros conversus, Vos, inquit, rebus divinis attendite secundum regis iussa.

9. Sine mora invitate bis natos ad hoc sacrificium, in quo multa millia hospitio excipere oportet; exstruantur deversoria regum lautissime ornata;
10. paranda quoque sunt Brachmanis coenacula pulcra magno numero, cibi potusque variis copiis repleta, bene ordinata;
11. porro stabula ad equos elephantosque collocandos, et famulorum dormitoria, denique tabernacula ampla, in quibus principum satellites, regionum peregrinarum incolae, deversentur.
12. Civium hospitio quoque paranda sunt tecta late extensa, variis dapibus et omnibus commodis instructa;
13. rusticorum etiam frequentia abundanter est pascenda. Dentur in congiaria varii cibi, comiter nec nimis parce, ita ut singuli ordines suo quisque honore fruantur.
14. Neminem libidine vel iracundia suadente contemptui habere vos oportet.
15. Qui vero praecipui sunt sacrorum ministri vel artifices, his inprimis honos est habendus secundum dignitatis gradus.
16. Vos, viri honesti, id agite mente benevola, ut haec omnia fiant recte ordinata, nec quicquam negligatur.
17. Cuncti, qui convenerant, Vasishthae promiserunt, se mandata eius esse exsecuturos, nec quicquam neglectum iri.
18. Tunc, advocato Sumantra, Vasishthas hunc sermonem orsus est: Tu reges invita, et qui per orbem terrarum pietate sunt insignes:
19. Brachmanas, viros militares, negotiatores, denique servilis conditionis homines; multa horum millia e diversis terris huc advoca.
20. Mithilensium regem Janacum, bellica virtute praestantem, in omnibus disciplinis librisque sacris aeque versatum:
21. hunc faustum principem reverenter salutatum tu ipse adduc, quum veterem domini familiarem eum noris, quamobrem hoc tibi praecipue commendo.
22. Nec non Casidis regem, benignum, comi sermone semper utentem, domini nostri augusti aequalem fama illustrem.
23. Ceceorum quoque regem grandaevum, pietate insignem, domini augusti socerum, cum filio suo adduc.
24. Angorum deinceps regem Lomapadum, religiosum, diis similem, tu ipse reverenter salutatum tecum adduc.
25. Denique tum principes orientales, tum Sindhus fluvii accolas Sauvirosque, et in Surastrene dominantes, atque meridiem versus populorem dures, sine mora huc advoca.
26. Praeterea qui per orbem terrarum nobis amici sunt reges, hos quoque adducendos cura cum comitibus et cognatis.
27. Sumantras, Vasishthae sermone audito, ad reges invitandos festinanter multos nuntios quoquo versus dimisit.
28. Ipse autem vir probus profectus est, ut ex vatis mandato reges nominatim laudatos debita reverentia invitaret.
29. Tunc opifices universi Vasishthae summo Sapienti nuntiare, quaecunque ab ipsis sacrificii gratia parata essent.
30. Laetus bis natorum praestantissimus illis respondit: Curandum est vobis, viri honesti, ne in hoc sacrificio aliquid negligatur.
31. A nemine ullo in loco quicquam contemptim est dandum: quod enim sic datur, id datori detrimentum certo afferet.

32. Deinde post aliquot dies noctesque reges advenerunt, multas res pretiosas secum afferentes, quibus Dasaratham honorarent.
33. Quo facto Vasishthas apud regem hunc in modum verba fecit: Advenerunt, o domine! reges, sicuti iussisti;
34. qui singuli iam a me pro cuiusque dignitate honorifice sunt excepti. Rite comportata sunt omnia a ministris huic muneri intentis.
35. Procedas igitur ad litandum versus campum sacrificio destinatum, amplissimo lautitiarum apparatu undique instructum.
36. Tunc utriusque, Vasishthae et Rishyasringae hortatu, die auspicato faustis sideribus ortis terrae dominus eo profectus est;
37. omnes vero Brachmanae, quorum princeps erat Vasishthas, sacrificii equini antistitem secuti, sacris operari coeperunt.

CAPUT XIII. SACRIFICII EQUINI CONSUMMATIO.

1. Anno igitur peracto, sonipede isto reduce, in ulteriore Sarayus ripa regis sacrificium maturabatur.
2. Brachmanae insignes, primo honoris loco Rishyasringae concesso, rem divinam curabant in praestantissimo hoc regis magnanimi sacrificio.
3. Voluminum divinorum periti sacrifici in caeremoniis rite secundum praecepta procedere.
4. Igne sacro accenso et reverenter salutato, omnem ritum expiatorium pro mactatione animalium peregerunt.
5. Deinde hi vates, succo asclepiadis acidae extrito, laeti se accinxerunt ad caeremonias perficiendas, quarum prima erat lustratio matutina;
6. porro Indrae destinata portio data est, et sanctus rex laudibus celebratus, meridiana quoque lustratio iusto tempore facta;
7. denique tertiam regis, magnanimi lustrationem fecerunt pariter Brachmanum primores, praeceptis religiose observatis.
8. Rishyasringas ceterique Superos, inter quos summum locum obtinet Indras, verbis solennibus invocarunt, voce modulata pronunciatis.
9. Suavibus hymnis carminibusque canoris, sicuti decebat, offerebant sacerdotes coelicolis portiones laticis sacri igni infusas.
10. Nulla ibi oblatio omissa est, nulla religio contaminata: omnia ad sacram disciplinam accommodata cernebantur; faustis sane auspiciis operati sunt.
11. Nemo istis diebus vel aerumna confectus visebatur, vel fame laborans; nihil non recreatum, ne inter bruta quidem, nedum inter ceteros animantes.
12. Neque mulieres cognatis orbas, nec puerulos senesve, nec pauperes famelicos ibi citra satietatem curatos conspexisses.
13. Ascetae epulabantur continuo, epulabantur mendici errones quoque; undique audiebantur hac voces: »Vos largimini! et vos epulamini!
14. Dandus est cibus, danda sunt varii generis vestimenta;« ita compellati ministri indefessi iussa exsequebantur.
15. Cernebantur plurimi ciborum cumuli, montium instar, nec non sorbitionum lacus in dies apparati.
16. Advenae e terris peregrinis, mulierumque greges cibo ac potu abunde reficiebantur in principis magnanimi sacrificio.

17. Brachmanum vero complura millia ad haec solennia convocati separatim vescebantur dapibus dulcibus variisque.
18. E vasis aureis argenteisve, magno numero allatis, viri ordinis sui honestissimi cibum potumque subinde sumebant.
19. Ministrabant Brachmanis famuli cultu eleganti conspicui, cuncti alacres, inaures politas gemmatasque gestantes.
20. Convivae hi dignitate praestantes laudare dapes tum varias, tum delicatas. Euge, saturi sumus! bene tibi sit! tales voces audiebat Raghuides.
21. Tum in caeremoniarum intervallis Brachmanae facundi, sollertes, crebros sermones de rerum caussis instituebant, alter alterum vincendi cupidi.
22. Quotidie ibi in sacrificio sacerdotes periti cunctas caeremonias peragebant e disciplinae sacrae praeceptis.
23. Nullus omnino Brachmana aderat in consessu regis, quin libros sacros penitus nosset, et sex doctrinas subsidiarias edidicisset; nullus aut irreligiosus, aut facundia destitutus.
24. Quum perventum esset ad erectionem columnarum, quibus hostiae alligari solent, allati sunt sex stipites *vilvorum*, sex *khadirorum*, totidemque *palasorum*,
25. porro singuli trunci ficus glomeratae, arboris *sleshmaticae*, et pinus *devadarus*, e quibus duo tam crassi erant, ut amborum brachiorum amplexum excederent.
26. Omnes hae columnae affabre factae erant cura virorum, qui praecepta de sacris faciundis probe callebant, et ad magnificentiam solennium augendam inauratae.
27. Erant igitur columnae viginti una numero, altae viginti unius cubitorum, condecoratae aulaeis vicenis et uno singulatim distributis;
28. omnes iusto ordine dispositae, et a fabris firmiter solo infixae; octangulae pariter et tereti forma elaboratae.
29. Hae columnae, aulaeis inumbratae, floribus odoribusque cohonestatae, splendebant sicuti in coelo lucidum septem Sapientum sidus.
30. Area ad mactandas hostias regi ordinata fuit a sacerdotibus peritis in formam aquilae, triplici serie octonas denas scrobes sacrificales exhibentis.
31. Alligatae ibi erant hostiae, singulis numinibus destinatae, bestiae aquatiles, terrenae, et aerem pervagantes, volucres aligerae, et quaecunque sunt ferae silvaticae,
32. porro variae bestiae humi serpentes; variae herbae quoque erant apparatae.
33. Eligebantur nimirum e praeceptis sacris animalia quaeque sui generis capita; erant autem in universum trecentae hostiae columnis adstrictae.
34. Stabat ibi equus generosus, lustratus cunctisque numinibus devotus, quem Causalia versus dexteram circumambulatum sedulo
35. cohonestavit sertis odoriferis aliisque ornamentis; tum mactavit eum tribus ensibus summo cum gaudio.
36. Deinde Causalia prolis masculae desiderio mota, placida mente unam noctem permansit apud alipedem mactatum.
37. Sacrificus, antistes qui precationum verba praeibat, et hymnorum cantor ad equum adduxerunt uxores Dasarathae secundo ac tertio loco nuptas, ut reginae a latere essent.
38. Brachmanae, Rishyasringa praeeunte, dum regina equo assidebat, laeti pia vota pro ea nuncupabant.
39. Sacrorum praesul, sensuum suorum coercitor peritissimusque, medullam alipedis exemit et rite elixandam curavit.
40. Huius medullae nidorem rex interim naribus ducebat, piacula sua iusto ordine, sicuti decebat, averruncans.

41. Membra equi, quotquot erant, singulatim dissecta et parata universi sexdecim sacrifici rite in ignem iniecerunt;
42. ceterae victimae super lignis ficulneis cremabantur; uni equo focus e cannis *vetasis* erat exstruendus.
43. E rituum disciplina sacrificium hoc equinum tridui spatio conclusum est.
44. Primo eius die *chatushtomi* caeremonia celebrabatur; secundo loco *ucthium* numerabatur, tertio denique loco *pernoctatio*. Multa ibi solennia docte ex voluminum sacrorum praeceptis fuere disposita.
45. In pernoctatione *jyôtishtômum* et *âyus* apparabantur, porro *abhijit* et *visvajit*, nec non *aptôryâmi* gravissimum sacrum.
46. Sacrificio peracto hominum princeps, rex stirpis suae amplificator, orbem terrarum sacerdotibus dono dedit.
47. Antistiti tribuit regionem orientis, amplam, dextrae vigore quaesitam; sacrifico autem regionem occidentalem,
48. theologo australem, tum hymnorum cantori septentrionalem. Tali modo dispensata est largitio in sacrificio hoc equino omnium sanctissimo, a numine suapte vi existente olim constituto.
49. Qua largitione facta laetus fuit faustus Ixvacuides; sacerdotes vero universi allocuti sunt regem ab omni labe lustratum:
50. Domine, te solum par est orbem terrarum sospitare; nobis nihil opus est agris, siquidem ad tuendum sumus inhabiles.
51. Nos semper contenti sumus rerum divinarum studio, o rex: aliam mercedem qualemcunque dare nobis velis.
52. Tunc rex decies centies mille vaccas illis dedit, centum mille millia auri, argentique pondus quadruplex.
53. Sacerdotes vero consociati inter se has opes obtulerunt Rishyasringae anachoretae et sapienti Vasishthae.
54. Donis acceptis Brachmanae hilari animo Dasaratham monuere, ut aliquod optatum comminisceretur.
55. At rex ad Rishyasringam conversus, Stirpis meae incrementum, inquit, mihi impetrare velis, vir sancte!
56. Bis natorum praestantissimus ille regi annuit his verbis: Nascentur tibi filii quatuor, stirpis tuae propagatores.

CAPUT XIV. RATIO NECANDI RAVANAE EXCOGITATA.

1. Prudens ille, voluminum sacrorum gnarus, responsum quod dederat aliquamdiu meditatus, mente ad se revocata regem denuo est effatus:
2. Parabo tibi aliud sacrum, genitale, prolis masculae adipiscendae gratia, cum carminibus in Atharvanis exordio expressis rite per agendum.
3. Tum coepit modestus Vibhandaci filius, regis commodis intentus, parare sacrum, quo eius desiderium expleret.
4. Iam antea eo convenerant, ut suam quisque portionem acciperent, Di cum fidicinum coelestium choris, Beatique cum Sapientibus;
5. Brachman Superum regnator, Sthanus, nec non augustus Narayanus, Indrasque almus, coram visendus Ventorum cohorte circumdatus,
6. in magno isto sacrificio equino regis magnanimi. Ibidem vates ille deos, qui portiones suas accipiendi gratia advenerant, apprecatus, En! inquit,

7. hicce rex Dasarathas filiorum desiderio castimoniis adstrictus, fidei plenus, vestrum numen adoravit sacrificio equino.
8. Nunc iterum accingit se ad aliud sacrum peragendum: quamobrem aequum est, ut filios cupienti vos faveatis.
9. Ille ego, qui manus supplices tendo, vos universos pro eo apprecor: nascantur ei filii quatuor, fama per triplicem mundum clari.
10. Divi supplicem vatis filium invicem afiari: Fiat quod petis! Tu nobis, vir sancte, imprimis es venerandus, nec minus rex ille;
11. compos fiet voti sui egregii hominum princeps. Ita locuti Di, Indra duce, ex oculis evanuerunt.
12. Superi vero, legitime in concilio congregati, Bracmanem mundi creatorem his verbis compellarunt:
13. Tuo munere auctus, o Brachman! gigas nomine Ravanas, prae superbia nos omnes vexat, pariterque Sapientes castimoniis gaudentes.
14. A te propitio olim ex voto ei hoc munus concessum fuit, ut ne a diis, Danuidis, Geniisve necari posset.
15. Nos, oraculum tuum reveriti, facinora eius qualiacunque toleramus. At ille gigantum tyrannus ternos mundos gravibus iniuriis vexat.
16. Deos, Sapientes, Genios, Fidicines coelestes, Titanes, mortales denique, exsuperat ille aegre cohibendus, tuoque munere demens.
17. Non ibi calet Sol, neque Ventus prae timore spirat, nec flagrat ignis, ubi Ravanas versatur.
18. Ipse Oceanus, vagis fluctibus redimitus, isto viso stat immotus; eiectus fuit e sede sua Cuverus, huius robore vexatus.
19. Ergo ingens nobis periculum imminet ab hoc gigante visu horribili; tuum est, alme Parens! auxilium parare, quo hic deleatur.
20. Ita admonitus ille a diis universis, paulisper meditatus, Ehem! inquit, hancce inveni rationem nefarium istum necandi.
21. Petierat is a me, ut a Gandharvis, a Geniis, a Divis, Danuidis Gigantibusque necari non posset, et me annuente voto suo potitus est.
22. Prae contemptu vero monstrum illud homines non commemoravit: ideo ab homine est necandus; nullum aliud exstat leti genus, quod ei sit fatale.
23. Postquam audiverant gratum hunc sermonem Brachmanis ore prolatum, Di cum duce suo Indra summopere gaudio erecti sunt.
24. Eodem temporis momento Vishnus istuc accessit, splendore insignis, concham, discum et clavam manibus gestans, croceo vestitu, mundi dominus;
25. vulturis Vinateii dorso, sicuti sol nimbo, vectus, armillas ex auro candente gerens, salutatus a Superum primoribus.
26. Quem laudibus celebratum reverenter Di universi compelarunt: Tu animantium afflictorum es vindex, Madhus interfector! quamobrem nos afflicti te apprecamur:
27. sis praesidio nobis numine tuo inconcusso. Dicite, inquit Vishnus, quid pro vobis facere me oporteat.
28. Audito eius sermone, Di hunc in modum respondent: Rex quidam, nomine Dasarathas, austeris castimoniis sese castigavit, litavit sacrificio equino, prolis cupidus et prole carens.
29. Nostro hortatu tu, Vishnus, conditionem natorum eius subeas; ex tribus eius uxoribus, Pudicitiae, Venustatis et Famae similibus,

30. nasci velis, temetipsum quadrifariam dividens.
31. Ibi tu in humanam naturam conversus Ravanam, gravissimam mundi pestem, diis insuperabilem, o Vishnus! proelio caede.
32. Gigas ille vecors Ravanas Deos cum Fidicinum choris, Beatos et Sapientes praestantissimos vexat, audacia superbiens.
33. Etenim ab hoc furioso Sapientes, Fidicines et Nymphae, ludentes in Nandano viridario, sunt proculcati.
34. Tu es nostrum omnium summa salus, divine bellator! Ut deorum hostes exstinguas, ad sortem humanam animum converte.
35. Augustus ille Narayanus, diis hunc in modum coram hortantibus, eosdem apto hoc sermone compellavit:
36. Quare, quaeso, hac in re negotium vestrum a me potissimum, corporea specie palam facto, est peragendum? aut unde tantus vobis terror fuit iniectus ?
37. His verbis a Vishnu interrogati Di talia proferre: Terror nobis instat, o Vishnus! a Ravana mundi direptore;
38. a quo nos vindicare, corpore humano assumpio, tuum est. Nemo alius coelicolarum praeter te hunc scelestum enecare potis est.
39. Nimirum ille, o hostium domitor! per diuturnum tempus sese excruciaverat severissima abstinentia, qua magnus hicce rerum Parens propitius ipsi redditus est.
40. Itaque almus votorum sponsor olim ei concessit securitatem ab omnibus animantibus, hominibus tamen exceptis.
41. Hinc illum, voti compotem, non aliunde quam ab homine necis periculum urget: tu ergo, humanitate assempta, eum interfice.
42. Sic monitus Vishnus, Superum princeps, quem mundus universus adorat, magnum Parentem ceterosque deos,
43. in concilio congregatos, recti auctores, affatur: Mittite timorem; bene vobis eveniat!
44. Vestrae salutis gratia, postquam proelio necavero Ravanam cum filiis nepotibusque, cum amicis ministris, cognatis sociisque,
45. crudelem istum aegre cohibendum, qui divinis Sapientibus terrorem incutit, per decem millia annorum decies centenis additis, commorabor in mortalium sedibus, orbem terrarum imperio regens.
46. Tum divini Sapientes et Fidicines coniuncti cum Rudris Nympharumque choris celebravere Madhus interfectorem hymnis, quales sedem aetheriam decent.
47. »Ravanam illum insolentem, acri impetu actum, superbia elatum, Superum hostem, tumultus cientem, bonorum piorumque pestem, humanitate assumpta pessumdare tuum est.«

CAPUT XV. NECTARIS APPARATIS.

1. Quum talem in modum divinus Vishnus provida mente diis opem suam spopondisset, deliberavit de solo genitali in utero humano, quod sibi aptum foret.
2. Deinde ille, cuius oculi blando lumine loti folia referunt, semet ipsum quadrifariam dividens, patrem sibi elegit regem Dasaratham.
3. Eodem tempore illustris ille princeps, hostium debellator, prole mascula orbus, parabat sacrum genitale, quo prolem nancisceretur.
4. Vishnus, consilio capto, et venia abeundi a magno Parente petita, e conspectu evanuit, reverenter salutatus a Diis Sapientibusque.

5. Istic autem, dum ille litabat, ex igne lustrali coram emicuit splendidissimum animal, ingenti vi et vigore conspicuum, fuscum,
6. purpureo amictu indutum, ore purpureo, voce tympani instar gravi, cuius pili, barba et profusa caesaries mansueti leonis iubam referebant;
7. faustis notis insigne, aetherio cultu ornatam, montis cacumen celsitudine aequans, trucis tigridis incessu gradiens, gemmarum stellantium cumulo, et igni ardenti simile;
8. ambobus brachiis librans pateram amplam ex auro fulgido caelatam, argentea ora inclusam, divini nectaris plenam:
9. quasi sponsam amatam, ipsam quoque ambigua imagine oculos fallentem.
10. In regem Dasaratham intuens his verbis cum affatur: Scias, o rex! me hominem a magno rerum Parente genitum huc advenisse.
11. Tum rex, aulicis circumdatus, supplex respondet: o Sancte! salve mihi hospes! Quid a me tui gratia est faciendum?
12. At homo a magno Parente genitus, denuo hanc orationem orsus est:
13. Hodie, o rex! pietatis erga deos fructus a te capitur; accipe, principum praestantissime! hocce nectar a diis apparatum, genitale, opiparum, corpori salubre.
14. Hoc tu uxoribus te dignis ebibere iussis largire; impetrabis ex iis filios, quorum caussa tu sacris operaris.
15. Rex, Euge! exclamans, accepit capitique suo imposuit pateram auream, divini potus plenam, a diis datam;
16. ac mirabile istud animal, suave adspectu, venerabundus, summo gaudio affectus, versus dexteram circumambulavit.
17. Tunc illud visu mirabile fulgentissimumque prodigium ibidem ex oculis evanuit.
18. At Dasarathas, nectar a diis paratum nactus, summopere laetus fuit, haud secus quam homo egenus, qui subito divitias nactus foret.
19. Aula eius radiis gaudii illuminata esse videbatur, sicuti coelum radiis candidae lunae autumnalis.
20. Ille, quum in gynaeceum intrasset, ad Causaliam conversus, Accipe, inquit, hocce nectar tibimet ipsi genitale.
21. Quibus dictis rex Causaliae dedit dimidium nectaris; Sumitrae quoque dimidiam partem alterius dimidii dedit;
22. Ceceidi denique, filium ex ea gignendi gratia, dedit partis residuae dimidium.
23. Tum terrae dominus, re denuo perpensa, reliquam partem potus ambrosiae aequiparabilis Sumitrae obtulit.
24. Hunc in modum rex uxoribus suis singulatim nectar istud distribuit, quod nactae praestantissimae principis coniuges spem prolis cunctae conceperunt, animis gaudio elatis.
25. Deinde feminae, epoto hilariter latice sacro, quem rex ipse iis suppeditaverat, splendore Igni Solique similes, ex ordine foetus faustos utero concepere.
26. Rex autem, intuens in uxores praegnantes mente serenata laetus fuit, veluti Indras, quando a Superum, Beatorum Sapientumque coetu adoratur.

CAPUT XVI. SIMIORUM PROCREATIO.

1. Vishnu vero ad conditionem filiorum regis magnanimi transgresso, protinus almum Numen primigenum deos convocatos alloquitur:
2. Vishnui, fido promissorum servatori, forti, omnium nostrum salutis studioso, creatote certaminum socios transformia corpora habentes,

3. praestigiis habiles, iutrepidos, procellam velocitate acquantes, rebus agendis aptos, sollertia praeditos, Vishnum vigore aemulantes, nullis laqueis capiendos,
4. doli gnaros, aetheria corpora indutos, omnium telorum vi instructos, perinde ac deos qui ambrosia vescuntur.
5. E Nymphis praecipuis, e Gandharvarum corporibus, e Geniorum et Anguium puellis, Aligerabusque;
6. nec non ex Hippocephalarum et Simiarum feminarum corporibus creatote filios Simiorum specie, vestrum ipsorum vigorem aemulantes.
7. Sic olim a me creatus est Jambhuvantes, ursorum princeps: ex ore meo oscitantis subito is processit.
8. Ita compellati ab almo Parente illi, iussa se perfecturos esse polliciti, generavere filios simiorum specie.
9. Divi, Sapientes, Fidicines, Praepetes, illustres Genii, Praeconesque procrearunt natos masculos, silvicolas;
10. Angues porro, Hippocephali, Beati, Aligeri, Serpentesque frequentes alacriter generavere prolem innumerabilem.
11. Indras genuit Balinem, simiorum principem, Mahendro monti similem; Sol, ferventissimum sidus, Sugrivum;
12. Vrihaspates antem genuit ingentem cercopem nomine Tarum, inter omnes Simios ingenio praestantem.
13. Cuveri, divitiarum datoris, filius exstitit faustus Gandhamadanus; tum Visvacarman, deorum faber, genuit ingentem cercopem nomine Nalum.
14. Ignis filius faustus Nilus, flamma instar fulgens, splendore et gloria ob virtutem ipsum Ignem antecellebat.
15. Asvini gemelli, forma et agilitate praediti, ex sese procreavere Maindam et Dvividam, propter formam laudatos.
16. Varunas genuit simium nomine Sushenum; Imber vero, deus potentissimus, Sarabhum.
17. Aeris proles genuina fuit faustus simius, Hanumantes nomine, qui fulgur corpore suo referebat, Vinateio vulturi (*Garudae*) velocitate par.
18. Tales ad multa millia creati sunt a diis, Ravanae decemcipitis necem cupientibus, simii immani robore praediti, formam ad arbitrium mutantes.
19. Tales ursi, simii et *boosuri*, (boum more caudati cercopes) elephantos ac montes statura aequantes, leoninis corporum nervis, confestim propagabantur.
20. Uniuscuiusque dei quae forma est propria, quae vis, quae virtus, harum similis cuique natus proveniebat.
21. Nonnulli quoque simii fortitudine eminentes editi sunt ex utero boosurarum, ursarum et hippoccephalarum.
22. Cuncti saxorum iaculatores, cuncti arbores pro hastis gestantes, cuncti unguibus dentibusque armati, et omnium telorum periti:
23. quales vel montium iuga quassare valerent, diffindere solidos truncos, ciere impetu suo Oceanum ipsum,
24. fluviorum dominum, dirumpere terram pedibus, ingentia freta transilire, scandere verticem aetherium et nubes pugnis corripere;
25. valerent quoque corripere elephantos furiatos in silvis vagantes, mugitibusque suis attonitas volucres ex aere praecipitare.
26. Talium simiorum versipellium, magnanimorum agminis ducum, centies centena millia sunt generata.

27. Hi primores inter praecipuos simiorum greges agminum ductores fuere, aliosque porro generavere fortes simios.
28. Ex iis quidam silvicolae ursorum regem secuti sunt, variosque inde montes et imperia saltuum tenuere.
29. Sugrivo autem Solis nato, et Balini Indrae nato, fratribus *uterinis*, universi simiorum principes sese adiunxere.
30. Hi, vulturum impetu praediti, certaminum periti, huc illuc vagantes, leones, tigrides et immanes serpentes lacessebant.
31. Universos tum ursos, tum *boosuros* simiosque fortissimus Balines, validis lacertis praeditus, tuebatur brachiorum suorum robore.
32. Orbis hicce terrarum, montibus fretisque distinctus, plenus fuit eiusmodi bellatorum, diversas sedes incolentium, varia specie insignium.
33. Hisce simiis, agminum ductoribus, validis, nubium congeriem montesve statura aequantibus, visu horrendis,
34. terra undique frequentata est, ut Ramae socii praesto forent.

CAPUT XVII. RISHYASRINGAE REDITUS.

1. At sacrificio isto equino magnanimi principis consummato, Dii, suam quisque victimarum partem expetitam nacti, eodem profecti sunt, unde advenerant.
2. Vates quoque magnanimi domum rediere honore affecti, nec non reges, qui ad sacra celebranda convenerant.
3. Tum rex Dasarathas hos discessuros benigno animo in commune cohortari coepit:
4. Commode proficiscamini, populorum domini! quisque in regnum suum. Equidem bene vobis volo: salvete, et votis brevi potimini!
5. Vos omnes, viri honestissimi, dispicite quid opus sit ad ditionem vestram tuendam; etenim rex, ditione sua eiectus, mortui instar habetur.
6. Quisquis igitur gloriam cupit, sedulus esse debet in tuenda ditione: non tam sacrificiis sedes apud Superos quaeritur, quam hoc munus obeundo.
7. Plane ut homo quilibet curam diligentem adhibere solet corpori suo vestitu ceterisque praesidiis instruendo, sic regem pro imperio facere oportet.
8. Tum in futuros eventus regibus res sunt ordinandae, tum praesenti quoque tempori consolendum, ne quid pravi subnascatur.
9. Talibus monitis rex reges cohortatus est, quibus auditis mutua fide obstricti versus diversas coeli plagas discessere.
10. Deinde Dasarathas, lustralibus votis exsolutus, uxorum suarum cohorte circumdatus, animo exhilarato,
11. postquam reges abierant, cum famulis, militibus, vehiculisque faustus urbem intravit, sacerdotibus eximiis in fronte agminis collocatis.
12. Post aliquantum temporis Rishyasringas, valde honoratus, iter ingressus est cum Santa temperantibusque Brachmanis.
13. Prosequebantur eum rex prudens cum comitatu suo, doctus Vasishthas, et urbis regiae cives.
14. Santa insidens carpento ingenti, veste sragula velato, candidis bubus iuncto, famulorum cohorte cincto;
15. dotata multis opibus, tum gemmarum copia, tum caprarum et ovium gregibus; ornata quoque vario mundo muliebri perinde

16. atque altera Fortuna, summo cum gaudio profecta est, femina generosa, coniugi suo dedita sicuti Paulomis Indrae, urbium quassatori.
17. Quum iucunde ibi commorata esset, omnibus deliciis affluens, officiose culta a cognatis, praesertim a feminis regiis, nunc a marito edocta,
18. in silva esse habitandum, illa facie decora insignis vel vitam silvestrem laudat, sorte sua nihilominus contenta.
19. Rex quoque cum aulica cohorte prosecutus est egregium vatis filium severissimae sanctitatis, natamque suam venustam.
20. Tunc ex mandato Rishyasringae habitatione silvestri praeparata, gratum hospitium reliquerunt, omnibus copiis domesticis honorifice instructi.
21. Deinde vatis filius gravitate pollens regem convenit, et comiter enm admonuit, ut domum reverteretur.
22. Cuius dicto audito rex in fletum et in lamenta effusus his verbis compellavit Causaliam, Sumitram, claramque Ceceidem:
23. Vos omnes intentis oculis Santam intuemini, haud facile in futurum vobis visendam!
24. At illae pariter Santam amplexatae, oculos lacrimis suffusae, vota nuncuparunt pro incolumitate Brachmanae et uxoris eius.
25. »Ventus et Ignis et Luna, Tellus, Amnes, coelique plagae in silva te perpetuo custodiant, coniugis tui religionibus addictam.
26. Socer a te colendus est, utpote imprimis venerabilis, ignium sacrorum ministerio, et quae alia sunt eiusmodi.
27. Maritus quoque a te colendus est, omnis labis expers puella, tum in qualibet vitae conditione, tum blandis in secreto sermonibus; maritus sane mulierum est numen.
28. Rex autem assidue Brachmanas ad te mittet, qui inquirant utrum valeas: noli unquam, optima filiola! animum despondere.«
29. Talibus Santam consolatae et in fronte haud semel deosculatae, protinus cunctae mulieres a rege admonitae domum rediere.
30. Ipse heros, iuvene sancto versus dexteram circumambulato, delegit aliquot militum suorum turmas, quae prudentem Rishyasringam comitarentur.
31. Bis natorum optimus contra, rege salutato, Bene tibi sit! inquit, rex potentissime! Fac ut iustitia subditos tibi concilies.
32. His dictis vatis filius profectus est, quem abeuntem rex ibidem subsistens luminibus immotis prosecutus, tum demum,
33. quum ille non amplius cernebatur, reverti coepit, mente tamen propter caritatis affectum in illo defixa.
34. Redux in urbem suam regiam, et civium bonis votis exceptus, permansit ibi laetus, filiorum natales exspectans.
35. Interea illustris Rishyasringas sensim processit ad Lomapadi urbem Champam, arboribus *champacis* quasi corona cinctam.
36. At Lomapadus, quamprimum de vatis adventu certior factus fuerat, cum Brachmanis ac ministris obviam ei occurrens, Salve, ait, bis natorum optime!
37. Fausta sorte id mihi contigit, ut tu, vir egregie, cum uxore comitibusque incolumis huc redires.
38. Pater tuus bene valet; idem assidue nuntios huc misit, quibus certior fieret, an tu, vir venerande, et uxor tua praecipue, recte valeretis.
39. In honorem Rishyasringae rex prudens prae laetitia urbem festo apparatu ornandam curaverat.

40. Rishyasringas et ipse laetus cum rege simul, antistite domestico praeeunte, imperii sedem intravit.
41. Ibi deinceps commorabatur generosus vatis filius, a rege aulicisque pro cuiusque conditione honorifice habitus.

CAPUT XVIII. RISHYASRINGAE DISCESSUS IN SILVAM.

1. Post Rishyasringae adventum rex, Brachmanae cuidam haec mandavit: Vade age ad sedem vatis, nuntia sancto Casyapidae,
2. filium eius sanctum, generosae indolis, qualem haud facile quis nanciscatur, huc rediisse.
3. Mea vice veneratus capite demisso bis natorum optimum, propitium mihi redde filii gratia, sicuti iam a me fieri coeptum est.
4. Quo regis sermone audito vir honestus illuc se contulit, ubi Casyapides versabatur; tum precatus vatem sanctissimum ut sibi faveret,
5. et capite demisso veneratus, orditur modestam orationem a rege ipsi mandatam:
6. Filius tuus clarissimus ad nos rediit, peracto sacrificio regis Dasarathae, soceri sui magnanimi.
7. Tali nuntio ex ore Brachmanae accepto vir celebratissimus consilium cepit de itinere ad urbem, ut filium inde secum ad secessum abduceret.
8. Eo igitur profectus est discipulis circumdatus bis natorum optimus, propter sanctitatem omnimodo honoratus a rusticis pastorumque coetibus.
9. Vulgo accurrere homines, commeatuum copiam dono offerentes, et capite demisso eum percunctari: Quid, o anachoreta, facere nos tibi oportet?
10. Ille vatum princeps omnes, qui convenerant affatus: Cur, inquit, hic mihi honos habetur? Id certo cognoscere cupio.
11. Responderunt magnanimo: Dominus noster tuus est affinis; huius iussa exsequimur. Omnem aegritudinem animo pelle.
12. Quorum sermone animum recreante ac fausto audito, ille tum pro rege, tum pro eius ministris et urbe bona vota nuncupavit.
13. Famuli nonnulli, laetitia affecti, festinanter abiere, ut regi Vibhandaci dicta referrent, utpote gratum nuntium allaturi.
14. Quibus compertis rex obviam ei procedens, comitante antistite domestico, pateram hospitalem manu tenens accurrit.
15. Viso autem anachoretarum principe, iterum iterumque veneratus, rex potentissimus Vibhandacum his verbis alloquitur:
16. Hodie natalium meorum fructum percipio e tuo conspectu, vir sancte! *Oro te, ne mihi propter filium dolo abductum succenseas.*
17. Brachmana praestantissimus sermonem regis comprobans, Noli timere, inquit, domine! propitius tibi sum propter probitatem tuam.
18. Inde gaudio affectus princeps, praeeunte vate, ad urbem accessit, faustus et auspicatissimis vocibus exceptus.
19. In praesentia tanti viri adstabant cives universi manibus suppliciter iunctis, debita reverentia denuo eum salutantes.
20. Tum mulieres aulicae Santam eleganter ornatam ad Brachmanam deduxerunt, nomine prolato dicentes:
21. En tibi, honorum dator, nurum tuam! Pius ille, Santam benigne exceptam amplexus et sinu fovens, ad summam admirationem raptus est.

22. Puella e gremio eius surrexit, et senem venerata, deinde manibus suppliciter iunctis ad latus soceri sui constitit.
23. Bis natorum optimus vero, postquam sacrum lustrale pro filio fecerat, honoratus a sapientibus simul cum filio in silvam abiit.

CAPUT XIX. DASARATHIDARUM NATALES.

1. Post peractum sacrificium anni orbis sex tempestatibus expletus est; tum duodecimo mense *Chaitro*, die nono, sub domo lunari cui Aditis patrona praeest,
2. quinque stellis ad fastigium orbis sui sublatis; in signo Cancri Iovis stella cum Luna simul oriente:
3. Causalia partu edidit mundi dominum, ab universis animantibus adoratum, Ramam, divinis notis insignitum.
4. Quo nato immensae maiestatis gloriabatur Causalia, haud secus atque Aditis Superum principe, fulminum iaculatore.
5. Etenim is, puer Lotophyllops, ad salutem animantium et ad Ravanae necem e dimidio essentiae Vishnus procreatus erat.
6. Ceceis enixa est filium vere fortem, Bharatam nomine, cunctis virtutibus praecellentem, in quo quarta Vishnus pars coram visebatur.
7. Porro Sumitra peperit filios gemellos, Laxmanum et Satrughnam, fidos in obsequio, magnis conatibus pares, parte aliqua Vishnus dotatos.
8. Bharatas autem, placidae indolis puer, natus est sub octava domo lunari, quae Pushya dicitur, sub Piscium signo; Sumitridae denique nati sunt sub nona domo lunari, Serpentum propria, dum Sol in Cancro oriebatur.
9. Sic nati sunt singulatim regi quatuor filii magnanimi, virtutibus praediti ipsique similes, nitore quaternas stellas sideris *Proshthapadi* aemulantes.
10. Cecinere dulces modos coelitum Fidicines, tripudiavere Nympharum chori, insonuere tympana coelestia, et florum imber ex aethere decidit.
11. At in urbe Ayodhya ingens festum celebrabatur summa populi frequentia. Plateae, quamvis amplae, turba hominum ac saltatorum mimorumque gregibus oppletae,
12. cantibus nec non variis organis resonantes, nitebant ubique rebus pretiosis cuiuscunque generis instructae.
13. Rex fecit largitiones aurigis, praeconibus, panegyristis; dedit Brachmanis opes et multa vaccarum millia.
14. Post undecimum a *cuiusque* natalibus diem Nominalia celebravit: magnanimum filium natu maximum Ramam dixit;
15. e Ceceide genitum, Bharatam; Sumitridem, Laxmanum, eiusque fratrem natu minorem, Satrughnam.
16. Hunc in modum Vasishthas summa cum laetitia nomina singulis imposuit. Inter hos quasi vexillum eminebat Ramas natu maximus, patris deliciae; ab omnibus naturis Numinis primigeni instar habitus.
17. Omnes hi Dasarathae filii voluminum sacrorum gnari fuere; animosi; omnes in salutem publicam intenti, omnes doctrina instructi, omnes virtutibus praecellentes.
18. Ex his tamen illustris Ramas, vere fortis, nemini non maxime placebat, sicuti luna nebularum immunis.
19. Elephantorum cervice, equorum dorso vectus, et in curru aurigando laudabatur; artis sagittandi erat studiosus, praecipue autem patris obsequio gaudebat.

20. Ab infantia inde semper admodum carum habebat Laxmanum, bonae fortunae amplificatorem, frater eius natu maior, generis humani deliciae;
21. Laxmanus quoque, fortuna favente natus, cuncta ministeria grata Ramae praestabat, quasi esset altera anima, extra eius corpus posita.
22. Neque hominum optimus sine isto unquam somno indulgere, nec nisi eodem socio dulcem cibum ipsi paratum capere solebat.
23. Quandocunque Ramas equo conscenso venatum exibat, a tergo eum sequebatur Laxmanus arcum gestans, et ad custodiam intentus.
24. Sicuti Ramae Laxmanus, pariter Bharatae quoque frater Satrughnas erat ipsa vita carior.
25. Hi omnes, fama celebrati, mutuo affectu inter se iunctu, patris animum delectabant, tum modestia sua, tum virtute mascula.
26. Cum quatuor hisce filiis tam egregiae indolis rex Dasarathas plane referebat speciem magni Parentis, mundi custodibus circumdati.

CAPUT XX. VISVAMITRAE ADVENTUS.

1. Postea rex Dasarathas, recti studiosus, simul cum rerum divinarum magistris cognatisque de natorum matrimonio consilia agitare coepit.
2. Eodem autem tempore magnus vates, Visvamitrae nomine clarus, advenit ad invisendum in urbe Ayodhya populorum principem.
3. Huius viri religiosi ac sapientis nimirum sacrificium aliquod impediebatur, ut traditum est, a gigantibus, praestigiis, audacia et robore insolentibus.
4. Cuius sacrificii tuendi gratia regem invisere cupiebat anachoreta (piše: auachoreta, greška?), quandoquidem nullo modo sine impedimento litare valebat.
5. Cupidus igitur regem adeundi, compellavit ianitores custodiae praepositos : Nuntiate regi, me, Gadhis filium, advenisse.
6. Sermone eius audito, omnes vehementer commoti ad regis cubiculum properare, tali mandato exciti.
7. Atrium regale ingressi, inclinato corpore adstantes nuntiarunt domino, advenisse magnum anachoretam Visvamitram.
8. Tum rex Dasarathas cum ministris suis et antistite domestico obviam processit vati, haud aliter ac Brachmanem Indras hospitio excipere solet.
9. Quam primum venerat in conspectum ascetae, divino lumine fulgentis, laudatissimi religionum cultoris, hilari vultu rex pateram hospitalem ei obtulit.
10. Ille accepta patera, ritu solenni oblata, benigne quaesivit e terrae domino, utrum recte valeret.
11. De prospera conditione urbis, aerarii, agri, cognatorum familiariumque accurate percunctatus regem sanctus Causicus:
12. Num vicini tui omnes, inquit, obsequium tibi praestant? num hostes sunt devicti? num officia tum divina tum humana probe a te servantur?
13. Deinde anachoretarum princeps, subridens ad Vasishtham conversus, debito honore salutatum interrogavit, quomodo valeret.
14. Omnes, illo comitante, cubiculum regium intravere, et pro cuiusque dignitate consedere.
15. At rex generosissimus laetitia affectus magnum vatem Visvamitram venerabundus affatur:
16. Sicuti ambrosiae impetratio, sicuti imber post diuturnam siccitatem, sicuti homini filiorum orbo proles ex consorte placita parta, sicuti rei amissae recuperatio,

17. sicuti laetitiae ingentis exordium: talis plane mihi adventus tuus videtur. Salve, o magne vates! Quodnam optatum tibi est cordi?
18. quid faciam? Edocere me velis. Tu mihi summa es auctoritas, o Brachmana; faustis auspiciis advenisti, dignitatum dator.
19. Hodie fructuosos natales meos, vitamque bene peractam censeo: quandoquidem te ordinis sacerdotalis principem adspexi, e nocte mea dies clarissimus illuxit.
20. Tu quidem, olim regis sapientis titulo illustratus, castimoniis sapientis Brachmanae dignitatem nactus multimodis mihi es venerandus.
21. Id factum sane mirabile fuit. Tu mihi saluberrima es lustratio, et in felicitatis sedem ego sum translatus tuo adspectu, o domine!
22. Fare age, quodnam officium tibi sit praestandum, cuius caussa me conveneris. Equidem tuo favore beatus, tuis commodis augendis studeo.
23. Neque sollicitum te esse oportet de negotio expediendo, vir sancte: ego id omnino conficiam; quippe tu mihi numinis instar es.
24. Intellecta hac blandissima oratione, auditu iucunda, a rege prudenti comiter prolata, vatum princeps, propter virtutem celebratus et penitus in virtute versatus, summo gaudio affectus est.

CAPUT XXI. VISVAMITRAE SERMO.

1. Audito regis praestantissimi sermone, mirifice diserto, augustus Visvamitras pilis prae gaudio erectis respondit:
2. Pronuntiatus est a te, rex potentissime, sermo eiusmodi, qualis te decet, utpote e magna prosapia oriundum et Vasishthae consiliis utentem.
3. Quod autem optatum a me expetitum tu mihi concessisti, cuius negotii respectu huc veni, id nunc audiatur.
4. Ego, vir fortis, voto quodam religione motus me obligavi, quod ne solvere possim mihi obstant duo gigantes, transformia corpora habentes.
5. Enimvero, sacro votivo saepe iam adornato, in ipso litandi momento gigantes isti deterrimi carnis crudae atque cruoris imbre altare obruere.
6. Ita contaminato et ad irritum redacto voti mei proposito, conando fessus, animum despondens, regionem istam desero.
7. Scilicet non mihi est consilium, o rex, iram meam effundendi, quoniam haec caeremonia eiusmodi est, in qua diras imprecari haud fas sit.
8. Tuo favore fieri potest, ut sine impedimento religionis fructum percipiam: tuum est me afflictum tueri, qui praesidii inops te conveni.
9. Peto a te, rex potentissime, ut mihi tradas tuum ipsius filium natu maximum Ramam, vere fortem, adolescentium more cincinnis tempora inumbratum.
10. Is a me custoditus divino suo vigore utique gigantibus istis, quicunque me turbant, disperdendis par est.
11. Impertiam quoque dotes ei, multimodis salutares, quibus ille famam vel per ternos mundos propagatam consequetur.
12. Isti duo quidem, cum Rama congressi, nullo modo obsistere poterunt; nec tamen alius quisquam homo praeter Raghuidem iis trucidandis sufficit.
13. Nefarii isti, audacia vecordes, fati laqueis iam obnoxii, vir summe, haudquaquam sunt pares Ramae magnanimo.
14. Neque caritate erga natum frangi te oportet: ego tibi fidem meam obstringo; duos istos gigantes iam caesos puta.

15. Ramam magnanimum vere manu fortem esse, tum equidem novi, tum illustris Vasishthas ceterique qui hic castimoniis sunt addicti.
16. Si praemia piorum operum gloriamque per orbem terrarum quaerere tibi studes, summe rex, Ramam mihi concedere te oportet.
17. Si universi magistri, Vasishtha praeeunte, mihi assentiuntur, tunc Ramam dimittito.
18. Decem noctibus elapsis fiet sacrificium, in quo bini gigantes caedendi sunt a filio tuo Rama, facinora mirabilia edituro.
19. Cura igitur, o Raghuide, ne tempus sacrificio praestitutum praetermittatur. Bene ibi eveniat! Noli angori animum tradere.
20. Tali oratione proba et salutari habita conticuit pius ille, illustris Visvamitras, magnus anachoreta.
21. At regum rex, intellecto fausto istius sermone, ingenti angore oppressus, titubavit et animum defecit.

CAPUT XXII. DASARATHAE SERMO.

1. Audita hac Visvamitrae oratione rex turbatus, per aliquantum temporis quasi sui non compos, postquam sensum recuperaverat, ita fatur:
2. Nondum plenos sedecim annos natus est Ramas hicce meus, loti flores oculis referens; nullam in eo video facultatem pugnandi cum gigantibus.
3. Praesto est, ecce, exercitus numeris suis absolutus, cuius ego sum dux et imperator, quo comitante profectus ipse contra Noctivagos istos pugnabo.
4. En! adsunt mihi satellites, viri manu fortes armisque exercitati, idonei ad pugnandum cum gigantum catervis: Ramam abducere non te oportet.
5. Ipse ego, arcum manu tenens, propugnator in prima acie, quamdiu spiritus suppetet, tamdiu cum Noctivagis proeliabor.
6. Sacrum tuum votivum ab impedimentis undique tutum exsolvetur. Ego illuc proficiscar: Ramam abducere non te oportet.
7. Infans puer is et experientia destitutus, non intelligit quid valeant vires, quid non, neque gigantibus par est: enimvero versuti sunt in proeliis gigantes.
8. Sciunctus a Rama profecto ne temporis momentum quidem vitam tolerare potero, summe vates!
9. Ramam abducere non te oportet. Mihi seni iam novies mille annos nato vix tandem hi filii omnimodo expetiti provenere;
10. e quatuor pueris natu maximum et iure potiorem summa caritate amplector: Ramam abducere non te oportet.
11. Quod si necessario Ramas iste meus a te, anachoreta, est abducendus, proficiscatur mecum simul, comitatus exercitu quadrifariam (*curribus, elephantis, equitibus, peditibusque*) instructo.
12. Quid valent viribus gigantes illi? Cuiusnam filii et quinam sunt ipsi? quali statura? et quosnam habent patronos?
13. Quomodo tandem illis insidiarum callidis obsisti poterit a Rama, aut a militibus meis, o Brachmana, aut a memet ipso?
14. Singula mihi declara, vir sancte, ut intelligam, quomodo in proelio stare possim contra nefarios istos: audacia nimirum inflati sunt gigantes.
15. Quo sermone audito respondit ei Visvamitras: Est gigas ex Pulastii stirpe prognatus, Ravanas nomine.

16. Hic, munere a Brachmanane ipsi concesso abutens, triplicem mundum vehementer vexat, ingenti robore, ingenti audacia, multis gigantibus stipatus.
17. Ravanas autem, o Rex, immanis gigantum dominus, fertur Visravasis filius et frater Cuveri.
18. Huius nutu instigati duo gigantes validissimi, Marichus ac Suvahus, sacrum meum impedire conabuntur.
19. Ita edoctus ab anachoreta rex ei haec reponit: Haud sane ego potis sum in proelio obsistere isti nefario;
20. tute, vir sancte, clementia utere erga filiolum meum et erga me infelicem: tu mihi instar numinis es venerandus.
21. Divi, Danuidae, Fidicines, Genii, Alites ac Serpentes nequaquam pares sunt proelio contra Ravanam sustinendo; quanto minus hoc in homines cadit?
22. Illum fortibus fortitudinem eripuisse fama traditum accepimus. Equidem neque cum ipso, neque cum eius copiis certare potis sum.
23. Nullo modo filiolum meum immortalibus similem, tenera adhuc aetate, proeliorum rudem, o Brachmana, tibi tradam.
24. Nimirum duo isti sacrificii tui turbatores, Sundi et Upasundi filii, in pugna fati letiferi instar sunt: profecto non tibi tradam filiolum.
25. Ambo, tum Marichus, tum Suvahus, fortes sunt atque astuti: cum horum alterutro fortasse ego pugnaverim, cinctus amicorum cohorte.

CAPUT XXIII. VASISHTHAE SERMO.

1. Quam regis orationem, fracta prae affectu voce prolatam, simul atque audiverat Causicus, indignabundus haec reponit:
2. Dudum te facturum quicquid peterem pollicitus, nunc fidem datam infringere cupis. Insuetum est Raghuidis, tali modo sanctam veritatis legem violare.
3. Quod si tute hoc sustines, equidem abibo sicuti veneram. Fide promissorum infracta, Cacutsthide, iucunde vivas cum filiis tuis.
4. Ira commoto Visvamitra illo sapiente, contremuit totus orbis terrarum, pavorque Superos incessit.
5. Vasishthas autem, vir sanctus et prudens, e magnorum Sapientum numero, quum mundum universum terroris speciem prae se ferre intellexisset, regem ita allocutus est:
6. Ex Ixvacuidarum stirpe prognatus tu quasi praesens es recti effigies, constans, pius, faustus;
7. rectum deserere non te decet. Per triplicem mundum celebratus, o Raghuide! tanquam vir iustus, in officio tuo permaneto; pravitatem invehere non te decet.
8. Pollicitus te esse facturum, postmodo quum detrectaveris, perdes quicquid piis operibus meruisti: itaque Ramam dimitte.
9. Sive peritus armorum sit, sive rudis: custoditum a Cusici nato gigantes in proelio profligare non poterunt.
10. Ille idem Rectum est corpore indutum; ille virorum fortium praestantissimus; ille bonae mentis caput in hoc mundo, ipsumque castimoniae studium.
11. Novit idem Cusici filius tela aetheria, quotquot sunt, quae ne dii quidem norunt, nedum ceteri per orbem terrarum homines.
12. Tela haec aetheria olim, dum terram adhuc imperio regebat, tradita ei fuere a benigno Crisasvo, vigore incomparabili praedito.

13. Sunt nimirum hi filii Crisasvi, ex Proavi animantium filiabus geniti, multiformes, strenui, corusci, victoriam afferentes.
14. Bellona ac Debellona, ambae Daxi filiae, graciles puellae, pepererunt tela armaque, agmen centenarium splendidissimum.
15. Harum Bellona quae dicitur, primum quinquaginta filios praestantes nacta est, qui Titanum copias delerent, immensos, nec tamen visu percipiendos;
16. Debellona deinceps alios filios quinquaginta partu edidit, Subsidiorum nomine, robustissimos, aggressu difficiles, vix superandos.
17. Et haecce quidem tela penitus novit Cusici natus; quin immo vir iustus valet alia progignere, quae nunquam antea exstiterunt.
18. Haec universa, nullo excepto, tradet Ramae magnus ille anachoreta, quibus telis instructus Ramas sine dubio monstra ista devincet.
19. Propter incrementum Ramae, subditorum etiam, ac tuimet ipsius, eius profectionem diffidenter detrectare, o Rex, non te oportet.

CAPUT XXIV. DISCIPLINARUM TRADITIO.

1. Vasishtha hunc in modum monente, rex ultro hilari vultu Ramam cum Laxmano advocavit.
2. Solennibus in discessu votis a matre ac patre Dasaratha nuncupatis, antistite Vasishtha fausta quaeque vaticinante,
3. rex caritate motus filium in fronte deosculatus est, tum tradidit eum simul cum comite Laxmano Cusici nato.
4. Protinus, quum Ramas, loti flores oculis referens, in Visvamitrae ductum traditus viseretur, spiravit ventus lenis, sensu iucundus, neque ullum pulverem ciens.
5. Decidit e coelo florum imber, auditus est concharum tympanorumque coelestium clangor, cantibus tripudiisque consonus, Raghuidarum prole iter ingrediente.
6. Visvamitras in fronte incedebat; pone eum Ramas illustris, circa tempora cincinnatus arcitenens; hunc Sumitrides sectabatur.
7. Dii cum Vasavo, quum Ramam in Visvamitrae ductum transiisse viderent, incredibili gaudio affecti sunt, utpote Decemcipitis necem cupientes.
8. Visvamitram magnanimum ambo, Ramas et Laxmanus, tunc sequebantur, sicuti divinum Indram Asvini gemelli.
9. Ambo brachium laevum et dexterae digitos illigati tegmine scorteo, *ne nervi ictibus laederentur*, acinacem, pharetram arcumque gestantes, illum sequebantur tanquam Sthanum, quasi ipsi forent geminati Cumari, ex igneo semine procreati.
10. Qui quum paullo plus dimidio parasanga in australi Sarayus ripa processissent, Visvamitras suavi voce Ramam affatus est, nominatim eum compellans:
11. Mi filiole Rama! aqua statim rite te lustrari oportet. Salutare quid tibi commonstrabo: curandum est ne tempus opportunum praetereat.
12. Accipe tu carminum complexum, quae Pollentia et Praepollentia dicuntur.
13. Non invadet te lassitudo, nec senium, nec membrorum deformitas; neque te sopitum socordemve laedere poterunt nocturna portenta;
14. non tibi brachiorum robore par est quisquam per orbem terrarum, nec facile quisquam invenietur vel in triplici mundo, quando tu, o Raghuide, Pollentiam ac Praepollentiam recitaveris.
15. Non decore, non dexteritate, non doctrina consiliorumve delectu, non responsis expromendis, quisquam in hoc orbe te, candide adolescens, aequabit.

16. Geminam hanc disciplinam nactus, perennem quoque gloriam es adepturus: enimvero Pollentia et Praepollentia sunt matres sapientiae ac prudentiae.
17. Fame vel siti, o Raghuide, te nunquam laboraturum esse, persuasum habeas; ad firmissimam stationem in triplici mundo pervenies.
18. Nimirum hae disciplinae magni Parentis sunt filiae; tu autem, Cacutshide, es vas idoneum, quo ambae recipiantur.
19. Quum tu praeditus sis virtutibus divinis ex indole tua enatis, dotibusque praeterea incomparabilibus, tum hae disciplinae ad maiorem excellentiam virtutes tuas excolent.
20. Deinde Ramas aqua lustratus, iunctis manibus humiliter adstans, hasce disciplinas a magno vate contemplationi dedito traditas accepit.
21. Quibus amplificatus heros maiore vigore ultro effulsit, sicuti tempore autumnali almum Solis sidus, mille radiis coronatum.
22. Postquam ambo fratres Cusici filio cuncta ministeria, quae magistro debentur, praestiterant, hi tres eam noctem ad Sarayus ripam percommode requievere.

CAPUT XXV. COMMORATIO IN CUPIDINIS EREMO.

1. Postero mane, simul atque illuxit, Visvamitras magnus anachoreta appellavit Cacutsthidem, in foliorum acervo cubantem:
2. Proh felix prole sua Causalia, o Rama! lam apparet crepusculum matutinum. Surge age, hominum princeps! Curandae sunt religiones quotidianae.
3. Regii adolescentes strenui, audita Sapientis gravissima exhortatione, post lavationem corporis ac solennes aquae libationes, preces sacratissimas submissa voce recitavere.
4. Deinde perfuncti religionibus quotidianis, coniunctim ad Visvamitram, castimoniarum thesaurum, accessere; ut et hunc venerarentur.
5. Denuo iter ingressi iuvenes fortissimi conspexerunt post aliquantum temporis aetherium amnem nymphae Triviae, prope faustos cum Sarayu confluentes.
6. Ibi situs erat sanctus eremus Sapientum contemplationi deditorum, qui a multis inde annorum millibus severissimis castimoniis sese castigaverant.
7. Quo viso ambo Raghuidae, gaudio allecti, magnanimum Visvamitram his verbis interrogare: Cuiusnam est sanctus hic eremus?
8. quinam mortales eum incolunt? Id cupimus audire, vir divine, cognoscendi studio commoti.
9. Quorum quaestione intellecta, vatum princeps ridens respondit: Audiatur, o Rama! cuiusnam sit antiquus hic eremus.
10. *Candarpus* olim fuit corporeus, quem sapientes Cupidinem appellant. Is adiit subito Umae maritum (Sivam) statim post nuptias factas, ut eo potiretur.
11. Auctor ille nequitiarum Sthanum hic sese coercentem et solvendo castitatis voto intentum adortus est, sed a magnanimo voce indignabunda: Apage! repulsus.
12. Quem spretum quum Rudras torvo lumine adspexisset, corpore improbi soluto cuncta eius membra extabuere.
13. Ita incorporeus faetus Cupido ira dei potentissimi, o Raghuide, ab eo inde tempore *Anangi* nomine celebrari coeptus est, et haecce terra fausta *Angorum* dicitur, ubi corpus ille amiserat.
14. Huius proprius olim fuit sanctus hic eremus, nec non anachoretae isti.
15. Habitant ibi viri sensuum coercitione gaudentes, omnes grandaevi, continuo de rebus divinis verba facientes, castimoniis ab omni labe purgati.

16. Hodie huc unam noctem devertamur, venuste adolescens, in spatio binis amnibus sanctis incluso; cras autem traiiciemus.
17. Nunc ablutione facta puri accedamus ad sanctum Cupidinis eremum, in quo commode pernoctabimus.
18. Qui dum ila inter se colloquebantur, anachoretae praesago piae mentis lumine adventum eorum summa cum laetitia cognoverant.
19. Nuntiavere Cusici nato, pateram hospitalem, pedum lavationem, et quae praeterea hospitibus debentur, esse parata; postea Ramam et Laxmanum etiam hospitio excepere.
20. Officiis hisce perfuncti et colloquiis delectati, vates isti preces vespertinas, sicuti decebat, voce submissa et intento animo recitavere.
21. Tum hospites, sanctis anachoretis loci incolis assidentes, percommode ibi in Cupidinis eremo requieverunt.

CAPUT XXVI. ACCESSUS AD TADACAE SILVAM.

1. Diluculo claro exorto, ambo hostium domitores Visvamitram, religionibus quotidianis perfunctum, ducem secuti ad fluvii (*Gangis*) ripam accesserunt.
2. Tum anachoretae isti magnanimi, propter sanctitatem laudati, quum navem commodam suppeditassent, universi Visvamitram monuere:
3. Conscende navem, vir venerande, adolescentibus regiis comitantibus. Securo itinere perge; cura, ne tempus opportunum praetereat.
4. His assensus Visvamitras, vatibus salutatis, cum binis comitibus traiecit amnem ad Oceanum properantem.
5. Cuius in medium alveum delati Ramas fraterque eius natu minor audivere strepitum, undarum impetu in maius auctum.
6. Ramas igitur in medio alveo ex anachoretarum principe quaesivit: Quisnam est hic tumultus fragorque aquae aestuantis?
7. Audito Raghuidae sermone, a studio cognoscendi profecto, vir pius de soni huius caussa certiorem eum fecit.
8. In Cailasi montis cacumine, Rama, est lacus, qui quoniam sola mentis vi a Brachmane olim creatus fuit, inde lacus *Manasus* (quasi *mentalis*) dictus est.
9. Ex hoc lacu effusus, qui Ayodhyam alluit, amnis purus Sarayus nomen inde traxit, quod e Brachmanis lacu procedit.
10. Huius in Gangem confluentis eiusmodi strepitus collisu aquarum excitatur.
11. Tu, Rama, confluentes debita reverentia adora. Protinus Raghuidae utriusque fluvii numen salvere iusserunt, et ad ripam australem appulsi alacri incessu viam carpere coeperunt.
12. Ibi haud procul silvam visu horrendam conspicatus regis optimi filius Ixvacuides ex vatum principe quaesivit:
13. Cuiusnam est silva ista horrenda, quae tanquam spissa nubium congeries nobis imminet? Videtur esse invia, avium catervis pervolitata, cicadarum turbis resonans, ferarum immanium oscinumque dira crocitantium plena;
14. leonibus, tigribus, apris, ursis, rhinocerotibus elephantisque frequentata;
15. *dhavis*, *asvacarnis*, *cacubhis*, *vilvis*, *tinducis*, *patalis*, variis arboribus vepribusque obsita; quo nomine ea appellatur?
16. Huic respondet illustris Visvamitras, magnus anachoreta: Ausculta, puer Cacutsthide, cuiusnam sit ista horrida silva.

17. Duae hae regiones amplae Malajorum et Carushorum, optime adolescens, olim divino opificio formatae fuere.
18. At Indras mille oculis splendens, fame impulsus, ut fertur, caeso socio suo Namuche, propter scelus violatae amicitiae sordibus sese contaminaverat.
19. Hunc ibidem protinus Superi cum Sapientum coetu urceis aquarum lustralium plenis, omnem maculam tollentibus, abluerunt.
20. Qui deus quum in hae terra maculam sordesque ex amici parricidio ipsi adhaerentes deposuisset, summo gaudio affectus est.
21. Quam primum Indras a maculis sordibusque purgatus fuerat, laetus huic terrae munus eximium concessit.
22. Hae duae regiones amplae, ait, famam per orbem terrarum adipiscentur, *Malajorum* et *Carushorum* dictae, siquidem corporis mei maculas sordesque retinent.
23. Ratum esto! ita Superi, audita nominis significatione a Vasavo prolata, deo fruges maturanti annuerunt.
24. Hae duae amplae regiones Malajorum et Carushorum, o hostium domitor, diu fertilitate floruerunt.
25. Postero autem tempore Yaxa quaedam versipellis, robustissima, utpote mille elephantorum robur possidens,
26. cui Tadacae nomen erat, Sundo Ditidarum principi nupsit, ex qua genitus est gigas Marichus, Indram fortitudine aemulans.
27. Tadaca vero nefaria utramque regionem, tum Malajorum, tum Carushorum, continuo devastat.
28. Haec eadem, viam obstruens, ultra dimidium parasangae hinc habitat; nobis versus eam partem eundum est, unde Tadacae silva obiacet.
29. Tu, lacertorum robore fretus, meo iussu caede nefariam illam, hanc regionem fac denuo pestis suae immunem.
30. Qualis nunc est, nemo eam adire potest, a Yaxa horrenda et intolerabili pessumdatam.
31. Hactenus tibi verum exposui, quomodo horrida haec silva iam olim vexata fuerit a Yaxa quae neque hodie cessat.

CAPUT XXVII. TADACAE GENERATIO.

1. Audita incomparabilis anachoretae narratione miraculi plena, Ramas denuo dubitationem interrogando proposuit:
2. Quandoquidem Yaxi viribus parum valere feruntur, quomodo fit, ut femina imbecilla mille elephantorum robur possideat?
3. Intellecta quaestione a splendidissimo Raghuide prolata, Visvamitras respondit: Disce, unde ea tantopere viribus aucta sit.
4. Exstitit olim eximius Yaxus, Sucetus nomine clarus. Is prole carens, bene moratus, severis castimoniis sese castigavit;
5. quo facto propitius rerum Parens huic Yaxorum principi filiam largitus est gemmae instar pulcram, cui Tadaca nomen inditum;
6. robur quoque mille elephantorum virgini concessit rerum Parens: at filium Yaxo, quantumvis cupienti, non itidem concessit.
7. Praeclaram hanc puellam pubescentem, forma et iuventa insignem, nuptum dedit pater Sundo, Jambhi filio.
8. Post aliquod tempus vero Yaxa partu edidit natum Marichum, aggressu difficilem, qui diris in gigantem conversus est.

9. Caeso autem Sundo isto, Tadaca cum filio suo Agastium, vatum praestantissimum, aggredi molitur.
10. Furore acta, rugiens, devorandi consilio eum incursat. Quam quum irruentem videret almus vates Agastius, his verbis:
11. »In giganteam naturam transi!« diras Maricho precatur; indignabundus deinde Tadacam quoque exsecratus est:
12. Tu, quum a stirpe nobilis Yaxa sis, nunc carnis humanae avida, depravata, distorto vultu, hacce forma exuta, illico formam horrendam indue.
13. Eadem illa Tadaca, diris exagitata, furore vecors, devastat hanc regionem, ab Agastio antea habitatam.
14. Hanc igitur Yaxam nefariam, horrendam, audacissimam, o Rama, tu caedito, ut boum armentis Brachmanisque opem feras.
15. Etenim in tribus mundis nemo alius exstat praeter te, Raghuide, qui isti diris implicatae interficiendae par sit.
16. Neque ulla misericordia propter feminae caedem commoveri te oportet: regum filiis perpetrandum est, quicquid ad salutem quaternorum ordinum pertinet.
17. Subditos tuendi gratia perpetrandum est, sive crudele sit, sive mite; sive purum, seu cum piaculo coniunctum: ne dubita.
18. Haec est lex perpetua eorum, quibus imperandi onus incumbit. Impiam caedito, Cacutshide! Nullum pro ea ius valet.
19. Sane, ut memoriae traditum est, Indras olim Virochani filiam Mantharam, quae terram vastare cupiebat, enecavit.
20. A Vishnu quoque olim Bhrigus uxor, marito dedita, Cavyi mater, quum mundum Indra orbare moliretur, est trucidata.
21. Ab his aliisque multis regum filiis magnanimis mulieres impietate gaudentes, optime adolescens, caesae fuere.

CAPUT XXVIII. TADACAE CAEDES.

1. Intellecta vatis sententia mascula, Raghuides, principis eximii proles, manibus suppliciter iunctis viro votorum tenaci respondit:
2. Equidem his verbis: »Visvamitrae dicto audientem te esse oportet«, a patre ac matre sum admonitus, magne vates.
3. En ego, patris iussu tuoque, qui incomparabili luce splendes, sceleratae Tadacae necem perficiam.
4. Boum armentis Brachmanisque ut opem feram et huic regioni consulam, promptus sum ad mandatum hocce tuum sine detrectatione exsequendum.
5. Ita locutus hostium domitor, pugno medium arcum prehendens, nervum resonare fecit acutum, strepituque cunctas coeli plagas implevit.
6. Inde ferae silvam incolentes territae fuere; ipsa Tadaca conturbata est, ad nervi sonum expergefacta.
7. Quo audito, suspicata quid esset, femina gigantea, furore vecors, eo accurrit infensa, unde sonus propagatus fuerat.
8. Raghuides intuens deformem illam, distorto vultu, statura enormem, indignabundus Laxmanum affatur:
9. Adspice, Laxmane, Yaxae formam terribilem, portentosam, cuius conspectu pavidorum corda facile fracta forent.

10. Adspice illam aggressu difficilem, praestigiarum vi praeditam: hodie eam in ordinem cogam, auribus naribusque truncam.
11. Neque enim a me impetro, ut interficiam illam, utpote feminei sexus iure tutam; sed fortitudinem eius impetumque retundere volo: sic stat sententia.
12. Dum sic loquebatur Ramas, Tadaca furore vecors, brachiis alte sublatis, rugiens eum incursavit.
13. At vates divinus Visvamitras voce indignabunda abominatus illam, »Macti sunto Raghuidae!« exclamare, victoriamque iis praesagire.
14. Tum Tadaca horridum pulverem ciens ambos Raghuidas glomerato pulveris turbine aliquantisper occaecavit.
15. Deinde, ad praestigias conversa, vehementi imbre lapideo eos obruit, quo facto Ramas ira exarsit.
16. Is retundens immanem imbrem lapideum sagittarum imbre, incursantis manum utramque telis alatis abscidit.
17. Tum brachiorum extrema parte iam mutilam, e propinquo circa se rugientem, Laxmanus auribus naribusque truncam reddidit.
18. Yaxa vero transformi corpore praedita in varias formas transiit, praestigiisque suis eos eludens ex oculis evanuit.
19. Continuo faustus Gadhis natus, utrosque lapidum imbre undique obrutos cernens, his verbis admonuit:
20. Mitte lenitatem, Rama! Timendum est, ne Yaxa illa impia ac scelerata, sacrificiorum turbatrix, mox praestigiis suis incrementum capiat.
21. Utique sine mora caedito illam: iamiam instat crepusculum, et crepusculi tempore gigantes sane sunt aggressu difficiles.
22. Ita admonitus Ramas Yaxam cum lapidum imbre ingruentem undique sagittis obstruxit, exhibens artem suam sine oculorum ope ictus ad sonum collineandi.
23. Illa telorum retibus quasi illaqueata, praestigiis pollens, Cacutsthidem Laxmanumque cum rugitu incursavit.
24. Quam velociter irruentem, fulguris instar vehementem, Tadacam deformem, caedis avidam, horrendam, denso nubium globo similem,
25. lacertos alte tollentem, confixit Ramas in pectore sagitta in lunae crescentis speciem curvata,
26. quo telo fulmineo ista graviter confossa spissum cruorem evomuit, ceciditque, exspiravitque.
27. Quum monstrum visu horrendum caesum viderent Superum princeps ceterique divi, »Euge! euge!« acclamantes, Cacutshidem consalutavere.
28. Indras, qui mille oculis splendet, in coelo apparens, magnopere laetus cum toto immortalium agmine Visvamitram talibus affatur:
29. Vates Causice, en! vide nos cum lndra adesse, propitiatos facinore hocce Ramae immenso vigore praediti.
30. Tu salve, et ex nostro mandato benevolentiam erga Ramam exhibe. Tuum est, amplificare eum viribus, quas castimoniis et contemplatione tibi quaesivisti.
31. Quaecunque tela a filio magni Parentis, Crisasvo, praestantissimo rege, tu adeptus es, eadem universa huic suppedita.
32. Dignus est, o Brachmana, qui ea accipiat, utpote tibi obsequendi studiosus: ingens opus pro nobis perficere oportet regium adolescentem.
33. Quibus dictis Superi omnes Visvamitram salutantes eo abierunt, unde venerant.

34. Tum egregius vates, laetus, et Tadacae caedem comprobans, Ramam in fronte deosculatus, talia fatur:
35. Hic, o Rama, blandi adspectus puer, hodie noctem commoremur; cras primo mane ad secessum meum pergemus.
36. Audito Visvamitrae sermone Ramas hilaris ibidem in Tadacae silva commode pernoctavit.
37. Eo ipso autem die silva ista, diris liberata, nova amoenitate effulsit, veluti Chaitrarathum Cuveri viridarium.
38. Enecata ista Yaxi filia Ramas, plausu exceptus a Superum ac Beatorum coetu, ibi cum anachoreta requievit, de hora diluculi, *ne eam praetermitteret*, admonitus.

CAPUT XXIX. TELORUM TRADITIO.

1. Post noctis huius quietem magnus vates Visvamitras ridens Raghuidem verbis suavi voce prolatis alloquitur:
2. Probasti te mihi; macte, regum proles nobilissima! Summa caritate motus do tibi universa tela, quibus per orbem terrarum
3. inimicos tuos vi coercitos in proelio vinces, si vel Dii sint Titanesve, cum Gandharvis ac Serpentibus consociati.
4. Dabo tibi tanquam amoris pignus quaecunque tela ego novi, Cacutsthide! Scilicet his dignum te censeo.
5. Dabo tibi, o heros, vindictae discum, magnum, aetherium; porro iuris discum, nec non fati discum; tum Vishnus discum acerrimum, Indraeque discum invictum;
6. telum fulmineum, nec non Sivae tridentem egregium; Brachmanis caput, Iaculum quoque, fortissime adolescens,
7. Brachmanicum telum incomparabile; binasque clavas, quae *Modaca* et *Sikhara* dicuntur,
8. splendidas tibi offero, hominum princeps.
9. Tum legis laqueum, fatique laqueum invictum, Varuni quoque laqueum do tibi celebratissimum.
10. Accipe, o Rama! haecce duo fulgura, Siccum et Humidum, a me tibi parata; porro Tridentiferi telum, nec non telum Narayani.
11. Telum Igneum, cui nomen est Apex; Ventique proprium, quod Turbo dicitur, do tibi, candide adolescens.
12. Telum Hippocephalum dictum, pariterque Ardeae rostrum, hastasque binas hasce accipe, Irretortam ac Victricem.
13. Horrendum pistillum ossifragum, et manicam e craniis contextam, qualia gestant Titanes; ea cuncta tibi trado.
14. Porro ingens Aligerorum telum, cui nomen est Delenimentum; ensemque praestantissimum do tibi, heroica regis proles;
15. Fidicinum coelestium quoque telum magni aestimatum, cui nomen est Fascinatio. Do tibi Soporiferum et Quietale, telumque Solare;
16. tum Pluviale, tum Torridum; Aestuosum atque Unctorium; Illecebram porro, invictum Cupidinis telum;
17. Lemurum telum Crudivorum, Cuverique telum do tibi, et Giganteum, quod hostium exercitibus fortunam, constantiam spiritumque vitalem aufert;
18. telumque tum Verax, tum Fallax, nec non telum magnarum praestigiarum; Heroicum, cui nomen est inditum a vigore et splendore, quod adversariis vigorem eripit;

19. telum Lunare, Glaciale dictum; Visvacarmanis quoque bene compactum; telumque invictum Letiferum; denique frigido mucrone sagittam, quod est telum Humanum.
20. Haec atque alia do tibi, utpote mihi dilectissimo: accipe ea cuncta a me, viri optimi nate.
21. Tunc eximius anachoreta, lustratus, ore ad orientem converso adstans, tradidit, Ramae praestantissimum carminum complexum.
22. Quorum universorum comprehensio vel diis difficilis est ad adipiscendum, haec eadem vir venerandus Raghuidem edocuit.
23. Dum vates ille voce submissa integrum carminum complexum recitabat, circumsteterunt iuvenem tela mirabilia, speciem corpoream induta,
24. et manibus iunctis sese ei obtulerunt, talia dicentes: Adsumus, en, generosissime Raghuide, nos, tui famuli.
25. Cacutsthides autem, comiter excipiens eos, singuIosque manu prehendens, cohortatus est hunc in modum:
26. Menti meae praesentes estote! Deinde hilari animo Ramas illustris, magnum anachoretam Visvamitram veneratus, ad ulterius progrediendum se accinxit.

CAPUT XXX. SUBSIDIORUM TRADITIO.

1. Telis acceptis Cacutsthides, laetitiam vultu prae se ferens, inter eundum Visvamitram ita affatur: Dotatus sum equidem telis,
2. vir sancte, aggressuque difficilis vel Superis factus; sed telorum subsidia quoque cognoscere cupio, vatum praestantissime.
3. Dum tali modo Cacutsthides loquebatur, Visvamitras asceta, constans, religionibus addictus, purus, subsidia nuncupare orsus est:
4. »Veridicum, Honestum, Audacem, nec non Velocem; Ianitorem, qui Progressus dicitur; aversum Vultum, Vultumque deiectum;
5. Scopum pariterque Ascopum; Scleromphalum et Euomphalum, Decophthalmum et Hecatostomum; Decemcipitem et Centiventrem;
6. Teratoscopum et Auspicem; Averruncum eique coniunctum Intaminatum; Infatigabilem et Vigilem; Daemonium nec non Turbatorem,
7. manu Fortem, Lusum, Opulentumque; Oscitantem et Chrysomphalum, Socialem Custodemque pariter:
8. fulgidos hosce Crisasvi filios, formam pro arbitrio mutantes, accipe a me. Salve, Raghuide! tu munere dignus es.«
9. Euge! exclamans Cacutsthides, arripuit istos ab asceta Visvamitra sic ipsi traditos, tum statores, tum hostium profligatores.
10. Hi vero, formam aetheriam induti, aetherio cultu ornati, partim prunarum ardentium similes, partim fumo atro comparandi, manibus suppliciter iunctis, Ramam suavi voce allocuti sunt:
11. Ecce nos dicto tibi audientes, o Rama! Impera nobis hic adstantibus, Raghus proles!«
12. Abeatis nunc licet, inquit ille, prout cuique lubet; animo meo praesentes rerum gerendarum temporibus mecum consociamini.
13. Isti protinus, salutato Rama ac versus, dexteram circumambulato, abiere sicut advenerant.
14. Quibus dimissis, Ramas deinde magnum vatem Visvamitram inter eundum sermone suavi ac modesto affatur:
15. Quodnam est nemus istud umbrosum, quod, parvo intervallo a monte remotum, nubis simile hinc conspicitur?

16. Id magnopere cognoscere cupio. Est enim adspectu pulcrum, capreis frequentatum et admodum delectabile, avibus varii generis dulce cantantibus ornatum.
17. Iam emensi sumus, vatum optime, saltum istum impervium, visu horrendum, quantum equidem colligo ex huius regionis amoenitate.
18. Cuncta mihi enarra, vir venerande: cuiusnam est hic secessus, quem invasere maligni isti ac nefarii religionum turbatores crudeli consilio sacrum tuum impediendi?
19. Quaenam est illa regio, ubi tu aream sacrificalem apparasti?
20. Meum est, securitatem praestare caeremoniis ac caedere Gigantes. Quae omnia edoceri cupio, anachoretarum praestantissime.

CAPUT XXXI. COMMORATIO IN EREMO CONSUMMATO.

1. At excelso adolescente de silva ista sciscitante, augustus Visvamitras rem exponere coepit.
2. Hic, fortissime Rama, inquit, sanctus ille Vishnus diis venerandus habitavit, ut castimonias exerceret et contemplationi vacaret.
3. Antiquus hic eremus pumilionis magnanimi fuit, Consummati nomine insignitus, quia ibidem iste castimoniis ad consummationem pervenerat.
4. Superato deorum principe Indra aliquando Balis, Virochani natus, triplicis mundi imperio fruebatur, robore superbiens ac demens.
5. Tunc, Bali sacrificium parante, Indras ceterique Superi metu turbati Vishnum in hoc eremo compellarunt:
6. Balis Virochanides, o Vishnus, potentissimus ille, sacrum parat, cunctis animantibus optatorum largitor, utpote opibus pollens Titanum rex;
7. et quotquot alicunde ad eum devertunt petitores, hisce, quicquid ubicunque et quomodocunque petant, nihil non largitur.
8. Tute ergo, deorum salutis gratia ad magicam artem conversus, specie pumilionis assumpta, o Vishnus, opus pulcerrimum perfice.
9. [Eodem tempore Casyapus, ignis instar fulgens, una cum Aditide maiestate quasi illuminatus, almus divinae coniugis consors,
10. voto per mille annos divinos continuato exsolutus, munerum datorem, Madhus interfectorem, laudibus extollebat:
11. Te sanctum, sanctitatis cumulum et corpoream quasi speciem, quod religionibus bene observatis merui, te, inquam, Genium summum *mentis oculis* cerno.
12. In corpore tuo, domine, video universum hunc mundum. Tu es sine principio aeternus, inenarrabilis: ad te, tanquam praesidium meum, ego confugio.
13. Hares propitius Casyapum ab omni labe purgatum sic affatur: Elige munus aliquod: bene tibi eveniat! Dignum munere te censeo.
14. Quibus dei verbis auditis Marichi filius Casyapus, Suscipe, venerande, inquit, conditionem filii ex me et Aditide geniti.
15. Fieri velis Indrae frater natu minor, o Titanum debellator: nam te decet Superis moerore afflictis auxilium ferre.
16. Deinde splendidissimus Vishnus ex utero Aditidis editus est sub specie mendici erronis, umbraculum, vas fictile et crinium apicem *in vertice ceteroquin* raso gestantis.]
17. Ita compellatus a Superis Vishnus pumilionis speciem induit, et ad Virochani filium accedens, spatium trium passuum suorum petiit.
18. Quod donum quum accepisset, Vishnus, forma in immensum dilatata, tribus passibus totidem mundos permensus est, Ter gradiens inde dictus.

19. Scilicet uno passu tellurem universam exsuperavit, secundo aeternum aethera, tertio coelum; et postquam
20. Titanem istum Balem ad sedes inferas detruserat, Indrae triplicis mundi imperium restituit, peste illa deleta.
21. Eremus, ab isto piorum operum auctore habitatus, a me quoque propter divini pumilionis observantiam colitur.
22. Hunc secessum incursant Gigantes sacrum impedituri, qui nefarii a te, fortissime adolescens, sunt interficiendi.
23. Hodie accedemus ad praestantissimum eremum Consummatum, cuius dominium, mi filiole, eodem iure tuum est, quo meum.
24. Ita locutus magnus anachoreta admodum laetus, Rama et Laxmano secum deductis, secessus sui fines placido vultu intravit.
25. Eremi consummati incolae, e longinquo appropinquantem conspicati, subito undique evolantes, pro se quisque Visvamitram salutare.
26. Simul atque intraverat, obtulerunt ei pedum lavationem, pateram hospitalem ac sedile; pariter deinde regios adolescentes hospitio excepere.
27. At Raghuidae, hostium domitores quum aliquantisper sese recreassent, anachoretarum principem allocuti sunt:
28. Hodie, quod bene tibi eveniat, magne vates, praevias caeremonias ordire; eremus hicce Consummatus denuo consummetur. Vera esto oratio tua.
29. Ita compellatus augustus Visvamitras, inter Sapientes eminens, protinus praevias caeremonias orsus est, mente sensibusque coercitis.
30. Ambo iuvenes autem, cum eam noctem rite compositi peregissent, diluculi tempore surrexerunt, religionesque matutinas observarunt;
31. tum, aqua lustrati, puri, post preces leni murmure recitatas, salutavere Visvamitram, igni sacro, cui pingues latices libaverat, assidentem.

CAPUT XXXII. VISVAMITRAE SACRIFICIUM.

1. Deinde regii adolescentes, gnari quid cuique loco et tempori conveniret, opportuno hoc sermone Causicum vatem allocuti sunt:
2. »Discere cupimus, vir sancte, quonam tempore duo isti Noctivagi sint arcendi? Eloquere, ne momentum rei agendae praetermittatur.«
3. Dum Cacutsthidae, regia proles, sic loquebantur, universi anachoretae eos edocuerunt:
4. Ab hodierno inde die usque ad sextam noctem vobis, Raghuidae, est vigilandum. Vates hicce praevias caeremonias inchoavit, et per omne hoc tempus in silentio perstabit.
5. Intellecta sententia anachoretarum contemplationi deditorum, ambo pervigiles sex dies noctesque silvam sacram custodierunt.
6. Excubias egerunt hostium domitores strenui, sagittandi peritissimi, ut custodirent insignem vatem Visvamitram.
7. At praedicto tempore praeterlapso, quum sextus dies advenisset, Ramas ad Sumitridem conversus, Vigil esto, inquit, animumque intende!
8. Usque ad hunc diem horrendi Gigantes nondum advenerunt; hodie vero nobis ambobus horrendum certamen cum Gigantibus instat.
9. Dum Ramas pugnandi cupidine incitatus ita loquebatur, subito exarsit flammis coruscis area sacrificalis, ab ignis ministro et antistite circumsessa,
10. verbenis, cyathis paterisque, lignis aridis florumque cumulis instructa; et inchoatum est ex ordine sacrificium istud, carminibus solennibus accommodatum.

11. Tunc ingens fragor horrificus per aethera erupit, qualis nubes coelo caliginem obducens pluvia anni tempestate cernitur.
12. Hunc in modum praestigiis visui obiectis, impetum fecerunt duo gigantes, Marichus Suvahusque, uterque cum sectatorum suorum turba.
13. Propius advecti visu horrendi isti cruoris imbres emiserunt: tunc Ramas subito irruentes in coelo conspexit.
14. Quos quum videret incursantes et imbrem sanguinis effundentes, iuvenis, oculis, loti similibus decorus, hisce fratrem affatur:
15. Adspice, Laxmane, nefarios istos Gigantes carnivoros, Humano telo mox discutiendos, sicuti nubes procellae impetu discuti solent.
16. Ita locutus Raghuides, simul festinanter telum Humanum arcui aptatum vehementi ira commotus fixit in Marichi pectore.
17. Is percussus telo isto praestantissimo, ultra centum parasangas coniectus fuit in aestuantes oceani fluctus.
18. Quum Ramas Marichum longe reiectum videret attonitum, et frigidi mucronis vi excruciatum sese volutantem, ad fratrem conversus:
19. Ecce, Laxmane! inquit, frigidus mucro, telum hocce Humanum, carminibus incantatum, illum obstupefactum aufert, nec tamen spiritu vitali privat.
20. Ceteros istos Gigantes quoque profligabo, immites, sceleratos, nil nisi nefas meditantes, sacrorum turbatores, sanguinem potantes.
21. Deinde telum Igneum, fulgens, eximium, exprompsit et in Suvahus pectore fixit, qui confossus humi procubuit.
22. Telum Aerium iaculatus illustris Raghuides reliquos confecit, quo facto generosus adolescens gaudium anachoretis attulit.
23. Profligatis gigantibus cunctis, sacri turbatoribus, salutabatur a vatibus venerabundis Raghus proles, sicuti Indras, propter victoriam reportatam.
24. At sacrificio bene peracto magnus anachoreta Visvamitras, quum coeli plagas in statum tranquillum restitutas cerneret, talibus Cacutsthidem affatur:
25. Voti mei factus sum compos; tu vero, iuvenis fortissime, magistri iussa peregisti, et eremus hicce Consummatus in posterum vel consummatior est redditus.

CAPUT XXXIII. COMMORATIO IN RIPA SONI.

1. Rebus bene gestis Ramas et Laxmanus, iuvenes alacres, noctem ibidem quievere, animo ad laetitiam erecto.
2. Postero mane quum illuxisset, matutinis religionibus perfuncti, ambo una Visvamitram ceterosque Sapientes adierunt.
3. Venerati anachoretam, ignis instar fulgentem, adolescentes blande loquentes orationem blandam generosamque protulerunt:
4. Nos ambo, en! famuli tui, vir praestantissime, adsumus; impera nobis pro arbitrio: quodnam iussum exsequi nos oportet?
5. Ad haec utriusque dicta vates isti, Visvamitra duce, uno ore Ramae responderunt:
6. Celebrabitur a rege Mithilensi Janaco sacrificium sanctissimum, quo nos proficiscemur.
7. Tu quoque, iuvenis nobilissime, eodem perges, ubi arcum mirabilem maximique pretii visere te oportet.
8. Is arcus immenso robore terribilis, lucidissimus, olim a consessu deorum datos *illi* est sacrificii occasione.

9. Huic tendendo non Dii sunt pares, nec Fidicines coelestes, nec Titanes, nec Gigantes: quanto minus igitur homines?
10. Quum terrae domini arcus istius virtutem experiri cuperent, eum tendere non potuere validissimi regum filii.
11. Hunc arcum magnanimi Mithilensium regis, o Cacutsthide, simulque sacrum mirabile ibi spectabis.
12. Mithilensis nimirum hocce telum praestantissimum, firmo umbilico instructum, tanquam sacrificii praemium ab universis Diis expetiverat,
13. in cuius regis domo id sacrificio impetratum permansit, cohonestatum variis odoribus suffimentisque bene olentibus.
14. Dictis assentiens Ramas, generosae indolis adolescens, accinxit se ad proficiscendum cum vatibus istis, qui Visvamitram sequebantur.
15. At ipse vir sanctus, discessurus ad urbem Mithilam, numina silvestria hisce verbis adoravit:
16. Vos omnes, valete! Equidem consummatus, relinquens eremum Consummatum, Himavantis iuga in ulteriore Gangis ripa adibo.
17. Deinde eremo versus dexteram circumambulato, egregius anachoreta, ad septentrionem sese dirigens, progredi coepit.
18. Proficiscentem comitabantur discipuli divinarum rerum studiosi, cum centum non amplius plaustris ad hoc iter paratis.
19. Ferarum mansuetarum quoque et volucrum agmina, eremum Consummatum incolentium, comitabantur magnanimum Visvamitram religionibus divitem.
20. Longum iter permensi, sole iam ad occasum vergente, anachoretae paravere stationem nocturnam, postquam ad Soni ripam pervenerant.
21. Post solis occasum, unda fluviali lustrati, igne sacro ministrato, consederunt circa ducem suum viri gravissimi.
22. Ramas etiam cum Sumitride, coetum sanctum veneratus, consedit iuxta Visvamitram prudentem.
23. Deinde hominum princeps, manibus iunctis, cognoscendi studio impulsus interrogavit vatem:
24. Quaenam, vir sancte, est haec regio opulentis incolis splendens? Hoc discere cupio: tu, quaeso, accurate mihi enarrare velis.
25. Ramae verbis invitatus Visvamitras dignitate pollens omnem istius regionis memoriam exponere coepit.

CAPUT XXXIV. BRACHMADATTIS NUPTIAE.

1. Fuit magnus rex nomine Cusus, a Brachmane oriundus, strenuus in officiis obeundis, recti gnarus, virorum bonorum cultor.
2. Hic magnanimus ex consorte aeque nobili Vidarbhana genuit quatuor filios sui similes, magno vigore praeditos:
3. Cusambum, Cusanabhum, Amurtarajasem, Vasumque, splendidos omnes, magno conatu annitentes, ut ordinis militaris munera explerent.
4. Hosce filios iustissimos ac veridicos hortatus est Cusus: Assidui estote in ordinando imperio, quo facto pulcrum virtutis praemium merebimini.
5. Auditis Cusi monitis hi quatuor iuvenes regii, civibus valde probati, ad urbes condendas sese applicuerunt.

6. Magnificus Cusambus exstruxit urbem Causambiam, Cusanabhus vero condidit urbem Mahodayam;
7. Amurtarajasis terrae domini sedes nomen habuit Dharmaranya; rex magnanimus Vasus denique condidit sibi urbem, imperii caput, nomine Girivrajam.
8. Haec ipsa terra, Rama, Vasus istius fuit propria: hinc, ecce, quoquo versus quinque montium iuga eminus cernuntur.
9. Amnis amoenus et clarus, Sumagadhes, ad Magadhorum terram conversus, in medio quinque montium quasi sertum floreum nitet.
10. Haec ipsa est terra Magadhensis, a Vasu isto magnanimo olim possessa, fertilis, frugumque corona redimita.
11. Cusanabhus vero, Raghuide, Sapiens regalis, pius, e nympha Ghritachia eximias centum puellas generavit.
12. Hae forma et iuventa decorae, aliquando eleganti cultu in viridarium egressae, fulgurum instar pluvia anni tempestate coruscantium,
13. cantantes, saltantes, fidibusque canentes, summa laetitia lasciviebant, exquisito mundo ornatae.
14. Quas quum vidisset toto corpore venustas, forma per orbem terrarum incomparabiles, Aer omnia permeans talia fatur:
15. Ego vos omnes concupisco, uxoresque vos ducam. Relinquatur sors humana: aevum diuturnum nanciscemini.
16. Fragilis semper est iuventa, praecipue in genere humano: vos, perpetuam iuventam nactae, immortales puellae fietis.
17. Audito sermone Aeris, impetu indefessi, centum istae puellae, in ludibrium rem vertentes, unno ore respondent:
18. Tu ventorum domine, ut aiunt, cunctorum animantium penitissima pervadis; nos omnes potentiam tuam probe novimus: quare contemptim nobiscum agis?
19. Cusanabhi filiae sumus cunctae, idoneae scilicet, Superum princeps, quae deum statu suo dimoveamus; attamen nobilitatem nostram tuemur.
20. Quod utinam ne tempus unquam adveniat, stulte! Non sane, spreto patre veridico, electionem sponsi ex nostro arbitrio ambimus.
21. Pater utique est dominus noster: is summi numinis instar. Cuicunque nos pater nuptum dederit, ille ipse nobis erit maritus.
22. Quarum dictis auditis Aer, potentissimum numen, ira vehementi concitatus, in omnia puellarum membra penitus sese insinuans, ea infregit *spina dorsi detorta*.
23. At puellae Aeris vi infractae patris domum intravere, humique sunt provolutae, conturbatae, pudibundae, ocellos lacrimis suffusae.
24. Tum rex, dilectas puellas miseras, modo venustissimas, nunc corpore fractas intuens, ipse conturbatus ex iis quaesivit:
25. Quid hoc? Narratote, filiolae! Quis aequitatem adeo spernit? A quonam vos gibberae estis effectae? Pariter affectum gestu significantes, vos omnes siletis.
26. Intellecta prudentis Cusanabhi quaestione, capitibus pedes eius tangentes, centum istae puellae dixerunt:
27. Aer omnia permeans, o rex, dehonestare nos conatur: pravam viam ingressus, aequitatem non respicit.
28. Ille idem, libidinis impotens, hoc a nobis universis responsum tulit: Patrimae sumus; tu vale!

29. Nos non in nostra ipsarum potestate constitutas scias. A patre nos expete, an forte natas tibi nuptum dederit. Nos non vago arbitrio vivimus: ignoscere nobis, Dive, velis.
30. Ille ad nefas obfirmatus respuit sententiam nostram, dumque ita loquebamur, Aeris vi cunctae vehementer perculsae fuimus.
31. Quarum sermone audito rex illustris piissimusque egregiam puellarum centuriam hunc in modum affatur:
32. Patientia temperantes decet, filiae: magnum officium a vobis expletum est, quod unanimi consensu nobilitatem meam respexistis.
33. Patientia sane est feminarum ornatus, utique in virorum iniuriis tolerandis; difficilis autem est patientia, praecipue quando a Coelitibus indigna patimur.
34. Patientia est largitio, patientia fides, patientia sacrificium, filiolae; patientia est laus, patientia pietas; in patientia situm est mundi moderamen.
35. Hodie tempus opportunum vos nuptum dandi advenisse equidem omnino censeo. Ite cum bona pace, filiae! excogitabo aliquid vobis salutare.
36. Sic dimissis puellis rex optimus, recti gnarus, de harum matrimonio consuluit consiliorum socios.
37. Quoniam vero puellae istae ab Aere ibi olim gibberae factae fuerant, ab eo inde tempore urbs illa Canyacubja appellari coepta est.
38. Eodem autem tempore vir praeclarus, nomine Chulines, austerae virilitatis, purissimae vitae, sanctas castimonias exercebat.
39. Ad sapientem sese castigantem accessit Fidicina quaedam coelestis, ut ei famularetur, Urmilae filia, cui nomen erat Somada.
40. Haec humiliter eum venerata, honestissima femina, assidua in ministeriis ibi habitavit, quo facto sese probavit magistro.
41. Is ergo tempore opportuno animum erga eam declarans, Probasti te mihi, inquit: bene tibi cupio; quid faciam, quod tibi sit gratum?
42. Fidicina, dulci voce praedita, summopere laeta, quum anachoretam sibi propitium cognovisset, ipsa facunda facundiae gnarum affatur:
43. Tu, divina quadam sorte favente, propter sanctimoniam in numinis consortium transiisti; equidem filium opto, divinae sanctimoniae devotum.
44. Coelibem vitam ago, (salve mihi!) neque ullius viri sum uxor. Quandoquidem ad te me converti, o Brachmana, aequum est, ut mihi concedas filium.
45. Fidicinae propitius Sapiens divinus dedit filium egregium, quem Brachmadattem dixere, spiritalem Chulinis prolem.
46. Ille idem rex Brachmadattes tunc, summa prosperitate fruens, urbem Campiliam, sicuti Superum princeps coelum, incolebat.
47. Pius rex Cusanabhus autem consilium cepit, ut huic centuriam filiarum nuptum daret.
48. Invitato igitur rege Brachmadatte, vir gravissimus tradidit ei puellas, gaudia corde intimo praecipiens.
49. Harum singularum dexteram, o Raghuide, ex ordine prehendit Brachmadattes terrae dominus, quasi foret Superum rector.
50. Vix autem manu eius contactae centum istae puellae, protinus gibborum deformitate sanata, curis exsolutae, summa cum venustate enituere.
51. Rex Cusanabhus, cernens illas ab Aeris vi liberatas, magnopere laetatus est, et gaudio iterum iterumque commotus;
52. celebratis vero nuptiis regem Brachmadattem cum uxoribus honorificentissime habitum ad imperii sedem dimisit.

53. Ibi Fidicina coelestis, sicuti decebat, nurus suas benigne excepit, unamquamque blande demulcens et Cusanabhum laudibus extollens.

CAPUT XXXV. STIRPIS VISVAMITRAE PRAECONIUM.

1. Quum rex Brachmadattes post nuptias perfectas discessisset, Cusanabhus filiis orbus sacrum genitale apparavit.
2. Id sacrificium dum peragebatur, generosissimus Cusus, Brachmanis filius, *coram visendum se exhibuit*, et regem Cusanabhum talibus affatus est:
3. Nascetur tibi, mi fili, tui similis filius iustissimus, Gadhes, cuius ope tu perennem per totum orbem gloriam es adepturus.
4. Ita compellato rege Cusanabho Cusus, in aethera sublatus, rediit ad aeternam Brachmanis sedem.
5. Post aliquantum temporis deinde prudenti Cusanabho natus est filius iustissimus, Gadhes nomine dictus.
6. Is pater meus fuit, pius Gadhes, vere fortis; e Cusi prosapia ego sum oriundus, generatus a Gadhe, o Raghuide.
7. Exstiterat mihi quoque soror natu maior, femina casta, Satyavatidis nomine insignis, coniugio iuncta Richico.
8. Generosissima haec Causicis, maritum prosecuta, cum ipso corpore in coelum evecta est; eadem in magnum fluvium conversa.
9. Nunc soror mea coelestis, Himavantis iugo suffulta, animantium recreandorum gratia aquae purae rivum amoenum indo profundit.
10. Quapropter ego religionibus intentus Himavantis clivum iucunde incolo, cum sorore mea Causicide mutuo amore coniunctus.
11. Ipsa vero Satyavatis, casta, propter fidem celebrata, marito dedita, nobilis Cusidarum proles, inter nymphas fluviales eminet.
12. Voti solvendi gratia equidem, relicta illa, huc me contuli; et in eremum Consummatum secedens, tua virtute, o Rama, sum consummatus.
13. Sic tibi originem prosapiae nostrae declaravi, veteresque huius regionis memorias, fortissime iuvenis, qua de re tu me interrogasti.
14. Iam praeteriit media nox, Cacutsthide, me tecum confabulante. Nunc somno indulge: salvus sis, neque ullum impedimentum in itinere nobis obstet.
15. Immotae stant arbores cunctae, ferae et volucres in cubilibus latent, nocturnisque tenebris obductae sunt coeli plagae.
16. Sensim evanescit crepusculum, polus quasi oculis cingitur; densa siderum stellarumque silva scintillis undique effulget;
17. oriturque luna, frigidum sidus, tenebras dispellens, lumine suo exhilarans animantium per orbem terrarum corda.
18. Noctivaga quaequae sunt animalia hinc inde proserpunt, Geniorum etiam Gigantumque agmina, truculentique Lemures carnivori.
19. Ita profatus conticuit vates gravissimus. Anachoretae eius comites cuncti, Euge! pulcre! exclamantes, eum sunt venerati.
20. »Magna est ista prosapia Cusidarum, recti semper studiosa; Brachmani similes fuerunt magnanimi principes, a Cuso genus repetentes:
21. imprimis tu, vir venerande, fama celebratissimus; et soror tua Causicis, inter nymphas fluviales eminens, novum splendorem gentilitium tibi affert.«

22. Ita laudatus ab egregiis anachoretis faustus Gadhis filius somno sese tradidit, instar solis ad occasum vergentis.
23. Ramas quoque cum Sumitride, nonnihil admiratione commotus, laudato vate praestantissimo, ad somnum se composuit.

CAPUT XXXVI. NYMPHAE GANGAE ORIGO.

1. Residuum noctis commoratus ad Soni ripam cum Sapientibus Visvamitras, quam primum illuxerat, comitem compellavit:
2. Nox iam luci cessit, Rama; crepuscuIum matutinum apparet Surge, age! surge, sodes! Ad iter prompto sis animo.
3. Cuius adhortatione audita, Ramas religionibus matutinis functus ad iter sese accinxit, atque hunc sermonem protulit:
4. Praefluit hinc Sonus, aquis iucundis, profundus, insulis distinctus; utra via, o Brachmana, nos traiectari sumus?
5. Sic interrogatus a Rama Visvamitras respondit: Haecce est via a me monstrata, qua vates pergere solent.
6. Deinde longum iter emensi, media iam diei hora exacta, conspexere Gangem, fluviorum praestantissimum, ab anachoretis cultum.
7. Viso amne, aquas sanctas profundente, a cycnis gruibusque circumvolitato, cuncti anachoretae pariterque Raghuidae laeti fuere.
8. Ad eius ripam communi opera pernoctandi apparatum ordinarunt; et lavatione rite lustrali, aqua Manibus Divisque libata, latice pingui in ignem iniecto,
9. et gustato eius residuo nectari aequiparando, consederunt in Jahnuidis ripa, placidi, animoque exhilarato, undique cingentes Visvamitram magnanimum;
10. ceteri, sicuti decebat, paullo remotiores, ambo Raghuidae pro dignitate *propius ei assidentes*.
11. Tum Ramas, gaudio elatus, ad Visvamitram se convertens, Vir sancte, inquit, Gangae, nymphae Triviae, originem discere cupio.
12. Excitatus Ramae verbis magnus vates Visvamitras Gangae generationem et incrementum narrare orditur.
13. Montium princeps est, inquit, qui dicitur Himavantes, ingens metallorum penetrale; huic natum est par puellarum, forma per orbem terrarum incomparabile.
14. Quarum quae mater ambarum exstitit, Merus erat filia, tereti latere decora, nomine Mena: venusta sane femina, uxor Himavantis dilecta.
15. Ea partu edidit hancce Gangam, filiam Himavantis natu maiorem; altera eiusdem nata appellata est Uma.
16. Postea Superi omnes, officiorum divinorum studiosi, puellam natu maiorem a montium principe in matrimonium petierunt, Gangam, nympham Triviam.
17. Himavantes, pietate motus, triplicem mundum iuvare cupiens, tradidit iis filiam, orbis lustratricem, Gangam sponte sua vagabundam.
18. Divi, grate accepta Ganga triplicis mundi tramites permeante, in sedes suas redierunt, ex animi sententia optatorum compotes.
19. Quae autem secundo loco genita erat montis filia, ea, austeris religionibus addicta, castimonias exercuit casta virgo.
20. Hanc filiam suam severissimae sanctitatis mons excelsus nuptum dedit Rudro (*Sivae*) incomparabili, Umam, per orbem universum adoratam.

21. Tales exstiterunt binae hae montium regis natae: Ganga, nympharum fluvialium praestantissima, tum vero Uma inter deas eminens.
22. Illa eadem igitur montium principis filia, fluvii coelestis praeses, ad Superos ascendit, ab omni labe pura, aquas amoenas profundens.

CAPUT XXXVII. UMAE MAGNANIMITAS.

1. Vix finito istius sermone, ambo iuvenes fortes, Raghuides et Laxmanus, narrationem cum plausu excipientes, vatum principem compellarunt:
2. Narrata nobis est a te, Brachmana, sanctissima rerum divinarum memoria; nunc exponere velis de filia montium regis natu maiore:
3. quam ob caussam mundi lustratrix illa tres tramites fluctibus proluat? quaenam opera, vir sancte, eadem in tribus mundis perfecerit?
4. Talia dicente Cacutsthide, Visvamitras religiosissimus in anachoretarum coetu totam narrationem a principio explicuit.
5. Olim, mi Rama, inquit, post nuptias factas sanctus Caerulicervicus et Uma dea aemulatione mutua ad concubitum sese converterunt.
6. Dum sollers Caerulicervicus, numen potentissimum, in Deae sinu delectabatur, centum anni divini elapsi sunt.
7. In tali Cupidinis certamine neuter coniugum vinci semet passus est, nec vero etiam diva progeniem inde concepit, o Rama, hostium domitor.
8. Tunc Superi turbati, Magno Parente duce, *secum reputabant*: Quae hic generatur proles, quis eam sustinere poterit?
9. Omnes igitur adierunt deum, qui iuvenem in vexillo gestat, et humiliter adorantes magnanimum Caerulicervicum his verbis allocuti sunt:
10. Divum Dive, fauste, qui omnium animantium salute gaudes! Superum supplicationi propitium esse te decet.
11. Non tolerare poterunt mundi seminis tui progeniem, Coelitum praestantissime: sanctis votis adstrictus cum coniuge tua Diva castimonias exerce.
12. Triplicis mundi servandi studio motus, vigorem masculum tuum ipso vigore cohibe. Sospita hancce animantium universitatem; noli naturae vastitatem efficere.
13. Audito Superum sermone potentissimus mundi dominus, hac voce: Fiat! prolata, iis annuit, ac porro ita loqui orditur:
14. Cohibebo equidem coniunctim cum Uma vigorem meum masculum ipso vigore. Tum Coelites, tum terra, placida quiete fruantur.
15. Sed dicant mihi Superum primores, semen meum, vigoris plenissimum, quod e sede sua excitatum est, quis hoc sustinebit?
16. Ita interrogati Superi responderunt deo iuvencum in vexillo gestanti: Quod semen hodie tibi excitatum est, id tellus sustinebit.
17. His dictis admonitus Coelitum princeps vigorem suum masculum in terrae solum effudit; quo tellus cum montibus silvisque plane penetrata est.
18. Tunc Superi denuo hunc in modum Ignem adhortari: Aggredere tu cum Aere consociatus mirificum Rudri semen.
19. *Ambobus hisce deum iussa alacriter exsequentibus*, id ab Igne rursus penetratum est; inde exstitit mons Candidus,
20. nec non divina silva Arundinea, flammae solisque iubar referens, ubi natus est strenuissimus Carticeius, ex igne ortus.

21. Deinde Superi pariterque Sapientum coetus tum Umam tum Sivam magnopere venerati sunt, summo gaudio affecti.
22. At montis nata Coelites intuens, oculos prae ira rubore suffusa, indignabunda diras omnibus imprecari:
23. Quoniam ego, prolis desiderio congressa cum marito, impedita sum a vobis, vestrae quoque uxores ab hoc inde die steriles sunto.
24. His dictis quum omnes Superos obiurgasset, tellurem quoque detestata est: »O Terra, tu varias conditiones patieris, multorumque uxor eris;
25. ac mea indignatione contaminata laetitiam filiorum partu non es adeptura; maligna, quae mihi prolem masculam invidisti.
26. Tunc deorum princeps (*Sivas*), quum Superos pudore confusos videret, accinxit se ad proficiscendum versus plagam coeli a Varuno custoditam.
27. Ibi dominus potentissimus, consociatus cum Diva, ad latus septentrionale montis in excelso Himavantis vertice castimoniis sese dicavit.
28. Ita tibi exposui narrationem de dea Montigena, o Rama; nunc tu cum Laxmano Gangae originem quoque a me traditam accipe.

CAPUT XXXVIII. CARTICEII GENERATIO.

1. Dum deorum princeps Trioculus castimonias exercebat, Coelites, exercitus sui ducem desiderantes, Magnum Parentem adierunt,
2. et supplicum habitu, uno ore, cum ducibus suis, Indra atque Igne, almum rerum Parentem faustis hisce verbis affati sunt:
3. Qui nostri exercitus dux olim a te, venerande, nobis datus fuerat, is ad eximias castimonias exercendas cum Uma secessit.
4. Quid interim faciendum sit salutis animantium gratia, moderare tu, utpote moderaminis gnarus: tu ultimum nobis es perfugium.
5. Intellecto deorum sermone Magnus mundi universi Parens, placidis dictis consolatus Coelites, haec respondit:
6. Quod a dea Montigena dictum est, vos ex uxoribus vestris prolem non esse generaturos, id effatum fatale, ne dubitetis, irritum fieri nequit.
7. Sed adest, ecce! Ganga aethera perambulans, ex qua Ignis, qui sacris vescitur, generabit exercitus deorum ducem, hostium domitorem.
8. Natu maior montium regis filia hunc filium fovebit, neque dubitandum est, hoc magnopere ab Uma probatum iri.
9. Quo sermone audito Superi, optati compotes, venerabundi Magnum Parentem adorarunt.
10. Cuncti igitur profecti ad montem Cailasum metallis gemmatum, Igni mandarunt, ut filium generandum curaret.
11. »Tu, qui sacris vesci soles, hocce deorum negotium perficiendum suscipe. Emitte semen potentissimum in montis filiam Gangam.«
12. Ignis Superis opem suam pollicitus, Gangam adiit, et, Concipe foetum ex me, Diva! inquit; quandoquidem Superis ita placet.
13. Quibus dictis auditis, ilia formam aetheriam assumpsit, et *undarum aestuantium ambagibus eius impetum elusit*.
14. Ignis autem, visa nymphae superbia, quoquo versus sese dilatavit, et undique eam irroravit.

15. Quum omues Gangae torrentes ab eo oppleti essent, divinorum sacrorum antistitem (*Ignem*) ea protinus affatur:
16. Non sufficio, dive, tolerando vigori tuo masculo, nimis vehementi; uror flammis hisce, et plane animi angor.
17. Tunc Ignis, qui omnium deorum sacris vescitur, Gangae respondit: Hic ad Himavantis radices hicce foetus deponatur.
18. Illa, Ignis dicto intellecto, foetum splendidissimum, semen mirabile, e torrentibus suis effudit.
19. Quod ex illa effluxerat purum, micans sicut arena Jambunadi fluvii, quam primum terram contigit, in aurum mutatum est.
20. Ex acritudine porro aes ac metallum ferrugineum nascebatur; quae hisce sordes inerant, eae in stannum et plumbum convertebantur.
21. Vix autem, eiecto foetu, radiis eius illuminatum totum istud nemus monte cinctum aureum est factum.
22. Aurum purum pulcro colore effulsit, ex Ignis vigore natum, quasi corporea Ignis forma, Jatarupa ab eo inde tempore dictum, o Raghuide.
23. Deinde puerum conspicati Ventorum greges Indra duce, ut lac ei suppeditarent, Critticas arcessivere, *nutrices eius futuras*.
24. Hae, consilio capto, postquam egregiam sibi conditionem pepigerant, ut ipsarum in commune filius diceretur, vix nato lac praebuere.
25. Dii universi, illis assentientes, Ne dubitetis! inquiunt; puer hic per triplicem mundum Carticeii nomine celebrabitur, quasi Critticarum filius.
26. Quorum sermone audito, nutrices foetum abortu ex utero elapsum abluerunt, summa cum venustate ignis instar radiantem.
27. Superi vero, quoniam abortu ex utero elapsus fuerat, Cacutsthide, Scandum quoque dixere Carticeium, validis lacertis praeditum flammaeque similem.
28. Praesto deinde fuit lac praestantissimum sex Critticarum, quem laticem ex mammis enatum puer sex ora gerens imbibit.
29. Quo lacte hausto is uno die iuveniliter protinus adolevit, et bellica fortitudine sua Ditidarum agmina devicit.
30. Hunc splendidissimum Immortales universi, Igne duce congregati, coelestis exercitus imperatorem aqua lustrali inaugurarunt.
31. Sic tibi, mi Rama, nymphae Gangae propaginem declaravi, nec non felicem sanctamque Cumari originem.

CAPUT XXXIX. SAGARIDARUM PROCREATIO.

1. Causicus, quum Ramae edocendi gratia prolatam hanc suavem narrationem absolvisset, alium denuo sermonem coram Cacutsthide orsus est.
2. Fuit olim, o heros! inquit, rex Ayodhyae dominus, Sagarus nomine, pius; is, prolis cupidus, prole carebat.
3. Sagaro coniux primaria erat Vidarbhorum regis filia, Cesinia dicta: femina piissima ac veridica.
4. Idem Arishtanemis natam, forma per orbem terrarum incomparabilem, secundo loco uxorem duxerat, quae Sumatis nomen habebat.
5. Cum duabus hisce uxoribus magnus ille rex ad Himavantem secedens, in monte, unde Bhrigus amnis scaturit, castimonias exercuerat.

6. Deinde, centum annis expletis, propitiatus castimoniis Bhrigus, inter vates veridicos eminens, Sagaro bonum largitus est *his verbis*:
7. »Ampla prolis impetratio tibi continget, vir innocue; famamque in terris incomparabilem tu, hominum princeps, adipisceris.
8. Altera uxorum tuarum generabit primo loco tibi, amice, natum stirpis propagatorem; altera deinde partu editura est sexaginta filiorum millia.«
9. Ambae reginae, regum filiae, virum praestantissimum, dum loquebatur, conciliare sibi studentes, summo gaudio affectae, manibus suppliciter protensis eum percunctari:
10. »Utra nostrum, Brachmana, unum habebit filium? utra multos numero partu editura est? Hoc accurate discere cupimus.
11. Ratum esto dictum tuum.« Quo illarum sermone audito Bhrigus sanctissimus suavi voce respondit:
12. Libero hac in re arbitrio utimini! Utrivis vestrum vel unicus stirpis propagator nasci potest, vel multi, manu fortes, fama celebrati, magnis conatibus pares.
13. Utra vestrum utrum munus expetit? Vatis dicto intellecto, Raghuide, Cesinia coram rege sibi elegit filium stirpis propagatorem.
14. Sumatis deinde, pulcre pinnati Garudae soror, sexaginta millia filiorum elegit, qui magnis conatibus pares et fama illustres futuri essent.
15. Rex autem, vatem istum versus dexteram circumambulatum capite demisso veneratus, cum uxoribus ad imperii sui sedem remeavit.
16. Postea, tempore progrediente, coniux ordine prior Cesinia Sagaro filium peperit, cui Asamanjae nomen factum est.
17. Sumatis vero, iuvenis fortissime, foetus vice cucurbitam peperit, e qua cortice rupto sexaginta filiorum millia prodiere.
18. Hosce pusillos nutrices in urceis liquida lactis pinguedine plenis fovebant, donec post diuturnum tempus iuventae vigorem tandem nacti essent.
19. Tunc exstitere Sagaro sexaginta filiorum millia, cuncti aetate aequales, fortitudine pariter insignes.
20. Natu maximus quidem Sagari filius, o princeps, Asamanjas hostium vexator inter illos imperii heres constitutus erat.
21. At is puerulos correptos in Sarayus undas coniicere solebat, quos quum mersos cerneret, insuper irridebat.
22. Facinora adeo nefaria ausus, virorum bonorum insectator, in civium perniciem intentus, a patre ex urbe in exsilium actus est.
23. Huius Asamanjae exstitit filius, nomine Ansumantes, fortitudine insignis, qui universo populo probatus ipse quoque erga omnes sermone comi utebatur.
24. Longo tempore post Sagarus animo concepit consilium sacrificium equinum celebrandi.
25. Quod quum faciendum esse decrevisset, comitatus religionum magistris, ipse quod ad ritum sacrificum attinet Vedorum gnarus, sacrificium inchoavit.

CAPUT XL. TERRA EFFOSSA.

1. Audito Visvamitrae sermone Raghuides, summo gaudio affectus, in narrationis fine anachoretam flammae instar splendentem allocutus est:
2. Salve, Brachmana! Audire cupio fusius explicatam hancce narrationem, quomodo atavus meus sacrificium istud obtulerit.
3. Visvamitras contra leniter arridens Cacutsthidae respondit: Audiantur itaque res gestae Sagari magnanimi.

4. In terra illa, ubi beatus Sivae socer, Himavantes, montium excelsissimus, et mons Vindhius, quasi aemuli invicem sese adspiciunt,
5. in horum montium medio, optime adolescens, sacrificium apparabatur: etenim haec regio sancta prae aliis laudatur tanquam ad operandum sacris idonea.
6. Ansumantes autem arcitenens, magno curru invectus, mi filiole, equi curam susceperat, Sagari consilio obsequens.
7. Tunc interlunii die, dum ille sacrificium inchoabat, Vasavus (*Indras*), forma Gigantea assumpta, equum sacrificalem abstraxit.
8. At equo isto regis magnanimi surrepto, omnes religionum magistri Sagarum operantem hunc in modum compellarunt:
9. Equus sacrificio destinatus, ecce! interlunii die subito impetu abstractus est. Tu ergo, caeso equi raptore, ipsum equum fac ut reducas.
10. Haec est sacri turbatio, in omnium nostrum perniciem eruptura; quapropter omnimodo curetur, o rex, ut imperturbato sacro litari possit.
11. Magistrorum oratione in consessu isto audita, terrae dominus sexaginta filiorum millia ad se convocata his dictis affatur:
12. Filii mei, viri fortissimi! Non intelligo, quomodo Gigantes tantum valuerint; siquidem sacerdotes, auctoritate graves, carminibus lustrati, eximium hoc sacrum instituerunt.
13. Quisquis ille sit, sive ad sedes infernas profectus, sive in aequoris profundo latens, caedite raptorem et equum mihi reducite, filioli: quod bene vobis vertat!
14. Tellurem universam Oceano redimitam peragrate, eamque progrediendo diligenter effodite, donec quadrupedem conspexeritis.
15. Singuli per unius parasangae spatium terrae solum diffindentes pergite, meoque iussu equi nostri raptorem persequimini.
16. Equidem, praeviis caeremoniis lustratus, una cum nepote ac religionum magistris hic ibidem permanebo, donec quadrupedem conspexero.
17. Vos interim valete! Illi omnes validissimi iuvenes regii, alacri animo, patris dicto excitati, tellurem peragravere.
18. Singuli hominum principes usque ad parasangae longitudinem solum terrestre diffindere lacertis fulminum ictus aequantibus.
19. Tellus autem, verutis fulgurum similibus vomeribusque acerrimis a Sagaridis diffissa, prae dolore ingemuit.
20. Tunc monstrorum infernorum, quae effossis latebris enecabantur, Raghuide, Serpentum, Titanum Gigantumque clamor horrendus tollebatur.
21. Isti omnes truculenti per sexaginta millia parasangarum tellurem diffiderunt usque ad inferos.
22. Hunc in modum, princeps praestantissime, regis filii Jambus insulam montibus cumulatam effodientes undique circumibant.
23. Quo facto Divi una cum Fidicinum, Titanum Serpentumque agmine, cuncti animo conturbato Magnum Parentem adire.
24. Cuius numine propitiato, moestitiam vultu prae se ferentes, vehementer territi Magnum Parentem his verbis affati sunt:
25. Alme! tellus universa a Sagari filiis effoditur, hisque fodientibus, o Brachman, ingens fit animantium strages.
26. »En! hic ille est sacri nostri direptor! ab hoc equus fuit abductus! « ita increpantes Sagaridae caedunt cuncta animantia.

CAPUT XLI. CAPILI CONSPECTUS.

1. At oratione deorum audita almus rerum Parens perterritos fatique vi ineluctabili amentes contra admonuit:
2. Prudens Vasudevus, Madhus interfector, cui amplissima haec Tellus carae coniugis loco habetur:
3. ille idem almus dominus, Capili propriam formam indutus, terram continuo custodit. Huius ira incensa comburetur regia proles.
4. Telluris quoque diruptio fatalis dudum praevisa fuit, nec non filiorum Sagari pernicies, ab illo ventura longe prospiciente.
5. Magni Parentis dictis auditis, hostium domitor, Divi isti triginta tres, summo gaudio affecti, eodem abiere unde advenerant.
6. Dum terra diffindebatur, strenuissimorum Sagari filiorum insonuit vastus procellae instar strepitus.
7. Deinde tellure universa diffissa ac versus dexteram circumambulata, Sagaridae cuncti patrem adeuntes talia dicta protulere:
8. Peragrata est tellus universa, enecatique animantes terrigenae, Divi, Danuidae, Gigantes, Lemures, Angues, Serpentes;
9. nihilo magis tamen equum tuum conspicimus, vel equi raptorem deniqe Salve! Quid facere nos iubes? Hac de re consilium pensitetur.
10. Filiorum sermone intellecto, Raghuide, rex potentissimus Sagarus, irae plenus, illis haec regerit:
11. Porro fodite, sic bene sit vobis! Post terram diffissam raptoremque repertum perfecto negotio huc revertimini.
12. Patris sui, Sagari magnanimi, iussa exsecuturi, sexaginta filiorum millia ad sedes infernas ruere.
13. Quibus effossis, conspexere deinde unum ex elephantis versus quaternas plagas coelestes constitutis, montis instar excelsum, Virupaxum, terrae solum sustinentem.
14. Immanis haec bellua, Raghuide, orbem terrarum universum cum montium iugis saltibusque capite sustinebat.
15. Quandocunque magnus ille elephas interlunii vel plenilunii tempore sui sublevandi gratia prae lassitudine caput quassat, tunc terrae motus fieri solet.
16. Sagaridae magnum hunc elephantum, plagae coelestis custodem, quum versus dexteram circumambulassent, infera effodiendo ulterius progredi.
17. Deinceps, plaga orientali relicta, australem effoderunt. In australi quoque plaga conspexere alterum belluarum principem.
18. Quem magnum elephantum Mahapadmum, montis instar excelsum, tellurem capite sustentantem conspicati, in admirationem rapti sunt.
19. Hunc illi, sexaginta magnanimi Sagari filiorum millia, postquam versus dexteram circumambulaverant, plagam occidentalem effoderunt.
20. In occidentali quoque plaga viri fortissimi conspexere elephantum huic regioni suppositum Saumanasum, ingentem, montis instar excelsum.
21. Quem versus dexteram circumambulatum quum interrogassem, num recte valeret, fodientes deinde perrexerunt ad plagam a Cuvero custoditam.
22. In septentrionali regione, Raghuide, conspexere Himapandurum faustum, faustis notis insignitum, tellurem hancce sustentantem.

23. Cuncti, ad sexaginta filiorum millia, quum eo accessissent, elephanto versus dexteram circumambulato, infera porro diffindere.
24. Deinde Sagaridae progressi ad plagam laudibus celebratam, quae inter septentrionem et orientem sita est, ira incitante terram perfoderunt.
25. Ibi vero hi pariter magnanimi, tremendo impetu et robore praediti, conspexere Capilum, Vasudevum aeternum,
26. atque haud longe a deo remotum equum per campos vagantem.
27. Tum, gaudio incredibili elati, illum scilicet equi raptorem esse arbitrati, oculis prae ira flagrantibus cuncti illum incursare, simulque, Tene! tene! clamare.
28. Tu profecto nobis quadrupedem sacrificalem surripuisti. Iam tu, sceleste, scito, nos Sagari filios comprehensum te tenere.
29. Horum sermone audito Capilus, ira vehementi commotus, gravem fremitum ore emisit.
30. Quo facto protinus immensi illius Capili magnanimi nutu in cineris acervum conversi sunt cuncti Sagaridae.

CAPUT XLII. PROCURATIO SACRIFICII A SAGARO SUSCEPTI.

1. At rex Sagarus, secum reputans iam dudum profectos esse filios, affatus est nepotem suo ipsius vigore splendentem:
2. Tu es bellicosus, rerumque peritus, antiquis heroibus vigore aequiparandus; investiga iter patruorum tuorum, et cuiusnam iussu equus sit abreptus.
3. Subterranea animalia valida sunt atque immania: quae ut abs te propulsare possis, prehende tu arcum ensemque.
4. Veneratus venerabiles, occisis deinde turbatoribus, confecto negotio huc revertere, sacrificium meum ad finem perducturus.
5. Sic rite compellatus a Sagaro magnanimo Ansumantes, postquam arcum acinacemque sumpserat, levi passu profectus est.
6. Regis hortatu, o princeps, progrediebatur is per viam subterraneam a patruis magnanimis effossam.
7. Ibi conspexit vir fortis elephantum sub mundi cardine collocatum, quem Divi, Danuidae, Gigantes, Lemures, Alites Serpentesque venerantur.
8. Hunc ille versus dextram circumambulatum rogavit, an recte valeret; deinde de patruis suis sonipedisque raptore percunctatur.
9. Elephantus vero, hisce auditis, magni consilii iuvenem contra affatus, Asamanjide! inquit, confecto negotio tu brevi cum equo remeabis.
10. Cuius tali dicto audito ille omnes elephantos sub mundi cardinibus collocatos ex ordine apte interrogare perrexit.
11. Ab hisce mundi custodibus fandi doctis ipse facundus honorifice habitus gratum responsum tulit, se cum equo rediturum esse.
12. Quorum dicto audito levi passu illuc progressus est, ubi eius patrui Sagaridae in cineris acervum conversi iacebant.
13. Tunc vero Asamanjae filius, doloris vi superatus, miserabiliter eiulavit, caedem istorum lugens.
14. Haud longe inde equum sacrificio destinatum libere vagantem vidit hominum princeps, dolore ac moestitia afflictus.
15. Ille quidem Manibus regiae prolis libationem facere cupiebat iuvenis fortis, sed laticis puri egenus nullum aquae lacum deprehendit.

16. Circumlata deinde oculorum acie conspexit alitum regem, patruorum suorum avunculum, pulcre pinnatum Garudam, montis instar excelsum.
17. Iste Vinatae natus praevalidus eum his verbis allocutus est: Noli moerere, hominum princeps! Caedem istam orbis universus comprobavit.
18. A Capilo inexsuperabili combusti sunt hi iuvenes praevalidi. Neque te, vir prudens, oportet iis aquam terrestrem dare:
19. Ganga, Himavantis filia natu maior, mundum universum lustrans, in cinerem conversos undis suis perfundat.
20. A nympha ista, quam mundus in deliciis habet, irrigatus cinis hicce sexaginta Sagari filiorum millia ad orbem coelestem evehet.
21. Gangam adduc, quod bene tibi eveniat, a Superum sedibus: Gangae descensus efficiatur, si tantopere vales.
22. Nunc, equo recepto, eadem via regredere, qua huc advenisti; etenim tuum est, o iuvenis, avi tui sacrificium ad finem perducere.
23. Audita Garudae oratione fortissimus Ansumantes, fama celebratus, equo festinanter prehenso, iter retro relegit.
24. Quamprimum convenerat regem caeremoniis praeviis operatum, o Raghuide, certiorem eum fecit de rei eventu, nec non de Garudae oraculo.
25. Rex autem quum audivisset horrificam Ansumantis narrationem, sacrificium rite de more consummandum curavit, deinde faustus sacris litatis ad urbem regiam rediit;
26. sed, quamvis prudentia insignis, de Gangae arcessitu consilium nullum reperiebat.
27. Ita consilii inops magnus rex post tempus diuturnum, postquam per triginta millia annorum imperio praefuerat, ad Superos abiit.

CAPUT XLIII. MUNUS BHAGIRATHI CONCESSUM.

1. Sagaro fati lege perfuncto, cives imperii regem sibi crearunt Ansumantem piissimum, qui quidem, o Raghuide, princeps fuit egregius.
2. Huic exstitit filius, Dilipae nomine celebratus.
3. In hunc filium imperandi munere deposito, Ansumantes in amoeno quodam Himavantis vertice castimonias austeras exercuit.
4. Cupiebat nimirum ille, Superos maiestate aequans, sanctum Gangae descensum assequi, sed optati sui non compos factus est princeps optimus.
5. Triginta duobus annorum millibus elapsis, postquam in silvam secesserat, rex gloria insignis sedes coelestes nactus est pro castimoniarum merito.
6. Augustus Dilipas vero, avorum clade comperta, quamvis perculsa luctu mente, consilium nullum reperiebat.
7. Quomodo effici poterit Gangae descensus? quomodo libatio in illorum tumulo? quomodo tandem eos in coelum traducam? Tales cogitationes secum volvebat.
8. Cui continuo haec meditanti, pietatis bene gnaro, natus est filius, Bhagirathes nomine, religionum observantissimus.
9. At Dilipas augustus, multis sacris litatis, per triginta annorum millia imperium administravit;
10. nullum vero consilium assecutus, quonam pacto illi ab inferis protrahi possent, morbo laborans fati legem subiit.
11. Princeps egregius ad Indrae orbem, quem benefactis suis meruerat, est evectus, filio Bhagirathe ad munus regium aqua lustrali inaugurato.

12. Bhagirathes quidem sapiens rex fuit ac pius, o Raghuide, sed prolis desiderio anxius, liberis orbus permansit.
13. Demandata itaque ministris imperii cura, ipse in Gangae descensum intentus diuturnas castimonias exercuit in saxo Gocarno:
14. brachiis sursam porrectis, medius inter quinque ignes, singulis mensibus semel cibum capiens, perdomitis sensibus, per hiemem in solo udo cubans, pluvio anni tempore sub dio perdurans.
15. Qui quum per aliquot annorum millia in tam atroci cruciatu perstitisset, propitius ei redditus est almus Brachman, summus annimantium dominus.
16. Tum Diis comitantibus magnus Parens ad Bhagirathem sese castigantem accedens, magnanimum ita affatur:
17. Amplissime Bhagirathe! hominum princeps! equidem tibi faveo, ac propter castimonias bene exercitas munus aliquod expetas licet.
18. Totius mundi magno Parenti praeclarus Bhagirathes, validis lacertis praeditus, respondit, manus iunctas suppliciter protendens:
19. Si almum numen mihi favet, si fructuosa est castimonia, nanciscantur ope mea libationem cuncti Sagari nati.
20. Cinere istorum magnanimorum Gangae undis irrorato, transeant in coelum immensum omnes hi proavi mei.
21. Prolem quoque, Dive, dare velis, ne intereat prosapia nostra: Ixvacuidarum stirpis gratia concedatur mihi donum hoc insigne.
22. Vix loqui desierat rex, quum totius mundi magnus Parens voco dulci, dulcisona, faustum oraculum ei edidit:
23. Magnum est quod optas, curulis bellator Bhagirathe. Ita fiat! Salve mihi, stirpis Ixvacuidarum columen!
24. En tibi nympham Gangam, filiam Himavantis natu maiorem; divinus Sivas est propitiandus, o rex! ut hanc vertice excipere velit.
25. Tellus enim Gangae in praeceps ruentis impetum sustinere nequit; neque alium video huic excipiendae parem praeter Tridentiferum.
26. Ita admonito rege, Gangam deinde cohortatus, mundi creator rediit in sedes aetherias, cum omnibus divis Ventorumque cohorte.

CAPUT XLIV. NYMPHAE GANGAE DESCENSUS.

1. Postquam abierat genitor animantium, rex pollice pedis extremo in terrae solum infixo, integrum annum perduravit:
2. brachiis sursum porrectis, sine sustentaculo, aerem pro cibo captans, sine tecto, immobilis, stipitis instar erectus, noctu diuque insomnis.
3. Tunc, anno peracto, Umae maritus, pecudum altor, quem universus orbis adorat, talibus affatus est Bhagirathem:
4. Propitius tibi sum, vir optime; gratificari tibi volo: excipiam ego vertice montium regis filiam.
5. Deinde conscenso Himavantis fastigio deus rerum potens, Praecipita! inquit, compellans Gangam, fluminis aetherii nympham.
6. At filia Himavantis natu maior, quam universus orbis adorat, quum Umae maritum sibi imperantem audivisset, ira vehementi commota est.
7. Conversa protinus in speciem immanem, cum impetu vix tolerando praecipitavit ex aethere in faustum Sivae verticem.

8. Secum cogitabat nimirum Diva illa, Ganga inexsuperabilis: Penetrabo egomet in Tartarum, gurgite meo Sancarum abripiens.
9. Tunc vero almus Sivas Trioculus cognita istius superbia, iratus eam detrudere in humilem conditionem decrevit.
10. Ceciderat nympha sancta in sanctum Rudri verticem, imperviis comae plexae nodis Himavantis silvosi similem.
11. Inde illa nullo modo ad terram pervenire poterat, quamvis validis conatibus, neque exitum nacta est, errabunda inter comae orbes in altum exstructos.
12. Ibidem vagabatur Diva per magnum annorum numerum, quam conspicatus Bhagirathes denuo severissimis castimoniis sese applicuit.
13. Hisce admodum propitius ei redditus Sivas tandem dimisit Gangam in lacum Vindum effusam.
14. Ex ea sic dimissa septem flumina ortum habuere: Hladinis, Pavanis, tertioque loco Nalinis;
15. hae tres Gangae, faustae, benignis aquis abundantes, versus plagam orientalem profluxere.
16. Suchaxus vero, Sitaque, nec non ingens Sindhus, hi tres laetis limpidisque undis scaturientes versus plagam occidentalem profluxere.
17. Septima denique ex hisce, Ganga, regem Bhagirathem sequebatur, ex aethere in Sancari verticem, inde in terram delapsa.
18. Ibi aqua, raucam fragorem ciens, sinuosis flexibus vagabatur. Piscium testudinumque turbis, tum delphinum gregibus delabentibus ac delapsis, nitebat undique tellus.
19. Tunc divini Sapientes, Fidicines, nec non Geniorum, Beatorumque agmina, dispiciebant amnem e coelo in terram effusum.
20. Divi tensis urbes aequantibus, equis vel excelsis elephantis vecti, alii praepeti volatu per aerem, undique adstitere.
21. Miraculum istud mundo ostentatum, Gangae descensum egregium, visendi cupidi convenere Coelites, incomparabili splendore insignes.
22. Hisce in unum coeuntibus, eorumque gemmeis ornamentis, coelum ab omni nube purum centenis solibus illuminari videbatur.
23. Delphinum anguiumque gregibus, lubricis quoque piscibus cinctus erat aether quasi fulminibus quoquoversus dissipatis.
24. Albentibus undarum spumis in mille partes dispersis distinctus erat aer, quasi cycnorum agminibus per coelum autumnale volitantium.
25. Hic properantius decurrit flumen, illuc tortuoso tramite accedit; hic in latum porrigitur, illic lentissimo motu paene stagnat.
26. Alicubi fluctus fluctu reciprocante repulsus, passim in sublime emicans, rursus in humum decidit.
27. Ita in Sancari vertice fracta, fracta rursus in terrae solo, unda late splendebat, limpida, pura ab omni labe.
28. Divini Sapientes, coelestesque Fidicines, in sedibus terrestribus habitantes, attingebant aquam istam, confisi fore lustralem, quippe quae a Sivae corpore deffluxisset.
29. Qui diris obnoxii ex aethere in tellurem praecipitaverant, hoc latice penitus lustrati, denuo in coelum subiere.
30. Gaudio efferebatur genus humanum adspectu huius aquae pellucidae: etenim irroratum e Ganga ab omni labe purum est redditum.

31. Bhagirathes vero, rex sapiens, curru divino conscenso maiestate pollens in fronte incedebat, quem Ganga a tergo sequebatur.
32. Divi omnes cum Sapientibus consociati, Ditiadae, Danaidae, Gigantes, Fidicinum Geniorumque proceres,
33. cum Hippocephalis magnisque Serpentibus, nec non frequentes Nympharum chori, Bhagirathis currum prosecuti sunt; praeterea quaecunque sunt aquatilia alacriter Gangae vestigia legebant.
34. Quocunque praeibat rex Bhagirathes, eo procedebat Ganga celebratissima, nympharum fluvialium optima, omnium delictorum piatrix.
35. Ibi vero, dum forte Jahnus, sanctitate mirabilis, sacris operabatur, Ganga aream sacrificalem viri magnanimi inundavit.
36. Cuius nymphae superbia cognita, Jahnus ira incensus, o Raghuide, omnem fluminis aquam ebibit, quod maximo miraculo esset.
37. Quo facto Divi et Fidicines Sapientesque, vehementer exterriti, Jahnum, virum sanctissimum, adoravere, Gangamque filiae loco adoptandam magnanimo obtulere.
38. Hac conditione placatus vir maiestate praepollens rursus ex auribus aquam emisit.
39. Inde Ganga Jahnus nata sive Jahnuis vulgo dicitur. Ulterius deinde ea perrexit Bhagirathis currum prosequendo,
40. et quum ad Oceanum pervenisset nympharum fluvialium praestantissima, sedes infernas subiit, ut inferias istas solvendas iuvaret.
41. Rex autem, Ganga comitante ad Oceanum progressus, intravit loca subterranea per tramitem a Sagaridis effossum.
42. Deinde, perducto fluvio in Erebi profunda, proavos suos cunctos in cinerem conversos libatione recreavit.
43. At Sagari filii, Gangae undis ibi proluti, aetheriam formam quum protinus induissent, gaudio elati in coelum ascenderunt.
44. Quos omnes proavos magnanimi istius ope prolutos conspicatus Brachman, deorum agmine circumdatus Bhagirathem hisce affatur:
45. Exsoluta sunt, heros fortissime, et in coelum divum more evecta Sagari magnanimi filiorum sexaginta millia.
46. Quamdiu Oceani aqua in orbe terrarum immota perstabit, tamdiu Sagari filii cuncti in coelo divum more perstabunt.
47. Haec autem Ganga filia tua natu maxima fiet, nomineque a te impertito perpetuo per orbem celebrabitur.
48. Gangis nympha divina Trivia Bhagirathisque audiet: quandoquidem tres vias collustrat, inde Trivia nuncupatur.
49. Iam tu, populorum domine, proavis universis aqua libata inferias hinc mitte, promissumque solvendum cura.
50. Abavus tuus olim, gloriosissimus ille, inter pios eminens, huius voti non factus est compos.
51. Similiter quoque Ansumantes, mi filiole, vigore per orbem terrarum incomparabilis, de Ganga deducenda sollicitus promissum solvere non potuit.
52. Tum rex sapiens, virtutibus praeditus, gravitate magnis Sapientibus aequiparandus, castimoniis eximius, in muneribus ordinis militaris obeundis constans, pater tuus, vir amplissime,
53. illustris Dilipas, nec ipse Gangam deducere potis fuit, quamvis anxie sollicitus. Tibi vero, hominum fortissime, contigit promissum istud explere;

54. tu nactus es summam per orbem terrarum gloriam, ab ipsis Coelitibus probatam.
55. Hic Gangae descensus tua ope, hostium domitor, confectus est, quo facto tu tibi ingens pietatis sacrarium parasti.
56. Prolue temet ipsum, vir excelse, aqua semper salutari, lustratusque meritorum praemiis fruere.
57. Avorum tuorum omnium in honorem fac libationem solennem. Bene tibi esto! Equidem in sedem aetheriam revertor; tu quoque domum redi.
58. Talibus affatus almos Brachman Bhagirathem, hostium domitorem, cum deorum comitatu ad sedem suam inconcussam remeavit.
59. Bhagirathes autem, rex sapiens, clarissimus, celebratis ex ordine Sagaridarum inferiis sicuti decebat,
60. ipse quoque aqua rite lustratus ad urbem suam reversus est, opibusque auctus regni sui imperio praefuit.
61. At populus tali principe reduce laetatus, o Raghuide, dimissa moestitia et aegritudine, omnibus copiis effloruit.
62. Sic tibi, Rama, Gangae memoriam fusius ego explicui. Fausta tibi precor! salve! Tempus vespertinum iam praeterit.
63. Lustralis est, opesque, famam, aevum diuturnum, sedem apud Superos denique audientibus parat haec narratio de Gangae descensu, a me tibi enarrata.

CAPUT XLV. AMBROSIAE ORIGO.

1. Audito Visvamitrae sermone Raghuides, pariter ac Laxmanus, ad summam admirationem raptus, hisce magistrum affatur:
2. Est valde mirabilis, Brachmana, narratio haec a te prolata: sanctus Gangae descensus, nec non Oceani expletio.
3. Nox haec, o hostium domitor, in breve temporis momentum contrahi nobis visa est, dum meditabamur omni ex parte narrationem istam tuam.
4. Mihi sane aeque ac Sumitridae nox integra consumta est meditando faustam Visvamitrae narrationem.
5. Ubi dies clare illuxit, Raghuides hostium domitor his verbis adiit sanctum vatem Visvamitram, qui modo religiones matutinas perfecerat:
6. Iam discessit nox alma; auscultata est mirabilis rerum memoria, nunc traiiciamus amnium praestantissimum, lustrales nymphae Triviae undas.
7. Adest, ecce! navis ampla et bene instructa, piorum anachoretarum nutu, qui te virum divinum advenisse cognoverunt, celeriter advecta.
8. Quo sermone Raghuidae magnanimi audito, Causicus discipulorum cohortem transvehendam curavit.
9. Ad ripam septentrionalem appulsi, salutato anachoretarum coetu, dum iuxta amnis cursum progrediebantur, conspexere urbem Visalam.
10. Propere inde Sapientum princeps cum Raghuidis profectus est ad urbem Visalam, amoenam, Superim sedibus aequiparandam.
11. Interim inclytus Ramas prudentem Visvamitram venerabundus interrogavit de urbis egregiae origine.
12. Quaenam, infit, regum prosapia Visalae imperat? Id audire velim, si tibi placet, vir sapientissime! Vehementi sane cognoscendi studio commoveor.
13. Quibus Ramae dictis auditis, vatum princeps sese accinxit ad repetendam veterem Visalae memoriam.

14. Ausculta mihi, inquit, Raghuide! dum faustum Indrae facinus narro; quae res in hac ipsa terra gesta est, eam vere traditam accipe.
15. Fuerunt olim in prima et perfecta mundi aetate Ditidis filii praevalidi, altera ex parte Aditidis, praeclari, fortes, pii.
16. Erant utrique Casyapi magnanimi progenies, fratres aemuli, ex duabus sororibus partu editi, prae ambitione alteri alteros vincere cupientes.
17. Hi aliquando congressi, ut fertur, viribus freti inter se consultare, quomodo senii immunes immortalesque fieri possent.
18. Qua de re deliberantes prudens consilium cepere oceanum lacteum agitandi, sperantes fore ut inde laticem saporatum nanciscerentur.
19. Decreto igitur opere, serpente Vasuce usi pro fune iugali, monte Mandaro pro rude, immenso vigore praediti oceanum agitarunt.
20. Post mille annos serpentis, quem huc et illuc torquebant, capita, venenum acerrimum evomentia, dentibus saxa momordere.
21. Erupit inde, ignis instar, virus pestiferum, quo urebatur orbis universus, deorum, Titanum hominumque sedes.
22. Tunc dii auxilii inopes ad magnum Sancari numen sese converterunt, pecudumque altorem Rudrum hac voce: Fer opem nobis! fer opem! adorarunt.
23. Ibi coram adspiciendum sese exhibuit, concham, discum clavamque gestans, Vishnus cum leni risu Rudrum tridentiferum affatus:
24. Ex oceano a divis agitato quicquid primum emerserit, id tuum omnino esto, Coelitum princeps, siquidem tu horum natu es maximus.
25. Hic adstans accipe, domine, tanquam primitias hocce venenum. Talia locutus deus praestantissimus ibidem e conspectu evanuit.
26. At Sivas, viso deum pavore, dictoque Arcitenentis audito, venenum istud atrox ac letiferum hausit, quasi merum nectar foret.
27. Quo facto, diis relictis, abiit Superum princeps, almus Sivas; dii vero Titanesque coniunctim oceanum agitavere.
28. Interim quum mons ille excelsus, pro rude adhibitus, ad inferos delapsus esset, dii Fidicinesque Madhus interfectorem adorarunt.
29. Tu es salus omnium animantium, imprimis Coelicolarum; sospita nos, validis lacertis praedite! Te montem extrahere oportet.
30. Hisce auditis Vishnus, testudinis formam indutus, montem dorso sublevavit, ibique sub oceano cubuit.
31. At simul Pulcricomus ille, qui mundum permeat, summus Genius, montis cacumen manu prehendens, inter medios divos adstans, aequor agitavit.
32. Inde post mille annos vir artis medicae gnarus (*Dhanvantares*) surrexit, placidus, baculum urceumque gestans.
33. Inter aquarum agitationem dum sapor eliciebatur, generose adolescens, emerserunt inde bellissimae puellae, quae ab aquis et sapore Apsarases dictae sunt.
34. Harum Apsarasum splendidarum sexagies centies centena millia exstitere; ancillae autem, quae illis ministrarent, erant innumerabiles.
35. Quas quum nec Dii nec Danuidae uxores ducere vellent, propter hanc repudiationem corpora earum vulgata sunt.
36. Emersit porro e latice saporato Varuni nata (*Sura* dicta) conditionem nuptialem quaerens.

37. Ditidis quidem filii hanc nympham Varunidem non recepere; Aditidis nati contra recepere puellam intemeratam.
38. Hinc a Sura recepta Dii postea *Suri* cognominati sunt; Ditiadae altera ex parte *Asuri*, quia eandem repudiaverant.
39. Ibidem surrexit equus Uchchaissravases (*ab arrectis auribus dictus*) et gemma Caustubha dicta, nec non *Somadevus*, lunae praeses.
40. [Tandem post diuturnum tempus indidem enata est puella, in loti calice sedens, admodum formosa, prima iuventa florens, per totum corpus tum mundo
41. muliebri compta, tum faustis notis insignita, diademate armillisque caput et lacertos cincta, nigris cincinnis decora,
42. auri liquefacti instar fulgens, monilibus ex margaritis ornata, dea potentissima, quadribrachia, pulcra facie, loti florem manu tenens.
43. Haec eadem, inquam; tali modo edita, diva Faustitas, per universum orbem adorata, ipsa Lotigena in Lotomphali Vishnus amplexum protinus sese insinuavit.]
44. Tum Dii Titanesque cum Fidicinum choris oceanum denuo versando miscuere, unde tandem concretum est istud, *quod maxime cupiebant*, nimirum ambrosia praestantissima.
45. At huius fruendae gratia ingens stirpium exstitit strages: etenim Aditidis nati Ditiadas bello impugnarunt;
46. altera ex parte obviam iis processere Asuri cuncti cum Gigantibus consociati. Commissum est proelium atrocissimum, quo triplex mundus obstupesceret.
47. Dum omnia ad internecionem ruebant, Vishnus praevalidus interim, usus praestigiis quibus oculos fallere solet, cito ambrosiam abstulit.
48. Qui Vishnui aeterno, summo Genio, cominus obstiterant, proculcati sunt in hac pugna a deo rerum potente.
49. Aditidis nati bellicosi Ditidis filios ad internecionem delevere in atroci hoc conflictu inter utriusque divae prolem.
50. Profligatis denique hostibus, imperium adeptus urbium eversor Indras, laetus mundos rexit, pariterque Sapientum et Praeconum coelestium agmina.

CAPUT XLVI. FOETUS DITIDIS DIFFISSUS.

1. At Ditis, propter hanc filiorum stragem vehementi moerore confecta, coniugem suum Marichidem Casyapum talibus affatur:
2. Orba sum, alme, filiis istis tuis praevalidis. Parere cupio filium Indrae interfectorem, quem diuturnis castimoniis sum meritura.
3. Ipsa equidem ritus sanctos servabo; tuum est efficere, ut utero concipiam: te sane decet, Indrae interfectorem mihi concedere.
4. Quibus uxoris dictis auditis Marichides Casyapus, maiestate pollens, Ditidi moestissimae haec retulit:
5. Ita fiat! Salvere te iubeo! Puram te serva, mulier castissima, generabisque filium, qui Indram in certamine profligare possit.
6. Quando per plenos mille annos puram temet servaveris, tunc filium triplicis mundi debellatorem ex me generabis.
7. Ita locutus vir gravissimus manu blande eam attrectavit; amplexuque dato fausta ei precatus ad solitas religiones secessit.
8. Illo prolecto Ditis, admodum laeta, in verbenae cumulo decumbens austerissimas castimonias exercuit.

9. Quam dum illa vitam degebat, ultro eam adiit Sacrus, et summae humilitatis studiosus totus in eo erat, ut ei ministraret.
10. Ignem, verbenas, ligna, aquam, nec non fructus radicesque silvestres ei suppeditabat deus mille oculis insignis, et quicquid praeterea gratum esset.
11. Membra defricando ac lassitudinem leniendo Sacrus omni tempore circa Ditim assiduus erat.
12. Quum ad mille annorum numerum explendum decem modo deessent, Raghuide, illa summopere laeta Indram allocuta est:
13. Decem adhuc anni, fortissime belli dux, in castimoniis peragendi mihi restant. Bene tibi sit!
14. Mox fratrem conspicies, quem ego commodi tui gratia, filiole, victoriae ambitiosum fovebo. Tali filio meo tergemini mundi victore tu mecum gaudebis, ipse curarum immunis.
15. A patre tuo magnanimo precibus sollicitato hoc donum mihi fuit concessum, ut post mille annos expletos filium parerem.
16. Haec effata diva, sole circa medium coelum versante, somno abrepta est, atque inter dormiendum pedes in statione capitis posuit.
17. Quam quum ita pollutam videret Indras, pedibus in capitis statione positis capillos contingentem, in risum gaudiumque effusus est.
18. Penetravit itaque urbium eversor, sollertia eminens, per corporis foramen in eius uterum, foetumque septies discidit.
19. At foetus dum centuplici fulminis acie diffindebatur, clara voce eiulavit, quo facto Ditis expergefacta est.
20. Indras vero, Noli eiulare! inquit, foetum increpans, ac viribus pollens quamvis eiulantem diffidit.
21. Ditis contra, Parce huic! parce, obsecro! clamabat. Tunc Indras, venerandae matris vocem reformidans, exsiluit;
22. manibusque, quibus fulmen tenebat, suppliciter protensis; hunc in modum Ditim compellavit: Contaminata obdormivisti, o Diva, pedibus capillos contingens;
23. hanc occasionem nactus septies discidi istum, qui Indrae interfector futurus erat, cuius facinoris te mihi veniam dare aequum est.

CAPUT XLVII. CONGRESSUS CUM SUMATE.

1. At foetu in septem partes diviso, Ditis sanctissima deum mille oculis insignem, aggressu difficilem, placidis verbis affatur:
2. Mea culpa foetus hicce septies discerptus est; nulla hanc ob rem in te cadit culpa, Superum princeps, Balis interfector.
3. Attamen gratum aliquid mihi fieri velim in foetus mei iactura. Fiant hi septemgemini filioli mei custodes septem stationum, quas venti insident, vagenturque per aethera turbinum humeris vecti.
4. Celebrentur *Marutorum* nomine nati mei, formam aetheriam induti.
5. Unus ex his Brachmahis mundum incolat, alter Indrae mundum; tertius porro, *Aer* dictus, magnam gloriam adepturus, polum terrae proximum;
6. ceteri quatuor vero ex me geniti tuo iussu, Superum princeps, divinae sortis participes, totidem mundi plagas occupabunt.
7. Sic tibi bene sit! Talibus istius dictis auditis, urbium eversor, mille oculis insignis, Balis interfector, venerabundus Ditidi haec reponit:

8. Hi ex te geniti, aetheria forma assumpta, meo iussu Maruti, nomine a temet ipsa invenio, appellabuntur.
9. Ambrosia vescentes iidem ipsi filii tui mecum consociati per ternos mundos vagabuntur sine ullo metu, curisque exsoluti.
10. Postquam hi duo, mater filiusque, in sancto secessu talia inter se pepigerant, redierunt in coelum, ambo optatorum potiti, sicuti quidem fama traditum accepimus.
11. Haec autem ipsa est regio, Cacutsthide, a magno Indra olim habitata, ubi is tali modo Ditidi castimoniis consummatae ministravit.
12. Ibidem sapienti regi Ixvacui ex coniuge Alambusha natus est filius recti studiosissimus, Visali nomine celebratus, qui in hoc situ urbem Visalam a se dictam condidit.
13. Visali filius exstitit Hemachandrus, rex fortissimus;
14. huic qui proxime successit, Suchandrus appellatus est. Suchandri filium deinceps Dhumrasvae nomine celebratum novimus,
15. a quo porro Srinjayas est procreatus. Srinjayae filius exstitit faustus Sahadevus, maiestate pollens;
16. Sahadevi, Cusasvas, recti studiosissimus; Cusasvae, inclytus Somadattas, maiestate pollens.
17. Huius filius inclytus in praesentia hanc urbem incolit, Sumates dictus, immortalium similis, invictus.
18. Ixvacus autem benignitate effectum est, ut omnes reges Visalenses diuturni essent, magnanimi, fortes iustique.
19. Hic hodie unam noctem commode somno indulgebimus: cras quam primum illuxerit, optime adolescens, Janacus nobis erit invisendus.
20. Interim Sumates rex, comperto Visvamitram appropinquasse, obviam ei processit, magnanimumque veneratus est.
21. Ipse, antistite cognatisque comitantibus, honorifice exceptum Visvamitram postquam reverenter interrogaverat, an recte valeret:
22. Sum fortunatus, inquit, gratulorque mihi, quandoquidem tu, magne vates, in sedem meam conspectumque venisti; nemo est me fortunatior.

CAPUT XLVIII. EXSECRATIO INDRAE ET AHALYAE.

1. In hoc congressu quum alter de alterius incolumitate certiores facti essent, post varios sermones Sumates magnum vatem talibus affatur:
2. Hi duo adolescentes, quaeso, vigore deorum aemuli, leonum elephantorumve incessu gradientes, fortes, tigribus taurisque comparandi,
3. grandibus oculis quasi loti foliis decori; acinacem, pharetram arcumque gestantes, non minus formosi quam Asvines gemelli,
4. prima iuventa florentes, quasi forent Immortales e Superum sedibus sua sponte in terram devecti: quomodo pedestri itinere huc pervenere? quo consilio?
5. et cuiusnam sunt nati, o vates? Illustrant sane hanc regionem, sicuti Sol ac Lunus polum aetherium, similes inter se, pariles statura vultu gestuque.
6. Cuius sermone audito Visvamitras ei res gestas, tum commorationem in eremo Consummato, tum caedem Gigantum ex ordine declaravit.
7. Qua narratione intellecta rex, ad summam admirationem raptus, hospites suos, geminos Dasarathidas, veneratus est.
8. Tum Raghuidae Sumatis hospitio honorifice excepti, quum unam noctem ibi quievissent, versus Mithilam sunt progressi.

9. Anachoretae, ubi primum faustam Janaci urbem ex longinquo prospexerant, hilari animo, Euge! bene! exclamantes eam salutavere.
10. Ibi in silva suburbana prope Mithilam conspecto secessu antiquo, solitario, sancto, Raghuides vatum principem interrogavit:
11. Quidnam hoc est quod cerno, secessus amoeni specie, sed ab anachoretis deserti? Discere cupio, vir venerande, cuiusnam fuerit hic antiquus eremus.
12. Audita Raghuidae percunctatione inclytus vates Visvamitras, facundia praeditus, haec contra retulit:
13. Narrabo tibi ex vero, cuiusnam hic eremus fuerit, abominatus postea prae ira a viro magnanimo.
14. Egregii vatis Gautami, nobilissime adolescens, olim fuit hic secessus, coelesti specie, quem vel ipsi dii honorarent.
15. Is anachoreta cum uxore Ahalya consociatus hic per multa annorum millia castimonias exercuit.
16. Quodam die autem quum anachoreta longius inde abiisset, Indras venustam feminae in secessu sedentis formam speculatus est.
17. Occasione oblata igitur coeli princeps, libidine contactus, anachoretae habitum induit, talibusque Ahalyam affatur:
18. Amore flagrantes, modesta mulier, non exspectant, donec menstruorum tempus praeterierit; ego vero tecum coniungi cupio, o tereti latere decora puella!
19. Illa, etiamsi agnoverat Indram sub anachoretae habitu, demens consilium cepit ei obtemperandi, capta cupidine Coelitum principis.
20. Tum, postquam animam suum expleverat, Superum principem admonuit: Optato potita sum, domine;
21. cito iam hinc abi: omnimodo tibimet ipsi mihique a Gautamo cave. At Indras ridens Ahalyam his verbis compellavit:
22. Satisfactum est mihi, iuvenili femore venusta! Abibo, sicuti adveneram.
23. Ita post concubitum cum illa discessit ex tugurio, festinanter turbatoque animo, anxius nimirum de Gautami reditu.
24. At protinus conspexit eo accedentem magnum vatem, vel Diis Danuidisque aggressu difficilem, vigore mirabili, quem sanctitate sibi quaesierat, praeditum; irroratum aqua e stagno lustrali, flammae instar splendentem.
25. Viso ibi anachoreta praestantissimo, qui ligna ad alendum ignem sacrum collegerat, verbenamque manu tenebat, Superum rex territus vultum deiecit.
26. Vates contra moribus probus, quum improbum illum sub anachoretae habitu cognovisset, per iram haec ei inclamavit:
27. Quandoquidem tu, vecors, meam ipsius speciem simulans, facinus nefandum patrasti, ilico spado fies.
28. Vix dum magnanimus vates iratus Indram talibus obiurgaverat, eodemque temporis momento testiculi eius humi cecidere.
29. Tum is, exstincta virilitate, in spadonem mutatus, austera viri sanctitate perculsus animum despondit, et languor enervis eum occupavit.
30. Hunc in modum diras Indrae imprecatus, Gautamus uxorem quoque exsecratus est: Hic ibidem per multa annorum millia habitabis;
31. aere vescens, nullo cibo recreata, temet ipsam excrucians, in cinere cubans, cunctis animantibus invisibilis in hoc secessu remanebis.

32. At quando Ramas, invictus ille Dasarathides, ad horridam hanc silvam accesserit, tunc demum pura fies.
33. Eius hospitio, improba mulier, a libidine ac dementia liberata me coram gaudio affecta formam propriam recuperabis.
34. Ita affatus contaminatam inclytus Gautamus in amoeno quodam Himavantis cacumine castimoniis serenissimis sese castigavit.

CAPUT XLIX. AHALYAE LIBERATIO A DIRIS.

1. At Sacrus spado factus deos Igne duce congregatos, tum agmen Sapientum, coelitumque Praecones, oculis prae pavore deiectis ita alloquitur:
2. Equidem, dum Gautami magnanimi sanctimoniam impedire studeo, iram eius concitando vestrum re vera, Superi, negotium peregi.
3. Spado factus sum ab irato, illa quoque (*uxor eius*) est deformata; attamen eripui ipsi castimoniarum fructum vehementi, quam effudit, dirarum imprecatione.
4. Quamobrem aequum est, ut vos omnes, Superum principes, cum Sapientum agmine Praeconibusque, me vestri commodi gratia emasculatum denuo masculum reddatis.
5. Sermone dei Sacrifici audito Superi, Ignem ducem secuti, cum Ventorum cohorte Progenitores divinos adeuntes, uno ore talia protulere:
6. Aliquando speculatus anachoretae uxorem deus Sacrificus libidinis impotens eam vitiavit: quapropter vatis diris ilico spado est factus.
7. Nunc divis ille succenset Coelitum princeps, urbium eversor. En! aries hicce coleatus est, Sacrus vero coleis privatus.
8. Ereptos igitur arieti coleos Sacro sine mora tradite; quo facto aries castratus in summis deliciis vobis erit,
9. et quicunque homines vos recreandi gratia talem arietem vobis offerent, his vosmet praemia perennia ac praeclara concedetis.
10. Audito Ignis sermone, Progenitores congressi arietis coleos comparatos deo mille oculis praedito accommodarunt.
11. Ab eo inde tempore, Cacutsthide, Progenitores, quandocunque conveniunt, arietum castratorum carne vescuntur, quorum coleis illum redintegraverant.
12. Indras autem, Gantami magnanimi potentia ac sanctitate perculsus, ab eo inde tempore coleis arietinis usus est.
13. Adi ergo, inclyte Raghuide, secessum viri religiosi; exsolve diris praeclaram illam Ahalyam, divina forma praeditam.
14. Audito Visvamitrae sermone, eundemque ducem secutus, Raghuides cum Laxmano comite secessum intravit.
15. Ibi conspexit praeclaram mulierem, castimoniis collustratam, quam oculis cernere neque hominibus, vel undique congregatis, nec Diis Titanibusve contigerat:
16. quasi aetheriam quandam praestigiam, summa cum cura ab auctore rerum efformatam; quasi flammam, quamvis fumo obvolutam, tamen interlucentem;
17. quasi plenam lunam obnubilatam, bruma hiemali absconditam; quasi lucidam solis imaginem in mediis undis oculos praestringentem.
18. Illa eadem secundum Gautami effatum vel tergemini mundi incolis visu inaccessa fuerat, donec in Ramae conspectum venisset.
19. Tunc ambo Raghuidae laeti pedes eius amplexi sunt; ipsa vero, Gautami dictum recordata, benigne eos excepit;

20. sedula paravit pedum lavationem, pateram hospitalem, ceterosque hospitii honores, quae cuncta Cacutsthides pro more solenni rite accepit.
21. Decidit e coelo amplissimus florum imber, divinis tympanis interim resonantibus; simul Fidicines saltatricesque festas celebravere choreas.
22. At Dii vocibus bene auspicatis, Euge! pulcre! Ahalyam collaudare, mirabili castimoniarum vi lustratam, dicto audientem Gautamo.
23. Qui quidem maiestate pollens, quum divina mentis acie cognovisset, Ramam ad suum eremum accessisse, eum consalutavit.
24. Deinde cum uxore Ahalya iam ab omni labe purgata congressus, sociam assumpsit vir sanctus religionum in posterum colendarum.
25. Ramas quoque a magno anachoreta Gautamo cum eximio honore, sicuti decebat, coram exceptus, ad urbem Mithilam pergit.

CAPUT L. CONGRESSUS CUM JANACO.

1. Tum Ramas versus plagam mediam inter Eoam et Borealem progressus, Visvamitra duce ad septum sacrificale accessit.
2. Quo facto ipse, pariterque Laxmanus, vatum principem affatus, Sane quam amplus, inquit, est sacrorum apparatus, a Janaco magnanimo instructus.
3. Adsunt hic, vir inclyte, multa Brachmanarum millia, convenae e diversis regionibus, librorum sacrorum lectione insignes.
4. Cernuntur hinc inde vatum stationes, plaustris contenis circumseptae: eligatur, Brachmana, locus aliquis commodus, ubi nos quoque deversari possimus.
5. Audito Ramae sermone magnus vates Visvamitras sedem sibi fecit in loco a ceteris segregato, aquarum copia instructo.
6. Confestim rex egregius, Visvamitrae adventu cognito, antistitem sacrorum suorum laudatissimum Satanandum ducem secutus,
7. aliis quoque sacerdotibus comitantibus, pateram hospitalem manu tenens, festinanter obviam ei processit, vir modestia insignis.
8. Vates eximius autem, honorem a Janaco sibi habitum benigne accepit, et percunctatus est regem de incolumitate et prospero sacri successu.
9. Similia deinde quaesivit ex antistite, religionum magistris ceterisque vatibus, quos singulos secundum cuiusque dignitatem hilari vultu consalutavit.
10. At rex, protensis manibus vatum principem adorans, Considere velis, inquit, vir venerande, inter hosce vates egregios.
11. Audito Janaci sermone consedit ille; iuxta eum consederunt antistes, sacerdotes et ipse rex cum ministris suis.
12. Quos quum omni ex parte secundum dignitatis gradus in sedilibus collocatos videret princeps, Visvamitram talibus affatur:
13. Hodie apparatus sacrorum a Diis fructuosus mihi est factus; hodie praemium inde percepi, siquidem sanctam tuam maiestatem intueri mihi contigit.
14. Sum felix, sum amplificatus, cuius ad solemnia coram spectanda tu, Brachmana, cum anachoretarum coetu accesseris.
15. Religionum periti aiunt, duodenos dies ad operandum nobis superesse: tunc tibi, Causice, omnino visendi sunt Dii, suas singuli portiones petituri.
16. His dictis, rex denuo hilari vultu, manus reverenter protendens, vatum principem interrogavit:

17. Hi duo adolescentes, quaeso, vigore deorum aemuli, leonum elephantorumque incessu gradientes, fortes, tigribus taurisque comparandi,
18. grandibus oculis quasi loti foliis decori, acinacem, pharetram arcumque gestantes, non minus formosi quam Asvines gemelli, prima iuventa florentes,
19. quasi forent Immortales, e Superum sedibus sua sponte in terram devecti: quomodo pedestri itinere huc pervenere? quo consilio? et cuiusnam sunt nati, o vates?
20. Illustrant sane hanc regionem sicuti Sol ac Lunus polum aetherium, similes inter se, pariles statura, vultu gestuque.
21. Quo sermone magnanimi Janaci audito vir gravissimus regem certiorem fecit, hos esse Dasarathae natos;
22. narravit ei quoque commorationem in eremo Consummato, Gigantumque caedem; tum totius itineris ordinem, urbisque Visalae conspectum;
23. porro Ahalyae conspectum et congressum cum Gautamo; denique suum ipsius adolescentiumque adventum magni arcus visendi gratia.
24. Quae quum universa Janaco magnanimo exposuisset, conticuit inclytus vatum princeps.

CAPUT LI. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

SATANANDI SERMO.

1. Tali Visvamitrae sollertis narratione audita, illustris Satanandus, sanctitate insignis, Gautami filius natu maximus,
2. qui castimoniis augustum splendorem sibi quaesierat, pilis prae gaudio erectis, Ramae conspectu ad summam admirationem raptus est.
3. Qui aliquamdiu regios iuvenes coram sedentes contemplatus, ad Visvamitram in sede sua compositum conversus, talibus infit:
4. Ecquid tu, vatum princeps, matrem meam fama celebratam, diuturnis castimoniis intentam, regio iuveni conspiciendam exhibuisti?
5. Ecquid illa eadem, femina clarissima, oblatis silvestribus pomis honorifice excepit Ramam, dignum cui a cunctis mortalibus honos habeatur?
6. Ecquid tu, vir amplissime, Ramae narrasti veterem illam memoriam flagitii a matre mea cum deo admissi?
7. Ecquid, obsecro te, optime vates, mater post Ramae conspectum cum patre meo ac magistro denuo est consociata?
8. Ecquid pater benigno animo matrem meam, diuturnis castimoniis lustratam, in gratiam recepit?
9. Ecquid Cusici nate, Ramas inclytus, antequam huc proficisceretur, honorifice habitus est a patre meo magnanimo?
10. Cuius sermone audito, magnus vates Visvamitras, ipse facundiae gnarus, Satanando facundo haec retulit:
11. Nihil neglectum, vir venerande: quicquid faciendum erat, perfeci.
12. Consociata est cum vate uxor, sicuti Renuca cum Bhriguide. Dicto sollertis Visvamitrae audito illustris Satanandus ad Ramam conversus talia fatur:
13. Salve, optime Raghuide, qui tantum bonum mihi attulisti, Visvamitram ducem secutus, invictum Sapientem.
14. Ille idem inter sapientes Brachmanas splendidissimus sanctimonia sua opus incredibile perfecit; tu, fortissime iuvenis, nosti, quantum sit in eo praesidium.

15. Nemo alter in orbe terrarum te felicior est, o Rama, siquidem tibi contigit tutor Cusici filius, qui tantos labores sanctimoniae caussa exantlavit.
16. Audi, quaeso! Declarabo viri magnanimi fortia facta et fata: tu mihi narranti ausculta.
17. Fuit is rex iustus, per longum tempus hostium domitor; recti gnarus, doctrina instructus, ac subditorum bono gaudens.
18. Magni Parentis filius exstiterat olim rex, Cusus nomine; Cuso genitus est filius fortis, piissimus Cusanabhus;
19. huius porro fuit filius, Gadhis nomine celebratus; Gadhes denique genuit filium inclytum, magnum vatem Visvamitram.
20. Ille idem, orbem terrarum imperio regens, per multa annorum millia muneribus regiis functus est.
21. Aliquando autem vir strenuus, collecto exercitu, plenissimis legionibus circumdatus orbem terrarum peragrabat.
22. Qua in expeditione urbes, regna, flumina, montium iuga ac secessus subinde ille invisens,
23. accessit tandem ad Vasishthae sedem silvestrem, variis floribus, fruticibus, arboribus consitam, variis ferarum gregibus frequentem, a Beatis Superumque praeconibus cultam;
24. a Diis, Danuidis, Fidicinum choris, Hippocephalisque praesentia sua amplificatam; mansuetis capreolis frequentem, avium catervis circumvolitatam;
25. faustam, perpetuo plenam viris religiosissimis, castimoniarum consuetudine consummatis, ignis instar fulgentibus, magnanimis, ad divinitatem efformatis;
26. aquae vel aeris haustu pro cibo utentibus, foliis aridis aut pomis radicibusque vesci consuetis, temperantibus, domito irae sensuumque impetu sui potentibus;
27. a Sapientibus *ex Brachmanis pilis* pollicari statura genitis, tacitae precationi et igni sacro alendo intentis, aliisque ascetarum generibus undique amplificatam.
28. Talem Vasishthae sedem, quasi alteram Brachmanis sedem, invisit bellatorum praestantissimus Visvamitras animosus.

CAPUT LII. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

VISVAMITRAS AD EPULAS INVITATUS.

1. Viso Vasishtha strenuus belli dux Visvamitras, summo gaudio affectus, officiose piissimum virum adoravit.
2. A quo magnanimo salutatus est voce gratum sibi illius adventum testante.
3. Deinde venerabilis Vasishthas ei apparavit sedile, in quo postquam sollers Visvamitras consederat, anachoreta eximius, sicuti decebat, poma silvestria radicesque esculentas ei obtulit.
4. Quo honore hospitali grate accepto rex praestantissimus, inclytus Visvamitras, quaesivit ex Vasishtha an recte valeret.
5. Is quidem regi refert, omnia ipsi salva esse: religiones, ignes sacros, discipulos, arborumque pomiferorum nemora.
6. Tum sanctus Vasishthas, vir in tacita precatione assiduus, Brachmanis filius, commode sedentem Visvamitram invicem interrogavit:
7. Num tibi, o rex, res prospere succedunt? num subditos, iustitia tua conciliatos, tueris, regio munere probe functus?

8. Num famuli victu a te curati tibi dicto sunt audientes? Num tu, hostium interfector, cunctos hostes debellasti?
9. Num tibi, fortissime ac iustissime princeps, quantum ad copias militares, ad aeraria, ad socios, ad liberos nepotesque attinet, omnia sunt salva?
10. Inde rex inclytus Visvamitras, qua erat modestia, Vasishthae incolumem omni ex parte rerum suarum statum declaravit.
11. Tales sermones per aliquantum temporis inter se serentes viri optimi, magna laetitia affecti alter altero delectabantur.
12. Tunc in fine colloquii venerabilis Vasishthas Visvamitrae hanc orationem subridens proposuit:
13. Hospitio excipere cupio istum exercitum tuum, dux potentissime, ac temet ipsum pro amplissima dignitate tua; annuas mihi velim.
14. Hanc observantiam a me oblatam benigne accipe, o rex! Tu, hospitum praestantissimus, impense colendus es.
15. At prudens Visvamitras a Vasishtha ita compellatus, Iam factum est, inquit, quod cupis, colloquio honorifice mecum habito;
16. pomis radicibusque oblatis, qualia in secessu tuo leguntur; pedum lavatione, et aqua ad os eluendum subministrata; ipso denique sanctitatis tuae adspectu.
17. Omnimodo honorifice habitus a te, vir sapientissime, cui ipsi honos debetur, abibo.
18. Salve, oculisque benignis me respice! Talia dicentem regem pius Vasishthas, excelsi animi vir, etiam atque etiam invitare.
19. Tandem Gadhides ei assensus, Euge! inquit, quomodo tibi placet, vatum princeps, ita fiat!
20. Hisce annuentis verbis compellatus Vasishthas, tacitae precationis peritissimus, confestim advocat vaccam maculosam ab omni macula puram:
21. Veni age, Maculosa! Cito adveni, ut iussa mea audias. *Invisit secessum nostrum inclytus Visvamitras*;
22. hunc regem sapientem cum ipsius exercitu lautissimis epulis honorare decrevi: has tu mihi appara.
23. Quicquid cuilibet e sex saporibus exquisitissimum collibuerit, id omne tu, divina copiae vacca, in gratiam mei largo imbre effunde.
24. Ex saporato, alibili, potulento, ad liguriendum et sorbillandum accommodato conflatum plenissimum dapium cumulum praebe, et quidem sine mora.

CAPUT LIII. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

COLLOQUIUM VASISHTHAE CUM VISVAMITRA.

1. Ita admonita a Vasishtha, iuvenis bellicose, vacca ista maculosa, a lactea uberum copia dicta, apparavit varias dapes, quae cuique gratissimae essent:
2. cannas sacchariferas, mella, grana tosta, latices ex lythri fruticosi floribus liquatos, potusque delicatissimos, nec non cibos cuiuscunque generis.
3. Apponebantur ibi caldae oryzae coctae acervi montium instar, condita edulia, sorbitiones, lactisque spissati lacus quoque,
4. porro liquorum varii generis dulcium mellitorumque vasa bene plena, et innumera bellaria.
5. Universus Visvamitrae exercitus, singulis convivis satiatis ac refectis, lauto Vasishthae hospitio magnopere delectatus est.

6. At rex prudens, quum ipse iucunde ac large epulatus esset cum sodalibus consiliorumque sociis, cum famulis denique, militibus iumentisque, laetitia elatus Vasishtham talibus affatur:
7. Honoratus sum a te, Brachmana, cui ipsi honos debetur, lautissimo hospitio. Ausculta!
8. sermonem aliquem proponam tibi, sermocinandi gnaro. Detur mihi vacca ista maculosa, centum millibus vaccarum commutata.
9. Sane, vir venerande, haec est gemma: reges vero gemmarum, *quae in ipsorum ditione inveniuntur*, sunt participes. Quapropter da mihi vaccam: etenim iure mea est.
10. Ita compellatus a Visvamitra sanctus Vasishthas, anachoretarum princeps, terrae domino haec reponit:
11. Equidem, o rex, neque centum millibus vaccarum, nec vel millies centenis millibus commutatam dabo maculosam istam, neque ingentibus argenti acervis.
12. Haud sane meruit ea, ut a me meaque culpa deseratur, hostium domitor! Semper fida mihi comes est haec vacca, sicuti bona fama viro sapienti.
13. In ea nituntur Deum Maniumque religiones, ipsius vitae sustentatio, ignium sacrorum cura, libatio quae cunctis animantibus spargitur, pinguis quoque laticis sacris destinati copia,
14. voces bene auspicatae in litando nuncupandae, variae denique artes: haec universa in eadem niti, rex prudentissime, dubitare noli.
15. Illa est re vera opum mearum summa; illa eadem mihi in deliciis habetur: multis de caussis, o rex, non tradam tibi vaccam istam maculosam.
16. Quam quum repulsam a Vasishtha tulisset Visvamitras, sermocinandi gnarus, multo vehementius sermonem prosecutus,
17. Dabo tibi, inquit, elephantos dentatos, aureis cingulis torquibusque instructos, aureo vectoris unco ornatos, ad quatuordecim millia;
18. dabo tibi octingentos currus auro insignes, candidis equis iunctos, quadriiugos, tintinnabulis ornatos;
19. equorum patria et stirpe nobilium, animosorum, undecim millia dabo tibi, vir sancte,
20. porro vaccas variis coloribus distinctas, iuvencas, dabo tibi ad centies centena millia, dummodo mihi detur maculosa ista.
21. Quantum gemmarum aurive tu poposceris, Brachmanum optime, id omne tibi dabo, dummodo mihi detur maculosa ista.
22. Ita compellatus vir venerandus a sollerti Visvamitra, Nullo modo, inquit, o rex! eam dabo.
23. Haec eadem est mea gemma, hae sunt meae divitiae; haec est opum summa, in hac posita est vita mea.
24. Hac eadem, o rex! continentur interlunii ac plenilunii solennia, et sacra cum debitis largitionibus coniuncta, variaeque caeremoniae.
25. Ex hoc fonte, ne dubites, manant religiones meae omnes. Quid attinet, multa nugari? Non dabo tibi copiae vaccam.

CAPUT LIV. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

PUGNA VISVAMITRAE CUM SACIS EORUMQUE SOCIIS.

1. Vasishthas anachoreta quum copiae vaccam omnino dimittere nollet, tunc rex Visvamitras eam ab illo vi abstrahere coepit.

2. At vero dum abducebatur regis animosi iussu, vacca ista, animi aegra, gemens, moerore afflicta, talia secum volvebat:
3. Cur tandem ego a Vasishtha magnanimo deseror, quippe quam miseram, vehementi dolore affectam a regis satellitibus rapi patiatur?
4. Quidnam male merui de Sapienti isto alta mente praedito, quod me, quam cognovit insontem ipsique deditam, vir pius deserit?
5. Quibus tacite perpensis illa, iterum atque iterum ingemens, subito velocitate incredibili evasit, Vasishthamque petiit.
6. Protinus dissipavit regis satellites magno numero, et cum procellae impetu accurrens ante pedes magnanimi procubuit.
7. Ibi coram Vasishtha copiae vacca, flebile quid mugiens, qualis est gravis tympanorum coelestium sonitus, talia fatur:
8. Alme Brachmanis fili, cur ego a te deseror, ut adeo regii satellites me tuo a latere abstrahant?
9. Ita compellatus vates divinus illam, cuius cor moerore angebatur, tanquam sororem aegram hisce dictis consolari:
10. Non equidem te desero, iuvenca, neque tu quicquam in me peccasti: sed en! rex iste potentissimus, copiis bellicis superbiens, te abduci iubet.
11. Haud sane vires meas pares certamini arbitror, cum rege praesertim; is enim validus est, tum ex bellatorum stirpe oriundus, tum terrae dominus.
12. Adest, ecce! exercitus plenissime delectus, elephantis, equis curribusque frequens, peditum vexillis numerosus: hinc iste multo plus pollet.
13. Sic admonita a Vasishtha illa, loquendi gnara, vatem splendore incomparabilem humiliter contra alloquitur:
14. Non laudant prudentes bellatorum pollentiam; Brachmanae plus pollent. Brachmanum pollentia est divina, ac bellica potior.
15. Immensa tibi inest pollentia, neque te plus pollet Visvamitras, quamvis fortitudine excellens: tua maiestas est difficilis aggressu.
16. Impera mihi, quam tu, vir auguste, divina pollentia tibi parasti; ego istius superbiam copiasque quantascunque disperdam.
17. Huic adhortationi assentiens inclytus Vasishthas, Crea, inquit, copias hostilibus copiis conterendis pares.
18. Tum rauco Vaccae mugitu procreati Pahlavi innumerabiles profligavere totum Visvamitrae exercitum, ipso coram spectante.
19. At rex, vehementi ira incensus, oculis prae furore coruscantibus, Pahlavos invicem profligavit telis cuiuscunque generis.
20. Protinus vacca, quum Pahlavos ingenti clade a Visvamitra affectos cerneret, denuo creavit feroces Sacas cum Yavanis commixtos.
21. Hisce inter se commixtis Sacis Yavanisque cooperta est tellus. Erant fulgidi, praevalidi, densitate catervarum aureis loti filis similes, acutos enses ac bipennes gestantes,
22. loricis aurei coloris contecti: a quibus tanquam a candentibus flammis totus iste exercitus combustus est.
23. Deinde inclytus Visvamitras tela sua iaculari, quibus Yavani, Camboji Barbarique turbati ac fusi fuere.

CAPUT LV. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

VASISHTHAE EREMUS INCENDIO CONSUMTUS.

1. Quos quum Visvamitrae telis attonitos in fugam actos cerneret Vasishthas, copiae Vaccam cohortatus est, ut omni cum cura copias bellicas crearet.
2. Huius ex rauco mugitu exstitere Camboji, solis instar fulgidi; ex uberibus porro prodiere Barbari, tela manibus vibrantes;
3. e locis genitalibus Yavani, e stercoris meatu Sacae orti memorantur; ex minutissimis in cute foraminibus, quibus pili insident, homines feri, ignotis linguis utentes,
4. Hariti cum Kiratis, qui temporis momento universas Visvamitrae copias, tum pedites, tum elephantos, equos currusque, internecione delevere.
5. At viso toto exercitu Vasishthae magnanimi ope pessumdato, filiorum Visvamitrae centuria, armis varii generis instructa, ira flagrans,
6. irruit in virum tacitae precationis peritissimum: quos omnes summus vates gravi oris fremitu combussit.
7. Sic illico Visvamitridae cum equis, curribus peditibusque in cineres sunt conversi.
8. Tunc horum omnium totiusque exercitus clade conspecta dux gloriossimus, pudore offusus atque animi aeger, erat qualis oceanus aestu sedato;
9. qualis serpens dentibus evulsis; qualis Sol deliquium passus, iubare protinus obscurato;
10. qualis volucris alis decurtatis: talis ille miser, post natorum exercitusque cladem, omni virium contentione dimissa, ad sui contemptum deiectus est.
11. Igitur filium unicum, *qui ei restabat*, admonitum ut terram bellica virtute tueretur, imperio quum praefecisset, ipse in silvarum secreta migravit.
12. Quo profectus in quodam Himavantis clivo, consueta Hippocephalorum Anguiumque sede, vir continentissimus Sivae placandi gratia castimoniis sese castigavit.
13. Post aliquantum temporis vero deum princeps, qui taurum in vexillo gestat, optatorum dator, apparuit Visvamitrae fortissimo.
14. Quam ob caussam, inquit, temet excrucias, o rex? Eloquere animi tui sententiam. Optatorum dator sum: declaretur optatum quod maxime tibi cordi sit.
15. Ita admonitus a deo Visvamitras religionibus addictus, magnum numen prostrato corpore adorans, hanc orationem protulit:
16. Quod si tibi, Alme, me probavi, tradatur mihi sagittandi disciplina numeris suis absoluta, cum subsidiis arcanisque;
17. et quotquot exstant tela apud Deos, Danuidas, Sapientes, apud Fidicines, Genios, Gigantesque, ea mihi affulgeant.
18. Tuo favore, Divum Dive, optatum mihi eveniat.
19. »Esto! fiat quod petis!« ita profatus Sivas in coelum rediit. At Visvamitras validissimus, simul ac tela ipsi obtigerant a deorum principe, summa laetitia affectus, denuo superbire coepit.
20. Altius animis insurgens, sicuti aestu oceanus in interluniis, Vasishtham, vatem praestantissimum, iam tum occisum arbitrabatur.
21. Profectus ergo ad eius secessum, tela emisit, quorum impetu quidem sacrum illud nemus plane conflagravit.
22. Anachoretae, quum telum a sollerti Visvamitra eminus missum cernerent, pavidi quoquoversus catervatim diffugiebant.
23. Tum Vasishthae discipuli, quotquot erant, tum ferae volucresque, turba innumera, pavore trepidantes in diversas coeli plagas dissipari.

24. Vasishthae secessus vacuus fuit, silens ad breve tempus, vastae solitudinis instar, ipso interim suos identidem inclamante:
25. Ne pavete! hodie delebo Gadhidem, sicuti Sol pruinas. Talia fatus excelsus Vasishthas, tacitae precationis peritissimus, indignabundus deinde Visvamitram hisce increpat:
26. Quoniam tu secessum diu florentem pessumdedisti, quoniam vecordia tua te in nefas adegit, iamiam te periturum esse scito.

CAPUT LVI. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

VISVAMITRAE PROPOSITUM.

1. Ita compellatus a Vasishtha Visvamitras validissimus, Igneum telum ostentans, Siste te! siste! clamabat.
2. At venerandus ille, Brachmanis sceptrum vibrans, minaciter talia profatur; Bellicae stirpis alumne!
3. tute iam contra stando, quantum polleas, palam facito! Hodie retundam superbiam tuam, Gadhis nate, telique tui aciem.
4. Immensum quantum bellica ista tua pollentia distat a summa pollentia sacerdotali. Hanc, divinitus mihi traditam, experiere, bellatorum vilissime!
5. Protinus telum istud horrendum, Igneum, a Gadhis filio sublatum, Brachmanis sceptro exstinctum est, sicut ignis impetus fluctibus.
6. At heros Gadheius, ira furens, coniecit Varuni, Rudri, Indrae, pecudumque Altoris tela;
7. telum Humanum, nec non Delenimentum, Fidicinum coelestium proprium, Soporiferumque; Oscedinem atque Illecebram, *telum Cupidineum*;
8. Tormentum Lamentumque; Torridum porro terroris plenum, tum telum Fulmineum invictum; Brachmanis laqueum, Fati laqueum, nec non Varuni laqueum;
9. Tridentiferi telum dilectum, tum duo fulgura, *Siccum* et *Humidum*; Vindictae telum, porro Lemurum telum, Ardeae rostrum quoque;
10. Iuris discum, Fati discum, pariterque Vishnus discum; tum Turbinem, Venti proprium, ac telum Hippocephalum;
11. coniecit quoque binas hastas, nec non pistillum ossifragum; tum ingens Aligerorum telum, Fatique telum terribile;
12. horridam fuscinam tricuspidem, denique manicam e craniis contextam.
13. Haec tela, quotquot erant, coniecit ille in Vasishtham piissimum, ita ut miraculi instar esset: at eadem universa Brachmanis filius sceptro suo devorat.
14. Quibus exstinctis Gadheia proles coniecit Brachmanis telum; quod quum expromtum cernerent,
15. Superi cum duce suo Igne, coelestes Sapientes, Fidicines magnique Serpentes consternati fuere; contremuit tergeminus mundus Brachmanis telo emisso.
16. Id ipsum quoque telum terrificum divinae maiestatis ope vates totum devorat Brachmanis sceptro.
17. Vasishthae magnanimi Brachmanis telum devorantis species fuit atrox, horrenda, qua tergeminus mundus obstupesceret.
18. Ex minutissimis in eius cute foraminibus, unde pili nascuntur, absistebant quasi scintillae igneae, fumo fulgorem obscurante;

19. ardebatque Brachmanis sceptrum, Vasishthae manu libratum, tanquam fatalis mundi conflagratio, fumida caligine involuta, vel tanquam alterum Yamae *regis inferorum* sceptrum.
20. Tunc Sapientum cohortes laudibus celebrabant Vasishtham tacitae precationis peritissimum: Ineluctabilis est vis tua, o Brachmana! sed vigorem tuum ipso vigore cohibe.
21. In ordinem coactus est a te Visvamitras validissimus; placatus iam sis, vates piissime! Mundi iam angoris immunes sunto.
22. Ita admonitus vir gravissimus ac sanctissimus tranquillitatem restituit. Visamitras vero profligatus, alte suspiria trahens, talia fatur:
23. Proh nihili bellatorum pollentia! Brachmanum pollentia vere pollet: solo Brachmanis sceptro omnia tela mea sunt fracta.
24. Quamobrem ego, re probe perspecta, placidis sensibus animoque ad austeras castimonias me convertam, quae Brachmanae conditionem mihi parare possint.

CAPUT LVII. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

TRISANCUS SERMO.

1. Deinde ille, aegritudine cordis confectus, cladis suae memor, identidem ingemens, pro hoste habitus a vate magnanimo,
2. ad plagam australem profectus cum coniuge regia, Raghuide, pomis silvestribus radicibusque vescens, temperans, severissimas castimonias coluit.
3. Postea ei nati sunt filii, veri ac recti studiosi, Havishyandus, Madhushyandus, Dridhanetrus, magno curru invectus.
4. Expletis autem mille annis, Brachman, magnus mundi Parens blanda oratione Visvamitram ascetam eximium affatur:
5. Meruisti castimoniis istis, Cusici progenies, beatas regum sapientium sedes; ideo te utique regem sapientem esse statuimus.
6. His dictis augustus mundorum dominus cum ceteris numinibus rediit in summam coeli partem, sedem suam aeternam.
7. Visvamitras contra, hac sententia audita, vultum prae pudore nonnihil deiectus, gravi dolore aestuans, indignabundus haec secum loqui:
8. Severis custimoniis memet castigavi; tamen Dii Vatesque uno ore regem sapientem modo me esse statuunt.
9. Nullus est, puto, religionum fructus. Sic re deliberata vir religiosissimus suique maxime compos, rursus severioribus adeo castimoniis sese adstrinxit.
10. Eodem autem tempore florebat vir veridicus, temperans, Trisancus nomine celebratus, Ixvacuidarum columen.
11. Is consilium mente concepit de sacrificio adornando, cuius ope cum ipso corpore ad superas deorum sedes evehi mereretur.
12. Vasishthae igitur ad se arcessito propositum enarrat, sed a vate magnanimo responsum tulit, id nullo modo fieri posse.
13. Post repulsam a Vasishtha relatam rex, ad regionem australem profectus, istius filios adiit, ut in opere perficiendo se adiuvarent.
14. Quos quidem, splendidissimam Vasishthidarum centuriam, conspexit inclytus Trisancus, in religiones integra mente intentos.

15. Accessit itaque rex ad magnanimos magistri sui filios, singulisque ex ordine salutatis, vultum prae pudore paullulum deiectus,
16. manus suppliciter protendens, viros eximios in commune alloquitur: Perfugium ego, consilii inops, quaero apud vos, qui miseris succurrere soletis.
17. Bene sit vobis! Repulsam nimirum tuli a Vasishtha magnanimo, dum sacrificium maximum celebrare cupio: cuius suscipiendi veniam mihi dare, vestrum est.
18. Equidem omnes magistri mei filios salvere iussos adoro, atque inclinato capite obsecro vos, Brachmanas religionibus addictos:
19. operamini meam vicem sacro diligenter faciundo, cuius ope ego cum ipso corpore superas deorum sedes nanciscar.
20. Post repulsam a Vasishtha relatam aliud praesidium, viri sancti, nisi apud magistri filios, nullum plane video.
21. Enimvero! Ixvacuidarum omnium domesticus sacrorum antistes summum est praesidium: huic vos proximo loco constituti, numinis instar mihi estis.

CAPUT LVIII. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

TRISANCUS EXSECRATIO.

1. Trisancus oratione audita, centeni vatis filii, ira commoti, regi talia regerere: Repulsus fuisti, o demens! a magistro tuo veridico.
2. Quomodo, huius auctoritatem transgressus, ad aliam sectam te conferre audes?
3. Enimvero Ixvacuidarum omnium domesticus sacrorum antistes summum est praesidium, neque licet transgredi dictum veridici.
4. »Fieri nequit!« sic effatus est almus vates Vasishthas. Quomodo ergo nos sacrum istud pro te adornare potis sumus?
5. Stolidus tu; redi, o rex, ad imperii tui sedem. Vir sanctus ille vel tergemini mundi sacris praeesse potis est.
6. Quorum orationem, turbido prae ira sono prolatam, quum audivisset, denuo illis rex talia regerit:
7. Repulsam tuli a viro sancto, pariterque a magistri natis; aliam viam ingrediar: vos, viri religiosi, valetote!
8. At vatis filii, simul atque audierant sermonem nefarii propositi indicem, vehementer irati diras ei imprecari: Transibis in Chandali conditionem.
9. His dictis magnanimi illi ad suum quisque secessum rediere. Deinde quam primum nox praeterierat, postero mane rex in Chandalum mutatus fuit.
10. Fuscis vestibus amictus, ipse fuscus, maculis deturpatus, deciduis capillis calvus, foliis arboris infelicis ustrinum obumbrantis erat redimitus, ac ferrea ornamenta gestabat.
11. Quem talem, Chandali speciem indutum, conspicati ministri regii et quotquot cives in eius comitatu erant, deseruerunt catervatimque aufugerunt.
12. At rex solivagus, memori mente, diu noctuque aestuans, adiit Visvamitram castimoniis lustratum.
13. Viso autem rege masculi vigoris orbo, in Chandali speciem mutato, Visvamitras anachoreta misericordia tactus est.
14. Miseritus regis visu horrendi inclytus ille, recti studiosissimus, talibus cum affatur: Salve mihi!

15. Quaenam est adventus tui caussa, validissima regum progenies, Ayodhyae domine, heros, qui diris in Chandali conditionem es deiectus?
16. Cuius alloquio intellecto rex, Chandali adspectu deformis, manus suppliciter protendens, facundiae gnaro ipse facundus haec refert:
17. Repulsam tuli a magistro, pariterque a magistri filiis; et optatum quidem istud, *quod ab iis petieram*, non adeptus, calamitatem nactus sum.
18. Haec nimirum opinio mihi insederat, o bone! ut in coelum cum ipso corpore subirem. Quem in finem centenis sacris operatus sum, nec tamen praemium istud impetratur.
19. Nullum antehac mendacium dixi, neque unquam sum dicturus, vel maxime miseriis oppressus, o bone! Per militis fidem tibi iuro: sacra varii generis litavi;
20. cives aequo imperii iure rexi; probavi me magnanimis magistris morum honestate.
21. Sed mihi in religiones intento, et sacrificium celebrare cupienti, ad approbationem non adducuntur magistri, vatum praestantissime!
22. Fatum, puto, ubique dominatur, humani conatus vero sunt irriti. Fato omnia corripiuntur; fatum est summum columen.
23. En, me vehementer afflictum, desiderio aegrum, cuius coepta fato percelluntur, benigne sublevare te decet, quod bene tibi vertat!
24. Nullum aliud prospicio praesidium; nullum aliud perfugium mihi restat. Virili opera fatum repellere te decet.

CAPUT LIX. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

VASISHTHIDARUM EXECRATIO.

1. At regem talia memorantem, manifesto in Chandali conditionem mutatum, Cusici natus, misericordia motus, blandis verbis affatur: Salve, Ixvacuide!
2. Faustum adventum tibi precor, filiole! Novi te iustissimum; perfugium tibi praestabo: ne timeas, princeps eximie!
3. Ego invitabo omnes magnos Sapientes, sanctimonia spectatos, ad huius sacrificii consortium: tunc tu, rex, curis exsolutus litabis.
4. Quae forma magistrorum diris effecta in te apparet, hanc eandem indutus cum ipso corpore ad coelum ibis.
5. Sedes superas equidem arbitror te iam manu tenere, quippe qui, consilii inops, apud Cusicidem praesidium quaesivisti.
6. Sic fatus vir inclytus, filiis suis recti studiosis ac prudentissimis mandavit, ut sacrificii apparatum curarent.
7. Deinde, cunctis discipulis convocatis; talem habuit orationem: Cunctos vates, nec non Vasishthidas, adducitote meo iussu,
8. et quod quisque responsum dederit, meorum dictorum auctoritate admonitus, id universum, qualecunque sit, sine ullo respectu mihi est nuntiandum.
9. Dictis hisce auditis discipuli quoquoversus profecti sunt eius iussu. Convenere deinde ex omnibus terris voluminum sacrorum interpretes.
10. Discipuli quoque, reversi ad anachoretam maiestate splendentem, referebant ei quae singuli voluminum sacrorum interpretes dixissent.
11. »Dicto tuo audito universi viri bis nati conveniunt, ex omnibus terris huc profecti, excepto tamen Mahodayo.

12. Centeni isti Vasishthidae turbido prae ira vocis sono quemnam atrocem sermonem protulerint, audi tu, anachoretarum princeps!
13. Cui sacrificus est homo militaris, Chandalo praesertim, quomodo in huius consessu Dii Sapientesque coelestes latice pingui vescentur?
14. Aut quomodo tandem Brachmanae magnanimi, delectati epulis Chandalorum, in coelum evehentur, Visvamitrae patrocinio tuti?
15. Tales verborum contumelias, vatum princeps, nobis dixere oculis flagrantibus cuncti Vasishthidae cum ipso Mahodayo.«
16. Discipulorum suorum narratione audita, vates praeclarus oculis prae ira flagrantibus indignabundus exclamat:
17. Quoniam me insontem, qui austeras castimonias sustinui, criminantur, immansueti isti in cineres convertentur; ne dubitetis!
18. Protinus fati laqueo illi ad Iudicis inferorum domum abstracti, per septingentas generationes vespillones et carnifices renascuntor.
19. Canina carne vesci coacti, latrones nimirum immites, turpes deformesque per hunc orbem terrarum vagantor.
20. Ipse Mahodayus demens in me, immeritum sane, probra iecit; ideo probrosus omnium iudicio in venatoris feri conditionem transibit.
21. Gaudens animantium caede, ad crudelitatem propensus, per diuturnum tempus irae meae obnoxius in statu abiecto versabitur.
22. Hactenus prolata sententia, conticuit vir gravissimus in isto anachoretarum coetu.

CAPUT LX. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

TRISANCUS IN COELUM SUBLATUS.

1. Postquam sanctitatis suae vi Vasishthidas ipsumque Mahodayum perculerat, inclytus Visvamitras Sapientum coetum hunc in modum affatur:
2. Adstat hic, en! Ixvacus in imperio heres, Trisancus nomine celebratus; vir iustissimus et munificus, qui quidem apud me praesidium quaesivit.
3. A vobis, viri honestissimi, mecum una apparetur tale sacrificium, cuius ope is cum ipso corpore in Superum sedes transeat.
4. Audito Visvtmitrae dicto, egregii hi anachoretae, istius metu turbati, mutuo inter se consultare.
5. Vates hicce, Cusici heres, pronus est ad iracundiam; quod protulit dictum, diligenter id est perficiendum: ne dubitetis.
6. Ignis instar exardescit vir sanctus: diras in nos iaciet ira commotus; quapropter apparetur sacrum, sicuti declaratum est a magno Sapiente;
7. omnique conatu est annitendum, ut Ixvacus heres, Visvamitrae maiestate adiutus, cum ipso corpore in coelum transeat.
8. Ergo inchoatum est sacrificium omnibus apparatibus instructum, quibus in solennibus augustus Visvamitras sacrifici munere fungebatur.
9. Sacerdotes quoque, carminum gnari, secundum dignitatis suae gradus, verba praeeuntes rite ex praeceptis sacris cunctas caeremonias perficiebant.
10. Deinde, post aliquantum temporis, egregius asceta Visvamitras comprecationem omnium deorum fecit, ut suam quisque epularum partem capesserent.

11. Quum vero dii, ad epulas invitati, nulli convenirent, tunc vehementer incensus magnus vates Visvamitras, catapedine alte sublata,
12. irae plenus Trisancum talibus affatur: En, adspice, o rex! quid valeant castimoniae ultro a me cumulatae.
13. Ille ego te cum ipso corpore in coelum perducam mea potestate. Vade age, populorum domine; ad coelum haud facile cum corpore adeundum.
14. Qualecunque sane praemium mihi debetur castimoniis quaesitum. Harum igitur virtute tu, o rex, cum corpore ad coelum perge!
15. Vix dum vates loqui desierat, iamque in aethera evehebatur hominum princeps, spectantibus anachoretis.
16. At Indras, frugum maturator, quum Trisancum in aethera sublatum cerneret, una cum Superum catervis eum his verbis increpuit:
17. Trisancus, abi ocius! Non tu idoneus es, qui sedes coelestes incolas, magistri tui diris perculsus; demens! praeceps in terram decide.
18. Ita increpitus ab Indra Trisancus, retro delapsus, hac voce: Fer opem! sanctum Visvamitram inclamavit.
19. Cuius voce clamantis audita Cusicides, in iram vehementem erumpens, contra; »Siste te! siste!« vociferatur.
20. Protinus vi mirabili divinae scientiae religionisque, quasi alter rerum progenitor, creavit in parte australi alteros Septem Sapientes.
21. Ad plagam australem conversus coram anachoretis inclytus ille, ira aestuans, alteram siderum coronam creare coepit.
22. Alium Indram, inquit, creabo, vel mundus Indra suo fiat orbus. Quin, alia quoque numina prae ira creare moliebatur.
23. Tunc vehementer turbati Dii Titanesque cum Sapientum coetu Visvamitram magnanimum blanda oratione obtestari:
24. Rex iste, vir amplissime, magistri diris ictus, non meretur cum ipso corpore in coelum transire, nisi antea lustretur.
25. Deorum sermone audito, vatum princeps Causicus gravissimam sententiam contra protulit:
26. Ego vero huic regi Trisancui, vestra pace loquar, adscensum cum ipso corpore promisi, nec fidem fallere sustineo.
27. Esto igitur huic Trisancui corporeo aeterna in coelo sedes et sunto immota cuncta sidera mea.
28. Quamdiu orbes aetherii perdurabunt, haecce a me creata utique firma manento: id mihi, o Superi, concedere vos oportet.
29. Tali modo compellati Divi omnes vatum principi responsum dedere: Ita fiat in honorem tuum!
30. Permanento utique in orbe aetherio, extra Solis tramitem, plurima haec sidera, optime vates!
31. et inter hasce stellas coruscans praeceps in caput Trisancus permaneto immortalium similis; caedemque stellae comitabuntur regem praestantissimum.
32. Visvamitras vero pietate et gravitate insignis, ab omnibus diis laudatus, coram anachoretis assensum suum declaravit.
33. Tum Dii magnanimi, sanctique Sapientes, simul omnes abierunt sicuti venerant, post sacrificium peractum.

SUNASSEPHI MANCIPATIO.

1. Inclytus Visvamitras, quum Sapientes istos profectos esse videret, cunctos qui secum silvam incolebant, ita affatur:
2. Instat, en! ingens impedimentum, quod plagam australem invasit. Pergemus ad aliam plagam, ibique castimonias observabimus.
3. In terra Visala versus occidentem sita ad Pushcarorum silvam secedentes, commode religionibus fungemur: id enim eximium est castimoniae nemus.
4. His dictis magnus anachoreta, ad Pushcaros profectus, severissima abstinentia sese castigavit, radicibus pomisque silvestribus vitam sustentans.
5. Eodem autem tempore potentissimus Ayodhyae rex, cui Ambarisho nomen erat, sacrum celebrare molitus est.
6. Is dum sacris operabatur, Indras victimam surripuit. Amissa vero victima sacrorum antistes regem talibus admonuit:
7. Surrepta hinc est victima, o rex! deperdita tuo neglectu. Regem, nisi sit strenuus suorum vindex, domine, delicta sua pessumdant.
8. Gravissimum sane hoc est piaculum? *aut victimam ipsam* aut hominem victimae vice cito adduc, ita ut opus sacrum perfici possit.
9. Magistri religionum sermone intellecto Ixvacuides splendidissimus, magni consilii vir, quaesivit victimam multis vaccarum millibus emendam.
10. Regiones terrasque quoquoversus sitas, urbesque, silvasque, et sanctos secessus pervestigans rex iste,
11. care adolescens, conspicatus est Richicum, cum filiis suis atque uxore in Bhrigus clivo sedentem.
12. Quem inclytus Ambarishus quum honorifice salutasset, sapientem Brachmanam, sanctimonia lucentem, rex sapiens hunc in modum affatus est:
13. Si tu centies mille vaccarum pretio vendere velles aliquem e filiis victimae vice, nobilis Bhriguide, tunc ego plane curis exsolutus forem.
14. Cunctas terras peragravi, nec tamen nanciscor victimam sacrificio idoneam; aequum est, te mihi unum ex hisce filium pretio permutare.
15. Ita compellatus illustris Richicus talia respondet: Natu maximum, o princeps, equidem nullo modo vendiderim.
16. Richici sententia audita mater magnanimorum istorum heroem Ambarishum hunc in modum affantur:
17. Filium natu maximum venerandus Bhriguides non venalem declaravit; mihi quoque, domine, scias carum esse minimum nata catellum.
18. Plerumque nimirum accidit, ut patribus natu maximi sint in deliciis, matribus minimi: quapropter hunc ego tueor.
19. Vix loqui desierant vates eiusque coniux, quum Sunassephus, medius inter utrumque fratrem, ultro hunc sermonem protulit:
20. Pater natu maximum non venalem declaravit, mater vero minimum; medium iam veniisse arbitror. Abducas me, regum proles!
21. Itaque centies mille vaccarum pretio mancipatum Sunassephum quum accepisset, rex summopere laetatus inde profectus est.

22. Puero festinanter in currum imposito, deinde domum contendit, ut sacrificium suum consummandum curaret.

CAPUT LXII. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

AMBARISHI SACRIFICIUM.

1. Rex ille, o Raghuide, Sunassephum secum avehens, iumentis fatigatis circa meridiem requievit prope lacum Pushcarum.
2. Dum is quietem capiebat, praeclarus Sunassephus accessit ad lacum laudatissimum, ibique conspexit Visvamitram, avunculum suum, cum anachoretis religiones colentem.
3. Vehementer afflictus puer, vultu moesto, siti ac languore confectus, in vatis sinum se coniecit, eumque his verbis imploravit:
4. Nec pater mihi est, nec mater, nedum cognati gentilesve; te decet, placide vates, ex periculo me eripere secundum aequitatem tuam.
5. Tu sane, nobilissime, es auxiliator, tu cunctorum praesidium.
6. Fac ut regi satisfiat, tum ut ego vivam et post longum aevum sede coelesti fruar, quum sanctis castimoniis me lustravero.
7. Tu mihi inopi, orbo, patronus esto mente provida. Sicuti pater filium tuetur, sic te decet a piaculo me vindicare.
8. Cuius oratione audita Visvamitras sanctissimus, multimodis puerum consolatus, filiis suis haec profatur:
9. Quam ob caussam patres fausta sibi optantes generant filios, ut saluti post hanc vitam prospiciant: huius rei tempus iam adest.
10. Hicce anachoretae natus, tenerae aetatis puer, auxilium a me petit. Ut saltem vita huic sit salva, gratum aliquid mihi facite, filioli.
11. Vos omnes piis operibus functi estis, omnes recti studiosi; victimae vicem apud regem subeuntes, ignis sacri famem explete.
12. Tum Sunassephus vindice me sit tutus, tum sacrificium sine impedimento procedat: numina quoque placantor, imperatum meum denique fiat.
13. Audita vatis sententia, Madhusyandus ceterique filii responsum superbum cum derisu reddidere:
14. Quomodo propriis filiis desertis, domine, prolem alienam servare studes? Ineptum plane hoc iudicamus, quasi quis propria carne vescatur.
15. Audito filiorum sermone vates egregius, oculos prae ira rubore suffusus, talia profari coepit:
16. Insolens est hoc dictum, impietatis damnandum, mei imperati contemptu atrox, horrificum.
17. Vos omnes, aeque ac Vasishthidae, per integros mille annos, quoties renascemini, carne canina vescentes in orbe terrarum habitabitis.
18. Postquam filiis diras obnuntiaverat vates egregius, Sunassephum afflictum alloquitur, parato ei praesidio salutari.
19. Quando tu, inquit, lustralibus vinculis alligatus, punicea corolla condecoratus, ad Vishnus columnam sacrificalem steteris, tunc verbis solennibus Ignem invoca,
20. atque haec duo carmina divina cantando recita, anachoretae fili, in sacrificio isto Ambarishi; quo facto liberationem impetrabis.

21. Sunassephus, quum attento animo bina haec carmina edidicisset, festinanter regem fortissimum Ambarishum his verbis adiit:
22. Rex fortissime, vir animi excelsi, sine mora hinc proficiscamur! Fac ut domum redeas, praeviasque caeremonias inchoandas cura.
23. Audito sermone pueri ab anachoreta geniti, rex gaudio elatus sine mora indefessus ad aream sacrificalem perrexit.
24. Ibi ex collegii sacerdotum sententia rex victimam, certis notis puram recognitam, puniceo amictu velatam ad columnam alligandam curavit.
25. At anachoretae filiolus, ut erat vinctus, vocibus coram igne sacro recitandis gemina numina rite adoravit, Indram eiusque fratrem natu minorem *Vishnum*.
26. Mystica laudatione placatus deus mille oculis praeditus, Vasuum dux, benigne longum aevum Sunassepho concessit.
27. Rex vero ipse multiplicem huius sacrificii fructum adeptus est, propitio Indrae numine partum.
28. Pius Visvamitras autem severas castimonias porro exercuit per mille annos in Pushcarorum terra, in voto suo perseverans.

CAPUT LXIII. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

MENACAE TERRESTRIS HABITATIO.

1. At mille annis expletis magnum vatem, voto exsoluto lustratum, adierunt omnes Superi, praemium religionum ei tribuere cupientes.
2. Tunc altera vice Brachman, blandissimis verbis cum affatus, Tu es sapiens, ait; salve! quod meruisti sanctis operibus ultro susceptis.
3. His dictis deorum dominus in sedem aetheriam rediit. Visvamitras tamen audito hoc oraculo, austeras castimonias porro exercuit.
4. Deinde, post longum temporis intervallum, Menaca, nympha praestantissima e saltatricum coelestium choris, ad lacum Pushcarorum accessit, ut in eo lavaretur.
5. Hanc vidit inclytus Cusici filius, forma incomparabilem, quasi fulgurationem ex nube elucentem.
6. Quam Menacam toto corpore pulcerrimam in silva solitaria conspicatus vates, Cupidinis imperio parens, adiit ac talia protulit:
7. Nympha! faustum adventum tibi precor. Habita mecum in hoc secessu. Fave, obsecro, mihi Cupidinis illecebris contacto.
8. Ita salutata nympha, tereti latere decora, ibi sedem sibi delegit, quo facto ingens castimoniarum impedimentum Visvamitrae supervenit.
9. Dum illa habitabat in amoeno anachoretae secessu, anni bis quinque iucunde elapsi sunt.
10. At post huius temporis decursum magnus vates Visvamitras, pudore quodammodo affectus ad recordationem moestitiamque se convertit.
11. Subnata est ei suspicio cum indignatione commixta, deos in commune molitos esse, ut a religionibus efficacissime se abstraherent.
12. Elapsi sunt, *ita secum reputabat*, decem anni, diebus noctibusque fallentibus; Cupidinis illecebris devicto mihi hoc impedimentum est obiectum.
13. Vates egregius, ingemens, poenitentia afflictus, quum Menacam cerneret timidam, trementem, manibus suppliciter protensis adstantem:

14. nympham quidem blando alloquio dimisit Cusici filius, ipse autem ad montes septentrionales se contulit.
15. Firmissimo consilio capto inclytus ille, vincendi cupidus, quam primum Causicidis, *sororis suae*, ripam attigerat, castimoniis vix tolerandis sese castigavit.
16. Quo per plura annorum millia in montis septentrionalis iugo horrendos cruciatus sustinente, deos timor incessit.
17. Superi omnes, cum Sapientum caterva congregati, habito consilio dixere: Magni Sapientis titulum, ut par est, impetrato hicce Cusici filius.
18. Audita deorum sententia, magnus mundi universi Parens, Visvamitram sanctimonia divitem blandis verbis affatur:
19. Magne Sapiens, salvum te iubeo, dilecte! Propitiatus equidem castimoniis tuis austeris, maiestatem et eminentiam inter Sapientes tibi largior, Cusicide!
20. Audito Brachmanis dicto, Visvamitras sanctimonia dives, neque deiectus, nec contentus, Magno Parenti respondit:
21. Quando tu, Alme, declaraveris, Brachmanae sapientis titulum incomparabilem mihi pro sanctis operibus ultro susceptis deberi, tunc ego sensuum impetum me plane devicisse putabo.
22. Cui contra Brachman, Tu nondum, inquit, sensuum impetum devicisti. Amplius annitere, vates egregie! Ita locutus, ad coelum rediit.
23. Visvamitras vero ibidem atrociore cruciatu sese castigavit.
24. Brachiis in altum porrectis, sine fulcimine, uni pedi innixus, mero aere vescens, in eadem statione permanens, immotus quasi stipes; per calorem aestivum quinque ignibus torridus,
25. pluvia anni tempestate sub dio agens, per frigora in aqua cubans, sic iste sui castigator noctu diuque per mille annos horrendum cruciatum tolerabat.
26. At magno vate Visvamitra semet ipsum angente, ingens angor incessit Superos ipsumque Vasavum.
27. Tunc vehementer turbatus Superum princeps Indras excogitavit callidum consilium, quo votum viri impediretur.
28. Ventorum cohorte cinctus coeli dominus nymphae Rambhae ad se vocatae mandatum declaravit, sibi salutare, Cusicidae vero damnosum.

CAPUT LXIV. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

RAMBHAE EXSECRATIO.

1. »A te, Rambha, curandum est gravissimum hocce deorum negotium, ut Cusicidem protinus sollicites, libidinis illecebris delinitum.«
2. Ita admonita a prudenti deo mille oculis praedito nympha ista, pudibunda, manus suppliciter protendens, talia contra refert:
3. Truculentus est, Superum domine, magnus ille vates Visvamitras.
4. Iram immanem, ne dubites, in me effundet. Inde pavor mihi iniectus est, Dive: te propitium mihi parcere aequum est. Hunc in modum a puella pavida anxie imploratus Indras trementem supplicemque consolans,
5. Noli timere, Rambha! ait; perfice, amabo, mandatum meum.
6. Sub luscinii imagine, corda delinientis, dum ineunte vere arbores florescunt, egomet cum Cupidine consociatus tibi a latere adstabo.

7. Tu ergo, Rambha, formae nitidissimae venustate munditiis multiplicata, ascetam illum Cusicidem a castimoniis abstrahe.
8. Dei oratione audita, nympha speciem formosissimam exhibens, lasciva, dulce ridens, Visvamitram sollicitavit.
9. Is vero luscinium dulcissima voce garrientem exhilarato animo auscultabat, atque illam ab obliquo prospiciebat.
10. Interim tum luscinii voce cantuque incomparabili, tum Rambhae adspectu anachoretae suspicio incidit.
11. Cognito, Indram haec omnia molitum esse, vates egregius, ira commotus, diris nympham devovit:
12. Quoniam tu, Rambha, lenocinio me tentas, libidinem iramque vincere studentem, per decem annorum millia saxea stabis, improba!
13. Vir gravissimus e Brachmanum ordine, sanctimonia vim mirabilem adeptus, te, Rambha, ira mea deformatam inde extrahet.
14. Quae quum dixisset magnus vates, inclytus Visvamitras, in poenitentiam transiit, quod iracundiam cohibere non potis fuisset.
15. Gravi eius imprecatione Rambha protinus saxea reddita est; Cupido vero, ut Sapientis verba audierat, et ipse aufugit.
16. Castimoniarum fructu per iracundiam sibi erepto, vir excelsus, quia sensus nondum domuerat, nullam inveniebat animi tranquillitatem.
17. Denuo secum volvebat, *quomodo iam altera vice in insidias ab Indra sibi structas incidisset*.
18. Haud sane irae me tradam, neque ullum verbum, quicquid sit, proferam: quin imo ne respirabo quidem, vel per centenos annos.
19. Ego sensibus perdomitis memet ipsum tamdiu torrebo, donec Brachmanae conditionem castimoniis meritam adeptus fuero.
20. Nec respirans, neque ullo cibo vescens, stabo annos innumeros; non fatiscet corporis mei compages, dum ita excrucior.

CAPUT LXV. EPISODIUM DE VISVAMITRA.

VISVAMITRAS IN BRACHMANUM ORDINEM RECEPTUS.

1. Deseruit deinde plagam Himavanti adiacentem magnus vates, et quum ad plagam orientalem se contulisset, horrendo cruciatu sese castigavit.
2. Obstrinxit se voto severissimo silentii per mille annos continuandi, et exercuit castimonias factu difficillimas, per orbem terrarum incomparabiles.
3. Per integros mille annos ascetam plane in stipitem conversum, etsi multis impedimentis lacessebatur, non tamen intus ira subiit:
4. sed obfirmato animo applicuit se ad abstinentiam nunquam deminutam.
5. Voto autem post mille annos soluto, Raghuide, vir constantissimus cibum, quem caperet, sibi paraverat; eodemque tempore Indras sub specie Brachmanae cibum iam coctum ab eo petiit.
6. Huic, *ut videbatur*, viro summi ordinis certus consilii totam coenam dedit; nulloque cibo relicto, quum ipse impransus mansisset vir sanctus, ne verbo quidem mendicum istum compellavit,

7. sed in silendi voto perstitit: porro quoque silentium spiritusque compressionem servavit.
8. Is dum spiritum comprimebat, ex eius capite fumus erigebatur, quo viso tergeminus mundus conturbatus et quasi inflammatus fuit.
9. Tunc Divi, Sapientes, Angues, Serpentes Gigantesque, cuncti animis fracti, magnum Parentem affari:
10. Multis conatibus, Alme, magnus vates Visvamitras ad libidinem iramque lacessitus, maius subinde sanctimoniae incrementum capit.
11. Quod si non datur ei optatum, quod mente concepit, pessum dabit tergeminum mundum, animantia pariter atque inanima.
12. Cunctae coeli plagae sunt obscuratae, nec quicquam clare elucet; aestuant omnia maria, et montes dilabuntur;
13. contremitque tellus, et ventus flat undique procellosus. Nullum casum, o Brachman, praestare possumus: nascetur fortasse genus hominum atheum.
14. Attonitus quasi est mundus tergeminus, animo plane perturbatus, ipsumque Solis exstinctum iubar prae Sapientis maiestate.
15. Donec consilium nondum cepit magnus vates in perniciem nostram, Dive, protinus placandus est venerandus ille, igniformis, splendidissimus.
16. Sicuti olim tergeminus mundus fati igne totus comburitur, sic ille imperium in deos forte affectaverit: detur ei, quicquid mente concepit.
17. Deinde cunctae Superum catervae, Magnum Parentem ducem secuti, magnanimum Visvamitram blandis verbis affari:
18. Sapiens Brachmana, salvere te iubemus! Propitiati sumus castimoniis tuis. Brachmanae conditionem nactus es, Cusicide, acerrima abstinentia.
19. Diuturnum aevum quoque, Brachmana, tibi largior ego, cum Ventorum cohorte consociatus. Vale, et quod felix faustumque tibi sit, amice, abi quo tibi placet.
20. Audito magni Parentis sermone egregius vates, omnes Coelicolas adorans, laetus talia profatur:
21. Si Brachmanae conditionem impetravi, pariterque aevum diuturnum, tunc nomen summi numinis ineffabile, et solemnis precatio, ipsique libri sacri me agnoscant.
22. Vasishthas, Brachmanis filius, tum bellicae artis, tum inter rerum divinarum peritos praestantissimus, o Divi, ita me alloquatur.
23. Deinde conciliatus a Superis sapiens Brachmana Vasishthas, in tacita precatione assiduus, amicitiam cum eo iunxit et, Ratum esto! inquit;
24. sine dubio omnia sapientis Brachmanae iura tibi competunt. Quae simul atque is dixerat, Divi omnes abiere sicuti venerant.
25. Pius Visvamitras vero, summam Brachmanae dignitatem nactus, honorifice excepit sapientem Vasishtham, tacitae precationis peritissimum.
26. Optati sui compos deinde orbem universum peragravit, semper in abstinentia permanens. Tali modo a magnanimo illo Brachmanae conditio impetrata est.
27. Hic idem, o Rama, est summus vates, hic corporea sanctimoniae species, hic semper religionibus intentus, ipsumque virtutis heroicae studium.
28. Talibus memoratis conticuit praeclarus Brachmana Satanandus, quem Cusicides, Euge! euge! exclamans collaudavit.
29. Audita eiusdem oratione coram Rama et Laxmano habita, Janacus manibus iunctis Cusici filium hisce affatur:

30. Sum fortunatus, sum opibus auctus, cuius tu, piissime vates, comitantibus Cacutsthidis, ad sacrificium visendum advenisti.
31. Lustratus ego sum a te, Brachmana, ipso conspectu, variaeque dotes hac tua praesentia mihi sunt impertitae.
32. Auscultavi egomet cum Rama magnanimo, vir excelse, ingens sanctimoniae opus fuse enarratum.
33. Infinita tibi inest abstinentia, infinitum robur; infinitaeque tibi semper insunt virtutes, Cusici proles.
34. Nulla me capit satietas narrationum mirabilium: at nunc tempus instat religionum vespertinarum, vates optime; ad occasum inclinat solis orbis.
35. Cras, quam primum illuxerit, denuo me videbis. Interim bene habe, vir abstinentissime! ac veniam abeundi dare mihi velis.
36. Ita admonitus anachoreta, principem praeclarum Janacum collaudavit, statimque laetum ipse laetitia affectus dimisit.
37. Post hosce sermones Videhanus Mithilensium rex cum magistris suis cognatisque vatem versus dexteram circumambulavit.
38. Tum sanctus Visvamitras, Rama et Laxmano comitibus, stationem suam intravit, ab adolescentibus magnanimis salutatus.

CAPUT LXVI. JANACI SERMO.

1. Postero mane, ut clare illuxerat, rex, functus caeremoniis matutinis, Visvamitram cum Raghuidis arcessere iussit.
2. Illo ipso et magnanimis fratribus secundum praecepta sacra honorifice exceptis, hunc deinde sermonem orsus est:
3. Faustum adventum tibi precor, vir venerande! quidnam gratum tibi facere possum? Iube, quid velis: meum est, tantorum virorum iussa exsequi.
4. Ita compellatus a magnanimo Janaco pius anachoreta, fandi peritus talia contra fatur:
5. Ambo hi Dasarathae filii, ex nobili bellatorum prosapia, per orbem terrarum celebrati, cupiunt visere arcum istum praestantissimum, qui domi apud te asservatur.
6. Eum ipsum, quaeso, visendum exhibe: regii adolescentes, optato potiti, post conspectam huius arcus, prout ipsis libuerit, domum revertentur.
7. Janacus vero ita rogatus magno vati respondet: Audiatur huius arcus memoria, et qua de caussa apud nos asservetur.
8. Fuit rex, Devaratus nomine dictus, sextus a Nime; huic magnanimo hocce pignus per manus traditum fuit.
9. Olim fortissimus Rudrus, quum in Daxi sacrificio arcum ad caedem convivarum intendisset, profligatis Coelitibus, cum irrisu talia protulit:
10. Quoniam vos, Superi, mihi, sacrarum epularum portionem petenti, nullam tribuistis, membra vestra vitalia, partes corporis pretiosissimas, arcu discerpam.
11. Tunc sane omnes Divi afflicti principem suum placare studebant, quorum precibus ille motus est,
12. Superisque dignitate pollentibus restituit membra, quotquot arcus ope discerpta fuerant.
13. Ille idem arcus praestantissimus magnanimi divum Divi postea atavo nostro pignoris vice in manum est traditus.
14. At aliquando, dum ego agrum arabam, vomere excitatur et a me terram repastinante excipitur puella, cui a sulco *Sita* nomen factum est.

15. Quae quidem filia mea, non ex utero nata sed e tellure edita, quum adolesceret, hanc ei statui conditionem, ut virgo fortitudinis praemium esset.
16. At complures reges me convenere, ut filiam meam pubescentem e tellure editam nuptum peterent.
17. Cunctis hisce terrarum dominis puellam petentibus equidem filiam tradere nolui, vir venerande, declarans eam virtutis praemium fore.
18. Hi reges deinde communi consilio urbem Mithilam adiere, virtutem suam experiundi cupidi.
19. Periculum facturis Sivae arcus oblatus est: quem illi ne arripere quidem, nedum manibus librare potis erant.
20. Quorum virorum fortium quum exiguam esse virtutem cognovissem, repulsam a me tulere. Attende animum, quaeso, sanctissime vates!
21. Irati igitur ob hanc offensam reges magnis copiis instructi, quorum virtus in suspicionem adducta fuerat, Mithilam iunctis viribus obsederunt.
22. Semet ipsos spretos reputantes hi principes, ideoque mihi infensissimi, urbem undique premebant.
23. Post annum exactum cibaria mea et reliqua subsidia omnino absumpta erant, quo facto ego vehementer turbatus fui.
24. Tunc deos universos castis religionibus placavi, qui propitii mihi praebuere exercitum quaternis copiis (*elephantorum*, *curruum*, *equitum*, *peditumque*) instructum.
25. Huius ope fracti principes cum comitibus et profligati versus cunctas coeli plagas aufugerunt: ignavi, in conatu nefario fama virtutis destituti.
26. Illum ipsum arcum fulgentissimum, vatum princeps, tibi ac Ramae Laxmanoque visendum exhibebo.
27. Quod si Ramas huic arcui tendendo suffecerit, filiam meam Sitam, non ex utero natam, equidem Dasarathidae nuptum dabo.

CAPUT LXVII. ARCUS DIFFRACTUS.

1. Janaci oratione audita magnus vates Visvamitras, Age! inquit, arcum Ramae visendum exhibe.
2. Tum rex iste familiaribus suis imperavit: Advehatur arcus divinus, sertis odoratis condecoratus.
3. A Janaco admoniti familiares urbem intravere, et arcu in fronte agminis collocato inde egressi sunt, sicuti rex iusserat.
4. Quinquaginta centuriae iuvenum, alta statura et robore insignium, arcam octonis rotis suffultam provehebant non sine magno molimine.
5. Tum advecta arca ferrea, in qua arcus asservabatur, ministri regii ad Janacum Superis comparabilem conversi, Ecce, aiunt, Mithilensium domine,
6. arcum praestantissimum ab omnibus regibus honoratum, ad visendum propositum, si tibi placet.
7. Quorum voce audita rex iunctis manibus affatur Visvamitram magnanimum et fratres ambo, Ramam Laxmanumque:
8. Hicce est arcus praestantissimus, Brachmana, reverenter a Janacidis cultus, quem reges virtute gloriantes tendere tunc temporis haud potis fuere:
9. nec magis forent cunctae Deorum catervae, aut Titanes Gigantesve, Fidicinum Geniorumque principes, aut Hippocephali magnique Serpentes.

10. Quanto minus sufficiunt hominum vires huic arcui tendendo, erigendo, tractando, vel denique concutiendo et librando?
11. Ille idem arcus incomparabilis advectus est, vatum princeps: visendum exhibe hisce regiis adolescentibus.
12. Sanctus Visvamitras, audita Janaci oratione, ad Raghuidem conversus, Mi filiole Rama, inquit, inspice arcum.
13. Magni vatis monitu Ramas operculum arcae, in qua inclusus erat arcus, retegit, conspectoque arcu profatur:
14. Manu mea contingo arcum huncce excellentem, divinum, et conando experiar, utrum librare vel etiam tendere possim.
15. Euge! acclamavit ei rex, anachoreta vocem comprobante. Tunc ille vatis monitu arcum levi opera medium prehendit,
16. deinde multis hominum millibus spectantibus pius Raghuides eundem quasi ludens erexit.
17. Quo erecto inclytus heros fortissimus nervum ita intendit, ut arcum in medio confringeret.
18. Inde ingens clangor exstitit, procellae instar insonans, ac vehementer contremuit tellus,
19. veluti monte disrupto, omnesque qui aderant homines corruere, clangore isto attoniti, vate, rege et ambobus Raghuidis exceptis.
20. Quum multitudo ista animum recuperasset, rex e terrore recreatus, sermonum gnarus, venerabundi habitu vatum principem talibus alloquitur:
21. Vir venerande, Ramas Dasarathides virtutem suam mihi spectandam exhibuit; est hoc mirabile, vix credibile, quale ne coniectando quidem assequi poteram.
22. Filia mea Sita Janacorum stirpi gloriam comparabit, coniugem nacta Ramam Dasarathidem; tum exsolvetur fides a me data, Cusicide,
23. eam virtutis praemium fore. Filia mea Sita, vita ipsa mihi carior, Ramae nuptum danda est.
24. Si tibi ita placet, Brachmana venerande, quem salvere iubeo, ministri mei statim festinantes curribus ad Ayodhyam proficiscantur,
25. regemque verbis modestis ad urbem meam invitent, et accurate ei totam rem exponant de puella tanquam virtutis praemio nuptum danda;
26. nuncient quoque regi, ambo Cacutsthidas te custode, vir sancte, incolumes esse. Quod si regi hoc gratum sit, cito eum adducant.
27. Cusicides vero quum assensum suum significasset, pius rex ministros admonitos cum mandatis ad Ayodhyam dimisit.

CAPUT LXVIII. LEGATORUM JANACI ORATIO.

1. Iussi a Janaco legati, fatigatis iumentis, postquam ter in itinere pernoctaverant, urbem Ayodhyam intravere.
2. Ibi regis iussu ad domum regiam arcessiti conspexere grandaevum Dasaratham, dignitate diis aequiparabilem.
3. Tum legati cuncti manibus suppliciter protensis, timore seposito, coram rege sermonem hunc modestum suavi voce protulere:
4. Janacus rex Videhanus ex te, domine, sibi amicissimo, quaerit, ecquid commode valeas cum ministris religionumque antistite?
5. Deinde certiores nos factos de integra tua conditione Mithilae princeps Videhanus, Cusicide assentiente, suis verbis haec profari iussit:

6. »Fides olim publice data fuit, filiam meam virtutis praemium fore; regesque indignabundi, quod virtute destituti fuerant, deiecto vultu abierunt.
7. Illa eadem filia mea fortibus filiis tuis, qui Visvamitra duce ultro me convenerant, certaminis lege debetur.
8. Etenim insigne istud pignus, arcus divinus a Rama magnanimo in medio diffractus est, o heros, coram frequentissimo hominum coctu.
9. Huic magnanimo danda est Sita mea tanquam virtutis praemium. Equidem fidem meam exsolvere cupio, quod comprobare te decet.
10. Sine mora ergo, magne rex, quod faustum tibi sit, cum religionum magistris, antistite domestico comitante, huc ades, ut Raghuidem revisas.
11. Tuum est, in exsolvenda fide me adiuvare, quo facto gaudii a filiis tuis virtute quaesiti particeps fies.«
12. Talem orationem protulit Videhorum dominus, Visvamitra comprobante, tum Satanandi sententiam secutus.
13. Audita legatorum sententia, rex ad summam laetitiam erectus, Vasishtham Vamadevumque ceterosque conciliorum socios talibus affari:
14. Custoditus a Causici filio Ramas, quo mater Causalia laetior in dies gloriatur, cum fratre Laxmano nunc apud Videhos versatur.
15. Edidit autem virtutis suae documentum Janaco magnanimo, ita ut is filiam Raghuidae nuptum dare cupiat.
16. Quod si vobis placet negotium, cito adeamus Janaci magnanimi urbem; curandum est, ne tempus opportunum praetereat.
17. Ministri et magni Sapientes uno ore, Euge, optime! ei acclamarunt. Tum rex admodum laetus eos admonuit, se cras esse profecturum.
18. Janaci legati vero, honorifice hospitio excepti, commode pernoctarunt, omnibus lautitiis affluentes.

CAPUT LXIX. COLLOQUIUM JANACI CUM DASARATHA.

1. Postero mane, quam primum nox discesserat, rex Dasarathas, religionum magistris cognatisque circumdatus, hilaris Sumantram haec monuit:
2. Hodie cuncti gazae praefecti largis opibus inde sumptis in fronte agminis incedant, varias res pretiosas secum portantes.
3. Protinus quoque prodeat exercitus quadrifariam plenissime instructus; praesto etiam sunto ad nutum meum vehicula et iumenta praestantssima.
4. Vasishthas Vamadevusque, Javales, deinde Casyapides Marcandeiusque grandaevus, denique sapiens Catyayanus;
5. hi viri bis nati in fronte incedant. Tu vero curru meo equos iunge, ne tempus opportunum praetereat: etenim legati ad festinandum me hortantur.
6. Principis iussu itaque exercitus quadrifariam instructus regem cum vatibus proficiscentem a tergo sequebatur.
7. Post quatriduum in itinere peractum hi Videhorum fines intravere, quo nuntio allato rex Janacus honorem hospiti habendum ordinavit.
8. Deinde obviam procedens ut in conspectum senis Dasarathae venit, regem laetitia commotum talibus affatur:
9. Faustum adventum tibi precor, optime princeps! Optato huc advenisti, Raghuide: gaudii a filiis tuis virtute quaesiti particeps fies.

10. Optato huc advenit augustus Vasishthas, vates venerabilis, comites habens praestantissimos Brachmanas, sicuti Indras Superis stipatus.
11. Optato devicta sunt a me impedimenta, et honorata gens nostra per affinitatem cum Raghuidis strenuis, virtute praecellentibus.
12. Cras quam primum illuxerit, domine, tibi placeat, post sacrificium peractum, conficere nuptias a vatibus comprobatas.
13. Huius oratione in vatum coetu audita, rex inter facundos eminens hunc in modum terrae domino respondit:
14. Acceptio a datoris voluntate pendet; ita olim edoctus sum. Quomodo tu, recti gnarus, praecipies, sic nos rem peragemus.
15. Audita viri veridici sententia rectissima ipsique honorifica, Videhorum princeps ad summam admirationem conversus est.
16. Deinde tota Sapientum cohors, propter mutuum congressum ingenti gaudio affecta, per noctem commode quiescere.
17. At inclytus Ramas cum Laxmano, Visvamitra duce, patrem adiit eiusque pedes amplexus est.
18. Tum rex, rebus gestis utriusque nati compertis, admodum laetus ad honorificum Janaci hospitium devertit,
19. pariterque inclytus Janacus recti gnarus, postquam solennia, quae sacrificio filiabusque opus essent, rite curaverat, noctem quieti dedit.

CAPUT LXX. PUELLARUM PETITIO.

1. Postero mane Janacus post matutinas religiones vatum ope peractas, fandi doctus antistitem suum Satanandum verbis hisce affatur:
2. Frater meus natu minor, inclytus, piissimus, Cusadhvaji nomine dictus, urbem pulcram sibi adornavit,
3. bibens amnem Ixumatim undis munimenta ambientem: urbem Sancasiam augusta specie tensae Pushpacae similem.
4. Hunc ego visere cupio: hic mihi custos sacrificii probatur; ille idem vir inclytus felici hac sorte mecum fruetur.
5. Vix ita loqui desierat in Satanandi praesentia, iamque aderant famuli nonnulli prompti, quibus Janacus mandata exposuit.
6. Hi equis velocibus vecti regis iussu profecti sunt ad arcessendum heroem, ceu Vishnum Indrae mandato.
7. Qui quum urbem Sancasiam intrassent, in Cusadhvaji conspectum adducti, nunciavere ei quicquid evenerat, Janacique consilium.
8. Comperto ex nuntiis fidissimis promptissimisque negotio, rex Cusadhvajus secundum principis mandata Mithilam se contulit.
9. Ibi ille salutato Satanando Janacoque piissimo, conscendit solium divinum, quale regem decet.
10. Ambo hi fratres, viri amplissimi, ut consederant, Sudamanum, inter ministros summo loco habitum, dimiserunt his verbis:
11. Vade age, ministrorum nostrorum praeses! Ixvacuidem augustum, invictum, cum filiis ministrisque ad nos adduc.
12. Is ad deversorium progressus, Raghuidarum stirpis amplificatorem simul adspexit, capite demisso salutatum hisce affatur:

13. Ayodhyae domine, heros! Videhanus Mithilae rex te cum religionum magistris et antistite semet conventurum exspectat,
14. Audita ministrorum praesidis oratione, rex cum comitatu suo vatum ac cognatorum eo accessit, ubi Janacus versabatur.
15. Deinde ministris, sacerdotibus cognatisque circumdatus fandi doctissimus ille Videhanum talibus affari:
16. Notum tibi est, magne rex, quodnam sit praesens Ixvacuidis numen; omnium negotiorum orator nobis est venerandus vates Vasishthas.
17. Visvamitrae ceterorumque Sapientum venia impetrata, sanctus ille rite et ex ordine pro nobis verba faciet.
18. Dasarathas quum conticuisset, venerandus vates Vasishthas fandi doctus Videhanum eiusque antistitem hunc in modum affari:
19. Ex insensili prodiit Brachman aeternus, perennis, nunquam defecturus; ab hoc genitus Mariches;
20. Marichis filius fuit Casyapus; Vivasvantes a Casyapo genitus, Manus Vivasvantis proles traditur. Manus exstitit olim generis humani sator, Manusque filius Ixvacus.
21. Hunc Ixvacum scias primum in urbe Ayodhya regem fuisse. Ixvacus autem faustus filius Cuxis nomine inclaruit.
22. Cuxi porro faustus natus Vicuxes exstitit; a Vicuxe vero inclytus Vanus procreatus est;
23. tum a Vano inclytus Anaranyas, maiestate insignis; ab Anaranya Prithus genitus, deinceps Trisancus a Prithu.
24. Trisancus filius fuit Dhundhumarus fama celebratus; Dhundhumari inclytus Yuvanasvas curru excelso vectus;
25. nec non Yuvanasvae natus fuit Mandhater, terrae dominus; Mandhatri vero faustus filius Susandhes nascitur.
26. Tum a Susandhe duo filii geniti, Dhruvasandhes ac Prasenajites; a Dhruvasandhe vero filius illustris, cui Bharatae nomen inditum.
27. A Bharata porro inclytus Asitus est procreatus, [cui hostes exstitere reges aemuli complures:
28. Haihayi, Talajanghique, fortesque Sasivindhues, contra quos pugnans rex iste proelio in fugam actus est.
29. Posthac Asitus opibus destitutus cum duabus uxoribus ad montem Himavantem accessit, ibique fati lege defunctus est.
30. Traditur autem, ambas eius coniuges gravidas fuisse, quarum altera foetum alterius disperdendi gratia rivali suae venenum miscuit.
31. Eodem tempore anachoreta quidam Bhriguides, Chyavanus nomine, ad Himavantem secesserat, amoeno montis vertice mire delectatus.
32. Hunc Bhriguidem divino lumine splendentem altera coniux venusta, loti folia oculis referens, venerata est, filium egregium parere cupiens.
33. Ea igitur, Calindis dicta, vatem adiit ac supplex adoravit. Cui masculae prolis cupidae Brachmana oraculum edidit de filii genitura:
34. Ex utero tuo, venusta mulier, post breve tempus nascetur cum ipso veneno filius faustus; noli pavere, lucidis oculis decora!
35. Chyavano salutato Diva regibus edita, fida marito eodemque orba, filium ex eo peperit.
36. Quod autem venenum ipsi datum fuerat a rivali foetum enecandi cupida, cum hoc veneno is natus est, Sagarus inde dictus.

37. Sagari filius fuit Asamanjas; ab Asamanja genitus Ansumantes, Dilipas Ansumantis exstitit filius, Dilipae Bhagirathas;
38. a Bhagiratha genitus Cacutsthas, a Cacutstha porro Raghus. Raghus insignis filius fuit Purushadacus statura excelsus.
39. Hic idem Calmashapadus quoque dictus fuerat a quo gignitur Sankhanus; Sudarsanas a Sankhano, Agnivarnus a Sudarsana.
40. Sighragas autem Agnivarni filius fuit, Sighragae Marus. A Maru genitus Prasusrucas, Ambarishus a Prasusruca.
41. Ambarishi filius exstitit Nahushas terrae dominus, Nahushae vero Yayates, Nabhagas deinde Yayatis proles.
42. Nabhagae filius exstitit Ajas, Ajae denique Dasarathas. Ab hoc Dasaratha geniti sunt duo fratres, Ramas et Laxmanus.
43. *Haec est series regum* a prisca inde prosapia incontaminatorum, piissimorum, ab Ixvacu genus deducentium, heroum fide insignium.
44. Ramae et Laxmani nomine ambas filias tuas, o rex, nuptum peto. Paribus pares nobilitate puellas iungere te decet.

CAPUT LXXI. JANACI PROSAPIAE DECLARATIO.

1. Talia dicenti Janacus venerabundi habitu haec contra refert: Placeat tibi, quaeso, audire genus nostrum a me declaratum.
2. Etenim in connubio iungendo, optime vates, oportet virum genere nobilitatum plenissime omni ex parte prosapiam suam eloqui; auscultare ergo mihi velis.
3. Fuit olim rex rerum gestarum fama per tres mundos celebratus, Nimes iustissimus, inter veridicos fide insignis.
4. Huius filius Mithes dictus est, Mithis filius Janacus, qui primus regnum hocce tenuit.
5. A Janaco gignitur Udavasus, ab Udavasu vero procreatus est pius Nandivardhanus; Nandivardhani filius exstitit heros, Sucetus nomine clarus;
6. Sucetus habuit filium pium ac praevalidum, Devaratum. Regi sapienti Devarato Vrihadrathas natus memoratur;
7. Vrihadrathae proles heroica exstitit Mahavirus augustus; Mahaviri Sudhrites propositi tenax, fide excellens.
8. Sudhritis deinde pius Dhrishtacetus filius fuit, regisque sapientis Dhrishtacetus Haryasvas fama celebratus.
9. Haryasvae natus Marus fuit, Marus Pratindhacus, Pratindhaci rex iusti studiosus Cirtirathas.
10. Cirtirathas porro filium habuit Devamidhae nomine notum; Devamidhas Vibudham, Vibudhas Mahandhracum.
11. Mahandraci filius exstitit princeps strenuissimus Cirtiratus; ab hoc rege sapiente Cirtirato gignitur Maharoman,
12. a Maharomane vero filius iusti studiosus Svarnaroman claro nomine dictus; a rege Svarnaromane deinde gignitur Hrasvaroman.
13. Huic recti gnaro, magnanimo, natum est par filiorum, quorum natu maior ego sum, frater meus minor, fortis Cusadhvajus.
14. Me vero natu maximum postquam pater ad capessendum regnum inauguraverat, cura fraternae sortis mihi demandata, in silvam secessit.
15. Patre deinde grandaevo ad coelum evecto, equidem hoc onus ex aequo et bono subibam, fratrem Cusadhvajum, diis comparabilem, respiciens cum caritatis affectu.

16. At post aliquantum temporis ab urbe Sancasia huc advenit rex fortis Sudhanvan, Mithilam obsidione cincturus;
17. isque mihi denuntiavit, arcum Sivae praestantissimum Sitamque puellam, loti folia oculis referentem, tradi sibi oportere.
18. Quam quum negassem, Brachmana sapientissime, rex ille Sudhanvan proelio mecum conflixit, et in eo certamine vulneribus adversis a me caesus est.
19. Interfecto rege Sudhanvane, ego in urbe Sancasia fratrem bellicosum Cusadhvajum solenni more regem creavi.
20. Hicce frater meus est iunior, ego natu maior. Tibi, praestantissime vates, quem salvere iubeo, summopere laetus duas virgines trado,
21. Sitam Ramae ducendam, Urmilamque Laxmano. Filiam meam Sitam, virtutis praemium, Superum filiabus comparabilem, ac secundo loco Urmilam:
22. ter idem dico, ut omnem dubitationem tollam. Hasce duas virgines summopere laetus tibi trado, vates praestantissime.
23. Tu vero, rex, si tibi placet, vaccarum donationem a Rama et Laxmano faciendam instrue, maiorum Manibus iusta solve, denique nuptialia sacra perfice.
24. Hodie luna intrat domum lunarem, quae Magha dicitur: tertio abhinc die, fortissime rex, sub Phalgunia posteriore nuptialia sacra perfice.

CAPUT LXXII. VACCARUM DONATIO.

1. Vixdum loqui desierat Janacus, et sollers vates Visvamitras cum Vasishtha consociatus talia refert:
2. Gentes Ixvacuidarum et Videhorum, Raghuide, immensa et inenarrabili nobilitate splendent; nemo hisce aequiparari potest.
3. Aequale est legitimum hocce connubium, aequale etiam formae decore, inter Sitam Urmilamque, et Ramam Laxmanumque altera ex parte.
4. Sed amplius dicendum est, optime princeps! Audiatur oratio mea. Hicce rex legum gnarus Cusadhvajus est frater tuus natu minor.
5. Huic pio est par filiarum, forma per orbem terrarum incomparabile, quas nuptum petimus.
6. Bharatae adolescentis et Satrughnae sollertis, utriusque magnanimi nomine, o rex, nuptum peto filias tuas.
7. Omnes hi Dasarathae filii sunt forma et iuventa insignes, mundi custodum similes, divino vigore animosi.
8. Istorum amborum affinitate quoque integra Ixvacuidarum gens, o rex sanctis operibus clare, tecum devinciatur.
9. Audita Visvamitrae oratione, a Vasishtha statim comprobata, Janacus protensis manibus iunctis utrumque talibus affatur:
10. Fortunatam arbitror gentem hanc nostram, quacum vos, vatum principes, aequalem genere affinitatem iungere ultro iubetis.
11. Ita fiat! Gratias vobis ago. Cusadhvaji filiae duae uxorum conditione tum Bharatam, tum Satrughnam sortiantur.
12. Uno eodemque die quatuor regis filii praevalidi manu prehensa sibi iungant quaternas puellas regias.
13. Posteriore die ex duobus, quos gemina Phalgunia occupat, viri harum rerum periti commendant sacra nuptialia: huic praesidet Bhagus animantium generator.

14. Dictis hisce verbis bene auspicatis rex Janacus assurgens manibus iunctis utrumque vatem denuo alloqui:
15. Summum officium mihi praestitistis; discipulus vester sum in perpetuum; solia haec regalia, vates egregii, a vobis occupantor.
16. Sicuti haec urbs Dasarathae est propria, ita Ayodhya quoque mea facta est. Ne dubitetis de summa auctoritate: cuncta perficite, quomodo vobis placet.
17. Haec dicente Janaco Videhano, Raghuides Dasarathas gaudio affectus regi talia retulit:
18. Vos ambo fratres, Mithilensium principes, infinitis virtutibus estis praediti; Sapientes regumque coetus a vobis cohonestantur.
19. Fausta tibi precor, o rex! vale! Nunc ego ad deversorium meum revertar, et in honorem Manium caeremonias secundum praecepta curabo.
20. His dictis rege salutato Dasarathas gloriosissimus praeeunte utroque vate protinus abiit.
21. Ad stationem reversus rex, inferiis rite curatis, postero mane quam primum illuxerat, surrexit et vaccarum donationem magnifice perfecit.
22. Centena millia vaccarum distribuit Brachmanis hominum princeps, singulatim nuncupatis de more filiorum nominibus,
23. ut igitur explerentur quadringenta vaccarum millia, omnes cornubus inauratis ornatae, cum vitulis, singulae situlam lactis praebentes.
24. Rex vero circumdatus filiis, pro quibus vaccarum donationem perfecerat, speciem referebat placidi animantium Parentis, mundi custodibus stipati.

CAPUT LXXIII. DASARATHAE FILIORUM NUPTIAE.

1. Quo die autem rex egregiam vaccarum donationem celebraverat, eo ipso die heros Yudhajites ei supervenit,
2. regis Caeceorum filius, idemque Bharatae avunculus, Qui rege conspecto et interrogato, an recte valeret, haec deinde addidit:
3. Caeceorum dominus amore motus, o rex, salvere te iubet; simul quaerit quorum incolumitatem tu optas, an omnes in praesentia valeant.
4. Rex iste, Raghuidarum praeses, apud se videre cupit sororis meae filium, huiusque mandati gratia ego Ayodhyam adii.
5. Ibi autem, comperto, te hic commorari cum liberis ac propinquis tuis, festinanter te subsecutus sum, cupidus visendi sororis filium.
6. At rex Dasarathas, quamprimum conspexit carum hospitem ad se accedentem, insigni hospitio virum honoribus dignum honoravit.
7. Deinde, postquam noctem proximam cum filiis quieti dederat, rex, Vasishtha ceterisque vatibus ante se collocatis, adiit aream sacrificalem.
8. Instante hora, quae a Victoria nomen habet, Ramas, post vota pro faustis nuptiis nuncupata, ad patrem prope accedens lateri eius adstitit.
9. Tum sanctus Vasishthas progressus Videhanum talibus alloquitur: Rex Dasarathas cum filiis,
10. post vota pro faustis nuptiis nuncupata, te, optime princeps, datorem deposcit.
11. Omnes pactiones a datoris et acceptoris arbitrio pendent; tute ergo officium exple, nuptialia rite peragendo.
12. Generosissimus Janacus, legum probe gnarus, a Vasishtha magnanimo ita compellatus, haec refert:
13. Quis ianitor foribus meis adstat? cuiusnam iussa exspectat ille? quaenam est dubitatio in propria domo? Siquidem hocce regnum tuum est.

14. Quatuor puellae meae, post vota pro faustis nuptiis nuncupata, aream sacrificalem iam adierunt, lucentes tanquam ignis scintillae.
15. Equidem dudum te exspecto, ad hoc altare constitutus. Cuncta sine impedimento peragantur: quam ob caussam amplius differtur?
16. Audita hac oratione a Janaco prolata, Dasarathas ilico filios suos totamque Sapientum cohortem progredi iussit.
17. Deinde Videhorum rex ad Vasishtham conversus, Curare velis, inquit, vir venerande, omnem ritum nuptialem peragendum.
18. Quod quum ei annuisset sanctus vates Vasishthas, comitante Visvamitra pioque Satanando,
19. aram in medio foro, lacubus instructo, secundum praecepta sacra exstructam undique odoribus floribusque condecoravit;
20. aureis capedinibus quoque, urceis perforatis cum surculorum cumulis, acerris ture refertis, vasis concheis,
21. ligulis ligneis, pateris dona hospitalia asservantibus, nec non vasis oryzae tostae plenis, cum granis quoque palea purgatis.
22. Postquam solum verbenis aequalibus rite constraverat, carmine solenni pronuntiato, laticem pinguem in ignem iniecit Vasishthas anachoretarum optimus.
23. Tum rex Janacus Sitam omni mundo muliebri ornatam adduxit, et quum in conspectu ignis ad Raghuidem obversam constituisset,
24. Causaliae matri laetitiae auctorem affatus, En! inquit, filiam meam Sitam, religionum tuarum sociam futuram.
25. Accipe eam, quod bene tibi eveniat; manum eius manu prehende! Marito dedita generosae indolis coniux sicuti umbra tua semper te comitabitur.
26. Ita locutus rex conspersit eam aqua carminibus lustrata, dum interim Dii Sapientesque, Euge! pulcre! acclamabant.
27. Postquam hunc in modum tradiderat filiam Sitam aqua lustrali irroratam, denuo orsus est Janacus gaudio cumulatus:
28. Accede, Laxmane, quod bene tibi vertat! Accipe Urmilam a me tibi oblatam! Manum eius prehende, ne tempus opportunum praetereat.
29. Hunc ita affatus, deinceps ad Bharatam conversus, Prehende, inquit, manum Mandavidis manu tua, Raghuide!
30. Denique pius Mithilae dominus Satrughnam etiam compellavit: Srutacirtidis manum, o heros, manu tua prehende!
31. Vos omnes Cacutsthidae, benigni estote, castoque matrimonii iure cum uxoribus coniuncti; nec sinite tempus opportunum praeterire.
32. Sermone Janaci audito quaterni illi Vasishthae assensu confirmati, quaternarum puellarum manus manibus tetigere.
33. Deinde Raghus nepotes magnanimi, cum coniugibus consociati, ignem sacrum, aream sacrificalem, regem vatesque versus dexteram circumambularunt.
34. Ingens florum imber admodum lucidus ex aethere decidit cum tympanorum coelestium strepitu, vocibus musicisque organis resonantibus.
35. Nymphae duxere choreas, Fidicinesque suavibus modis concinuere, ad celebrandas nuptias principum ex Raghus stirpe, ita ut adstantibus miraculo esset.
36. Dum perdurabat iste variorum organorum vocumque strepitus, igne ter circumambulato uxores suas abduxere invenes splendidissimi, fausta Raghuidarum progenies,

37. et cum iisdem ad deversorium se contulere, quo rex ipse, praesens rei testis, Sapientum cohorte cognatisque comitantibus, eos prosecutus est.

CAPUT LXXIV. CONGRESSUS CUM JAMADAGNEIO.

1. At postero mane, quam primum illuxerat, magnus vates Visvamitras, salutato heroe utroque, ad montes septentrionales perrexit.
2. Qui postquam discesserat, rex Dasarathas quoque, Videhano Mithilae domino salutato, iter ad urbem suam ingressus est.
3. Tum rex Videhorum filiabus amplissimam dotem dedit: stragula tapetasque varii generis, vestesque lineas ac bombycinas.
4. Dedit quoque puellarum pater iis comitatum divina specie, magnifice ornatum, elephantorum, equorum, curruum peditumque, nec non ancillarum famulorumque catervam egregiam.
5. Dedit porro rex laetitia affectus auri pondera, mundum aureum, margaritas et coralia, quicquid est gratissimum in dote puellari.
6. Tam variis opibus distributis, rege benigne dimisso, Mithilensium princeps ad regiam suam reversus est.
7. Ayodhyae dominus quoque cum filiis magnanimis discessit, vatibus cunctis in fronte collocatis, militum agmine a tergo eum sequente.
8. At heroi cum vatum cohorte Raghuidisque iter facienti obscenae volucres undique omina occinere, ac simul cunctae ferae terrestres versus dexteram decurrere;
9. quibus conspectis rex augustissimus ex Vasishtha quaesivit:
10. Ecce! obscenae volucres infausti ominis, feraeque versus dexteram decurrentes! Quid hoc est, quod corda tremefacit?
11. Mens mea est conturbata. Audito regis Dasarathae sermone magnus vates dulci voce infit: Audi, quid hoc portendat.
12. Instat periculum horrendum, ex volucrum divinarum ore prolatum; ferae istae vero te solantur: dimitte hanc perturbationem.
13. Dum hi inter se colloquebantur, ingens turbo prorupit, tremefaciens terram universam, magnosque arbores prosternens.
14. Sol tenebris fuit obvolutus, nemo coeli plagas distinguere poterat; totum agmen istud, cinere coopertum, erat quasi attonitum.
15. Vasishthas ceterique vates, rex quoque cum filiis suis animi quodammodo compotes manserunt, reliqui omnes exsternati fuere.
16. In hac autem horrenda caligine exercitus iste cinere quasi obvolutus conspexit, terribili forma, apicem comae plexae gestantem Bhriguidem Jamadagneium,
17. regum reges contundere solitum; inexsuperabilem sicuti montem Cailasum, indomabilem sicuti fatalem mundi conflagrationem;
18. humero iniecta securi, exprompto cum sagitta acerrima arcu, fulminum nimbi instar, qualis fuerat faustus ille arcus, quo Tripurus caesus est.
19. Quem specie terribilem sicuti flammam coruscam Brachmanae tacitae precationis ignisque sacri studiosi quum conspexissent,
20. cuncti Vasishtha duce congressi tales sermones inter se submissa voce serere: Num forte patris caedem indignatus ordinem militarem internecione delebit?
21. Siquidem olim, bellicae stirpis caede facta, iram suam impetumque sedavit, non sane nunc denuo ordinis militaris cladem molitur.

22. Ita locuti vates pateram hospitalem manu tenentes dulci voci, Rama! o Rama! eum invocarunt.
23. Ille vero, hac supplicatione accepta, nullo vatibus responso dato, Ramam Dasarathidem Ramas Jamadagneius hunc in modum affatur.

CAPUT LXXV. JAMADAGNEII SERMO.

1. Rama Dasarathide, heroam proles! celebratur virtus tua mirabilis; ipse quoque audivi totum eventum de arcu diffracto.
2. Mirabile est hoc ac fide maius, quod tu arcum illum diffregisti: qua fama accepta egomet huc accessi, altero arcu fausto arrepto.
3. Hunc ipsum ingentem arcum Jamadagneium, specie terribilem, intende tu sagitta, ac vigorem tuum spectandum exhibe.
4. Quam primum vigorem tuum perspexero huic etiam arcui tendendo parem, certaminis singularis conditionem tibi largibor, o heros, quod in laudem tibi vertet.
5. Huius tali sermone audito rex Dasarathas protinus deiecto prae moestitia vultu, anxius, supplicis habitu haec profatur:
6. Tu iam placatus ab ira contra ordinem militarem requievisti, piissimusque es Brachmana: te filiis meis adolescentulis pacem securam concedere decet.
7. Prognatus ex Bhriguidarum stirpe, studio librorum sacrorum votisque piis insignium, secundum fidem deo mille oculis praedito datam tu telum tuum proieceras;
8. tute ipse ad religiones conversus, tellure Casyapo concessa, in silvam secedens, habitationem in monte Mahendro tibi elegeras.
9. Nunc vero huc advenisti, magne vates, in ultimam perniciem meam: etenim uno Rama caeso nemo nostrum profecto vivet.
10. Dum ita loquebatur Dasarathas, augustus Jamadagneius spreto eius sermone Ramam solum affari:
11. Duo isti arcus, o Rama, coelestes, per orbem universum summo in honore habiti, firmi, strenui, egregii, affabre facti fuere a Visvacarmane.
12. Horum alterum, nobilissime iuvenis, Superi Trioculo pugnandi cupido permiserunt, quo is Tripurum interfecit.
13. Ille idem a te, Cacusthide, est diffractus. Hicce alter arcus invictus a Superum principibus Vishnui datus est: quem ego urbibus hostium expugnandis aptum, en! manu teneo.
14. Aliquando autem cuncti Coelites rogavere Magnum Parentem, ut explorandum curaret utrum Caerulicervicus an Vishnus magis viribus polleret.
15. Coelitum consilio cognito Magnus Parens, numen nunquam fallax, locum dedit contentioni inter istos,
16. ex qua contentione ortum est ingens certamen horrificum inter Caerulicervicum Vishnumque, ambo alterius vincendi cupidos.
17. Tum vero Sivae arcus gravi fremitu, *ex Vishnus ore emisso*, luxatus est, unde potentissimus deus Trioculus immobilis quasi obstupuit.
18. Quo facto a Diis cum Sapientum cohorte Praeconibusque consociatis exorati in gratiam rediere hi duo Superum principes.
19. Viso antem Sivae arcu luxato Vishnus virtute, Dii pariterque Sapientum catervae Vishnum posthac fortiorem arbitrati sunt.
20. At Rudrus gloriosissimus ira incensus sapienti regi Devarato in Videhorum terra arcum simul cum sagittis de manu in manum tradidit.

21. Hunc vero arcum quem cernis, Rama, hostium urbibus expugnandis destinatum, ipse Vishnus Richico Bhriguidae permisit tanquam pignus unicum.
22. Tum augustus Richicus filio suo inexsuperabili, patri meo, Jamadagni magnanimo tradidit arcum divinum.
23. Patri autem meo, qui sanctimonia vim mirabilem sibi quaesierat, arcum custodienti, Arjunas, ad abiectum consilium conversus, necem ex insidiis struxit.
24. Qua caede horrenda ac nefaria patris comperta, ego prae ira ordinem militarem cladibus afficere coepi, quoties nova progenies subnasceretur;
25. domitoque orbe universo, Casyapo magnanimo sanctis operibus claro in fine sacrificii pro mercede sacerdotali eius imperium tradidi.
26. Deinde in Mahendro habitans, castimoniarum virtute fretus, perstiti, commode religionibus intentus in monte isto a Diis frequentato.
27. Ut vero comperi e sermonibus Coelitum in sede aetheria attonitorum, arcum esse diffractum, celeriter ego huc advolavi.
28. Hunc eundem Vishnus arcum praestantissimum, qui patris mei avique proprius fuit, prehende tu, stirpis bellicae morem aemulaturus:
29. ad hunc intende sagittam hostilium urbium victricem. Quod si perficere potes, Cacutsthide, tunc tibi certaminis singularis conditionem largibor.

CAPUT LXXVI. JAMADAGNEIUS SUPERUM SEDIBUS EXCLUSUS.

1. At audita Jamadagneii provocatione Dasarathides, patris reverentia cohibens verborum insolentiam, Ramae haec regerit:
2. Dudum comperi, Bhriguide, quodnam tu facinus olim patraveris. Condonamus tibi istud, Brachmana, utpote patri tuo debitum solvere annitenti.
3. Contemnis vires meas, Bhriguide, quasi virtute forem destitutus, atque impar muneri hominis militaris sustinendo.
4. Hodie fortitudinem meam experiere. Ita locutus Raghuides iratus, arcum nobilissimum cum sagitta ex istius dextera arripuit, ut erat motu agilis.
5. Quem quum arcum tetendisset, sagittamque ei accommodasset, protinus Ramam Jamadagneium indignabundus Ramas talibus affatur.
6. Tu es Brachmana, ideo mihi venerandus, ac Visvamitrae respectu etiam; equidem, si vel maxime possim, sagittam letiferam contra te haud coniecerim.
7. Aut vagum istum meatum tuum, quem castimoniis tibi quaesivisti, aut sedem in mundis incomparabilibus praecidere volo: sic stat sententia.
8. Profecto haec Vishnus sagitta divina, hostilium urbium victrix, non incassum evolat: virtute sua robur ac superbiam ea contundit.
9. Superi vero cum Sapientum cohorte, ad visendum Ramam telum nobilissimum gestantem, Magno Parente duce, undique eo convenere;
10. Fidicines quoque, Nympharum chori, Beati, Praecones, Hippocephali, Genii, Gigantes, Serpentesque, ut ingens hoc miraculum spectarent.
11. Dum interim orbis universus obstupescebat Rama telum nobilissimum gestante, Ramas ille Jamadagneius animum despondens, Ramam intuebatur.
12. Huius maiestate quum fracta ipsius fortitudo esset, Jamadagneius attonitus Ramam loti folia oculis referentem submissa voce affatur:
13. Olim quando tellus a me Casyapo tradita fuit, ille mihi edixit, ut ne in ipsius ditione habitarem.

14. Ego vero, magistri dicto parens, noctu in terra non commorari soleo. Absit, Cacutsthide, ut fidem promissi unquam fallam! Ita decretum est.
15. Idcirco istum meatum meum, o heros, praecidere non te oportet. Cogitatione celerius abibo ad Mahendrum montem excelsissimum.
16. Sedes autem in mundis incomparabilibus, quas castimoniis mihi quaesivi, praecidas licet sagitta emissa; neque ulla amplius fiat mora.
17. Arcus huius experimento agnosco te, aeternum Madhus interfectorem, potentissimum numen: salve mihi, hostium domitor!
18. Ecce, Superum agmina undique congregata te intuentur, incomparabilem rebus gestis, inexsuperabilem in proelio.
19. Neque ullus pudor mihi esse debet, Cacusthide, quod a te, tergemini mundi domino, frontem demittere coactus fui.
20. Te decet, sancte Rama, sagittam praestantissimam emittere, post cuius iactum illico ad montem excelsum Mahendrum abibo.
21. Ita loquente Rama Jamadagneio augustus Ramas Dasarathides sagittam praestantissimam emisit;
22. qua quum ille vidisset praecisas sibi sedes superas castimoniis quaesitas, festinanter abiit ad Mahendrum montem excelsum.
23. Tunc statim cunctae coeli plagae cardinales et intermediae serenatae sunt, Superique cum Sapientibus congregati Ramam teli iaculatorem laudibus extollere.
24. Ramas Jamadagneius ipse quoque, Rama Dasarathide laudato ac versus dexteram circumambulato, suum meatum ultro est prosecutus.

CAPUT LXXVII. BHARATAE DIMISSIO.

1. Postquam abierat ille, Ramas Dasarathides placato animo arcum cum sagittis Varuno immenso in manus tradidit.
2. Deinde veneratus Vasishtham ceterosque vates, conspicatus patrem conturbatum, Raghuides talia profatur:
3. Abiit Ramas Jamadagneius; progrediatur exercitus quaternis copiis instructus versus Ayodhyam, te imperante, domine.
4. Audito Ramae sermone rex Dasarathas ambobus brachiis amplexatus eum atque in fronte deosculatus,
5. percepto nuntio de illius discessu, laetitia elatus, semetipsum filiumque revixisse arbitrabatur.
6. Excitato protinus exercitu perrexit ad urbem suam regiam, sublatis ex aedibus vexillis ornatam, organorum musicorum strepitu resonantem,
7. irroratis plateis lustratam, amoenam, sparsis floribus cumulatam, plenam civium propter regis adventum exhilaratorum, festas corollas manibus gestantium.
8. Hanc pulcre ornatam, multitudine frequentem, intranti regi longe obviam progressi sunt cives ac Brachmanae ibi habitantes.
9. Ipse faustus, gloriosus, comitantibus filiis faustis, intravit domum suam caram, Himavantis instar excelsam.
10. Tum Causalia, Sumitraque Caeceisque tereti latere decora, pariterque ceterae gynaecei regii feminae, promptae erant ad nurus benigne excipiendas.
11. Deinceps Sitam generosam, Urmilamque nobilissimam, geminasque Cusadhvaji natas salutavere regiae coniuges.

12. Cunctae simul festo ornatu, lineas vestes indutae, gratulationibus sacrisque puris ad deorum altaria supplicare.
13. Veneranda numina veneratae istae regum filiae, per tempus opportunum cum fratribus copulatae secretis gaudiis indulgere.
14. Magnanimi vero adolescentes, fortitudine per orbem terrarum incomparabiles, quum suam quisque domum occupasset, Cuveri regiae similem,
15. coniugium sortiti, armorum usum edocti, opibus amicisque affluentes, patri dicto audientes, vitam degebant qualis principes decet.
16. At post aliquantum temporis rex Dasarathas filium suum Bharatam, ad se vocatum, hisce admonuit:
17. Commoratur apud nos, mi filiole, regis Caeceorum natus, qui huc advenit ad te arcessendum heros Yudhajites, avunculus tuus.
18. Audito Dasarathae monito, Bharatas Caeceidis filius ad iter faciendum, socio assumpto Satrughno, se accinxit.
19. Deinde quum valedixisset patri, Ramae strenuissimo matribusque iuvenis heros, Satrughno comitante profectus est.
20. Heros Yudhajites autem laetatus propter Bharatam cum fratre ipsi concessuro, ad urbem suam reversus, patrem desiderii compotem fecit.
21. Post Bharatae discessum Ramas Laxmanusque praevalidus patrem, deos maiestate aequantem, omni reverentia colebant.
22. Pius Ramas iussa paterna spectans civibus omnimodo officia praestabat, tum grata, tum salutaria.
23. Matribus quoque summa cum pietate officiis praestitis, debitam magistris observantiam nullo tempore non respiciebat.
24. Idcirco ipse Dasarathas, Brachmanae, nec non civium collegia, denique cuncti terrae incolae Ramam propter morum integritatem diligebant.
25. Ramas vero cum Sita coniunctus plures anni horas delectatus est: animo affectuum pleno unice in eam inclinato, illius cordi totum se tradiderat.
26. Cara erat Sita Ramae, utpote coniux a patre ipsi data; tum eiusdem virtute formaeque praestantia caritas haec in maius augebatur.
27. Altera ex parte maritus in istius corde geminatus versabatur, ita ut intus abscondita quoque cor cum conscio corde communicaret.
28. Denique magis magisque puella Mithilensis, Janaci filia, deabus pulcritudine comparanda, quasi praesens principis Fortuna facta est.
29. Cum hac venusta praeclari regis filia Ramas ex rege sapiente prognatus connubio iunctus, in laetitiam effusus, ultra modum splendebat, sicuti cum Laxmide Vishnus deorum princeps.